

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI

KAZAK ŞAİRİ MUHTAR ŞAHANOV'UN MÄŃGURTTENBEV MARSELEZASI
ADLI ESERİNDEKİ ŞİİRLER: AKTARMA, TEMATİK AÇIDAN İNCELEME VE
METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SİBEL TUFANER

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. İSMAİL TURAN KALLIMCI

MAYIS, 2014

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI

KAZAK ŞAİRİ MUHTAR ŞAHANOV'UN MÄÑGURTTENBEV MARSELEZASI
ADLI ESERİNDEKİ ŞİİRLER: AKTARMA, TEMATİK AÇIDAN İNCELEME VE
METİN

Sosyal Bilimleri Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19.06.2014

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 20.05.2014

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. İsmail Turan KALLIMCI

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ali Abbas ÇINAR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Metin ARIKAN

Enstitü Müdürü V. : Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

MAYIS, 2014

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/04/2014 tarih ve 629/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sibel TUFANER'in "Kazak Şairi Muhtar Şahanov'un Mäñgurttenbev Marselezası Adlı Eserindeki Şiirler: Aktarma, Tematik Açıdan İnceleme ve Metin" adlı tezini incelemiş ve aday 20/05/2014 tarihinde saat 14:00'te jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 115. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oy baskın ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İsmail Turan KALLİMCİ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ali Abbas ÇINAR

Üye

Doç. Dr. Metin ARIKAN

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kazak Şairi Muhtar Şahanov’un Mãnğurttenbev Marselezası Adlı Eserindeki Şiirler: Aktarma, Tematik Açıdan İnceleme ve Metin” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20/05/2014

Sibel TUFANER

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU****YAZARIN****MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.****Soyadı : TUFANER****Adı : Sibel****Kayıt No: 10040569****TEZİN ADI****Türkçe** : Kazak Şairi Muhtar Şahanov'un Mäñgurttenbev Marselezası Adlı Eserindeki Şiirler:
Aktarma, Tematik Açından İnceleme ve Metin**Y. Dil** : The Poems in the work of Muhtar Sahanov called Mäñgurttenbev Marselezası:
Translation, Thematic Analysis and Text**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans****Doktora****Sanatta Yeterlilik**

✓

0

0

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ**Üniversite** : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi**Fakülte** :**Enstitü** : Sosyal Bilimler Enstitüsü**Diğer Kuruluşlar:****Tarih** :**TEZ YAYINLANMIŞSA****Yayınlayan** :**Basım Yeri** :**Basım Tarihi** :**ISBN** :**TEZ YÖNETİCİSİNİN****Soyadı, Adı** : KALLİMCİ, İsmail Turan**Ünvanı** : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: VIII+536

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Muhtar Şahanov
2. Muhtar Şahanov'un şiirlerinde işlenen temalar
3. Bağımsızlık sonrası Kazak şiirinde işlenen temalar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Muhtar Şahanov
2. Muhtar Şahanov'un şiirlerindeki temalar
3. Kazak Edebiyatı
4. Bağımsızlık sonrası Kazak Şiiri

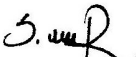
Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Muhtar Sahanov
2. Themes in the poems of Muhtar Sahanov
3. Kazakh Literature
4. Kazakh Poetry in the post-independence period

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : ..19./06./2014

ÖZET

Bağımsızlık dönemi Kazak edebiyatının önemli temsilcilerinden birisi olan Muhtar Şahanov'un eserlerinde, Kazak halkının kültürel yönden güncel sorunları, Kazakların geçmiş yaşantısı ve geleceği, Kazak Türkçesi'nin dünü, bugünü ve yarını hakkındaki endişeler dile getirilmektedir.

Çalışmamız, Kazak halkını uyuduğu derin uykudan uyandırmak amacıyla eserler veren Muhtar Şahanov' un Mäñgurttenbev Marselezası isimli kitabındaki şiirlerin tematik açıdan incelenmesini ihtiva etmektedir. Üç bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde Kazak edebiyatının gelişim evreleri ele alınırken birinci bölümde yazarın hayatı, edebi şahsiyeti, manzum ve mensur eserleri, tiyatroları, dramaları ve piyesleri üzerinde durulmaktadır. Eser hakkında kısa bir bilginin verildiği ikinci bölümde ise şiirlerdeki dil ve üslup incelenmiştir. Çalışmamızın asıl bölümünü oluşturan üçüncü bölümde şairin, üzerinde inceleme yaptığımız Mäñgurttenbev Marselezası isimli eserinde işlenen temalar ele alınmaktadır. Şairin ele aldığı temalar; milli temalar, insan teması, hayat ve ölüm teması, aşk ve kadın teması, diğer temalar şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma yapılırken şairin en çok işlediği temalardan en az işlediği temalara doğru bir sıralama yapılmıştır. Çalışmamızın son bölümünde de metnin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesi'ne aktarımını yer verilerek çalışmamız sonuçlandırılmıştır.

Bağımsızlık sonrası Kazak şiiri alanında bundan sonra yapılacak olan ulusal ve uluslararası çalışmalara ışık tutacağını düşündüğümüz çalışmamızın sonuç bölümünde şairin işlediği temalardan yola çıkarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ABSTRACT

In the works of Muhtar Sahanov, one of the prominent representatives of Kazakh literature in the post-independence period, the current cultural issues of the Kazakh society and the worries about the past and future of the Kazakhs and Kazakh Turkish are mentioned.

Our study includes the thematic analysis of the poems in the book called Mäñgurttenbev Marselezası written by Muhtar Sahanov who has created works in the aim of waking the Kazakh society up from the deep sleep they have had. In the introductory part of this study, consisting of three parts, we have mentioned the life, literal personality, poetic and prosaic works, plays, dramas and pieces of the poet while studying the progress stages of Kazakh literature. In the second part, where short information is given about the work, we have analyzed the language and the style in the poems. In the third part, the main part of our study, we have dealt with the themes processed in the work called Mäñgurttenbev Marselezası written by the poet. The themes processed by the poet are classified as national themes, life and death theme, human theme, love and woman theme. During this classification, the themes are ordered starting from the most to the least themes that the poet processed. In the final part of our study, we have finalized our work through the transcription and translation of the text into Turkey Turkish.

In the light of the themes that the poet processed in his work, a general assessment has been achieved in the final part of this study which is assumed to set light to the national and international studies to be done there after in the field of Kazakh poetry.

ÖNSÖZ

Bağımsızlığını henüz 1991 yılında ilan eden Kazakistan'da edebiyatın henüz oluşum aşamasında olması, bu alanda yapılacak çalışmaların gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu alandaki kaynakların kısıtlı olmasına rağmen yapılmış çalışmaların az sayıda olması bizi bu çalışmayı yapmaya yönlendirmiştir.

Daha sonraki çalışmalara da kaynaklık edeceğini düşündüğümüz bu çalışmamız, Muhtar Şahanov'un şiirlerinde işlediği temalardan hareketle, Kazak edebiyatı, bağımsızlık sonrası Kazak şiiri ve Kazak kültürü ile ilgili bilgiler ele alınmıştır. “Kazak Şairi Muhtar Şahanov'un Mänğurttenbev Marselezası Adlı Eserindeki Şiirler: Aktarma, Tematik Açıdan İnceleme ve Metin” adlı çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Hanlık dönemi Kazak edebiyatı, Sovyet dönemi Kazak edebiyatı ve bağımsızlık sonrası Kazak edebiyatı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde Muhtar Şahanov'un hayatı, edebî şahsiyeti, şiir ve şairler ile ilgili görüşleri, kişiliği ve şairlik yönü arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu bölümde şairin kısıtlı sayıdaki eserlerine ulaşabildik ve bu eserlerin hemen hemen tümüyle ilgili bilgi vermeye çalıştık. İkinci bölümde şairin şiirlerini yorumlarken daha net bir yol izleyebilmek için şairin şiirlerindeki dil ve üslubunu detaylı bir şekilde incelemeye çalıştık. Çalışmamızın asıl bölümü olan üçüncü bölümde ise, şairin şiirlerini tematik olarak tasnif ettik. Şiirler üzerindeki yaptığımız incelemeler sonucunda en çok millî temalara yer verdiğini daha sonra sırasıyla insan teması, hayat ve ölüm teması, aşk ve kadın temasına yer verdiğini tespit ettik. Şairin az da olsa değindiği temaları da diğer temalar başlığı adı altında topladık. Sonuç bölümünde de yaptığımız bu incelemeler doğrultusunda genel bir değerlendirme yaparak bu çalışmanın bize ve bilim insanlarına sağlayacağı katkıları belirttik.

Üzerinde çalışma yaptığımız eseri Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarırken orijinalliğini bozmamaya özel itina göstererek transkripsiyonuna ve Türkiye Türkçesine aktarılmış haline de son bölümde yer vermiş bulunmaktayız.

Bağımsızlık sonrası Kazak edebiyatı alanında yapılmış çalışmaların azlığından dolayı çalışmamızı yaparken kaynak bulma konusunda bazı sıkıntılar yaşadık. Ancak ulaşabildiğimiz kaynaklar çerçevesinde çalışmamızı tamamladık. Gerek Türkiye Türkçesine aktarılmış eserler olsun gerekse Kazak Türkçesiyle yazılmış olan eserler olsun çalışmamızın genel çerçevesini oluşturmamıza büyük katkı sağlamıştır.

Yaptığımız bu çalışmayla engin bir deniz olan Kazak edebiyatına bir nebze de olsa katkı sağlamayı amaçladık.

Tezimi yazım aşamasında beni sabırla dinleyerek, bana yol gösterip yeni ufuklar açan hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail Turan KALLİMCİ'ye, desteklerini her an yanımda hissettiğim çok sevgili aileme, her zaman yanımda olduğu gibi tezimi hazırlama sürecimde de beni hiç yalnız bırakmayan eşim Enver TUFANER'e ve bu çalışmaya katkısı olan dostlarıma sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Sibel TUFANER

Muğla, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	vii
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	viii
GİRİŞ	1
1. KAZAK EDEBİYATI	1
1.1. Hanlık Dönemi Kazak Edebiyatı	1
1.2. Sovyet Dönemi Kazak Edebiyatı	4
1.3. Bağımsızlık Dönemi Kazak Edebiyatı	29
BİRİNCİ BÖLÜM	34
1. MUHTAR ŞAHANOV’UN HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ	34
1.1. Hayatı	34
1.2. Edebî Şahsiyeti.....	35
1.2.1. Muhtar Şahanov’un Yazarlar Birliği ve Şairlik İle İlgili Görüşleri ..	39
1.2.2. Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: “Şairlik ve İnsanlık”	41
1.2.3. Muhtar Şahanov’un Poemasındaki Ruhani ve İnsani Değerler.....	44
2. MUHTAR ŞAHANOV’UN ESERLERİ	45
2.1. Manzum Eserleri	45
2.1.1. Şiir Kitapları	45
2.1.2. Balladaları ve Poemaları.....	46
2.2. Mensur Eserleri	49
2.2.1. Denemeleri	49
2.3.1. Dramaları.....	50
2.3.2. Piyesleri	50
2.4. Türkiye’de Yayımlanan Eserleri	51
2.4.1. Sokratı Anma Gecesi.....	51
2.4.2. Uygarlığın Yanılgısı	51
2.4.3. Cengiz Han’ın Sırrı	53
2.4.4. Şafak Sancısı	55

İKİNCİ BÖLÜM	56
1. MÄŇGURTENBEV MARSELEZASI ADLI ESER HAKKINDA BİLGİ	56
2. MUHTAR ŞAHANOV'UN ŞİİRLERİNDEKİ DİL VE ÜSLUP	57
2.1. Yalınlık, Açıklık, Sadelik, Tabîlik, Samimilik	58
2.2. Lirizm.....	62
2.3. Sembol ve İmaj	63
2.4. Ritim-Ahenk Unsurları.....	65
2.4.1. Tekrarlar	66
2.4.1.1. Ses Tekrarları.....	66
2.4.1.2. Kelime Tekrarları.....	67
2.4.1.3. Kelime Grubu Tekrarları	70
2.4.1.4. Cümle Tekrarları.....	71
2.4.1.5. Tekrar Grubu.....	71
2.5. Ölçü, Kafiye ve Redif	72
2.6. Edebî Sanatlar	85
2.6.1. Mecaz ve Semboller	85
2.6.2. Tezat	86
2.6.3. Teşhis.....	88
2.6.4. İntak.....	88
2.6.5. Tecahül-i Arif	89
2.6.6. Nida	89
2.6.7. İstifham.....	91
2.6.8. Tenasüp	92
2.6.9. Mübalâğa	93
2.7. Deyimler ve Atasözleri	94
2.7.1. Deyimler.....	94
2.7.2. Atasözleri.....	94
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	97
1. MÄŇGURTENBEV MARSELEZASI ADLI ESERDEKİ ŞİİRLERDE İŞLENEN TEMALAR.....	97
1.1. MİLLİ TEMALAR	98
1.1.1. Anadil	98

1.1.2. Mankurtlaşma	120
1.1.3. Kapitalizm	122
1.1.4. Bağımsızlık.....	124
1.1.5. Jeltoksan (Aralık) Olayları	128
1.1.6. Yiğitlik.....	133
1.1.7. Vatan	136
1.1.8. Birlik.....	142
1.1.9. Kazak Halkı	143
1.1.10. Namus.....	148
1.1.11. Türkistan.....	150
1.1.12. Aral	151
1.1.13. Otrar	152
1.1.14. Manevî Değerler	157
1.1.15. Kazakların Ünlü İsimleri	175
1.1.16. Manas	188
1.1.17. Gelenek.....	189
1.2. İNSAN TEMASI.....	191
1.2.1. İnsan	191
1.2.2. Baba.....	193
1.2.3. Anne	195
1.2.4. Dostluk	198
1.3. HAYAT VE ÖLÜM TEMASI.....	203
1.3.1. Hayat	203
1.3.2. Yalnızlık-Yaşlılık-Ölüm.....	207
1.4. AŞK VE KADIN TEMASI.....	215
1.4.1. Aşk.....	215
1.4.2. Kadın	233
1.4.3. Sevgili.....	238
1.4.4. Evlilik	246
1.5. DİĞER TEMALAR	249
1.5.1. Ayrılık	249
1.5.2. Gurbet.....	251

1.5.3. Özlem	252
1.5.4. Tabiat ve Hayvanlar	255
1.5.5. Zenginlik	265
1.5.6. Şairlik	266
1.5.7. Zafer	269
1.5.8. Dalkavukluk	270
1.5.9. Gelin	272
1.5.10. Güç ve Akıl	273
1.5.11. İnanç	273
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	275
MÄÑGURTTENBEV MARSELEZASI (MANKURTLAŞMAMA MESELESİ) ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI.....	275
SONUÇ.....	529
KAYNAKÇA	532

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
s. : Sayfa
C. : Cilt

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
А а	A a	П п	P p
Ә ә	Ä ä	Р р	R r
Б б	B b	С с	S s
В в	V v	Т т	T t
Г г	G g	У у	-uv / -üv / -v
Ғ ғ	Ğ ğ	Ұ ұ	U u
Д д	D d	Ү ү	Ü ü
Е е	E e	Ф ф	F f
Ё ё	Yo yo	Х х	H h
Ж ж	J j	Һ һ	H h
З з	Z z	Ц ц	Ts ts
И и	-iy/ -iy/ -i	Ч ч	Ç ç
Й й	Y y	Ш ш	Ş ş
К к	K k	Щ щ	Şç şç
Қ қ	Q q	Ъ ъ	Ayrırma İşareti
Л л	L l	Ы ы	I ı
М м	M m	І і	İ i
Н н	N n	Ь ь	İnceltme İşareti
Ң ң	Ñ ñ	Э э	E e
О о	O o	Ю ю	Yu yu
Ө ө	Ö ö	Я я	Ya ya

GİRİŞ

1. KAZAK EDEBİYATI

1.1. Hanlık Dönemi Kazak Edebiyatı

Farklı özelliklere sahip olması bakımından önemli olan bu dönem edebiyatı XV-XVIII. yüzyıllardaki Kazak Hanlığı devri edebiyatını kapsamaktadır. Bu dönemde Cuci Hanlığı'nın kurulduğu yerde ortaya çıkan Ebulhayr Han yönetimindeki Özbek Hanlığı iç anlaşmazlıklar sebebiyle dağılmaya başlamıştır. XV. yüzyılda Ebulhayr Han hanlığından kurtulan Kazaklar, Moğol Han'ın da yardımıyla bağımsız Kazak Hanlığını kurmuşlardır. Önceleri sadece Özbek olarak adlandırılan halk, XV. yüzyılda ikiye bölünmesinden itibaren Kazak ve Özbek şeklinde ikiye ayrılıp bu isimlerle adlandırılmaya başlamıştır.¹

Kazak Türklerinin sözlü edebiyatı Kazak Hanlığı'nın kurulması, Kazak boyu ve Kazak Türkçesi'nin ortaya çıkması ile birlikte 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır.²

Ataları gibi göçebe hayat geleneğini benimsemeleri ve bu hayat tarzı içerisinde yetişmeleri Kazaklarda sözlü nazım türünün gelişmesine ortam hazırlamıştır. Bu türün gelişmesi ile birlikte sözlü nazım türünde eser veren şairler ortaya çıkmıştır.³

Diğer yandan hanlık içerisinde yer alan toplulukların birbiriyle kaynaşmasıyla Kazak Türkçesi'nde yer alan ağız farklılıkları da ortadan kalkmış, gerçek değerini kazanan sözlü nazımın yapısına uygun olarak yeniden düzenlenen ortak sözlü bir

¹Mekemtaş Mirzahmetuli, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, C: 27, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 18-19.

²Nergis Biray, "Ahmet Baytursınulu'na Göre Kazak Türkleri Yazılı Edebiyatı'nın Dönemleri ve Türleri", **Milli Folklor**, 2005, Yıl: 17, Sayı: 68, s. 67-77.

³Mekemtaş Mirzahmetuli, **a.g.e.**, s. 18-19.

edebî dil oluşturulmaya çalışılmıştır. Tüm bu gelişmeler de Türk toplulukları arasında farklı bir saha gibi ele alınan ve sözlü edebî dil kurallarıyla söylenen sözlü nazmın ortak kurallarının temellerini atmıştır.⁴

Sözlü edebiyat geleneğini kabullenen Türk edebiyatları nazmında Arap ve Fars şiir yapısına uygun olan şiir vezinleri kullanılırken, Kazak sözlü nazmında bu tarz vezinlere pek sık rastlanmamıştır. Sözlü edebiyat temsilcileri Arapça ve Farsça kelimelerden faydalanırken bunları Kazak Türkçesi'nin ses yapısına uygun hale getirdikleri ve dilin kuralları içerisinde kullandıkları için Kazak Türkçesi doğallığını ve akıcılığını korumuştur. Bu sebeple de tanınmış dil âlimlerinin birçoğu Türk topluluklarının içerisinde dilini en iyi koruyan topluluk olarak Kazakları ve en iyi korunan Türkçe olarak da Kazak Türkçesi'ni kabul etmişlerdir.⁵

Bu dönemdeki sözlü edebiyat, hem diplomasi, hem sosyal, hem de hayat meseleleriyle ilgili felsefe, ilim, siyaset dillerinin rolünü de üstlenmiştir. Bu dönem edebiyatı hızlı bir gelişme göstermiştir. Kazak Hanlığı dönemindeki edebiyatın bu hızlı gelişimi eski Türk sözlü edebiyatının zengin birikimini koruması, bunu kendisine örnek alması ve yeni oluşturulan eserleri bu temeller üzerine inşa etmesi ile açıklanabilir.⁶

Bu dönemde ortaya çıkan eserlerin pek çoğu daha sonraki dönemlerde yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilmesi konusunda yürütülen çalışmaların başında Muhtar Mağavin'in yaptığı çalışmalar gelmektedir.⁷

Prof. Dr. B. Kencebayev'in danışmanlığında Hanlık dönemindeki Kazak edebiyatını Kazaklara ait sözlü edebiyatın bir dönemi olarak araştırma konusu ilk defa 60'lı yılların başlarında Mağavin tarafından ele alınmıştır. Mağavin 1967 yılında "XV-XVIII. Yüzyıllardaki Kazak Şair ve Cıravları" konulu doktora tezini

⁴Mekemtaş Mirzahmetuli, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s.18-19.

⁵Mekemtaş Mirzahmetuli, **a.g.m.** , s.18-19.

⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı I (Kazak Folkloru ve Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 153-155.

⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s. 154-155.

hazırlamış, 1968’de ise “Kopuz Melodisi” monografisini yayımlamıştır. Bunlar Kazak edebiyatı tarihi hakkında bilgiler veren eserlerdir.⁸

M. Mağavin’in yaptığı bu çalışmalar diğer Türk halklarından Nogay, Karakalpak, Başkurt Türklerinin kendi edebiyat tarihlerinin bu dönemini tekrar incelemeleri için örnek teşkil etmiştir. M. Mağavin’in yaptığı çalışmalardan önce de cıravlar ile onların nazımlarının özellikleri hakkında M. Avezov, A. Margulan, S. Seyfullin, M. Gabdullin başta olmak üzere birçok yazar kendi görüşlerini beyan etmişlerdir. M. Mağavin’den sonra bu dönem nazmını A. Derbisalin, H. Süyınşaliyev, M. Carmammedov, K. Sıdıqov, B. Abılqasomov, C. Tilenov, S. Qasqabasov E. Tursinov, A. Qodar gibi bilim adamları incelemişlerdir.⁹

XV-XVIII. yüzyıllardaki Kazak edebiyatına sözlü edebiyatın da etkisiyle nazmın hâkim olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde henüz yazılı edebiyatın gelişmemiş olması roman, hikâye gibi nesir türünde eserlerin verilmesini de engellemiştir. Şiirin gelişmesine paralel olarak dönem edebiyatının en önemli şahsı “cırav”, asıl edebî tür ise “tolğavlar” olmuştur.¹⁰

Bu dönemde jıravlar tarafından yazılan şiirler önemli bir yere sahiptir. Sadece edebî açıdan değil, dönemin tarihî, sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtması bakımından önemli bir yere sahip olan bu şiirler, bu dönem edebiyatı ile ilgili bilgiler vermeleri bakımından önem arz etmektedirler. Bu bakımdan XV. yüzyıldan XIX. yüzyılın ortalarına kadar devam eden jıravlık geleneğinin, Kazak tarihi ve kültürü ile ilgili pek çok bilgi sunduğunu söylememiz mümkündür. XV. ve XVII. yüzyılların önde gelen jıravları arasında; Asan Kaygı, Kaztuvgan Süyinişulı, Şalkiyiz Tilenşiulı, Dospambet Aymadetulı, Margaşka Jırav, Jiyembet Bortogaşulı yer almaktadır. Büyük sıkıntılarla başlayan XVII. ve XVIII. yüzyıllar arasında önde gelen jırav ve akınlar ise; Aktamberdi Sarıulı, Tetikara Akın, Ümbetey Tileylı, Buhar Kalkamanulı’dır. XIX. yüzyıla baktığımızda, akınların yazdıkları şiirlerin Kazak

⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı I (Kazak Folkloru ve Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı)**, s. 154-155.

⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 154-155.

¹⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 154-155.

halkının içinde bulunduğu ağır şartları ve geçmişlerine duydukları özlemleri içerdiğini görmekteyiz.¹¹

Bu dönemde jırların yanı sıra tolgav türünde de edebi eserlerin verildiğini görmekteyiz. Bu dönemin önde gelen akın ve jırşılarının başında Kôteş Rayımbekulı, Şal Külekeulı, Kobılan Böribayulı, Abıl Akın, Janak Sagındıkulı, Duvlat Babatayulı ve Mahambet Ötemisulı gelmektedir.¹²

Dönemin sonlarına doğru yazılan Kazak kitaplarının yayınlanmaya başlaması ve Kazak gençlerinin açılan modern medreselerde eğitim görmesi Kazak edebiyatının yazılı olarak gelişmesi yolunda atılan ik adımlar olarak sayılabilir. İlk Kazakça gazetelerin yayınlanmaya başlaması Kazak Türklerinin yaşamlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Aynı zamanda bu gazeteler Kazak yazı dilinin gelişmesinde de büyük rol oynamıştır.¹³

Hanlık dönemi Kazak edebiyatına genel bir çerçeveden baktığımız zaman XV-XVIII. yüzyıllardaki Kazakların sanat anlayışının önceki gelenekten uzaklaşamazken, diğer yandan da yeni sosyal ve siyasî durumun getirdiği şartlardan ve hayat tarzından dolayı ortaya çıkan kendilerine has bir edebiyat ortaya çıkarmaya çalıştıklarını görmemiz mümkündür.¹⁴

1.2. Sovyet Dönemi Kazak Edebiyatı

XIX. asrın ortasında tamamıyla Rusya'ya katılan Kazak toprakları bu süreç içerisinde yönetim, idari ve siyasî işler bakımından Rusya'ya bağımlı hale gelmiş, zamanla Rusya'da meydana gelen ekonomik değişikliklerden, siyasî olaylardan, kültürel gelişmelerden etkilenmeye başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak da XIX.

¹¹ Metin Arıkan, **Başlangıçtan 20. Yüzyıla Kazak Jırav ve Akınları**, Gece Kitaplığı, Ankara, 2014, s. 96-130.

¹² Metin Arıkan, **a.g.e.**, s. 168-302.

¹³ Metin Arıkan, **a.g.e.**, s. 160-165.

¹⁴ Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı I (Kazak Folkloru ve Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı)**, s. 155.

yüzyılda Rusya’da ortaya çıkan Kapitalizm Kazakistan’da da etkisini göstermeye başlamıştır. Kapitalizm ile birlikte Kazakistan’da ticaret gelişmiş, yerleşik hayata geçme süreci başlamış, sanayinin gücü ortaya çıkmış, sanayi merkezleri arttırılmıştır.¹⁵

Rusya’da gerçekleşen 1905 devrimi, Kazakların millî şuurunun uyanmasına ortam hazırlamıştır. Bu devrim sayesinde Kazakistan’da çeşitli konularda gazete ve dergilerin çıkması, pek çok alanda kitap basımları, Rus-Kazak okullarının açılması gibi bazı imkânlar sağlamıştır. Bunun sonucu olarak da halkın arasında da yeni sosyal ve kültürel hareketler gelişmiş, bütün bunlar Kazak kültürünün canlanmasına imkân sağlamıştır.¹⁶

XX. yüzyılın başında 1905 yılındaki Rus devriminin de etkisiyle Kazakistan’da siyasî özgürlük konusu gündeme gelmiş ve bazı aydınlar halkı bilinçlendirmek amacıyla çalışmalarda bulunmuşlardır. Ä. Bökeyhanov, Ahmet Baytursinov, M. Dulatov gibi aydınların önderliğinde gerçekleştirilen bu çalışmalar halkı cahillikten, bilgisizlikten kurtarıp, eğitime ve bilime yönlendirme doğrultusunda sürdürülmüştür. XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın ilk otuz yılına gerek verdiği eserlerle gerekse yaşam biçimiyle damgasını vuran Ahmet Baytursinov¹⁷, Kazak halkının düşüncelerini uyandırmaya ve sönmek üzere olan direniş ateşini yeniden alevlendirmeye çalışan M. Dulatov¹⁸, Ş. Qudayberiyev, S. Torayğırov, S. Seyfullin gibi edebiyatçılar tüm bunların yanı sıra sosyal, toplumsal değışikliklere de eserlerinde yer vermişlerdir.¹⁹

Tüm bu siyasî ve sosyo-kültürel gelişmeler içerisinde XIX. yüzyılın sonlarında ülkenin bağımsızlığı, eğitim ve öğretimin önemi sanat ve bilimle

¹⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı I (Kazak Folkloru ve Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı)**, s. 327-328.

¹⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 328-330.

¹⁷Nergis Biray,“Ahmet Baytursunoğlu ve Eserleri”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Denizli, 1999, Sayı: 5, ISSN 1301-0085, s.10-17.

¹⁸Metin Arıkan, “Mirjakıp Duvlatulı: Hayatı ve Eserleri”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C: 5, Sayı:4, Aralık, Ankara, s. 108.

¹⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 439-440.

uğraşmak gerektiği gibi konularda idealler aşılamaaya çalışan ve Abay'ın izinde ilerleyen modern anlamdaki Kazak edebiyatı²⁰, XX. yüzyıl başlarında önceki dönemlere göre büyük bir gelişme göstermiştir.²¹

XX. yüzyıl başlarında Kazak edebiyatı ve onun temsilcileri, Rus İmparatorluğu'nun sömürgeci tutumuna karşısında Kazak halkının millî uyanış yoluna ilerlemeye başlayan bir edebiyat olması bakımından, bu sosyo-kültürel ortam içerisinde gelişen Kazak edebiyatına “Kazakların Millî Edebiyat Devri” adını verilmiştir.²² Kazak tarihinde zor yılları kapsayan bu dönem Kazak halkının aydınlanma, ilerleme ve dünya çapında tanınmaya başladıkları döneme rast gelmektedir.²³ Bu dönemde yazılan eserlerde ve makalelerde, ortak bir duygu ve görüş olarak milleti sömürgecilik ve kulluk uykusundan uyandırmak, bağımsızlık, hürriyet, eşitlik aramaya yönlendirmek gibi benzer konular işlenmiştir.

Kazakların “Millî Uyanış Devri” olarak adlandırılan bu dönemde Kazak edebiyatının büyük şahsiyetleri yetişmeye başlamıştır.²⁴

Hanlık döneminde gelişme gösteren şiir türünün yanı sıra bu dönemde hikâye, roman, makale ve tiyatro türleri de gelişmeye başlamıştır. Kazaklar tarafından çıkarılan ilk edebî dergiler ve gazeteler de bu dönemde yayınlanmaya başlanmıştır. Bunların en önemlileri, Troisk şehrinde yayınlanan Ayqap (1911-1915) dergisi ile Orınbar'da yayınlanan Qazaq (1913-1918) gazetesidir.²⁵

²⁰Nergis Biray, **Ahmet Baytursunlu Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2011, s. 6-7.

²¹Ferhat Tamir “Kazak Türkleri Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158, Ankara, 1998, s. 433-434.

²²Ferhat Tamir, **a.g.m.**, s. 433-444.

²³Kunipiya Alpibayev, “Kazak Poemasının Gelişim Tarihi ve İ. Bayzakov'un ‘Kuralay Sulu’ Poeması”, Akt: Ali Abbas Çınar, **Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı II**, Eylül-Ekim 2013, Yıl: 9, Sayı: 53-54, s.1649- 1654.

²⁴Ferhat Tamir, “Kazak Türkleri Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)**, s. 433.

²⁵Ferhat Tamir, **a.g.m.**, s. 433.

Bu dönemin önde gelen isimlerinin başında şair, yazar, eğitimci, fikir ve siyaset adamı olan Ahmet Baytursunoğlu ve ile yine şair, yazar, eğitimci, fikir ve siyaset adamı olan Mirjaqip Duvlatoğlu gelmektedir. Bu devrede yetişen şair ve yazarlar Kazak halkını cehaletten kurtulmaya, kültürlü ve bilgili olmaya, birlik ve beraberliğe, Rus baskısına karşı koyma gibi konuları işlemenin yanında Kazak tarihini, Kazak yaşayışını ve tabiat güzelliklerini de eserlerinde işlemişlerdir.²⁶

Bu devrin önde gelen şair ve yazarlarından bazıları şunlardır: Meşhur Jüsip Köpeyulı (1857- 1931), Şäkärim Qudayberdiulı (Şäkärim Hacı) (1858-1931), Ahmet Baytursunulı (1873- 1938), Mirjaqip Duwlatulı (1885- 1935), Muhammetjan Seralin (1871- 1929), Spandiyar Köbeyulı (1878-1956), Jüsipbek Aymawıtulı (1889-1931), belli bir dönem eserlerinin okunması, yayınlanması hatta bulundurulması yasaklanan Mağcan Jumabayulı (1893-1938)²⁷, Sultanmahmut Torayğırulı (1893-1920), Säbit Dönentayulı (1894-1933), Beyimbet Maylin (1894-1938).²⁸

Yukarıda bahsettiğimiz doğrultuda ilerleyen Kazak edebiyatı 1917 yılında Kazan ayaklanmasından sonra devlet yönetiminin Lenin başkanlığındaki Bolşevikler partisine verilmesiyle edebiyat yeni sınıfın menfaatini güden ve bu ideoloji doğrultusunda hareket eden bir edebiyat haline gelmiştir.²⁹

XX. yüzyıldaki tüm bu sosyal hareketler ve devrimlerin büyük bir hızla edebiyata da tesir etmeye başlamış, 20'li 30'lu yıllara gelindiğinde Kazak edebiyatında hemen hemen bütün türlerde gelişme görülmeye başlanmıştır.

1920'li yıllardaki Kazak edebiyatı siyasî ve ideolojik talepler gereği tek taraflı olarak gelişme göstermek zorunda kalmıştır. 1917 Şubat devrimi Kazak

²⁶Ferhat Tamir, "Kazak Türkleri Edebiyatı", **Türk Dünyası El Kitabı (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)**, s. 433.

²⁷Ferhat Tamir, **Mağcan Cumabayef Öleñderi**, TKAE, Ankara, 1993, s. 15.

²⁸Ferhat Tamir, "Kazak Türkleri Edebiyatı", **Türk Dünyası El Kitabı (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)**, s. 434- 444.

²⁹Mekemtaş Mirzahmetulı, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 20-23.

edebiyatına eşitlik ve özgürlük konularını getirmiştir. Dönemin baskısı sebebiyle şair ve yazarlar kendi dünyalarını anlatmaktan öteye gidememiştir.³⁰

1920 yılında Kazakların otonom olmasıyla birlikte Kazak millî kültürü gelişmeye başlamış, Kazakça yayın yapan yayın evleri açılıp kitaplar yayınlanmaya başlamıştır. Bu dönemde yönetimle ters düşen, yazdığı şiirlerinde tabiat ve insanın ruh halini birlikte başarılı bir şekilde ele almayı başaran şair ³¹Mağcan Cumabayev, Ahmet Baytursinov, Jüsipbek Aymavitov, Muhtar Ävezov gibi şairler Taşkent'te kalarak burada eğitim-öğretim veren birimlerde çalışmışlar Kazak edebiyatı ile kültürünün millî gelenekler doğrultusunda gelişmesi için çalışmalarda bulunmuştur.³²

Nesir türündeki eserlerin oldukça başarılı olduğu bu dönemde S. Seyfullin, B. Maylin, İ. Cansügirov, M. Ävezov, S. Mukanov, proleter edebiyatın kurucusu olan M. Gorki'den büyük ölçüde etkilenen Ğ. Müsirepov³³, Ğ. Mustafin, S. Şeripov gibi yazarlar dönemin olaylarını tüm gerçekçiliği ile şiirlerinde işlemişlerdir. Kazak edebiyatında hikâye türünün tanınmasında ise eserleriyle katkı sağlayan yazarların başında Ğ. Müsirepov gelmektedir. B. Maylin ile M. Ävezov'un yazdıkları hikâyeler de başarılı hikâyeler arasında yer almaktadır.³⁴

Kazak edebiyatı nazım türündeki yenilikler de diğer türlerde olduğu gibi bu dönemde yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde şairler tarihî ve doğa olaylarından bahsederken olayları olduğu gibi gerçekçi bir şekilde yazmışlar fakat ideolojik konuları yazarken kendilerine birtakım sınırlamalar getirmek zorunda kalmışlardır. Kazak edebiyatında bu dönemde manzume tarzında pek çok eser verilmiştir. Hem Kazakların çağdaş Türk dünyasında tanınmasını sağlayan hem de

³⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 439-442.

³¹Serik Kıyrebayev, "Kazakistan Edebiyatı", **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, C. 9, Ankara, 2007, s.529-622.

³²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)** s. 442.

³³Ali İhsan Kolcu, **Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı**, Salkım Söğüt Yayınları, Ankara, 2004, s. 207.

³⁴Mekemtaş Mirzahmetuli, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 20-23.

Kazak yazılı edebiyatının ilk temsilcilerinden olan Abay³⁵ ve onun öğrencilerinden S. Seyfullin'in "Ak Kuğunun Ayrılışı", " Albatros", "Kızıl At"; S. Mukanov'un "Güzel Saç"; İ. Cansügirov'un "Ses", "Nağmeci", "Bozkır"; M. Cumabayev'in "Bahadır Bayan" vs. gibi eserlerinde yaygın bir şekilde kullanılan şiir türü, Kazak nazmındaki gelişmeyi de ortaya koymuştur. Bu yıllarda yüz elliye yakın şiir kitabı yayınlanmıştır. Bu şiirlerde lirik, siyasî ve sosyal konular yanında tabiatı anlatan, gönül sesini coşkuyla haykıran, sevgiyi konu alan söyleyişler de yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.³⁶

Kazak edebiyatı 1920'li yıllardan itibaren Kazak halkının başından geçirdiği hayat gerçeğini, sosyal değişikliklerin niteliklerini anlatan edebî eserler ortaya koymuştur. Şiir türünün yanı sıra edebî nesirler, drama ve edebî eleştiri de gelişmeye başlamıştır.³⁷

Sovyetler Birliği döneminde hızlı bir şekilde artan olaylar sanatçıların nazmın yanı sıra nesire yönelmelerine de sebep olmuştur. Bu dönemde M. Ävezov, S. Seyfullin, B. Maylin, C. Aymavitov, Ğ. Müsirepov gibi yazarlar yetişmiştir. Bu yazarlar aynı zamanda verdikleri eserleriyle psikolojik nesrin başlangıcı olmuşlardır.

Kazak nesrinin oluştuğu ve gelişmeye başladığı bu dönemde ortaya çıkan eserler düşünce, içerik ve konu açısından çeşitlilik göstermektedir. Ortaya çıkan bu eserlerin bazılarında naturalizm bazılarında ise şematizmin geniş bir yer tutmaktadır. Kazak nesrinin gelişmesinde büyük katkıları olan yazarlarımızın başında edebî Kazak hikâyesinin ustası sayılan Beyimbat Maylin gelmektedir. Ğabit Müsrepop, Ğabiden Mustafin, Ö. Turmancanov, Ş. Şäripov gibi genç yazarlar, çeşitli konuları dile getirerek edebiyat alanının gelişmesinde büyük katkılar sağlamışlardır. İlk Kazak romanlarının yazarı sayılan Aymavitov, Sovyet dönemindeki Kazak

³⁵Zeyneş İsmail, Ali Abbas Çınar, **Abay**, Türksoy Yayınları, Kamer Matbaacılık, Ankara,1995, s. 9.

³⁶Mekemtaş Mirzahmetuli, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 20-23.

³⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 439-446.

edebiyatının temelini atarak, oluşmasında, büyümesinde ve gelişmesinde büyük katkılar sağlamıştır.³⁸

Bu dönemde Kazak edebiyatında özellikle yazdığı romanlarla dikkatleri çeken³⁹ Säbit Mukanov fakirler ile zenginler arasındaki fark ve mücadeleyi işlerken, Muhtar Avezov sosyal eşitsizliği ve göçebe Kazak köylerinin zıtlıklarını, Säken Seyfullin sosyal meseleri, Beyimbet Maylin Kazak kadınlarının çektiği sıkıntıları eserlerinde ele almıştır. Bu dönemdeki eserlerde hayatın üzücü yönlerini ele alma yöntemi ile yani hayattaki yenilikleri edebî bir dille anlatma birçok yazarın asıl amacı haline gelmiştir. 1920’li yıllarda yazılan eserlerde, hayattan darbe yiyerek zorluk ve eziyet çeken insanların vicdanını, insani özelliklerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.⁴⁰

1920’li yıllarda Kazak nazmına baktığımızda ise, siyasî lirizmin ilk örneklerini veren Säken Seyfullin Kazak nazımının temellerini atan kişilerin başında gelmektedir. Bu dönemde nazım Kazak halkını uyuduğu derin uykudan uyandırma, eşitliği dile getirme, eğitim-öğretime devam etmeye teşvik görevini üstlenmiştir. Bu dönemde hayatı bir yönüyle ele alma, hayatın görünen yanlarını işleme daha yaygındır. Dönemin önde gelen şairleri C. Cabayev, K. Bayganin, O. Şipin, N. Bekecanov, K. Aynabekov gibi dönemin ruhunu, hayatta yaşanan değişiklikleri anlatan halk şairleridir.⁴¹

1920’li yıllarda Kazak şiirinin gelişimine baktığımızda yenilikçi edebiyatın egemen olduğu anlaşılmaktadır. Bu akımı başlatan şairlerin başında Säken Seyfullin gelmektedir. Şair, Kazak edebiyatında ilk kez özgürlüğü sevmenin ve mücadelecî kahramanın tasvirini yapmıştır. Bu dönemde, siyasî ve sosyal değişikliklerin yaşanmasına bağlı olarak yergi ve sınıf çıkarları konularını işleyen şiirlerin arttığı görülmüştür. Yeni bir edebiyatın oluştuğu bu dönemde nazım tür, şekil, içerik ve

³⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 448-449.

³⁹Uğur Gürsu, “Sabit Mukanov ve ‘Botagöz’ Romanın Dil Özellikleri”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 2011, s.141-162.

⁴⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 449-452.

⁴¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 452-454.

konu bakımından da yeni özelliklere sahip olmuştur. Modern edebiyatın yanı sıra Kazak halk edebiyatı da büyük bir hızla gelişmiştir. Bu konuda önemli çalışmalar yapan isimlerin başında İsa Bayzakov ile Cambıl Cabayev gelmektedir. 1920’li yıllarda Kazak şiiri günlük konulara yönelip, siyasî lirizmi geliştirmiştir. Aşk ve tabiat lirizmi de işlenen konular arasında yer almıştır. Tüm bunların yanı sıra tarihî konuları dile getirme eğilimi de görülmektedir.⁴²

Drama türünde ise gerçek anlamda edebî bir tür olarak ilk defa bu dönemde eserler verilmeye başlanmıştır. XX. yüzyılın başında okumuş Kazak gençlerinin her yerde düzenledikleri oyun ve eğlence geceleri, sahne sanatları ile drama türündeki eserlerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu sahne oyunlarında eski olan her şey eleştirilmiş yeni savunulmuştur. Devrim yıllarında ilk piyesleriyle bilinen Cüsipbek Aymavitov, Muhtar Ävezov, S. Seyfullin, eserlerini daha çok millî konularda yazan M. Dulatov⁴³, C. Şaynin Kazak drama sanatının kurucuları arasında yer alır.⁴⁴

S. Seyfullin’in “Qızıl Sunqarlar” (Kırmızı Sungurlar) adlı piyesi Kazak dramasının ilk eseri olup 1922 yılında yayınlanmıştır. Bu dönemdeki dramalarda kadın özgürlüğü ile kadın eşitliği Kazak edebiyatı ile kültürünün, özellikle de drama ile tiyatrosunun ilk dönemdeki vazgeçilmez konuları arasında sayılmaktadır. Fakat konular nesir ve nazım kadar çeşitlilik gösterememiş sadece aile içi ilişkileri dile getirmekle sınırlı kalmıştır.⁴⁵

Kazak tiyatrosunun ilk gelişme döneminde M. Ävezov’un kaleminden çıkan piyeslerin hemen hemen hepsi sahnelenerek ilk repertuarın edebî temelini atmıştır. XX. yüzyılın başında oluşmaya başlayan Kazak dramasının konusunu eski hayat ile

⁴²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 454-458.

⁴³Nergis Biray, Orhan Söylemez, Metin Arıkan, Almagül İşina, “Kazak Edebiyatı”, **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Dünyası Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı II**, C: 28, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 21.

⁴⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 458-462.

⁴⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 462.

ilk başlangıçta ümitlerle dolu yeni sistem ve getirdiklerine duyulan büyük ilgi oluşturmuştur.⁴⁶

1920’li yıllarda edebiyatın gelişmesine yönelik söylenen fikirleri, yapılan tartışmaları, yayımlanan eserleri değerlendirme isteğinden dolayı edebî eleştiri türü doğmuştur. Bu yıllarda edebî eleştiri tarzındaki fikir mücadelelerine katılan sanatçıların başında M. Ävezov, C. Aymavıtov, Ğ. Toğcanov, S. Seyfullin, S. Muqanov, Ä. Baydildin ve Q. Kemengerov gelmektedir. Bu dönemde edebî eleştiri gelişmiş bir tür olarak kalıplaşmış, yeni arayışlar ve derin düşünceler, edebiyat dünyasında ortaya çıkmaya başlamıştır.⁴⁷

1920’li yıllarda edebiyatta, romantizm, eleştirel realizm gibi edebî akımlar meydana gelmişken, 1930’lu yıllardaki edebiyatta yalnızca Komünist Parti’nin propagandasını yapan sahte ve naracı bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Edebiyat artık, “eskiyi” ortadan kaldırmaya çalışan sadece “yeni” konu edinen ısmarlama bir edebiyata dönüşmüştür. Sanatçılar, yıllarca oluşturulmuş olan geleneği inkâr ederek kendilerine slogancı bir edebiyat yolu seçmişlerdir. Bu doğrultuda gelişme gösteren edebiyat millî kimliğini, geleneğini ve özelliğini kaybetmiş sadece ısmarlama konular üzerine yazılan sahte bir edebiyat haline gelmiştir.⁴⁸

1930’lu yıllarda pek çok edebiyatçı yetişmesine rağmen, edebiyat siyasî ve sosyal sebeplerden dolayı eğiticilik yönü eksik, halkı sosyal sınıflara göre ayıran bir edebiyat haline gelmiştir. Bu tarzdaki edebiyata karşı olan Ahmet Baytursınov, Mircaqip Dulatov, Cüsipbek Aymavıtov ve milliyetçi kimliğini eserlerine de başarılı bir şekilde yansıtmayı başaran Mağcan Cumabayulı⁴⁹ gibi seçkin şahıslar, edebiyat

⁴⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 452-462.

⁴⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 462-466.

⁴⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 452-462.

⁴⁹Cemile Kınacı, “Kazak Şairi Mağcan Cumabayoğlu’nun Şiirlerinde ‘Kendi’ ve ‘Öteki’ İmajı”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 6/3, Summer 2011, s. 1663-1678.

konusunda halkı bilinçlendirip uyandırmamaları için edebiyat ortamından uzaklaştırılmışlardır.⁵⁰

30'lu yıllardaki Kazak edebiyatı sanatçıları Kazakistan'daki söz sanatını geliştirmek için pek çok çalışmalar yapmışlardır. C. Cabayev, M. Sengirbekulı, N. Bayğanın, K. Āzirbayev, E. Quttıbayulı, M. Bayzaqulı, A. Belgıbayulı vb. halk şairleri Kazak sözlü edebiyatının varlığını devam ettirebilmesi için çalışmalarda bulunan sanatçıların başında gelmektedirler.⁵¹

Kazak edebiyatının 30'lu yıllardaki konusunu sosyalist sistem ve onun başarıları oluşturmaktadır. Nazmın, lirizm, poem ve destan gibi türleri artarak gelişimini devam ettirmiştir. Tiyatro, dram ve opera tiyatrosu olmak üzere ikiye ayrılmış, çeviri çalışmalarına hız kazandırılmış Kazakça edebî eserleri yabancı dillere çevirme veya yabancı dillerde yazılan edebî eserleri Kazakça'ya çevirme konusunda çalışmalar yürütülmüştür. Säken Seyfullin, Beyimbet Maylin, İliyas Cansügirov, C. Şaripov, İ. Bekenov, Muhtar Āvezov, Säbit Muqanov ve Ğabit Müsirepov vb. yazarların eserlerine baktığımızda nesri geliştirme konusundaki çalışmalar dikkate alınacak olursa nesrin bağımsız bir şekilde ilerlediğini görmemiz mümkündür.⁵²

Bu dönemde Säken Seyfullin 1920'li yıllardaki hayat gerçeklerini, somut bir insan tipi aracılığıyla çağdaş zamanda yeni şekilde yetiştirilip, ortaya çıkmaya başlayan insan kaderiyle vermeyi amaçlarken, Beyimbet Maylin ise yeni döneme ayak uydurup Kazak köylerine geçen yenilikleri ayrıntılı olarak yorumlamış köylülerin çeşitli değişikliklerden kaynaklanan psikolojilerini edebiyatta işlemiştir. Hikâye türünü geliştirmede Beyimbet Maylin'in yanı sıra Muhtar Āvezov'da dikkati çeken isimlerdendir. Bu yıllardaki nesrin kendinden sonraki nesrin gelişim çizgisini belirlemesi açısından önemi oldukça büyüktür.

⁵⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 526.

⁵¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 526-527.

⁵²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 527-530.

1930'lu yıllarda şiire geldiğimizde ise, bir önceki dönemin yansımaları olarak sosyalist vatan, endüstrileşmiş bir ülke, kolektifleştirilmiş köyler, komünist partiyi övme vb. konular çoğunlukla işlenmiştir.

Şairler, köy konularında yazılan şiir ve poemelerde köylüleri sosyalizme, tarım ve hayvancılıkla uğraşanları ise cesaretlendirip daha iyi başarılar elde etmeye çağırmışlardır. Bu yüzden şairler köy ve köylülerin bulunduğu bu durumu şiirlerinde sık sık konu edinmişlerdir. Bu dönemde yazılabilecek konu çeşidinin az olması şairlerin yok olanı varmış gibi olanı da var olduğundan çok abartarak romantik şekilde anlatmalarına yol açmıştır.⁵³

Kazak Sovyet nazımının 1930'lu yıllarda tabiat lirizmi az da olsa bir gelişme kaydetmiş ancak bu gelişme aşk lirizminde görülmemiştir. Verilen eserlerde dikkati çeken en önemli özellik eserlerin duygudan yoksun sadece kelimelerle dolu olmasıdır. Bu yıllardaki Kazak şiirine, halk şairlerinin de büyük katkısı olmuştur. Yazılı edebiyatla birlikte Cambıl, Nurpeyis Bayğanın, İsa Bayzakov eserleriyle yeni dönem edebiyatına da katkıda bulunmuşlardır.⁵⁴

Kazak edebiyatında daha önceleri çok fazla ön planda olmayan drama türü 1930'lu yıllarda hızlı bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. M. Ävezov'un "Geceki Durum", "Abay", "Ayman-Çolpan" gibi klasik eserleri, trajedi ve komedi tarzında yazılmıştır. B. Maylin'in "meydan", "Paramparça", "Nikâh Memuru", "Yün Kumaş", "Gözlük"; Ğ. Müsirepov'un "Kız Jibek", "Kozı Körpeş-Bayan Suluv"; İ. Cansügirov'un "İysatay-Mahabbet", piyesleri drama türündeki tanınmış eserlerdir.⁵⁵

Bu yıllarda dramaya gelince ise, Kazak drama sanatçıları, nesir ve nazım sanatçılarından etkilenmemiş yeniyi anlatmanın yolunu onu övmekten geçeceğini düşünen, geleneği unutma pahasına da olsa eserlerde sadece yeni diye yeniyi öven

⁵³Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 530-532.

⁵⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 532-535.

⁵⁵Mekemtaş Mirzahmetulı, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 20-23.

yazar ve şairleri eleştirerek gelenekçi anlayış ile eserlerini vermeye devam etmişlerdir. Bu yıllarda Kazak dramasının edebî bir tür olarak kalıplaşmasında ve üslup bakımından gelişmesinde M. Ävezov, İ. Cansügirov, C. Şanin, B. Maylin, Ğ. Müsirepov vb. edebiyatçılar büyük çabalar sarf etmişlerdir.⁵⁶

Muhtar Ävezov, dünyaca tanınmış drama türünün en iyi örneklerini inceleyip, bu türün değerli örneklerini yazarak dönemin sanatçılarına ışık tutmuştur. “Tüngi Sarın” M. Ävezov’un sosyal ve edebî bakımdan en güzel eseri sayılmaktadır. Rusça’ya çevrilen ilk Kazak piyesidir. Drama türünün en önemli eserlerden biri de Beyimbet Maylin’e ait olan “Maydan” isimli dramadır. Yine bu dönemde komedi alanında önde gelen isimlerin başında “Şanşar Molda” isimli komedisi ile Beyimbet Maylin gelmektedir.

1930 yılında İ. Cansügirov’un “İsatay- Mahambet” trajedisini yazması Kazak edebiyatı açısından önemli bir gelişme sayılmaktadır. Muhtar Ävezov’un “Abay” trajedisi, Kazak edebiyatında daha çok romanlarıyla ön plana çıkan Säbit Mukanov’un⁵⁷ “Küres Kunderinde” isimli piyesiyle de Kazak edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur.⁵⁸

1930’lu yıllarda edebî eleştiri, edebî eseri tenkit etmekten çok yazarların bakış açılarına yönelik eleştiriler yapma amacı ile kullanılmış ve eleştirinin asıl amacına uzak sadece eleştiri yapmak için eleştiri yapılı hale gelmiştir.

Edebiyat tarihini araştırma, ders kitapları yazma konusunda, ilk Kazak-Sovyet piyeslerini yazan⁵⁹ S. Seyfullin, S. Muqanov, M. Ävezov, M. Coldıbayev ve Q. Cumaliyev gibi edebiyatçılar önemli isimler arasında yer almaktadır.⁶⁰

⁵⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 535-538.

⁵⁷Uğur Gürsu, “Sebit Mukanov ve ‘Botagöz’ Adlı Romanın Dil Özellikleri”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, s.141-163.

⁵⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 535-538.

⁵⁹Samir Kazımoğlu, **Türk Toplulukları Edebiyatı I**, Ecdâd Yayınları, Ankara, 1994, s. 211.

Kazan isyanına kadar zayıf bir saha olan edebî tenkit türü de Kazan isyanından sonra kendini göstermeye başlamıştır. Kazak edebiyatında edebî tenkit türünün gelişmeye başlaması Kazakistan yazarlarının 1934 yılında yaptığı ilk kurultaydan sonra olmuştur. O yıl “Kazak Edebiyatı” gazetesinin yayınlanması edebî tenkitin canlanıp gelişmesine öncülük etmiştir. “Edebiyat Meydanı” ile “Literaturnıy Kazakistan” (Kazakistan Edebiyatı) dergileri de edebî tenkit türünde yazılan yazılara yer vermeye başlamışlardır. Bu türe katkı sağlayan sanatçılar arasında M. Ävezov, S. Mukanov, Ğ. Müsirepov, İ. Kabılov, Ğ. Toğcanov, B. Kenjebayev, M. Karateyev, K. Cumaliyev, E. Ismailov, E. Konıratbayev, E. Tacıbayev, M. Ğabdüllin, M. Silçenkov, T. Nurtazin, B. Şalabayev, M. Battalov gibi başarılı tenkitçiler yer almaktadır.⁶¹

Edebiyattaki bu ideolojik sert tedbirlerin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, yüzyıllar boyunca kullanılan Arap yazısı terk edilmiş, 1940 yılında Latin yazısına geçilmiştir. Harflerin sık sık değişmesiyle birlikte genç nesil, geçmişteki manevî hazine kaynaklarından uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Böyle bir sistemin içerisinde gelişmeye çalışan Kazak edebiyatı millî menfaat ve değerlerden uzaklaşmış, sadece belli bir amaca hizmet eden edebiyat haline gelmiştir.⁶²

1941-1945 II. Dünya Savaşı dönemlerinde en çok ele alınan Kazak edebiyatında tamamıyla yeni bir konu olan “savaş” konusu olduğu görülmektedir. Bu dönemde Kazak edebiyatı için tamamen yepyeni bir konu olan “savaş” edebiyatın hemen hemen bütün alanlarını işgal etmiştir. Bu dönemde “savaş” konusunun yanı sıra gelenekler ve halk şiiri motifleri yer almıştır. Özellikle nazma dayalı türlerin gelişmiş olduğu görülmektedir. Bu dönemde savaşın etkisiyle gelişen nesir türlerinin başında ise gazete yazıları ve deneme türü gelmektedir. Bu dönemin edebiyatına

⁶⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 538-542.

⁶¹Mekemtaş Mirzahmetulı, “Kazak Edebiyatı”, **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 20-23.

⁶²Mekemtaş Mirzahmetulı, **a.g.m.**, s. 20-23.

büyük katkıları bulunan Kazak edebiyatçılarının başında S. Muqanov, M. Ävezov, Ğ. Müsirepov, Ğ. Mustafın, Ğ. Ormanov, Ä. Ağabeyşev vb. sanatçılar gelmektedir.⁶³

İkinci Dünya Savaşı, Kazak edebiyatı döneminin gereklerine hizmet etme görevini yerine getirmiştir. Bu dönemdeki edebiyat da pek çok araştırmalar yapılmış, yapılan bu araştırmalar Kazak edebiyatının nitelik bakımından güçlenmesini sağlamıştır.

Lirik şiir bu dönemde savaşın da etkisiyle en çok gelişme gösteren türler arasında yer almaktadır. Nazımda, Cambıl'ın "İki Dünya Aygasta" (İki Dünya Savaşmakta), "Kamal Buzğan Kaharman" (Kale Yıkan Kahraman), "Otan Amiri" (Vatan Emri) gibi şiirleri o dönemin dikkat çeken şiirlerdendir. Bu dönemde yazılmış olan lirik şiirlerde savaşa katılma, düşmanı yenme ve öç alma gibi konular işlenmiştir.⁶⁴

Savaş yılları sırasında nazımın etkisi oldukça fazla olmuştur. Şiir o dönemde hem halkın yönlendiricisi olmuş hem de yaşananları tüm olağanlığıyla gözler önüne sermiştir. C. Cabayev'in İkinci Dünya Savaşı yıllarında "Leningrattıq Örenderim" (Leningradlı Gençlerim), "Moskova", "Vatan Emri", "Sovyet Gvardetsterine" (Sovyet Askerlerin) adlı şiirleri, cephedeki askerleri kahramanlığa, mücadeleye, cesaretlendirmeye davet eden şiirlerdendir.⁶⁵

Savaş yıllarındaki lirik nazımın temel konusunu "savaş ve halk" oluşturmuştur. Lirik nazımda savaş yıllarının etkisi nedeniyle destansı özelliklere rastlamak mümkündür. Lirik nazımın kendine has özelliklerinin yanı sıra, bu yıllardaki nazımda epik tasvirlerle rastlamak mümkündür. Halkın duygusal ruh halini tasvir etmenin yanı sıra, onun kahramanlık tiplerini anlatırken şairler destan motiflerinden yararlanmayı tercih etmişlerdir.

⁶³Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 599-601.

⁶⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 599-603.

⁶⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 604.

Bu dönemde şairler destan tarzındaki anlatım üslubunu kullanmışlardır. Bazı şairler savaşa bizzat katılmışlar ve savaş ortamını tüm gerçekliğiyle yansıtmaya çalışmışlardır. Kazak şair Q. Amancolov'da II. Dünya Savaşı'na bizzat katılan şairlerdendir. Şiirlerinde vatanın karşılaştığı tehlikeyi, Alman işgalcilerin insanlık dışı hareketlerini ve işgalci güçleri ancak tüm millet olarak bir araya geldikleri takdirde yenebilecekleri ve Kazak halkının cephe gerisindeki mücadelesini şiirlerinde anlatmıştır.

Bu dönemdeki kahramanlık hikâyeleri genellikle epik tarzda yazılmıştır. Halkın vatanseverlik ruhunu yansıtmaya bakımdan vatan konusunda yazılan şiirlerin önemi büyüktür. Lirik tarzda yazılmış örneklerle halkın gücünü ve kuvvetini Ğ. Ormanov “Qarağay”, “Emen” vb. şiirlerinde işlemiştir. Savaş yıllarında nazım büyük bir gelişme göstermiş ve yaklaşık 20 poem yazılmıştır. Halkın düşmanla savaşı ve bunun tüm dünyaya ilan edilmesi bu poemlerin asıl konusunu oluşturmuştur. Bu dönemde işlenen “savaş” konusu Kazak nazımının gelişmesine ve konu ve içerik bakımından zenginleşmesine yardımcı olmuştur.⁶⁶

Savaş sırasında edebî nesir, özellikle de fıkra, deneme, hikâye türleri önemli ölçüde gelişme göstermiştir. M. Avezov, Ğ. Mustafin, S. Muqanov, A. Ağabeyşev, B. Bulqışev deneme yazılarında gazete ve dergilerdeki fıkra tarzındaki yazılarında cephe ve gerisindeki mücadeleyi yansıtmışlardır. Nesirdeki bu gelişme 1929-1937 yıllarındaki siyasî sürgün ve ardından ortaya çıkan savaş yıllarına kadar devam etmiştir. Sürgün yıllarıyla birlikte nesir, özellikle de uzun türlerindeki azalma dikkat çekmektedir. Bu dönemde sayılı romanların arasında sadece M. Avezov'un “Abay” romanı Kazak tarihi gerçeğini anlatması bakımından ve yine bu dönemde “roman” kelimesinin kavramı tam anlamıyla karşılayabilen en önemli eser olarak dikkat çekmektedir. Tüm bunların yanı sıra birçok deneme ve hikâye yazılmıştır. Basında

⁶⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 605-609.

sık sık yayımlanan gazete yazılarının türlerini çeşitli konularda yazılan makale ve hicivler, denemeler, röportajlar ve tasvirler oluşturmuştur.⁶⁷

Drama alanında ise, halkın cephe ve cephe gerisindeki hayatı anlatma, bu sayede izleyicilerin vatanseverlik düşüncelerini ortaya çıkarma ve geliştirme çabaları dramaya önemli görevler yüklenmiştir. Ş. Husayinov, A. Abişev, Ğ. Mustafin bu dönemin küçük piyeslerinin yazarları arasındadır.

M. Avezov ile Ğ. Müsirepov'un "Qınaptan Qılış", M. Avezov ile A. Abişev'in "Namız Gvardiyası" piyesleri o dönemin ihtiyaçlarına cevap vermek için yazılan piyesler arasındadır. Bu dönemde yazılma piyeslerin bir kısmı Kazak tarihinin meselelerini ve Kazak folklorunu konu alan piyeslerdendir. Dramada folklor büyük rol oynamıştır. Kazak edebiyatındaki drama geleneği, kara söz ve ak ölen türünün yanı sıra, dram poemi türünde de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sonuç olarak II. Dünya Savaşı esnasında birçok drama eseri yazılmıştır. Drama yazarları, Kazak askerlerinin cephedeki yiğitliğiyle, Kazak halkının cephe gerisindeki çileli çalışmasını piyeslerinde ayrıntılı olarak göstermeye çalışmışlardır.⁶⁸

Savaş döneminde edebî eleştiri ve araştırmalar sahasındaki yavaşlamalarda dikkat çekmektedir. Çok kitap yayınlanmamış, "Qazak Adebıyeti" gazetesi ile "İskusstva" dergileri kapatılmıştır. Tüm bu koşullar altında da edebî eleştiri önemli bir gelişme gösterememiştir. Bu dönem içerisinde Kazak edebiyatı eserleri bilimsel araştırma konusu haline gelerek incelenmeye başlanmıştır. A. Cubanov'un "Kazak Bestecilerin Hayatı ile Yaratıcılıkları" (1942) adındaki monografisi bu dönemdeki halk kültürünü inceleme alanında önde gelen eserler arasında yer almaktadır.⁶⁹

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Kazak edebiyatına baktığımızda ise, bu dönemde Komünist Parti'nin etkisinde gelişen bir edebiyat dikkat çekmektedir.

⁶⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebıyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebıyatı)**, s. 609-614.

⁶⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 614-616.

⁶⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 616-617.

Komünist Parti tarafından yönlendirilen Kazak halkı Komünist Parti'nin ideolojisi çerçevesinde tek yönlü olarak yönlendirmiştir. Sovyet Hükümeti ile aynı anda ortaya çıkan ve bir kalıp çerçevesinden dışarıya çıkamayan edebiyat sadece Kazak halkını değil Kazak sanatı ve sanatçıları da büyük ölçüde etkilemiştir. Komünist Parti'nin yönlendirmeleri doğrultusunda savaşın zorlukları, Kazak halkının acıları edebî bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.⁷⁰

Savaş sonrasındaki dönemde de “savaş” konusu eserlerde önemli bir yer almıştır. Bu dönemdeki edebiyatın bir diğer önemli konusu ise her geçen gün gerileyen burjuvazi kültürünü eleştirme olmuştur. Özellikle savaş sonrasındaki ilk yıllarda emekçi karakteri yaratma ve Kazak halkına bu karakteri benimsetme çabaları dikkat çekmiştir.

Sovyet dönemindeki M. Ävezov, S. Muqanov, Omar Şipin, Ä. Toqmağambetov, T. Carakov, Ä. Tacıbayev, H. Ergaliyev, C. Sani, Q. Amancalaov, D. Äbiliyev vb. yazar ve şairler savaştan sonra emperyalist ülkelerin savaşla ilgili düşüncelerini eleştirmişler, eserlerinde dünya barışını ve insanlığı ele alarak insanları barışa, kardeşliğe davet etmişlerdir.

Bu dönemde Kazak sanatı ve sanatçısının ilk görevi savaşı tüm gerçekliğiyle okura yansıtmak olmuştur. Savaş yılları, Kazak edebiyatında Kazakların geçmiş dönemlerdeki hayatını, özgürlük hayalini ve isteğini gösterme konularına daha çok değinmelerine yol açmıştır.⁷¹

Savaş sırasında çok fazla gelişme gösteremeyen nesir türü, ancak savaş sonrasında ilerleme kaydedebilmiştir. Savaşın ardından yazılan nesirlerde savaşta yaşanmış olan olaylar, savaş sonrasında yaşananlar, sanayi alanındaki gelişmeler, mimari ve yapılanma sahasındaki durum başta olmak üzere pek çok konu işlenmiştir.

⁷⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 627-628.

⁷¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 628-630.

1940'lı yılların sonlarına doğru Kazak edebiyatında nesir alanında önemli eserler verilmeye başlanmıştır.⁷² M. Ävezov'un "Abay" romanının 2. cildi (1947), S. Muqanov'un "Botagöz" romanı ile "Sırderya" (1948) Ğ. Müsirepov'un "Qazaq Saldatı" (1949), Ğ. Mustafin "Milliyoner" adlı eserleri, Kazak edebiyatını Sovyet okuyucuları tarafından tanınmasına ve bu sayede dünya çapında bir edebiyat haline gelmesine katkı sağlamıştır. Savaş sonrasındaki Kazak nesrinin büyük gelişme gösterdiğinin en büyük örneği Muhtar Ävezov'un "Abay Yolu" adlı romanıdır. Kazakların XIX. yüzyıldaki toplumsal hayatının her yönünü gerçekçi bir tarzda derinden tasvir eden roman, Kazak edebiyatının edebî değeri yüksek eserlerinin başında gelmektedir. Bu dönemde C. Tilekov, B. Soqpakbayev, "On altı casar çempion" (On altı yaşındaki Şampiyon), N. Ğabdullin "Menin Dostarım" (Benim Arkadaşlarım), Q. Orazalin "Ceksen", C. Tilekov Qaynar" adlı eserleri dikkat çeken eserler arasında yer almaktadır.⁷³

1950'li yılların başlarında Kazak edebiyatında daha evrensel konular üzerine eserler verilmeye başladığını görmemiz mümkündür. Bu konuların başında sanayi konusu gelmektedir. Bu dönemde Kazak nesrinin başarılı eserlerinin başında Ğ. Müsirepov'un "Uyanğan Ülke" (Uyuyan Ülke) isimli romanı gelmektedir. Tarihî konularda yazılmış diğer büyük eserlerden biri de Muqanov'un "Ömir Mektebi" (Hayat Okulu) adlı hatırat tarzındaki eseridir. Savaştan soraki döneme hikâye ve denemeleriyle katkıda bulunan yazarların başında M. İmancanov gelmektedir.

1956 yılına kadar geçen on sene içerisinde Kazak nesrinin başarılı bir dönem geçirdiğini söylememiz mümkündür. S. Şaymerdanov'un "Bolaşağğa Col" (Geleğe Yol) Z. Gabdalov'un "Ömir Uşğını" (Hayat Kırılcımı) adlı hikâyesi T. Ahtanov'un "Qaharlı Kunder" (Tehlikeli Günler) romanları, bu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda Kazak uzun hikâyeciliği (poves) eserleri arasına S. Bakıbergenov'un "Tağat", "Küy", Q. Carmağambetov'un "Änşi Azamat" adlı eserleri eklenmiştir. Bunun yanı sıra yine bu dönemde M. İmancanov'un, Q. Carmağambetov'un S.

⁷²Mustafa Öner, "XX. Yüzyıl Türkistan Edebiyatının Anıtı: Muhtar Evezov (1897-1961)", **Bilig**, Bahar, 2006, Sayı: 37: s. 175-188.

⁷³Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 630-632.

Baqbergenov'un S. Şaymerdanov'un, Z. Qabdolov gibi gençlerin hikâyeleri de büyük başarı yakalamışlardır.⁷⁴

Bu dönemdeki nazım eserlerinde işlenen konular arasında “barış” konusu dikkat çekmektedir. Kazak şiiri bu dönemde edebî bakımdan ilerlemiştir. Bu dönemdeki nazımın konusunu çalışmanın toplum hayatındaki rolü, çalışan insanların hayatları ve bu yeniliğin topluma getirdiği değişiklikler oluşturmuştur. Asıl konuyu sanayi ve buna bağlı unsurlar oluşturduğu bu dönemde Kazak lirizmi gelişmiş, şairler bu tarz yazılmış şiirlerde artık vatan sevgisini, insanın iç zenginliğini, tabiatın muhteşem görünüşünü anlatmaya çalışmışlardır.⁷⁵

Savaş yıllarında ön planda olan Qasım Amancalov, savaş sonrasındaki dönemde şiirlerinde ele aldığı manevî güç, kuvvet, sebatlık, dayanıklılık, yiğitlik, kahramanlıkla tekrar dikkatleri çekmeyi başarmıştır. Cumağali Sani ise yazmış olduğu eserlerinde askeri konuları dile getirmiştir. Yine bu dönemde Ä. Toqmağambetov ise hiciv tarzındaki şiirin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bu dönemde Kazak şiiri hayatın her alanını, insanın emeği ve duygularını oldukça geniş ölçüde işlemiştir. Kazak şiirinde gerçekçilik daha da ön plana çıkmış, düşünce ve tasvire dayalı lirizm artmasının yanı sıra aşkı ve tabiatı dile getirme de diğer dönemlere göre daha sık görülmeye başlanmıştır. Şiir kadar poemde de oluşan gelişme göze çarpmaktadır. Bu dönemde yazılan poemlerde görülen ortak kusur, sujenin uzunluğu, düzensizliği ve kompozisyonun yapısının bozuk olması, gerçek olmayan duygulara ve sözlere yer verilmesidir.⁷⁶

⁷⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 632-635.

⁷⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 635.

⁷⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 635-639.

Savaş sonrası dramaya baktığımızda ise; toplum ve insan hayatındaki çelişkileri, durumları, savaşı kazanan insanların iç dünyasını anlatmak, bu dönemdeki dramanın temel konularını oluşturmuştur.⁷⁷

1937-1938 yılları arasındaki katliamlar sırasında pek çok yetenekli temsilcilerini kaybeden Kazak edebiyatının savaş sonrasındaki dönemde ilerleme hızı yavaşlamıştır. Tartışma konusunda Komünist Parti'nin getirdiği yasağın eleştirilmesi, bu türde yeni imkânların doğmasına zemin hazırlamıştır. Mücadeleci insanın tasviri yapılmaya başlanmıştır. Stalin'in ölmesiyle birlikte komedi türü canlanmış, 1960'lı yılların ikinci yarısında da gelişme göstermeye başlamıştır.

Komünist Parti'nin almış olduğu kararlardan etkilenen bir diğer tür de eleştiridir. Bu dönemde Alaşordacı şairler ortaya çıkmış, M. Ävezov, S. Muqanov, Q. Cumaliyev, B. Kencebayev vb. şairler ve yazarlar milliyetçi tutumlarından dolayı eleştirilmişlerdir. Tüm bu eleştirilere rağmen “Qazaq Ädebiyatının Tarihi”, “Qazaq Sovyet Ädebiyatının Oçerki” gibi eserler yayımlanmış olup, bu eserlerde edebiyatın gelişimi ele alınmış ve değerlendirmeler yapılmıştır.⁷⁸

1957 yılında Komünist Parti Merkez Parti Komitesi'nin aldığı demokrasi kararlarıyla halk, toplum hayatında iyi yönde bazı gelişmelerin yaşanacağını beklemiştir. 1970'lere kadar süren bu dönemde daha önceki dönemlere göre “özgürlük” konusunun daha açık bir şekilde ifade edildiği görülmektedir. Bu doğrultudaki gelişmeler, edebiyatı ve sanatı olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum 1937 yılında suçsuz yere yargılanan yazar ve şairlerden B. Maylin, İ. Cansügirov, M. Qatayev'in aklanmasına ve eserlerinin tekrar basılmasına ortam hazırlamıştır.

Bu dönemde Kazak tarihindeki önemli olaylar da edebî eserlerde işlenmeye başlanmıştır. 1960'lı yıllardaki edebiyat daha çok özgür konular üzerinde gelişmiştir.

⁷⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 639-640.

⁷⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 639-641.

Kazak edebiyatında millî kavram ve fikirler eserlerde önceki dönemlere göre daha çok ele alınmaya başlanmıştır.⁷⁹

Nazımda ise sanatçılar, geçmiş dönemlerin yapmacıklığı eleştirmiş fikir ve düşüncenin serbestçe ifade edilebilmesinin ardından hayatın gerçekleri anlatılmış, şairler kendilerine has düşünceleri yazma imkânı bulmuşlardır. Nazma dayalı eserlerde bu dönemde genel olarak insanların manevî hayatı, sevinç ve kaygıları, sevgiye dayalı hisleri ve tabiat en sık işlenen konular arasında yer almıştır.

Bu yıllarda Q. Mirzaliyev, M. Maqatayev, Y. Moldağaliyev, S. Ciyenbayev, C. Nacimedenov, T. Aybergenov, M. Şahanov gibi şairler eserleriyle öne çıkan şairler arasında yer almaktadır. Ä. Təcibayev, Ğ. Ormanov, S. Mävlenov, Q. Şağıtbayev, M. Älimbayev, A. Mamkenov bu dönemde yeni lirik şiirler yazmışlardır.

Şiirlerin temalarını, ölen babasının ardında kalan çocuklar, yetim kalan çocuklar, eşlerini kaybeden kadınların ruh hali ve çekilen sıkıntılar, savaşta askerlerin ailelerine, çocuklarına, anne -baba ve yakınlarına duydukları hasret gibi daha gerçekçi konular oluşturmuştur. Bu dönemde Kazak şairleri kendi gerçeklerini dünya edebiyatından okudukları şairlerden etkilenerek fakat onları taklit etmeden olağan gerçekliğiyle yazmışlardır. Kazak edebiyatının bu döneminde Kazak poeması da büyük gelişmeler kaydetmiş, epik şairler, bu türü yaptığı araştırmalarla geliştirmeye çalışmışlardır. Bu devirde şair Kalican Bekhocin ve Hamit Ergaliyev yazdığı şiirlerle dikkatleri çeken şairler arasında yer almışlardır. C.Moldağaliyev, H. Ergaliyev, Ğ. Qayırbekov'un poemleri halk tarihi ve tarihî şahsiyetler hakkında bilgi vermeleri bakımından önemli şairlerdir.

Lirizmde genel olarak insanoğlu, bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler, ekoloji ve tabiat meseleleri şiirlerde işlenmiştir. İçerik ve şekil yenilenerek zenginleşmiş, edebî güzelliğe verilen önem daha önceki dönemlerde olduğu gibi devam etmiştir.

⁷⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 647-648.

Millî nazım geleneği, bu dönemdeki sanatçıların temel kaynağı olmuştur. Bu dönemdeki sanatçılar eserlerini oluştururken gelenekten beslenerek Kazak nazmına pek çok yenilik kazandırmışlardır. Şairler, yazdıkları şiirlerde; kafiye örgüsüne, anlam güzelliğine, içerik zenginliğine, şiirin bütünlüğüne, müzikaliteye, vurguya ve ritme büyük önem vermeye başlamışlardır.⁸⁰

1960'lı yılların nesri ise, roman ve hikâye, toplum ile insan hayatının çeşitli durumlarını ve güncel meselelerini derinlemesine ele alarak Kazak edebiyatı için önemli türler haline gelmiştir. 1960 yılında Muhtar Ävezov'un "Öksen Örken" (Gelişen Gençler) romanında yazar Kazakistan'daki hayvancılıktan ve hayvancılıkla uğraşan insanların hayatını anlatmış, bunun yanı sıra ahlak, millî gelenekler ve eğitim meseleleri gibi birçok konuyu ele almıştır.

Bu dönemde Kazakistanı anlatması bakımından S. Cünisov'un "Capandağı Calğız Üy" adlı eseri, önemlidir. Eserde sadece iş konuları değil, insanın kaderi, insanın büyüme ve değişme psikolojisi geniş ölçüde ele alınmıştır. Bu dönmdeki eserlerde genellikle Kazakların başından geçen olaylar, halkın bağımsızlık mücadelesi ve hayat için mücadele konuları romanlarda işlenen konular olması bakımından dikkat çekmektedir. Bu dönemde uzun romanların yanı sıra kısa hikâye alanında da bir gelişme görülmektedir.⁸¹

Stalin dönemindeki sınırlandırmanın kalkmasıyla birlikte drama türünde de gelişmeler görülmüştür. Piyeslerinde kendine has bir özellik kullanan olayları karma karışık ve iç içe veren, eserleri sahnelenen tiyatro yazarı Şahmet Qusayınov, eserlerinde Kazakların hayatının her dönemini işlemiştir. Bunların yanı sıra bu dönemde sipariş üzerine yazılan piyesler ve kaldırılan yasaklarla birlikte hayatın farklı yanlarına değinen piyesler de oluşturulmuştur. Buna en iyi örnek olarak M. Ävezov'un "Dos-bedel dos", Z. Şaşkin'in "Zaman Osılay Batsaldı", "Aqın Cüreği", Q. Muhammedcanov'un, S. Adambekov'un komedyalari gösterilebilir. Arayış

⁸⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 648-653.

⁸¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 653-657.

içerisinde olan Kazak draması Komünist yönetiminin baskıları dolayısıyla büyük bir gelişme gösterememiştir. Bu dönemde verilen eserlerin artması ile eleştiri türü de gelişme göstermiştir. 1956-1966 yılları arasında 150'den fazla eleştiri ve araştırma kitabı yayımlanmıştır.⁸²

Bu dönemde en dikkat çekici eserlerin başında M. Ävezov'un 1960 yılında yayımlanan "Qazaq Ädebiyatının Tarihi" adlı 6 ciltlik eseridir. Eserde Kazakların zengin folkloru türlerine göre sınıflandırılmış, edebî- estetik önemi ve manevî hayattaki yeri bakımından incelenmiş, XVIII. , XVIII. ve XX. asırların başındaki Kazak edebiyatının gelişimi, bu dönemde yaşayan sanatçıların, şair ve yazarların edebiyat tarihindeki yeri ele alınmıştır. Kazak edebiyatı bu dönemde oluşan geleneği daha sonraki yıllarda da sürdürmüştür. Demokrasinin kendini göstermeye başlaması Kazakların kendi millî geleneklerini oluşturmalarına yardımcı olmuştur. Bu devirdeki Kazak edebiyatının sürekli bir gelişim içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde M. Ävezov'dan sonra S. Muqanov, Ğ. Müsirepov, Ğ. Mustafin, T. Ahtanov, Ä. Älimcanov, eserlerinde Kazakların hayatını ve dünya görüşlerini felsefi bir derinlik içinde işleyen⁸³ Olcas Süleymanov'un eserleri yabancı dile çevrilmiş ve dünya tarafından tanınır hale gelmiştir.⁸⁴

1968'den bağımsızlık dönemine kadar Kazak edebiyatı bir önceki dönemde olduğu Komünist Parti'nin belirlediği hedefler doğrultusunda gelişme göstermiştir. Daha önceki dönemlerde özgürlük konusuna daha fazla yer sanatçılar bu dönemde Komünist Parti'nin baskısıyla yine sınırlı konularda eserler vermeye başlamışlardır. Bu dönemde yapılan edebiyatın millî karakterinden uzaklaştırma çabaları, Kazak aydınlarını Kazak tarihini, geçmişini yazmaya ve araştırmaya yöneltmiştir.

Siyasî hayattaki değişimler ve yeniden yapılanma çalışmaları bu dönem edebiyatına çeşitlilik kazandırmış Kazakların başından geçen tüm olumsuz olaylar

⁸²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 657-659.

⁸³Zeynulla Besenbayev, "20. Yüzyıl Türk Edebiyatı, Kazakistan", **Türk Dünyası Edebiyatı**, C: 2, Tika Yayınları, Ankara, 2002, s.95-98.

⁸⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 659-662.

eserlerde anlatılmaya çalışılmıştır. Bir yandan kendini yenileyerek gelişmeye çalışan Kazak edebiyatı bir yandan kendi varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Bu dönemde nesir alanındaki en başarılı tür “roman”dır. En çok dikkati çeken roman türü ise Muhtar Ävezov’un başlatıp geliştirdiği tarihî romandır. Tarihî romanlarda, Kazakların tarihî ve önemli olayları, devlet olma geleneği, bağımsızlık, özgürlük düşüncelerinin yayılması, Kazak ülkesini koruyan kahramanların hayatı hakkında yazılan bilgiler dikkat çekici konular haline gelmiştir. Bunların yanı sıra romanlarda insanların sanayi merkezlerinde, maden ocaklarında yaptıkları işleri, onların mesleğini, uzmanlıklarını anlatan romanlar ve bu romanlardaki köye yönelik de dikkati çeken unsurlar arasındadır. Bu tarz eserlerde hayatta var olan gerçekleri göze alma, yeniliği arayan kişilerin yaşamları gibi konular üzerinde durulmuştur.⁸⁵

Bu yıllarda genç yazarların ilgi gösterdiği uzun hikâye (povest) türünde de büyük gelişmeler göze çarpmaktadır. Kazak hikâyesinin bu dönemdeki en güzel örneklerini Ğ. Müsirepov “Kezdespey Ketken Bir Beyne” (Karşılaşmadığım Bir Hayal), “Ulpan” adlı eserleri yazmıştır. Bu yıllarda hikâye sadece belli başlı konuları işlemekten ziyade lirik ve psikolojik konular üzerine yoğunlaşmıştır. İnsan, doğa ve hayatla bir arada işlenmiştir.⁸⁶

Bu yıllarda nazmın lirik tarzı, insanı, duygu ve düşüncelerini dile getirmek için kullanılmıştır. Q. Mirzaliyev, F. Ongarsınova, M. Aytqocina, K. Cumağaliyev, M. Şahanov, T. Rahimov, İ. Orazbayev bu dönemin lirik tarzda yazan şairlerindendirler. Epik şiirde ise; Ş. Moldağaliyev, A. Şamkenov, M. Şahanov gibi şairler eser vermişlerdir. Bu dönemin poemi tarihî olayları ve Kazakların tarihini ele aldığı sürece başarılı sayılmıştır. Tarihî gerçekleri tam anlamıyla anlatmak için hayali olaylara gerçek nitelik kazandırmada, M. Şahanov’un “Otırar Elegiyası” poeması önde gelen poemalar arasındadır. Tarihî gerçeklerin yanı sıra bu dönemde sanat adamlarını konu edinen şairlerde olmuştur. Q. Mirzabekov sanat adamlarını konu edinen şairlerdendir. Üzerinde durulan konulardan da anlaşılacağı üzere bu

⁸⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)** s. 677-679.

⁸⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 677-685.

dönemde Kazak poemi daha çok hayatla iç içe olmaya başlamış, kendini geliştirerek daha çeşitli yönleri ortaya çıkmaya başlamıştır.⁸⁷

Dramaya baktığımızda ise bu dönemde hayatın gerçeklerini tartışma yoluyla anlatmada, bu yolla da insanın karakterini tanımlama konusunda başarılı olmuştur. Bu dönemde M. Şahanov'un "Senim Patşalığı" (Güven Padişahlığı) gerçekleri yansıtmakla birlikte psikolojik çözümlenmeleriyle de dikkati çeken eserler arasındadır.⁸⁸

1970 ve 80'li yıllar birçok eserin yazılması bakımından zengin bir dönem olarak sayılabilir. M. Qaratayev'in, S. Kirabayev'in, R. Berdibayev'in eleştiri kitapları yayımlanmıştır. Edebî düşünce ve fikri geliştirmek için Ğ. Müsirepov'un, Ğ. Mustafın'in, K. Musaliyev'in eserleri yayımlanmıştır. 1988-1989 yıllarına gelindiğinde ise günümüzde bütün Kazak edebiyatı tarihi bağımsızlık fikri bakımından tekrar incelenmeye alınmıştır.⁸⁹

1940'lı yıllardan bağımsızlığa kadar geçen sürede Kazak edebiyatı defalarca karışıklıklara sahne olmuştur. Cambıl'ın şöhreti bu dönemde Sovyetler Birliği'ni de aşarak dünyaya yayılmış, dünya Kazakistan'ı Cambıl vasıtasıyla tanımıştır. Kazak edebiyatının bu dönemdeki diğer temsilcileri cephe ve cephe dışındaki hayatı kaleme almışlardır. Kazak edebiyatının meşhur yazarlarından Ğabit Müsrepov'un "Sosyalist Emek Eri" adlı eserinin de E. Nurpeyisov'un SSRQ Memleket Ödülünü alması, Kazak edebiyatının dünyaca tanınmasına katkı sağlayan diğer eserler arasında yer almaktadır.

⁸⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 685-686.

⁸⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 686-687.

⁸⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 687-688.

Olcas Süleymanov'un "Asya" adlı eseri, Enver Alimcanov'un "İdareci'nin Dönüşü" adlı romanı ayrıca şiirlerde tarihî konulara yer verilmesi, bağımsızlığa atılan ilk adımlar olarak Kazak edebiyatında yer almışlardır.⁹⁰

Sonuç olarak, Sovyet dönemi edebiyatını değerlendirecek olursak, Sovyet gelenekleri çerçevesinde gelişen Kazak edebiyatı geçirdiği tüm evrelerin de etkisiyle bu dönemin sonunda hayatın sadece hoşla giden yanlarını anlatmaktan sıyrılmış, hayatı tüm gerçekliğiyle hayata tek yönden bakmadan özgür bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır.

1.3. Bağımsızlık Dönemi Kazak Edebiyatı

16 Aralık 1991 tarihinde Kazakistan'ın bağımsızlığı ile birlikte sadece siyasî anlamda değil insan ve toplum hayatında da bir takım düzenlemeler meydana gelmiştir. Bu gelişmelere hemen uyum sağlayan insan ve toplumun yanı sıra edebiyatın bu gelişmelere uyum sağlaması biraz zaman almıştır. Bağımsızlıktan sonra insan ve toplum hayatı hakkında yeteri kadar hikâye ve roman yazılamamıştır. Bağımsız dönemdeki Kazak sanatçıları Kazak edebiyatı ve Kazak halkını tüm dünyaya en iyi şekilde nasıl tanıtabileceğinin arayışları içerisine girmiştir. Sosyalist rejimin getirdiği ilke ve kurallar bir yana bırakılmış, millî ve manevî değerleri en iyi şekilde yansıtabilecek kendilerine özgü kurallar aramaya başlamışlardır.⁹¹

Bağımsızlık dönemindeki Kazak edebiyatının diğer bir önemli özelliği de daha önce hakettikleri değeri göremeyen Kazak aydınlarının ve eserlerinin geç de olsa değer görmeye başlamasıdır. Bu dönemde edebiyat belli bir sınıfa konu edinmekten uzaklaşmış daha çok edebî konulara ağırlık vermiştir. 70-80'lerde gelişmeye başlayan tarihî roman Muhtar Avezov'un (Abay Colı) "Abay Yolu" adlı romanından sonra büyük bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde tarihî roman türünün yanı sıra pek çok roman türünün de ortaya çıktığı görülmektedir. Abdicemil

⁹⁰Mekemtaş Mirzahmetulı, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 20-23.

⁹¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 735-736.

Nurpeyisov'un "Soñğı Parız" (Son Farz) romanı, Zeynolla Ğabdolov'un "Menin Ävezovum" romanı, Şerhan Murtaza'nın "Ay men Ayşa" , Kazak edebiyat bilimcisi Muhtar Mağavin'in⁹² "Men", Saken Cunisov'un "Amanay men Zamanay", Azilhan Nurşayıgov'un "Jazuvşı men Onın Dostarı", Niğmet Ğabdullin'in "Bizdin Cigit", Hasen Adibayev'in "Otrardın Küyrevi", Qalihan Isqaqov'un "Aqsu Anızı", Ramazan Toktarov'un "Abaydın Cumbağı" (Abay'ın Muamması), Sofı Smatay'ın "Carılğan Batır", Qabdeş Cumadilov'un "Daraboz", "Qalmuhan İsabayev'in "Şon Biy" Baqqoja Muqay'ın "Ömirzaya" , Dükenbay Doscan'ın "Qum Kitap", Orazbek Sarsenbayev'in "Şenber", Kadirbek Sekizbay'ın "Belasqan" (Bel Aşan), Beksultan Nurcekeuli'nin "Ayel Solı Sinişke", Tınımbay Nurmağambetov'un "Ayqap" adlı eserleri Kazak nesrinin bu döneme ait değerli önemli eserleridir.⁹³

Bağımsızlıkla birlikte diğer türlerde de olduğu gibi mecmua tarzındaki romanların sayısının da arttığı görülmektedir. Bu türde eser veren yazarlar arasında Q. Cumadilov, B. Tilegenov, M. Mağavin gibi yazarlar yer almaktadır. Kazak nesrinin önemli bir bölümünü oluşturan hikâyelerin pek çoğu da bu dönemde kitap olarak değil, gazete ve dergilerde bölüm bölüm yayımlanmıştır.⁹⁴

Edebî nesrin kısa türlerinde M. Mağavin, T. Turmağambetov, D. İsabekov, T. Abdikov birlikte T. Savketayev, Q. Ciyenbayev, Nurgali Oraz, Asqar Altay, M. Omarova verdiği eserleriyle dikkat çekmişlerdir.⁹⁵

Şiir alanında 1980'li yıllarda Kazak edebiyatında, yazdığı bağımsızlık şiirleriyle Meyirhan Aqdavletov, Tınıştıqbek Abdikekimov, Avbekir Qayran, Qayrat Alimbek, Gülnar Salıqbay, Nurlan Mavkenulı, Bavırjan Üsenov, Svetqali Nurcan gibi şairler öne çıkmışlardır. Bu dönemde şiir sadece şekil olarak gelişmekle

⁹²Damira İbragim, "Klasik Kazak Şairi Şakarim (Şahkerim) Kudayberdiulı'nın Hayatı ve Aşk Konulu Şiirleri", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 5/3 Summer 2010, s. 558-281.

⁹³Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 736.

⁹⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s. 741-742.

⁹⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s. 742.

kalmamış millî ve Türk birliği ile ilgili konuları ele alarak konu bakımından genişlemiştir.⁹⁶

Drama sahasında ise, diğer türlere göre daha yavaş bir ilerleme görülmüştür. Bunun sebepleri arasında bazı drama yazarlarının hayatını kaybetmesi ve bazı drama yazarlarının da başka mesleklere yönelmesi yer almaktadır. Ermak Amanşayev, Roza Muqanova, Didar Amantay gibi gençlerin yazmış olduğu bir kaç drama eseri deneyimden öteye gidememiştir.⁹⁷

Edebiyat bilimi ile edebî eleştiri ise dramanın aksine hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönem genel anlamda Kazak edebiyatının son yıllarda en yüksek başarıya ulaştığı dönemler arasında sayılabilir. Bu dönemin önemli yazarları ve eserleri arasında; Z. Ahmetov'un "Abaydın Akındıq Âlemi", S. Kıyrabayev'in "Adebiyatımızdan Aqtandıq Beteri", Z. Qabdollov'un "Közkaras", R. Berdibay'ın "Culdızdar Carığı", M. Bazarbayev'in "Zamana Tuvdırğan Adebiyat", Ş. Elevkenov'un "Adebiyat Cane Ult Tağdırı", T. Kakişov'un "Qazaq Adebiyatının Tarihi", C. İsmagülov'un "Abay: Aqındıq Tağılımı" (Şairlik Talimi), R. Nurğaliyev'in "Avezov Jane Alaş", Z. Serik Aliyev'in "Qazaq Adebiyatının Qazirgi Maseleleri", "Aqsol", "Altın Cambı" (Altın Âşık), A. Nısanalı'nın "Cansaray" (Gönül Sarayı), M. Maytanov'un "Qazaq Romanı Cane Psikologiyalıq Taldav", D. İsqaquılı'nın "Sın Öneri", İbrayım'ın "Sırlı Âlem", C. Dadebayev'in "Qazirgi Qazaq Adebiyeti", Cüsipbek Aymavıtılı'nın "Asemdik Âlemi", Z. Biysengali'nin "XX. Ğasır Bas Kezindegi Qazaq Adebiyeti" yer almaktadır.⁹⁸

Kazak şiirinin hemen hemen bütün türlerinde yazan kabiliyetli şairler, eserlerinde savaştan sonraki devirden başlayarak vatansever duygular içerisinde şiirlerini oluşturmuşlardır. Bu dönemde Kazak şairlerini etkilemesi açısından önemli isimlerin başında şair Abdulla Tacibayev gelmektedir. Abdulla Tacibayev'in "Adala" adındaki şiir külliyyatında başlattığı düşünce ve felsefe hareketi son dönem şairlerini

⁹⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 742-743.

⁹⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 743.

⁹⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 743.

etkisi altına alması, millî ve manevî değerleri gündeme getirmesi bakımından oldukça önemlidir.

Son dönemin genç şairleri arasında öne çıkan Mukağali Mahatayev'in şiirleri Kazak şiirinin de şimdiye kadar en başarılı şiirleri arasında yer almıştır. Mukağali Mahatayev'den sonra öne çıkan şairler arasında Necimedenov Cümeken ve Aybergenov Tölegen yer almaktadır. Bu dönemin şairleri dile önem vermişler şiirlerde tarihî konuları ele alarak şiire yeni bir üslup getirmişler.⁹⁹

Bugünkü Kazak şiirinde gerek fikir ve üslup bakımından gerekse tarihî konulara değinmesi ile tanınan kabiliyetli lirik şair Muhtar Şahanov, yazdığı destansı şiirlerle öne çıkan isimlerdendir. “Danagöz” (1970), “Asırları Dolaşmak” (1988), “Seyhun Nehri” (1974), “İnanç Padişahlığı” (1977) adlı eserleri, şairin daima bir gelişme içinde olduğunu gösteren eserlerindedir. Şairin özellikle “Uygarlığın Yanılgısı” (2000) adlı eseri tarih boyunca dünyaya ait kültür problemlerini ele alan önemli eserlerinden biridir. Dünya çapında büyük bir değere sahip olduğu kabul edilen eser sadece Şahanov'u değil Kazak şiirini de dünya çapında bir dereceye yükselten önemli bir eserdir. Cengiz Aytmатов'un, Muhtar Şahanov için “Bizim Asya'daki manevî minareden çıkan sesimiz” ifadesi ile şairin dostu Evgeniy Evtuşenko'nun “gerçeği söylemek gerekirse Bugün Avrupa şairlerinden Muhtar Şahanov'a denk olacak bir şair yoktur” şeklindeki ifadesi hem Şahanov'un hem de Kazak edebiyatının dünya edebiyatları içerisindeki yerinin önemini göstermektedir.

Önceki dönemlere göre daha hızlı bir gelişme gösteren Kazak edebiyatı bugün başta şiir ve hikâye olmak üzere hemen hemen bütün türlerde pek çok eser vermeye devam etmektedir. Bugün Kazakistan'da Kazakistan Yazarlar Birliği'ne üye olan şair ve yazarların sayısı 600'ü aşmıştır. Bunun yanı sıra edebiyat âlimleriyle

⁹⁹Mekemtaş Mirzahmetulı, “Kazak Edebiyatı”, **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 23-24.

100'e yakın bilim adamı ve 500 bine yakın araştırmacı bulunmaktadır. Bu veriler bizlere Kazakistan'daki edebiyatın ne derece gelişmekte olduğunu göstermektedir.¹⁰⁰

¹⁰⁰Mekentař Mirzahmetulı, "Kazak Edebiyatı", **Başlangıcından Günüme Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I**, s. 23-24.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUHTAR ŞAHANOV'UN HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

1.1. Hayatı

1942 yılında Güney Kazakistan'ın Otrar ilçesinin Şilik köyünde dünyaya gelen şair¹⁰¹, Çimkent Pedagoji Enstitüsü'nde eğitimine devam ederken 1961-1965 yılları arasında Ontüstik Kazakistan gazetesinde tashihçi, Leninşil Cas gazetesinde Güney Kazakistan muhabiri, Kazakistan Yazarlar Birliği'nin kâtibi, "Calın" dergisinin baş redaktörlüğü gibi görevlerinin yanı sıra¹⁰² Kazak radyosunda baş redaktör, Kazak SSC Basın ve kitap ticaret bölüm başkanı olarak da çalışmıştır.¹⁰³ 1993-2003 yılları arasında da Kazakistan'ın Kırgızistan büyükelçiliğini yapmıştır.¹⁰⁴

Kırgızistan'ın halk şairi, Kazakistan'ın halk yazarı unvanlarını alan yazara 1972 yılında yazmış olduğu "Tanaköz" adlı şiiri için Kazakistan "Lenin Komsomolu Ödülü", 1982 yılında "Vakit Bederleri" adlı kitabıyla da SSCB Lenin Komsomolu Ödülü'nü kazanmıştır. Türkiye'nin "Türk Dünyasına Hizmet Ödülü", Kırgızistan'ın "Ruhaniyat", Türk Dünyası Yazarlar Birliği'nin "Şehriyar", 1997 yılında UNESCO'nun "Booruker" kulübü ödülüne layık görülen şair, 2000 yılında Kazakistan Bilim ve Sanat Koruyucusu Ödülü'nün sahibi olmuştur. Ayrıca yazara Türkiye tarafından "Türkçe Konuşan Devletler Arasındaki En Başarılı Dünya Şairi Ödülü" verilmiştir.¹⁰⁵

Kazakistan'da demokrasinin gelişmesi için büyük bir çaba harcayan Şahanov, SSCB'de totaliter rejime karşı ilk önemli demokratik hareket olan ve Sovyet

¹⁰¹Orhan Söylemez, **Türk Dünyası Edebiyatları Roman I**, Akçağ Yayınları, 2005, s. 108.

¹⁰²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 725.

¹⁰³Orhan Söylemez, **Türk Dünyası Edebiyatları Roman I**, s. 108.

¹⁰⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 725.

¹⁰⁵Muhtar Şahanov, **Uygarlığın Yanılgısı**, Akt: Ayşe Yılmaz- İmdat Yılmaz, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2002, s. 217.

cumhuriyetlerinde millî bilincin uyanmasını sağlayan 1986 Jeltoksan Olayları'nın önde gelen aydınlarından¹⁰⁶.

1.2. Edebî Şahsiyeti

Pek çok şiir kitabının ve şarkının yazarı olan şair, yazdığı dramalar ve destansı şiirleriyle dikkatleri çekmektedir. 1966 yılında yayımlanan ilk şiir kitabı olan “Baqıt” adlı eserinde aşk ve dostluk konularını işleyen şairin, 1868 yılında yayımlanan “Balladaları” isimli kitabında ise insanlık ve manevî değerlerden bahsetmiştir. Bu eserlerinin dışında 1970 yılında yayımlanan “Aytıp Keledi”, 1974 yılında yayımlanan “Qırandar Töbege Qonbaydı”, 1979 yılında yayımlanan “Ğaşıqtıq”, 1982 yılında yayımlanan “Mahabbattı Qorqav”, 1988 yılında yayımlanan “Ğasırlardı Bezbendev” adlı şiir, balada ve poem kitapları yayımlanmıştır.¹⁰⁷

Aşk ve dostluk, manevî değerler ve insanlık konuları yanında hayırseverlik, iyilik gibi duyguları işlediği eserleri de vardır. Kendine özgü bir üslubu olan şair, kahramanlarını genellikle gerçek hayattan seçmiş ve onların karakterleri ve duyguları üzerinde durmuştur. “Tanaköz” adlı eserinde bu tarz konuların üzerinde durarak yaşadığı dönemi çeşitli yönleriyle ele aldığı görülmektedir. Sırderya ve eski efsaneler ile ilgili 1974 yılında yayımlanan “Suhanderya”, gençlik dönemlerinin anlatıldığı 1975 yılında yayımlanan “Küre Tamırdı İzdev”, eski zaman insanlarıyla günümüz insanların karşılaştırıldığı 1977 yılında yayımlanan “Senim Patşalığı”, halkın çıkarları için mücadele eden vatansever şair Mahambet Ötemisulı'nın hayatından alınan 1980 yılında yayımlanan “Narınqum Tragediyası”, tarihî şehir Otırar için 1982'de yazılmış olan “Senligen Senimpaz Haqındağı Otırar Dastanı Nemese Şıngıs Hannıñ Kateligi” adlı poemleri yayınlanan eserleri arasında yer almaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁶Tevfik İsmailov, “Çağdaş Kazak Şiirinin Parlayan Yıldızı”, **Muhtar Şahanov Cengiz Han'ın Sırrı**, Akt: Tural Rızayev, Da Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 7-8.

¹⁰⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 726.

¹⁰⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 726.

Balladları ve poemleri pek çok dile aktarılan şairin “Mahabbat Zañı”, Senim Patşalığı”, “Sokrattı Eske Aluv Tüni” adlı dramaları Kazakistan ve Kazakistan dışında pek çok ülkede sergilenmiştir. Cengiz Aytmatov ile birlikte yazdıkları “Küz Başındaki Anşınıñ Zarı” adlı deneme kitabı ve “Sokrattı Eske Aluv Tüni” adlı draması da birçok dile çevrilmiştir. “Şıngıs Hanının Pendelik Kupiyası” adlı draması Ukrayna’nın Dovjenko adlı film stüdyosunda iki bölümlük film olarak sunulmuştur.¹⁰⁹

Tarihî gerçekliği ortaya koyma bakımından büyük önem taşıyan Şahanov’un piyesleri realist bakış açısıyla yazıldığı için hem dönemin gerçekliğini yansıtmada bakımından hem de Kazak şiirinin gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Piyelerinde genellikle yöneticilerin kendi halkına çektiği sıkıntılar ve olumsuz davranışları eleştirilmiştir. “Küre Tamırdı İzdev”, “Mahabbat Zañı”, “Senim Patşalığı” adlı piyesleri yöneticilerin bu olumsuz davranışlarının eleştirildiği eserlerlerindedir. Eserlerinde insana ait değerleri vermek için kullandığı tipler bulunan yazar, dostluk, arkadaşlık, mutluluk ve endişelerle ilgili düşüncelerini anlatmak için Doyl, Cuday Han, Aksak Timur gibi tiplerden yararlanmıştır. Bazı eserlerde iyi ve kötü tipler bir arada verilmiştir. “Suhandariya” efsanesine göre halkı tutsak eden hanın elinden halkı kurtararak çölden çıkararak zeki Qacämi tiplmesi ile bu efsane de bizlere iyi ve kötü karakterleri bir arada ortaya koymuştur. Şahanov şiirlerinde ve poemalarında karakterler arasındaki zıtlıklar yaratarak okuyucuya vermek istediği düşünceyi aktarmaktadır.¹¹⁰

Pek çok şiir kitabının sahibi olan şaire, Aral Gölü’nün korunması gerektiğini savunan aydınlardan biri olduğu için 1992 yılında Rio de Jenerio’da “Birleşmiş Milletler Çevre Programı Ödülü” verilerek ismi şeref defterine yazılmıştır.¹¹¹

Şairin gerçeği yansıtan şiir ve şiir- romanlarının genel özelliği doğu motiflerini kullanarak, ahlaki gerçeklik içerisinde okuyucuya sunmasıdır.

¹⁰⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 726.

¹¹⁰Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s. 726.

¹¹¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s. 726.

Kazakistan'ın bugün en tanınmış şair ve oyun yazarlarından biri olan Muhtar Şahanov, yazdığı ilk eserlerinde Kazak- Sovyet hayat tarzının dikkat çekici yönlerine, sosyal ve kültürel değişimlere dikkat çekmeye çalışmıştır. Şahanov, Doğu'nun epik tarzı ile Batı'nın kendine özgü modern geleneğini birleştirerek ortaya kendine özgü bir üslup çıkarmıştır.

Kendine has bir üslubu olan şair daha çok şiir ve sahne oyunu tarzında eserler vermiştir. Son dönemde yazdığı eserlerinin üslubundan da anlaşılacağı üzere eserlerini oluştururken daha çok şiir ve sahne oyunlarına yakın bir tarzda yazmıştır. İyi bir gözlemci özelliğine sahip olan yazarın eserlerinde kullandığı diyaloglar ve güçlü tasvirler, kullandığı sembolik ifadelerle somut olayları anlatmak istemesi şairin kendine has özelliklerinden biridir. Hem sanatçı hem de devlet adamı kişiliğiyle dikkat çeken şairin eserlerinde kullandığı ferdi üslup da oldukça başarılıdır.¹¹²

Eserlerinde genellikle ülkesinde çekilen sıkıntılar ve Kazak halkının çektiği zorlukları işleyen şair, Çağdaş Kazak Edebiyatı'nın en önemli temsilcileri arasında yer almaktadır. Eserlerinde ülkesinin acılarını yansıtırken gurur, namus, ruh ve gerçeklik esasında manevî değerlerin önemini sıklıkla vurgulamıştır.

1960 yılında tanıştığı Tevfik İsmailov aracılığıyla başladığı şiire günümüze kadar hiç ara vermeden devam etmiştir. Eserlerini verdiği dönemin komünist rejime denk gelmesi, şiirlerinin sadece tek yönlü gelişmesine sebep olmuştur. Ancak bağımsızlıktan sonra manevî değerler, bağımsızlık ve özellikle de Kazak dili olmak üzere yöneldiği bir takım konular onun tek yönlü ilerleyen şiirinin farklı konulara da yönelmesini sağlamıştır.¹¹³

Şairliğinin yanı sıra dikkati çeken yönlerinden biri de mücadeleci kimliği ve devlet adamlığıdır. Muhtar Şahanov, Kazakistan'ın bağımsızlığa kavuşmasında önemli rol oynamıştır. 1986 yılında Almatı'daki totaliter rejime karşı çıkan Kazak

¹¹²Tevfik İsmailov, "Çağdaş Kazak Şiirinin Parlayan Yıldızı", **Muhtar Şahanov Cengiz Han'ın Sırrı**, s. 8-9.

¹¹³Tevfik İsmailov, **a.g.e.**, s. 8-9.

gençlerinin hareketine katılarak, Sovyet Cumhuriyetlerinde ulusal bilincin uyanmasını sağlayan bu önemli harekette fiilen yer almıştır. Çevreci ve hümanist kimliğiyle tanınan Muhtar Şahanov, Kazak halkına manevî değerlerin sessizce yavaş yavaş unutturulmaya çalışıldığını ve arka plana itildiğini sezdirmeye çalışmakla kalmamış onları aynı zamanda harekete geçirmiştir.¹¹⁴

İnsanlık adına verdiği eserleriyle halkın saygısını ve güvenini kazanan şair yazdığı eserlerinin gücünün yanı sıra millî değerlere verdiği önemle de dikkatleri çekmektedir. İşlediği güncel konularla halk ile arasındaki bağları hiç koparmamış şiirlerinden de anlaşılacağı üzere her zaman insanlığı ön planda tutmuştur. Şahanov'a göre insan sadık, dürüst, fedakâr, namuslu, duyarlı, kibar, terbiyeli ve ahlaklı olmalıdır. Şiirlerinde eleştirdiği insan tipleri bu değerlerin tam tersi olan genellikle dalkavuk, iftiracı, kendine ve halkına saygı duymayan, manevîyatını yitirmiş ahlaktan yoksun insanlardır. Diğer Kazak şairleri gibi şiirlerinde aşk, doğa, vatan, anne, sevgili ve çocukluk yıllarını işlemiş fakat daha çok yaşadığı toplumdaki olup biten olayları, gerçekte yaşanan hadiseleri ve Kazak tarihindeki olayları şiirlerinde konu edinmiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde yazdığı şiirleriyle Kazak halkını uyuduğu derin uykudan uyandıran Şahanov, Kazak halkına kendi atalarının olduğunu, köklerine bağlı kalınması gerektiğini, bir tarihleri olduğu ve buna sahip çıkmaları gerektiğini yoksa yavaş yavaş benliklerini kaybedeceklerini yazdığı şiirlerle hatırlatmaya çalışmıştır.

1982 yılında önemli ödüllerden biri olan "Lenin Komsomolu" gibi büyük bir ödüle layık görülen Muhtar Şahanov, bu dönemde gerek Kazak halkı gerekse dünya halkları tarafından sadece tek yönüyle tanınmaktayken bu ödülün ardından yazdığı eserleri sayesinde diğer yönleriyle de dikkatleri çekmeyi başarmıştır. İlk şiirleri, türküleri ile edebî eserlerinin külliyatı "Mutluluk", "Ay Doğup Geliyor", "Kartallar Doruğa Durmaz", "Aşkın Muhteşemi" adlı kitapları yayınlamaya pek çok kişinin

¹¹⁴Tevfik İsmailov, "Çağdaş Kazak Şiirinin Parlayan Yıldızı", **Muhtar Şahanov Cengiz Han'ın Sırrı**, s. 8-9.

kendisine olan bakış açısını değiştirmeyi başarmıştır. Bu eserlerde Kazak diline olan bağlılığı, Kazak dilinin durumu ve halkın kaderi dikkati çeken diğer unsurlar arasında yer almaktadır.¹¹⁵

Şahanov eserlerinde genellikle ünlü filozofların ve edebiyatçıların görüşlerinden yararlanmayı ihmal etmemiştir. Buna en güzel örnek olarak da şiirlerinde de sıklıkla üzerinde durduğu manevî değerlerin önemi vurgulayan “Uygarlığın Yanılgısı” isimli eserindeki sözlerini örnek gösterebiliriz: *“Günümüzde artık utanç duygusu azaldı. Kalemde mürekkep olduğu gibi, insanda da ruh zenginliği, hayâ ve namus bulunması lazım. Hayâ veya namusa önem vermeyen bu kadarla bir şey olmaz diyen, kendisini helak edecek bombanın fitilini ateşlemiş demektir.”*¹¹⁶

Yazmış olduğu eserlerinde de gördüğümüz gibi şairin ilk yıllarda Sovyet rejiminin de etkisiyle sert bir üslupla yazdığı şiirleri onun tek yönüyle tanınmasına sebep olmuştur. Fakat 1980’lerden sonra yazdığı şiirlerine eklediği manevî temalar, Kazak dili, Kazak halkı ve onun geleceği şairin en çok işlediği temalar arasında yer almıştır.

1.2.1. Muhtar Şahanov’un Yazarlar Birliği ve Şairlik İle İlgili Görüşleri

Önceleri Yazarlar Birliği’nin “millî dil” meseleleriyle ilgilenmesi Yazarlar Birliği’nin başına gelen Nurlan Orazalin’i rahatsız etmiş bunların bir yönüyle siyâsî bir mesele olduğunu ve artık bu tarz konulara değinilmeyeceğini belirterek tamamen millî değerlerden uzaklaşmışlardır. Yazarlar Birliği’nin artık millî değerleri işleyen eserlere siyasete karışmama bahanesini öne sürerek manevî değerlere önem vermediğini vurgulayan Şahanov’a göre, millî dil ve millî hedef kaybolursa artık Kazak yazar ve şairlerine ihtiyaç kalmayacaktır. Millî dil ve millî hedefin korunması konusunda kendi çabalarına da dikkat çekmek isteyen şair, geçmiş yıllardaki Rus

¹¹⁵Tevfik İsmailov, “Çağdaş Kazak Şiirinin Parlayan Yıldızı”, **Muhtar Şahanov Cengiz Han’ın Sırrı**, s. 8-9.

¹¹⁶Tevfik İsmailov, **a.g.e.**, s. 9.

dilinin Kazakların ana dili yapılması konusunda yaptığı itirazlara dikkat çekmeye çalışmaktadır. Eğer Rus dili kabul edilseydi Kazak halkının yarısından fazlasının Ruslaşmış olacağını belirtmektedir. Şaire göre, Yazarlar Birliği başta olmak üzere Kazak halkı millî dil ve millî hedefler doğrultusunda ilerlerse varlıklarını sürdürebileceklerini vurguluyor.¹¹⁷

Şairlikle ilgili görüşlerine gelince ise; “Şairliğin Görevi ile Azabı veya 21. Yüzyıl’daki Şairlik Vatandaşlık Görüşüm” adlı şiirinde şu şekilde belirtmiştir: Şahanov’a göre şair çok yönlü olmalıdır. Şiir yazmak da sadece bunlardan biridir. Şaire sadece şiir yazdığı için saygı göstermek olmaz çünkü şiir konusunda yetenekli fakat halkını ve dilini satan şairler vardır. Şair hem vatanına ve millî değerlerine sahip çıkmalı hem de sanatını en iyi şekilde icra etmelidir. Sadece şiir yazmakla şair olunamayacağını şairliğin ancak gerçeklikle yani gerçek hayatla bağlantılı olması oranında değerli olabileceğini belirtmektedir. Ona göre şair kendi için değil halk ruhu için savaştan kişidir. Eğer şair gerçeği söylerse olaylara duygularından çok düşünceleriyle yaklaşır ve halkı için en doğru kararları verir. Bu bakımdan şairin gerçeği olduğu gibi yansıtması zordur. Bunun için Kazak halkı arasında kendi dilinde eğitimi savunan ve modern anlamda Kazak edebi dilinin temelini atan¹¹⁸ Abay’ı örnek göstererek onun hiçbir zaman kolaydan yol aramadığını, şiirini halkın rahatı ve huzuru için yazdığını belirtiyor. Bunun insanlığa bakış açısı olduğunu belirten şairin Abay’ın kendisini halka adadığı ve şairin de kendisine Abay’ı örnek aldığını belirtiyor. Onu tanıyanlar sevgisi ve gerçekliğiyle tanımaktadır. Ona göre bir şair Abay gibi olmalıdır. Sadece şiir yazmakla kalmadığını aynı zamanda gerek yazdığı şiirlerde gerekse hayat tarzı olarak hainlere baş eğdirmediğini Kazak milletinin manevî değerlerine sahip çıkan, sevgi ve hoşgörüyü esas alan Abay’ı Kazak halkı kendisine önder olarak örnek almıştır.¹¹⁹

Kendilerini şöhrete adayın şairler ise, ne kadar şiir yazarlarsa yazsınlar eğer şiirleri gerçeği yansıtmıyorsa Şahanov için onlar gerçek şair değildirler. Gerçeğini

¹¹⁷<http://www.gu-gu.kz/?p=3008> (15.04. 2014).

¹¹⁸Emin Özdemir, **20. Yüzyılın Başlarında Kazakistan’da Fikir Hareketleri**, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Şahingöz, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s. 69.

¹¹⁹<http://www.gu-gu.kz/?p=3008> (15.04. 2014).

kaybeden şair karakterini de kaybetmiştir demektir. Şair günümüz şairlerinin artık eskisi gibi olmadığını pek çok şairin gerçeği yok sayıp karactersizleştiği, şair olmak isteyenlerin ancak birilerinin önünde eğilerek şair olabildiği ve şair olmaya özenen kabiliyetsizlerin ancak dalkavuklukla bir yerlere gelebildiğini belirtmiştir. Gerçeği yazan şair olmak bir azaptır. Çünkü gerçeği olduğu gibi yazabilmek herkesin yapabileceği bir iş değildir. Eğer şair bu azaba dayanıp gerçeği yazabiliyorsa bu durum mükemmel bir durumdur.

Son yıllarda tek bir güzel şiir okumadığını belirten şair, artık şiirlerin sadece şekil açısından var olduğunu, içeriğe gelince duygudan yoksun olduklarını belirtmektedir. Ona göre şairlik güçtür. Çünkü hiç söylenmiş duyulmamış söylemek gerekir. Şairin ilk amacı, halkının asırlardır izlediği yolu, zaferlerini, yenilgilerini, dilini, ruhunu, namusunu şiirlerinde yüreği ile işleyip halka ve anadile hizmet ederek halkı karakterli yetiştirmektir. Tüm bunlardan çekinip korkanlar ise hiçbir şekilde ilerleyemez ve korkaklığı yüzünden olduğu yerde kalır. Bir şairin ilk amacının dili ve millî ruhu korumaya çalışmak olması gerektiğine dikkat çekmiştir.¹²⁰

Şaire göre, “eğer bir şairin içinde mücadelecilik ruhu yoksa ondan büyük dünya görüşü büyük zaferler beklemek doğru olmaz”. Yerli Kazak şairlerini her zaman diğer şairlerden üstün tutan şair, son zamanlarda artık o kıymetli Kazak şairlerinin kalmadığını belirtmektedir.¹²¹

1.2.2. Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: “Şairlik ve İnsanlık”

Muhtar Şahanov’un şairlik yönü ve insanlık adına yaptığı hizmetler göz önüne alınacak olursa iki özelliği de birbirinden ayrılmaz niteliktedir. Şiirleri pek çok dile çevrilmiş olan şairin şairlik yönü mü yoksa insanlık yönü mü daha kuvvetlidir diye bir soru sorulacak olursa bir şairin toplumu için yapması gerekenleri zaten bir

¹²⁰<http://www.gu-gu.kz/?p=3008> (15.04.2014).

¹²¹<http://www.gu-gu.kz/?p=3008> (15.04.2014).

insanlık vazifesi olarak gördüğünden dolayı bu iki yönünü birbirinden ayırması mümkün değildir.¹²²

Bir şair için ikisine bir arada ulaşmak imkânsız gibi görünürken Şahanov, bu iki özelliğe birden 16 yaşında iken vakıf olmuştur. Şairin tüm yaşamı boyunca önem verdiği bu iki konudan başka şiirlerinde her zaman işlediği ve kendisine hayat felsefesi edindiği beş önemli konu daha bulunmaktadır. Muhtar Şahanov'un üzerinde durduğu bu konular Kazak halkını yakından ilgilendiren konulardır. Buradan anlaşılıyor ki Şahanov halkını ilgilendiren tüm sorunları kendine dert edinmiş ve bu sorunları gerek şiirlerinde gerekse siyaset meydanlarında gün yüzüne çıkararak çözme yollarını aramıştır. Bunlardan birincisi; Muhtar Şahanov sayesinde dünya meselesi haline gelen “Aral” meselesidir. Kurumakta olan Aral Gölü konusunda şair kendilerini ilgilendiren beş ülkeyi de uyandırmaya çalışmış fakat insanları durumdan haberdar etmenin ötesine geçememiştir. Şairin bu konudaki çabaları dünya tarafından tanınması konusunda hayli etkili olmuştur.¹²³

İkinci önemli mesele ise; “Nevruz kutlamaları”dır. Şair yasaklanan Nevruz kutlamalarının tekrardan kutlanabilmesi için de büyük çabalar göstermiştir. Üçüncü mesele de; 1986 yılının Aralık ayında çıkan “Jeltoksan Olayları” olarak tarihe geçen ayaklanmalardır.¹²⁴

Olduğundan çok farklı olarak yansıtılmaya çalışılan Jeltoksan olaylarının, birkaç alkolik ve serseri genç tarafından çıkarıldığı yalanına bütün Kazak halkı inandırılmaya çalışılmıştır. Kazak halkı da çıkan bu söylentilere inanarak bu Kazak gençlerini şiddetle kınamıştır. Şahanov ise olduğundan farklı gösterilmeye çalışılan bu olayların gerçek yüzünü göstermek için “Jeltoksan Epopeyası” isimli eserini yazmıştır. Bu eserinde Jeltoksan olaylarının gerçekten çıkış sebebini anlatmıştır. Şahanov haricinde kimsenin bu kadar üzerinde durmadığı Jeltoksan Olayları onun

¹²²Qudıyyar Biläl, “Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık” <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Mukhtar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

¹²³Qudıyyar Biläl, “Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık” <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Mukhtar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

¹²⁴Qudıyyar Biläl, “Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık” <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Mukhtar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

sayesinde gün yüzüne çıkmış ve burada isimleri geçen gençlerin haksızlığa uğradığı ortaya çıkararak halkın yönetim karşısında haksız duruma düşmesini engellemiştir.¹²⁵

Dördüncü önemli mesele ise: “anadil” konusudur. Şairin en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Çünkü bu konu Şahanov’dan çok Kazak halkını ilgilendirmektedir. Çünkü şaire göre bir millet anadilini kaybetmişse tüm varlığını ve millî değerlerini kaybetmiş demektir. Şahanov’un şiirlerini incelediğimizde dikkat çeken en önemli hususlardan biri kendini ve şiirlerini millî değerlere adanmış olmasıdır. Maddî değerlerden çok manevî değerler üzerinde duran şair Rus dilinin Kazak dili kadar Kazak halkı üzerinde hâkim olmasından duyduğu rahatsızlıktan dolayı Kazak halkının ana dil olarak Kazakça konuşması gerektiği üzerinde sıklıkla durmuştur.¹²⁶

2004-2007 yılları arasında mecliste milletvekilliği yaptığı dönemde daha çok dil üzerinde durmuştur. Bu süreç içerisinde daha öncekilerin yapmaya çalıştığı fakat başaramadığı Kazak dili ile ilgili çalışmaları tamamlamış ve Kazak dilini yeniden ayağa kaldırmıştır. Pek çok meslektaş gibi sessiz kalmayan Şahanov yaptığı çalışmalarla herkesin gönlünde yer edinmiştir.

Beşinci ve son mesele; Kazakistanlı millet. Şair bu son konuda ise Kazakistan halkının artık uyuduğu uykudan uyanarak etrafında olup bitenleri iyi analiz etmesini istemektedir. Kazakistan halkının artık kendini kullandırtmaması gerektiğini vurgulayan şair Kazak halkından silkinip kendine gelmesini istemektedir.¹²⁷

Şahanov’un üzerinde durduğu bu beş konu onun gerek hayat tarzına gerekse yazdığı şiirlerine yansımıştır. Şairin şiirlerini incelediğimizde bu konulardaki hassasiyeti ve konuları ele alış tarzı dikkat çekici niteliktedir. Eserlerini oluştururken

¹²⁵Qudıyyar Biläl, “Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık” <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Muktar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

¹²⁶Qudıyyar Biläl, “Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık” <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Muktar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

¹²⁷Qudıyyar Biläl, “Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık” <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Muktar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

bu beş konu üzerinde yoğunlaşan şair Kazak halkının ve dünya devletlerinin bu konu üzerine dikkatlerini çekmeye çalışmıştır.

1.2.3. Muhtar Şahanov'un Poemasındaki Ruhani ve İnsani Değerler

Pek çok sıkıntılara dayanan Kazak halkı Rus ve Batı medeniyetinin etkisiyle ana dilini çok sık kullanmamıştır. Kullanmadığı ana dilini unutmaya başlayan Kazak halkı, günlük konuşma dilinden öteye gidememiştir. Bu durumdan kimsenin rahatsız olmaması yaşananları olağan gibi göstermiştir. Kazak halkının ana dile dönmesi, manevî varlığını hissetmesi için “Kozmopolit Kazaklar” isimli şiirinde bu konudan duyduğu üzüntüyü belirtmiştir:

Bu şiirinde Kozmopolit yöneticilere seslenen şair artık bu duruma bir çare bulmaları gerektiğinden söz ediyor. Kazak dilinin bir köşeye atılması ve ana dilin yokmuş gibi davranılması şairi rahatsız etmektedir. Aslında bunun millet için en önemli mesele olması gerektiği ve Kazakların bu sorunu yokmuş gibi davranmasından duyduğu sıkıntıyı dile getirmektedir.¹²⁸

Muhtar Şahanov'un poeziyası kendi halkının tarihî tecrübelerine dayanmaktadır. Günümüzde ortaya çıkan problemler ve Kazak halkının bunların çözümü için ortaya attıkları çözüm önerileri şairi mutlu etmiştir. İnsanlar artık sorgulayarak ve çözüm yolları arayarak yeteneğin, iyinin, gücün ve güçlünün farkına vararak, ar ve namus konusundaki hassasiyetlerini arttırmışlardır.¹²⁹

Şahanov'un şiirlerinde dikkat çeken en önemli özelliklerden biri sonsuzluk ile ilgili problemleri sorgulayarak onlara çözüm üretmeye çalışmasıdır. Şahanov'un şairliği ve fikir adamlığının yanı sıra filozofluk yönü ayrıca ele alınması gereken bir

¹²⁸Ş. A. Oserova, N.Ä. Asanbekova, “Muhtar Şahanov Poeziyasındağı Ruhaniy-Adamgerşilik Qundılıqtar”, journal. kaznu. kz, s.113-115. (15.04.2014).

¹²⁹Ş. A. Oserova, N.Ä. Asanbekova, “Muhtar Şahanov Poeziyasındağı Ruhaniy-Adamgerşilik Qundılıqtar”, journal. kaznu. kz, s.115-118. (15.04.2014).

konudur. Fikirleriyle tüm Kazak halkını düşünmeye sevk eden şair yazdığı şiirleriyle bir nebze olsun Kazak halkının var olduğu durumu sorgulamasını sağlamıştır.¹³⁰

2. MUHTAR ŞAHANOV'UN ESERLERİ

2.1. Manzum Eserleri

2.1.1. Şiir Kitapları

Baqt

1966 yılında yayımlanan ilk şiir kitabı “Baqt” ta aşk ve dostluk konularını işlemiştir.¹³¹

Muhtar Şahanovtñ Jurt Jatqa Aytıp Jürgen Jırları

2011 yılında Almatı’da basılan bu eser, içerisinde millî şiirlerinin, balladalarının ve poemalarının yer aldığı eseridir.¹³²

Bödene Talanttar Men Qajımuqandar

2004 yılında yayınlanan “Bödene Talanttar Men Qajımuqandar” adlı eserinde şair bir taraftan anavatanı, anadili ve millî ruhu için mücadele eden Kazak gençlerinden söz ederken diğer bir yandan da bunun tam tersi tüm bu değerleri yok sayan ve Ruslaşan Kazak halkından söz etmektedir.¹³³

¹³⁰Ş. A. Oserova, N.Ä. Asanbekova, “Muhtar Şahanov Poeziyasındağı Ruhaniy-Adamgerşilik Qundılıqtar”, journal. kaznu. kz, s. 113-120.(15.04.2014).

¹³¹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 725-726.

¹³²Muhtar Şahanov, **Muhtar Şahanovtñ Jurt Jatqa Aytıp Jürgen Jırları**, Jalın, Almatı, 2011, s. 3.

¹³³Muhtar Şahanov, **Bödene Talanttar Men Qajımuqandar**, Ruh-Dariya Baspası, Almatı, 2004, s. 8-87.

Ölender, Balladalar, Dastandar, Änder

2012 yılında yayımlanan “Ölender, Balladalar, Dastandar, Änder” isimli kitabında ise şairin günümüze kadar yayımlanmış şiirlerinin, balladalarının, destanlarının ve poemlerinin toplandığı kitabıdır.¹³⁴

Mänğurttenbev Marselezası

Aynı zamanda üzerinde inceleme yaptığımız bu eser 2008 yılında Almatı’da yayımlanmıştır. Şairin 125 şiirinden oluşan bu eserinde daha çok anadil, Jeltoksan Olayları, Kazak halkı, Kazak örf ve adetleri ele alınmıştır.¹³⁵ Bu eserle ilgili daha ayrıntılı bilgi ilerleyen bölümlerde ele alınmıştır.

2.1.2. Balladaları ve Poemaları

Küre Tamırdı İzdev Mahabbat Zanı (Aşkın Kuralı)

1975 yılında yazdığı gençlik dönemlerini anlattığı poemasıdır.¹³⁶

Senim Patşalığı

1977 yılında eski devir ile günümüz insanların eleştirilip aynı zamanda tasvir edildiği felsefi düşünceleri içeren poemasıdır.¹³⁷

¹³⁴Muhtar Şahanov, **Ölender, Balladalar, Dastandar, Änder**, Almatı, 2012, s. 781-787.

¹³⁵Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, Ruh-Dariya Baspası, Almatı, 2008, s. 3-284.

¹³⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**,s. 725-726.

¹³⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s.725-726.

Tilsizdendirüv Anatomiyası

Bu poemada kendi dili unutturulmaya çalışılan Kazak halkı ele alınmaktadır.¹³⁸

Örkeniyettin Adasuvı

“Medeniyetin Sapması” adlı bu poemada kendi benliğini unutan Kazak gençleri eleştirilmektedir.¹³⁹

Jazager Jadı Kosmoformulası

Bu poemada şairin Kazak halkının geleceğinden duyduğu endişeyi dile getirmektedir.¹⁴⁰

Mahabbattı Qorğav

“Aşkı Korumak” adlı poema şairin aşk ile ilgili şiirlerinin var olduğu eseridir.¹⁴¹

Narınqum Tragediyası

1980 yılında yazmış olduğu bu poema halkın menfaati için mücadele eden vatansever şair Mahambet Ötemisulı'nın hayatını anlatmaktadır.

Señligen Senimpaz Haqındaqı Otrar Dastanı Nemese Şıngıs Hannıñ Kateligi

1982 yılında eski ve tarihî şehir Otrar için yazılan şiiridir.

¹³⁸ Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marslezası**, Ruh-Dariya Baspası, Almatı, 2008, s.13-47.

¹³⁹ Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 58-78.

¹⁴⁰ Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 79-82.

¹⁴¹ Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 99-188.

Otırar Elegiyası

Narınqum Zavalı

1980 yılında yazılan bu eser Halkın menfaati için mücadele eden vatansever şair Mahambet Ötemisuli'nun hayatından alıntılarının yer aldığı eseridir.¹⁴²

Suhanderya

1974 yılında yazılan bu poema Sırderya ve eski efsanelerin esası üzerine kurulmuştur. Suhandariya efsanesine göre halkı tutsak eden hanın elinden halkı alıp çölden çıkararak Qasämi tiplemesini kıvrak zekâsıyla tasvir edilmektedir. İnsanın kaderiyle ilgili iyi ve kötü karakterleri ayrıntılı bir şekilde anlatan bu eserde yazar kahramanları yarıştırmaya konuşturup bu olaylardan anlamlı sonuçlar çıkarmaya çalışır.¹⁴³

Balladaları

1868 yılında yayınlanan, insanlık ve manevî değerleri işlediği şiirlerinden oluşan eseridir.¹⁴⁴

Aytıp Keledi

1970 yılında yayınlanmış olan eseridir.¹⁴⁵

Qırandar Töbege Qonbaydı

1974 yılında yayınlanmış olan eseridir.¹⁴⁶

¹⁴²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 725-726.

¹⁴³Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 725-726.

¹⁴⁴Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 725-726.

¹⁴⁵Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.**, s. 725-726.

Ğaşıqtıq

1979 yılında yayınlanmış olan eseridir.¹⁴⁷

Ğasırlardı Bezbende

1988 yılında yayınlanmış olan eseridir.¹⁴⁸

Tanaköz

Gerçek dostluk, samimi aşk, hayırseverlik, iyilik gibi duyguları işlediği eseridir.¹⁴⁹

2.2. Mensur Eserleri

2.2.1. Denemeleri

Küz Basındağı Anşınıñ Zarı

Bu eser Damira İbragim tarafından “Şafak Sancısı” adıyla 2002 yılında Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.¹⁵⁰2.3. Tiyatro, Drama ve Piyesleri

¹⁴⁶Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s.725-726.

¹⁴⁷Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s.725-726.

¹⁴⁸Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s.725-726.

¹⁴⁹Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **a.g.e.** , s.725-726.

¹⁵⁰Muhtar Şahanov, Cengiz Aytmatov, **Küz Basındağı Anşınıñ Zarı**, Akt: Damira İbragim, Da Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.5-447.

2.3.1. Dramaları

Sokrattı Eske Aluv Tüni

Bu eser 2000 yılında Ali Abbas Çınar tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eserde kendi benliklerini unutarak Çin hâkimiyeti altına giren Kazak halkından söz edilmektedir.¹⁵¹

Şıngıs Hannıñ Pendelik Kupiyası

2.3.2. Piyesleri

Şairin piyeslerinin genel özelliği yöneticilerin halka yaptıkları zulüm, aç gözlü davranışları eleştirilmiştir.¹⁵²

Küre Tamırdı İzdev

Mahabbat Zañı

Muhtar Avezov Akademi Tiyatrosu'nda sergilenmiştir.¹⁵³

Senim Patşalıǵı

¹⁵¹Muhtar Şahanov, **Sokrattı Eske Aluv Tüni**, Akt: Ali Abbas Çınar, Bilig Yayınları, Ankara, 2000, s. 5-7.

¹⁵²Kenan Koç, Almagül İşina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)**, s. 725-726.

¹⁵³Orhan Söylemez, **Türk Dünyası Edebiyatları Roman I**, s. 108-124.

2.4. Türkiye’de Yayımlanan Eserleri

2.4.1. Sokratı Anma Gecesi

Muhtar Şahanov ve Cengiz Aytmatov tarafından yazılan bu iki perdelik çağdaş dram olan bu tiyatro eseri¹⁵⁴ nazım nesir karışık olarak yazılmıştır.

Oynanmaktan ziyade okunmak için yazılan bu eser, 2000 yılında Ali Abbas Çınar tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Aktarıcının önsözünde de belirttiği gibi eserde, Çinlilerin ipeklerinden ve kızlarından etkilenen Türklerin kendi benliklerini unutarak Çinlileştiklerinden zamanla yok olduklarından söz edilmektedir. Eserde Çinli bir kızla evlenip, halkını, töre ve geleneklerini unutan Hun hakani Aybar’ın düştüğü trajik durum ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra Cengiz Han’ın yakıp yıktığı Otırar şehri ve Jeltoksan Olayları da ele alınmaktadır.¹⁵⁵

Cengiz Aytmatov ve Muhtar Şahanov tarafından yazılan bu eser kendi benliğini unutan Kazak halkını yeniden canlandırıp harekete geçirmek, halkı ve devlet yöneticilerini aydın olmanın gerektirdiği sorumlulukları hatırlatmak amacıyla yazılmıştır.¹⁵⁶

2.4.2. Uygarlığın Yanılgısı

2002 yılında Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından Türkçeye çevrilip yayımlanan eser çok sayıda romana konu olacak destan, bilmece, tarihî olay ve hayat öyküsünü özet olarak bizlere sunmaktadır. Eserde manevî ve ahlaki değerleri kaybettiğimiz bunların yerini ise maddî değerlerin aldığı bizlere gösterilmeye çalışılmaktadır.¹⁵⁷

¹⁵⁴Orhan Söylemez, **Türk Dünyası Edebiyatları Roman I**, s. 108-124.

¹⁵⁵Cengiz Aytmatov, Muhtar Şahanov, **Sokratı Anma Gecesi**, s. 5-6.

¹⁵⁶Cengiz Aytmatov, Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 5-6.

¹⁵⁷Muhtar Şahanov, **Uygarlığın Yanılgısı**, s. 14.

UNESCO 2000’li yılların başında küresel sorunlarımızı ortaya koyan bu esere büyük önem vermiş ve özel bir kararla 1999 yılının Mart ayında Paris’teki merkezinde eseri tanıtma programı düzenlemiştir. Eserin bazı bölümleri de 1997 yılında UNESCO’nun Issık Göl Uluslararası Toplantısı’nda, 1998 yılında Kışinev ve 1999 yılında Moskova’daki toplantılarda şair tarafından tebliğ olarak sunulmuştur.¹⁵⁸

Şahanov, eseri için efsane şeklini seçerek dil ve tarz bakımından onu doğu destanına benzetir. Efsanevi hikâye; bilmece, sihirli dualar, modern hayat sahneleri, kendi arkadaşları yakın-uzak tarihî kahramanların konuşmaları ve söylemleriyle uyumlu bir şekilde birleştirilmiştir. Efsanenin 5 bölüme ayrılması çeşitli harf karakterleri ve puntolarla yazılmış olup, başlıklar olayların günümüzdeki tarihini göstermektedir, yazar onları efsaneye ilave ederek “Efsaneye Ek” şeklinde adlandırmıştır. Bozkır insanın düşüncelerini geniş ölçüde yansıtmaya çalışmıştır. Hikâyeyi anlatan şair bir dönemden başka bir döneme geçer, sınırları aşar, kendi fikir ve hislerine geniş ölçüde yer verir. Onun metinleri yazılı veya sözlü olarak doğaçlama konuşmaları, dinleyici önünde okunması için hazırlanarak sunulmuş olup her zaman kısa ve özür.¹⁵⁹

Efsane ayrı parçalar halinde olmasına rağmen, tüm bölümler birbirleriyle bağlantılıdır. Şair için pınar ile okyanus, şoför ve mareşal, otobüs ve devlet arasında gizli bir bağ vardır. Kendisi isteği doğrultusunda bölümleri sıralayan şair, şahısları da gruplandırmıştır. Beşinci ve son bölümde bütün gruplar bir araya toplanmış melekler ve ruhlar ile günümüz kahramanları Kırgız ve Kazak adlarını almışlardır. En son bölümde Antartika’da insanların yaptığı hatalarla doğal şartlarda, penguen ve insan karşı karşıya getirilmiş ve ruhsuz özgürlük son bulmuştur.¹⁶⁰

Muhtar Şahanov’un üzerinde durduğu bir başka önemli konu ise “Dört Ana”dır. Şairin dört anadan kastedtiği şey anavatan, anadil, örf-adetler- manevî

¹⁵⁸Muhtar Şahanov, *Uygurluğun Yanılgısı*, s. 217.

¹⁵⁹Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 204-205.

¹⁶⁰Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 204-205.

zenginlik ve tarihtir. Bu “dört ana” diye tasvir ettiği manevî değerlere saygı göstermeyen toplumların yok olacağından söz eder.¹⁶¹

Eserdeki üçüncü bölüm olan Jeltoksan Meydanı veya Dört Ana’yı Savunma İsyanı” Şahanov’un efsanesinde önemli yer teşkil etmektedir. Bu bölümde şairin kendi hayat hikâyesi ve görgü tanıklarının bizzat gördükleri olaylar yansıtılmıştır. Ona göre ruhsuz ve kalpsiz önderlerin etkisiyle yaklaşan kültür karşıtı ihtilalin ezici tekerlekleri, karşısındaki savunmasız halkların üstünden yuvarlanıp, onu ezerek halkların yok olmasına ve insanların manevîyatsız kalarak, kişiliklerini kaybetmelerine yol açar. Sadece Orta Asya merkezîyetçiliğini yarmaya çalışmayan şair, sadece Batı halkına değil tüm insanlığa seslenmeye çalışmaktadır.¹⁶²

Kırgız felsefeci Yıldız Urmanbetov’a göre Muhtar Şahanov asırlar boyunca defalarca kültürlerin nasıl yok olduğunu görenlerin feryadını anlatıyor ve Uygarlığın Yanılgısı adı eserindeki ifadesiyle şair, “*Dört Öz Ana*”nın unutulmasıyla zamanın unutkanlık rüzgârının her şeyi toz haline getireceğini” belirtiyor.¹⁶³

5 bölümden oluşan ve F. Hitser tarafından Avrupa için bir yıldırım olarak gösterilen şiirsel roman birçok dile çevrilmiştir.

2.4.3. Cengiz Han’ın Sırrı

Bazı Batılı edebiyat tarihçilerine göre Orta Asya sanat- felsefe geleneğinin başarısı olan manzum romanın “Cengiz Han’ın Sırrı” adlı bölümü pek çok ülkede sahnelenmiştir. İki yüzyılın kesiştiği bir dönemde insanlar için sorun haline gelen manevî değerlere değinerek, insanları giderek kaybettikleri manevî değerlerin insanlık tarihi açısından önemini vurgulamıştır. Eserin bölümlerinden biri olan “Cengiz Han’ın Sırrı” isimli felsefî dram, insanlığa büyük zararlar vermiş, yaptığı

¹⁶¹Muhtar Şahanov, *Uygarlığın Yanılgısı*, s. 204-205.

¹⁶²Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 206-207.

¹⁶³Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 201.

kötülüklerden dolayı insanlık tarihi açısından unutulmayacak bir şahsiyet olan Cengiz Han'ın son günlerinden bahsetmektedir.¹⁶⁴

Eserde çaresiz bir hastalığa yakalanan Cengiz Han bu hastalığın reçetesinin dünyanın en büyük ikinci kütüphanesi olan Otırar Kütüphanesi'nde olduğunu öğrenir. Bu reçetenin yerini bilen tek kişi de reçeteyi hazırlayan Kayırhan'ı eşi Akerke'dir. Manevî ve ahlakî değerlerine aşırı derecede bağlı olan kadın yapılan tüm işkencelere ve zorlamalara rağmen konuşmaz. Eserin bu bölümünde Cengiz Han ile Akerke arasında manevî değerler üzerine uzun uzun süren konuşmalar geçer. Cengiz Han tüm çabalarına rağmen bu akıllı kadın karşısında yenildiğini kabul eder. Genç kadın Cengiz Han'a Otırar Han'ın vasiyetini açıklar. Otırar'dan sağ kurulan kişinin mezarının üzerine kara taşlar yığılarak zamanla onun bir kötülük sembolü haline geleceğini söyler. Bunu öğrenen Cengiz Han korkuya kapılır ve öldükten sonra mezarının kaybolması için üzerinden atlıların geçmesini, onu gömenlerin öldürülmesini, onları öldürenlerin de öldürülmesini emreder. Böylelikle Cengiz Han "sırrı" beraberinde götürmeyi planlamaktadır. Daha çok iktidar ve ölüm temasının üzerinde durulduğu eserde bencilliğin ve kendine kapanmanın zararları üzerine, geçmişten ders alınması gerektiği konusunda insanları uyararak dünyanın gelişiminin bu ölçütlere bağlı olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.¹⁶⁵

Bu eser 2002-2003 sezonunda İstanbul şehir tiyatrolarında Türk oyuncular tarafından sahnelenen ilk Kazak oyunudur.¹⁶⁶

Cengiz Aytmatov ile birlikte yazdıkları bu eserde araştırılmamış örf ve adetlerden, köylü Kazak ve Kırgız gencinin aksakal önünde yedinci göbeğe kadar dede ve atalarının isimlerini saymak zorunda kaldığı durumlardan bahsedilmiştir.¹⁶⁷

¹⁶⁴Tevfik İsmailov, "Çağdaş Kazak Şiirinin Parlayan Yıldızı", **Muhtar Şahanov Cengiz Han'ın Sırrı**, s. 9-10.

¹⁶⁵Tevfik İsmailov, **a.g.e.**, s. 9-12.

¹⁶⁶Tevfik İsmailov, **a.g.e.**, s. 9-12.

¹⁶⁷Muhtar Şahanov, **Uygarlığın Yanılgısı**, s. 203.

Tural Rızayev tarafından Rusça'dan çevrilen eser, Da Yayıncılık tarafından İstanbul'da 2002 yılında yayınlanmıştır.¹⁶⁸

2.4.4. Şafak Sancısı

“Cengiz Han’ın Sırrı” adlı romanda Şahanov, insanoğlunun kendisini yöneten ve hayatlarını karartan diktatörlerin elinden kurtulmasını istemektedir. Bu romanda oluşturduğu platform ile Cengiz Han, Stalin, Hitler, Mussolini gibi şahsiyetleri haksız yere gözünde büyüten halkı uyandırmaya çalışmaktadır. Manevîyattan uzaklaşan toplumun nasıl yanlış yönlere gidebileceği ve ne gibi hatalar yapabileceği üzerinde dururken, bir başka dikkat çekmek istediği konu da “doğru”nun değil de, “güç”ün ön planda tutulmasıdır.

Roman günümüzün manevî ve ahlaki çöküşü sonucu ortaya çıkan durumu yansıtmaktadır. Tarihî konulardan yola çıkarak modern insanın sıkıntılarını dile getiren şair tarihî olayları, tarihî şahsiyetleri ve onların yanlışlarını ders alınması gereken olaylar olarak sunmaktadır. İnsanların duyarsızlığı karşısında şairin çırpınışlarını yansıtan bu roman insanoğlunu günümüz ve gelecekteki diktatörlere karşı uyarmaktadır. Romanda kadınların görevlerinden bahsetmenin yanı sıra her toplumun çok önemli kaynaklarının olduğu ve bunları korumanın birer vazife olduğu üzerinde durulmuştur. Şahanov’un bahsettiği bu kaynaklar tüm halkı simgeleyen aydınlardır. Şahanov’un Cengiz Han’ın zalimliğinden yola çıkarak dünyanın geldiği durumu anlatan bu romanında insanlığının genelinin özellikle de modern insanın problemlerine değinmektedir. Şair bu romanıyla okuyucuya bir sürü halinde yaşayan toplumun maddiyattan çok manevîyata önem vermesi gerektiği yoksa bu dünya düzeni içinde herkesin haksız yere yok olup gideceği vurgulanmaktadır. “Şafak Sancısı” Sovyet dönemi aydınlarının eleştirisinin yapıldığı eserdir.¹⁶⁹

¹⁶⁸Orhan Söylemez, **Türk Dünyası Edebiyatları Roman I**, s. 108-124.

¹⁶⁹Orhan Söylemez, **a.g.e.**, s. 108-124.

İKİNCİ BÖLÜM

1. MÄŃGURTTENBEV MARSELEZASI ADLI ESER HAKKINDA BİLGİ

Şairin üzerinde çalışma yaptığımız Mäñgurttenbev Merselezası isimli eseri 2008 yılında Ruh-Dariya Baspası tarafından Kazakistan’da yayımlanmıştır.

287 sayfadan oluşan eserin ilk kısmında şair hakkında kısa görüşlere yer verilmiştir. Şairin bu kitabı “Tilsizdendirüv Anatomiyası, Örkeniyettin Adasuvı, Jazager Jadı Qosmoformulası, Senim Patşalığı, Mahabbattı Qorğav” adlı poemalarındaki şiirlerinden oluşmaktadır.

Kazak halkını uyuduğu derin uykudan uyandırmak isteyen şair, bu eserinde daha çok Kazak dili, Kazak örf ve adetleri, Kazak gençliği ve Kazak halkının millî ruhu üzerinde durmaktadır. Eserin bir bölümünü de görsellerle süsleyen şair, kimi zaman Kazak dilini yüceltirken ona gereken değeri ve önemi vermeyen Kazak halkını eleştirmektedir. Kazak halkı özellikle de Kazak gençlerinin manevî değerlere, Kazak örf ve adetlerine, Kazak geleneklerine değer vermeyişleri şairin en çok eleştirdiği konular arasında yer almaktadır. Şair bu eleştiriye yaparken 1986 yılındaki Jeltoksan Olaylarını örnek göstererek Kazak gençlerinin dil uğruna verilen mücadeleleri kendilerine örnek almalarını ve anadillerine sahip çıkmalarını istemektedir.

Pek çoğu bestelenmiş olan şiirlerinde, sadece anadil konusu üzerinde durmayan şair, aşk ve kadın, hayat ve ölüm de başta olmak üzere pek çok temaya değinmektedir. Kendine has destansı bir üsluba sahip olan şairin, incelediğimiz eserindeki şiirlerini yazarken de aynı üslubu kullandığını görmekteyiz. Yukarıda bahsettiğimiz poemalarındaki şiirlerine yer vermeden önce o poemanın gerçeklere dayandırarak oluşturduğu hikâyesine ve daha sonra da şiirlere yer vermiştir. 125 şiirden oluşan eserde yaptığımız üslup incelemesinden de yola çıkarak destansı

tarzda yazılan şiirlerde şair, ahengi sağlamak için aliterasyon ve asonanslardan, mısra başı kafiyelendirmesinden yararlanılmıştır.

Kazak halkı için bir nasihat niteliği taşıdığı söyleyebileceğimiz bu eser, gerek Kazak edebiyatı için gerekse daha sonra yapılacak bilimsel araştırmalar için büyük önem arz etmektedir.

2. MUHTAR ŞAHANOV'UN ŞİİRLERİNDEKİ DİL VE ÜSLUP

Şiir; dil, muhteva yapı unsurlarının basit bir toplamından değil, söz konusu unsurların ferdi ve orijinal bir şekilde bir araya getirilmesinden doğmaktadır. Bahsettiğimiz bu unsurların tümü şiirin üslubunu oluşturmaktadır.

Üslup; sanatkârın, ferdi bir duyuş tarzı ve kompozisyona sahip muhtevayı, kelimedenden cümleye kadar uzanan dil unsurları aracılığıyla ve belli bir kalıp/yapı içinde, ferdi ve orijinal bir biçimde ifade etmesidir.¹⁷⁰

Hiç kuşkusuz ki, bir şairin şiirini belli kalıplar içerisinde yazması şairin anlatımdaki bağımsızlığını kısıtlamasına yol açacaktır. Günümüzde hemen hemen tüm dünyada bu anlatım anlatım tarzı yerini daha serbest şekillere bırakmış bu sayede verilmek istenen anlam yoğunluğu daha özgür bir biçimde okuyucuya sunulmuştur.¹⁷¹

Şahanov'un şiirlerine de bu anlamda baktığımızda nazımdan çok nesre yakın bir üslubunun olduğunu görmekteyiz. Şiirlerinde daha çok gerçek ve gerçeğe yakın konular üzerinde duran şairin gerçeği yansıtmaya çalışırken şiirin müzikalitesinin verdiği etkiden de yararlanarak anlatmak istediklerini okuyucuya daha etkili bir şekilde vermeye çalışmıştır.

¹⁷⁰İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş / 1 Şiir**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, s. 60-63.

¹⁷¹Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Engin Yayınları, İstanbul, 2005, s. 244.

Şiirlerini genellikle serbest nazımla oluşturan şair, herhangi bir bent düzenine, vezine ve kafiyeye bağlı kalmadan pek çok şiirini serbest nazımla yazmıştır.

2.1. Yalnlık, Açıklık, Sadelik, Tabîlik, Samimilik

Ferdi bir üslubu olan şair şiirlerinde öncelikle gerçeği yansıtmakla birlikte, Asya'nın epik geleneğiyle batının teknik ve biçimlerini ustalıklı birleştirmeyi başarmıştır. Şair somut anlatım yöntemiyle eserlerinde simgesel işaretler kullanarak sürekli gelişen değişen insanı tüm yönleriyle ortaya koymaya çalışmıştır.

Şiirlerini daha çok diyalog tarzında bir tiyatro eseri gibi oluşturan şair, yer yer semboller kullanarak anlatımı kapalı hale getirirken çoğunlukla birkaç bölümden oluşan tiyatro eseri şeklinde yazdığı şiirlerinde ise açık, sade, anlaşılır bir dil kullanmıştır. Bu tarz yazdığı şiirlerinde açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanması onun Kazak halkını uyuduğu derin uykudan uyandırmak amacıyla halkın üzerinde şiirini daha etkili kılmak ve inandırıcılığını arttırmak için bir vasıta olarak kullandığını söyleyebiliriz.

Şair olayları anlatırken küçük hikâyeler ve küçük kurgularla büyük toplumsal olaylara değinmeye çalışmıştır. Şiirlerinde bireyin sorunlarından yola çıkarak toplumun sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlamıştır. Aslında ulaşmaya çalıştığı kitle Kazak halkıdır.

Şair için önemli olan konuların başında “manevîyat” gelmektedir. Batılılaşma uğruna manevîyatını, öz değerlerini kaybetmek üzere olan Kazak halkına öz değerlerini hatırlatmak isteyen şair bunu bizlere yalın bir dil kullanarak aktarmaya çalışmıştır. Manevîyat ve Kazak dili Kazak halkı için önemli konular arasında yer almaktadır. Bir millet eğer dilini kaybederse kısa bir süre içerisinde benliğini de kaybedecek ve tamamen yok olarak tarih sahnesinden silinecektir. Aşağıdaki dizelerde şair bu durumu açık, sade ve anlaşılır bir dilde yansıtmaya çalışmıştır:

“Jaña uran aytıp qiyuvı qaşqan zamanğa,
Toptasıp ediñder Brejnev attı alañda.

Ol kezeñde de ultıñnıñ tili eki ayağınan aqsağan,
Bükil Almatıda bir ğana mektep,

Bir ğana balabaqşa bar.

Mäjilis- jıyındarda Qazaqşa söylev jürgenmen

Uyat sanalıp,

Ultıq senim däl qazirgidey körmegen edi tonalıp...”¹⁷²

“Yeni marş söylediler süresi geçmiş zamana,

Toplandılar Brejnev adlı meydanda.

O zamanda da millî dilin iki ayağı aksaktı,

Tüm Almatı’da tek bir okul, tek bir kreş vardı.

Mecliste, toplantıda Kazakça konuşmak ayıp sayılıp,

Millî inanç tam şimdiki gibi gaspa uğramamıştı”

Hem Kazak halkının dikkatini çekebilmek hem de onları bilgilendirmek amacıyla şiirlerini yazan şair sanatkârane bir üslup yerine daha açık ve anlaşılır bir üslup tercih etmiştir. Şiirlerinin nitelikleri birer öğretici hikâye aynı zamanda tiyatro eseri gibi karşılıklı konuşma şeklinde olmasından dolayı kullanılan kelimeler daha çok günlük konuşma diline yakındır. Yazdığı bu kısa hikâye tarzındaki şiirler aynı zamanda Kazak halkının yaşanmış olaylardan ders çıkarması için yazılmış olduğundan söz edebiliriz.

¹⁷²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 13.

Şair ders verme amacını güderken atasözleri ve deyimler, ünlü düşünür ve filozofların sözlerinden de yararlanmışır:

Farabiden “Mıqtı el kim?” , - dep surasa,

“Qayırsısı joq el” , -depti aqılman.¹⁷³

Farabi’den “Güçlü devlet kim?” diye sorsa,

“Dilencisi olmayan devlet” demiş akılman.

Şiiri halkı eğitmek için bir araç olarak kullanan şair evrensel örneklerden yola çıkarak Kazak halkını uyandırmak ve tekrar o güçlü manevîyatı ile kaybettikleri o millî ruhu tekrar uyandırmak istemektedir. Can çekişen bir manevîyattan, giderek bozulan kültürden, manevîyatsız bir özgürlükten bahseden şair yazdığı mısralarla da bu duruma isyan etmiştir.

Özgürlük ve demokrasi adı altında insanların manevîyatlarının yok edilmeye çalışıldığı manevîyatını kaybeden toplumun da artık hiçbir işe yaramayacağını vurgulayan şairin en çok vurguladığı konulardan biri olan demokrasi ve özgürlüğün, Kazak halkının manevîyatının ve kültürel özelliklerini yok etmesine engel olunması gerektiğini manevî değerlere sahip çıkılmasının önemini vurgularken demokrasinin de bir ahlaksızlık gibi görülmemesi konusunda uyarılarda bulunur.

Şair bazı şiirlerinde de manevî değerlerine önem veren toplumlarla Kazak halkını karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırmayı yaparken de diğer toplumların üstünlüğünü vurgulamaktadır. Kazak halkının manevîyatı daha kuvvetli eserleri olduğunu fakat bunların kıymetinin bilinmediğini hikâye tarzı şiirleriyle yaşanmış örnekleriyle Kazak halkının önüne koymaya çalışır. Bir başka şiirinde ise bir Kazak romanının kahramanlarını örnek göstererek ahlaksızlık eden insanların sonunun ne olacağından söz ederek manevî değerlere vurgu yapmıştır.

¹⁷³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 170.

Diğer değindiği önemli konulardan biri de “kadındır”. Kadını manevîyatın aynası olarak gören şairin, kadına artık gereken değerin verilmemesini manevîyatın giderek yok oluşuna bağlamaktadır.

Sanatı ve sanatçıyı yüksek gören şair sanatçıyı “asrın aynası”na benzetmiştir. Hemen hemen her şiirinde bunu vurgulayan şair bir kez daha şairin önemine dikkat çekmek istemiştir.

Günümüz Kazak gençliğinin günümüz popüler sanatçılarından haberi olduğu fakat kendi öz geçmiş sanatçılarından haberi olmadığını vurgulayarak bir kez daha manevîyata vurgu yapmaya çalışmıştır.

Şair şiirlerde Kazakistan’da yaşanan “Jeltoksan Olayı”ndan da söz etmiştir. Kazak halkının orada yaşadığı sıkıntılar, çektiği işkenceler ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Burada ünlü Kazak aydınlarının yaşadığı sıkıntılara da şiirlerinde değinmeyin ihmal etmemiştir.

Şair tüm bu konulara değinirken kullandığı birkaç mecaz dışında açık, sade, yalın, tabii ve samimi bir dil kullanmıştır. Şahanov’un bu eser dışındaki şiirlerini de incelediğimizde şairin Kazak halkının dikkati çekmek ve onlar tarafından daha anlaşılır olmak için şiirlerini yaşanmış olaylardan yola çıkarak hikâye ve karşılıklı konuşma tarzında yazdığını görürüz.

Tüm bunların yanı sıra şairin kullandığı deyim ve atasözleri de dilin içerisindeki mahalli söyleyişin bir göstergesidir aynı zamanda.

Şairin konuşma dilinden yararlandığını da söylememiz mümkündür. Eserin giriş kısmındaki şiirleri destansı özellik gösterirken son bölümündeki şiirleri ise bestelenmiş şiirlerden oluşmaktadır. Şiirlerde dikkati çeken bir başka özellik ise kitaptaki ilk şiirlerde ölçü ve kafiye konusunda oldukça serbest davranan şairin

eserin son kısmında yer alan şiirlerinde ise hece ölçüsüne bağlı kalarak mısra başı kafiyeleştirmesine özen göstermiştir.

Şairin şiirlerine genel olarak baktığımızda Kazak dili, Kazakların ünlü sanatçıları, Jeltoksan Olayları, Kazak halkı ve onun ahlaki değerleri, Kazakların her yönden bağımsız olmaları gerektiği konusunda yazmış olduğunu görmekteyiz.

2.2. Lirizm

Şiirlerinde daha çok manevîyat, millî ve ahlaki değerler, sanata ve sanatçıya verilmesi gereken önem gibi toplumsal konulara değinen şairin şiirlerinde yoğun bir şekilde göze çarpan lirizmden bahsetmemiz söz konusu değildir.

Fakat şairin toplumsal konulara değinirken ferdi duygularını da zaman zaman ön plana çıkardığını görmekteyiz. Çünkü şair toplumsal konulara değinirken bireysel yaşamışlıklarından söz ederek her olayla ilgili bir yaşamışlık anlatmış ve olay üzerine daha fazla dikkat çekmeye çalışmıştır. İşte bu tarz şiirlerde lirizmi görmemiz mümkündür.

Şairin şiirlerinde dikkatimizi çeken bir başka unsur ise şair idealleri ve hayallerinden ziyade yaşamışlar, yaşananlar ve yaşanacaklardan söz eder ve sürekli Kazak halkını kötüye giden gelecekle ilgili uyarır ve kötüye giden şeyler üzerinde dikkatleri toplamaya çalışır.

Lirizmi çok fazla eserlerinde hissettirmeyen şair, şiirlerini kendi de yazdığı gibi bir efsane olarak adlandıran şairin şiirleri beş bölümden oluşur ve birbirinin devamı niteliğindedir.

2.3. Sembol ve İmaj

Şair, hisseden, düşünen, gözlemleyen, değerlendiren, yorumlayan biridir. Bunları dile dönüştürerek en güzel şekilde ifade etme yeteneğine sahiptir. Şair bunu ifadeleri ve kelimeleri farklı anlamlarıyla kullanarak elde eder.¹⁷⁴ Şiir dili, imaj, sembol, mecaz ve kinaye gibi sanatlarla veya şairin açıkça ifade etmek istemediği biçimlerle doludur.¹⁷⁵

Sembol ve imajlardan yararlanmak yerine şair olayları yaşanmışlıklarıyla beraber olduğu gibi anlatır.

Şairin asıl amacı dış dünyayı ve yaşananları olduğu gibi bütün halinde vermektir. Çünkü şair semboller kullanarak anlamı güçleştirmek yerine olayları olduğu gibi anlatarak uyuyan Kazak halkını uyandırmak istemektedir. Şair birkaç sembol dışında ne bir soyut varlığı somutlaştırmak ne de somut bir varlığı soyutlaştırmak amacıyla sembol ya da imajlar kullanma yoluna gitmemiştir.

Eserde en çok dikkati çeken imgelerden biri “yeni Kazak ve yarım Kazak” imgesidir. Şairin Kazaklar için kullandığı bu imge onların tam bir Kazak gibi davranmadığını sadece görünüşte Kazak oldukları fakat gerçekte Kazak olmakla bir ilgileri olmadığını ruhani bakımdan Kazak olma özelliklerini yitirmiş olmaları yönüyle şair tarafından eleştirmek adına bu şekilde adlandırılmışlardır.

Jana Qazaq, şala Qazaq jas inim,
Alşısınan turdı bugün asıǵıñ.
Saǵan qarap aylandım da, jasıdım.
Ayırmaǵan aǵzını men asılın

¹⁷⁴Nergis Biray, **Ahmet Baytursunulı Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2011, s. 237.

¹⁷⁵İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir**, s. 38.

Mına ğasır, bälkim, seniñ ğasırdıñ. ¹⁷⁶

Yeni Kazak, yarım Kazak genç kardeşim,

Doğru oldu bugün işin,

Sana bakıp düşündüm.

Ayırtmayan azgını ve aslını

Bu asır belki de senin asrın.

Şairin kullandığı birkaç sembol ve imaj dışında şiirlerin geneline baktığımızda şair dikkat çekmek istediği ya da vurgulamak istediği mısraların sonunda sadece bir noktalama işareti kullanılabilecekken bazı mısraların sonunda iki ya da üç noktalama işareti kullandığını görmekteyiz.

Qanday qupıya keremetiñ bar seniñ?!!

Nasıl bir sır mucize var sende?!!

Erlık şığar sonday sätte eñkeymesten turğaniñ?!

Kahramanlık belki bu zamanda baş eğmeden durman?!

Dävlettiniñ jan baylığın tanıınav ?!

Devletin can zenginliğini tanıımamak nasıl?!

Sendeylerdi tayrañdatuv üşin be ?!

Sizin gibileri zıplatmak için mi?!

¹⁷⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 167.

Qaydan tapqan dävletiñe alındı?!

Nerden gelen para ile alındı?!

Üylenüvge qaydan kelsin şaması?!

Evlenmeye nereden gelsin gücü?!

Mazaq etip ketpedi me elemey?!

Alay etti, bakmadı bile?!

Dava bar ma, dava bar ma talğamda?! ¹⁷⁷

Çare var mı, çare var mı zevke?!

2.4. Ritim-Ahenk Unsurları

Dilin farklı kullanımlarıyla ortaya çıkan ahengi sağlayan öğelerden biri de seslerdir. Sese dayalı oluşturulan ahenkle şiir biraz daha musikiye yaklaştırılmış olur. Ahengi sağlayan unsurlar arasında aliterasyon, asonans, vezin ve kafiye bulunmaktadır. Tüm bunları ise sesler, heceler, kelimeler, kelime grupları oluşturur.

Anlatımı daha da kuvvetlendirmek için ve şiire müzikal bir anlam kazandırmak için şair sık sık bu yöntemlere başvurmaktadır.

Muhtar Şahanov'da şiirde bu ahenk ve ritmi yakalamak için en çok kelime ve kelime grubu ve cümle tekrarlarıyla mısra başı kafiyelendirmesi yaparak şiirlere ahenk kazandırmıştır.

¹⁷⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 161-172.

2.4.1.Tekrarlar

2.4.1.1. Ses Tekrarları

Aliterasyon; mısra, beyit, bend veya şiirde ünsüz seslerin; asonans ise ünlü seslerin birden fazla tekrarıyla oluşturulan ahenktir. Amaç şiirde ahengi sağlamaktır.¹⁷⁸

Anlatımı daha etkileyici bir hale getirmek için kullanılan ses tekrarları ünlü ve ünsüz ses tekrarları olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Ünsüz Tekrarları (Aliterasyon)**

Aynı mısra içerisinde belli seslerin tekrarlanmasıdır.¹⁷⁹ Şairin eserinde en çok kullandığı ünsüz tekrarları **-q** ve **-p** ünsüzü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adamdı**q**sız a**q**ındı**q** jo**q**, tırmıssañ da jan sala,¹⁸⁰

Qara tünde **q**a**q**qan **q**ara **q**anatın,¹⁸¹

Baqıt bugün basıñnan baradı uş**ı**p.

Qay**t**pas sa**p**ar aldında älden**i**p al,

Ulı hannıñ qolınan şar**a**p iş**i**p,

Turğanday-a**q** qadirmen janğa san**a**p,

Jigit külip usındı hanğa şar**a**p.¹⁸²

¹⁷⁸İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir**, s. 36.

¹⁷⁹Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s.207.

¹⁸⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 160.

¹⁸¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.** , s.181.

¹⁸²Muhtar Şahanov, **a.g.e.** , s.216.

- **Ünlü Tekrarları (Asonans)**

Kazak Türkçesi'nin ses yapısından dolayı daha çok kalın ünlülerle asonans yapıldığını görmekteyiz.

Qay tilde sayrasa, ärine, sol tilde oylavda.

O, toba, nendey sayasat jatır astarında bugün bul istiñ?¹⁸³

Alıptarğa satqındardı aydap salıp qorlattı.

Qazaq tilin bilmegender bilgenderden ardaqtı

Sanaldı da,

Sorlı tildi odan sayın sorlattı.¹⁸⁴

2.4.1.2. Kelime Tekrarları

Şiir dilinde belli seslerdeki tekrarlamaların yanı sıra bazı ses öbeklerinin, kelime gruplarının hatta bazen bütün bir dizenin tekrar ettiğini görmemiz mümkündür.¹⁸⁵ Tekrarların şiirdeki fonksiyonu manadaki vurguyu güçlendirmektir. Aynı mısra, ifade ya da kelimelerin, şiirin bütünlüğü içinde, belli bir sistem içinde tekrar edilmesi şiirin ahengi açısından büyük önem taşıyan unsurlar arasında yer almaktadır.¹⁸⁶

Şairin şiirdeki ahengi sağlamak için en çok başvurduğu tekrarlardan biri de kelime tekrarlarıdır.

Mına şaqta, izgiliktiñ tavı tozğan **kezeñde**,

Qırandardan qorazdar men tavıq ozğan **kezeñde**,¹⁸⁷

¹⁸³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 16.

¹⁸⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 22.

¹⁸⁵Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s. 218.

¹⁸⁶Ismail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş 1/ Şiir**, s. 36.

¹⁸⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 162.

Bu zamanda, içtenliğin harap olduğu zamanda,
Şahinlerin horozlar ile tavuk geçtiği zamanda,

-Han şındığın joğaltıp ap sorlağandar **qanşama**,
Söytip özin-özi ayamay qorlağandar **qanşama?** ¹⁸⁸

-Can doğruluğunu kaybedip zavallı olan ne kadar,
Öyle kendi kendini horlayanlar ne kadar?

Qorşar seni salqın şattıq, salqın ün. ¹⁸⁹
Çevreler seni **serin** şadlık, **serin** ses.

San alapat tasırdan **soñ**,
Tasır davıl basılğan **soñ**,
Jeti jarım ğaasırdan **son**, ¹⁹⁰

Çok asırlardan sonra,
Fırtına durduktan sonra,
Yedi buçuk asırdan sonra,

Jüregine künniñ gülzar jılılığın **jıynağan**,
Qıran tavlı keñ dalanıñ ulılığın **jıynağan**, ¹⁹¹

¹⁸⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 165.

¹⁸⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 170.

¹⁹⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 187.

¹⁹¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 188.

Kalbine günün çiçek sıcaklığını toplayan,
Şahin dağlı geniş bozkırların ululuğunu toplayan,

Dala zañı- baba zañı, qarağım,- ¹⁹²
Bozkır **kanunu** – ecdadı **kanunu**, canım, -

Sarı araldıñ sāni bolğan, **sarı** märmär qaqpalı ¹⁹³
Sarı adanın güzelliği olan, sarı mermer kapılı

Tolğanbasa **teñiz teñiz**, **adam adam** bola ma? ¹⁹⁴
Dalgalanmazsa deniz deniz olur mu, insan ise insan olur mu?

Qum men **qum**dı kiriktirip jalğaytın,
Tas pen tastı biriktirip koldaytın, ¹⁹⁵

Kum ile kumu biriktirip yapıştıran,
Taş ile taşı biriktirip destekleyen,

Jä, jä, neden qorgalap tosilayın, ¹⁹⁶
Evet, evet, neden saklayım,

Bulaq aqıp jatıptı **saq-saq** külip. ¹⁹⁷
Kaynak akmış içinde gülüp.

¹⁹²Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s.197.

¹⁹³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 204.

¹⁹⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 205.

¹⁹⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 210.

¹⁹⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 218.

¹⁹⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 218.

Söyte-söyte men de ömirden ketermin. ¹⁹⁸

Öylece de bende hayattan geçerim.

2.4.1.3. Kelime Grubu Tekrarları

Mına ğasır, bälkim, seniñ ğasırdıñ.

Mına ğasır bezbürektev-ör ğasır, ¹⁹⁹

Bu asır belki de senin asrın.

Bu asır acımasız – zor asır,

Dava bar ma, dava bar ma talğamda?! ²⁰⁰

Çare var mı, çare var mı zevke?!

Jumsay **bilüv- bir öner**,

Qayray **bilüv- bir öner**,

Qursay **bilüv- bir öner**. ²⁰¹

İş vermek – bir hüner,

Bileyebilmek – bir hüner,

Yapabilmek – bir hüner.

¹⁹⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 223.

¹⁹⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 167.

²⁰⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 172.

²⁰¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 216.

2.4.1.4. Cümle Tekrarları

Estay, Estay bola ma? !

Estay, Estay bola ma? !²⁰²

Estay, Estay olur muydu?!

Estay, Estay olur muydu?!

Budan ötken zor qasiret bolar ma,

Budan ötken zor qasiret bolar ma? !²⁰³

Bundan kötü kaygı var mı

Bundan kötü kaygı var mı?!

Qalay, qaytip biriktirer ekenbiz,

Qalay, qaytip kiriktirer ekenbiz?²⁰⁴

Nasıl, nasıl biriktireceğiz,

Nasıl, nasıl birlik olacağız?

2.4.1.5. Tekrar Grubu

Mañ-mañ basıp bardı da,²⁰⁵

Yavaşça basıp vardı da,

²⁰²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, 175.

²⁰³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 194.

²⁰⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 210.

²⁰⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 194.

Oy, alla-ay, **jap-jas** bolıp, ²⁰⁶

Oh, Allahım, gepgenç olup,

2.5. Ölçü, Kafiye ve Redif

Yapılan araştırmalara göre, hece sayısına ve hecelerın niteliklerine dayandırılarak oluşturulmuş kalıpların ve biçimlerin şiir dlindeki ritim ve ahengi oluşturması bakımından önemi oldukça büyüktür.²⁰⁷

Şair eserde bulunan şiirlerinin pek çoğunu serbest nazımla oluşturmuştur. Kazak Türkçesiyle yazdığı şiirlerinde genellikle mısra başlı kafiyelendirmesine özen gösterilmiştir. Dörtlük ve bentlerle oluşturduğu şiirlerinin bazılarında hece ölçüsüne bağlı kalmakla birlikte pek çoğunda da şiirin tamamında ölçü bütünlüğü sağlanamamıştır.

Şairin hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinden biri olan “Aybergenov Şını” isimli şiirinde de şair genellikle 15’li hece ölçüsünü kullanmıştır fakat şiirin tamamında buna bağlı kalamamıştır.

a	“Zamanınıñ iñğayına/ jürmey ketken iñkärım,	8+7= 15
a	Saf önerde qızğanıştı/ bilmey ötken iñkärım,	8+7= 15
a	Iyığına bütin beşpet/ ilmey ketken iñkärım,	8+7= 15
b	Jer astınan sälem joldap/ jatırsıñ sen kün sayın,	8+7= 15
a	Qazağımınıñ mañdayına/ sıymay ketken suñqarım.”	8+7= 15 ²⁰⁸

Dörtlük ve mısra nazım biriminin yanı sıra şair bir şiirinde de beyit nazım birimini kullanmıştır.

²⁰⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 217.

²⁰⁷Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s. 233.

²⁰⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 160.

- a O bastan-aq Men Sen bolğam, Sen, ärine, Men ediñ
 a Ekevmiz qos jelkeni edik dostıq attı kementiñ.
- b Keler tañğa qıyal jalğap, sır tolğasıp key kün biz,
 b Şın dosı joq adamdardı ayav kerek deytinbiz.
- c Adal dostıq qudiretin eşbir sezim bögemes,
 c Tipti gözsiz mahabbatatan onıñ dañqı kem emes.²⁰⁹

Bu tarz da yazılmış şiirlerinin dışına diğər şiirlerde herhangi bir ölçü kullanmamış şiirleri nesre daha yakın olan serbest nazım şeklinde yazılmıştır. Şairin şiirleri bu iki şiir dışında farklı bendlerle yazılmış düzensiz şiirlerdir.

Jaqın tartıp sırlasımday burınğı,
 Keşir, kalqam, sağan aştım sıırımıdı.
 Sen erekşe sıylı jansıñ qızıma.
 Sıylaytını- jatqa oqıydı jırıñdı.
 Özine ayan, qız könili gül nâzik,
 Jeñe almaspız ör minezben urda-jıq.
 Ötinemin,
 Sol baqıtsız sorlığa
 Qol üşin ber, oy salarkıq jır jazıp.²¹⁰

²⁰⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 240.

²¹⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 171.

Bestelenmiş şiirlerinin dışında genellikle ölçüye bağlı kalmayan şair bentlerle belli bir düzen içerisinde oluşturduğu şiirlerinde bentlerin kendi içinde de farklı şekil oyunlarına başvurarak ahengi sağlamaya çalışmıştır.

- a Öziñ bop öleñim, 3+3= 6
- a Şattıqqa bölendim, 3+3= 6
- b Sävleşim, senimen tanışqalı. 5+5= 10
- c Teñizge telegey 3+3= 6
- c Jol tartqan kemedey, 3+3= 6
- b Boydaqtıq bizden de alıstadı. 5+5= 10
- d Dostarsız bul künde 3+3= 6
- d Kün keşüv mümkün be, 3+3= 6
- e Dosımız köbeysin, kele bersin. 5+5= 10
- f Jaynay ber jasqanbay, 3+3= 6
- f Möldirep aspanday, 3+3= 6
- e Kirletpe köñliñniñ terezesin. 5+5= 10 ²¹¹

1968 j.

Şairin şiirlerinin bir başka özelliği de şarkı türünde de şiirler yazmış olmasıdır. Eserde yer alan yaklaşık 40'a yakın şiiri nakaratları olan şarkı türünde yazılmış şiirlerdir. Şair bu türde yazdığı şiirlerinde diğer şiirlerine oranla daha çok ölçüye bağlı kalmaya özen göstermiştir.

ELDİ SAĞINUV

Äni Avtordiki

Babamızdıñ namısınday

Kevde kerip dala jatır.

²¹¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 264.

Asav özen ağsınday
Jıldar ötip bara jatr.

Qayırması: Talaptanıp,
Qanattanıp,
Asqaq arman quvğan edim.
Qayda-qayda jürsem dağı
Seni oyladım, tuvğan elim.

Boyğa şalqar küy engendey,
Alıp- uşıp bala köñil.
Asqar tavğa süyengendey,
Süyenemin sağan, elim.

Tavlarıñmen teñesemin,
Tavğa qarap jürip kelem.
Seniñ qaysar keleşegiñ
Bolsam degen ümitpenen.

1981 j.²¹²

Şairin mısra sonu kafiyesine yer vermediği incelediğimiz şiirlerinden yola çıkarak tespit edilmiştir. Öte yandan dikkati çeken unsurlardan biri de mısra başlarında kelime tekrarları ile mısra başı kafiyelendirmesi yaparak şairin şiirde ahengi sağlamaya çalışmasıdır.

²¹²Muhtar Şahanov, **Mäñgürttenbev Marselezası**, s.265.

Tek sonı oylap beriledi armanğa,
Tek sonı oylap jılaydı üyde qalğanda. ²¹³

Tek onu düşünüp verir kendini hayale,
 Tek onu düşünüp ağlar evde kaldığında

Köz aldımnan ketpey qoydı muñlı ana,
Köz aldımnan ketpey qoydı jas ğaşıq. ²¹⁴

Göz önümden gitmiyor kaygılı ana,
 Göz önümden gitmiyor genç âşık.

Ğaşıq köñil- mäñgi jasıl aydın köl.
Ğaşıqtıqpen ötken künder ğana-ömir, ²¹⁵

Âşık gönül– ebedi yeşil büyük göl.
 Âşıklıkla geçen günler sadece – hayat,

Elüv bir jıl ğaşıq boldım qorlanğa,
Elüv bir jıl ömir sürdim, endeşe. ²¹⁶

Elli bir yaşımda âşık oldum Korlan'a,
 Elli bir sene yaşamışım ben.

²¹³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 172.

²¹⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 173.

²¹⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 173.

²¹⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 174.

Altı ay boyı kip-kişkentay Otırdı ala almav,
Altı ay boyı Otırdıñ osal tusın taba almav-²¹⁷

Altı ay boyunca küçücük Otırar'ı zapt edememek,
 Altı ay boyunca Otırar'ı zayıf yerini bulamamak-

Altı ay boyı erlik saltqa törin bergen Otırar,
Altı ay boyğı alapatta jenilmegen Otırar
Altı-aq künde jermen-jeksen qıyradı.²¹⁸

Altı ay boyunca kahramanlıkla savaşıp Otırar,
 Altı ay boyunca belada yenilmeyen Otırar
 Altı günde yıkıldı.

“Beker,
Beker jiberippin erkine,
Baqıttı edim,
Baqıttı edim men qayday”,²¹⁹

“Boşuna,
 Boşuna bırakmışım kendisine,
 Bahtiyar idim,
 Bahtiyar idim ben nasıl,”

²¹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 178.

²¹⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 180.

²¹⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 171-172.

Jalnsızdıq,- därmensiz darınsızdıq,

Jalnsızdıq- o bastan- aq sorlılıq,

Jalnsızdıñ barlığı da sorlılar.

Jalnsızdıñ tüp atası jalğandıq.

Jahndını madaqtav,

Jalnsızben küresüv bop qaladı!²²⁰

Ateşsizlik – dâhiliksiz,

Ateşsizlik – daha o en baştan zavallılık,

Ateşsizliğin hepsi de zavallı.

Ateşsizlik kök atası yalanlık.

Ateşi övmek,

Ateşsizle mücadele olarak kalacak!

-Äke, -dedi ol kirgen boyda,

- Äke, -dedi erkelep,-²²¹

- Baba, -dedi o girdiği zaman,

- Baba, dedi sevinip, -

El dâstürin,

El dâstürin qorlağan.²²²

Millet adetini,

Millet adetini horlayan.

²²⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 189.

²²¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 193.

²²²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 195.

Eñ aydarlı aqındı,

Eñ aybarlı aqındı,²²³

En aydın şairi,

En cesur şairi,

Tuvğan halqın janıp süygen aqındı,

Tuvğan eldiñ güli bolğan,²²⁴

Milletini seven şairi,

Milletini seven şairini,

Muqattım dep maqtanuvğa,

Muqattım dep şattanuvğa bola ma?²²⁵

Acı verdim diye övünmek,

Acı verdim diye şadlaşmak olur mu?

Zulımdıqpen alısıp aman qalıp,

Zulımdıqpen köz aştım men ğalamğa.²²⁶

Zulüm ile kapışıp sağ kalmışım,

Zulüm ile göz açtım ben âleme.

²²³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 209.

²²⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 209.

²²⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 209.

²²⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 219.

Qatar östi eki birdey has bala.

Qatar jürip san önerge maşıqtı,

Birge oqıdı,

Birge oynadı asıqtı. ²²⁷

Birlikte büyüdü iki genç çocuk.

Birlikte gezip hüner öğrendi,

Beraber okudu,

Beraber oynadı âşık.

Ülken baqıt tabuv üşin ğalamda,

Ülken bolıp qaluv üşin ğalamda,

Ülken arman kerek eken adamğa. ²²⁸

BÜYÜK BAHT BULMAK İÇİN ÂLEMDE,

BÜYÜK OLARAK KALMAK İÇİN ÂLEMDE,

BÜYÜK HAYAL LAZIM İMİŞ İNSANA.

Şair şiirde ahangı sağlamak için sadece mısra başı kafiyelendirmesinden yararlanmakla kalmamış aynı zamanda mısra içi kafiyelendirmelere başvurduğu da görülmektedir.

Tirşilikpen **qoştasar sät jetti-av deymin** mağan da.

Qoştasar sät jetti-av deymin, tuvğan elim, ²²⁹

²²⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 221.

²²⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 172-224.

²²⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 191.

Hayatla vedalaşacak an geldi bana da.

Vedalaşacak an geldi sanırım, memleketim

Serbest nazımla yazdığı bazı şiirlerinde ise şair şiire ahenk katmak için her bendin başına aynı mısrayı ekleyerek bunu ahenk unsuru yapmaya çalışmıştır.

Men senemin, küni erteñ

Nurlı ümitpen oyanar dep ulı ölkem.

Men senemin, küni erteñ

Pendelikten tazarar dep ulı ölkem.

Men senemin, küni erteñ

Aqıl- oyın pir tutar dep ulı ölkem,²³⁰

Ben inanıyorum, yarın

Nurlu ümitle uyanır diye ulu ölkem.

Ben inanıyorum, yarına

İnsanlık halinden temizlenir ulu ölkem.

Ben inanıyorum, yarına

Akıl fikir pir tutar diye ulu ölkemi,

²³⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 192.

Biz bölünip şetke şıqtıq, ünsüz turdıqjağada.

Ünsüz turdıq,

-**Ağa,- dediñ** birazdan son sen mağan,

-**Ağa,- dediñ.** – men bir janmın,

Baq juldızı janbağan. ²³¹

Biz bölünüp kenara çekildik, sessiz durduk yakada.

Sessiz durduk,

- Ağabey, - dedin biraz sonra sen bana,

-Ağabey, dedin. –Ben bir canım

Baht yıldızı yanmamış.

Şiirlerini oluştururken ölçü ve kafiyeye önem vermeden yazan şair şiirde yaptığı bazı şekil oyunlarıyla kendine has bir üslup oluşturmuştur. Şekilsel olarak yaptığı bazı değişimlerin en dikkat çekici özelliklerinin başında şairin satır aralarından başlayarak yazması gelmektedir.

“Qazanın ottan tüsirmey ketken, jomarttıq

Jeñgen jüregin,

Aq köylegimen tuvğan, baq köylegimen tuvğan

azamat erdiñ biri ediñ.

Sarañniñ bir jıl jeytuğın asın bir sätte ğana taratıp,

Turuşı eñ sodan rahat tavıp, köñliñnen äppaq tañ atıp.

Sanadan öşpes tarih eken-av öziñmen ötken jıldarım,” ²³²

²³¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 192-205.

²³²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 241.

Kazanını ateşten indirmeyen, cömertlik

Kalbini yenen,

Ak gömlekle doğan, baht gömleği ile doğan,

Dahi idin sen.

Cimrinin bir sene yiyeceği yemeği, sen bir anda dağıtırdın,

Bundan canın rahatlayıp, bedeninden ak tan doğardı.

Ekevine alma-kezek köz tastap,

Uzaq,

Ünsiz

Oyğa şomdı Şıngıs Han.

-İyâ, Qayırhan, -dedi sosın jay ğana,-

Ruh erdiñ özeri ğoy qayda da. ²³³

Ikisine bakıp,

Uzun sure,

Sessiz

Düşünceye gitti Cengiz han.

-Evet, Kayır Han, - dedi sonar yavaşça,-

Ruh erin özüdür, nerede olursa olsun.

Şairin şiirlerindeki şekil bakımından dikkat çeken bir başka özellik ise nesre yakın bir tarzda yazdığı şiirlerinin tamamına yer vermemesidir. Bunu belirtmek için de sıra noktalardan yararlanmıştır.

²³³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 181-241.

Ne jaqsılıq bolsa, aldımən elge bolsın degensiñ,
 Sondıqtan da seniñ dañqıñ kögersin.
 Sayın dalañ jırındı eske ap, külkisin sāl şegersin.
 Ąr jürekte bultqa oranğan qasıyetti bir şıñ bar:
 Ol- aqındıq märttik sıñı, Aybergenov degen şıñ...
 Ult ruhı- qay kezde de qanattıǵa astana,
 Aybergenov şıñın körseñ atıñnan tús, jas bala! ²³⁴

Kendine ait üslubunu başarılı bir şekilde yansıtmayı başaran şairin dikkat çeken bir farklı üslup özelliği bazı mısraların altına parantez içi açıklamalar yaparak nazmını biraz daha nesre yaklaştırdığını söylememiz mümkündür. Hatta bezen bu açıklamalar birer içsel konuşma niteliğinde olduğundan bir tiyatro metni özelliği de göstermektedir.

Al ol ittiñ
 (bul qorlıqqa qaraşı!) ²³⁵
 O köpek ise
 (bu horluǵa bak!)

Onıñ satqın uldarımən, muñ-zarımən alıssañ,
 Qurmet körüv ornına
 (qaray gör bul mazaqtı), ²³⁶
 Onun hain oğulları, kayǵısı ile çekişsin,
 Hürmet görmek yerine
 (bak bu alaya),
 Baǵıñ jansa, bas qurar amal-ayla, ²³⁷

²³⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 160.

²³⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, 172.

²³⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, 202.

(Äytse de adam onı är kez bağalay ma?)

Bahtın varsa, gider işlerin doğru,

(Olsa da adam onu her zaman değerlendirir mi?)

2.6. Edebî Sanatlar

2.6.1. Mecaz ve Semboller

Açıkça ifade edemediğimiz duygu, düşünce ve fikirleri mecaz ya da semboller oluşturarak daha kolay aktarabiliriz. Anlık benzetmeleri ifade etmek için kullanılan mecazlar sık sık kullanılmaya başlandıklarında sembollere dönüşürler.

Şairlerin seçtiği mecaz ve semboller onların kişisel tercihleri olabileceği gibi yaşadıkları dönemin koşullarından da kaynaklanabilirler.²³⁸

Şahanov eserlerinde mecaz ve sembollerini az sayıda kullanmıştır. Mecaz ve semboller yerine açıkça anlatmak istediklerini yazmıştır. Kullandığı mecazlardan bazıları şunlardır:

Şair “demokrasi”yi “çin gribi”ne benzetmiştir. Şair bir şiirinde kadın için “mal”, ahlaksız kadının için “kuyruksuz ok”, erkek için “ilkbahar ırmağı”, televizyon için “renkli kutu”, iyi erkekler için “yarış atı”, kalem “tehlikeli silah”, şiir “sözün kraliçesi”, harfler “şiirde sinir”, dizeler “dalga” olarak adlandırılmıştır.

Şair burada iyi insanlardan da kötü insanlar doğabileceğini vurgulamak için pek çok şiirinde kullandığı bir yöntemden yararlanmıştı. İyi insanlar iyi hayvanlara,

²³⁷Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 172-218.

²³⁸Cemile Kınacı, **Kazak Şairi Saken Seyfullin’in Kökşetaw Poeması- Aktarma, Dil ve Üslup Bakımından İnceleme-**, Danışman: Prof. Dr. Fatih Kirişçioğlu, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebîyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 241.

kötü insanlarda kötü hayvanlara benzetilerek verilmek istenen düşünce anlatılmaya çalışılmıştır.

Biraq jılan qalay tuvdı qırannan? ²³⁹

Ama yılan nasıl doğdu şahinden?

Aralık ayı ile hem soğuk kış ayı hem de Jeltoksan Olayları kastedilmek istenmiştir.

Nege munşa jeltoqsanday suvıqsın? ²⁴⁰

Neden Aralık ayı gibi soğuksun?

2.6.2. Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. ²⁴¹

Aq pen qara şayqasında zorlıq jeñse arlını,

Ak ile kara savaşında kötülük yense şerefli, ²⁴²

Añdısqan qas pen dostıñ arasında ²⁴³

Düşman ile dostun arasında

Qayran tirlık, baq penen sor Qırqısqan, ²⁴⁴

Hayran hayat, baht ile belanın savaştığı,

²³⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 184.

²⁴⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 184-222.

²⁴¹Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.449.

²⁴²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 166.

²⁴³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 179.

²⁴⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 181.

Qataldıq pen ayavşılıq sezimi ²⁴⁵

Gaddarlık ve acıma duygusu

Ayırğanşa aqтан bölip qaramı, ²⁴⁶

Ak ile karayı ayırt edene kadar,

Men üşin sen siyaqtısıñ endi mäñgi tiri ölik, ²⁴⁷

Benim için senin gibi diri ebedi diri ölü,

Tek tabuvdan, joğaltuvdan, izdevden, ²⁴⁸

Tek bulmaktan, kaybetmekten, aramaktan,

Ömir şirkin keyde jomart qolmenen

Sarañdardıñ şayına süt qatadı. ²⁴⁹

Hayat bazen cömert eliyle

Cimrilerin çayına süt katar.

Bügingi urı,

Erteñgi külli älemniñ ²⁵⁰

Bugünkü hırsız,

Yarının tüm âlemin

²⁴⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 183.

²⁴⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 186.

²⁴⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 189.

²⁴⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 206.

²⁴⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 206.

²⁵⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 215.

2.6.3. Teşhis

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişiselleştirmektir. Bu sanat yapılırken, teşbih, istiare gibi öteki mecaz sanatlarından da yararlanır.²⁵¹

Az ba bizde dümşeler,
Ottan qaşıp pispey qalğan külşeler!²⁵²

Az mı bizde şahıslar,
Ateşten kaçıp pişmeyen külçeler!

Aldırmay tur zor qamal.²⁵³
Boyun eğmiyor, teslim oluyor, güçlü kale.

2.6.4. İntak

İnsan kişiliğinde canlandırılan varlıkları konuşurmaya intak denir.²⁵⁴

Än şırqadı ala qanat savısqan.
Japalaq ta än şırqadı tolğana,
Kezek äzer jetken kezde qarğağa,
Mandayına alaqanın jastana,
Tiñdavşılar qalğıp ketti, masqara.
Qoyan ayttı:
-Qalay bolğan künde de,
Än kezegin usınğan jön Pilge de!²⁵⁵

²⁵¹Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s. 419.

²⁵²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 190.

²⁵³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 178.

²⁵⁴Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s. 419.

Şarkı söyledi saksagan.
 Baykuşta şarkı söyledi orada,
 Sıra zor gelmiş kargaya,
 Alnına avucunu koyarak,
 Dinleyiciler uykuya daldı, maskara.
 Tavşan dedi:
 -Nasıl da olsa,
 Şarkı söyleme sırasını verelim Filede!

2.6.5. Tecahül-i Arif

Bilinen bir gerçeği, bir noktaya dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir.²⁵⁶

Qızım sonı bilmeydi me?

Biledi!²⁵⁷

Kızım bunu bilmez mi?

Bilir!

2.6.6. Nida

Şairin, çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip “ey, hey” gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir.²⁵⁸

Şın baqıtqa jetken emes, jarqınım!²⁵⁹

Gerçek bahta yetmemiş, canım!

²⁵⁵Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 97-98.

²⁵⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 441.

²⁵⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 172.

²⁵⁸Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s. 453.

²⁵⁹Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 170.

- “Ey, Nurlıbek, erenim!”²⁶⁰
- “Hey, Nurlıbek, dostum!”

Oho, qanday mārtebe!²⁶¹

O, nasıl bir mertebe!

Oñ qabaqpen qabılday gör, jan baba!²⁶²

Sevinçli yüzle karşıla can ecdadım!

Otan!²⁶³

Meniñ ulı äkem sensin, Otanım!²⁶⁴

Vatan!

Benim ulu babam sensin, Vatanım!

Murınımnın tanısañ, elim meni!²⁶⁵(s.199)

Burnumdan tanısn, milletim beni!

- Ustañdap!
- -Yakalayın!²⁶⁶
- Mine, ğajap!
- İşte, mucize!

²⁶⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 173.

²⁶¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 174.

²⁶²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 187.

²⁶³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 187.

²⁶⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 187.

²⁶⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 199.

²⁶⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 211.

2.6.7. İstifham

Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacını gütmeyen, duyguyu ve anlayışı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir.²⁶⁷

El senimin aqtağanıñ osı ma? ²⁶⁸

Millet güveni böyle mi akladın?

Jalaytınday ne kün tuvdı başıña? ²⁶⁹

Yalayacak kadar ne gün doğmuş başına?

Älde qarğıs tidi me eken bul elge? ²⁷⁰

Yoksa lanet mi değdi bu millete?

Päs kevdege asqaq ruh tüner me? ²⁷¹

Alçak göğse yüksek ruh aldırır mı?

Jurttı qalay toqtatpaqpız ädiletsiz bağadan? ²⁷²

Milleti nasıl durdurmak istersin adaletsiz değerden?

Eldi azdırıp bitken joq pa osı “jalpaq şeşeyler?” ²⁷³

Milleti azdırıp bitirmedi mi bu “geniş analar?”

²⁶⁷Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 456.

²⁶⁸Muhtar Şahanov, *Mängürttenbev Marselezası*, s. 164.

²⁶⁹Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 164.

²⁷⁰Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 165.

²⁷¹Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 165.

²⁷²Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 166.

²⁷³Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 166.

Kem süyesiñ dep, qaneki, kim aytar?²⁷⁴

Az seversin diye, hani kim söyledi?

Jüz-aq adam bay boluvğa tiyis pe?²⁷⁵

Sadece yüz adam mı zengin olmaya aday?

Kim bar jurttı teñ bayuğa şaqırğan?²⁷⁶

Kim var milleti denk zengin olmaya çağıran?

Otandı kim torğaylardan qorğaydı?²⁷⁷

Vatanı kim korur serçelerden?

Ümitime baq pen qayğı qalay qatar mingesken?²⁷⁸

Ümidime baht ile kaygı nasıl oldu ortak?

-Dañqıñ qayda töske örlegen?²⁷⁹

-Şöhretin neredede göğsünde duran?

2.6.8. Tenasüp

Bir konu üzerinde, aralarında türlü ilgiler bulunan en az iki sözcük, terim ve deyimini bir dize ya da beyit içinde rastgele sıralama amacı gütmeyen kullanmaktır.²⁸⁰

“Qonaevtıñ jaqsılığın körgender

²⁷⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 168.

²⁷⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 170.

²⁷⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 170.

²⁷⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 170.

²⁷⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 171.

²⁷⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 178.

²⁸⁰Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s. 431.

Qonaevtı jalğız tastap qaşqanda,
 Saharovqa ini bolıp tabısıp,
 Gorbaçevpen, Kryuçkovpen qağısıp”,²⁸¹

“Konayev’in iyiliğini görenler
 Konayev’i yalnız bıraktıklarında,
 Saharov’a kardeş sayıldı,
 Gorbaçev, Krüçkov ile çakışıp,”

Sonay Yemen, Mısır, Bağdat elderi²⁸²
 Ta Yemen, Mısır, Bağdat devletleri

2.6.9. Mübalğa

Bir sözün etkisini güçlendirmek için bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir.²⁸³

Eñ şeşüvşi kez kelgende turıp qaldıñ jerge qarap.
 Artıq qorlıq bar ma älemde sengeniñnen bezinüvden,²⁸⁴

En kararlı anda yere bakıp sessiz kaldın.
 Bundan fazla älemde var mı işkence bezmekten,

²⁸¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 168.

²⁸²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 222.

²⁸³Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s. 447.

²⁸⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 100.

2.7. Deyimler ve Atasözleri

Şairin deyim ve atasözlerine yer vermesi yalın ve açık bir üslup kullandığının en önemli göstergelerinden biridir.

2.7.1. Deyimler

Şiirlerinde deyimlere fazla yer vermeyen şairin ele aldığı deyimlerden bazıları şunlardır:

Közimdi almay mazdap janğan otardan,²⁸⁵

Gözümü alamadığım yanan ateşlerden,

Tarılganday keñisim.²⁸⁶

Daralmış gibi nefesim.

2.7.2. Atasözleri

Şair sadece atasözleri ve deyimlere yer vermekle kalmamış ayrıca gerek Kazak edebiyatından gerekse dünya edebiyatından şair, yazar ve düşünürlerin düşüncelerine yer vermiştir. Örnek vermek gerekirse örnekler aşağıdaki gibidir:

Farabiden “Mıqtı el kim?” ,- dep surasa,

“Qayırşısı joq el” , -depti aqılman.²⁸⁷

Farabi'den “Güçlü devlet kim?” diye sorsa,

“Dilencisi olmayan devlet” demiş akılman.

²⁸⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 100-101.

²⁸⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.** , s. 103.

²⁸⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.** , s. 170.

Babalardan bizge jetken,
 Ösiyet bar mınaday:
 “Är näreste qaşan esikirgenşe,
 Alğaşqı äntekqılığına
 Özi uyalıp külgenşe,
 Kötergenşe balañ oydıñ jelkenin,
 Qıyasa da qıyqar soqpaq, qıyıs jol,
 Özin tuvğan qasiyetti ölkeniñ
 Avasımen dem aluvğa tiyisti ol!”²⁸⁸

Ecdadımızdan bize ulaşan,
 Şöyle vasiyet var:
 “Her çocuk ne zaman aklı girene kadar,
 Vatan değerini,
 Millet değerini,
 En önemlisi dil değerini bilene kadar,
 İlk ayıplı işine
 Kendisi gülene dek,
 Kaldırana evladın fikrin yelkenini,
 Zorlansa da zor hayat, zor da olsa yolu,
 Kendisinin doğduğu ülkenin
 Havasıyla nefes almalı o!”

“Esepsizdin nesibesi ozar ma?”²⁸⁹

“Hesapsızın nasibi geçer mi?”

²⁸⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 185.

²⁸⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 224.

Sonuç olarak Muhtar Şahanov'un tüm şiirlerini üslup bakımından incelediğimizde onun millî ve manevî değerlere aşırı derecede bağlı olduğunu ve bu konudaki hassasiyeti gördük.

Genellikle serbest müstezatla yazdığı şiirlerinde şair kendini halka yakın hissettiğinden daha çok mahalli ve millî ifadeler kullanmıştır. Kafiye ve redife çok fazla bağlı kalmayan şair mısra başlarında yaptığı kelime tekrarlarıyla biraz da olsa lirizmi yakalamaya çalışmıştır. Şiirlerinde genellikle diyalog tarzını benimsemekle birlikte bir kısmını da bir efsane bir hikâye tarzında oluşturmuştur.

Şiirlerinde lirizmden çok vermek istediği mesaj üzerinde duran şair Kazak halkını uyandırdığı derin uykudan uyandırmak için gerek edebiyat alanında gerekse siyasette büyük rol oynamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. MÄŃGURTTENBEV MARSELEZASI ADLI ESERDEKİ ŐİİRLERDE İŐLENER TEMALAR

Yazdığı destansı Şiirlerle günümüzün destan Şairi olan Muhtar Şahanov'un başta üzerinde çalışma yaptığımız bu eserdeki Şiirleri olmak üzere diğer eserlerine baktığımızda ele aldığı temaların başında millî temalar gelmektedir.

Şahanov'un kahramanlık destanı olarak nitelendirebileceğimiz bu eserinde, toplumun kültürel yönden güncel sorunları, Kazakların geçmiş yaşantısı ve gelecekleri, Kazak Türkçesi'nin dünü, bugünü ve yarını hakkındaki endiŐeleri üzerinde durmaktadır. Şiirlerde ferdi temalardan çok sosyal temalar iŐlenmektedir. Genellikle Şiirlerinde manevî değerleri ve değer yargıları yok edilmeye çalışılan Kazak halkını uyandırma çabası dikkat çekmektedir. Bir milletin anadilini, örf ve adetlerini, öz benliğini kaybetmesi durumunda geriye hiçbirşey kalmayacağı ve zamanla o toplumun yok olup gideceği konusu üzerinde durulmaktadır.

En çok işlenen temalar arasında; kültürel değerler, Kazak dili, bağımsızlık, Jeltoksan olayları, kapitalizm, Kazak ataları, Türkistan, vatan, birlik ve beraberlik, yiğitlik, kadın ve erkek ilişkileri, evlilik, aşk, dostluk, gurbet, ölüm, özlem yer almaktadır. Bunların yanı sıra Kazak sanatçıları, Kazak gelenekleri, Otrar, zafer, güç ve akıl, baht, namus, hayat, yaşlılık, baba, anne, tabiat ve hayvan temaları da yer almaktadır.

Şahanov'un daha çok üstünde durduğu husus Kazak halkının kaybetmekte olduğu değerleridir. Olayların bizzat içerisinde olan Şairin bu konularda yođunlaŐmasının sebebini Kazak halkını uyandırmak Şeklinde yorumlayabiliriz. Bunun yanı sıra Şair bu Şiirleriyle Kazak halkının özgürlük düşüncesi adı altında tüm sahip olduğu değerlerden uzaklaŐtırmaya çalıŐıldıđına dikkat çekmektedir.

Atalar ruhunu tüm bu değerlerin üstünde tutan şairin bir haykırış niteliği taşıyan bu eseri, Kazakların benliğini, manevî değerlerini ve anadilini kaybetmemeleri için başta Kazaklar olmak üzere tüm dünyanın dikkatine sunulmuştur.

1.1. MİLLİ TEMALAR

1.1.1. Anadil

1991 yılında Kazakistan'da bağımsızlık ilan edildiğinde ülkedeki Kazak nüfusunun toplam nüfusa oranı % 43,2 idi. Ülkede azınlık konumunda olmalarına rağmen bağımsızlıklarını ilan eden Kazaklar, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar sözlü edebiyat dili olarak kullandıkları Kazakça'yı, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yazı dili olarak kullanmaya başlamışlardır. 20. yüzyıla gelindiğinde, kendi içinde gelişme gösteren Kazakça, artık bir edebiyat ve bilim dili olarak kullanılmaya başlanmış, 1937 yılına kadar resmi dilin Rusça olduğu Kazakistan'da 1937 yılından sonra resmi dil Kazakça ve Rusça olmuştur.²⁹⁰

1991 yılında bağımsızlığın ilanının ardından hem eğitim- öğretimde hem de günlük konuşma dilinde Kazakça'nın kullanımı arttırılmaya çalışılmıştır. 1993 yılında Kazak Türkçesi Devlet dili olma niteliği kazanmışsa da 1995 yılından itibaren Rusça ve Kazakça tekrar birlikte resmi dil olarak kullanılmaya başlanmıştır.²⁹¹ Günümüzde Kazakistan anayasasında devletin dili olan Kazak dili ile Rusça'nın eşit derecede kullanılmasına izin verilmektedir.²⁹²

“‘Tilsizdendirüv Anatomiyası’ Attı ässe- Poämadan Jeltoqsan Köteripisindegi Til Müddesi Jäne ‘Jemokratiya’ ”(‘Dilsizleştirme Anatomisi’ Adlı Şiirden Jeltoksan Ayaklanmasındaki Dil Hakkı ve ‘Jemokrasi’) isimli şiirin

²⁹⁰Mehmet Kutalmış, “Tarihte ve Günümüzde Kazakistanın Alfabe Meselesi”, **Bilig**, Güz/2004, s. 31: 1-21.

²⁹¹Nevzat Özkan, **Türk Dilinin Yurtları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 128-129.

²⁹²Cemile Kınacı, “Sovyetlerden Günümüze Kazakistan'da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları”, **Turkish Studies**, Volume 5/4, Fall 2010, s.1305-1318.

başlığında da görüldüğü gibi ülkede yaşanan demokrasinin olması gerekenden farklı olduğunu, şair yaşananın aslında “demokrasi” değil, “ye-” fiilinden yola çıkarak “Jemokrasi, yemokrasi” yani; yöneticilerin kendi midelerini ve ceplerini doldurduklarını kimseye fark ettirmeden Kazak halkını sömürdüklerini belirtmektedir. “Ye-“ fiilinden yola çıkarak Kazak halkının başındaki yöneticilerin açıkça Kazak halkını varlığını yediklerini dile getirir.

Kazak devlet yöneticilerinin demokrasiyi “jemokrasi” olarak algıladıklarının alaycı bir dille anlatıldığı bu şiirde, Kazak dilinin tam yok olmak üzereyken, 1986’daki Jeltoksan Olayları ile tekrar diriltilmeye çalışıldığı ve Kazak halkının Kazak dili için zorlu bir mücadele verdiği ifade edilir. Bunun yanı sıra Kazakistan devlet yöneticilerinin Kazak dilini diğer dillerden aşağı görmeleri ve onun için verilen mücadeleyi görmezden gelmeleri Şahanov’un dikkat çekmeye çalıştığı hususlar arasında yer almaktadır. Bu şiirde şair, diline gerektiği gibi sahip çıkmayıp onu değersiz görenleri eleştirir. Jeltoksan Olayları’nın ilk çıkış sebebinin “dil” olduğuna dikkat çeken şair, o yıllarda verilen mücadelenin hiçe sayılmasından yakınır.

Dünya ülkelerinin, dillerinin varlığını ve önemini korumak için büyük mücadele verdiklerini söyleyen şair, Kazak dili için bu hassasiyetin gösterilmediğinden yakınmaktadır. Tüm millî değerlerini yavaş yavaş kaybeden Kazaklar için şimdi de sıranın anadile geldiğini ve bundan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirir:

...

Ol kezeñde de ultiñniñ tili eki ayağınan aqsağan,

Bükil Almatıda bir ğana mektep,

Bir ğana balabaqşa bar.

Mäjilis- jıyındarda Qazaqşa söylev jürgenmen

Uyat sanalıp,²⁹³

...

(O zamanda da dilin iki ayağı aksaktı. Tüm Almatı'da tek bir okul, tek bir kreş vardı. Mecliste, toplantıda Kazakça konuşmak ayıp sayılırdı.)

Verilen tüm bu mücadeleleri görmezden gelen, Kazak dilini gereksiz gören yönetimi eleştirerek, Kazak dilini yeniden canlandırmak için ortaya çıkan Jeltoksan Olayları'nı hatırlatmaktadır.

...

Ğasırlıq müdde- Qazaqtñ tili biyikke äli qajetsiz.²⁹⁴

...

Asırlık hakkımız- Kazak dili yönetime hâlâ gereksiz.

Kazak halkının diliyle, teknolojiyle ve bilimiyle en yükseğe çıkması, insanların çocuklarını Kazakça konuşturması ve Kazak okullara göndermesi gerektiği şairin dikkat çekmeye çalıştığı hususlar arasında yer alır. Rusça konuşan halkın Kazakça'dan ve millî değerlerinden gittikçe uzaklaşmasından, artık bir Rus gibi düşünüp bir Rus gibi hareket etmesinden üzüntü duymaktadır. Kazak dilini bir ana gibi gören şair, Kazak dilini terk etmeyi bir çocuğun annesini terk etmesine benzetir:

...

Tildi eger ulttñ anası desek, anasın avıstırdı olar.²⁹⁵

...

Dili eğer milletin annesi dersek, annesini değiştirmiş onlar.

²⁹³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 13.

²⁹⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 14.

²⁹⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 18.

Şair yönetimdeki kişilerin başkalarına şirin gözükmek için Rusça konuştuğundan ve herkese kötü örnek olduğundan üzüntü duyar. Kazak okullarında bile Rusça konuşulduğunu, anadilini konuşmanın kötü bir davranış sayıldığını ve eğer bu şekilde devam edilirse yavaş yavaş toplumun öz benliğini kaybedeceği gerçeğini vurgular.

Milletini ve ana dilini inkâr edenlerin başına gelenler “**Ultsızlar Şerüvi**” (**Milletsizler Yürüyüşü**) adlı şiirde daha ayrıntılı bir şekilde aşağıdaki gibi ele alınmaktadır:

...
 Äyeli, ul-qızı... Nemesine deyin
 Tek Orıs tilinde sayravda.
 Qay tilde sayrasa, ärine, sol tilde oylavda.
 O, toba, nendey sayasat jatır astarında bugün bul istiñ?
 Anasın moyındamasa da, abıroyı örleydi,
 Perzentin Qazaq mektebine bermeydi
 Qazaq ultınıñ esebinen öksen ministr?
 Babamızdıñ tili bolğanı ma sonşa qunıs til?
 Mansabı üşin qajet kezde ultın satqan başsılar,
 Başsı etigin murtımenen şötkelegen qosşılar,
 Ana tilin mümkün halge alıp kelgen qasqalar,
 Şovinizm tabanına salıp bergен qasqalar,
 Tilge qarsı qağımdarğa jariq bergен qasqalar
 Bilip jürsin, olarğa erteñ tarih sotı bastalar.²⁹⁶

...
 (Eşi, oğlu – kızı... Torununa kadar herkes Rusça konuşmakta. Hangi dilde konuşursa, tabi ki o dilde de düşünmekte. Oh, ne biçim siyaset yatmakta bu işin altında? Annesini (anadil) inkâr edenin, şerefi artıyor. Çocuğunu Kazak okuluna

²⁹⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 16.

vermez, Kazak milletinin arasından yetişen bakan? Ecdadımızın dili o kadar mı zavallı dil? Çıkarı için gerektiğinde milletini satan yöneticiler, yönetici çizmesini bıyıklarıyla fırçalayan ortaklar, öz dilini meçhule sürükleyen adamlar, Şovenizm tabanına salıp veren adamlar, dile karşı akımlara ışık veren adamlar bilsinler ki, yarın tarih mahkemesi de başlar.)

Şahanov, Kazak halkının en önemli problemlerinden biri olan “dil” meselesi konusunda oldukça hassas davrandığını, “**Kozmopolit Qazaqtar**” (**Kozmopolit Kazaklar**) adlı şiirinde bir kez daha ortaya koymaktadır. Tüm Kazak halkının tek bir dilde birleşmesi gerektiğini savunan şair, Kazak halkının başta dil olmak üzere kendi millî değerlerinde birtakım bozulmalar olduğunu, Kazakların artık millî değerlerini kaybettiklerini ve Kazak ruhundan uzaklaştıklarını dile getirmektedir.

Kozmopolit Kazaklar, şaire göre sadece adı Kazak olan fakat tek bir kelime bile Kazakça konuşmayan Kazak halkıdır. Yönetimde önemli bir yere sahip olan bu Kozmopolit Kazaklar, anadilini inkâr ederek uzun bir süre Rusça’ya bağlı kalmaya devam etmişlerdir. Kendi dilini inkâr edenleri zavallı olarak gören Şahanov, Kazak halkının dilde birleşme konusunda neden uzlaşamadıklarını sorgulamaktadır.

Ünlü Rus yazarlarını kendi dilinde yazdıkları için başarılı bulan şair, bu şairleri Kazak halkına örnek olarak göstermektedir. Şaire göre; ancak ve ancak kendi dillerinde eserler veren toplumlar ebedi varlıklarını sürdürebilecektir. Kendi dilinde eser vermeyen toplumlar ise zaten yok olmaya mahkûmdur.

Yönetimdekilere şirin gözükmek için anadili yerine Rusça konuşan “kozmpolit Kazaklar” a değinen şair, şiirin son kısmında dildeki bu bölünmüşlüğü Kazak halkı için en önemli mesele olduğunu belirtmektedir. “**Tilsizdendirüv Anatomiyası’ Attı ässe- Poämadan Jeltöqsan Köteripisindegi Til Müddesi Jäne ‘Jemokratiya’**” (**‘Dilsizleştirme Anatomisi’ Adlı Şiirden Jeltoksan Ayaklanmasındaki Dil Hakkı ve ‘Jemokrasi’**) adlı şiirinde üzerinde durduğu gibi burada da Kazak dili ve Kazak ruhu için “anne” sembolünü kullanmaktadır.

Anadilini ve millî değerlerini kabullenmeyenler, onu değiştirmeye kalkanlar “öz annesini” terk etmiş sayılır.

...

Qazaqtıñ tili- qavqarsız til me basınan bağı avnağan?...

Şaparsızdıq äldede mensinbevşilik pe?

Tağdırdı basıp ozarday

Üş millionnan atsam qandastarımız öz tilinde oqıp,

Jaza almay

Kezeñge jetti muñdanar...

Tildi eger ulttıñ anası desek, anasın avıstırdı olar.²⁹⁷

...

(Kazak dili – zayıf dil mi baştan bahtını kaçıran?.. Çaresizlik yoksa kale almamak mı? Kaderi geçecekmişçesine üç milyondan fazla kandaşımız öz dilinde okuyamaz, yazamaz kaygılanma zamanı geldi... Dili eğer milletin annesine benzetirsek, annesini değiştirmiş onlar.)

Şaire göre insan, en önemli varlığı olan “dil ve ruh” unu kaybederse benliğini de kaybetmiş demektir.

...

Tiliñ men ruhiñ- qos ana,

Qos anan ölse, bolmısıñ onda qarınğa ğana qul bolar.²⁹⁸

...

(Dilin ve ruhun – çift ana, çift anan ölse, varlığın o zaman midene köle olur.)

²⁹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 18.

²⁹⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 18.

Kazak dilini korumada, onu geliştirmede daha fazla beklenmemesi gerektiği bunun aslında şimdi tam zamanı olduğunu belirtmektedir:

...

Nelikten Nazarbaev ğasırında biz
Tilimizdi qorđavda isimiz birikpey,²⁹⁹

...

(Neden Nazarbayev asrında biz, dilimizi korumada birleşmiyoruz,)

Kendi dilini inkâr edip başka dilde konuşanları eleştiren şair, onları doğdukları ülkenin diline yani “anadiline” dönmeleri konusunda uyarmaktadır.

...

Qay tilde qaynap,
Qay tilde oylap,
Qay tilmen aqsa perzenttik tüysik- öriřiñ,
Sol tildiñ üni, sol tildiñ qayratkerisiñ.³⁰⁰

...

(Hangi dilde kaynayıp, hangi dilde düşünsen, hangi dille bağlansa göbek bağı, o dilin sesi, o dilin davacısıysın sen.)

...

Memlekettik tilderdiñ mârtebeleri uqsas ğalamda,
Eşkimge quqıq berilgen emes taptavğa onı tabanğa.
Bul igilikti iske özge ulttar qarsı şıqpaydı,
Uqpasa-jalğız öz kosmopolitterimiz uqpaydı!
Key şala Qaqaztar babasınıñ tiliñ,

²⁹⁹Muhtar şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 19.

³⁰⁰Muhtar şahanov, **a.g.e.**, s. 19-20.

Äje sanası-anasınıñ dilin
 Etüvge erinip Astana,
 (Vaqıtşa biylik pen baylıqqa mastana),
 Ultına qarsı tas laqtıra bastadı, masqara!..³⁰¹

...

(Devlet dili derecelere benzer dünyada, kimseye onu ayaklar altına alma hakkı verilmemiş dünyada. Bu iyilik işe diğər milletler karşı çıkmaz, Anlamasa – sadece kendi kozmopolitlerimiz anlamaz! Bazı yarım Kazaklar ecdad dilini, nine bilinci – ana dilini söylemeye dahi üşenip, (Geçici yönetim ve zenginliğe kapılıp), milletine karşı taş atmaya başladı, maskara!..)

Şair, “**Memlekettik Dil Nemese Aljirlik Minez**” (**Memleket Dili veya Cezayir Huyu**) adlı şiirde yine anadilinden utanan Kazaklardan söz eder. Varlığını sürdürmek isteyen milletlerin kendi anadilinde konuşması gerektiğini savunmaktadır. Alaycı bir üslupla yazılan bu şiirde, kendi dilini küçümseme ve unutma konusunda yetenekli bir Kazak halkı portresi çizilmektedir. Rusça’yı anadili, Kazakça’yı ise yabancı dil gibi gören Kazaklardan yakınılmaktadır. Kazaklar kendi dilinden o kadar uzaklaşmıştır ki, kendi hak ve özgürlüklerini bile Rusça’dan tercüme yoluyla öğrenerek, sanki başka bir ülkede ve o ülkenin kanunlarıyla yönetiliyor gibi davranmaktadır. Diline sahip çıkmadığı için benliğini kaybeden Cezayir halkından söz edilen şiirde, kazak halkının sonunun da Cezayir halkı gibi olmasından endişe edilmektedir.

Kazak halkının kötülükleri dışarıda aramayıp, önce kendi içindeki hataları düzeltmeleri gerektiği şu mısralarla dile getirilmektedir:

...

Tilinen jerüv ne sumdıq, jerigen qulanday qağınan,
 Qulatar qadam bul qadam ultımızdı ruhiy tağınan.

³⁰¹ Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 20.

Qazaqtar, ras, darındı halıq burınıraq tuvğan baǵınan.

Talanttı el ekenin ultımız taǵı da däleldep şıqtı

Öz ana tilin mensinbey, tez umıtıp ketüv jaǵınan.³⁰²

...

(Dilinden iǵrenmek ne kötü, atın iǵrendiǵi gibi yavrusundan. Bu adım düşürecektir adımıdır milletimizi manevî tahtından. Kazaklar, evet, eskiden yetenekli doğmuş şansından. Yetenekli millet olduğumuzu bir daha ispatladık. Kendi ana dilini küçümseme ve çabuk unutma bakımından.

Şaire göre Rus dilinde konuşurken kendisiyle gurur duyan Kazak halkı, Kazak dilinde konuşmaya gelince ise “sessiz bir balık” olur. Kendi anadilinde konuşmaktan uatanan Kazak halkı için “sessiz balık” imgesini kullanmaktadır:

...

Orıs tilinde söylegende kevdesine şabıt qonatın,

Memlekettik tilge kelgende dıbıssız balıq bolatın³⁰³

...

(Rus dilinde konuşurken göğsünde gurur duyar, memleket diline geçtiğinde sessiz bir balık olur.)

Şair, Kazakistan’ın bağımsızlığının ilanından sonra başkent olan “Astana” şehrinin ülkeye başkent olduğu gibi Kazak diline de başkent olmasını istemektedir. Anlam bakımından başkent anlamına gelen Astana, eğer Kazak dili için de baş şehir olamıyorsa bu Kazak halkı için üzüntü verici bir durumdur.

...

Bul qala qaşan atanar eken memlekettik tilge bas qala?

Memlekettik tilge bas qala bolmasa, ol ne üşin Astana?

³⁰²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 22.

³⁰³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 22.

On Qazaqtı toqtatıp, bayqasañ öz ana tiline şamasın,
 Sonıñ segizinen sözsiz orıssa javap alasıñ,³⁰⁴

...

(Bu şehir ne zaman olacakmış memleket diline baş şehir? Memleket diline baş şehir olmazsa, o vakit ne için Astana? On kazağı durdurup, ana diline seviyesine baksan, kesin onların sekizinden Rusça cevap alırsın.)

...

“Kimde-kim öz ultın joyıluvdan saqtağısı kelse,
 Babalarınıñ san ğasırlıq ümit-senimin
 Aqtağısı kelse,
 Öşirgisi kelmese tirlikten halqınıñ ruhani izin,
 Öz ana tilinde oqıtuvğa mindetti ulı men qızın!”³⁰⁵

...

(“Kim kendi milletini yok olmaktan korumak isterse, babalarının kaç asırlık ümit ve güvenini yerine getirmek isterse, silmek istemiyorsa varolmaktan halkının ruh izini, kendi ana dilinde okutmalı oğul ile kızını!”)

Bağımsızlığın temelini dile bağlayan şair, eğer dil bağımsızlığı olmazsa, Kazakların bağımsızlığını ve manevî değerlerini teker teker kaybedeceğini **“Tävelsizdiktıñ Eki Türi Nemese Ruh Pen Qarın Egemendigi” (Bağımsızlığın İki Türü veya Ruh ve Mide Egemenliği)** isimli şiirinde açıkça belirtmektedir:

...

Tilden qaşsañ toğışarsıñ tek baylıqqa şöldegen,
 Eşkim baba tilin qorlap, baqıttı bop körmegen.

³⁰⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 23.

³⁰⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 23.

Qayda barsañ materiyalıq baylıq üşin alqımıs,
 Az da bolmas bul salada igi qadam, jarqın is.
 Ana tilsiz egemendik- jartı demev, jartı ırıs,
 Ol alqımıs- ultsızdıqqa bağıttalğan talpımıs.

Eger ana tiliñ sönse, ruhiñ jer qabadı.
 Basqa tilde jol aşarsıñ baylığıña salalı.
 Erte, keş pe, seni baba ğasırınıñ sanalı
 Izası men qasireti, kiyesi izdep tabadı.
 Tiliñ ketse-ultiñ öler,

Öler jāne eldiğñ,³⁰⁶

...

(Dilinden kaçarsan kalırsın çölleşmiş zenginliğinle. Hiç kimse ata dilini aşağılayıp, mutlu olmamış. Nereye gidersen materialist zenginlik için koşuştur, az dahi olmaz bu alanda iyi adım, hayırlı iş. Anadili olmadan bağımsızlık-yarım destek, yarım nasip, o koşuş-milletsizliğe yönelen bir koşuş. Eğer ana dilin söner ise, ruhun yerle bir olur, başka dilde yol açarsın çok büyük zenginliğe. Er veya geç senin karşına baba asrının düşüncesi, üzüntüsü ve hasreti çıkar. Dilin gitse-milletin ölür, ölür bir de halk oluşun.)

“Kosmopolittik Bolaşaq Nemese Amerikaşa ‘Qazaqstandıq Ult’ ”
(Kozmopolit Gelecek ya da Amerika Gibi ‘Kazakistanlı Millet’) isimli şiirin başlığından da anlaşılacağı üzere şairin sorguladığı Kazakistan’ da Amerika gibi kozmopolit bir yapı mı, yoksa sadece Kazaklardan oluşan bir Kazakistan mı oluşturulmak istendiğidir.

Hemen hemen çoluk çocuk tüm halkın Rusça konuşmaya başlaması Kazakların millî benliğini ve öz varlığını zedelemektedir. Kozmopolit Kazaklardan

³⁰⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 30.

ancak kozmopolit bir gelecek olacağından ve bunun Kazak halkı için büyük bir tehlike olduğundan söz edilmektedir. Eğer böyle devam ederse Kazakların köklerini kaybedeceği, nereye ait olduğunu bilmeden oradan oraya savrulacağı konusunda Kazak halkı uyarılmaktadır.

Şahanov bu şiirinde, Kazak halkını, birlik ve beraberlik içinde devletin geleceğini yine tek dille savunan bir halk olarak görmek istediğinden bahsetmektedir. Anadil için kullandığı “ana” benzetmesine bu şiirde de rastlanmaktadır.

Şair bu şiirde Kazak bilimadamları ve sanatçılarından yardım istemekte ve toplumun önde gelen kişilerinden olan bu insanların, Kazak halkına yol göstererek, toplum bilincinin arttırılmasına katkı sağlamaları gerektiğini dile getirmektedir:

...

Jüz ultqa bölünbey, jüz tilde sayramay,
Memleket tağdırın san tilde oylamay,³⁰⁷

...

(Yüz millete bölünmeden, yüz dilde konuşmadan, devlet kaderini çok dilde düşünmeden)

...

Öz ana tilin- anasın moyındamağandar üşin,
Kereğar keletin ğalami, adami zañdarğa,³⁰⁸

...

(Öz ana dilini-anasını reddedenler için insaniyat kanunlarına, aykırı olan âlem.)

³⁰⁷Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 39.

³⁰⁸Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 39.

...

Endi 2030- jılğa Elbasımız

Tilin, ruhın saқтаğan Qazaq halqımen bara ma?

Nemese tili joyılıp, türi ğana qalatın,

Äni moyılıp, üni ğana qalatın

Jaña “Qazaqstandıq ult” parqımen bara ma?³⁰⁹

...

(Şimdi 2030’a Önderimiz, dilini, ruhunu koruyan Kazaklar ile mi gidecek? Veya dili olmayan, sadece yüzü kalan, müziği olmayıp, sadece sesi kalan yeni ‘Kazakistan milleti’ ile mi gidecek?)

“Türi Kazak Ultsızdar Nemese Afrikadağı ‘Murın Akademiyası’ ”
(Türü Kazak Milletsizler ya da Afrika’daki “Burun Akademisi”) adlı şiirde Kazak dilinin bir “ana” kadar gerekli ve önemli olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. Anadilin önemi, Afrika’daki bir kabilenin hikâyesinden yola çıkarak anlatılmaktadır. Kendi örf ve adetlerini yine kendi anadilinde gerçekleştiren bir kabileden söz edilmektedir. Şairin burada vurgulamak istediği, Afrika’da küçük bir kabilenin bile anadiline sahip çıkarak onu korumaya çalışmasıdır.

...

Afrikada bir taypa bar dästur-saltı erekşe,

Nanım, senim, tüysigi de özgelerden bölekşe.

Jigit erkek saltın qurıp, baliyğatqa tolğanda,

Taypası üşin şındap jaray bastağanda qorğanğa

San jüz jıldıq ata-baba talğamına sıyınıp,

Toy qamına kirisedi, бүkil taypa jıyılıp.

Öz tağdırın ana-dästur alqabında söyletken,

³⁰⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 40.

Qatar- qatar turğızılar jiyırma-otız boyjetken.³¹⁰

...

(Afrika'da bir taife var örf-âdeti çok farklı. İnanç, güveni özü de diğerlerden farklı. Yiğit erkek örfü kurup, ergenliğe geldiğinde, taifesi için gerçekten yarar hale geldiğinde yüzlerce yıllık ecdadı yolunu izleyip, düğün işine girişiyor tüm taife toplanıp. Kendi kaderini ana dilinde örf- âdete göre konuşturur.)

Şiirde Kazak dili ise olduğu gibi kalmış, bir gelişme gösterememiştir. Dar bir çembere sıkışan Kazak dilinin kullanım alanı da gittikçe daralmıştır. Şairin asıl isteği ülkenin her yerinde Kazakça konuşulmasıdır. Bu da ancak eğitim dilinin Kazakça olmasıyla mümkün olacaktır. Bu alandaki çalışmalara öncelikle eğitimle başlamak gerekmektedir. Bu şiirde de yine Kazak dilinin gereken önemi görmediği ve her geçen gün biraz daha önemini kaybettiği üzerinde durulmaktadır:

...

Egemendi el atanıp, şıñğa örledik desek te,
 Nege ulttıq, tildik müdde alınbadı esepke?
 Ana tili är adamnıñ dara, önege qalıbı,
 Qanşa millıon Qazaq, biraq ana tilsiz damıdı?
 Bazbirevler tilmen qatar tipti ultın şegerdi,
 Mine, bizge kosmopolittengen ağım ne bedri?
 Tamırsızdı tamırlı ömir tursa-dağı köterip,
 Tamır küşin moyındamav- eñ qavipti qatelik.
 Til-ruhi küre tamır, tilden ülken ana joq,
 Til şeginse, ult mülde joq, äri ulttıq saha joq.
 Öz anasın şetke tebüv, ruhsızğa baq pa eken,
 Bul ğasırılıq zulımdıqtı qay quv oylap taptı eken?

³¹⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 53.

Öz perzentin tek orısşa oqıtısa ata-anası,
 Ana tilin ardaqtavğa jetpegeni şaması.
 Eger tamır jaya almasa bala ana tilinde,
 Tuvğan tilin tuñğış tuğır ete almasa bilimge,
 Ol, ärine, orısşa oylap, tek orısşa tüs körer,
 Onı baba tabiyğatqa buruv qiyın küşpenen.
 Ana tilsiz damığan soñ sezim, oyı, sanası,
 Türi Qazaq bolğanımen, ol- orıstıñ balası
 Ömirinen ana parqın şegergenniñ bäre de,
 Yağni, ana tilsiz önip, kögergenniñ bäre de,
 Basqa anağa, basqa ultqa ketken jandar bala bop,
 Öz jalqına olar endi jarıtpaydı pana bop...³¹¹

...

(Egemen devlet olarak adlandırıldık, zirveye çıktık desek de, neden millî, dil çıkarları göz ardı edildi? Anadili her insana özel kalıbı, kaç milyon Kazak ama ana-dilsiz gelişti? Bazıları dille beraber milletini de geri çekti, işte, bize kozmopolit akım neler verdi? Köksüzü köklü hayatta tutsa da yükseltip, kök gücünü kabul etmemek – en tehlikeli hatadır. Dil – ruhi atar damar, dilden başka ana yok, dil çekilirse, millet çıkarı yok, hem de millî fitratı yok. Öz anasını kenara itmek, ruhsuza baht mı getirir? Bu asırlık zulmü hangi kurnaz düşündü buldu? Öz evladını tek Rusça okutsa velileri, ana diline hürmet etmemesidir bu. Eğer kökünü ana dilinde yaymazsa evlat ana dilinde, öz dilini temel yapamazsa ilim öğrenmede, o tabi ki, Rusça düşünüp, tek Rusça rüya görür, onu ecdadı doğasına döndürmek çok zor güçle. Ana dilsiz gelişince hissi, düşüncesi, fitratı, yüzü Kazak olsa da, o yine de Rus çocuğu. Hayattan ana özü kenara çekenlerin hepsi de yani, ana dilsiz gelişip, yeşerenlerin hepsi de, başka anaya, başka millete kayıp giden canlar olarak, öz halkına onlar artık sahip çıkmazlar.)

³¹¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 56.

Şiirde kullanılan “burun” imgesiyle yöneticilerin halkın sorunlarını hissedip ona göre davranmaları gerektiğine dikkat çekilmek istenmektedir:

...

“Muhtar, oyiñ alğa ozsa da biraq buzav murınıñ
 Ulttıñ muñın sezinbese, haliñ müşkil, qulınım?!”-
 Dedi Rasul Ğamzatulı, ulı aqını ğasırdıñ...
 Sodan murnın qadirledim dosım tügil qasımınıñ.³¹²

...

(“Muhtar, düşüncen öne geçse de, ama buzağı burnun milletin kaygısını hissetmese, halin meçhul, yavrum?!” – Demiş Rasul Gamzatoğlu, ulu şairi bu asrın... Bundan böyle burnuna çok saygı duydum dostumun.)

Kendi dilinde eğitimden sakınan Kazaklar ve Kazak dilinin konu edildiği **“Bödene Talanttar Men Qajımuqandar” (Bildircin Bulanlar İle Kajımuqanlar)** isimli şiirde herşeyin maddiyata döndüğü, insanların eğitimle ilgilenmediği, iyi bir eğitim yerine insanların daha çok maddiyata yöneldiği ve bu durumu görmezden gelen Kazak yöneticilerinden şikâyet edilmektedir. Kazak halkının dilini ve edebiyatını hiçe sayarak yok etmeye çalışan yöneticileri eleştirmenin yanı sıra evlatlarını anadilde okutmaktan çekinen Kazak halkını da bu durumun yanlışlığı konusunda uyarmaktadır.

...

Perzentin babasınıñ tilinde oqıtuvdı namıs köretin,
 Tek öz qaltasına ğana laqıldap quyılar kiristi bilgen,
 Şarşadı halqımız quvırşaq äkimder men
 Ministrlerden.

Quvırşaq zañger, politsiya, käsipkerler qaptap keledi,

³¹²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 55.

Ultına murnın şüyirip, ädebiyetin, tilin taptap keledi.³¹³

...

(Evladını ecdadı dilinde okutmayı ayıp bilen, tek kendi cebine sadece giren geliri bilen, yoruldu halkımız kukla valiler ile bakanlardan. Kukla avukat, polis, iş adamı kaplamış, milletine karşı burnu havada, edebiyatını, dilini ezmekte.)

Şair, bilim ve siyasetin desteklenmesi gerektiğini, bunun da ancak Kajımukanları desteklemekle olabileceğine dikkat çekmektedir. Gücüyle inancıyla Kazak halkına mal olmuş, Kazaklar için gücü temsil eden Kajımukan, gelenek ve göreneklerine bağlı, mücadeleci bir ruha sahip gerçek bir halk kahramanıdır. Gücünü inancından, gelenek ve göreneklerine bağlılığından alan Kajımukan, Kazak gençleri için örnek teşkil etmektedir.³¹⁴ Bu şiirde de onun mücadeleci ruhu ve gücünden söz edilmektedir:

...

Qoğamğa bugün Qajımuqan quvattı darındar,

Alıptar kerek!...

Qajımuqandarsız tüzetüv mümkün be qazirgi

Surqay jağdaydı?

Qajımuqandarın qoldamağan halıq biyikke

Şırqay almaydı!³¹⁵

...

(Topluma bugün Kajımukan gücünde dahi Alplar gerek!.. Kajımukansız düzeltmek mümkün mü şimdiki tuhaf durumu? Kajımukanlarını desteklemeyen halk yükseğe çıkamaz!)

³¹³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 158.

³¹⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 156-157.

³¹⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 159.

“Är Kezeñ Ävenderi Mäñgurttenbev Marselezası” (Her Zamanın Şarkıları Mankurtlaşmama Meselesi) adlı şiirde Kazak dilinin her zaman ikinci planda olduğu ve bu durumdan duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir.

Kazak halkının değerlerini unutması şairi derinden etkilemektedir. Sadece yüzü Kazak’a benzeyen ama içinde Kazaklığı kalmayan Kazak halkından yakınmaktadır. Bir milletin ancak dil ile varolabileceğini diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de vurgulamaktadır. Kazak halkı, henüz kendi dilini tam olarak koruyamazken başka bir dili, yani Rusça’yı anadil gibi görmektedir. Şair, yöneticilerin de bu durumu görmezden gelmesi sebebiyle Kazakların yıllar boyunca bir esir gibi yaşadığını ve dil bağımsızlığına kavuşamadığını belirtmektedir:

...

Uqsatqanmen bugün,

Qazaqqa tek türin.

Qanşama adam äli

Mencinbey jur tilin, zaman-ay.

Esiñe usta, bala,

Ultqa ulı ana,

Ulttı saqtar dana

Tuğan tiliñ ğana!

Öz tilinde söyley almay Qazaqtıñ teñ jarımı,

Amalsızdan basqa ananı “öz anam” dep tanıdı.

Talay başsı jürgennen soñ ultsızdıqqa qorğan bop,

Qazaq tili äli küñge tävelsizdik aĝlan joq.³¹⁶

...

³¹⁶Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 245.

(Benzetse de bugün, Kazak’a tek yüzünü. Kaç insan hâlâ hiçe sayıyor dilini zaman-ay. Hafızanda tut evlat, millete ulu ana, milleti korur sadece ana dilin ancak! Kendi dilinde konuşmadan Kazak’ın tam yarısı, çaresizlikten başka anayı “öz anam” diye tanıdı. Çok yönetici milletsizliğe kale olup, Kazak dili bugüne kadar egemenliğini alamadı.)

Kazakların kendi dilini önemsemeyip, kendi dilini ve millî kimliğini yok saymalarını şair, vatan hainliği olarak adlandırmaktadır:

...

Öz miliñdi jersinbevdiñ,

Öz anañdı qay dävırde bolıp edi tapqırlıq?

Ol- ruhı mügedektik äri ulttıq satqındıq!³¹⁷

...

(Kendi dilini umursamamak, kendi anneni umursamamak, şerefsizliği hangi devirde olmuş zekâlık? Bu hem ruhi özürlülük hem de millî hainlik!)

Dillerini ve öz benliklerini kaybeden insanlardan mankurt olarak bahseden şair, gelecek nesillerin bunun hesabını soracağını, dilini unutan insanların zamanla millî kimliklerini de kaybedeceklerini ve yavaş yavaş yok olacaklarını belirtmektedir:

...

Tiliñ ketse, ultıñ ölip, qarnıñ ğana qaladı.³¹⁸

...

(Dilin gitse, milletin ölüp, karnın sadece kalır.)

³¹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 246.

³¹⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 246.

Şairin anadil üzerine yazdığı diğer şiirlerinde olduğu gibi “**Ruh Pen Dil**” (**Ruh ile Dil**) isimli şiirinde de anadile duyulması gereken saygı üzerinde durulmaktadır. Anadilin, tıpkı bir anne gibi gerekli ve değerli olduğundan ve eğer o kaybedilirse her şeyin yavaş yavaş onunla birlikte yok olacağı vurgulanmak istenmektedir.

...

Tabiğattıñ özgermeytin zañına bur betiñdi,
Qay kezde de tuvğan tiliñ, tuvğan anañ sekildi.
Babalardıñ armanı bar mına qızdıl gülderde,
Olar elin, tilin qorğan janın qıyğan bul jerde.³¹⁹

...

(Tabiatı değişmeyen kanuna çevir yüzünü, hangi zamanda da öz dilin öz anan gibi.

Ecdatların hayali var şu kırmızı çiçeklerde, onlar milletini, dilini koruyup canını feda etmiş burada.)

...

Tiliñdi joğaltsañ,
Diliñdi joğaltsañ
Joğaltasñ bärin.³²⁰

...

(Dilini kaybedersen benliği kaybedersin, kaybedersin hepsini.)

Geçmiş nesillerin anadili canları pahasına korumuş olmaları fakat günümüz Kazak gençliğinin anadiline sahip çıkmak yerine varlığını inkâr etmesi şairin içselleştirdiği meseleler arasında yer almaktadır:

³¹⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 246.

³²⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 246.

...

Ana tilin sıylamağan sıylamaydı halqın da.³²¹

...

(Ana diline saygı duymayan, saygı duymaz halkına da.)

“Namıssız Darın Satqındığı Nemese Birinşi Men Onınşı Kezektegi İsti Şatastırğandar” (Namussuz Yetenek Dönecliği ya da Birinci ve Onuncu Sıradaki Suçluyu Karıştırırlar) isimli şiirde “anadil” in Kazak halkının özünü oluşturduğu belirtilmektedir. Anadiline sahip çıkmamanın, vatanına da sahip çıkmamak anlamına geldiği ve ona yapılacak en büyük ihanetin de bu olacağı şu satırlarla anlatılmaktadır:

...

Är halıqtıñ oyına say boyı bar
Boysızğa da qatal talap qoyırlar.
Qazaq tili- Qazaq halqı degen söz,
Tilin qorğay almağan ult-joyırlar.

Tilin qorğay almağan ult-sanasız,
Qasiyetsiz, qudiretsiz, panasız.
Maqsat tutıp tek qarınıñ müddesin
Ğumır keşer ultsız, ruhi- anasız.³²²

...

(Her halkın düşüncesine uygun hali var. Hali olmayana da sert talep var. Kazak dili Kazak halkı demektir. Dilini koruyamayan millet yok olur. Dilini koruyamayan millet fitratsız, haysiyetsiz, kudretsiz, evsiz. Amaç edinmiş sadece karın tokluğunu. Hayat geçer milletsiz, manevî anasız.)

³²¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 247.

³²²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 44.

...

Eger bugün kürespesek til üşin

Erteñ ult bop qalmasıız belgili.³²³

...

(Eğer bugün mücadele etmezsek dil için, yarın millet olamayacağımız besbelli.)

“Jabayı Kapitalizm, Baylar Jäne Ulağatı” (Vahşi Kapitalizm, Zenginler ve Üstad Nasihatı) adlı şiir de “anadil”e gereken önemin verilmeyişi eleştirilmektedir. Alaycı bir üslup kullanan şair, Kazak dilini bilmeyenlerin bilenlerden daha üstün tutulduğunu, sanki bunun ayrı bir yetenek gibi yansıtılmasını, anadili için mücadele edenlerin sadece sıradan insanlar olmasını ve devlet büyüklerinin bu durumu yeteri kadar önemsemeyişini eleştirmektedir:

...

Qazaq tilin bilmegender bilgenderden ardaqtı

Sanaldı da,

Sorlı tildi odan sayın surlattı.

Qazaq bayd kosmopolit, özge tilde tüs körer,

Öz anasın moyındamav- bizdiñ elde küşti öner.

Äne, sodan äli künge öz tiline qorğan bop,

Järdem, senim qolın sozğan bir ülken bay bolğan joq.³²⁴

...

(Kazak dilini bilmeyenler bilenlerden daha üstün diye varsayıldı ve dilimizi daha fazla aşağıladı. Kazak zengini kozmopolit başka dilde rüya görür, kendi anasını tanımamak bizim halkımızda büyük sanat. Ve bunun için kendi dilini koruyan, yardım elini uzatan hiç büyük zengin yok.)

³²³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 44.

³²⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 22.

1.1.2. Mankurtlaşma

“Rusya Bilim Akademisi Dil Araştırma Enstitüsü’nün yayımladığı “Rusça’nın İzahlı Sözlüğü”nde “mankurt” kelimesi “geçmişini unutan, millî şuur, kültür, geleneklerini reddeden, millî köken, manevî esas ile değerlerinden ayrılan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır. “Mankurtluk” ise, “tarihten, atalar yolundan şaşma, manevî değerlerden ayrılma” olarak açıklanmaktadır. İlk olarak “Mankurt” sözünü dünya edebiyat hazinesine katan kişinin Cengiz Aytmatov olduğu bilinmektedir.”³²⁵

Tarihteki anlamından farklı olarak günümüzdeki “mankurtlaşma” Şahanov tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

“Rusya ve Sovyet yönetimi, başka halkları mankurtlaştırma işlemine öncelikle onların dillerini unutturmakla başlamışlardır. Örneğin, Sovyetler Birliği yönetimi zamanında Rusça’yı çok iyi derecede öğrenmeyen kişi terfi ettirilmez, yöneticilik işlerine alınmaz, toplumun yüksek seviyeli entelektüel insanı olarak kabul edilmezdi. Bu yüzden SSCB içerisinde bir makam sahibi olmak oldukça zordu. Bazı insanlar toplumun yüksek seviyeli vatandaşı olabilmek için Rusça öğrenme yarışına girip kendi adadillerini unutmışlardır. Adadillerini unutmaları millî duygularını kaybetmelerine de sebep olmuştur. Bunun ardından kendi ana dilinde konuşmayı hor gören, kendi millî varlığını küçümseyen, dinini kabul etmeyen, milletine tereddüt etmeden milletine kötülük yapmaya her zaman hazır olan “mankurtlar” ortaya çıkmıştır.”³²⁶

“Sovyetler Birliği’ne bağlı bulunan tüm milletleri sadece kendine bağımlı yapmayı amaçlayan Rusya, bu halkları dilinden, dininden, geçmiş tarihinden, tüm

³²⁵<http://www.oncevatan.com.tr/unlu-kazak-sairi-muhtar-sahanov-%E2%80%9Cturk-dunyasinda-mankurtlastirma-sureci-devam-ediyor%E2%80%9D-makale,28430.html> (27.03.2014).

³²⁶<http://www.oncevatan.com.tr/unlu-kazak-sairi-muhtar-sahanov-%E2%80%9Cturk-dunyasinda-mankurtlastirma-sureci-devam-ediyor%E2%80%9D-makale,28430.html> (27.03.2014).

*millî varlığından koparma işlemini, yani, mankurtlaştırma siyasetini uygulamıştır.*³²⁷

“Namıssız Darın Satqındığı Nemese Birinşi Men Onınşı Kezektegi İsti Şatastırğandar” (Namussuz Yetenek Dönekliği ya da Birinci ve Onuncu Sıradaki Suçluyu Karıştıranlar) isimli şiirde şair dil için verilmesi gereken mücadele ve “mankurtlaşma” üzerinde durmaktadır. Bugün dil için mücadele etmeyen toplumların yarın varlığından söz etmenin söz konusu bile olamayacağını belirtmektedir. Kazak diline sahip çıkmak yerine “mankurtlaşma” yı tercih edip öz değerlerini kaybeden Kazak halkını, yöneticisinden sanatçısına kadar eleştirmektedir.

...

Ulltıq saha jıdan- jılğa küyrevde.

Ana tilin mensinbegen mäñgürtter

Nege quştar Qazaq halqın bilevge?³²⁸

...

(Millî fitrat yıl geçtikçe zayıflar. Ana dilini hor gören mankurtlar neden Kazak halkını yönetmeye hevesli?)

...

Mäñgürttenip, alşaq kongan arınan

Darındar bar atın älem tanığan...

Jüreginde ulltıq namıs bolmasa

Ol darınınñ joğı jaqsı barınan...³²⁹

³²⁷<http://www.oncevatan.com.tr/unlu-kazak-sairi-muhtar-sahanov-%E2%80%9Cturk-dunyasinda-mankurtlastirma-sureci-devam-ediyor%E2%80%9D-makale,28430.html> (27.03.2014).

³²⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgürttenbev Marselezası**, s. 45.

³²⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 46.

...

(Mankurt olup şerfini yitirmiş dahiler vardır dünya tanımış... Kalbinde millî şeref olmasa, bu olmaması olmasından daha iyi ...)

“Är Kezeñ Ävenderi Mäñgurttenbev Marselezası” (Her Zamanın Şarkıları Mankurtlaşmama Meselesi) isimli şiirde şair mankurtlaşmanın Kazak halkı tarafından destek görmesini de eleştirmektedir. Bu gün için onlara iyi gelen mankurtlaşma hareketinin gelecekte onlar için sorun olacağını ve yeni nesilin onlardan hesap soracağını vurgulamaktadır.

...

Mäñgurttengen quldıq sezim nege qoldav tabadı,

Munı bizge keşire me keler urpaq sanalı?

Öz anasın süye almavdıñ qasireti boladı,

Tiliñ ketse, ultıñ ölip, qarnıñ ğana qaladı.³³⁰

...

(Mankurtlaşma kölelik hissi neden destek görüyor, bizi affeder mi gelecek nesil fitratı? Kendi anasını sevememek kaygısı olur, dilin gitse, milletin ölüp, sadece miden kalır.)

1.1.3. Kapitalizm

Şairin kapitalizmi konu edinen, **Alibek Kalambayev’e** yazdığı **“Jabayı Kapitalizm, Baylar Jäne Ustaz Ulağatı” (Vahşi Kapitalizm, Zenginler ve Üstad Nasihatı)** isimli şiirinde Kapitalizm ile gelen zenginliğin insanları birbirine düşürmesi ve manevî değerleri yok etmesi üzerinde durulmaktadır. Yine kapitalizmin getirdikleri ile Kazak dilinin düştüğü kötü durum vurgulanmaktadır.

³³⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 246.

Kapitalizmle birlikte paranın öneminin artması, toplumda önceden olduğu gibi manevî unsurların değil, maddi unsurların değer kazanmasına yol açmıştır. Para ile artık her şeyin satın alınabildiği manevîyatın ve manevî değerlerin hiçbir öneminin kalmadığı belirtilmektedir. Kapitalizmin getirdiği bütün bu olumsuzluklar başta anadil olmak üzere insanların bütün manevî değerlerini olumsuz etkilemektedir.

Şair kapitalizm ile gelen bu bencillikten yakınmak için yazdığı bu şiirinde **Alibek Kalambayev’in** yardımını beklemektedir.

...

Bizge engen kapitalizm jabayı äri surıqsız,

Tım paraqor,

Sol üşin de kün keşpeydi qulıpsız,

Qulıptınıñ köpşiligi ürkek jāne ruhsız,

Al ruhsız baydıñ bāri qansız, arsız, ultsız.

Olarğa erteñ tili, ultı joyılsa da tük emes,

Tek baylığın örkendetse...

Özge müdde jük emes.³³¹

...

(Bize gelen kapitalizm hem vahşi, hem çok çirkin ve çok rüşvetçi, bunun için parasızlığı affetmez, parası olan çoğunluk korkar bir de ruhsuz, ruhsuz zenginlerin hepsi kansız, arsız ve milletsiz. Ancak zenginliğini arttırsa... Başka değer yük değil.)

“Bödene Talanttar Men Qajımuqandar” (Bildırcın Bulanlar İle Kajımuqanlar) isimli şiirinde şair, toplumu vahşi olarak nitelendirdiği kapitalizmden kurtaracak bir kurtarıcıyı yani “Kajımukan” ı beklemektedir. Daha

³³¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 22.

önce de bahsettiğimiz gibi Kajımukan, vahşi kapitalizmi düzeltecek sembolik bir halk kahramanıdır.

...

Şıqpas dep qazir kim aytar

Qaysar qanattılar halıqtan zerek?!

Ruhtıñ tabanındağı şöñgeni alatın,

Jabayı kapitalizmdi de jöñge salatın,

Qoyannıñ köjegine uqsas ergejeyli qalıptan bölek,

Qoğamğa bugün Qajımuqan quvattı darındar,

Alıptar kerek!...³³²

...

(Çıkmaz diye şimdi kim söyler cesaretliler halktan diye?! Ruhun tabanındaki nalı alacak, vahşi kapitalizmi de düzenine sokacak, tavşanın yavrusuna benzer ilginç şekilden ayrı, topluma bugün Kajımukan gücünde dahi alpler gerek!..)

1.1.4. Bağımsızlık

Her toplumun kendine özgü bir bağımsızlık serüveni bulunmaktadır. Bu yüzden edebî eserlerde bağımsızlık teması, en çok ele alınan temalar arasında yer almaktadır. Şahanov'un şiirlerinde de bağımsızlık teması, kimi zaman dil bağımsızlığı, kimi zaman ise yönetim anlamındaki bağımsızlık şeklinde pek çok kez ele alınmıştır.

Şairin “**Tonyukuk Babanıñ Köregendiği Nemese Bodañdıqqa Qulşınıstıñ Aqırı**” (Tonyukuk Atamızın İleri Görüşlülüğü veya.....) isimli şiirinde dil bağımsızlığı konusundaki hassasiyeti dikkat çekmektedir. Bu şiirde bağımsızlık uğruna bir halkın verdiği mücadele ele alınmaktadır.

³³²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 159.

Şair, Çin ile Türk toplulukları arasındaki bağımsızlık mücadelelerinden yola çıkarak dil bağımsızlığına ve manevî bağımsızlığa dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Şiirin kahramanı Tonyukuk, yurdunu düşmandan koruyan ihtiyar bir bilgedir. Kapağan ise eline geçirdiği tüm kabile ve halklara zulüm yaşatan zalim bir kağandır. Kağan, devletin Çin'in egemenliği altına girerse daha güçlü olacağına inanmaktadır. Bunun tam tersini savunan Tonyukuk ise onlara bağımlı kalınırsa ülkenin geleceğinin tehlikeye girebileceği konusunda kağanı uarmaktadır. Tonyukuk'a göre Kazak halkı, Çin egemenliği altında yaşamaya devam ederse yalnız yönetim anlamındaki bağımsızlığı değil aynı zamanda dil anlamındaki bağımsızlığını da kaybedecektir. En önemli değerlerini kaybeden halkın kendi ülkesinde bir palyaçoya döneceğini ve yavaş yavaş kendi ülkesine yabancılaşacağını vurgulayan Tonyukuk'un tüm söyledikleri, şiirin sonuna doğru gerçekleşmeye başlamaktadır.

Nitekim şiirin sonunda, Çin egemenliği altında olmak isteyen Kapağan kağanın başına gelenler çok hazin olmuştur. Bağımsızlığını satmanın bedelini başı ile ödeyen Kapağan'ın kellesi içki sofralarında şarap bardağı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

...

Mazmundı şaqta täyeldi bolmay qaluvğa qanşa

Ot kerek?³³³

...

(Yaşlandığında ne kadar ateş lazım bağımsız kalmak için?)

...

Ul-qızıñ qıtay tilinde sayrap,

Oyıñdı ärkez qıtay bop baylap,

Jağındıñ saray mañındağılarğa birneşe dürkin

³³³Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 25.

Sıy berip,

Jaqında qıtay aq süyeginiñ qızına da aldıñ üylenip.

Uğınbadıñ-av, tävelsiz til men tävelsiz ruh bağasın,

Sirä, sen qıtay sarayındağı külkili zat bop qalasıñ...³³⁴

...

(Oğlun ve kızın Çince konuşur, düşüncelerini her zaman Çin olup bağlar, saray yanındakilere bir kaç kere hediye vererek gönlünü aldın, yakında Çin zenginlerinin kızı ile de evlendin. Anlamadın bağımsız dil ve bağımsız ruh değerini, büyük ihtimal sen sarayında palyaço olacaksın.)

Şair, **“Tävelsizdiktıñ Eki Turı Nemese Ruh Pen Qarın Egemendigi” (Bağımsızlığın İki Türü veya Ruh ve Mide Egemenliği)** isimli şiirinde de yukarıda olduğu gibi anadil olmadan bağımsızlığa gidilemeyeceğini, anadil giderse bir milletin çöküşünün ve yok oluşunun hızlı bir şekilde gerçekleşeceği belirtilmektedir.

Şaire göre, asırlar boyunca varlığını sürdüren toplumlar millî varlığına ve anadiline sahip çıkarak bunu başarmıştır. Anadil olmadan yaşanan bağımsızlık, tam bağımsızlığı ifade etmemektedir. Ruhun, vatanın ve milletin bağımsızlığının devamını sağlayacak en önemli unsur anadildir.

...

Keyge tutas, keyde jalqı, keyde aralas kölemde,

Qostarmaqtı tarmaqtı tävelsizdik bağıt aldı älemde.

Dävirdiñ bas aybingeri- QARIN EGEMENDİĞİ,

Qarın toymay, istiñ alğa jıljıması belgili.

Biraq qarın basıp ketpey kerek ruhi baylıqtı,

³³⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 27.

Onıñ közsiz zorlıǵınan ǵasır köñli şaylıqtı.

Al, RUHANİ EGEMENDİK- halqımızdıñ armanı,

Eldik, ultıq müddemizdiñ süyenişi, qorǵanı.³³⁵

...

(Bazen birlikte, bazen yalın, bazen karışık hacimde, iki kalemlı bağımsızlık yön aldı âlemde. Zamanın baş savaşı – MİDE EGEMENLİĞİ, mide doymadan, işlerin ilerlemediğini bellidir. Ama mide basmaması lazım ruh zenginliğini, onun gözsüz zorluklarından asır gönlü çalkalandı. RUH EGEMENLİĞİ ise – halkımızın arzusu, halklık, millî şuurumuzun desteği koruması.)

...

Eger ana tiliñ sönse, ruhiñ jer qabadı.

Basqa tilde jol aşarsıñ baylıǵına salalı.

Erte, keş pe, seni baba ǵasırınıñ sanalı

Izası men qasireti, kiyesi izdep tabadı.

Tiliñ ketse-ultiñ öler,

Öler jäne eldiñ,

Keş taqqannan ne qayır bar ar men namıs beldigin?

Oylaşı öziñ, kimge qajet tävelsizdik- teñdigin?

Qarın müdde sırtqa tepse Ruh egemendigin? !³³⁶

...

(Eğer ana dilin söner ise, ruhun yerle bir olur, başka dilde yol açarsın çok büyük zenginliğe. Er veya geç seni baba asırınının sanalı üzüntüsü ve hasreti, özelliği karşına çıkar. Dilin gitse-milletin ölür, ölür bir de halklığın, geç takılan ne hayır var

³³⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 29.

³³⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 30.

ar ve namus kemerinden? Sen bir düşün, kime lazım bağımsızlığın ve eşitliğin, mide olayı dışa vurursa Ruh egemenliğini.)

...

Ana tilsiz egemendik- jartı deme, jartı ırıs,³³⁷

...

(Ana dilinsiz bağımsızlık-yarım destek, yarım nasip.)

1.1.5. Jeltoksan (Aralık) Olayları

Jeltoksan Olayları, Rus sömürgeciliğinin Kazak halkını dil, din ve millî örf-adetlerden mahrum ederek gittikçe ağırlaşmasıdır. Ruslaştırma politikasının zirveye ulaşması neticesinde ortaya çıkan bir direniş hareketidir.³³⁸

1986 yılının Aralık ayında üniversite öğrencileri ve Muhtar Şahanov başta olmak üzere üç yüz bine yakın Kazak Türkü, o dönemdeki Brejnev adlı meydanda toplanıp yönetim aleyhinde gösterilerde bulunmuşlardır. İstekleri sadece insanca yaşamak ve eşitlik olan gençlerin bu talepleri Kolbin ve Komünist Parti Merkez Komitesi tarafından “milliyetçi hareket” olarak nitelendirilmiştir. Topluluğa İ. Karpov tarafından kanlı bir şekilde müdahale edilmiştir.

Böylesine kanlı bir şekilde sonuçlanan Jeltoksan Olayları sadece Kazakistan’da değil tüm Sovyetler’de büyük çapta değişikliklere yol açmıştır. Sovyetler Birliği’nin 70 yıllık tarihinde en büyük ayaklanma olarak görülen bu olay büyük bir ayaklanmanın başlangıcını oluşturmuştur.³³⁹

Kazakça konuşmanın yasaklandığı o dönemde Jeltoksan Olayları’nın da etkisiyle herkes Kazakça konuşmaya başlamış, Kazak halkı daha özgür hareket eder hale gelmiştir. Kazakistan’daki en büyük demokrasi hareketi olarak görülen bu

³³⁷Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 30.

³³⁸P.Otarbaev, **Jeltoqsan Şındığı**, Gorizont-Örken Bibliotekası, Almatı, 1991, s. 27-35.

³³⁹Zeyneş İsmail, **Kazak Türkleri**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 112-113.

hareket, başta dil olmak üzere Kazaklara birçok özgürlüğün yolunu açan ilk kıvılcım olmuştur. Şahanov'a göre dil bağımsızlığı Kazak halkına bütün bağımsızlıkların yolunu açacaktır. Çünkü ona göre dil alanındaki bağımsızlık bir toplumun tüm değerlerini de yeniden elde etmesi anlamına gelmektedir.

Millî inancın üst seviyede olduğu bu dönemde, Kazak dilinin yönetim tarafından gereksiz görülmesi halkı rahatsız etmiş ve bu durum Jeltoksan Olayları'nın yaşanmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkış sebebi Kazak dili olan Jeltoksan Olayları'nın, Kazak halkının her anlamda bağımsızlığını kazanmasındaki rolü son derece büyüktür. Kazak dili için başlayan bu başkaldırı daha sonraları Kazak halkının bağımsızlık mücadelesine dönüşmüştür. Bu yüzden Jeltoksan Olayları'nın Kazak halkının bağımsızlığını elde etmesinin ilk adımı olarak kabul edilir.

Kazakistan için ayrı bir tarihî öneme sahip olan 1986 Jeltoksan Olayları sadece Kazakistan'ın değil, diğer Sovyet Cumhuriyetleri'nin de bağımsızlık sürecini başlatmış ve böylelikle dünya çapında bir olay olarak tarihe geçmiştir.³⁴⁰

“Tilsizdendirüv Anatomiyası” Attı esse-Poemadan Jeltoqsan Köteripisindegi Til Müddesi Jäne “Jemokratiya” (Dilsizleştirme Anatomisi” Adlı Şiirden Jeltoksan Ayaklanmasındaki Dil Hakkı ve “Yemokrasi”) adlı şiirinde şair dil ve demokrasiyi Jeltoksan Olayları çerçevesinde anlatmaya çalışmıştır.

...

1986- da, jeltoqsanniñ ızğırığında qaqağan,

Qaysar oylarıñ kisenderin üzip, san jıldar baylap,

Matağan,

Sanalarıñnan bağıngış, qulşıl,

³⁴⁰<http://abdulvahapka.com/arastirma-konulari/jeltoksan-olaylar/67-1986-aralik-olaylar-kazakistann-yeniden-douunun-balangc.html> (21.03.2014)

Ürkek sezimderdiñ eti ölip,³⁴¹

...

(1986 Aralığı rüzgârında donan, özgür düşüncelerin yıllar boyu bağlı olduğu prangaları kırıp koparan, fitratından itaatkâr, köle ruhlu, ürkek hisleri öldü.)

...

Ataqtı Jeltoqsan köterilisiniñ,
Eñ bastı küresi til üşin bolğanın,
Ultınıñ sondağı zamanı zarlı änin
Talaylar qalayşa jibergen esinen şığarıp?³⁴²

...

(Meşhur Jeltoksan olaylarının ilk mücadelesinin dil için olduğunu, milletinin o zamanki kaygılı sesini nasıl hafızasından sildi çoğunluk?)

Kazakların tarihinde büyük bir dönüm noktası olan Jeltoksan Olayları üzerinde durulan bir başka şiir de “**Jeltoqsan Alañı**” (**Aralık Meydanı**) isimli şiirdir. Bu şiirde Jeltoksan Olayları'nın yaşandığı meydan ve bu meydanın şaire verdiği hüznü dikkati çeken unsurlar arasında yer almaktadır.

Özgürlük yolunda atılan ilk adımlar olarak görülen Jeltoksan Olayları geleceğine, millî değerlerine ve vatanına sahip çıkan Kazak gençleri tarafından başlatılmış ve kararlı bir şekilde devam ettirilerek zaferle sonuçlanmıştır. Erken büyüyen yani bu zorlu şartlar içerisinde olgunlaşmak zorunda kalan genç kızların geleceği için kendini feda edişleri, olayların yaşandığı alan ve buradaki manzara şu şekilde anlatılmaktadır:

³⁴¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 13.

³⁴²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 15.

...

Säl ayaldap, tağzım etpey bul alaňnan ötpeñder...
 Jeltoqsanda ızğırıqtan titirkenip kök pen bel,
 Bul jer, qalqam, asqaq ruh jarılısı ötken jer,
 Qayta oyanğan ult namısı qızıl qanğa böken jer,
 Erte eseygen aruv qızdı şaştan süyrep, tepken jer,
 Jattı munda esten tanıp, küzge aynalğan köktemder...

Alaň şetin qorşap tuğran şırşalarğa ala kök,
 Jas büldirşin, sezimiñdi janar etip qarap öt.
 Sol aradan satqındıq ta eletseydi qara bet,
 Qara bettiñ köbi bugün dara tulğa, dara bet.
 Jas büldirşin, muz qursanğan şırşalarğa qarap öt,
 Zamanıñnıñ jeñisi men jeñilisin sanap öt.³⁴³

...

(Az duraklayıp, taziye sunup bu meydandan geçmeyin, Aralık soğuşundan titreyip gök ve yer, burası, yavrum, büyük bir ruh patlaması olan yerdir. Tekrar uyanan ulus şerefının kızıl kana battığı yerdir. Erken büyümüş kızımızın saçından çekilip, tekme atılan yerdir. Burada kaldı unutulmuş, güze dönmüş baharlar... Meydanı sarmış olan akçamlara yeşilli, yavrum benim, duygunu göz önüne alarak bak orada ihanetin görüntüsü gözüdür kara yüzlü. Kara yüzlülerin çoğu şimdi önemli şahsiyet. Yavrum benim, buz tutmuş akçamlara baksana! Zamanının zaferi ve yenilişini saysana.)

Bir milletin tarihini değıştiren bu meydan şairin tabiriyle “cesur ruhların meydanı”dır.

...

³⁴³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 78.

Jeltoqsannıñ bas alañı, qaysar ruh alañı.³⁴⁴

...

(Aralıñın baş meydanı, cesur ruh meydanıdır.)

Jeltoksan Olayları'nın ilk kıvılcımlarının nasıl ortaya çıktığı ve bu cesaret ateşinin hiç sönmeyerek hep böyle devam etmesi gerektiğini **“Jeltoqsan Tağlımı” (Aralık Bilimi)** isimli şiirde açıkça belirtmektedir. Genç Kazakların verdiği mücadele Kazak halkının kaderini değiştirmiş, bağımsızlık yolunda atılan bu adımlar sayesinde Kazaklar vatanlarının bağımsızlıklarını elde ederek, hem kendi geleceklerini kurtarmışlar hem de büyük bir bağımsızlık mücadelesi örneği göstermişlerdir.

Şairin şiirde vurguladığı bir başka önemli detay ise, o zaman verilen mücadelenin ne kadar zorlu geçtiğidir. “Jeltoksan Olayları”nın zorlu geçmesi sembolik olarak Aralık ayının zorlu ve çetin geçen şartlarına benzetilmiştir. Şaire göre; “Jeltoksan Olayları” da tıpkı yaşandığı Aralık ayı gibi sert ve çetin geçmiştir.

...

Jeltoqsanda şındıq jırın şırqaymın dep şarq urdıñ,

Jeltoqsanda egemendi el bolsaq dep talpındıñ.

Kevdeñde äli sızı jatır sol kezdegi salqınnıñ,³⁴⁵

...

(Aralık'ta gerçek şiir söyleyip diye çark vurdun, Aralık'ta egemen devlet oluruz diye çabaladın. Göğsünde hâlâ soğuğu var o zamanın serinliği.)

³⁴⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 78.

³⁴⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 251.

1.1.6. Yiğitlik

Yiğitlik temasını ele alınırken sembolik bir anlatımdan yararlanılmaktadır. “**Jigittiñ Eki Sipatı**” (**Yiğidin İki Sıfatı**) isimli şiirinde “yiğit” olarak yönetimdeki kişilerden bahseden şair, onların bu yiğitliği yani yönetimi kaybetmeleri durumunda düştükleri zor durumdan söz etmektedir. Şiirde, yiğitte bulunması gereken özellikler anlatılmaktadır.

Mevki sahibi olan bu yiğitlerin, bir gün bu mevkilerini kaybetmeleri durumunda yaşayacakları sıkıntılar ve bu durumda onlar için yapılması gerekenler üzerinde durulmaktadır. Yüksek mevkideki bu insanların buldukları yerden düşüşlerine üzülen şair, bu durumu bir yiğidin atından düşüşüne benzettirir.

...

Avlan tağdır berilgen bul adamğa,

Tulparınan er jigit qulağanda,

Jubatpañdar!

Er adam ot- jigerin

Namısına janyıdı jılağanda.³⁴⁶

...

(Büyük kader verilmiş bu adama, atından düştüğünde cesur yiğit, avutmayın! Erkek adam iradesine, şerefine dokunur ağladığında.)

“**Şiñ Basındağı Oqıyğa**” (**Zirve Başındaki Vaka**) isimli şiirinde de yine bir zirveden düşüş söz konusu edilmektedir. Yiğidin sevdiği uğruna ölümü göze almasının yiğitlik olarak işlendiği şiirde, bulunduğu zirveden yavaş yavaş düşen yiğit bu zirveden düşüş sırasında sevdiğini kaybetmektedir. Yiğidin sevdiğini kaybetmesi sembolik olarak zirveden düşüş yoluyla gösterilmektedir.

³⁴⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 119.

Şiirde, zirveden düşen bir yiğidin, kahramanın sevdiğini kaybetmesiyle düştüğü dramatik durum canlandırılmaya çalışılmaktadır.

...

Sensiz ömir joq mağan!-

Dedi suluv jasavrap ot janarı.

Jigit te oğan ırzalıqpen,

Erge bitken mırzalıqpen,

Jüreginen jalın şaşa qaradı.³⁴⁷

...

(Sensiz hayat yok bana! – Dedi güzel ağlayarak. Yiğit de ona baktı rızasıyla, erkeğe özgü mertlikle yüreğinden ateşle baktı.)

Bestesinin Ä. Beysevovtiki' ye ait olduğu yiğitliğin gayret ve emek gerektirdiği, kolay elde edilemeyeceği, hemen pes edilirse yiğit olunmayacağından söz edilen “**Jeñilseñ, Jigit Emessiñ**” (**Yenilsen, Yiğit Değilsin**) isimli şiirde şair, yiğit olan kişinin tüm zorlukların üstesinden gelerek dimdik ayakta durması gerektiğini belirtmektedir.

Bu şiirde yiğit kişiye yüklenen vasıflar dikkat çekmektedir. Yiğit genellikle hiçbirşeyden çekinmeyen, yaptıklarının arkasında duran, gururundan taviz vermeyen ve en önemlisi de sevdiğine sonuna kadar sahip çıkan bir kahraman olarak tasvir edilmektedir.

...

Qiyalıñ qanat jaydı ma,

Köñliñnen köktem lebi essin,

Moyıma, janım, qayğığa,

³⁴⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 130.

Moyısañ- jigit emessiñ.³⁴⁸

...

(Hayalin kanat yaydı mı, gönlümden bahar sözü gelsin, üzülme, canım, kaygıya, üzülürsen – yiğit değılsin.)

...

Jigitke erlik öris qoy,

Armanıñ şıñmen teñessin.

Mahabbat degen- jeñis qoy,

Jeñilseñ- jigit emessiñ.³⁴⁹

...

(Yiğide kahramanlık zirve, hayalim zirve ile denk olsun. Muhabbet dediğimiz – zafer, yenilsen – yiğit değılsin.)

Yukarıdaki şiirde yiğit olan kişinin sevdiğine sahip çıkması ve zorlukların üzerinden gelmesinin gerekliliği üzerinde durulurken, **“Erlikke Şaqıruv” (Kahramanlığa Çağrı)** isimli şiirde de yiğit olarak nitelendirilen kişinin sahip olması gereken vasıflar arasında en önemli vasfın cesaret olmasının gerekliliği belirtilmektedir. Yiğidin kahramanlığını gösterebileceği en iyi zaman ise gençlik yıllarıdır.

...

Qorğa, janım, senimiñdi jerüvden,

Qorlıq bar ma, janbay jatıp sönüvden.

Ömirdegi ülken jeñis ärdayım

Bastalmay ma öziñdi öziñ jenüvden.

³⁴⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 270.

³⁴⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 271.

Bolaşağıñ aldıñda äli, buldırşın,
 Er jigittiñ namısında bul bir sın.
 Bügin körset qayratıñdı, küşiñdi,
 Erteñ mümkin keş bola ma, kim bilsin?!³⁵⁰

...

(Koru, canım, güvenini gitmekten, horluk var mı, yanmadan sönmekten. Ömürdeki büyük zafer daima başlamaz mı nehir kendini yenmekten. Geleceğinin önünde hâlâ, çocuk, er yiğit şerefinde bu bir sınav. Bugün göster gayretini, gücünü, yarın belki geç olur mu, kim bilir?!)

1.1.7. Vatan

Şahanov'un şiirlerinde "vatan" teması büyük bir öneme sahiptir. Şair için en önemli unsurlar arasında yer alan vatan, kimi zaman anne, kimi zaman baba, kimi zaman da sıcak bir yuva, şeref ve candır. Bundan dolayı da vatan uğruna kendini feda etmekten her zaman bahtiyardır. Millî duyguların yoğun olarak hissedildiği "**Otan**" (**Vatan**) şiirinde şair duygularını şu şekilde ifade etmektedir:

...

Otan!
 Qaysar ar- namısım,
 Jaysañ iñkär şapağım.
 Perzentine jüktegen qorğanısın,
 Sen namıstıñ nüv qalın ormanısın.
 Sol üşin de şıñnan zañğar atağın.
 Tulğasına tabındırğan,
 Alıs jürsem sabılıp, sağındırğan,

³⁵⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 271-272.

Meniň ulı äkem sensin, Otanım!³⁵¹

...

(Vatan! Cesaret şerefim, ince şafağım. Evladına yüklediğin kalen. Sen şerefın kalabalık ormanısın. Bunun için de zirveden yüksek namın. Şahsiyetine taptıran, uzak olsam, özleten, benim ulu babam sensin, Vatanım!)

...

Jılırağın ravhar devge tım şeber,

Süyikti Otan,

Az ba bizde dümşeler,

Ottan qaşıp pispey qalğan külşeler!

.....

Ärkez seni jalğandıqtan qorğavğa

Baqtıtımın, küşim jetip tursa eger!³⁵²

...

(Parlağı cevher demeye çok usta, can vatan, az mı bizde şahıslar, ateşten kaçıp pişmeyen külşeler! Her zaman seni yalandan korumaya gücüm yetiyorsa eğer bahtiyarım!)

Şairin vatanyla ilgili diğeri bir şiiri de Ravil Şırdabayevka'ya ithafen yazdığı **“Narınqum Zavalı 1. Mahabbetiň Soňğı Sözi”** (Narınqum Zavallısı 1. Mahambet'in Son Sözü) isimli şiiridir. Bu şiirde memleketinden bir ayrılış, kopuş ve bununla beraber başlayan hasreti dile getirilmektedir.

³⁵¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 189.

³⁵²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 190.

...

Tuvğan elim-arman, muñım,

Endi seni jeteleydi jol qalay?

Meniñ bassız qalqandığım

Seniñ bassız qalğandıgıñ bolmağay!³⁵³

...

(Memleketim – hayalim, kaygım, şimdi seni götürüyor nasıl yol? Benim başsız kalmam senin başsız kalman olmasın!)

Şaire göre, vatana duyulan sevgi onun uğruna çekilen azabın çokluğuyla ölçülmektedir. Bir kişi vatanı uğruna ne kadar çok azap çekiyorsa vatanını da o kadar seviyor demektir.

...

Körde de endi sen jaylı oyğa batamın,

Bul iñkärlik soziladı qanşağa?

Kim qanşama şeksiz süyse Otanın,

Onıñ tartap azabı da sonşama.³⁵⁴

...

(Mezarda artık senin hakkında olumlu düşüncelere dalacağım, bu hisler uzar ne kadara? Kim ne kadar sevse vatanını, onun çekecek azabı da o kadar.)

Şiirin sonunu memleketine seslenerek bitiren şair, “yer altından yatarak bakarım ben sana” mısrasından da anlaşılacağı üzere onun için ölüp toprağın altına girmeyi bile göze aldığını belirtmektedir:

³⁵³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 192.

³⁵⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 192.

...

Tuvğan elim,

Qudiretimsiñ añsağan.

Aldan jarqın kün şıqqanşa,

Keskiniñdi körmeyinşi şarşağan.

Pasıq oylar tunşıqqanşa,

Dulığanı qaq jarıp gül şıqqanşa,

Jer astınan qarap jatam men sağan.³⁵⁵

...

(Memleketim, gücüksün özlemimsin. Önünden parlak güneş çıkmayınca, görünüşünü görmeyince yorulmuş. Kötü düşünceler boğulana dek. Kılıcı yarıp gül çıkana kadar, yer altından yatıp bakarım ben sana.)

Şair memlektini anlatırken pek çok şiirinde olduğu gibi bu şiirinde de bir olay örgüsü içinde vatanını tasvir etmektedir. Bazı şiirlerinde memleketinin kahramanlıklarla dolu bir yer olduğundan, bazı şiirlerinde doğa güzelliklerinden, **“Almatıdan Attanarda” (Amatı’dan Gideceğim Zaman)** şiirinde ise sevdiğini saklayan güzel şehir olduğundan söz etmektedir:

...

Almatı tur jayıp quşağın, äsem qala- bul qala,

Erteñ senen alıs uşamın, qaramaşı muñdana.

Sırttay jalğap arman tilegin savlığımdı surağan,

Bul qalada bar dep bilemin mağan sengen bir adam.³⁵⁶

...

³⁵⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 193.

³⁵⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 258.

(Almatı duruyor kapatıp kucağını, güzel şehir – bu şehir, yarın senden uzak uçarım, bakma kaygıyla. Dışından hayal dileğin sağlığını dilemek, bu şehirde var diye inanırım bana inanan bir insan.)

“**Tuvğan Jerge Oraluv**” (**Yurda Dönüş**) şiiri şairin memleketini çizdiği bir resim gibi karşımıza çıkmaktadır. Şair doğduğu yeri yani anavatanını büyük özlemle anlatırken, onun bahar geldikçe güzelleştiğinden ve bir ana kucağı gibi insanı sardığından söz etmektedir. Daha önce ele aldığımız şiirlerinde vatanın manevî değerleri üzerinde duran şair, bu şiirinde ise vatanın güzelliklerine değinmektedir.

...

Äkem seniñ tösiñde atın tunğış erttegen,
Anam seniñ tösiñde tamır jayıp köktegen.
Men de senen eñ alğaş taptım arman örisin,
Senen ulı eşkm de bolmaq emes men üşin.³⁵⁷

...

(Babam senin göğsünde atını ilk eğere alıştırdı, anam senin göğsünde kökünü salıp yeşermiş. Bende senden en ilk buldum hayal zirvesini, senden ulu kimse de olmaz benim için.)

Anadil için kullanılan “anne” imgesi, bu şiirde de vatan için kullanılmaktadır.

...

Tuvğan jer, öziñsin eñ ülken anamız.
Biz seniñ aldıñda
Mäñgige bala bol qalamız.³⁵⁸

...

³⁵⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 254.

³⁵⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 254.

(Doğduğum yer, sensin en büyük anamız. Biz senin önünde ebediyen çocuk olarak kalırız.)

Vatanın sürekliliğinin ve gerekliliğinin önemini de şu mısralarla belirtmektedir:

...

Köktem sayın qırqañdı rüljabadı jañadan,

Men köz jumğan şaqta da sen, tuvğan jer, bol aman.

Sağan degen erekşe sağınışı joq adam-

Zaman üşin, el üşin qayıptı adam- ol adam.³⁵⁹

...

(Bahar geldikçe örtünü çiçek kaplıyor yeniden, ben göz yumduğum çağda da sen, doğduğum yerim sağ ol. Sana olan aşırı özlemi olmayan adam – zaman için, devlet için tehlikeli adam – bu adam.)

E.Hasangaliyev tarafından bestelenen **“Perzent Jırı” (Evlad Şiiri)** şiiri şairin vatan için kaleme aldığı şiirlerindedir. Kişileştirme yoluna gidilerek, kimi zaman anne kimi zaman da sevgili olan vatan, bu şiirde “sert bir baba” ya benzetilmektedir. Şiirde, yoğun bir şekilde hissedilen vatan sevgisi şu şekilde dile getirilmektedir:

...

Tuvğan elim, qazir seniñ arman quvğan balañ köp,

Bäri öziñdi ardaqtaydıasılmin dep, anam dep.

Bäri birdey alqınğamen, talpınğanmen muratqa,

Seniñ qatal talğamıñnan şıguv kıyın biraq ta.

³⁵⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 254.

Tuvğan el,
 Māñgi jaysañ Otansıñ.
 Keyde sen qattı äkedey qatalsıñ.
 Tuvğan el,
 Meniñ asıl jaqutım,
 Sensiz eşkim taba almaydı baqıtın.³⁶⁰

...

(Yurdum benim, şimdi senin hayal peşinde evladın çok, hepsi kendisine saygı duyar aslım diye, anam diye. Hepsi aynı çabalasa da, gayret etse de murada, senin sert zevkine uymak çok zor. Yurdum benim, ebedi yaşa Vatanım. Bazen sen sert bir baba gibi sertsin. Yurdum benim, benim asıl yakutum, sensiz kimse bulamaz bahtını.)

1.1.8. Birlik

Kazak toplumunun her zaman birlik ve beraberlik içerisinde olması gerektiğini belirten şair, cömert kişiliği ile tanınan Kazakistanlı iş adamı Serikjan Seyitjanov' a ithafen yazdığı “**Tsement**” (**Çimento**) isimli şiirinde de birlik ve beraberliğin önemini vurgulamaktadır.

Şairin kendine özgü üslubu olan, soyut kavramları anlatmak için somut kavramlardan yararlanma tekniği bu şiirde de karşımıza çıkmaktadır. Şiirde “çimento” benzetmesi kullanılarak birlik ve beraberlik kavramı daha somut hale getirilmeye çalışılmaktadır.

...

Qum men qumdı kiriktirip jalğaytın,
 Tas pen tastı biriktirip koldaytın,
 Toptasuvğa janı ğaşıq,

³⁶⁰Muhtar Şahanov, **Māñgurttenbev Marselezası**, s. 282.

Ügilgenniñ bağın aşıp,
 Tek tutastıq müddesinen samğaytın,
 Qurılısqa arzan äri tiyimdi,
 Teñge etetin, qoñdı etetin tıyındı
 Jaña tsement oylap taptıñ, jas ğalım,
 Qurmet körgey qumğa jazğan dastanıñ.

...

Biraq mınay ultımızdı javırını qurısқан,
 Birlik emes, baylıq üşin julısқан,
 Bas basına biy boluvğa tırısқан
 Qalay, qaytip biriktirer ekenbiz,
 Qalay, qaytip biriktirer ekenbiz,³⁶¹

...

(Kum ile kumu birleştirep yapıştıran, taş ile taşı birleştirep destekleyen, birleştirmeye canı âşık, ufalananın bahtını açan, sadece birliği isteyen, inşaata ucuz ve elverişli, para eden, büyük yapan kuruşu, yeni çimento buldun, yeni âlim, hürmet görsün kuma yazdığın destanın. Ama bu milletimizin durumu zayıflamış, birlik değil, zenginlik için kapışan, kendi başına hakem olmaya çalışan, nasıl, nasıl biriktireceğiz, nasıl, nasıl birlik olacağız?)

1.1.9. Kazak Halkı

Şair Kazak halkından söz ederken genellikle Kazak ataları ile günümüz Kazak gençleri arasında karşılaştırma yapmaktadır. Bu sayede hem günümüz Kazak gençlerini uyarmakta, hem de Kazak atalarının verdiği zorlu mücadeleye dikkat çekmeye çalışmaktadır.

³⁶¹Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 210.

“Quldıq Sana Zardabı Nemese Törtke Bölingen Qazaqtar” (Kölelik Bilinci Etkisi ya da Dörde Bölünen Kazaklar) şiirinde şair Kazakları kendi içerisinde dört gruba ayırmaktadır:

a- Örf ve adetlerini kaybetmeyen millî ve manevî değerlerini koruyanlar.

Bu grupta yer alanlar millî ve manevî değerlerini koruyan ve onlara sahip çıkan Kazaklardır. Bu gruptaki Kazaklar toplumdan dışlanarak “vatan haini” olarak adlandırılmaktadır.

b- Boşlukta kalıp ne yapacaklarını bilmeyen fakat hükümet tarafından desteklenirlerse Kazaklara ve diline sahip çıkacak olanlar.

Bu gruptakiler ise gittikçe Rusça'nın etkisine giren ve kendi benliklerini kaybetmeye yüz tutmuş Kazaklardan oluşmaktadır. Bu Kazaklar kendi benliklerine dönme hususunda henüz geç kalmamıştır.

c- Kazaklığı sadece yüzünde olup tamamen değişmiş olanlar.

Üçüncü gruptaki Kazaklar ise artık kendi benliklerini tamamen yitirmiş Kazak olduklarından bile artık söz edemeyeceğimiz Kazaklardır.

d- Görünürde Kazak dilini konuşup aslında Rusça'yı savunan ikiyüzlüler yani Kozmopolit Kazaklar.

Son gruptakiler şaire göre, Kazak halkı için en tehlikeli olan gruptur. Çünkü onlar Kazak dilini çok iyi bilen fakat Rusça'nın etkisinde kalarak Ruslaşan ve ana-dili olan Kazakça'yı kullanmayan Kazaklardır. Bu kişiler Kazak halkının geleceği için en tehlikeli olanlardır. Çünkü dilini kullanmayarak varlığını Kazaklığını inkâr etmiş sayılmaktadır.

...

Birinşi Top-

Tilin, ruhın, salt-dästürin satağan,

Yağni ulttıq qundılıqtı jan-tänimen jaqtağan,

Ekinşi Top-

Juldızdı top mañdayına baq qonğan,
Orıstanuv ğasırınıñ senimine tap bolğan.

Üşinşi Top-

Mülde ana tilsiz ösip-öngender,
Baba ruhın altı qırđıñ arjağına kömgender.
Kosmopolit.
Tağdır parqın tamırsızdıq jeñgender,
Birden “älem azamatı” bolarına sengender.

Törtinşi Top-

Qavipti top, burın mülde bolmağan,
Qajet kezde öz tilinde müdirissiz sarnağan.
Sekildenip köringenmen ultın, tilin qorğağan,
Qandastarı eki jüzdi minezinen sorlağan.
Zor körşi elge unav üşin ultın tastap tabanğa,
Bul top tuvğan tilin tusap, bardı öreksel qadamğa.³⁶²

...

(Birinci Grup- dilini, ruhunu, örf ve adetlerini koruyan, yani millî değerlerini canı ve bedeni ile destekleyen. **İkinci Grup-** yıldız grup alına baht konan, Ruslaşma asırının güvenine denk gelen. **Üçüncü Grup-** anadilsiz büyüyenler, baba ruhun altı dağın öbür tarafına gömenler, Kozmopolit. Kader farkını köksüzlüğe yedirenler. Aniden dünya vatandaşı olacağına inanlar. **Dördüncü Grup-** tehlikeli grup, daha önce olmayan, gerektiğinde öz dilinde hiç durmadan konuşan. Bir bakıma görünen

³⁶²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 31-33.

onlar milleti, dili koruyan, kardeşleri ikiyüzlü davranışından zarara uğrayan büyük komşu devletin hoşuna gitmek için milletini atmış tabana, bu grup ana dilini kelepçeledi ve attı böyle adımı.)

“Jana Qazaqtar Nemese Ruhani Baylıqsızda Memleket Quruvğa Boladı Dep Oylaytın Jas Biznesmenge Hat” (Yeni Kazaklar veya Ruhani Zenginliksizde Devlet Kurulabileceğini Düşünen Genç İş Adamına Mektup), şairin tam olarak Kazaklığını kabul edememiş, zor durumda kalan kendisinin bile ne olduğuna karar veremeyen Kazaklardan söz ettiği şiiridir. Kazak halkı kendi bilimine ve eğitimine önem vermemekte kütüphaneleri ve kitapçıları birer meyhane haline getirmektedir. Kazak halkına Kazak ataları ve verdikleri mücadeleler örnek gösterilerek günümüzdeki Kazak halkı ile Kazak ataları arasında karşılaştırma yapılmaktadır.

...

Ruhani baylıqqa da tas attıñ.

Avdandağı jalğız kitap dükenin

Satıp alıp, sırahana jasattıñ.

Tez aşılıp savdegerlik darınıñ,

Tavdan, tastan qaytpastay öp arınıñ,

Savdaladıñ Almatınıñ jarımın.

Ulağattı ulı Qazaq elinde

Satılmaytın qasiyetterin qorğadıq.³⁶³

...

(Ruhani zenginliğe de taş attın. İlçedeki yalnız kitap dükkânını satın alarak, birahane yaptırdın. Tez oldu tüccar dâhiliğin, dağdan, taştan dönmeyecekmiş şerefın, sattın Almatı'nın yarısını. Büyük Kazak milletinde satılmayan zenginlikler de var kardeşim.)

³⁶³ Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marslezası*, s. 167.

...

Ruhınan artıq qoyğan qarındı

Şın bezbürek bolıp şıqtıñ alımdı.

Nätijede jurt qaltası qağıldı.

Al äytpese mına üyler, zavıttar

Qaydan tapqan dävletıñe alındı? !³⁶⁴

...

(Karnını ruhundan fazla gören insafsız oldun çıktın, neticede milletin cebi boşaltıldı.
Yoksa bu evler, fabrikalar nereden gelen para ile alındı?!)

Bu şiirde “yarım Kazak, yeni Kazak” sadece dış görünüşü ile Kazak olan fakat özünde Kazaklığını yitirmiş kişiler için bir imge olarak kullanılmıştır.

...

Jana Qazaq, şala Qazaq jas inim,³⁶⁵

...

(Yeni Kazak, yarım Kazak genç kardeşim,)

...

Biz tikkenbiz basımızdı báygege

Bar Qazaqtıñ ár-hamısın ap uşıp.³⁶⁶

...

(Biz vermişiz başımız mücadeleye Tüm Kazakların şerefini alıp uçup.)

³⁶⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 169.

³⁶⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 167.

³⁶⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 168.

Kazak atalarının verdiği mücadelelere daha önce de değinen şair “**Ata Suvreti Aldında**” (**Ata Resmi Önünde**) adlı şiirinde de tarihe ve Kazak atalarının genç nesillere bıraktıklarına ve bu çabaya saygı duyulması gerektiği belirtilmektedir. Şiirde Kazak atalarının başarıları ve günümüz Kazak gençleri arasında bir karşılaştırma yapılarak, günümüz Kazak gençlerinin ellerindeki mirasın kıymetini bilmedikleri belirtilmektedir.

...

Soğıstan qaytpağan atamızdın

Süvreti külimdep qaraydı.³⁶⁷

...

(Savaşta dönmeyen atamızın resmi gülerek bakıyor.)

...

Jan dosım, eseyip, toldın ba,

Jolındı qıyağa saldıñ ba?

Üyatqa qalmavğa tiyistimiz,

Aqsaqal tarihtin aldında.³⁶⁸

...

(Can dostum, büyüüp doldun mu, yolunu yokuşa koydun mu? Utanmamamız gerekli, ihtiyar tarihin önünde.)

1.1.10. Namus

Manevî değerlerin başında tuttuğu namus için “**Erkeklere Közqaras Nemese Äyelge Sirek Jolğatın Baq**” (Erkeklere Görüş veya Kadınlara Arasına

³⁶⁷Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 279.

³⁶⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 279-280.

Gelen Mutluluk) şiirinde şair namus için can veren insanlardan söz ederek namusun başta insan için öneminden yola çıkarak bir toplum için gerekliliğini belirtmektedir:

...

Ar- namıstñ qurbandığı

Az bolmaptı, qayravlı äli ädiletñ baltası.

Jerdiñ aman turğandıǵı-

Sol namısqoy erkekterdiñ arqası.

Ärkez nurlı ümit sevip aldımızda tañ jatsın,

Qayǵı kelse jeñilmeytin,

Baqıt kelse semirmeytin,

Er minezin qadirleytin

Äyelderdiñ dañqı artsın!³⁶⁹

...

(Namusun kurbanı olan az deǵildir, adaletin baltası hazırdır dünyanın saǵ olması- bu namuslu erkeklerin faydası. Her zaman nurlu ümit veren sabah olsun önümüzde, felaketten yenilmeyen, mutluluktan semirmeyen, erkek karakterini saygı tutan, kadınlar şanlı olsun!)

Namus bir toplumda yaşayan tüm insanların sahip olması gereken bir deǵerdir. **“Besinşi Erkek” (Beşinci Erkek)** şiirinde vatanını korumak tüm kötülöklere karşı direnmek ve bu mücadeleler karşısında yılmamak da bir namus meselesidir. Vatan aynı zamanda namus demektir. Vatanını ve namusunu korumak için nice canların feda edildiǵi şu şekilde belirtilmektedir:

...

Namıs tuvı jelibiregen örinde,

Düniyege keltirgen san alıptı,

³⁶⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 74.

Otirarda,
 Meniñ tuğran jerimde
 Mınaday bir asqaq ańız qalıptı.

Jigerimen jibererdey tastı ügip,
 Öner, oyı tarmaqtı,
 Adal, jaysañ jas jigit
 El ırısın şaşıp ötken
 Tosın kelgen qasiretten
 Janın salıp tuğan jerin qorğaptı.³⁷⁰

...

(Namus bayrağını dalgalandırarak, dünyaya getiren binlerce cesuru, Otırar'da, benim oturduğum yerde şöyle bir efsane söyleniyor: Kuvvetiyle taşı ezen, derin düşünceli, hünörlü, dürüst, akıllı bir genç yurdunun zenginliğini yok eden ansızın gelen belâdan canını vererek vatanını korumuştur.)

1.1.11. Türkistan

Türkistan ile kendi arasında manevî bir bağ kuran şair Türkistan'dan “baba şehir” olarak bahsetmektedir. **“Baba Türkistan” (Baba Türkistan)** şiirinde de belirttiği gibi vatan şair için ya bir anne ya bir baba ya da bir kardeştir kimi zaman. “Baba” vasfı yüklenerek kişiselleştirilen Türkistan'ın sadece manevî yönden değil hem tarihî hem de Kazakistan'ın en geniş Bozkırlara sahip olmasıyla doğal bakımdan da büyük zenginlikleri olduğu belirtilmektedir. Tüm bu zenginliklere sahip olan Türkistan şehri aynı zamanda pek çok âlimin yetişmesinde de büyük rol oynamıştır.

...

Farabiden şuvaq körgen,

³⁷⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 75.

İyassavige quvat bergen,
 Külli türük ävletine Astana-
 Asıl qala,
 Ğasır qala,
 Janı mäñgi jas qala-
 Türkistanım- babam,
 Türkistanım- babam,
 Batañdı ber mağan.³⁷¹

...

(Farabi'den sevinç görmüş, Yesevi'ye kuvvet vermiş, tüm Türk dünyasına başkent – asıl şehir, asır şehir, canı ebedi genç şehir – Türkistan'ım – babam, Türkistan'ım – babam, dua et bana.)

...

Ärqaşanda izgilikke burıp eldiñ sanasın,
 Sen tura ber nurlandırıp Qazaqtıñ keñ dalasın.³⁷²

...

(Daima iyiliğe çekip fitratını, sen dur aydınlatıp Kazak'ın geniş bozkırlarını.)

1.1.12. Aral

Kazak devletinin içinde bulunduğu içler acısı durum ile Kazakistan'daki Aral Gölü'nün durumu arasında benzerlik kurmaya çalışan şair, Aral Gölü'nün de Kazak devleti gibi Kazak halkı tarafından yalnızlığa terk edilmiş olduğunu belirtmektedir. “**Aral Qasireti**” (**Aral Kaygısı**) adlı şiirinde cansız bir varlık olan Aral'a kişilik özellikleri yüklenerek ondan bir insan gibi bahsedilmektedir. Bu kişileştirme

³⁷¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 248.

³⁷²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 249.

yöntemiyle onun asilliğine, yalnızlığına ve terk edilmişliğine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

...

Senemin sağan,

Tuğranda aman

Adamdıq küşi, oy küşi.

Aralım meniñ,

Janarım meniñ,

Halqımnıñ ulı qayğısı.

Bul ölke qalayşa boladı azap tünegi,

Ejelgi muñ-zarıñ az ba edi, Qazaqtıñ eli?

Qaytemin, Aralım, bugün de qaldı sülderıñ,

Tözimi eline uqsağan könbisim meniñ.³⁷³

...

(İnanırım sana, insanlık gücü, fikir gücü sağlam durduğunda Aral'ım benim, yüzüm benim, Halkımın ulu kaygısı. Bu ülke nasıl olur azap yeri. Ezeli kaygı üzüntün az mıydı Kazak devleti? Nasıl edeyim, Aral'ım bugünde kaldı suların, sabrı devletine benzeyen denizim benim.)

1.1.13. Otrar

Şairin önemle üzerinde durduğu tarihi ve kahramanlıklarıyla ön planda olan şehirlerinden biri Kazakistan'ın Otrar şehridir. Otrar'ın anlatıldığı **“Otrar Kaharmandığı Nemese Jeñipgen Jeñimpaz Turalı Dastan I” (Otrar Kahramanlığı veya Yenilen Galip Hakkında Destan I)** adlı şiirin kahramanı,

³⁷³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 252-253.

Ottrar'ı ele geçirmek istediği için gösterdiği kahramanlıklarla dikkati çeken “Cengiz Han” dır.

Ottrar'ın tarihî ve kahramanlık yönünü vurgulamak isteyen şair, şiirini iki ezeli rakip olan Cengiz Han ve Kayır Han'ın mücadeleleri üzerine temellendirmektedir. Bu şiirde, Ottrar'ı ele geçirmek isteyen bu iki kahramanın mücadelelerinden yola çıkılarak tarihî Ottrar şehrini kimsenin zaptedemeyeceğini anlatılmaya çalışılmıştır.

...

Altı ay boyı erlik saltqa törin bergen Ottrar,

Altı ay boyğı alapatta jenilmegen Ottrar³⁷⁴

...

(Altı ay boyunca kahramanlıkla savaşan Ottrar, altı ay boyunca belada yenilmeyen Ottrar.)

...

Aldırmay tur zor qamal.³⁷⁵

...

(Boyun eğmiyor, teslim oluyor, güçlü kale.)

Şair, büyük mücadeleler sonunda Cengiz Han tarafından ele geçirilen Ottrar şehri ile ilgili şunları söylemektedir:

...

Altı ay boyı erlik saltqa törin bergen Ottrar,

Altı ay boyğı alapatta jenilmegen Ottrar

Altı-aq künde jermen-jeksen qıyradı.

³⁷⁴Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 178.

³⁷⁵Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 178.

Aqıl-oyın jalındatqan,
 Öner, ğılım şamın jaqqan
 Ulı qala Aziyanıñ mañdayına sıymadı³⁷⁶

...

(Altı ay boyunca kahramanlıkla savaşan Otırar, altı ay boyunca belada yenilmeyen Otırar, altı günde yıkıldı. Akıl oyununu alevlendiren, Hüner, ilim mumu yakan ulu şehir Asya'nın alınına sığmadı.)

Şehrin ele geçirilmesiyle Otırar'da yaşayan Kazak halkının görkemli hayatı da sona ermiştir.

...

Otırardıñ ayanıştı, zarlı ömiri bastaldı.
 Ayday älem moyındağan dañqı bar,
 Jüz elöv miñ jalqı bar,
 Nän qalanıñ asqaq äni osımenen şekteldi...³⁷⁷

...

(Otırar'ın aciz, kaygılı hayatı başladı. Ay gibi âlemin kabul ettiği şöhreti olan, yüz elli bin halkı var, büyük şehrin bununla yüksek şiiri bitti...)

...

Otırardıñ janqıyarlıq erligin
 Jır etetin,
 Ätten, aqın qalmaqı-av!³⁷⁸

...

(Otırar'ın can feda kahramanlığını destan yapacak şair de kalmadı ha!)

³⁷⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 180.

³⁷⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 180.

³⁷⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 186.

Üç bölümden oluşan şiirde Otırar'ın kahramanlık yönünün yanı sıra ulaşılmazlığına ve tüm Asya'yı kışkıandıran göz alıcı güzelliğine de değinilmektedir:

...

Küllü Aziya köz tıgetin tañdana

Qum astınan körinbeydi pañ qala.

Sol qalağa arnağan bul jırımdı,

Oñ qabaqpen qabılday gör, jan baba!³⁷⁹

...

(Tüm Asya'nın şaşırarak göz diktiği kum altından görünmüyor o şehir. Bu şehre armağan ettiğim bu şiirimi, sevinçle karşıla can ecdadım!)

Şair, bazı bölümlerde ise Otırar'ın hem güzelliğini hem de kahramanlığını birlikte vermeye çalışmıştır.

...

Nar qalpında ar- namısı tögilmegen,

Altı ay boyı arpalıstıñ ölimmenen.

Aziyada sağan uqsas bar ma qala

Şıñğıs Hannan jenilse de, jenilmeğen?!³⁸⁰

...

(Büyüklik şeklinde şerefi dökülmemiş, altı ay boyunca savaşın ölüm ile. Asya'da sana benzer var mı şehir, Cengiz Han'a yenilse de, yenilmeyen?!)

Otırar'ın yanı sıra Otırar kalesine de şiirlerinde yer veren şair **“Otırar Qamalı ‘Şıñğıs Hannıñ Pendelik Qupiyası Attı Dramadan’ (Otırar Kalesi ‘Cengiz Han’ın İnsanlık Hali Sırrı Adlı Dramdan’)** adlı şiirinde meşhur Otırar kalesinin şanı ve ele geçirilmesinin zorluğu anlatılmaktadır. Cengiz Han'ın bile

³⁷⁹Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 187.

³⁸⁰Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 248.

büyük mücadele vererek ele geçirdiği Otırar kalesi Kazak halkı için bir övünç kaynağıdır. Gerek tarihî yönüyle gerekse doğal güzellikleriyle tüm Asya ülkelerinin gözünü dolduran Otırar bütün ihtişamıyla şairin şiirine şu şekilde yansımıştır:

...

Otırarım, babam seniñ bas iyetin,
 Anam seniñ tereñ bükken qasiyetin.
 Seniñ dañqıñ- meniñ mäñgi maqtanışım,
 Seniñ qayğıñ- meniñ kereñ qasiretim.

Ulı Otırar qamalı,
 Qaysar ruhiñ bağalı.
 Şıñğıs hannıñ sonı oylap
 Tüneredi qabağı.
 Ulı Otırar qamalı,
 Ğumır keştiñ sanalı.
 Seniñ tulğañ erliktiñ
 Ülgisi bop qaladı.
 Otırarım, ana-beyneñ jarqın eken,³⁸¹

...

(Otırar, ecdadım sensin başımı eğdiğim, anam sensin şekillendiren haysiyetimi. Senin şöhetin – benim ebedi gururum, senin kaygın – benim büyük kaygım. Ulu Otırar kalesi, cesur ruhun değerli. Cengiz Han bunu düşünüp bozulur morali. Ulu Otırar kalesi, ömrün fitratlı geçti. Senin şahsiyetin cesaretin örneği olarak kalır. Otırar’ım, o endamın parlak imiş.)

³⁸¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 247.

Otırar'ı kahramanlığı, tarihî ve doğal güzellikleriyle ön plana çıkaran şair, **“Otırar Kitaphanası” (Otırar Kütüphanesi)** şiirinde ise, Otırar'ı bilime olan katkısı bakımından ele almaktadır. Bilimin de bir ruhu olması gerektiğinden, toplumun sözde bilim yapan kişilerden sıkıldığından ve gerçek anlamda ruhu olan, bir amaca hizmet eden bilimin olmasının gerektiğinden yakınmaktadır. Otırar kütüphanesi de bunun için yeterli pek çok belge ve kaynağa sahiptir. Kazak halkı bu fırsatı değerlendirerek çalışmalarına hız vermelidir. Şairin asıl amacı, gerçek anlamda bilim yapan Kazak halkını görmektir.

...

Uyattını tolğandırğan,
 Qanattını zañğar qılğan,
 Külli älemdi tañ qaldırğan,
 Ruhıñmen qolda bizdi
 Otırardıñ ulı kitaphanası!

...

(Utangacı düşündüren, kanatlıyı zirve yapan, tüm âlemi şaşırtan, ruhun ile destekle bizi Otırar'ın ulu kütüphanesi!)

1.1.14. Manevî Değerler

“Kosmopolittik Bolaşaq nemese Amerikaşa ‘Qazaqstandıq Ult’” (Kozmopolit Gelecek ya da Amerika Gibi ‘Kazakistanlı Millet’) şairin manevî değerleri vurguladığı şiiridir. Şiirde gittikçe köklerinden yani atasından ayrılmanın kimseye faydası olmayacağını söyleyerek, manevî değerlerin bir halk için ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Şair için en önemli olan manevî değerlerin başında “anadil” gelmektedir.

Bir milletin diğer toplumlar arasında yer edinebilmesi için evrensel bir millet olması gerekmektedir. Fakat şairin evrensellikten kastedtiği şey, anadil başta olmak

üzere tüm millî değerleri unutmak değil, tam aksine; mili değerlere tam anlamıyla sahip çıkıp, onları koruyarak evrensel değerlere de gereken ilgiyi göstermektir.

Millî benliklerini korumak için çaba harcamayan insanların oluşturduğu bir toplumun birgün tamamen tarih sahnesinden kaybolacağı ve onların varlığından söz edilmeyeceği belirtilmektedir.

...

San ğasır atanğan ar eli, nar eli,

Ğalamğa äygili ultımız bar edi.

Sol ultqa ömirin arnağan

Jäne onı javdan da, davdan da qorğağan,

O toba, bar edi öz ata- babamız.

Bar edi öz ana tilimiz, sanamız.

Endi erteñ qalayşa ötkenşaq ruhın qorlap,

Tarihtı buginniñ ırqına zorlap,

Ulltıq sezimdi bosanıp ketpestey torlap,

Tek köñil şattıgın qorğap,

Mäñgurt bop sorlap qalamız?

Biz keşekim edik, al endi qayda baramız?³⁸²

...

(Asırlar boyu nam salan ar devleti, nar devleti, âleme tanınmış bir milletimiz vardı. O millet için hayatını adayan ve onu düşmandan, davadan koruyan, O Allahım var idi kendi ata babamız. Var idi kendi dilimiz ve aklımız. Şimdi yarın nasıl geçmiş zamanın ruhunu aşığalayıp, tarihi bugünün kurallarına zorlayıp, millî duygu serbest kalmayacak şekilde kafesleyip, mankurt olarak kalacağız? Biz kimdik ve şimdi nereye gidiyoruz?)

³⁸²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 38.

Şair, şiirin bazı bölümlerinde Amerika'nın bu halklara öz varlığını unutturma politikasında büyük rol oynadığını belirtmiştir. Eğer Amerika'nın yolundan gidilirse, sadece dışarıdan Kazak görünen fakat içerisinde Amerika'nın etkisiyle şekillenen bir Kazak halkının ortaya çıkacağından söz etmektedir.

Şiirde mankurlaşan Kazak halkının yaşadığı topraklar, böyle devam ederse Kazakistan olmaktan çıkacak ve mankurtların yaşadığı Mazakistan'a dönüşecektir. Buradaki "Mazakistan" kelimesiyle şair, Kazakistan'ı kasdetmektedir. Şaire göre Kazakistan olmaktan çıkan ülkeye de artık Kazakistan değil "Mazakistan" denmesinde bir sakınca görülmemektedir.

...

"Amerikandıq ulttan" jol alıp

"Qazaqstandıq ultqa",

Aynalmaymız ba, tek qana turqı bar,

Qarın müddesi üşin ğanajulqınar,

Ruhani surqı joq, ulti joq "mazaqstandıq ultqa?"³⁸³

...

(Amerikan milletinden yola çıkarak Kazakistan milletine, döneceğiz hepimiz sadece yüzü olan, sadece mide gereksinimleri için çırpınan, ruhani yüzü yok, milleti yok Mazakistan (alay) milletine?)

Gelecek için endişeli olan şair, kendi benliğini unutmaya hazır olan Kazak milleti ile alay etmektedir. Şairane bir benzetme yaparak, Kazak milletini müziği olmayıp sadece sesi kalan bir millete benzetmektedir:

³⁸³Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 39.

...

Endi 2030- jılğa Elbasımız

Tilin, ruhın saқтаğan Qazaq halqımen bara ma?

Nemese tili joyılıp, türi ğana qalatın,

Äni moyılıp, üni ğana qalatın

Jaña “Qazaqstandıq ult” parqımen bara ma?³⁸⁴

...

(Şimdi 2030’a Önderimiz dilini, ruhunu koruyan Kazaklar ile mi gidecek? Veya dili olmayan, sadece şekli kalan, müziği olmayıp, sadece sesi kalan yeni ‘Kazakistan milleti’ ile mi gidecek?)

“Örkeniyettiñ Adasuvı’ Attı Romannan Kompyuterbastı Jartı Adamdar (Ruhsız Küş Formulası)” (“Medeniyetin Sapması” Adlı Romandan Bilgisayar Başı Yarım İnsanlar ‘Ruhsuz Güç Formülü’) isimli şiirde şair, insanların ne olduğunun bir önemi olmadığını önemli olanın insan olmaları gerektiği üzerinde durmuştur. Kendini, dilini ve özünü unuttuktan bir süre sonra varlığının da anlamsızlaşacağını belirterek, kendini gelecek kaygısına ve maddi değerlere adayanların insan olmaktan çıktıklarını dile getiren şair, manevîyatın önemini tüm şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de bir kez daha vurgulamıştır.

...

Prezident pe, depuvdat pa, traktorşı ma, bări bir,

Boyın ruhtan avlaq salsa bäriniñ de mäni bir.

Öz halqınıñ tili, dili- zor adamiy parqına,

Tamır jalğay almağandar ne sıylamaq halqına?

Bul Qazaqqa köz ötken be,

Tildiñ muñın söz etkende

³⁸⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 40.

Key başsılar naq bir jılan körgendey bop qaltırar...
 Ultsızdardıñ bəri- ruhiy mügedekter, jartılar.
 Tilin, ultın mensinbevdep ol qasqalar baq tabar,
 Bar nazarı materiyaldıq iygilikke toqtalar.
 Jağımpazdar qoldavımen olar bugün maqtalar,
 Al tarihta “ruhın satqan qarın qulı” bop qalar.³⁸⁵

...

(Cumhurbaşkanı mı, milletvekili mi, traktörcü mü, fark etmez, kendisini ruhtan uzak tutsa hepsinin manası bir. Öz halkının dili, özü – büyük insan özüne, kökünü devam ettiremeyenler ne bağışlarlar halkına? Bu Kazak’a nazar mı değdi, dil kaygısını dile getirince bazı yöneticiler tam bir yılan görmüş gibi titrerler... Millîyetsizlerin hepsi – ruhi özürlü, yarım. Dilini, millîyetini inkâr edenler bundan baht bulur, tüm dikkati maddi varlığa odaklanır. Dalkavukların desteğiyle onlar bugün övülür, tarihte ise “ruhunu satan mide kölesi” olarak kalırlar.)

Şair bu şiirinde de, batıyı ve bilinçsizce batılılaşmaya çalışan Kazak halkını eleştirmektedir. “Kevser suyu” da şiirde dikkat çeken noktalardandır. Bildiğimiz gibi Kevser suyu, Allahü Te’ala’nın mahşer günü, Hazreti Muhammed’e bahşedeceği büyük bir havuzdur. Bazı müfessirlere göre Kevser; çok çeşitli hayır ve ihsan demektir. Bazılarına göre Kevser; Peygamberimize ait olan özel bir nehrin adıdır. Hadislerden anlaşılan odur ki; Kevser cennette bulunan bir nehrin adıdır. Mahşerin boğucu ve yakıcı havasından bulanan mü’minler, bu havuzun tatlı ve soğuk suyundan içerek serinleyeceklerdir.³⁸⁶ Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak birlik anlamına da gelen Kevser suyu, dağılmak üzere olan Kazakistan’ın en çok ihtiyacı olan şeydir. Şair şiirinde de dağılarak varlığını kaybetmeye yüz tutmuş Kazak halkı için şunları söylemektedir:

³⁸⁵Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 58-59.

³⁸⁶Mehmet Çağlayan, **Ehl-i Sünnet Akidesi**, Kayıhan Yayınları, 2009, s. 269.

...

Qalay tüstik biz batıstıq qiyratqış küş torına?

Quvanıp ek, qosıldıq dep kavsar bulaq qorına.

Adasqanday tılsım nuvdan,

Biz olardıñ kir su quyğan

Jürek pen oy aynıtatın qubırına tap boldıq,

Tipti az jılda qolda bardı joğaltuvğa şaq qaldıq...³⁸⁷

...

(Nasıl düştük biz Batı'nın yok edici avına? Sevinmiştik eklendik diye Kevser suyuna. Sapmış gibi büyük ormanda, biz onların kir su koyan yürek ile düşüncüyü bulandıracak borusuna denk geldik. Hatta az yıllar içinde topladığımızı kaybetmeye az kaldık...)

“Tört Ana” (Dört Ana) isimli şiiri şairin manevî değerlere ne derece önem verdiğini gösterdiği şiirlerindedir. Tarih, anadil, doğduğu yer, örf ve adetler, şairin en çok önem verdiği manevî değerlerin başında gelmektedir. Şiirlerinin temeline baktığımızda genellikle bu dört tema üzerine yoğunlaşan şairin, bu değerleri ne derece önemseydiğini görebiliriz. Şaire göre bu değerlerin her biri bireyin birer anasıdır.

...

Är adamda öz anasının başka da,

Ğumırına eter mäñgi Astana,

Demel jürer, jebep jürer arqada,

Boluv kerek qudiretti tört ana:

TUVĞAN JERİ- tüp qazıǵı, aybını,

TUVĞAN TİLİ- mäñgi önege aydını,

³⁸⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 59-60.

JAN BAYLIĞI, SALT-DÄSTÜRİ- tigeri,

Qadamına şuvağşaşar ünemi,

Jäne TUVĞAN TARİHI,

Eske aluvğa qanşama

Avır äri qasiretti bolsa da.

Qudiret joq töert anağa teñ keler,

Onsuz sanañ qanbaqqa uqsap sendeler.

Özge ananıñ ulılığın tanımas,

Tört anasın mensinbegen pendeler.

Tört anadan senim taba almağan

Tamırsızdıñ bası qayda qalmağan? !

Tört anasın sıylamağan jalıqtıñ

Eşqaşanda baq juldızı janbağan.

Qasiyetti bul tört ana- tağdırıñnıñ tınısı,

Tört ana üşin bolğan küres- küresterdiñ ulısı!³⁸⁸

...

(Her insanda öz anasından başka da, ömrüne eder ebedi fazlasıyla, destek verir, yürür yanında, olması gerek kutsal dört ana: DOĞAN YERİN – temel kazık, ANA DİLİN – ebedi kılavuzun, CAN ZENGİNLİĞİ, ÖRF-ADET – direği, adımına şadlık verir ebedi ve ÖZ TARİHİN, hatırlamaya ne kadar ağır ve kaygılı olsa da kudret yok dört anaya denk gelen, onsuz fitratın çal gibi gezer. Başka ananın büyüklüğünü tanımaz. Dört anayı dikkate almayan insanlar. Dört anadan inanç güven bulamayan köksüzün başı nerde kalmamış?! Dört anasına saygı göstermeyen halkın hiçbir zaman baht yıldızı parlamamış. Kutsal bu dört ana – kaderin nefesi, dört ana için olan mücadele – mücadelelerin en büyüğü!)

³⁸⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 61-62.

“Mereydiñ Saqtar Hanına Aytqanı” (Merey’in Sak Hanı’na Söylediği) isimli şiirinde şair manevî zenginliğin insanın geleceği olduğunu belirtmektedir. Sembolik olarak kullandığı Sak Hanlığı için en önemli şeyin güç olmasını eleştiren şaire göre, sadece gücü ile var olanların hiçbir değeri yoktur ve gelecekleri de tehlike altındadır.

...

Biz ärqaşan jan baylığın adamnıñ,
Bolaşağı dep qaradıq ğalamnıñ.³⁸⁹

...

(Biz her zaman manevî zenginliğini insanın dünyanın geleceği diye kabul ettik.)

Şair bu şiirinde hayatta maddi zenginliklerden daha önemli değerlerin olduğunu belirtiyor. Mesela “dostluk” gibi. Şiirde yine bir hikâye üzerinden dostluğun maddiyattan daha önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Dostunu kurtarmak için bir gözünü veren kişinin bu fedakâr davranışı bütün dünyaya yayılmış ve bu kişi tüm dünyada bir kahraman olarak ilan edilmiştir. Şahanov’a göre; vefalı bir dost güçlü bir dosttan yeğdir ve bunu şöyle ifade etmektedir:

...

“Dos tilektiñ sadağası janımız,
Mine közim, alıñız!”
Kirevke sap duvmandı elge,
Han ükimi orındaldı, ne kerek,
Tutqın jigit tuvğan jerge
Közsiz dosın ertip keldi jetelep.³⁹⁰

...

³⁸⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 94.

³⁹⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 95.

(“Dostum için canım feda. Buyurun, gözlerimi, alın!” Sevinçli yurduna sunarak, han emri yerine getirildi. Esir yiğit öz yurduna gözleri olmayan dostunu elinden tutarak getirdi.)

Manevî değerlerin her geçen gün biraz daha yok olduğundan söz eden şair, artık toplumda ar ve namusun kalmadığından, insanların hayâsızca bir ömür sürdüklerinden ve toplumun manevî açıdan bir çöküş içinde olduğundan şikâyet etmektedir. Şiirde şair, iyi ve kötü insanları temsilen sembolik olarak bazı hayvanları kullanmıştır. Bu şiirde de “dinazorlar” iyi insanları, “hamam böcekleri” kötü insanları temsil etmektedir. Herşeyin maddiyat üzerine kurulduğunu belirttiği **“Dinazovrlar men Egevquyrıqtar (‘Atlantıdanı Qıyratqan Alma’ Attı Jaña Romannan Üzindi)” (Dinazorlar ile Sıçanlar ‘Cengiz Han’ın İnsanlık Hali Sırrı’ Adlı Dramadan)** adlı şiirinde manevî değerlerin yok oluşunu şu şekilde ele almıştır:

...

Taraqandar dinazovrlardan burın kün keşken.

Äli ğumır sürip jatır,

Tirlik-saltı jürip jatır,

Alıptıqtıñ nege qajet ekendigin bilmesten.

Taraqandar tirşilik kemesinde,

Qarın-müdde öresinde,

Birlik saqtap pende-ümitke qatar-qatar mingesken,³⁹¹

...

(Hamam böcekleri dinozorlardan önce yaşıyordu. Hâlâ yaşıyorlar hayatları devam ediyor. Alplığın neye lazım olduğunu bilmeden. Hamam böcekleri hayat gemisinde, mide çıkarı için, beraberliklerini insana karşı koruyorlar.)

³⁹¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 142.

Sanatçılar arasında büyük düşünür olarak gördüğü Sokrates ve Bethowen' in insanları inançsızlığa ve mutsuzluğa iten kişilerle gerek yazdıkları eserlerle olsun gerekse yaşam tarzlarıyla olsun sürekli bir mücadele içinde olduklarını belirtmektedir. Kazakların ünlü sanatçılarından olan Abay da, hayatını bu mücadeleye adanmıştır. Abay'da Sokrates ve Bethowen gibi güçlülerin zayıfları yenmemesi için hayatı boyunca mücadele etmiştir.

...

Şındıq siylek biylik qurdı ulı jerdiñ üstinde.

Sondıqtan da Soqrat ta, Bethoben de, Puşkin de

Meyirimsiz, ruhsız küştermen mäñgilik oppozitsiyada.

Nanımsızdıq, darınsızdıq jolıñdı ılğıy oray ma,

Qara küşter izgiliktiñ zeyinine qaray ma?

Tensizdik köp, ayu, qasqır sayran sağlan toğayda.

Qazaqtın Qos ruh şını- Mahabbet te, Abay da

Sol üşin de dendelikpen mäñgilik oppozitsiyada.

İyâ, âlemde barlıq şınşıl aqındar oppozitsiyada.

Jomarttarğa- dünyeqoñız paqırlar oppozitsiyada.

Key tirşilik iyeleri qızğanıssız güldemes,

Ayıptımız ba solarmen bolğanımızğa irgeles?

Qanday jağdayda qandender ülken iterdi kündemes?

Muhittarda külli balıqtar kitterge ırza emes...³⁹²

...

(Gerçek çok seyrek yönetti yeryüzünü. Bunun için de Sokrates, Bethowen de, Puşkin de merhametsiz, ruhsuz güçlerle ebedi muhalefette. İnançsızlık, dâhisizlik

³⁹²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 142- 143.

yolu hep mi önünü keser, Kara güçler iyiliğin aklına bakarlar mı? Dengesizlik çok, ayı, kurdun gezdiği ormanda. Kazak'ın çift ruh zirvesi – Mahambet de, Abay da bunun için insanlık haliyle ebedi muhalefette. Evet, âlemde tüm gerçekçi şairler muhalefette. Cömertlerle – dünya kölesi zenginler muhalefette. Bazı hayat sahipleri kıskançsız gelişmez, ayıplı mıyız onlarla olmamızdan dolayı? Hangi durumda küçük boylu köpekler büyük boylu köpekleri eleştirmez? Okyanuslarda tüm balıklar balinalara razı değil...)

İnsanların güçlerine göre değerlendirildikleri toplumu da eleştirerek kendisinin de zayıfların yanında olduğunu belirtmektedir.

...

Atıñdı, dañqıñdı şığarğıñ kelse osı zamanda,

Jerden ap, jerge sap ataqtı tuğlanı jamanda.

Zorlığın erlikke telinip, zorayıp bağan da,

Bir künde aq belgili bolasıñ qoğamğa.

Aristotel' kezinde sınılıp, şındalğan bul ädis,

Osinav tarihköz äliske qazıp köp suranı.

Ejelden aqşa men satqındıq bir jürgen, tañdanba,³⁹³

...

(Adını, şöhretini duyurmak istiyorsan bu zamanda, yerden yere vur şöhretli şahsı. Zor kullanman kahramanlık sayılır, zorluk çıkarman da, bir günde belli olursun toplumda. Aristo zamanında sınav edilip, gerçekleşen bir yöntem bu, bu tarihî yöneme şu anda çok talep. ezelden para ile ihanet beraberdi, şaşırma.)

...

Qıyratqış oylar köp birlikke negizdelmegen:

³⁹³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 142- 143.

O, toba, kişkene kölşikter- teñizdermenen,
 Şımşıqtar, qarğalar- suñqarlarmenen,
 Esekter öziñse tulparlarmenen
 Qaşanğı jüre bermekşi oppozitsiyada?
 Qaşama bet-beyne jatır orınsız tırnalıp,³⁹⁴

...

(Mahvedici güçlerin düşünceleri çok birliğe esas edilmemiş: Oh, Allah'ım küçük gölcükler – denizlerle, serçeler, kargalar – şahinlerle, eşekler beygirlerle ne zamana kadar olacak muhalefette? Ne kadar yüzler yatıyor yersiz tırmanarak.)

Manevî değerlerin kaybedilmekte olduğunun dile getirildiği bu şiirde şair, sorunlara dikkat çekmek için olumsuzlukları iyi ve övülecek bir şeymiş gibi göstermiştir. Buna örnek olarak aşağıdaki dizeleri örnek gösterebiliriz:

...

“Tek bayudıñ jolın üyren,

Bir küniñdi bos etpe!”

Adamdıñ bar ma, joq pa, alınpaydı esepke.

Urla,

Alda,

Tamır jiber “saytangerlik” aylağa,

Aylalınıñ aybını askaq, mereyi üstem qayda da,

Süyenişñ biylik bolsa ustalam dep oylama,

Ar men uyat bul ğasırdı asa qoymas paydağa...³⁹⁵

...

³⁹⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 144.

³⁹⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 147.

(Tek zengin olmanın yolunu öğren, bir günün boşuna geçmesin! İnsanlık var mı sende alınmaz hiç hesaba. Çal, kandır, köküne ver “şeytani” hileye, hilelinin cesareti yüksek, otoritesi de üstün, desteğin yönetim olsa yakalanacağım diye korkma, ar ve ayıp bu asırda çok fayda getirmez.)

...

Eldegi eñ qurmettiler-eñ toyımsız urılar,
 Baylıq kimde bolsa, sonıñ mañdayınıñ nurı bar,
 Bar sayasat sol mañdaydı madaqtavğa qurılar.
 Urılıq zañğa aynalğan soñ ruh jırın kim uğar?³⁹⁶

...

(Memleketteki en hürmetliler – en doyumsuz hırsızlar, zenginlik kim de olsa, onun alınının nuru var, tüm siyaset o alını övmeye kurulur. Hırsızlık kanuna dönünce ruh şiirini kim anlar?)

...

Netken sezim erkindiği, attap bassañ-jın-oynaq.
 Adamzattı mäñgurt qıp azdıruvdın,
 Onıñ arın, hamısın tozdıruvdın,
 Uyat qaşqan näpsisin qozdıruvdın
 Şığarıldı mıñnan atsam türi oylap,
 İzgiliktiñ ulı kävsar özenderin ılaylap.

Qayda barsañ köz abraydı toyşıl meyrghanalar.

Tüñgi klüvb, tüñgi külki- oysız sayranhanalar

Şarşav bilmes tabıs közi retinde tanıldı.

³⁹⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 147.

Tek Baylıq pen Qızıqşılıq bastı murat sanalıp,
 Ğasır tüpki ruhani kompasınan jañıldı.
 Baz bir şağın qalalarda üş jüz miñday halqı bar,
 Söz joq, üş miñ näpsi kütter arnavlı üş sän qurar.

Är adamniñ pendelik osaldığan,
 Dañğaza şuvğa, duvmañğa bosañdığan
 Savdagerler ardan attap, baq tabuvğa talpınar,
 Qazir Ar men Namıstıñ da materiyaldıq narqı bar.³⁹⁷

...

(Nasıl bir his hürriyeti, bassan – disko. İnsanlığı mankurt ederek azdırmanın, onun arını, namusunu mahvetmenin, ayıp duygusu kaçan nefsin azdırmanın, bin bir çeşidi aşkın çeşit düşünmüş, iyiliğin ulu nehirleri çamurlayıp. Nereye gitsen her taraf restaurant. Gece kulübü, gece gülmeleri – düşüncesiz konuşmalar, yorulma bilmez gelir elde etme kaynağı oldu. Tek amaç Zenginlik ve İlginçlik olmuş, asır amaç ruhani pusulasından saptı. Küçük üç yüz binlik şehirde, laf yok, üç bin nefsinin tatmin eden güzel ev kurulur. Her insanın insanlık halinin zayıflığından, manasız gürültü, bayrama kendisini verdiğiinden tüccarlar şerefi geçip, baht bulmaya heveslenir, şimdi Şeref ile Ar'ın da maddi piyasası var.)

İnsanların gözü doymaz bir şekilde sadece kendilerini düşünerek manevî değerler önem vermemesini şu şekilde eleştirmektedir:

...

Qaşan, qalay toydıramız sol aşqaraq közderdi,³⁹⁸

...

³⁹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 147- 148.

³⁹⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 148.

(Ne zaman, nasıl doyuracağız bu doyumsuz gözleri,)

Günümüzde iyi insanların azaldığını dile getiren şair, iyileri nesli tükenmiş “dinazorlara” benzetirken; her geçen gün çoğalan kötü insanları ise çok hızlı ve sürekli üreyen farelere benzetmektedir.

“Yaşlı maymun” ile “genç maymun” benzetmesinden yola çıkarak, toplumun manevî değerlerine saldırı yapıldığını görmekteyiz. Burada “genç maymunlardan” kastedilen Kazak halkının gençleridir. Gençleri etkilemek daha kolay olduğu için bunu bilenlerin gençleri kullanarak bir toplumu yok edilmeye çalışıldığı üzerinde durulmaktadır. Gençlerin daha kolay yönlendirilip ikna edildiği ve onların kandırılmasının daha kolay olduğu bu devirde her alanda gençlere öncelik verilerek onların elinden tutulması gerektiği şu dizelerle anlatılmaktadır:

...

Tsirkterde qart maymıldar tartılmaydı jumısqa.

Al jas maymıl bağınpaz, tärbiyege tez köner,

Üyretip ap basqara ber immen yaki sözbenen,

“Avna!” deseñ, avnaydı olar, “Tur!”-dep buyır,³⁹⁹

...

(Sirklerde ihtiyar maymunlar çalışmaz. Genç maymun ise itaatkâr, çabuk öğrenir işi, öğret ve devam et çalıştırmaya işaret veya sözle. “Zıpla!” desen, zıplar onlar, “Dur!” desen durur onlar!)

“TJ-lar Nemese Jağımpazdıqtıñ Ujımdıq Örisi I” (Taban Yalayıcılar Ya da Dalkavukluğun Birlik Otağı I) isimli şiir şairin dalkavukluktan duyduğu rahatsızlığı dile getirdiği şiirlerinden biridir. İnsanların şerefini satıp nasıl dalkavuk olduklarından bahseden şair, onların duruma ve kişiye göre nasıl hareket ettiklerini bir anda nasıl değişebildiklerini anlatmaktadır. Bir toplum böyle davranmaya devam ederse, durumun daha da baş edilemez bir hal alacağından söz etmektedir.

³⁹⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 150.

Bu şiirde “TJ” kısaltmasıyla kastedilen şey, “Taban Jalağıştar” yani taban yalayıcılar, dalkavuklardır. Bağımsızlıktan önce Stalin ve Huruşev dönemindeki yöneticilerin liderlere körü körüne sorgusuz sualsiz bağılı oluşları Brejnev döneminde dalkavukluk seviyesine ulaşmıştır. Yazarın şiirinde yaptığı açıklamada Brejnev’in yapmış olduğu konuşma sırasında o dönemin Kazak aydınları tarafından 73 defa neredeyse her sözünden sonra alkışlandığını, bağımsızlıktan sonra da bu durumun yeni iktidarlar için devam ettiğini belirtmektedir. Şair bu şiirinde bu tarz yani dalkavuk insanlardan duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir.⁴⁰⁰

...

Jağımpazdıq –bul zamanda bastı öner,
Şındıq oğan bola almay jür tas kemer.
Qazirgi baq qaysar ruhtı erdi emes,
Arın satqan jağımpazdı eskerer.
Däyirdiñ de dañqı solar tös kerer,
Onı oylasañ, janarıña jas keler.⁴⁰¹

...

(Dalkavukluk – bu zamanın ana hünery, dürüstlük ona olamıyor taş kemer. Şimdiki baht cesur ruhlu er değil, şerefini satan dalkavuğu bulur. Devrin şöhreti de onlarda, bunu düşünsen, yüzüne yaş gelir.)

...

Atağaşa jalğandıqpen aşına,
Bedeliñdi namısıñmen asıra,
Külki boldiñ qasıñ tügil dosıña.
Biyliktiñ las köp etigin tiliñmen
Jalaytınday ne kün tuvdı basıña?⁴⁰²

⁴⁰⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 163.

⁴⁰¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 164.

...

(Yalanla dost olacağına, otoriteni şerefle besle. Maskara oldun düşman bırak, dostuna da. Yönetimin pis çizmesini dilinle yalayacak kadar ne gün doğmuş başına?)

...

Jağımpazdıq bizdiñ ultıñ tağdırın kürt özgertti,
 Ötirikke qanşa senseñ, qasiretiñ de sonşama.
 Qayda aparıp sağar eken bul indettiñ aqırı?-
 Dep munaydı birde mağan qart Türikmen aqını.
 İyâ, şındığın joğaltqandar aynalañda jür qaptap,
 Mansabı üşin, ne küni üşin oñğa, solğa sırğaqtap.⁴⁰³

...

(Dalkavukluk bizim milletin kaderini çok değiştirdi, yalana ne kadar inansan, kaygın da o kadar. Nereye götürecektir bu derdin sonu?- diye dert yandı bana yaşlı Türkmen şairi. Evet, dürüstlüğünü kaybedenler geziyor etrafta, hayatı için, günü için sağa sola kayıyorlar.)

Dalkavukluk, Kazak milleti içerisinde bulaşıcı bir hastalık gibi hızla yayılmaktadır. Halkı bu durumdan kurtarmak gerektiğini düşünen şair umutsuzluğunu şu şekilde dile getirmektedir:

...

Jağımpazdıq- juqpalı avruv, qan men oyğa taralğan,
 Bul beydava qasiretten ulttı qorğav- zor arman...⁴⁰⁴

...

⁴⁰²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 164.

⁴⁰³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 165.

⁴⁰⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 166.

(Dalkavukluk – bulaşıcı hastalık, kan ile düşünceye yayılmış, bu çaresiz kaygıdan milleti korumak – büyük hayal...)

Kazakların en önemli özellikleri arasında yer alan cömertlik ve misafirperverlik “**Qazaq Dastarqanı**” (**Kazak Sofrası**) adlı şiirde bir arada verilmeye çalışılmıştır. Bu özelliklerini kaybedenlerin gerçek Kazak olmadıklarına dikkat çekilmiştir.

Şair Kazakların kendilerine has gelenekleri olduğu ve bu gelenekleri halen devam ettirmelerinin gerekliliği üzerinde durmuştur.

...

Jıldar qalıp, jıldardan ozadı eles,

Ata dañqı balağa mazaq emes.

Dastarqanın jimağan babalardıñ

Jomart saltın joyğandar Qazaq emes!⁴⁰⁵

...

(Yıllar kalıp, yılları geçer hayal, ata şöhreti çocuğa eğlence değil. Sofrasını hiç kaldırmayan ecdatların, cömertlik örfünü yok edenler Kazak değil!)

Aşağıdaki dizelerde de dost ya da düşman her kim olursa olsun gerçek Kazak’ın sofrasının herkese açık olduğunu belirtmiştir şair.

...

Dosıñ tügil, mına keñ dastarqanıñ

Qasıqa da jatıptı-ay jıyılmastan.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 274.

⁴⁰⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 274.

...

(Dostun değil sadece, düşmanına bile açtı bu geniş sofran.)

1.1.15. Kazakların Ünlü İsimleri

Kendini şan ve şöhrete kaptıran giden Kazak sanatçılarının, Kazak halkına karşı tutumunu “**Namıssız Darın Satqındığı Nemese Birinşi men Onınşı Kezektegi İsti Şatastırğandar**” (Namussuz Yetenek Dönecliği Ya da Birinci ve Onuncu Sıradaki Suçluyu Karıştıranlar) adlı şiirinde eleştirmektedir. Onların vatanları için bir şey yapmadıklarından şöhret uğruna manevî değerlerden uzaklaştıklarından yakınmaktadır. Bu şiirde Kazak sanatçılarının, Kazak halkının yaşadıkları sıkıntıları ve kederleri anlatmak yerine eserlerinde daha farklı konulara yönelmeleri, yaşanan sıkıntılara eserlerinde yer vermeyerek gerçeği göz ardı etmeleri eleştirilmektedir.

Kazak sanatçılarını sadece işledikleri konu bakımından değil, Kazak dilinde söyleyip yazmak dururken, Rus dilinde söyleyip yazdıkları için eleştirmektedir:

...

Biraq otan qorğavğa zor mән berip,
 Jatqanda jurt jan alısıp, jan berip
 Müsinşimiz qanday maqsat quvındı?
 Oğan köñlim osı arada suvındı.
 Oğan köñlim osı arada suvındı.
 Namıssız dañq oy aynıtar- juvındı!
 Ult tağdırı sınğa túsken zamanda,
 Buğıp qalğan darındı adam adan ba?
 El muñınan qaşıq qonğan bul jigit,
 Tursa da qan tamırındanur jürip,

Darınımen şığarsa da jaqsı atın,
 Uğınbaptı azamattıq maqsatın.
 Tüsiretin erdiñ qunın, simbatın,
 Satqındıq bul, ultsızdıqqa tım jaqın.
 Qılmıспен te şatastırsa kimde-kim
 Eñ birinşi jāne onınşı mindetin.
 El basına tōngen şaqta ulı sın,
 Öz ultımen birge almasa tınısın,
 Āri onıñ namısı üşin, tili üşin,
 Kürespese, onday darın qurısın!
 Müsinşi isi māñgürttik bop tabılsın
 Jāne altı ay abaqtığa jabılsın!⁴⁰⁷

...

(Vatanı korumak için pek çok çaba harcanıp çabalanırken, bütün millet can verip savaşırken sanatçımız hangi gayeye ilerledi? Ona gönlün bu arada soğudu. Namussuz şöhret düşüncüyü değiştirir-bulaşık suyu! Millet kaderinin sınıdığı bu zamanda, saklanmış yetenekli adam adam mı? Halk üzüntüsünden uzak kalan bu yiğit, dursa da kan damarında nur gidip, yetenekle duyursa adını daha iyi, anlamamış yiğitlik maksadını. Düşürecek kahraman değerini güzelliğın, hainlik bu milletsizliğe çok yakın. Suça eşit-değiştirirse birisi en birinci ve onuncu görevini. Halkının başına doğan büyük sınav zamanında, kendi milleti ile almaz ise nefesini Hem onun namusu için, dili için, savaşmazsa, öyle yetenek kurusun! Sanatçı işi benliğini kaybetmişlik olarak tanınsın ve altı ay hapse o atılsın!)

Sadece boğazını düşünen, halkının geleceği ve manevî değerleri için çaba göstermeyen Kazak sanatçılarından **“Dınazovrlar men Egeqvıyırqtar (‘Atlantıdanı Qıyratqan Alma’ Attı Jañı Romannan Üzindi)” (Dınazovrlar ile Sıçanlar (‘Atlantida’yı Mahfeden Elma’ Adlı Yeni Romandan Parça) isimli**

⁴⁰⁷Muhtar Şahanov, *Māñgurttenbev Marselezası*, s. 43.

şiiirde söz edilmektedir. Sadece kendi yaşamlarında değil, eserlerinde de manevî değerlere gerektiği kadar yer vermeyen Kazak sanatçılarını eleştirmekte onlara “hüner sağırları” tabirini kullanarak seslenmektedir.

...

Keybir öner sañlaqtarı- urlıqqa da uraşı:

Erteli- keş telejâşık aynasınan túspeytin,

Oy-sanası, meşevlenip, tek tamağı isteytin

Qalıñ eldiñ “ar-namısı” sanalatın bir äñşi

Dañq dep aqşa müddesinen özge tuk joq oyında,

Än salıp jür urılar men reketterdiñ toyında.⁴⁰⁸

...

(Bazı hüner sağırları – hırsızlığa da davet ederler: Erken ya da geç televizyon ekranından inmeyen, düşüncesi durup, sadece boğazı çalışan halkın “şeref gururu” sayılan bir sanatçı şöhret ile para çıkarından başka bir şey yok aklında, şarkı söyler hırsızlar ile gaspçıların kutlamalarında.)

Sanatçının her zaman toplumun ihtiyaçlarına yönelik nitelikli eserler vermesi gerektiğini belirten şair “**Aybergenov Şiñi**” (**Aybergenov Zirvesi**) isimli şiirinde de Aybergenov ve Mahambet’in şiirlerinin Kazak halkı üzerindeki etkisinden bahsederken şairlik yönlerinin övülmesinin yanı sıra insanlık yönlerinin de bir o kadar mükemmel olduğu üzerinde durmaktadır.

Eserlerinde toplumun ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda şiirler yazan şaire göre, önemli olan çok şiir yazmak değil, anlamlı şiirler yazmaktır. Ayrıca sanatçı eserlerini yazarken cesur olmalıdır.

⁴⁰⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 149.

...

On tom öleñ jazğandardı ketti umıtıp keñ dala.
Biraq şağın on öleñmen on millıon Qazaqtı
Tolğandırğan, tañ qaldırğan Mahabbet pen Sen ğana,

Adamdıqsız aqındıq joq, tırmissañ da jan sala,
Jomarttıqsız tağı alısqa şabamın dep şarşama,
Batırlığın qanşa bolsa, aqındığın sonşama.
Tipti öziñdi sıydırmağan dañqtıñ tar törine,
Meni birge ap şıqqıñ kep arpalıstıñ qanşama.⁴⁰⁹

...

(On cilt şiir yazarları unuttu geniş bozkırlar. Ama küçük on şiirle on milyon Kazak'ı düşündürdün, şaşırttı sadece Mahabbet ve sadece Sen. İnsaniyet olmadan şairlik yok, çabalasan da canını koyup, cömertliksiz daha uzağa gideceğim diye çabalama, cesaretin ne kadarsa, şairlik de o kadar. Hatta kendini şöhretin dar yerine sığdırmayan, benimle namus çıkıp söz yarıştırdın dar yerde.)

Öncelikle halkının iyiliğini düşünen ve halkı için hizmet eden şair, her zaman gelişmeyi, ilerlemeyi ve halk tarafından takdir görmeyi hak eden kişidir. Halkın takdirini ve beğenisini hak eden şairlerden birisi de Aybergenov'dur.

...

Ne jaqsılıq bolsa, aldımın elge bolsın degensiñ,
Sondıqtan da seniñ dañqıñ kögersin.
Sayın dalañ jırındı eske ap, külkisin sâl şegersin.
Är jürekke bultqa oranğan qasıyetti bir şıñ bar:
Ol- aqındıq märttik sıñı, Aybergenov degen şıñ...⁴¹⁰

⁴⁰⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 160.

...

(Ne iyilik olsa, önce milletime olsun diyensin, bunun için de senin şöhretin yeşersin. Bozkırların şiirini anı yapıp, gülmesini biraz azaltsın. Her yürekte buluta sarılan haysiyetli bir zirve var: O – şairliğin mertlik zirvesi, Aybergenov denen zirve...)

“**Arman**” (**Hayal**) adlı şiirde şairin ele aldığı önemli isimlerden birisi de Farabi’dir. Bu şiir iki kişinin başından geçen bir hikâyeye şeklinde yazılmış ve şiirde iki kişi arasında karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırılması yapılan iki kişiden biri Farabi diğeri ise Doyıl’dır. Doyıl dünya işine kendisi vermiş, sürekli para kazanmakla meşgul ve hayat derdine düşmüş birini temsil ederken Farabi ise, dünya işleriyle uzaktan yakından ilgisi olmayan büyük bir düşünür, âlim ve şairi temsil etmektedir. Gerçek zenginliğin bu âlemde ölmez eserler bırakmak, insanlık için faydalı işler yapmak olduğu üzerinde durulmaktadır.

...

Eki dostı eki arnağa böldi ömir.
 Doyıl solay özgerpedi şeşimin,
 Dävlet oğan jıldam aştı esigin.
 Öneri asqan savdagerdiñ köp ötpey
 Bağdat, Mısır tügel bildi esim.
 “Esepsizdin nesibesi ozar ma?”
 Äyelin de bavlıdı ol so zañğa,
 Qonaqqa arnap asılatın etti de
 Özi salıp beripjürdi qazanğa.
 Tek baylıqqa degen jutañ sarañdıq
 Jiberdi onıñ bar önerin qarañ qıp.
 Mine, osılay jazıq darın, jas tuğla
 Uşıradı äbiletti tozğınğa.

⁴¹⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 160.

Savdagerdi özge tügil,
 Öziniñ
 Urpaqtarı ketti umıtıp az jılda.
 Al Äbuv şe?
 Keñge jaydı ol qanatın,
 Äbuvimiz- äri ğalım, äri aqın,
 Äbuvimiz- bizdiñ ulı babamız
 Äbuvnasır äl- Farabi bolatın.

MÄÑĞİ LAVLAP JANUV ÜŞİN ĞALAMDA
 ÜLKEN BAQIT TABUV ÜŞİN ĞALAMDA,
 ÜLKEN BOLIP QALUV ÜŞİN ĞALAMDA,
 ÜLKEN ARMAN KEREK EKEN ADAMĞA.⁴¹¹

...

(İki dostu hayat iki kanala böldü. Doıyl öyle deĝiřtirmede kararı, zenginlik hızlı açtı ona kapısını. Hüneri aşan tüccarı çok geçmeden Bağdat, Mısır hepsi bildi ismini. “Hesapsızın nasibi geçer mi?” Eşini de bağladı o, o kanununa, konuĝa ayrılan eti de kendisi koyuyordu kazana. Tek zenginliğe olan cimrilik gönderdi onun tüm hünerini karanlığa. İşte, böyle dahi, genç şahıs gitti öyle bozguna. Tüccarı diğerlerini bırak, kendi nesli unuttu az yılda. Abu ise ne oldu? Ufku geniş oldu onun, Abu – hem âlim, hem şair, Abu – bizim ulu ecdadımız Abu Nasır al – Farabi idi. EBEDİ ALEV OLUP YANMAK İÇİN ÂLEMDE, BÜYÜK BAHT BULMAK İÇİN ÂLEMDE, BÜYÜK OLARAK KALMAK İÇİN ÂLEMDE, BÜYÜK HAYAL LAZIM İMİŞ İNSANA.)

Şairin bu şiirde anlatmak istediği; dünya malına tamah eden, dünya işleriyle uğraşan sanatçıların hiçbir kıymetinin olmadığı, dünyanın halkı için çalışan üreten Farabi gibi düşünörlere ihtiyacı olduğudur. Boş hayaller yerine, halkı için ilim ve terbiye yolunu seçen kişinin, halkın gözünde sahip olduğü yerin ne kadar önemli

⁴¹¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 224.

olduğunu belirterek Kazak halkına bu doğrultuda ilerlemenin önemini göstermeye çalışmaktadır.

...

Ulı baba, biraq meniñ armanım
 Parız benen mahabbattan quralğan.
 Şamın jaqsam gılım menen önerdiñ,
 Elimdi zor merekege bölürmin.
 Bul saparım azaptı da şığar-av,
 Ne de bolsa, peşenemnen körermin.
 Meyli, mäñgi jarımayın kiyimge,
 Meyli, tüyir nan qalmasıñ üyimde,
 Meyli, ulınıñ eñbek etip arımen
 Jürgendigin uğınbasın qalıñ el.
 Qarlı boran qıran jolın böger me?!
 Önerimnen tasıp tolam kemergesin.
 Men özime riza emespin,
 elimnin
 Süyenışı bola almasam eger de.⁴¹²

...

(Ulu baba, ama benim hayalim. Görev ile muhabbetten kurulmuş. Mumunu yaksam ilim ile hünerin, milletim için büyük bayram olur. Peki, ebedi yetmesin elbiseme. Peki, ekmek parçası kalmasın evimde. Peki, ulunun emeği, şerefi ile çalıştığını anlamasın millet. Karlı fırtına şahin yoluna engel mi?! Hünerimin taşıp dolup sonuca. Ben kendime razı olmam eğer milletime desteğim olmazsam.)

⁴¹²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 223.

Şahanov için hayatını Kazak halkına adayan bir başka sanatçı da Serik Aliyev'dir. "**Jomart Jürek Tağlımı**" (**Cömert Yürek Yönü**) isimli şiiri şair, cömert kişiliğiyle tanınan Serik Aliyev anısına yazmıştır. Onunla buluşmayı beklerken onun ani ölümüyle yıkılan şair, şiirinde bu durumdan dolayı duyduğu üzüntüyü ve onun Kazaklar için ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir. Daha onunla paylaşacakları bitmemişken Serik Aliyev'in hayatını kaybetmesi hem Şahanov için hem de Kazak halkı için büyük bir yıkımdır.

...

Qazanın ottan tüsirmey ketken, jomarttıq

Jeñgen jüregin,

Aq köylegimen tuğan, baq köylegimen tuğan

Azamat erdiñ biri ediñ.

Sarañnıñ bir jıl jeytuğın asın bir sätte ğana taratıp,

Turuşı eñ sodan rahat tavıp, köñliñnen äppaq tañ atıp.⁴¹³

...

(Kazanını ateşten indirmeyen, cömertlik kalbini yenen, ak gömlekle doğan, baht gömleği ile doğan, dahi idin sen. Cimrinin bir sene yiyeceği yemeği, sen bir anda dağıtırdın, bundan canın rahatlayıp, bedeninden ak tan doğardı.)

Şairin yolunu bulması için öncülük eden Serik Aliyev'i artık göremeyecek ve ona akıl danışamayacak olması onu derinden etkilemiştir. Cömertliğinin yanı sıra bilge kişiliğe sahip olan Serik Aliyev'den şu şekilde bahsedilmektedir:

...

Qırğızı qayıñ bur jarğan kezde

Bişkekke keldin meni izdep.

On künnen keyin jolığamız dediñ nar peyiliñmen eñseli

⁴¹³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 241-242.

On künnen keyin, amalım qanşa tabıttakördim men seni.⁴¹⁴

...

(Kırgızların kayın diktiği bu yerde Bişkek'e geldin beni arayıp. On gün sonra görüşürüz demiştin bana, on gün sonra çarem ne, tabutta gördüm ben seni.)

...

Qazaqtıñ men de sormañday ulı key-kezde joldı

Tas tuman...

İzdevmen ötem, ayavlım, seni jüregi darqan, dos qıran,

Sen de ılğı mağan sätilik tile jeti qat jerdiñ astınan!⁴¹⁵

...

(Kazak'ın ben de oğluyum bazen yolu sis olan... Arayıp geçerim, canım seni, yüreği büyük, dost şahinim, sen de bana şans dile yedi kat yerin altından!)

“Qarağayğa Qarsı Bitken Butaq” (Ağacın Karşısında Biten Dal) isimli şiiri, gazeteci yazar Marat Qabanbay'a ithafen yazılmıştır. Marat Qabanbay, Kazak milletini önemseyen ve onu her zaman yücelten isimler arasında yer almaktadır. Bu şiirde gerek kendisine gerekse Kazak halkına yapılan haksızlıklar karşısında dimdik ayakta duran aydınlardan biri olduğu belirtilmektedir.

...

Qara küşi toy toylasıp, jeñ uşınan jalğasqan,

Dävir ünsiz tomsaradı ar-namısın qar basqañ,

Ziyalısı jağımpaz bol, dilin satıp aljasqan.

Sonday şaqta tek şındığın ete bilgen aldaspan

Qarağayğa qarsı bitken butaq eñ sen, narqasqam.⁴¹⁶

⁴¹⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 242.

⁴¹⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 242.

⁴¹⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 242.

...

(Kara gücü bayram edip, gömlek kolundan devam eden, devir sessiz yatıyor, şerefini kar basmış, aydını dalkavuk olup, özünü satan yaşlanmış. O zamanda tek gerçeği söyleyen kılıç olup, ağaca karşı biten dal sen idin canım.)

Kazak millî ruhunu ayakta tutmak için çaba harcayan Marat Qabanbay, şair tarafından yapılan bir benzetmede Kazak halkının millî ruhunu harekete geçirmesi yönüyle “Kazak millî ruh motorunun yakıtı” na benzetilmiştir.

...

Düniyeniñ bar sabının jumsasa da ağarmay
 Qalatındar jürüvşi edi sağan tusav taba almay,
 El tizesi бүгilmeydi, ruhi, tili joğalmay,
 Ulttıq ruh motorına bolıp ediñ janarmay,
 Endi ultıñniñ törindesiñ, qansar Marat Qabanbay!⁴¹⁷

...

(Dünyanın tüm sabunu kullanılsa da ağarmadan kalanlar sana kuramazdı tuzak, devlet dizi bükülmez, millî ruh motoruna olup idi yakıt, şimdi milletin hafızasındasın Marat Kabanbay!)

Aydınların dalkavuk olduğu bir dönemde dimdik ayakta duran, güvenin ve dostluğun kaybolduğu bu çağda yönetimdekilerin karşısında dimdik duran hasta yatağında bile bu tavrından hiç ödün vermeyen 1955 yılında bir süre “Kazak Edebiyatı” gazetesinin baş redaktörlüğünü de yapmış olan başarılı bir Kazak dilcisi olan Safvan Şaymerdenov’dan da “**Safvan Şaymerdenovtñ Ruhına**” (**Safvan Şaymerdenov’un Ruhuna**) isimli şiirde söz edilmektedir.

Pek çok Kazak sanatçısı milletsizleşirken, o benliğini kaybetmeden mücadelesine devam eden nadir aydınlardan biridir.

⁴¹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 243.

...

Kim ŧeginip, kim qaldı,
 Ultımızdıñ zardap ŧekken til men ruhı qasında?
 Ağa, seniñ adaldıǵıñ, qaysarlıǵıñ osında!

Turǵan ŧaqta tuǵırnan senim qaşıp, dos ayıp,
 Öziñ ediñ Qolbinge de qarsı ŧıqqan qasqayıp.
 Qatal navqas tösegine jatsañdaǵı tañılıp,
 Jüregiñde bolat balqıp, küŧ qaynap,
 Tilin satqan baŧılarǵa tis qayrap,
 Eldik dara baǵıtıñnan körmediñ bir jañılıp.

Ulttan biyik turuv üŧin biyiktetip minesin,
 Til men dilden alıs salıp irgesin,
 Talay Qazaq iyelendi ultsızdıq jüldesin...
 San tonnalıq topıraqtıñ kirseñ de endi astına
 Sen aǵatay, sol küretse bizben ärkez birgesiñ!⁴¹⁸

...

(Kim çekildi, kim kaldı, milletimizin azap çektiǵi dil ile ruhu yanında? Aǵabey, senin adilliǵın cesaretin bu işte! Yaşadıǵı çağda aslından güven kaçıp, dost kaçıp, sendin Kolbin'e de karşı çıkıp duran. Aǵır, hasta yataǵında yatsan da halsiz, yüreğinde demir eriyip, güç kaynayıp, dilini satan yöneticilere diŧini bileyip, devletlik, dâhilik yönünden hiç ŧaşırmadın. Milletten yüksek durmak için yükseltip minberini, dil ile özünden uzak yapıp duvarını, çok Kazak sahiplendi milletsizlik işini... Çok tonluk toprağın altına da girsen sen aǵabey, o mücadelende bizimle daima berabersin!)

⁴¹⁸Muhtar ŧahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 243-244.

Millî dili ile millî benliği yok olmaya yüz tutan insanların giderek mankurlaşmaya başladığı dönemde, şaire göre Bolathan Tayjan kendi özüne ve diline sıkı sıkıya bağlı bir şair olduğu için hâlâ kendinden söz ettirebilen önemli isimler arasında yer almaktadır. “**Bolathan Tayjan**” (**Bolathan Tayjan**) isimli bu şiirde şair, 1974 yılında Kazakistan İktisat Enstitüsü’nü bitirdikten sonra 1974-1975 yılları arasında Sovyet Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği yapmanın yanı sıra Kazaklar için pek çok konuda öncülük etmiş olan Bolathan’dan, ona duyduğu şükranlarından ve ölümünden dolayı duyduğu acıyı dile getirmektedir:

...

Jaralğanday ulttıq müdde-sanattan,
 Jigit ediñ eldi avzına qaratqan.
 Qazaq halqı ultsızdanğan ğasırda,
 Sen bizge öte qajet ediñ, Bolathan...
 Endi sağan beyişiniñesigin
 Ayqara aşsın qudiretti Jaratqan!⁴¹⁹

...

(Yaratılmış gibi millî haktan, yiğit idin sen milleti kendine baktıran. Kazak halkının milletsizleştiği asırda, dil ile özü değersiz yapan zamanda, sen bize çok lazımdın Bolathan... Artık sana kapısını geniş açsın kudretli Yaradan!)

Şairin yazmış olduğu bu şiirlerinden Kazak halkı için önemli liderlerin tam da en gerekli oldukları zamanda bu hayattan göçüp gittikleri ve Kazak halkının bu liderlerin yol göstericiliğine hâlâ büyük ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Şairin eserlerinde bu önemli şahsiyetlere yer vermesi, onlara duyduğu özlemin ve artık onlar gibi değerli sanatçıların kalmadığının, günümüzde kimsenin onlar gibi Kazak halkını ve geleceğini düşünmediğinden ve sadece kendi çıkarlarını düşünen insanların çoğalmasından duyulan üzüntüyü göstermektedir.

⁴¹⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 244.

“**Orazhan Jarkınbek**” (**Orazhan Jarqınbek**) adlı şiir, Kazak millî değerlere büyük önem veren gazeteci yazar Orazhan Jarkınbek adına yazılmıştır. Bu şiirde şair, onun Kazak dili ve Kazak millî ruhu ile ilgili yaptığı çalışmalar üzerinde durmaktadır. Şaire göre Orazhan Jarkınbek, günümüzün gözde davranışlarından biri olan dalkavukluğa, şan ve şöhrete kapılmamış, kendi gayret ve çabalarıyla doğru bildiği yolda durmadan ilerlemeye devam etmiştir.

...

Biyliktegi ultsızdarğa jalbañ qağar saltım joq”,-
 Degen oy men tağdır keşken ruh pen til sarbazı eñ
 Sağınış bol qaldıñ mine, inim Oraz Jarqınbek!⁴²⁰

...

(Yönetimdeki milletsizlere dalkavukluk yapacak âdetim yok, denilen düşünce ile kaderi geçen ruh ile dil askeri idin. Özlemim olarak kaldın işte kardeşim Oraz Jarkınbek!)

...

Seni bögey ağlan emes ultsızdanuv qalıbı.
 Namıssızdıñ köbeygeni namısıñdı janıdı
 Kigit ediñ el degende toqtay bilmes arını...
 Qabiriñe basımdı iyem
 -Farabi ölkesiniñ ruh-qanat nar ulı!⁴²¹

...

(Seni engelleyemedi milletsizleşme kalıbı. Şerefsizin çoğalması şerefini köreltti. Yiğit idin, millet denildiğinde durmak bilmeyen... Kabrine başımı eğiyorum. Al-Farabi ülkesinin ruh kanatlı oğlu!)

⁴²⁰ Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 244.

⁴²¹ Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 244.

1.1.16. Manas

Şair Kırgız Türkçesiyle yazdığı “**Manastın Elinde**” (**Manas’ın Ülkesinde**) isimli şiirinde de Kırgızların ve tüm Türk Dünyasının destan kahramanı Manas’tan söz ederek Kazak ile Kırgız arasındaki dostluğu vurgulamaktadır. Kırgız ve Kazak atalarının aynı kökten geldiğini ve onların dost olduğunu belirtmektedir. Aynı atalarının olduğu gibi Kazakistan’ın ve Kırgızistan’ın dost iki ülke olmalarına rağmen birbirlerine duydukları hasret ve özlem anlatılmaktadır.

Cengiz Aytmatov ile ortak yazdığı eserlerinden ve aralarındaki sıkı dostluk bağlarından yola çıkarak şairin Kırgız halkına olan sevgisinin ne derece derin olduğunu görmekteyiz. Yazdığı şiirlerinde genellikle Kazak- Kırgız dostluğuna ve kardeşliğine dikkat çekmeye çalışan şair, bu şiirinde de iki halkın güçlü bağlarla birbirlerine bağlı oldukları üzerinde durmuştur:

...

Elbiz egiz töldöy,

Kim bar jaqın sendey, boorum.

Uluu Qırqız jeri,

Er Manastın eli,

Quvçağıña al meni, boorum.

Qazaq- Qırqız eki köz bolso,

Al Ala-Too ortodoguv murunuv,

Qanday tagdır bizge kez bolso,

Salt qılğanbız dayım birge turuunuv.

Qılım keçken qıyın joldordo,

Şattıq bolup qayttı bugün azabıñ.

Manas ırın aytkan toolorgo

Sıymık menen qaray beret Qazagıñ.⁴²²

...

(Milletiz ikiz gibi, kim var yakın senin gibi kardeşim. Ulu Kırgız yeri, cesur Manas'ın ülkesi, kucağına al beni, bağrım. Kazak-Kırgız iki göz olsa, Aladağ'lar ortadaki burnu, hangi kader bize rast gelse, adet etmişiz daima beraber durmayı. Zor geçen yollarda, şadlık olup döndü bugün azabın. Manas şiirini söyleyen dağlara özlem ile bakar Kazaklar.)

1.1.17. Gelenek

Şair, halk hikâyesi tarzında yazdığı “**La-Valetta Mañındağı Tün Nemese Qasiyet Munarası**” (**La-Valetta Yanındaki Gece veya Haysiyet Kulesi**) adlı şiirinde, halk arasındaki bir hikâyeden yola çıkarak Kazak geleneklerinin halen günümüzdeki önemini vurgulamaktadır.

Bu hikâyede Malta'da kızların ergenlik çağına nasıl girdiklerini, güçlerini ve yiğitliklerini nasıl gösterdikleri anlatılmaktadır. Bir halk hikâyesi tarzında olan bu şiirde Malta'da halen devam ettirilen bir gelenekten söz edilmektedir:

...

Malta qızı jıyırma üşke tolğanda

İyek artıp armanğa,

Janarı jaynap,

Şaşına oleandr gülinen jemelek baylap,

Qoştasıp bal dävren şağımen sayalı,

Örtenip işten, tolğanıp, alqınıl,

Nän ülken ıdıstı tereze adlına qoyadı,

⁴²²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 253-254.

Äbden qızarıp pisken

Alma men bananğa toltırıp.

Bul- boyjettim değeni.

Mine osılay sınğa tüşpek suluv qızdıñ bedeli.⁴²³

...

(Malta kızı yirmi üç yaşına geldiğinde, hayallere daldığında, yüzü parlayıp, saçına olenadr çiçeğini takıp, vedalaşıp çocukluk çağı ile ateşlenip içten, dolup taşıp, büyük tabağı pencere önüne koyar. Tam olgunlaşmış elma ve muz ile doldurup. Bu – ergenlik çağına geldim demektir. İşte böyle sınava çekilir güzel kızın değeri.)

Şair bu evlenme geleneği hakkında aşağıdaki dizelerde şöyle bilgi vermektedir:

...

Al ümitker jigit bitken qaqpa aldına tura qap,

Alma- kezek öz baqıtın sınamaq.

Kim unamaq bul sayısta, kimniñ dañqı qulamaq?

Qız otırar terezeniñ jabığınan sığalap.

Biri muñlı gitar tartıp, biri nazdı än salıp,

Biri qızdıñ sulılığın jırğa qosıp tamsanıp,

Kün batqanşa öz önerin körsetedi jan salıp,

Janın salğan önerpazda namıs jatar qanşalıq?!

Eger de qız terezeden sagan külip qarasa,

Toy qamına kirise ber, bağıñ jandı. Tamaşa!

Üylendiñ be, bitti añgime, joliñ bolsın, marhaba!

Ajırasuv turalı zañ atimen joq Maltada.

⁴²³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 204.

- Jariñ jaysız bop jolıqsa, baqıt izdep jañadan,
 Ävrelenbe, ölip qana qutılasiñ sen odan,- ⁴²⁴

...

(O ümitvar yiğitler kapı önüne durup, sırayla kendi şansını sınar. Kim beğenilir bu yarışta, kim rezil olur? Kız oturur kapalı pencerenin deliğinden bakar. Biri kaygılı gitar çalar, biri nazlı şarkı söyler. Biri kızın güzelliğini şarkıya döker, gün batana kadar kendi hünerini gösterip çabalar, canını dişine takan ne kadar da namusludur?! Eğer de kız pencereden sana gülüp baksa, düğün yapmaya hazırlan, şanslısın. Aferin! Evlendin mi, bitti konuşma, yolun açık olsun! Boşanma ile ilgili kanun hiç yok Malta'da. Yarım kötü olsa, baht arayıp yeniden, boşuna çabalama, sadece ölüp kurtulabilirsin sen ondan.)

1.2. İNSAN TEMASI

Şairin şiirlerindeki insan teması, insanoğlunun sahip olduğu manevîyat ve insanî değerler etrafında şekillenmektedir.

1.2.1. İnsan

1939 yılında Mangışlak vilayetinin Ondı köyünde doğan Äbiş Kekilbayev, 1962 yılında Kazak Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'ni bitirerek "Kazak Edebiyatı" gazetesinde çalışmış, şiir kitapları, hikâyeler, romanlar ve makaleler yayınlamıştır⁴²⁵. Şair olmanın yanı sıra yazar, belâgat ustası ve devlet adamı kişiliğiyle de ön plana çıkan⁴²⁶ Äbiş Kekilbayev'e ithafen yazılan "**Ulular Men Ortaşalar**" (**Ulular ve Orta İnsanlar**) şiirinde sıradan insanlar ile ulu yani değerli insanlar arasında yapılan bir karşılaştırma dikkati çekmektedir. Daha bilgili insanların olması gereken yerde olmadığı, seviye olarak daha düşük seviyedeki insanların hak etmedikleri yerlerde oluşları şairi rahatsız etmektedir. Değişen

⁴²⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 204.

⁴²⁵Orhan Söylemez, **Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antolojisi**, Elips Kitap, Ankara, 2004, s.133.

⁴²⁶Damira İbragim, "Modern Kazak Edebiyatının Temsilcisi Äbiş Kekilbayev'in Hayatı ve Eserleri Üzerine", **Turkish Studies International Periodical For the Language, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring, 2010**, s.1122-1145.

yüzyılda insanlarda artık ne utanç ne de namus kaldığı, insanların ruhlarından tamamen soyundukları ve maddiyatın kölesi haline gelmeleri eleştirilmektedir. Herkesin midesi ile düşündüğü, maddi çıkarlar doğrultusunda dostluklar kurulan, akılla değil de çıkarlar doğrultusunda hareket eden toplum eleştirilmektedir.

Şairin bu şiirde “ulu düşünceler” kavramıyla anlatmak istediği; sadece manevîyata önem veren, maddi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyen kişilerdir. “orta düşünceler” ise, sadece maddi çıkarlarını düşünen “ruh ve manevîyattan” uzak maddi çıkarları için çalışan kişilerdir. Şairi rahatsız eden, bu “ulu düşünceler”e sahip olan kişilerin hak ettikleri yerde olmayışlarıdır. İnsana sahip olduğu manevîyat derecesinde değer veren şair, bu konudaki düşüncelerini eleştirel bir tutumla şu şekilde anlatmaktadır:

...

Payımsız jurt ortaşanı biyik qoyğan ulılardan.

Ulılardıñ osal jerin ortaşalar bilip alğan,

Ulı oylardıñ iyığına ortaşa oylar minip ağan,

San alqalı jiyındarda ortaşalar toy bastağan,

Jas tulpardıñ dañqın bögep, ortaşa attar oyqastağan.

Mınav marğav dävirdiñ de ortaşalar- süyeneri,

Biyliktegi bastıñ köbi- ortaşa aqıl iyeleri.⁴²⁷

...

(Bazıları ortaları yüksek koyar ululardan. Uluların zayıf tarafını orta olanlar biliyorlar, ulu düşüncelerin başına orta düşünceler geçmiştir. Birçok önemli düşünleri orta adamlar başlatıyorlar. Gerçek küheylan ününü saklayıp, orta atlar coşuyorlar. Böyle zayıf devrin de – desteği olan orta adamlar yönetimdekilerin çoğu bile orta akıl sahibi olanlar.)

⁴²⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 82.

Gelecek nesillerin de maddi çıkarlara manevîyattan daha fazla önem verdiği şairin şu mısrasından anlaşılmaktadır:

...

Baspen emes, qarınimen oylaytın top kele jatır.⁴²⁸

...

(Başıyla değil, karnıyla düşünen toplum geliyor.)

1.2.2. Baba

Oğluna hiç güvenmeyen bir babanın hikâyesinin anlatıldığı “**Äke Ükimi**” (**Baba Hükümü**) adlı şiirde şair, baba ile oğlu arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır. Kendini babasına kabul ettirmeye çalışan bir çocuğun artık doğruyu bulduğunu ve bunun için neler yaptığının anlatıldığı şiirde yaşadığı topluma zarar veren bir çocuğun babası tarafından gerekirse hayatına son verilebileceği anlatılmaktadır. Şiirde anlatılan hikâyeden yola çıkarak çocuğun babasını örnek alarak kötü şeyler yaptığı ve babasının da oğlunun yaptığı hataya son vermek için onu öldürmesinden söz edilmektedir. Babanın öldürme sebebi olarak da, bir toplum sanatçıya büyük saygı gösterirken kendi çocuğunun sanatçıya zarar vermesinin olduğu gösterilmektedir. Toplumun gözü önünde bu büyük bir utançtır ve bu utançla yaşayamayacağına karar veren baba oğlunun yaşamına son verir.

Bir başka üzerinde durulan konu da babanın çocuğunun yaşamında ne kadar önemli olduğu ve çocuğun da babanın hal ve hareketlerinden yola çıkarak kendine has bir yaşam tarzı geliştirdiğidir.

...

Tuvğan el

Aqındardın janın salıp qorğağan.

⁴²⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 83.

Tüsinbedim,
 Armandap eñ neni, ulım?
 Erteñ seni qoyıp jeldiñ ötime
 Izalı urpaq tükiredi betiñe.
 Sol qorlıqtan qutqarayın seni, ulım!⁴²⁹

...

(Memleket şairlerini canın verircesine korurmuş. Anlamadım, hayal ettin neyi oğlum? Yarım seni koyar rüzgârın altına, kızgın nesil tükürür yüzüne. Bu azaptan kurtarayım seni, oğlum!)

...

Keşir meni,
 Tavııldı bar amalım.
 Dala zañı- baba zañı, qarağım,-
 Dep äkesi qolına aldı sadağın...⁴³⁰

...

(Affet beni, tükendi tüm çarem. Bozkır kanunu – ecdad kanunu, canım deyip babası eline aldı yayını...)

“Äke Turalı Jır” (Baba Hakkında Şiir) isimli şiirinde şair, onu katı kurallar ve disiplin içinde yetiştirdiği için babasına teşekkür etmektedir. Babasından aldığı bu eğitimle artık hayatını kendisinin çizebildiğini, sadece doğrunun yanında olduğunu ve bunu babasına borçlu olduğunu belirtir.

Bu şiirde bir zirve gibi arkada duran baba profili çizilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Şair de tıpkı babası gibi onun yolundan, dürüstlük ve çalışkanlık yolundan gideceğini açıklamaktadır.

⁴²⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 195-196.

⁴³⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s.197.

...

Sürinsem, sınaq qarap ot janarıñ,
 Senin meni jaqtamadıñ, aqtamadıñ.
 Ārdayım osı qatal mineziñnen
 Küş alıp maqsatıma attanamın.

Jan äke, şertip sezim dombirasın,
 Kevdemi quvanışqa toltırasıñ.
 Armanıñ aspanına qulaş ursam,
 Arqamda asqar tav bop sen turasıñ.⁴³¹

...

(Sürünsem, sınıyarak bakar, sen beni kayırmadın, aklamadın. Daima bu sert huyundan güç alıp maksadıma atlanırım. Can baba, çalıp his dombirasını, göğsümü sevince doldurursun. Hayalin semasına çıkmak istesem, arkamda zirve dağ olup sen durursun.)

...

Quvan sen, quvana ber, äketayım,
 Men seniñ ömiriñniñ jalğasımın.⁴³²

...

(Sevin sen, sevin babacığım, ben senin hayatının devamıyım.)

1.2.3. Anne

Aşk teması içerisinde bir annenin evladı için çırpınışlarından söz edilen “Ğaşıqtıq Ğalamatı” (Āşıklık Alameti) isimli şiirde, bir annenin evladının tutulduğu aşktan dolayı düştüğü duruma olan üzüntüsünü anlatmaktadır. “Anne”

⁴³¹Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 251.

⁴³²Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 251.

kavramına büyük ölçüde yer verilen bu şiirde annenin fonksiyonuna şu şekilde değinilmektedir:

...

Qartañ äyel jumısına izdep kelip, jıladı:

“Jalğız qızım bar edi, aynam, tirligimniñ şınarı,

Erkelettim,

Ömirimdi jelken ettim yolına.

Tek sol güldep tolıssın dep,

Tek sol kiysin, sol işsin dep,

Eşteñeni ayağam joq, bärin bedrim qolına.

Qızım sulöv boy tüzedi, oy tüzedi jaydarı,

Oy tüzedi, köz javın ap qızğaldaqtay maydağı,

Aldı boldı qurbısınıñ birge ösken.

Ümitime baq pen qayğı qalay qatar mingesken?

Beker,

Beker jiberippin erkine,

Erte tüsip qaldı-av, sipä, Albırt sezim örtine.

Baqıttı edim,

Baqıttı edim men qayday,⁴³³

...

(Yaşlı kadın iş yerime gelip ağladı: “Yalnız kızım vardı, canım, hayatımın çınarı, şımarttım. Hayatımı yelken ettim yoluna. Tek o gül gibi açsın diye. Tek o giysin, o işsin diye. Hiçbir şeyi esirgemedim, hepsini eline verdim. Kızım güzel oldu, boyu uzadı, düşünceleri geliştirdi gülyüzlü oldu. Düşünceleri güzel lale gibi kibar, ar ve namuslu. Önderi oldu akranlarının. Ümidime baht ile kaygı nasıl oldu ortak? Boş yere bırakmışım kendi haline, erken düştü aşk ateşine.)

⁴³³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 171-172.

...

(Anacığım, “Kızım battı günaha” – diye ağlama. Yüzünü hüznle kaplama. Belki, bu yolun şanssızdır... Ama aşk bahtı – Herkese verilmeyen bir hediye. Anacığım, güvenini azaltma, mesafeyi yenebilmek – büyüklük. Asıl mutluluk – yakında değil, uzakta. Gel, o zaman yerimizden kalkıp dik durup şerefe kadeh kaldıralım. Uzak, zor yolu seçen aşığa: Ufku açık olsun diye, ışıklarını uzağa saçsın diye, ölümün bile ayıramayacağı aşk olsun diye. İnsanlar onları yargılamaya kalkışmasın diye!)

1.2.4. Dostluk

Şairin en fazla önem verdiği değerler arasında “dostluk, kardeşlik ve sevgi” gibi kavramları gelmektedir. Bu yüzden bazı şiirlerinde “dostluk ve sevgiyi” bir arada işleyerek, şair dostluğun verdiği sevgi ve güç ile hayat mücadelesinde daha başarılı olduğunu vurgulamaktadır. Aşağıdaki “**Quvanış Valsi**” (**Sevinç Valsi**) adlı şiirinde de belirttiği gibi dostlarsız yaşamak istemeyen şair, onlarsız geçen günlere üzülerek onlarla geçecek bir ömrün daha mutlu ve mesut geçeceğini belirtmektedir:

...

Dostarsız bul künde
 Kün keşüv mümkün be,
 Dosımız köbeysin, kele bersin.
 Jaynay ber jasqanbay,
 Möldirep aspanday,
 Kirletpe köñliñniñ terezesin.⁴³⁵

...

(Dostlarsız bu günde yaşamak mümkün değil, dostumuz çoğalsın, gelsin. Parla utanmadan, parlayıp sema gibi, kirletme gönlün penceresini.)

⁴³⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgürttenbev Marselezası**, s. 265.

“Dostıq Pen Mahabbet” (Dostluk ve Muhabbet) adlı şiirde ise, şairin dostluk ve aşkı birlikte ele aldığını görmekteyiz. Şairin incelenen şiirlerinden de anlaşılacağı üzere “dostluk ve aşk” hayatta en çok değer verilmesi gereken değerler arasında yer almaktadır. “Dostluk ve aşk” şaire göre, insanları tekrar hayata bağlayan, onları hayatın kötülüklerinden koruyan ve tekrar yaşama sevinci veren birer şarkı gibidir. Yüzyıllardır atalarının da bu değerlere önem vermesi, şair için bu değerlerin gerekliliğine birer kanıt niteliği taşımaktadır.

Kölden şalgay şölderdiñ,
 Biyikter men alıptardıñ,
 Jıluvlar men jariqtardıñ arasın
 Jalğap kelgen bir än bar.
 Parasattı muñdanuvdan
 Jerdi qiyrap kül boluvdan,
 Tañdı qaradürsindikten,
 Adamdardı küñşildikten
 Qorğap kelgen bir än bar:
 Ol än-ulı ostıq äni, negizgi äni ğalamnıñ,
 Ol än-ulı mahabbattı meniñ sayın dalamnıñ,
 Dala köñil babamnıñ.

Sol eki än güldener jer
 Salmaq tavıp sanalı.
 Sol eki ändi bilmegender
 Ömir sürdim demese de boladı.⁴³⁶

...

⁴³⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 87-88.

(Irmak ve göllerin, gölden uzak çöllerin, yüksekler ve yücelerin, ılık ve ışık arasını bağlayan bir şarkı vardır. Anamlı hüznlerden, yeri mahvediş, kül olmaktan, sabahı karanlıktan, insanları yoksulluktan koruyan bir şarkı vardır: O şarkı – dostluk şarkısı, dünyanın esas şarkısı, o şarkı – ulu sevgisidir benim geniş bozkırlarımın, geniş gönüllü dedelerimin. İşte o iki şarkı çiçek açan yer, düşüncenin merkezi. Bu iki şarkıyı bilmeyenler yaşamadım dese de olur.)

Şairin İkrâm Töleyev'e ithafen yazdığı **“Dostıq Ölkeleriniñ Zañı” (Dostluk Ülkesinin Kanunu)** adlı şiirinde, Doktor İkrâm Töleyev ile daha küçük yaşlarda başlayan dostluğun hikâyesi anlatılmaktadır. Şair bu dostluğun verdiği huzur verici mutluluktan söz ederken geçmiş yaşantılardan yola çıkarak, yaşça daha büyük kişiler için çocuklar arasında gelişip büyüyen dostluğun örnek teşkil etmesini amaçlamaktadır.

...

“Qoy, báybişe, dav tudırma bekerge,-

Dep nağaşım ängimesin jalğadı.

Ayıp pa eken, özin berip qaterge,

Er jigittiñ dosın qorğap qalğanı.

Dostıq degen- izgiliktiñ alañdı,

Oğan küvä ğasırlar men zamandar.

Otanın da satıp kete aladı

Qıyım şaqta dosın satqan adamdar!”⁴³⁷

...

(“Bırak, karıcığım, dava yapma boşuna dedi dayım, sohbetine devam etti. Ayıp mı, kendisine verip ceza, yiğidin dostunu koruması. Dostluk denen şey – saf niyetin meydanı, buna şahit asırlar ve zamanlar. Vatanını da satabilir zor durumda dostunu satan insanlar!”)

⁴³⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 124.

Dostluğun öneminin vurgulandığı şiirlerden biri de **“Erler Dostığı” (Kahramanlar Dostluğu)** adlı şiiridir. Bu zorlu hayat koşulları içerisinde insanın gerçek bir dosta ihtiyacı olduğu, gerçek dostu olmayan insanların hayatta yapayalnız kalacaklarından söz etmektedir.

...

Nağız dostıq mahabbattan bir de kem emes,

Dosı joqtardı tağdır jebemes.

İzgilikke alğısıñmen,

Sarqılmaytın nar küşiñmen,

Satılmaytın bolmısıñmen

Sav bol ulı sezim.⁴³⁸

...

(Gerçek dostluk aşktan kem değildir, dostu olmayanları kader dikkate almaz. İyiliğe şükranla, bitip tükenmez gücünle, satılmaz varlığınla, var ol ulu his.)

...

Janı alasa qoğamniñ

Parqı tumandı.

Bir dosı joq adamniñ

Dañqı kümändi.

Er jigittiñ el sener

Senim- atası.

Dostıqpenen ölçener

Ultıñ sapası.⁴³⁹

⁴³⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 280.

...

(Ruhu alçak toplumun benliği sisli. Bir dostu olmayan adamın namı şüpheli. Er yiğidin milletin güvendiği, inancı – atası. Dostluk ile ölçülür milletin kalitesi.)

Şair en yakın dostlarından biri olan Rısbek Turısbekov ile aralarındaki sağlam dostluktan söz etmeden de geçmemektedir. **“Alğıs Aytıp Ötem Sağan” (Sana Daima Teşekkür Edeceğim)** adlı şiirinde birbirlerinin tüm sırlarına vakıf olan bu iki dostun arasındaki güçlü bağlar konu edilmiştir. Şair bu şiirinde dostluğun nasıl olması gerektiğini göstermeye çalışmaktadır.

...

O bastan-aq Men Sen bolğam, Sen, ärine, Men ediñ

Ekevmiz qos jelkeni edik dostıq attı kemeniñ.

Keler tañğa qıyal jalğap, sır tolğasıp key kün biz,

Şın dosı joq adamdardı ayav kerek deytinbiz.

Adal dostıq qudiretin eşbir sezim bögemes,

Tipti gözsiz mahabbatatan oniñ dañqı kem emes.⁴⁴⁰

...

(Ta o baştan ben sen idim, sen tabi ki bendin. İkimiz çift yelkeni idik dostluk adlı geminin. Tana kadar sırlarımızı konuşurduk biz, gerçek dostu olmayan adamlara acımak lazım derdik biz. Gerçek dostluk kudretini hiçbir his engelleyemez, hatta kör aşktan onun şöhreti eksik değil.)

⁴³⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 280.

⁴⁴⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 240-241.

1.3. HAYAT VE ÖLÜM TEMASI

1.3.1. Hayat

“‘Senim Patşalığı’ Attı Poemadan Ğumır” (‘İnanç Alemi’ Adlı Poemadan Hayat) isimli şiirde şair akıp giden hayattan söz etmektedir. Dikkati çekmek istediği noktalardan biri bu akıp giden ömrün aşksız geçerse hiçbir anlamının kalmayacağı, o yüzden daha kısa ve aşkla geçen bir ömrün uzun ama sevgisiz geçen bir ömürden her zaman daha iyi olacağını vurgulamaktadır. Şaire göre seven insanlar için ömrün kısa olduğu fakat ömrünü sevmeden boş geçiren insanlar için uzun ve çekilmez bir hayatın onları beklediği kaçınılmaz bir gerçektir.

Aşağıdaki dizelerde şair; aşkla dolu kısacık bir ömrün verdiği mutluluğu hissettirmeye çalışmaktadır:

...

Ğumır kelte dep naliysiñ, dosım-av.⁴⁴¹

...

(Hayatım kısadır diye darılıyorsun, dostum benim.)

...

San balapan ğasırlardı alaqanda söyletken,

Uzaq ğumır,

Uzaq ğumır oy netken!⁴⁴²

...

(Birçok yumuşak asırları avucunda uyutan, uzun yaşam, uzun yaşam bu nasıl!)

⁴⁴¹Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 84.

⁴⁴²Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 84.

Burada şair hayatın kısa oluşundan sitem ederken, bir yandan da hayatın kısa olmasını güzel bir nedenle açıklamaktadır. Şairin aşağıdaki mısralarda da belirttiğine göre hayat, Tanrı tarafından âşıkların aşkı çabuk bitmesin diye kısaltılmıştır.

...

Qaysar ğalam jibitip tas köñilin,

Qos ğaşıqtıñ qaytpasın dep meseli.

Jer betinde adamdardıñ ömirin,

Otsiz ese qısqartıptı desedi...

...Al sen ğumır kelte deysiñ!⁴⁴³

...

(Yaratıcı biraz yumuşayarak sevgililerin aşkı bitmesin diye yeryüzündeki insanların hayatını otuz katı kısaltmıştır diyorlar... Sen ise hayat kısa diyorsun!...)

“Samattıñ Jubayı Ayjanarmen Jekpe-jek” (Samed’in Eşi Ayjanar ile Teke-Tek) isimli şiirde şair bazı şiirlerinde bir hikâye üzerinden vermek istediği temayı, bu şiirinde bir sohbet esnasında konuşulardan yola çıkarak aktarmaktadır. Hayatın birçok yönü olduğu, mutlu günlerin, kaygılı günlerin hepsinin bir arada geçtiği insanın bazen hüznü bazen sevinçli olduğu belirtilmiştir. Hayatın güzelliklerinin yanı sıra zorluklarının da olduğu fakat insanın bir şekilde bu zorlukları yenmeyi başardığı gerçeği vurgulanmaktadır.

...

Ömir mınav:

Qatar tosqan jeñili men avırın,

Qayğısı men savığın,

Şuvağı men davılın.⁴⁴⁴

⁴⁴³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 87.

⁴⁴⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 102.

...

(Hayat bu kolayla zor karşına çıkar, kaygısı ve sevinci, güneşli ve fırtınalı günler.)

“**Ömir- Özen**” (**Hayat- Nehir**) isimli şiirde şair akıp giden hayatın içinde ömrün bir anda geçtiği, insanların nasıl geçtiğini anlayamadıkları bu ömrü bir anda tükettikleri üzerinde durulmaktadır. Bazı şiirlerinde hayatın akıp gitmesini mevsimlerle belirtmeye çalışan şair, bu şiirinde de akıp giden hayatı kuşların mevsimlerin değişmesine bağlı olarak göç etmesine benzeterek, akıp giden hayatın resmini bizlere çizmeye çalışmaktadır.

...

Jıldar

Ömirdiñ özenimen

Ağadı kezegimen.

Sensiñ- köñili aşıq,

Meniñ ğaşıq ğasırım.

Ertede de keşte,

Turasın sen este,

Men öşsem de öşpe, asılım.

Avlan gülder şuvaq şaştı bugün baqşañda,

Qızğanbaymın, basqa oşaqtiñ otın jaqsañ da.

Ömir mınav, baq pen qayğı künde jarısқан,

Aq tilekpen qol bulğaysıñ ärkez alıstan.⁴⁴⁵

...

(Yıllar hayatın nehrinden akıyor sırayla. Sensin – gönlü açık, benim aşık asırım. Er ya da geç, duruyorsun sen akılda, ben sönsem de, sönme, asılım. Çeşitli çiçekler sevinç

⁴⁴⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 250.

saçtı bugün bahçede, kıskanmam, başka ocağın odununu yaksanda. Hayat bu, baht ile kaygı her gün yarışan, beyaz dilekle el sallıyorsun daima uzaktan.)

Hayat temalı şiirlerinin pek çoğunda olduğu gibi “**Güldävren**” (**Güzel Devran**) adlı şiirde de hayat, hareketlilik içerisinde verilmiştir. Akıp giden hayat ve geride kalan güzel çocukluk günleri, hayatın sona ermesiyle biter. Tüm bu güzelliklerin sona ermesi akıp giden hayatla birlikte güzel aşkların da sona eriyor olması şairin yakındığı konulardandır.

...

Asav ömir arnasında

Şalqıp säbi sezimmenen.

On jıl mektep partasında

Birge oturdım öziñmenen.⁴⁴⁶

...

(Asabi ömür kanalında gezip çocuk hisle. On yıl okul sırasında beraber oturdum seninle.)

...

İñkär etken atar tañğa,

Qoş bol endi, bala köktem.

Bizdi alıs saparlarğa

Şaqıradı samoletter.⁴⁴⁷

...

(Hassas atan tana, hoşçakal artık, çocuk bahar. Bizi uzak seferlere çağırıyor uçaklar.)

⁴⁴⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 256.

⁴⁴⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 257.

Yukarıdaki şiirlerde değindiğimiz gibi “**Ğumırderiya**” (**Ömürderya**) isimli şiirde de hayatın gelip geçmesine, ömrün kısa olmasına dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Ömrün akıp geçmesi şairin hayatında birçok insanla tanışıp vedalaşmasıyla, birçok insanın hayatına girip çıkmasıyla anlatılmaktadır. Akıp giden hayatın içinde şair ömründen kimlerin gelip geçtiğini, birçok insanla vedalaşıp birçok insanla tanıştığını, mücadele içinde geçen bir ömürde aynı zamanda manevî değerleri de korumaya çalışırken akıp giden hayat ve artık geç kalınmış bir ömürden söz etmektedir.

Zorluklar içerisinde geçen bir ömürden söz eden şair kendi manevî değerlerini korumak için mücadele vermiş, hayatın önüne çıkardığı zorlukların üstesinden gelmeye çalışmıştır. Yazmış olduğu mısralardan da anlaşılacağı üzere sıkıntılar içerisinde geçen ömrün sonunda bir vazgeçiş ve boşvermişlik dikkat çekmektedir.

...

Ğumırım kürespen ötedi me,

Ümit pen senimniñ jeteginde.⁴⁴⁸

...

(Ömrüm mücadele ile geçti, ümit ile güvenin peşinde.)

1.3.2. Yalnızlık-Yaşlılık-Ölüm

Ölüm ve yalnızlık duygusu Şanahov’un şiirlerinde dikkati çeken en önemli temalardan biridir. Şairin hayat ve ölüme olan yaklaşımını incelediğimiz bu şiirlerinde felsefi yanının oldukça güçlü olduğunu görmekteyiz. Eserlerinde temaları genellikle bir hikâye içinde ele alan şair, ölüm temasını ele alırken de yine günlük hayatta insanların başına gelebilecek hikâyelerden yararlanarak anlatmaya çalışmıştır. Bu tarz anlatım şekli Şahanov’un şiirlerinde gerçekliği ön plana çıkaran temel unsurlardan sayılmaktadır.

⁴⁴⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 266.

“El Tileğiniñ Küşi” (Halk Dileğinin Gücü) isimli şiir de günlük hayatta insanların başından geçebilecek tarzda bir hikâyenin içerisinde “yaşlılık-yalnızlık-ölüm” teması birlikte verilmeye çalışılmıştır. Bu hikâyede artık ölmek üzere olan bir ihtiyarın Tanrı’dan son isteği bir evlat sahibi olmaktır. Evladı olmayan ve artık gittikçe yaşlandığını hisseden bir babanın hayat hikâyesi içerisinde Şahanov, bize ölüm temasını vermeye çalışmıştır. Şiirde gittikçe ölümün kendisine yaklaştığını hisseden babanın Tanrı’ya ölümden korktuğunu ve ölmek istemediğini, hele ki bir evladı olmadan bu dünyaya veda etmek istemediğini dile getirdiği dizeler yer almaktadır. Bu konuda babanın Allah’a yakarışı Allah katında kabul edilir ve Allah ölmek üzere olan yaşlı babaya bir evlat verir.

...

Qarttıq jeñdi,

Körde tur bir ayağım,

Osımenen bitpek pe ömirbayanım?

Köz jumarda neni demev etemin,

Baylığımı kimge senip ketemin?

Peyili men mereyinen tañ atqan

Bir näreste sıyla mağan, jaratqan? !⁴⁴⁹

...

(Yaşlılık yendi. Mezarda duruyor bir ayağım. Burada bitecek mi hayatım? Gözümü yumacağım zaman neyle avunacağım, zenginliğimi kime güvenip bırakacağım? İyiliği ve mutlulukla tanın ağardığı bir evlat nasip eyle bana Yaradan?!)

Ölüme bu kadar yaklaşmış olan ihtiyar babanın ölmeden önceki son arzusuna kavuşur. Şairin işlediği bu konudaki “çocuksuzluk” motifi Türk destanlarında sıkça karşımıza çıkan motifler arasında yer almaktadır. Şiir babanın bir evlat sahibi olmasıyla son bulur.

⁴⁴⁹Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 67.

...

-O, qudayım, pendem deseñ sen eger,
Mına qartqa qulamas baq bere gör!⁴⁵⁰

...

(O, Allah'ım eğer bana kulum diyorsan, şu ihtiyara yıkılmaz baht ver yalvarırım!)

...

Qarttıñ kenet şarıqtap oy- şınarı,
Aşılğanday şattıgıñıñ bulağı,
Bulttan bōrik kiygen tavdı jañğırtıp
Quvanıştan ayqan salıp jıladı.⁴⁵¹

...

(İhtiyarın morali yükseldi. Açılmış gibi mutluluğun kaynağı. Buluttan şapka giyen dağı delip, kıvançtan çığlık attı ve ağladı.)

“**Janerke**” (**Janerke**) isimli dört bölümden oluşan şiirde ise, Şahanov ölümü bir önceki şiirden farklı olarak aşk hikâyesi içerisinde ele almaktadır. Öncelikle kardeşlikle başlayan bir aşk hikâyesi araya ayrılığın girmesiyle gurbet duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Gurbetin bitip, şiirin kahramanı Janerke'nin memleketine dönmesi ile yaşanacak o güzel günler sadece hayal olarak kalır. Çünkü büyük bir özlemle memleketine dönen Janerke'nin karşılaştığı tablo tabut içerisinde götürülmekte olan bir cenazedir. Tabiki bu cenaze Sattar'a aittir.

...

Amal qanşa, süyiktisi alıs joldan kelgende,
Tuvğan eli onı äketip bara jattı jerlevge...⁴⁵²

⁴⁵⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 68.

⁴⁵¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 70.

⁴⁵²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 137.

...

(Çare ne, sevgilisi uzak yoldan geldiğinde, memleketine onu götürüyorlardı defnetmeye...)

Şiirin sonunda Şahanov, bu beklenmedik ani ölüm karşısında o ana kadar duygularını gizli gizli yaşayan Janerke'nin bundan sonra da yine bu duygularını gizli bir şekilde yaşayıp sürdürmesi gerektiğine mecbur olduğunu belirtmektedir. Şairin her şiirinde olduğu gibi bu şiirinde vermek istediği bir mesaj bulunmaktadır. Hissetiklerimizi söylemek için çok geç kalmadan söylememiz gerektiğini, geç kalındığı durumlarda bu duygu ve düşüncelerimizi söylemek için uygun ortamları bir daha bulamayacağımıza dikkat çekmeye çalışmaktadır.

IV

Qoy, Janerke,

Uzaq tañğa öksi berme,

Tınım al.

Seniñ tilsiz qasiretiñdi däl öziñdey kim uğar?⁴⁵³

(Bırak, Janerke. Uzun tana sen küsme. Dinlen. Senin dilsiz hasretini senin gibi kim anlar?)

“Suluvlıqtı Sezinüv Nemese Ğabiden Mustafin Men Qarttıq Jaylı Äñgime” (Güzelliği Hissetme veya Gabiden Mustafin ile Yaşlılık Hakkında Sohbet) şiirinde ise şair, Kazakistan'ın ünlü halk yazarı Ğabiden Mustafin ile yapmış oldukları görüşme sırasında hızlı bir şekilde akıp giden hayatın ardından gelen yaşlılıktan söz etmektedir. Şahanov bu şiirinde gençlik ve yaşlılık arasında bir takım karşılaştırmalar yapmaktadır. Sonuç olarak vardığı nokta yaşlılıkla gençliğin kıyaslanamayacağı gerçeğidir. Yaşı genç olup, ruhu ihtiyarlamış insanlar üzerinde duran şair, güzelliğin görünüşle değil, hissetmekle alakalı olduğunu savunmaktadır.

⁴⁵³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 137.

Şahanov'un bu şiirde dikkati çekmeye çalıştığı hususlardan biri de yaşlılığın gerçek yaş ile değil hissedilen yaş ile alakalı olduğudur.

...

Kim jas,

Kim qart?

Vaqt özi irikter,

Er köbeysin at qıp miner qıyaldı.

Qarttıtq- ottıñ azayuı,

Otı azayğan jigitter

Qay kezde de qoğam üşin ziyandı.

Baqtıtısıñ ar tañ sayın köziñdi

Suluvlıqqa suvaruvdan qaşpasañ.

Qartaydım dep alday körme öziñdi,

Qarttıtq jaspen ölşenbeydi eşqaşan!⁴⁵⁴

...

(Kim genç, kim yaşlı? Vakit kendisi ayıklar. Er çoğalsın at edip hayali. Yaşlılık – ateşin azalmasıdır. Ateşi azalmış yiğitler, bunlar her zaman toplum için tehlikeli. Bahtiyarsın her tan geçtikçe gözlerin eğer güzelliğe bakarsan. Yaşlandım diye kandırma kendini, yaşlılık gençlikle kıyaslanamaz hiçbir zaman!)

“Jañğırıtq Nemese Aqsaq Temir Qalay Bastaldı ‘Poäma’” (Yankı veya Aksak Timur Nasıl Başladı ‘Poema’) isimli şiirde işlenen ölüm teması, Juday Han isimli acımasız bir hanın kimseye acımadan herkesi öldürdüğü bir hikâyeye üzerinden anlatılmaktadır. Acımasızca herkesi öldüren Juday Han'ın sonu da yine öldürdüğü

⁴⁵⁴Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 120-121.

hamile bir kadının karnındaki bebeğin yıllar sonra büyüyüp Juday Han'ın karşısına çıkıp onu öldürmesiyle son bulur. Acımasızca gerçekleşen ölümlerin ele alındığı bu şiirde, belirgin bir şekilde verilmek istenen mesaj insanların bir gün yaptıklarının karşılıklarını bulacakları ve ergeç cezalarını çekecekleridir.

Bir ölüm sahnesiyle başlayan şiir tekrar bir ölüm sahnesiyle son bulmuştur.

...

Anav beles- özine qarsı şıqqan

Tuvısqanın arbağa jekken jeri.

Mına bir say- tas taban etigimen

Jükti äyeldiñ işine tepken jeri.

Sol şaq özi küz be edi, köktem be edi?

Al ana ayel bir kerim öndir eken,

Qaytti eken ol?

Qinalmay öldi me eken?

Köz aş a almay batar kün, atar tañğa

Ketken şıǵar, ärine, jahannamğa.⁴⁵⁵

...

(Peşinden kovalayıp darma-dağan ettiği yeri. Oradaki tepe – kendisine karşı çıkan akrabayı arabaya bağladığı yeri. Bu ova – taş taban çizmesi ile hamile kadını göbeğine teptiği yeri. O zaman güz mü yoksa bahar mıydı? O kadın ise güzeldi, nasıl oldu? İzdırap çekerek mi öldü acaba? Göz açmadan batan güneşe, atan tana gitmiştir tabi ki, cehenneme.)

Şair burada ölümü ilginç bir şekilde ele almıştır. Burada ele alınan ölüm temasıyla, bir hayat sona ererken yeni bir hayatın başladığını görmekteyiz.

⁴⁵⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 214.

...

Anam marqum
 Jan boltı sözi ilikti,
 Tirlik mänin birlik dep sezipti.
 Mağan jükti kezinde jolayşılap,
 Bir erikken zalımğa
 Älgi zalım añğartıp susın dara,
 Qan tögüvdi añsaptı quşırlana.-
 İşke tevip anamdı öltiripti
 Aldın kesip ötkeni üşin ğana.
 Kevdesinde igilik maqsat tunıp,
 Bulaq aqıp jatıptı saq-saq külip.
 Men jatıppın iñgälap, ömir tilep,
 Öli anamnan ayağım aqsaq tuvıp.
 Bağıñ jansa, bas qurar amal-ayla,
 (Äytse de adam onı är kez bağalay ma?)
 Sodan meni bir qoyşı tavıp alıp,
 Sıy ornına tartıptı tarağayğa.⁴⁵⁶

...

(Anam merhum can olmuş sözü geçen, hayat manası diye birliğı anlamış. Bana hamile iken yolculukta, bir deli zalime rastlamış. O zalim ise içecek niyetine, kan dökmeyi özlemiş o kadar. Göbeğine tekme atıp öldürmüş. Önünü kestiği için sadece anamı. Göğsünde maksadı iyilik, kaynak akmış içinde gülüp. Ben yatmışım ağlayıp, hayat dileyip. Ölü anamdan ayağı aksak doğup. Bahtın varsa, gider işlerin doğru.(Olsa da adam onu her zaman değerlendirir mi?). Ondan sonra beni bir çoban bulup, Hediye olarak vermiş Taragay'a.)

⁴⁵⁶Muhtar Şahanov, **Mänğurttenbev Marselezası**, s. 218.

İnsanların hayatına ölümle son veren acımasız hanın sonu da yine öldürdüğü insanların yakınlarının elinden daha hazin bir şekilde kafası kesilerek olmuştur. Yıllarca yaptıklarının bedelini başıyla ödeyen acımasız hanın ölümü şiirde şu şekilde tasvir edilmektedir:

...

Jata bermes şındıq it bosağada,

Tura qara

Jüziñdi tasalama.

Budan attay on jeti köktem burın

Men öltirgem anañosı arada...

.....

Kirpiyazdav küyge orap jarqın şaqtı,

Kenet qılış jarq etti altın saptı.

Osinav bir qandı kez ğalamattı

İşke toqıp, kürsinip dala jattı.

Künbatısqa sozılğan tereñ saymen

Hanniñ bası domalap bara jattı.⁴⁵⁷

...

(Yatmaz hep gerçek köpek gibi eşikte, doğru bak. Yüzünü çevirme. Bundan on yedi bahar önce ben öldürdüm ananı bu yerde... Turuncu renge sarıp etrafı, büyük kılıç parladı altın saplı. Böylesine kanlı zamanda içinden üzülp, bozkırlar yattı. Güneş batımına uzanan derin ova ile hanın kafası yuvarlanıp gidiyordu.)

Şair kendisinin yaşam arzusuyla dolu olduğunu ve yaşam arzusunu kaybeden insanlar için hayatın ne kadar anlamsız olduğunu “**Tuvğan Kün Keşinde**” (**Doğum Günü Akşamında**) isimli şiirinde ele almıştır. Yalnızlığın zamanla çekilmez bir hal alması ve bu duruma alışan insanlar için hızlı geçen ömür ve ardından gelen

⁴⁵⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 220.

ihtiyarlık ve ölümün ana temasını oluşturduğu bu şiirde, ihtiyarlık ve herkes için erken geldiği düşünülen ölümün ansızın bir gün kapımızı çalacağı belirtilmektedir.

Bu şiirde şairin okuyucuya hayat vermeye, onu hayata yeniden bağlamaya ve tekrar hayat sevinciyle dolmasını sağlamaya çalıştığını görmekteyiz. Ömrün çabuk akıp geçtiği ve bu günlerin tadının çıkarılması gerektiği, eğer insanın yaşam sevincini kaybederse yaşamasının hiçbir anlamı kalmadığı dikkat çekilmeye çalışılan hususlar arasında yer almaktadır.

....

Qöp jürip sarılıp

Jetse de kārılık,

Qaqpañdı aşpa sen vaqıtsız.

Jastıqtıñ jarığın,

Jürektiñ jalının

Öşirip alğan jan baqıtsız.⁴⁵⁸

....

(Göz kapanıyor gelse de ihtiyarlık, kapını açma sen zamansız. Gençlik ışığını, yüreğinin alevini silen can bahtsız.)

1.4. AŞK VE KADIN TEMASI

1.4.1. Aşk

Şairin yazmış olduğu şiirler içerisinde “aşk ve kadın” ile ilgili yazdığı şiirleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu temaları işlediği şiirlerinde şair genellikle aşkı, sevgiyi, sevgiliyi, dostluğu bir ayrılık veya vefa çerçevesinde yansıtmaktadır. Şaire göre sevgi, insanı hayata bağlayan en önemli unsurlardan biridir. Şahanov’a göre

⁴⁵⁸Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 268.

sevgi ve güven insanları birbirine bağladığı gibi aynı zamanda da hayata bağlamak için de en önemli sebeptir.

Kadınlardan bahsettiği şiirlerinde genellikle onları yücelten ve onlarsız bir toplumun var olmasının zorluğundan söz eden şair, “**Äyeler**” (**Kadınlar**) isimli şiirinde de yine bir kadının isterse neler yapabileceği konusunda yazılmıştır.

...

Süyüdi Siz erlik dep te aytasız,

Onsız aqın bolarsız ba oy örgen.

Degenmen siz abaylañız, bayqañız,

Bađıñız da, sorıñız da äyelden.⁴⁵⁹

...

(Sevmeyi Siz kahramanlık diye söylüyorsunuz, onsuz şair olur musunuz düşünceli.

Yine de siz dikkatli olun, bahtınız da, belanız da kadından.)

...

Jer betinde äyel jaylı ertek kop.

Äyelderge nemquraydı qaraytın

Erkekti men sanamaymın erkek dep.

Qay kezde de suluvlıqtıñ jolı- muz.

Äyel- bizdiñ äziz baylıq qorımız.

Äyel- bizdiñ tağdırımız,

Tağdırımız bolğan soñ,

Belgini goy, bağımız ne sorımız.

⁴⁵⁹Muhtar şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 238.

Has suluvlıq älsizderdiñqızğanışın mazdatqan,
 Al qızğanış qurdı dep kim ayta aladı az qaqpın?!
 Bir äyelge bola keyde el menen el javpasıp,
 Jer jastanğan bozdaqtar.
 Oğan kuv anav töbe tompiğan,
 Anav şındar qulaqtarı saqtamaydı el eske.
 San urpaqqa tuğla bolğan aqındar
 Bir äyeldiñnamısı üşin han qıyğan.
 Mağmasız jiltıraqtı saqtamaydı el eske.
 Jalın bolıp, jiluv bolmay,
 Äyel bolıp, suluv bolmay-
 Tabıgattı aldavmen teñ emes pe?⁴⁶⁰

...

(Yeryüzünde kadın hakkında masal çok. Kadınlara soğuk bakan erkeği ben saymıyorum erkek diye. Hangi zamanda da güzelliğin yolu - buz. Kadın – bizim aziz zenginliğimiz. Kadın – bizim kaderimiz, kaderimiz olunca, belli ki, bahtımız veya belamız. Has güzellik zayıfların kiskancını abartan, kiskançlık ise kurdu diye söyler az kapan?! Bir kadın için bazen devletler savaşmış, ölmüş çok genç. Buna şahit – o yükselen tepe, çok nesle şair olan şahıslar bir kadının namusu için can feda etmiş. Manasız parlağı hatırlamaz millet. Alev olup, sıcak olmamak, kadın olup, güzel olmamak – Tabiatı kandırmakla aynı değil mi?)

“**Aynalayın**” (**Canım**) isimli şiirinde şair, yanındayken kendini güvende hissettiği bir sevgiliden söz etmiştir. İki kişinin arasındaki bu sevgi bağı, şairi her zaman mutlu etmiş ve ona huzur vermiştir.

...

Öziñ ediñ tiregim de,

⁴⁶⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 238-239.

Jır bop tundiñ jüregimde.

Meni sendey túsinetin

Kim bar eken bul ömirde?!⁴⁶¹

...

(Sendin benim desteğim, şiir olup kaldın yüreğimde. Beni senin gibi anlayan kim varmış bu ömürde?!)

...

Astına alıp qanatıñnıñ,

Nurın şaştıñ can otıñnıñ.

Men muñayğan kezeñderde

Qasımda ılıǵıy sen otırdıñ.⁴⁶²

...

(Altına alıp kanadın, nurunu saçan can ateşin. Ben kaygılandığım zamanlarda yanıma hep sen oturdun.)

Şair sevgili ile ilgili yaptığı betimlemede ondan “ay”ım diye söz etmektedir. Sevgili, şair için ışık saçan bir aydır.

...

Jarqın quşaq jayğan ayım,

Senimiñe say bolayın.

Men dep soqqan jüregiñniñ

Lüpilinen aynalayın.⁴⁶³

....

⁴⁶¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 255.

⁴⁶²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 256.

⁴⁶³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 256.

(Parlak saçan ayım, güvenine denk olayım. Ben diye çarpan yüreğinin çarpmasına vuruldum.)

Şairin aşkla ilgili yazdığı şiirlerinde genellikle çocukluk yıllarında başlayan bir aşk ve daha sonra ayrılıkla sonuçlanan bir tablo görmekteyiz. **“Güldävren” (Güzel Devran)** şairin çocukluk yıllarındaki aşkı araya ayrılığın girmesiyle bırakmak zorunda kaldığı ve bu güzel çocukluk aşkından ayrılmanın verdiği üzüntüyü dile getirdiği şiiridir.

Şairin “aşk” temalı şiirlerinde, ayrılık konu ediliyorsa genellikle buradaki ayrılığın bir amaç uğruna olduğunu görmekteyiz. Şiirdeki kahraman ya eğitim için ya da vatanı için sevgilisini geride bırakmak zorunda kalır.

...

Asav ömir arnasında

Şalqıp säbi sezimmenen.

On jıl mektep partasında

Birge oturdım öziñmenen.

Sezdirüvge batpadım ba

Bala mahabbatımdı? !

Terezeniñ jaqtavına

Oyıp jazdım atıñdı.⁴⁶⁴

...

(Hızla akan ömür kanalında gezip çocuk hisle. On yıl okul sırasında beraber oturdum seninle. Hissettirmeye cesaret bulamadım mı çocuk aşkı mı?! Pencerenin çerçevesine kazıdım adını.)

⁴⁶⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 257.

“Ğaşıqtar Muni ‘Mahabbattı Qorğav’ dastanının)” (Âşıklar Kaygısı ‘Aşkı Korumak’ Destanından) adlı şiiri şairin aşkı bir kez daha yücelttiği şiirlerindedir. Şair, aşk acısı çekmeyenlerin bu duygunun ne kadar derin olduğunu anlamasının zorluğundan söz etmektedir.

...

San köñildiñ tuyıǵına maltıdım.

Ğaşıǵ bolıp körmegender bar taǵı,

Olar bizdi qaydan uqsın, altınım.⁴⁶⁵

...

(Gönlün çıkmazına çok battım. Âşık olmayanlar var daha, onlar nereden anlasın bizi, altınım.)

Yüreğinde sevgi olan insan her zaman daha anlayışlı ve merhametlidir. Şair bu durumu şöyle dile getirmektedir:

...

Qorıqpaymın tüsinigi joqtardan,

Jüregi joq adamdardan qorqamın!⁴⁶⁶

...

(Korkmam anlayışı olmayanlardan, yüreği olmayan insanlardan korkarım!)

Şair “aşk” temasını ayrılık konusunun yanı sıra özlem konusuyla da sık sık bir arada ele almıştır. Aşk daha anlamlı hale getiren özlem duygusu “**Jayıqtan Qaytqan Tırnalar**” (Jayık’tan Döner Turnalar) adlı şiirinde “turna” imgesiyle birleştirilerek hem doğa tasviri yapılmaya çalışılmış hem de göç eden turnalar

⁴⁶⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 269.

⁴⁶⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 269.

tasvirleriyle aşkın sona erişi anlatılmaya çalışılmıştır. Şair sevdiğini tıpkı göç eden turnalar gibi kaybetmiş, sevgili artık dönmek üzere başka diyarlara göç etmiştir.

Şair özlem içerisinde turnalarla sevgilisinden haber beklemekte ancak hiçbir haber alamamaktadır:

...

Sen jaylı aytpadı bir habar,

Aytpadı-av bir habar

Jayıqtan qaytqan tırnalar.

Bärin de keşir sen, şattığım eñseli,

Osılay op- oñay joğalttım men seni.

Ol künniñ sağım bop uşarın bildik pe,⁴⁶⁷

...

(Senin hakkında söylemedi bir haber, söylemedi bir haber Jayık'tan dönen turnalar. Hepsini de affet sen, şadlığım yüksek, böyle kolay kaybettim ben seni. O gün özlemin uçacağını bildik mi?)

Şair bazı şiirlerinde sevgilinin kendisi anlamsızca terk edişine bir türlü anlam verememektedir. İki sevgili arasında yaşananlar şaire ümit vermekte fakat sevgilinin onu bir anda terk etmesiyle tekrar ümitleri yıkılmaktadır. “**Men Sağan Ğaşıq Edim**” (**Ben Sana Âşık İdim**) şiirinde, hem sevgiliyi halen çok sevmekte hem de onun bu zamansız gidişinden dolayı kendisine sitem etmektedir.

Şiirde dikkat çeken bir başka konu ise, şair sevdiği onu terk etse de ondan vazgeçememektedir. Sadece anlam veremediği bu terk edişi kendince sorgulamaktadır.

⁴⁶⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 272.

...

Qalayşa jüregime boylmadıñ,
 Öziñmen Birge talay toyğa bardım.
 Men sağan ğaşıq edim, amalım ne,
 Sen meni baqıtım dep oylamadıñ.

Sezbediñ uğa almadıñ sırlarımdı,
 Öziñe arnap jazğan jırlarımdı.
 Sezbediñ uzaq tünder seni oylavmen
 Sırtıñda terezeñniñ turğanımdı.⁴⁶⁸

...

(Nasıl yüreğime sığmadın, seninle beraber çok eğlenceye gittik. Ben sana âşıktım, çarem ne, sen beni bahtım diye düşünmedin. Hissetmedin, anlamadın sırlarımı, kendine armağan ettiğim şiirleri. Pencerenin dışında durduğum seni düşünmekle geçen uzak geceleri hissetmedin.)

Sevgilinin bu anlamsızca terk edişine rağmen şair yine de ona kızamamaktadır.

...

Özgertti jıldar solay şeşimiñdi,
 Süygen jan ärqaşanda keşirimdi.
 Men qaytıp umıtayın, jüregime
 Öşpestey jazıp kettiñ esimiñdi.⁴⁶⁹

...

⁴⁶⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 277.

⁴⁶⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 278.

(Değiştirdi yıllar öyle kararı, seven can daima affedici. Ben nasıl unutayım, yüreğime silinmezcesine yazıp gittin adını.)

Şair “**Mahabbattı Qorgav**” (**Aşk Korumak**) adlı poemadan aldığı “**Kirispe Yaki Gaşıqtar Jazğan Jattardan**” (**Giriş veya Âşıkların Yazdığı Mektuplardan**) adlı beş bölümden oluşan **şiiirinde “aşk” temasını** ele alarak burada yine aşk için göze alınması gereken şeyleri ve insanın aşktan ne kadar kaçmak istese de fazla uzağa kaçamayacağını belirtilmiştir.

...

Amal bar ma, mahabbatqa jan pıydalıq ete almadiñ,
Aqquv- arman jalt bergende, quvıp kördiñ, jete almadiñ.
Jete almadiñ köleñkeñnen alıs uzap kete almadiñ,⁴⁷⁰

...

(Çare var mı, aşka can feda yapamadım, kuğu gibi hayal baktığımda, kovaladım, yetişemedin. Yetişemedin, gölgenden uzak kaçamadın.)

Şaire göre eğer bir kişi aşk uğruna yapılması gerekenleri yapmıyorsa yaşabileceği olumsuzlukları da göze almış demektir.

...

Mahabbatqa jan pidalıq etpediñ be,
Bäri beker!
Endi qalğan qızığıñnıñ narqı kemip, mäni keter.
Öziniñ eñ qasiyetti änin qorğay almağan jan-
Basqa iste de qabiletsiz... Bağı mäñgi janbağan jan.
Sirä, bağıñ jana qoymas, basqan iziñ ketti keyin,

⁴⁷⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 99-100.

Äytse de, men jılap turıp,

Jolın bolsıñ dep tileymin.⁴⁷¹

...

(Aşka can feda etmediğin zaman, hepsi boş! Artık kalan ilginçliğin değeri azalıp, manası gider. Kendinin en haysiyetli şarkısını koruyamayan can başka işte de yeteneksiz... Bahtı ebedi yanmayan can. Bahtın yanmaz, bastığın iz gider sonra, Yine de ben, ağlıyorum. Yolun açık olsun diyorum.)

Şair hâlâ büyük bir ümitle sevgilinin aşkına sığınmak istemektedir. Alın yazısı olarak gördüğü sevgilinin ilgisine ve güvenine muhtaç olan şair sevgiliden şefkat ve ilgi beklemektedir.

...

Sen bolıp qayta jandı-av sağıñıñım,

Bälkim, tar mañdayımnıñ bağımsıñ?!
Bälkim, sen menen qaşqan mahabbattıñ

Oylanıp qayta soqqan sağımsıñ?!
Sol bolsañ, qolındı ber, jür qarağım,

Sen barğan jerge men de bir baramın.
Köl edim tasımağan, tasıttıñ goy,

Baqşa edim bağı tayğan, gülge oradıñ.
Käneki, jalınıña jalğa meni,

Kütip tur päk mahabbat, arman eli,
Ömirde meni aldağan adamdar köp.

Tek qana sen aldavşı bolma meni!⁴⁷²

...

⁴⁷¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 100.

⁴⁷²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 101.

(Sen diye yine yandı özlemim, belki de, alnımın yazısısın?! Belki de, sen benden kaçtığın aşkın düşünüp tekrar nabız atan zamanı mısın?! O isen, elini ver, gel canım, senin vardığın yere bende giderim. Göl idim taşmamış, taşırttın, bahçe idim bahtı giden, çiçeğe sardın. Hani, ateşine ekle beni, bekleyip duruyor saf muhabbet, hayal ülkesi. Hayatta beni kandıran adam çok. Tek sen beni hiç kandırma!)

Şair bu şiirinde de âşık olmayanların bu duyguyu anlayamayacaklarından, âşık olanların, birbirlerini sevenlerin kimse tarafından anlaşılmadığından ve bu durumdan dolayı âşıkların kendisini anlatmalarının ne kadar zor olduğundan söz etmiştir.

...

Alvan uğım avlan jaqqa tartadı,

San köñildiñ tuyıǵına maltıdım.

Ğaşıq bolıp körmegender bar taǵı,

Olar bizdi qaydan uqsın, altınım.⁴⁷³

...

(Çeşitli akım çeşitli taraflara çeker bizi, sayısız gönlün kavşağına saplandım. Âşık olmamışlar da var bir taraftan, onlar bizi nereden anlasın altınım.)

Bazı şiirlerinde de şair sadece aşk dilemektedir. Pek çok şiirinde olduğu gibi **“Samattıñ Jubayı Ayjanarmen Jekpe-Jek” (Samed’in Eşi Ayjanar ile Teke-Tek)** adlı şiirinde de şair bir olay örgüsü içerisinde tüm insanlık için sadece **“aşk”** dilemektedir. İnsanların artık maddi çıkarları gözettiği, kimsenin aşka önem vermediği, herkesin karnını doyurup cebini doldurmaya baktığı ve aşkın artık yaşanmadığı bir dünyadan söz etmektedir. İnsanların aşka ve sevgiye önem vermedikleri gibi âşıkları da anlayamadıklarından ve onların duygularına önem vermediklerinden yakınmaktadır.

⁴⁷³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 101.

...

Bükil adam san mıñ jıldar arman etip, şarşağan,

Azı jetip, al san mıñı tek elesin tamsağan,

Kez kelgenniñ baqşasında pispeytin,

Kez kelgenniñ uvsuna tüşpeytin,

Zor mahabbat tileyiñşi men sağan,⁴⁷⁴

...

(Tüm insanların binlerce yıl hayal edip, yorulduğu, azı yeten, binlercesi ise sadece hayalde olan, her bahçede yetişmeyen, herkesin avucuna inmeyen, güçlü bir aşk dilerim sana.)

Şiirin bir kısmında ise, aşka inanmayıp onu sadece bir hayal olarak görenlerin olduğuna ve insanların sadece birbirini kandırmaya çalıştıklarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

...

-Mahabbat joq!- dep kürsindiñ,

Izğar şaşıp qabağıñ.

Men jüziñe añ-tañ qalıp ejireye qaradım,

Qarap edim, jasqa tolıp ketken eken janarıñ.

-Mahabbat joq!- dediñ tağı,-

Ol- änşeyin dalbasa,

Ğaşıqpın dep,

Süyemin dep,

Senem dep,

Adamdardıñ birin-biri aldaytını bolmasa,

Mahabbat joq, ol- änşeyin dalbasa!⁴⁷⁵

⁴⁷⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 102.

...

(-Aşk yoktur! – dedin üzgün, soğuk rüzgâr geldi yüzünden. Ben yüzüne şaşırılmış baktım, baktım, gözyaşı dolmuş gözlerin. -Aşk yoktur! – dedin bir daha, bu sadece bir hayal, aşığım diye, seviyorum seni, güveniyorum diye. İnsanların birbirini kandırması olmasa, Aşk yoktur, sadece bir hayaldir bu da!)

...

Jer betinde mahabbattıñ bar ekeni şın bolsa,

Aytşı, kâne,

Men nelikten jolıqpadım,

Jarqınım?⁴⁷⁶

...

(Yeryüzünde aşkın var olduğu gerçekse söyle nerede, hani ben neden bulamadım canım?)

Şair aşkı sadece cesur ve kalp gözü temiz olan insanların tam anlamıyla yaşayabileceğini şu dizelerle anlatmaktadır:

...

Ömir baqi bul suraq

Öter, mümkün, namısıñdı şımşılap.

Qayda jürse tek öz üş men sarınğa,

Qajımaytın qar men jeldiñ betinde.

Mahabbat ta uqsaydı ulı darınğa,

Şın darındar az ğoy jerdıñ betinde,

İye, mahabbat-qaysar quzdı jarqıp öter tastı jol,

⁴⁷⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 103.

⁴⁷⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 104.

Mahabbatta sezim ğana oynamaydı bastı rol,
 Uğa almadıñ sen onı, aynam.
 Jetken jerde talabıñ men aqlıñ,
 Sezimiñ men batılıñ,
 Qırsıqqanda, jetpey qaldı şıdamıñ,
 Äne, sonıñ kesirinen qanşama jıl jıladıñ.
 Şıdam joqta, tözim joqta,
 Kökiregiñde köziñ joqta,
 Jüregiñde erlik joqta qorğay alar şattığın,
 Mahabbat ta joq, künim!⁴⁷⁷

...

(Hayat boyunca bu soru geçer, belki şerefini kamçılıyıp. Nerede gezse de tek kendi şarkısını söyler, dinlenmez kar ve rüzgâr teninde, aşk da büyük bir dâhiye benzer. Gerçek dahiler azdır bu dünyada. Evet, aşk – sert kayayı geçer taşlı yol. Aşkta sadece hisler büyük rol oynamaz. Anlayamadın aşkı sen. Yetiştigi yere gayretin ve aklın, hissin ve cesaretin, inadın tuttuğunda yetmedi sabrın. İşte bunun yüzünden kaç sene ağladın. Sabır yoksa bekleme yoksa kalp gözün yoksa kalbinde yoksa şadlığını koruyacak cesaret yoksa aşk da yok, canım!)

Aşka temasına değindiği kadar “kadın” temasının, özellikle de kadının sadakati üzerinde duran şair “Ğayşa” (Gayşa) adlı şiirinde eşini savaşa gönderen kadının sadakatle, onun öldüğüne inanmadan devam eden bekleyişini konu edinmiştir.

...

Sogıs bitti.
 Al küyevi kelmedi.
 Üş jıl kütti.

⁴⁷⁷Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 105.

Bes jıl kütti...

Öldi degen suvıq sözge senbedi.

Tumaŋa orap tilekti,

Tağı tört-bes jıl ötti.⁴⁷⁸

...

(Savaş bitti. Kocası ise gelmedi. Üç sene bekledi. Beş sene bekledi. Öldü denen soğuk söze inanmadı. Dumana sarıp dileğini, dört-beş sene daha geçti.)

Şairin aşk ve kadını birlikte ele aldığı şiirlerinin yanı sıra aşk ve yiğitliği bir arada kullandığı şiileri de vardır. “**Şın Basındağı Oqıyğa**” (**Zirve Başındaki Vaka**) adlı şiiri bu iki temayı birlikte işlediği şiirlerindedir. Şair bu dünyada sevmeyi bilmeyene acıdığını, eğer insan sevmezse hiçbir şeyin anlamı olmadığını, hayatın ve insanın anlamsız bir mahlûkata dönüştüğünü ifade etmektedir.

...

Qalıñ jurttı men ekige bölemin:

Süye alatıñdar dep,

Süye almaytıñdar dep,

Süye almaytınına

Uyalmaytıñdar dep.

Sätsiz bitti pendelikpen küresiñ,

Sen, ärine, soñğı topqa kiresiñ.

Süye almavdıñ zor qasiret ekenin

Dendelerdiñ esine sap jüresiñ.

Qarlı Qavqaz artıp sağan ulı ayıp,

Ayanışpen qarap turar muñayıp.

Şın süyuge qabileti jetpegen

⁴⁷⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 106-107.

Ärbir adam müsirkevge layıq!⁴⁷⁹

...

(Halkı ben ikiye bölerim: sevebilenler, sevemeyenler. Sevemediğine utanmayanlar diye. Şanssız bitti insanlık haliyle mücadelen, sen, tabi, son gruba girersin. Sevememenin zor hasret olduğunu insanların aklına bir daha getiriyorsun. Karlı Kafkas yükledi sana büyük ayıbı, acıyla bakıyor sana kaygılanıp. Gerçekten sevmeye yeteneği olmayanı her insan esirgemeli!)

“Ğaşıqtıq Ğalamatı” (Âşıklık Alameti) isimli şiirde şair aşkın bir insanın gözünü ne kadar kör edebileceğinden söz etmiştir. Burada aşk temasının yanı sıra ölümü de işleyen şair, aşkın imkânsızlık yönüne de vurgu yapmak istemiştir. Bu şiirde aşk uğruna ideallerinden vazgeçen aşık “Korlan” dan söz edilmektedir.

...

Ğaşıq jürek öz tağdırın özi ğana şeşedi.

Jığa almaydı onu jurttıñ ösegi.

Buğan дәlel-kudiretti “Qorlan” äni keşegi.⁴⁸⁰

...

(Âşık yürek kendi kaderine sadece kendisi karar verir. Yıkamaz onu milletin dedikodusu. Buna delil – güçlü “Korlan” şarkısı dünkü.)

Bir gönül “Korlan”a göre ancak aşkla var olabilecektir.

...

Ğaşıqtıqpen ötken künder ğana-ömir,

Al qalğanı- jay künder.

Kölmen köldey, tavmen tavday teñdese,⁴⁸¹

⁴⁷⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 133.

⁴⁸⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 173.

...

(Âşık gönül – ebedi yeşil büyük göl. Âşıklıkla geçen günler sadece – hayat. Kalanı ise – sadece öylesine günler.)

...

Ğaşıq jırı- tirşiliktñ kökeytesti öleñi.

Eşbir geometriyamen

Ölşenbeytin kölemi.

Bul sezimniñ uşan-teñiz adamzatqa bereri.

Ğaşıq boluv kelse kimniñ qolınan,

Älem soğan senedi.

Qulay süyu- erlikpen teñ sebebi!

Apatay-av,⁴⁸²

...

(Âşık şiiri – hayatın ana şiiri. Hiçbir geometri ile ölçülemez hacmi. Bu hissini uçan deniz vereceği. Âşık olmak geliyorsa kimin elinden, Âlem ona inanır. Ölene dek sevmek – kahramanlıkla aynı sebep! Anacığım.)

Jasaral İliyasov'a itafen yazmış olduğu “**Şiñ Basındağı Oqıyğa**” (**Zirve Başındaki Vaka**) adlı şiirinde seven ve sevmeyen insan arasındaki farklara dikkat çekerek sevmenin gerekliliğini vurgulamıştır. Sevemeyen insanların bu hayatı anlamsız bir şekilde yaşadıklarını vurgulamak istemiştir.

...

Qalıñ jurttı men ekige bölemin:

Süye alatıñdar dep,

⁴⁸¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 173.

⁴⁸²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 175-176.

Süye almaytındar dep,
 Süye almaytınına
 Uyalmaytındar dep.
 Sätsiz bitti pendelikpen küresiñ,
 Sen, ärine, soñğı topqa kiresiñ.
 Süye almavdıñ zor qasiret ekenin
 Dendelerdiñ esine sap jüresiñ.
 Qarlı Qavqaz artıp sağan ulı ayıp,
 Ayanışpen qarap turar muñayıp.
 Şın süyuge qabileti jetpegen
 Ärbir adam müsirkevge layıq!⁴⁸³

...

(Halkı ben ikiye bölerim: Sevebilenler, sevemeyenler, sevemediğine utanmayanlar diye. Şanssız bitti insanlık haliyle mücadelen, sen, tabi, son gruba girersin. Sevememenin zor hasret olduğunu insanların aklına bir daha getiriyorsun. Karlı Kafkas yükledi sana büyük ayıbı, acıyla bakıyor sana kaygılanıp. Gerçekten sevmeye yeteneği olmayanı her insan esirgemeye layık!)

“**Türkistan Añızı**” (**Türkistan Efsanesi**) adlı şiirinde şair Türkistan’da yaşanan imkânsız bir aşk hikâyesini konu edinmiştir. Bu şiirinde de pek çok şiirinde olduğu gibi şair şiire Türkistan’daki bir anıtın yapımıyla başlamış fakat daha sonra şiir bir anda bir aşk hikâyesine dönüşmüştür. Yani şair pek çok şiirinde olduğu gibi hikâye içerisinde başka bir hikâye anlatmıştır. Bu şiirinde bir kahramanlık hikâyesi içerisinde, bir aşk hikâyesine yer verilmiştir. Cesaret ve aşka değinen şair, cesaretsiz aşkın bir anlam taşımadığını ve aşkta önce cesaret olması gerektiğini vurgulamıştır.

...

Bulaq ömir sürgenimen quraqsız,

⁴⁸³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 133.

Sezim ömir süre ala ma muratsız?

Jüreginde erligi joq adamniñ

Barlıǵı da mahabbatqa muraqsız!⁴⁸⁴

...

(Kaynak yaşasa da kuraksız, his yaşayabilir mi muratsız? Yüreginde cesareti olmayan adamın hepsi aşkta sebatsız!)

1.4.2. Kadın

Kadınlar ve erkekleri konu aldığı “**Erkekterge Közqaras Nemese Äyelge Sirek Jolıqatın Baq**” (**Erkeklerle Görüş veya Kadınlara Arasına Gelen Mutluluk**) isimli şiirinde şair dünyanın kadınlar olmadan bir anlamı olmadığını, erkeğin erkek gibi kadının da kadın gibi olması gerektiğini belirtmektedir.

Kadınları yücelten şair felaketler karşısında kadınların olaylara daha aklıselim yaklaştığından ve onların her zaman daha çözümcü olduğundan söz etmiştir. Erkeklerle ve kadınlara yüklediği bazı vasıflarla onların değerli sayılabilmesi için gereken bu vasıfları ne kadar taşıyıp taşımadıkları üzerinde durmuştur. Daha çok kadınların sahip olması gereken ahlaki değerlerden söz etmiştir. Kadınları yüceltmıştır.

Kadının hayatta asli unsur olduğu ama erkeklerin de erkeklik özelliklerini taşıması gerektiğinin üzerinde durur.

...

Oylı älemniñ äyeldersiz küni bar ma köktegen,

Äytse de men äyelge uqsas erkekterdi jek körem!

Erkekterge eliktegen äyeldiñ de az tabarı,

⁴⁸⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 112.

İyâ, âr jınıs öz minezin saqtavımen baǵalı.

Jigit jigit sanala ma buǵıp jürse tasañda,

Öz pikiri joq erkekten qorquv kerek qaşanda!⁴⁸⁵

...

(Bu dünyanın kadınsız günü var mıdır parlayan, gene de kadına benzer erkekleri sevmem! Erkeklerle benzeyen kadınların da faydası bellidir. Evet, her cins kendi karakterini tutmakla saygılıdır. Yiğit, yiğit sayılır mı eğer saklanırsa her yerde kendi fikri olmayan erkekten korkmak lazım her zaman!)

...

Qanattını kerı tartıp, tabandap,

Uşar kezde uşa almaytın şabandap,

Öz pikiri joq erkektek el basqarsa, ne bolmaq? !⁴⁸⁶

...

(Kanatlıyı geri çeken, çekinen uçarken uçamayıp duraklayıp, öz düşüncesi olmayan erkekler hükümete geçerse ne olacak?!)

...

Qayǵı kelse jeñilmeytin,

Baqıt kelse semirmeytin,

Er minezin qadirleytin

Äyelderdiñ dañqı artsın!⁴⁸⁷

...

(Felaketten yenilmeyen, mutluluktan semirmeyen, erkek karakterine saygı duyan, kadınlar şanlı olsun!)

⁴⁸⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 73-74.

⁴⁸⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 74.

⁴⁸⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 74.

Yine kadın temasının işlendiği “**Dara Talğam Qasireti**” (**Dahi Şahis Hasreti**) isimli şiirinde şair, kadının dâhiliğinden ve güzelliğinden söz ederek onu göklere çıkarmıştır. Her memlekette böyle güçlü kadınların olduğu ve hepsinin de tarihe geçtiğinden söz eden şair güçlü kadınların her türlü zorluğun karşısında bile öz güvenleriyle her türlü zorlukları yenebileceğinden söz etmiş ve kadınların güçlü yönleri vurgulanmıştır.

...

İyâ, ulı tulğalarmen ortağ tüysik tabarlıq
 Nağız äyel är ğasırda savsaqpenen sanarlıq.
 Natalya- Puşkin jarı, şıqpay pende şeñberden,
 Jurttan asqañ suluvlığı älsizdikke jol bergen.
 Küyevi onıñ mäñgi tiri qalıp qoydı ölgenmen,
 Al ol özi- bsasqa jerde basqa erkekpen jerlengen.
 Endi osığan qarsı mısıl:

Ilğı kürmet törinde

Jürgen suluv äyel boldı meniñ tuğan jerimde.
 Süygen jarı Otan qorğav soğısına ketkennen
 Oralmağan, arman, senim qaldırıp tek ötkennen.
 Ömir, şirkin, adaldardıñ niyetine qaray ma,
 Besiktegi tuñğış ulmen jalğız qaluv oñay ma?
 Oy- zaman-ay, on toğızğa jaña şıqqan şağında
 Soğıs bitti, tätti ümitin aynaldırıp sağımğa.
 Küyeviniñ ayqındalmay ne tirisi, ölgeni,
 Jalğız demey etkeni tek-qara qağaz kelmedi.
 Sezimiñnen senim qaşsa –ümitiñniñ semgeni.
 Ekşim jeñe almağandı jengeni-

Ekşim sene almağanğa sengeni-

Qaysar talğam iyelengen adamdardıñ örneği.⁴⁸⁸

...

(Evet, ulu şahıslarla ortak düşünce bulunur. Esas kadın her asırda parmakla sayılır. Natalya – Puşkin’in yâri, çıkmaz insanlık çerçevesinden milleti aşmış güzelliği acizliğe yolaçan. Kocasını onun ebedi diri kaldı ölse de. O ise – başka erkekle defnedilmişti. Şimdi buna karşı misal: Hep hürmet içinde vardı memlekette güzel kadın. Sevdiği yarı Vatan’ı korumak için gitmiş savaşa dönmemiş, hayal, güven bırakıp geçmişten. Hayat, adillerin niyetine göre mi acaba. Beşikteki ilk oğlu ile kalmak kolay mı? Oh, zaman ah, on dokuz yaşına geldiğinde savaş bitti tatlı ümitleri çevirip özleme. Kocasının ne ölü ne de yaşıyor haberi geldi bu arada. Histen güven gitse – ümidin bitmesidir. Kimse yenemedi yengeyi. Herkes inanmadığına inandı. Cesaret sahibi insanlar misali.)

“**Äyelder**” (**Kadımlar**) kadının isterse “baht”, isterse “bela” olabileceğinden söz edildiği şiirdir. Şairin kadınlarından açıkça söz ettiği en çok dikkat çeken şiirlerindedir. Şiirde kadının, Kazakların en değerli varlıkları ve onların kaderi olduğu üzerinde durularak, kadınların iç güzelliği dış güzelliklerinden daha üstün tutulmuştur.

...

Degenmen siz abaylañız, bayqañız,

Bağlañız da, sorlañız da äyelden.⁴⁸⁹

...

(Yinede siz dikkatli olun, bahtınızda, belanız da kadından.)

⁴⁸⁸Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 151-152.

⁴⁸⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 238.

Şaire göre kadınlar dünyanın en güzel varlıklarıdır. Onlara sonsuz saygı ve hürmet gösterilmelidir. Çünkü onlar sadece varlıklarıyla bile bu hürmeti hak etmektedirler.

...

Düniyege qan tamırday taraytın
 Jer betinde äyel jaylı ertek kop.
 Äyelderge nemquraydı qaraytın
 Erkekti men sanamaymın erkek dep.
 Qay kezde de suluvlıqtıñ jolı- muz.
 Äyel- bizdiñ äziz baylıq qorımız.
 Äyel- bizdiñ tağdırımız,
 Tağdırımız bolğan soñ,
 Belgini goy, bağıımız ne sorımız.
 Has suluvlıq älsizderdiñ qızğanışın mazdatqan,
 Al qızğanış qurdı dep kim ayta aladı az qaqqan?!
 Bir äyelge bola keyde el menen el javpasıp,
 Jer jastanğan bozdaqtar.
 Oğan kuv anav töbe tompiğan,
 Anav şındar qulaqtarı saqtamaydı el eske.
 San urpaqqa tuğla bolğan aqındar
 Bir äyeldiñ namısı üşin han qıyğan.
 Mağınasız jiltıraqtı saqtamaydı el eske.
 Jalın bolıp, jıluv bolmay,
 Äyel bolıp, suluv bolmay-

Tabiğattı aldavmen teñ emes pe?⁴⁹⁰

...

(Dünyaya damar gibi yayılıp yeryüzünde kadın hakkında masal çok. Kadınlara soğuk bakan erkeği ben saymıyorum erkek diye. Hangi zamanda da güzelliğinin yolu – buz. Kadın – bizim aziz zenginliğimiz. Kadın – bizim kaderimiz, kaderimiz olunca, belli ki, bahtımız veya belamız. Has güzellik zayıfların kıskançlığını abartan, Kıskançlık ise kurdu diye söyler az kapan?! Bir kadın için bazen devletler savaşmış, ölmüş çok genç. Buna şahit – o yükselen tepe. Çok nesle şair olan şahıslar bir kadının namusu için can feda etmiş. Manasız parlağı hatırlamaz millet. Alev olup, sıcak olmama, kadın olup, güzel olmama – Tabiatı kandırmakla aynı değil mi?)

...

Qorquv kerek sırtqı suluvlığınan.

Äyel- erkek namısınıñ qorğanı.

Nağız suluv äyel tabuv-

Bükil erkek atavlınıñ armanı.

Nağız suluv äyel üşin qajet kezde jan qıyu-

Bul- jigittik kodekstiñ jazılmağan tarmağı.⁴⁹¹

...

(Korkmak lazım dış güzelliğinden. Kadın – erkek şerefının kalesi. Esas güzel kadın bulmak – Tüm erkeklerin hayali. Gerçek güzel kadın için lazım olan zamanda can feda etmek. Bu – yiğitlik kanununun yazılmamış maddesi.)

1.4.3. Sevgili

Şair “sevgili” teması altında genellikle sevgilinin özelliklerini ele almıştır. “Qupiya Arman” (Sır Hayal) isimli şiirinde sevgiliden bir hayal olarak söz

⁴⁹⁰Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 239.

⁴⁹¹Muhtar Şahanov, *a.g.e.*, s. 239.

etmektedir. Sevgili şairin yaptığı benzetmelerden de anlaşılacağı gibi “ay”a benzetilmiştir. Şairin sevgili için yaptığı “ay” benzetmesi şu mısralarda dikkat çekici bir özellik göstermektedir:

...

Ay karadı külip

Qırqasınan quba beldiñ.⁴⁹²

...

(Ay bakıyor gülüp yarısından belin.)

Sevgili yine ayrılık teması içerisinde verilmiştir. Her kavuşmanın sonu ayrılıkla bitse de şairin yine ümidi vardır ve asla sevgiliden vazgeçmeyecektir.

...

Qaraqat janarıñ

Munğa batıp möldireydi.

Jibek aramalıñ

Jelmen oynap jelibireydi.

Qoş bol, iñkär tulğa,⁴⁹³

...

(Cevher yüzün kaygıya dalıp görünüyor. İpek başörtün rüzgârdan sallanıyor. Hoşça kal, hassas kişi)

Sevgili ile ilgili yazılan pek çok şiirinde olduğu gibi şair “**Arıs Jağasında**” (**Aras’ın Yakasında**) isimli şiirinde de yaşanmış bir ayrılığın arkasından kavuşma

⁴⁹²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 259.

⁴⁹³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 259.

ümidiyle yaşan bir kişiyi canlandırmaktadır. Burada şairin sevgili için yaptığı benzetme yine onun bir “hayal, düşünüş” oluşudur.

...

Jaz edi külkiñ de,
 Qaydasıñ bul künde?
 Seni izdep, armanım,
 Sır boyın şarladım.⁴⁹⁴

...

(Yaz idi güldüğünde. Neredesin bu günde? Seni arayıp, hayalim, sır yakasını gezdim.)

...

Nur şaşıp köziñnen,
 Bir nâzik sezimmen,
 Jibektey şaşın tolqındap,
 Qalıp eñ qol bulğap.⁴⁹⁵

...

(Nur saçıp gözünden, bir nazlı hisle, ipek saçın dalgalanıp, kalmıştın el sallayıp.)

Özlemle beklenen fakat bir türlü gelmeyen sevgiliye yazılan şiirlerden birisi de “**Keşikpey Kelem Dep Eñ**” (**Gecikmeden Geleceğim Demiştin**) adlı şiirdir. Burada geleceğine dair söz veren fakat söz verdiği halde gelmeyen sevgiliden söz edilmektedir. Bu şiirde yine sevgili için yapılan “ay” benzetmesi karşımıza çıkmaktadır. Şairin bir arada olan sevgilileri görmesi sevdiğine olan özlemini daha da arttırmaktadır.

⁴⁹⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 260.

⁴⁹⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 260.

...

Añsağan baqıtım siyaqtanıp,

Ay tuvıp keledi qiyaqtanıp.

Jol jaqqa qaraymın,

Sen joqsıñ, araylım.

Keşikpey kelem dep eñ,

Men turmın elendevmen.⁴⁹⁶

...

(Özlediğim bahtım gibi, ay doğup geliyor. Yol tarafına bakıyorum, sen yoksun, güzelim. Gecikmeden geleceğim demiştin. Ben heyecanlanıp duruyorum.)

Şairin şiirlerinde dikkati çeken unsurlardan biri de duygularını anlatmak için kullandığı hayvanlardır. “**Sırderiya Serenadası**” (**Sırderiya Serenadası**) adlı şiirde sevgiliye duyulan hasret ve özlem “kuğu” imgesiyle anlatılmaya çalışılmıştır. Kuğu ayrılığı temsil etmektedir. Sevgiliden ayrı kalınan yıllar kuğular gibi uçup gitmektedir. “Kuğu” imgesinin yanı sıra güz geldiği zaman gittikleri yerden dönen “turnalar” gibi sevgilinin de dönmesini istenmektedir.

...

Bulttanbasın maqsatıñnıñ janarı.

Jazdıñ körkin jırlağanday,

Küzde qaytqan tırnalarday

Jıldar uşıp,

Jıldar uşıp baradı.

Küriştik tügel jatqanda änmen janğırıp,

Balavsı taldar bür jarğan kezde köktemde.

⁴⁹⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgürttenbev Marselezası**, s. 261.

Küttiñ be meni ümittiñ belin taldırıp,
 Oñüstik jaqtan poyızdar jüytkip ötkende.⁴⁹⁷

...

(Bulutlanmasın amacının yüzü. Yazın güzelliğini söylemiş gibi, güz de giden turnalar gibi yıllar uçup, yıllar uçup gidiyor. Pirinç tarlaları şarkı ile aydınlandı, taze ağacın tomurcuk açtığı baharda. Bekledin beni ümidin belini yorup, güney tarafından trenler hızlı geçtiğinde.)

“Tasada Ösken Gül” (Yamaçta Yetişen Çiçek) adlı şiirde şair sevgiliyi Kazak bozkırlarında yetişen bir “çiçeğe” benzetmiştir. Bu şiirde şair bozkırda yetişen narin bir çiçek olan sevdiğinden ayrılma sahnesini canlandırmaya çalışmaktadır.

...

Qaravşı ediñ külimsirep
 Jüregimniñ törinen.
 Bügin, mine, birinşi ret
 Qoştasamın senimen.⁴⁹⁸

...

(Bakardım gülümseyerek yüreğimin zirvesinden. Bugün işte ilk defa vedalaşırım seninle.)

...

Sav bol, Qazaq dalasınıñ
 Tasada ösken bir güli.⁴⁹⁹

...

(Hoşçakal, Kazak bozkırlarının yamacında yetişen çiçek.)

⁴⁹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 262.

⁴⁹⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 262-263.

⁴⁹⁹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 263.

Akıp giden hayatla değişen sevgilinin o saf ve doğal zamanlarına duyulan özlem dikkatimizi çekmektedir. **“Aq Bantik” (Beyaz Saç Tokası)** adlı şiirde sevgili beyaz bir saç tokası gibi tertemizdir. Şiirde hem akıp giden zaman hem de sevgilinin geçmişteki güzelliğinden söz edilmektedir. Fakat eski saflığını ve güzelliğini yitirmiş olan sevgili artık eskisi gibi değildir.

...

Balavs a qız ediñ bir kezde
Şaşıña aq bantik baylağan.
Özgerip ketipsiñ bul kezde,
Körkiñe köz tastap oylanam.⁵⁰⁰

...

(Genç bir kızdın bir zamanlar saçına beyaz toka bağlayan. Değişmişsin şimdi, güzelliğine bakıp düşünüyorum.)

...

Jol jatır şaqırıp aldıñda,
Ömir tur usınıp şattıñın.
Bilmeymin, boyjetip qaldıñ ba,
Şaşıñda aq bantik joq bugün? !⁵⁰¹

...

(Yol çağırıyor önünde, ömür duruyor sunup şadlığını. Bilmiyorum, büyüdün mü, Saçında beyaz toka yok mu bugün?)

“Ğaşıqtar Muni (‘Mahabbattı Qorğav’ dastanının)” (Âşıklar Kaygısı ‘Aşkı Korumak’ Destanından) adlı şiirde sevgisini anlamayan ve duygularını önemsemeyen insanlardan kaçmak için sadece sevgiliye sığınmaktadır.

⁵⁰⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 263.

⁵⁰¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 264.

...

Avlan uğım avlan jaqqa tartadı,
 San kōñildiñ tuyıǵına maltıdım.
 Ğaşıǵ bolıp kōrmegender bar taǵı,
 Olar bizdi qaydan uqsın, altınım.

Kōzimdi almay mazdap janǵan otardan,
 Saǵan senem, saǵan senim artamın.
 Qorıqpaymın tūsinigi joqtardan,
 Jūregi joq adamdardan qorqamın!⁵⁰²

...

(Farklı duygular çeker dōrt tarafa, çok gönlün çıkmazına battım. Âşık olmayanlar var hâlâ, onlar nereden anlasın bizi, altınım. Gözümü alamadan yanan ateşlerden, sana güveniyorum, sana güvenirim. Korkmam anlayışı olmayanlardan, yüreği olmayan insanlardan korkarım!)

Şair aşkın güzelliğinden bahsettiği kadar onun anlaşılmasının, kabullenilmesinin zorluğundan da söz etmiştir. “**Mahabbat Eli**” (**Muhabbet Ülkesi**) şiirinde ise bir kez kaybedilen bu hislerin bir daha elde edilmesinin zorluğundan ve bu hislerin ne kadar kıymetli hisler olduğundan söz etmektedir.

...

Oñaylıqpen asuv bermes qırqası men beli,
 Tuv alısta qolıp bulǵan tur mahabbat eli.
 Jelkeniñdi pendeliktiñ bilemesin jeli,
 Bir joǵaltsan, taba almaysıñ meni.⁵⁰³

⁵⁰²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 269.

⁵⁰³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 275.

...

(Kolaylıkla zirve vermez gövdesi, bayrağı uzakta dalgalanıyor aşk ülkesinin. Yelkeni insanlık halini oynamasın rüzgârı, bir kaybetsen, bulamazsın beni.)

Sevgiliden bahsettiği **“Jambıldan Janğan Juldızım” (Jambıl’dan Çıkan Yıldızım)** isimli şiirde yine özlenen bir sevgiliden söz edilmektedir. Bu şiirde de kuğunun kanatları yine özlemi anlatmak için kullanılmıştır. Şiirde sevgilinin yüzü “ay”a benzetilmiştir.

...

Jüreğñ ap uşıp,

Qiyalmen jarısıp,

Alavlap ay jüziñ körkem,

Talastıñ jağasında,

Aq terek arasında⁵⁰⁴

...

(Yüreğın uçup, hayal ile yarışıp, alevlenip ay gibi güzel yüzün, Talas’ın yakasında, Akkavak arasında.)

Şair, sevgilinin huylarının güzelliğinden bahsederken yine “kuğu” imgesinden yararlanmıştır. Şiirleri ve şarkıları, sevgiliyi arayan bir kuğu kanadına benzetmiştir.

...

Qalıqtap aqquv qanatınday

İzdesin bul ın bir özindi.

Jambıldıñ darqan dalasınday

Sağıdım jarqı mineziñdi.⁵⁰⁵

⁵⁰⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 275.

...

(Kuğu kanadı gibi çırpınarak arasın seni bu şarkı. Jambıl'ın büyük bozkırları gibi özledim parlak huyunu.)

1.4.4. Evlilik

Evliliğin hayatta atılan önemli adımlardan biri olduğu, kutsal olduğu için de doğru insanla yapılması gerektiğinden söz eden şair **“Jazeger Jadı Kosmoformulası attı Romannan ‘Jetinşi Tüysik’” (Cezalandırıcı Hafızanın Kozmoformülü Adlı Romandan ‘Yedinci Duygu’)** adlı şiirinde insanların dost olabilecek bir eş bulabilmelerinin ve bu insanlarla ruhlarını eşleştirebilmelerinin önemi üzerinde durmuştur. Evlilikte aşkın bir gün bitebileceği fakat daima kalacak olan manevîyatın öneminden bahsetmiştir. Şair hayatta herkesin kendi dengini bularak yuva kurduğunu, evliliğin dağlıklı bir şekilde yürümesi için çiftlerin uyumunun önemli olduğunu belirtmiştir.

...

Üylenip otav köterdiñ, minekiy, sen de, bala qaz,

Tirlikten, biraq, jarqınım, üylenbey ketken adam az.

Sen tügil qasqır qasqırmen,

Maymıl men maymıl juptasqan,

Öz teñin tapqan soñ ğana adımın olar nıq basqan.⁵⁰⁶

...

(Evlendin, aîle oldun sen de yavrum, lakin hayattan yavrum, evlenmeden göçen adam azdır. Sadece sen değil, kurt-kurtla, maymun-maymunla eşleşmiştir, öz eşini bulan adam adımını düz basar.)

⁵⁰⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 276.

⁵⁰⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 79.

...

Üylenüv degen, qarağım, alğaşqı bapsalda qana.
Ata-anañ, ürim-butağıñ, bāri de seni tur qoldap,
Bastısı-suluv jubayıñ öziñe erteñkim bolmaq?

Mahabbat-qaysar zañğar şıñ,

Kez kelgen örley almağan,

On mıñnan, bälkim, eki adam ümitin zorğa jalğagan.⁵⁰⁷

...

(Evlenmek dediğın, yavrum, ilk basamaktır sadece. Anne-baban, evlatların herkes seni kollar, meraklanır, önemlisi – güzel eşin sana yarın kim olur? Aşk – yüksek zirvedir, herkesin ulaşamadığı, on binden, belki, iki kişi ümidini bağlayan.)

Şahanov, beş duyu organımız dışında yedinci hisle, iki sevgilinin birbirlerini anlaması gerektiğini ifade eder. Bu durum ancak çiftin arasında gönülden gönüle görünmez bağla kurulabilir.

...

“Jubayıñ dosıñ boldı ma samğatqan senim şırayın,
Naq sonday ulı baqıttı bedri me sağan qudayım?
Oynay ma onıñ közinde sezim men ruh jarqılı,
Uğa ma ol şattıq-muñıñdı jetinşi tüysik arqılı?

Uqpasa... İsiñ sekildi davılda muzğa jaqqan ot,

Ruhaniy tereñ tüysinüv joq kezde mahabbat ta joq.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 79.

⁵⁰⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 80.

...

(“Eşin dostun olabildi mi güvenini yükselten, tam öyle güzel kaderi verdi mi sana Tanrım? Yarar mı onun gözünde duygu ve ruh ışığı, hisseder mi o sevinç ve derdini yedinci his ile? Hissetmezse... Ahvalin fırtınada buz üstüne yakılmış ateş gibidir, manevî derin anlayış yokken aşk da yok demektir.)

Mutluluk ve güven üzerine kurulan evlilikler, şairin “**Jubaylar Jırı**” (**Evlilerin Şiiri**) şiirinden de anlaşılacağı üzere daha uzun ömürlü evliliklerdir. Birlikte devam edecek olan mutlu bir evlilik de daha mutlu ve huzurlu toplumların temelini oluşturacaktır.

...

Asıl yarım,
 Jaynağan jasıl bağım.
 Bağalasañ- baqıtıñmıñ,
 Sağınsañ- qasıñdamın.
 Armandı dara quvmaymız.
 Qustıñ qos qanatındaymız.
 Jürekte ot janıp,
 Tavlardı bekte alıp,
 Birge uşıp baramız bolaşaqqa.⁵⁰⁹

...

(Asıl yarım, çiçeklenen yeşil bağım arzu edersen – bahtınım. Özlesen – yanındayım. Hayali dahi kovmayız. Kuşun çift kanadındayız. Yürekte ateş yanıp, dağları karşımıza alıp, beraber uçup gidiyoruz geleceğe.)

⁵⁰⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 249.

1.5. DİĞER TEMALAR

1.5.1. Ayrılık

Şahanov şiirlerinde ayrılık sahnelerini anlatmak için genellikle “tren, giden ve geride kalan sevgili” unsurlarını kullanmıştır.

“**Poyız Ketip Baradı**” (Trenle Gidiyor) şiirinde şairin bir ayrılık sahnesi canlandırmaya çalıştığını görmekteyiz. Geride kalan bir sevgili ve gittiğinde bir an önce geri dönme arzusuyla dolu olan iki sevgiliden söz edilmektedir. Şiirin sonunda ayrılık sahnesi insan sevgisiyle bütünleştirilmiştir. Ayrılıklardan duyulan üzüntünün insanların birbirini sevmesinden kaynaklandığını vurgulamaktadır.

...

Sen voqzalda qaldıñ bulğap aramalıñdı,⁵¹⁰

...

(Sen garda kaldın sallayıp örtünü,)

...

Tañ küledi şuvağın şaşayıp nurdan,

Poyız ketip baradı asıp kırdan.

Alıs jürsem sağınışım ottay jalındap,

Meni ärdayım sağan qaray asıqtırğan.⁵¹¹

...

(Tan geliyor sevinci saçıp nurdan, tren gidiyor aşıp kırdan. Uzak gitsem özlemim ateş gibi alevlenip, beni daima sana doğru acele ettirir.)

⁵¹⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 277.

⁵¹¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 277.

“**Qızğaldaq Dävren**” (**Lale Devranı**) şiirinde ise, şair akıp giden hayatın içinde sevgilinin terk edişi ve aşığın bu duruma engel olamayışından söz edilmektedir. Onun gidişinin üzerinden çok zaman geçtiğini belirtmek için mevsimleri ve mevsimlerle birlikte yaşanan değişimleri kullanan Şahanov, diğer şiirlerinde olduğu gibi bu bırakıp gidişi canlandırmaya çalışmıştır. Sevgilinin aniden terk edişini, bir daha geri dönmeyişini ve birden bire gelen bu ayrılığın resmini çizmeye çalışmaktadır.

...

Jürmisiñ, armanım.

Körinbey ketkeniñ qalay bul?

Janıñdı bavray almadım,

Qurbıñdı keşir sen, araylım.⁵¹²

...

(Görünmeden gitmen nasıl bu? Canını kucaklayamadım, utanıp gitmedim, akranını affet sen güzelim.)

Şair “**Meni Seni Kinälamaymın**” (**Ben Seni Suçlamam**) adlı şiirinde ansızın gerçekleşen bir ayrılıktan söz etmektedir. Hiç farkında olmadan aniden ayrılan bu iki sevgili ne olduklarını anlamadan birbirlerinden uzaklaşmışlardır.

...

Şattığım ediñ eñseli

Qaşıqtap kettik, qalay bul?

Biraq ta, janım, men seni

Men seni kinälemaymın.⁵¹³

⁵¹²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 278.

⁵¹³Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 281.

...

(Şadlığım idin sen, uzaklaşıp gittik nasıl bu? Ama canım ben seni ben seni suçlamıyorum.)

“**Güldävren**” (**Güzel Devran**) adlı şiirde sadece bir sevgiliden ayrılış değil aynı zamanda çocukluk yıllarını da geride bırakıştan söz edilmektedir.

...

Eles berip keleşegiñ,
Qıymasıña baladıñ ba?!
Qoştasarda nege seniñ
Jas tolıqıdı janarıñda?!

İñkâr etken atar tañğa,
Qoş bol endi, bala köktem.
Bizdi alıs saparlarğa
Şaqıradı samoletter.⁵¹⁴

...

(Hayal olup geleceğin, kıyamıyorum mu diye düşündüm?! Neden vedalaşırken senin yaş göründü yüzünde?! Hassas atan tana, hoşçakal artık, çocuk bahar. Bizi uzak seferlere çağırıyor uçaklar.)

1.5.2. Gurbet

Aşk, gurbeti ve ölümü anlattığı “**Janerke**” (**Janerke**) isimli şiirinde şair bu üç duyguyu da şiirde çok iyi kullanarak gurbet temasını tüm acısıyla hissettirmeyi

⁵¹⁴Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 257.

başarmıştır. Öncelikle kardeşlikle başlayan bir aşk hikâyesinin daha sonra gurbet duygusuyla perçinlenmesi ve bunun ölümle sonuçlanmasının anlatıldığı şiiirdir.

Bu gurbet, âşık için iyi bir fırsat iken sevgili için bir hasret haline dönüşür ve sevgili bu durumdan dolayı duyduğu büyük üzüntüyle sarsılıp yıkılır. Gurbet acısı şairin dizelerinden şöyle dökülür:

...

Qoy, Janerke,

Uzaq tañğa öksi berme,

Tınım al.

Seniñ tilsiz qasiretiñdi däl öziñdey kim uğar?⁵¹⁵

...

(Bırak, Janerke, uzun tana sen küsme, dinlen. Senin dilsiz hasretini tam kendin gibi kim anlar?)

1.5.3. Özlem

Şairin şiirlerini incelediğimizde özlemlerinin genellikle çocukluk yıllarına, vatanına ve sevgiliye olduğunu görmekteyiz.

“Qudaşa” (Baldız) şairin geçmişe özellikle de çocukluk yıllarına duyulan özleminin ve bu yıllarda yaşanan bir aşk hikâyesinin anlatıldığı şiiirdir. Bu şiirde tükenen ümitlerden ve geçip giden baharlardan söz etmektedir. Şair özlem duygusunu verebilmek için bu şiirinde de yine ayrılıklara değinmektedir.

Doğa tasvirleri içerisinde anlatılan bu güzel tema sadece tasvir edilmekle kalmamış aynı zamanda tüm içselliğiyle aktarılmaya çalışılmıştır.

⁵¹⁵Muhtar Şahanov, *Mäñgurttenbev Marselezası*, s. 137.

...

Bas imey burqasıŋa,

Ötti de jıldar ağıp.

Tuvğan jer qırqasında

Qap qoydı bul balalıq.

Qaytemin onı davlap,

Tek arman mülgimeydi.

Bir sezim omıravlap

Kevdemdi tilgileydi.⁵¹⁶

...

(Baş eĝmeden fırtınalara, geçti yıllar akıp. Öz memleketinde, kaldı bu çocukluk. Ne yapacağım bunu hatırlayıp, bir tek hayal unutulmaz. Bir his kuşattı göğsümü deliyordu.)

Vatanına duyduĝu özlemini anlattığı şairin bir başka şiiri de “**Eldi Saĝınuv**” (**Yurdunu Özlemek**) isimli şiiridir. Ülkesinin bozkırları ve güzel yerleri, nehirleri ve bunlara duyduĝu özlem değinilen unsurlardır. Bu şiirde yurduna duyduĝu özlemi ona kavuşmak istediğini anlatırken kanatlanıp bir kuş olmak ister şair. Uçup memleketinin güzelliklerine konup sonsuza kadar orada huzur içinde yaşamak ister.

...

Talaptanıp,

Qanattanıp,

Asqaq arman quvğan edim.

Qayda-qayda jürsemdağı

Seni oyladım, tuvğan elim.⁵¹⁷

⁵¹⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 138.

...

(Çabalanıp, kanatlanıp, yüksek hayal peşindeydim. Nerede olsam da seni düşündüm, yurdum.)

Şairin sembolik anlatım yöntemini gördüğümüz şiirlerden biri “**Qızğaldaq Dävren**” (**Lale Devranı**) isimli şiirdir. Şiirde şair özlemi ve hasreti anlatmak için hayvanlardan yararlanmışır. Hasreti anlatan “kuş” ve haberciyi temsil eden “güvercin” kullanılan sembolik unsurlardır.

...

Aquvlar qayıt baradı,
 Änge arap dalanı,
 Eske aldım öziñdi sağına.
 Ay ötti zırlap arada,
 Jaz keldi qalağa,
 Jideler güldedi tağı da.

Qızğaldaq quvğan kezimde,
 Kezdestim öziñe
 Batıldıq körsetsem sökpegin.
 Aq erkem, qatal bolma sen,
 Köz jazıp qalma sen,
 Mümkün men şığarmın köktemiñ? !⁵¹⁸

...

(Kuğular dönüyor, şarkıya sarıp bozkırı, akla alıp kendini özleye. Ay geçti hızlı arada, yaz geldi şehre, iğdeler yeşerdi bir daha. Lale topladığım zamanda, rastladım

⁵¹⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 265.

⁵¹⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 278-279.

sana. Cesaret göstersem kızma. Şımarığım, sert olma sen, göz kırpma sen, belki benim senin baharın? !

Sevgiliye duyulan özlem ile vatana duyulan özlemin iç içe geçtiği **“Almatıdan Attanarda” (Almatı’dan Gideceğim Zaman)** adlı şiirde şair sevgiliyi anavatanında bırakırken duyacağı hasret ve özlemi dile getirmektedir.

...

Almatı tur jayıp quşağın, äsem qala- bul qala,

Erteñ senen alıs uşamın, qaramaşı muñdana.

Sırttay jalğap arman tilegin savlığımdı surağan,

Bul qalada bar dep bilemin mağan sengen bir adam.⁵¹⁹

...

(Almatı duruyor kapatıp kucacağını, güzel şehir – bu şehir, yarın senden uzak uçarım, bakma kaygıyla. Dışından hayal dileğin sağlığını dilemek, bu şehirde var diye inanırım bana inanan bir insan.)

1.5.4. Tabiat ve Hayvanlar

Tabiat ve hayvanlar şairin özellikle üzerinde durduğu konulardandır. Tabiatın eşsiz güzelliklerinden bahsetmenin yanı sıra, ondan sembolik olarak da yararlanmıştır. Şair, duygularını hayvanların özelliklerinden yola çıkarak anlatır. Örneğin, iyi insanlarla kötü insanlar arasındaki farklılıkları anlatmak için bu karakterlere uygun hayvanları kullanmıştır.

“Keta Balıqtıñ Erligi” (Keta Balığının Cesurluğu) adlı şiirinde tabiatın eşsiz güzelliği içinde varlığını sürdüren “Keta” isimli bir balıktan söz etmektedir. Bu balığın özelliklerinden biri yumurtladıktan sonra yaşamının sona ermesidir. Bu balık öyle fedakârdır ki, kendi ölümünden ziyade yavruları doğduktan sonra onların nasıl

⁵¹⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 258.

yaşacaklarını dert etmektedir. Şair burada “Keta” balığı aracılığıyla manevî değerlerden birisi olan annelik duygusuna ve onun kutsallığına da vurgu yapmıştır.

...

Amal qaysı bärin de köri kerek,
Urpağı üşin oğan da könüv kerek,
Ketalardıñ tağdırı qanday qatal,
Uvıldırıq şaşqan soñ ölüv kerek!

Bul balıq şınında da dara batır,
Äne, oğan jaqın tur zaman aqır.
Soniñ bärin biledi ol,
Bile tura,
Uvıldırıq şaşuvğa bara jatır.⁵²⁰

...

(Ne çare var onu görmelidir, yavrusu için onu kabul etmelidir. Keta’ların kaderi ne kadar sert yumurtalayınca ölmelidir. Bu balık gerçekten de özel bir cesurdur. İşte, ona yaklaşmış ahireti. Onların yepsini o biliyor, bilerek, yumurtalamaya gidiyor.)

...

Ätten, şirkin, müsünşi bolsam-av men,
Uzaq tün kirpi kilmey tolğatar em.
Urpağı üşin jüregi jırlap ötken,
Urpağı üşin ömirin qurban etken
Osınday alıptarğa
Ğajayıp bir eskertkiş ornatar em...⁵²¹

⁵²⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 88.

...

(Keşke, heykeltraş olsam ben, uzun gece uyumadan çalışacaktım. Yavrusu için kalbiyle şarkı söyleyen, yavrusu için hayatını feda eden böylesi ululara acayip bir heykel yapacaktım.)

“Qıran Tağdırı” (Kartal Kaderi) adlı şiirde hayvanlardan yararlandığı şiirlerindendir. Şair bu şiirinde “kartalı” kullanarak yine bir manevî değere vurgu yapmaya çalışmıştır. İnsanın elindeki gücü bilinçsizce kullanmaması gerektiğinden, eğer kullanırsa sonunun nereye varacağına belinin olmadığından ve başına büyük tehlikelerin gelebileceğinden söz etmektedir. Dost sanılan herkesin dost olmadığı ve insanın herkese çok fazla güvenmemesi gerektiği ifade edilmektedir.

...

Darınıñ da dañqıñ da bar jañğırğın,

Aq tilekter aray şaşsa güldeysiñ.

Biraq erteñ ne kütedi aldıñnan,

Bilmeysiñ-av,

Onı müldem bilmeysiñ.⁵²²

...

(Kabiliyetin de, ünün de var yeterli senin için dualar edilirse parlarsın. Fakat yarın ne beklediğini bilmezsin, bilmezsin. Onu hiç de bilmezsin.)

...

Egin jurtqa bağıalı tek dänimen,

Dän salarlıq oylarıñdı surıpta.

Dos köñilin usıñannın bärinen

Dostıq şığa bermeytinin umıtpa...⁵²³

⁵²¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 89.

⁵²²Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 93.

...

(Ekin ulusa kıymetli sadece tohumuyla, tohum verir düşüncelerini seç. Dostluğu sunanların her biri dost olamayacağını unutma.)

Şair “**Ormandağı Oqıyğa**” (**Ormandaki Vaka**) adlı şiirde de ormanı ve hayvanları bir arada kullanarak yine manevî değerlerle ilgili ders vermeyi amaçlamaktadır. Bu şiirdeki hayvanlar: Flamingo, karakuş, şahin, yılan, ceylan, tavşan, tosbağa, saksagan, karga, fil, bülbül ve karakuştur. Bu hayvanların özelliklerinden yararlanarak onları insanlara benzetmiştir. İnsanlar arasındaki hasetlik, kıskançlıkla ilgili hisler ve insanlar arasındaki çıkar ilişkilerinden yola çıkarak ders vermeyi amaçlamaktadır.

...

Bulbul, sözsiz, qus bitkenniñ küştisi.

Maqtar edi jarılıp bir ağınan,

Oy şırmağan qızğanış it tağı bar.

Al dattavğa qorqatın ol Bulbuldın

Ülken bolaşağınan.⁵²⁴

...

(Bülbül kuşkusuz kuşların kralı. Överdi o durmadan, ama kıskançlık ta vardı bir taraftan. Kötüleyemeye de korkuyordu Bülbülü onun büyük geleceğinden.)

“**Özender**” (**Nehirler**), şairin doğa güzelliklerinden bahsettiği şiirlerindedir. Küçük nehirlerin bile akarken karşılaştıkları zorluklardan, denize kavuşmak için geçtikleri engebeli yollardan ve denize kavuşunca ne kadar büyük bir güce ulaşacaklarından bahsetmektedir. Burada yine insanların yaşamda karşılaştıkları zorlukları insanları nehirlerle benzeterek anlatmaya çalışmıştır.

⁵²³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 94.

⁵²⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 98.

...

Ömir keyde tım qatal, ömir keyde tuyıqtav,

Key özenniñ jolina böget boldı biyik tav.

Ebir asav, asıǵıs, şuvlı özender aq tarlan

Aǵıp-aǵıp barǵan da, qumǵa siñip joq bolǵan.⁵²⁵

...

(Hayat bazen çok sert, hayat bazen çıkmaz. Bazı nehirlerin yoluna oldu engel yüksek dağ. Ne kadarda asabi, sesli olsa da bazı nehirler akıp, akıp gitmiş ve kum içine sinerek yok olmuş.)

“Dinazovrlar Men Egevquyıqtar (‘Atlantıdanı Qıyratqan Alma’ Attı Jaña Romannan Üzindi)” (Dinozorlar ile Sıçanlar (‘Atlantida’yı Mahfeden Elma’ Adlı Yeni Romandan Parça) isimli şiir iyi ve kötü insanları anlatmak için, vahşi ve evcil hayvanların sembolik olarak kullanıldığı şiirdir.

...

Baylıq qusı jiyi qondı närsiz-sarañ muskinge,

Dañq ta uyalmay madaqtadı tursa joyqın küş kimde,

Şındıq siylek biylik qurdı ulı jerdiñ üstinde.

Sondıqtan da Soqrat ta, Bethoven de, Puşkin de

Meyirimsiz, ruhsız küştermen mäñgilik oppozitsiyada.

Nanımsızdıq, darınsızdıq joliñdi ılǵıy oray ma,⁵²⁶

...

(Zenginlik kuşu sık konuyor tatsız cimri adama, şöhrette utanmadan övdü dünya gücü kimde ise onu, gerçek çok seyrek yönetti yeryüzünü. Bunun için de Sokrates, Bethoven de, Puşkin de merhametsiz, ruhsuz güçlerle ebedi muhalefette. İnançsızlık, dâhisizlik yolu hep mi önünü keser.)

⁵²⁵Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 121.

⁵²⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 142-143.

Bir arada yaşaması zor olan hayvanların yaşamlarından yola çıkarak, farklı karakterde olan insanların çıkarları için bir araya geldiklerinden bahsedilmektedir.

...

Qara küşter izgiliktiñ zeyinine qaray ma?

Tensizdik köp, ayu, qasqır sayran sağlan toğayda.

Qazaqtın Qos ruh şını- Mahabbet te, Abay da

Sol üşin de dendelikpen mäñgilik oppozitsiyada.⁵²⁷

...

(Kara güçler iyiliğin aklına bakarlar mı? Dengesizlik çok, ayı, kurdun gezdiği ormanda. Kazak'ın çift ruh zirvesi – Mahambet de, Abay da bunun için insanlık haliyle ebedi muhalefette.)

Ülkede yaşanan karmaşa şairi rahatsız etmektedir. Bu kargaşanın ne zamana kadar devam edeceğini bilmeyen şair, birbirine muhalefet olan bu insanların yarattığı huzursuzluğun bir an önce sona ermesini istemektedir.

...

O, toba, kişkene kölşikter- teñizdermenen,

Şımşıqtar, qarğalar- suñqarlarmenen,

Esekter öziñşe tulparlarmenen

Qaşanğı jüre bermekşi oppozitsiyada?⁵²⁸

...

(Oh, Allah'ım küçük gölcükler – denizlerle, serçeler, kargalar – şahinlerle, eşekler beygirlerle ne zamana kadar olacak muhalefette?)

⁵²⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 143.

⁵²⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 144.

Şiirin sonlarına doğru şair ülkedeki değerlerin yok oluşunu şu şekilde ele almıştır:

...

“Tek bayudıñ jolın üyren,

Bir küniñdi bos etpe!”

Adamdıñ bar ma, joq pa, alınpaydı esepke.

Urla,

Alda,

Tamır jiber”saytangerlik” aylağa,

Aylalınıñ aybını askaq, mereyi üstem qayda da,

Süyenişñ biylik bolsa ustalam dep oylama,

Ar men uyat bul ğasırda asa qoymas paydağa...⁵²⁹

...

(“Tek zengin olmanın yolunu öğren, bir günün boşuna geçmesin!” İnsanlık var mı sende alınmaz hiç hesaba. Çal, kandır, köküne ver “şeytani” hileye, hilelinin cesareti yüksek, otoritesi üstün de, desteğin yönetim olsa yakalanacağım diye korkma, ar ve ayıp bu asırda çok getirmez fayda...)

Şiirin adında da geçen fareler kemirgen olma özelliğiyle ele alınırken bazı insanlar bu farelere benzetilmiştir.

...

Tek aluv men jeydi ğana maqsat tutqan ömirden,

Ağaş tügil, temirdi de kemirgen

Jurt qaptadı jebir közdi egevquyrıq sekildi,

Egevquyrıq saha qazir şırqap, ösip, jetildi.⁵³⁰

⁵²⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 147.

...

(Tek almak ve yemek sadece amaç hayatta, ağaç değil sadece ama demiri de kemiren millet kapladı yiyici fare gibi, fare fitrat gelişmiş ve yetmişmiş şimdi.)

Doğayı sadece sembolik olarak değil tüm güzellikleriyle işlemeye çalışan şair “**Qaldayaqov Özeni**” (**Kaldayakov Nehri**) adlı şiirinde meşhur Kaldayakov nehrinin doğal güzelliklerinden bahsetmiştir. Hem doğal güzellikleriyle hem de manevî değeriyle büyük bir öneme sahip olan Qaldayaqov nehri şiirden de anlaşılacağı üzere Kazak halkı için büyük öneme sahiptir.

...

Endi sağan öşpes, ölmes ataq-dañqtıñ kezegi

Kelgendigin dosıñ tügil, qastarıñ da sezedi.

Keş bolsa da jadırap aq, erkelep aq eliñe,

Ultımızdıñ ulı özeni- Qaldayaqov özeni.⁵³¹

...

(Şimdi sana silinmez şöhretin zamanı geldiğini dostun değil, düşmanların da hisseder. Geç de olsa parlayıp, milletine, milletimizin ulu nehri – Kaldayakov nehri.)

Baba şahin ile yavru şahin arasındaki ilişkinin insanlar arasındaki ilişkiye benzetildiği “**Erkekter Jırı**” (**Erkekler Şiiri**) adlı şiirde de “şahin” kişileştirilerek yine manevî değerlere vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Günümüzde gençlerin artık manevî değerlere önem vermeyişine dikkat çekilmeye çalışılarak, gençlerin bu hikâyeden örnek alarak kendilerine çeki düzen vermeleri amaçlanmıştır.

...

Bala qıran kündikke tavdı kezip,

Jem tasıdı uyağa jahı qalмай.

⁵³⁰Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 148.

⁵³¹Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 162.

Ata qıran perzentiniñ qamqorlıǵın qup alıp,
 Şükirşilik ettiştey quvanıp.
 Ol oyladı: “Uzaq qangı bola qoymas bul asa,
 Qulan taza saviğamın, taǵı eki-uş ay şıdasam”.
 Biraq bir kün bala qıran oǵan bılay til qattı:
 “Baǵa jetpes asılımsıñ, ardaǵımsıñ, qımbattı,
 Äbden qajıp sorladıñ-av, jüdediñ-av tım qattı.
 Esime alsam bayaǵı şat künderiñdi eñseli,
 Janım jılap, ayap ketem, ayap ketem men seni!”
 “Toqtat!- dedi ata qıran qalş-qalş etip doldanıp,-
 Beker jatqan ekenmin ğoy, ulım bar dep maldanıp”.⁵³²

...

(Çocuk şahin gündüz daǵı gezip, yemek getirdi canını esirgemedi. Baba şahin evladının yardımını görüp, şükür etti içinden sevinip. O düşündü: “Uzun sürmez bu dert, iyileşirim daha iki-üç ay dayansam”. Ama bir gün çocuk şahin ona şöyle dedi: “Paha biçilmez asılımsın, değerlim, canım. Çok yoruldun, zavallı sen. Aklıma getirsem o güçlü günleri, canım ağlayıp, esirgiyorum seni!” “Durdur! –dedi baba şahin heyecanlanıp, boşuna yatıyormuşum ben oğlum gururlanıp”.)

Kazak halkı için önemli olan “kartal”, “**Jadımda Qalğan Jaysañdar ‘Oraluv’**” (**Aklımda Kalan Anlar ‘Dönüş’**) adlı şiirde Moyinkum’daki **Kayrat Riskulbekov’ u** sembolize etmektedir. Kazak halkı için yaptığı kahramanlıklardan ve gücünden dolayı kartala benzetilmiştir.

...

Zor anda bayrak edip şerefini,
 Şöhretin aşsın, cesur yiğit can feda yapan şeref için.

⁵³²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 230.

Nogaybay'ın evladı olup gittin Almatı'ya sen,
Tüm Kazak'ın gururu olarak geri geldin kartalım!⁵³³

...

(Zor anda bayrak edip şerefini, şöhretin aşsın, cesur yiğit can feda yapan şeref için. Nogaybay'ın evladı olup gittin Almatı'ya sen. Tüm Kazak'ın gururu olarak geri geldin kartalım!)

“Gimalay Jolbarıstarı Nemese Maldıq Sana Tuvralı Muñ” (Himalaya Kaplanları veya Hayvanlık Düşünce Hakkındaki Üzüntü) doğal güzellikleriyle dikkat çeken Himalayaların eşsiz güzelliğinin ele alındığı şiirlerinden biridir.

...

Joq, Gimalay, qasiyettim, sen tura ber tağında,
İzgiligin küdik basıp,
Tağdırınan ruh qaşıp,
Uqsap äri joyqın, essiz ağınga,
Adamdardı maldıq sana jetekke ağılan şağında
Jäne olardıñ qaluvı üşin öz mindeti sabında,
Täñir oyın jolbarıstıñ közi arqılı qabılda...
Oy tüzelse, örler seniñ bağıñ da!⁵³⁴

...

(Yok, Himalaya, kutsalım benim, sen tahtında kal, iyiliğini şüphe basar. Kaderinden ruh kaçır. Benzer karma-karışık akan suya. İnsanları hayvani düşünce bastığında onların görevlerinde kalmaları için Tanrı düşüncesini kaplanın gözleriyle kabûl et... Fikrin düzelirse, senin uğurun yükselir!)

⁵³³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 240.

⁵³⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 82.

1.5.5. Zenginlik

Şair zenginlik ile herşeyin satın alınamayacağını “**Baylıq Pen Baqıt**” (**Zenginlik ile Baht**) isimli şiirinde belirtmiştir. Mutluluk ve zenginlik için mücadele edilmesi gerekmektedir. Emek harcanmadan mutluluk olmayacağından bahsederken zenginliği de deniz suyuna benzetmiştir. Tuzlu olan deniz suyu, insanı içtikçe daha da susatır. İnsan içtikçe daha çok içmek ister. Zenginlikte ona göre böyledir. Gözü doymak bilmeyen insanoğlu deniz suyundan içtikçe yani zenginliğin tadına baktıkça daha çok ister hale gelir.

Kaybedilmesi kolay olduğu kadar elde edilmesi de bir hayli zor olan zenginliğin de mutluluğun da bir bedeli vardır şaire göre:

...

“Baylıq- teñiz suvına uqsas, işken sayın şöldetken”,

Aynımavdıñ jolı qaysı azamattıq kelbetten?

Tirşilikte öz müddesi üşin ärkim talasar,

Tuğlalar az el mereyin oylap, tıñnan jol aşar?

Qay dävırde baylıq dañqı İzgılıksız öteldi?

Janı kedey adamdarğa baylıq tipti qaterli⁵³⁵

...

(“Zenginlik – deniz suyuna benzer, içtikçe susatır”. Sapmamanın yolu hangisi insanlıktan? Hayatta kendi çıkarı için herkes mücadele eder. Şahıslar az millet çıkarını düşünüp yol açan? Hangi devirde zenginlik şöhreti iyiliksiz ödendi? Canı fakir insanlara zenginlik daha da tehlikeli.)

⁵³⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 283-284.

1.5.6. Şairlik

Yazarın şairde olması gereken vasıflara değindiği şiirleri de vardır. Şairlik yazara göre bir toplumdaki en önemli vasıflardandır. Çünkü şairler yazdıklarıyla toplumu yönlendiren kişilerdir. Yazdıklarıyla toplumu yönlendirdikleri için yazarken sadece doğruları yazmaları çok önemlidir. **“Narınqum Zavahı 1. Mahabbetiñ Soñğı Sözi”** (**Narınqum Zavallısı 1. Mahambetin’in Son Sözü**) isimli şiirinde de şair kendisinden yola çıkarak bir şairin ne olursa olsun doğruyu söylemesi gerektiği üzerinde durmuştur.

...

Jäne qaysar aqınıñ em men seniñ.

Juldızday bop janar aldan

Aqındıqta elden erek başka zañ.

Batırlığı joq adanman

Ülken aqın şıqqan emes eşqaşan.⁵³⁶

...

(Ve cesur şairindim ben senin. Yıldız gibi yanar önünde. Şairlikte milletten değişik kanun var. Bahadırlığı olmayan adamdan büyük şair çıkmamış hiçbir zaman.)

...

İye, şındıqtıñ aşı dañqı,

Şındıq üşin jalğız tüstim egeske.

Aqındıqtıñ bastı şartı-

Bastı alsa da, şındıqtı aytüv emes pe?

Ölimge san jaqın bardım,

⁵³⁶Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 191.

Qorğansız bop körinsem de jay közge.

Şındıqtı aytqan aqındardıñ

Biraq jolı bolıp edi qay kezde?⁵³⁷

...

(Evet, gerçeğin şöhreti acı. Gerçek için yalnız çıktım yola. Şairliğin ana şartı – Kelleyi uçursalar da – gerçeği söylemek değil mi? Ölümüne çok kere yaklaşmışım, Korumasız görünsem de göze. Gerçeği söyleyen şairlerin bir tek yolu olmuştu ne zaman?)

...

Qadir tutam qiyaldavdı,

Erteñ qayta özgerer.

Aqındarın sultandardan

Artıq sıylar kez keler.⁵³⁸

...

(Severim hayal etmeyi, yarın zevkler değişir. Şairlerin sultanlardan daha değerli olduğu zamanlar gelir.)

Şairin “**Aybergenov Şını**” (**Aybergenov Zirvesi**) isimli şiiri de şair vasfına sahip olan kişinin öncelikle cömert olması gerektiğini vurgulamaktadır. Şahanov, şair olmak için önce cömert aynı zamanda da mert olmanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Ona göre olanları tarafsız ve olduğu gibi yansıtmak, şairin temel görevidir.

...

Adamdıqsız aqındıq joq, tırmıssañ da jan sala,

⁵³⁷Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 192.

⁵³⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 193.

Jomarttıqsız tağı alısqa şabamın dep şarşama,
Batırlıǵıñ qanşa bolsa, aqındıǵıñ sonşama.⁵³⁹

...

(İnsanlıqsız şairlik yok, çabalasan da canını koyup, cömertliksiz daha uzağa gideceğim diye çabalama. Cesaretin ne kadar olsa, şairlik de o kadar.)

“Qaldayaqov Özeni” (Qaldayaqov Nehri) isimli şiirde de şairin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bir şairin ancak topluma faydalı olursa başarılı olabileceğinden ve toplum gözünde de bu sayede ölümsüzlüğünü koruyabileceğinden söz etmiştir. Yazara göre, kendi çıkarlarından önce toplumun çıkarlarını düşünen şair toplum gözünde büyük bir değere sahiptir.

...

Birevler jür savsaǵınıñ kömegimen sazger bop.
Al sen ulı jüregiñmen,
Peyiliñmen, tilegiñmen,
Küllı tamır tiregiñmen
Darın ediñ aldıña jan salmaǵan,
Ult sezimin arqalavdan talmaǵan.
Otırardıñ eñkeymegen ruhın
Är Qazaqqa än arqılı jalǵaǵan.⁵⁴⁰

...

(Birileri geziyor parmağının ucuyla şarkıcı olup. Sen isen ulu kalbinle, içtenlik, dilekle, tüm damar direğinle. Dahi idin önüne kimse geçemeyen, millet hissini taşımaktan yorulmayan, Otırar'ın baş eğmeyen ruhunu her Kazak'a şiir vasıtasıyla aktaran.)

⁵³⁹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 160.

⁵⁴⁰Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 161.

1.5.7. Zafer

Zafer şair için önemli vasıflardandır. Fakat “**Vaqtışa Jeñister**” (**Geçici Zaferler**) adlı şiirinde de bahsettiği gibi zaferler geçici değil, kalıcı olmalıdır. Geçici zaferlere bağlanıp kalmamak gerektiğinden, asıl zaferlerin ömür boyu devam edecek zaferler olduğundan söz etmektedir. Zaferi kazandığını düşünen insanların geçici zaferlere inanmaması gerektiğine ve asıl zaferlerin zamanla ortaya çıktığına değinilmektedir.

...

Ğasır buvaz bolmasa da ädildikke jelindep,
 Qay kezde de Jenis dañqı eki topqa bölünbek:
 “MÄÑGİ JEÑİS jäne BARLIQ VAQITŞA
 JEÑİSTER”.

Küş joq osı zañdılıqtı taydıra alar öristen.
 Vaqtışa jeñisterdiñ vaqtışa bağı bar,
 Bar tirşilik keyde tipti vaqtışağa bağınar,⁵⁴¹

...

(Asır zorluklara bakmadan adaleti arıyor. Zafer her zaman şöhreti iki gruba bölmek istiyor: “EBEDİ ZAFER ve TÜM GEÇİCİ ZAFERLER”. Güç yok bu kanunu kaydıracak yayladan. Geçici zaferlerin geçici bahtı var, hayat bazen geçici zaferlere itaat eden var.)

...

Jan şındığı qamalğanmen zulımdıqtıñ torında,
 MÄÑGİ JENİS qalıp qoydı Mahabbetiñ qolında!

⁵⁴¹Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 154.

Şınşıl, asav tağdırım bar pendelikpen tebisken,
Saqta, Quday, meni barlıq vaqıtşa jeñisten.

...

(Can gerçeği hapsedilse de, EBEDİ ZAFER kaldı elinde Mahambet'in! Gerçekçi, asabi kaderim var insanlık haliyle tepişen. Sakla, Hüda, beni tüm geçici zaferlerden.)

1.5.8. Dalkavukluk

“Dalkavukluk” şairin eleştirdiği konuların başında gelmektedir. “**TJ-par Nemese Jağimpazdıqtñ Ujımdıq Örisi**” (TJ-Çifti Ya da Dalkavukluğun Birlik Otlığı) isimli şiirinin tamamı bu konu üzerine yazılmıştır. Bu şiirde eleştirdiği en önemli yönlerden biri insanların çıkarları için tüm değerlerinden bir anda vazgeçmeye hazır olduğu ve artık Kazak halkı için manevî değerlerden çok kişisel çıkarların ön planda olması eleştirilmiştir. Bunun yanında eleştirilen bir diğer konu da bu durumun gayet normalmiş gibi karşılanmasıdır. Burada yaşayan insanların bu duruma alışmaları ve herkesin bu durumu normal karşılaması şairi rahatsız etmektedir.

Şair bu durumu daha iyi anlatabilmek için “**TJ**” çiftini şiirde sembolik olarak kullanmıştır.

...

Jağimpazdıq –bul zamanda bastı öner,
Şındıq oğan bola almay jür tas kemer.
Qazirgi baq qaysar ruhtı erdi emes,
Arın satqan jağimpazdı eskerer.
Däyirdiñ de dañqı solar tös kerer,⁵⁴²

...

⁵⁴²Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 164.

(Dalkavukluk – bu zamanın ana hünəri, dürüstlük ona olamıyor taş kemer. Şimdiki baht cesur ruhlu er değil, şerefini satan dalkavuşu bulur. Devrin de şöreti onlarda.)

...

Biyliktiñ las köp etigin tiliñmen

Jalaytınday ne kün tuvdı başıña?⁵⁴³

...

(Yönetimin pis çizmesini dilinle yalayacak kadar ne gün doğmuş başına?)

Bu duruma alışan millet şaire göre hiçbir zaman yükselemeyecektir.

...

Jağımpazın tav sanağan,

Şınşıl ulın jav sanağan ulttıñ

Mümkindigi az mazmundı ömir sürege...

.....

Minezsiz ult aynalmaydı ul elge.⁵⁴⁴

...

(Dalkavuşu dağ gören, dürüst oğlunu düşman sayan milletin mümkün değil mazmunlu hayatı yaşamaya... Huysuz millet olamaz büyük devlet.)

...

Jağımpazdıq- juqpalı avruv, qan men oyğa taralğan,

Bul beydava qasiretten ulttı qorğav- zor arman...⁵⁴⁵

...

⁵⁴³Muhtar Şahanov, **Mäñgurttenbev Marselezası**, s. 164.

⁵⁴⁴Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 165.

⁵⁴⁵Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 166.

(Dalkavukluk – bulaşıcı hastalık, kan ile düşünceye yayılmış, bu çaresiz kaygıdan milleti korumak – büyük hayal...)

1.5.9. Gelin

Evliliğin kutsallığına inanan şair gelinin geldiği eve bereket ve uğur getirmesine vurgu yaparak **“Kelin Keldi” (Gelin Geldi)** adlı şiirini yazmıştır. Güzel ve genç gelinin gelişyle birlikte getirdiği bahar tablosu okuyucuya yanstılmaya çalışılmıştır.

...

Tağdırıñnıñ quttı bolğan köktemi, jas kelin,

Baqtıñnıñ báyteri köktegi, jas kelin.

Mazmun jinap oyların,

Tirşilikte tarqamağay toyların.

Erkeley ber jariñ barda qasıñda, jas kelin,

Suluvlığın jeter bolsın ğasırğa, jas kelin.

Şın ğaşıqtar köp emes

Ol kez kelgen şığa almaytın Everest. ⁵⁴⁶

...

(Kaderinin kutlu olsun baharı, genç gelin. Bahtının kavağı gökteki, genç gelin. Mazmun toplayıp düşüncelerin, hayatta bitmesin düğününüz. Sevin yarın yanında olduğunda, genç gelin. Güzelliğin yeter olsun asra, genç gelin. Gerçek âşıklar çok değil Çıkamadığı Everest'e.)

⁵⁴⁶Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 283.

1.5.10. Güç ve Akıl

Şair güç ve aklın bir arada olduğu insanların her şeyi elde edebileceklerini belirtmektedir. “**Ämir-Temirdiň Soňgi Ösiyeti**” (**Emir-Timutr’un Son Vasiyeti**) adlı şiirde güç ve aklın bir arada olduğu kişi şaire göre Timur’dur. Şair Timur’un kazandığı zaferlerden de yola çıkarak gücün ve aklın insana her türlü kapıyı açacağını göstermeye çalışmaktadır.

...

Küş pen aqıl kimde mıqtı- sonıñ dañqı eñ üstem.

Qiyıp ötip özen- kölden,

Qiya- şıñnan,

Eñisten.

Sırnaylatıp,⁵⁴⁷

...

(Güç ve akıl kimde güçlü ise onun şöhreti en büyük. Geçer derya ve nehirden, zirve – dağdan, ovalardan, borazan çalarak.)

1.5.11. İnanç

“**El Tileğiniñ Küşi**” (**Halk Dileğinin Gücü**) isimli şiirde Tanrı’dan bir evlat isteyen ihtiyar adamın kararlılık ve sebatla bunu dilemesi ve Tanrı’ya olan inancı sayesinde bir evlat sahibi olmasını anlatmaktadır.

...

Körde tur bir ayağım,

Osımeneñ bitpek pe ömirbayanım?

Köz jumarda neni demev etemin,

⁵⁴⁷Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 62.

Baylığımı kimge senip ketemin?

Peyili men mereyinen tañ atqan

Bir nâreste sıyla mağan, jaratqan? !⁵⁴⁸

...

(Mezarda duruyor bir ayağım, burada bitecek mi hayatım? Gözümü yumacağım zaman neyle avunacağım, zenginliğimi kime güvenip bırakacağım? İyiliği ve mutlulukla tanın ağardığı bir evlat nasip eyle bana Yaradan?!)

⁵⁴⁸Muhtar Şahanov, **a.g.e.**, s. 67.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÄŇGURTTENBEV MARSELEZASI (MANKURTLAŞMAMA MESELESİ) ADLI
ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

1.
TAMIRSIZDANUV QAVPINIŇ
TUJIRIMDAMASI

Jahandaruv ruhsızdıǵı öz jeñisin toylavda

Sodan qazir qanşama adam beyim bılay oylavǵa:

“Men qay tilde erkin söylep, oqıy alam, jaza alam”.

Bilim, jumıs, nan taba alam, sol til-meniñ öz anam”.

Biraq qarsı tujırım bar osı adasqan baylamǵa:

Biz jalqını moyındamay, uǵa almaymız jalpını.

Tirşilikte bir adamdı şeksiz suyu arqlı
Adamzattı tanuv äri süyuge jol tabasıñ.
Jäne ärkim şın qadirlev arqlı öz anasın,

Uǵaş onıñsatılmaytın seziminiñ baǵasın.
Öz ultıñnıñ tilin, saltın, parqın suyu arqlı

Küllı älemdik biyikke örlep, ardaqtaysıñ
jalpını.

San türli til meñgeremiz, aydınap oy qarqını.

Al ğalamdıq ortaq tilsiz-

Birlik- gülsiz, senim- nursız,

1.
KÖKSÜZLEŞME TEHLİKESİNİN TEŞHİSİ

Küreselleşme ruhsızluǵu kendi zaferini kutlamakta.

Bundan böyle şimdi ne kadar insan alışmış böyle düşünmeye:

“Ben hangi dilde hür konuşup, okursam ve yazarsam,

İlim, iş, ekmek bulursam, işte o dil benim anamdır”.

Ama zıt bir görüş de var bu yoldan sapmış adama:

Biz tek şeyi kabul etmeden, geneli nasıl anlarız.

Hayatta bir insanı sınırsız sevmekle
İnsanlığı tanımak ve sevmek için yol bulursun,
Ve herkes gerçekten hürmet eder bu sayede anasına,

Anlar onun satılmaz hissiyatının pahasını.
Milletinin dilini, örf-adet ve değerlerini sevmeyle

Evrensel değerlere ulaşıp yükseğe çıkarıp,
saygı duyarsın herkese.

Türlü dili öğrenerek, aydınlatırız fitratımızı.

Evrensel ortak dilsiz-

Birlik – çiçeksiz, inanç – nursuz,

Biraq ana tiliñe omñ túspev kerek salqını.

Bul tabıyğy joldan aynuv qırsıq qavpin ösırer.

TARİHİN TUR SANAÑA ÖTKEL TASTAP,

ÖZ TİLİNDE OYLAV, SÖYLEV
TOQTALĞAN SÄTTEN BASTAP
BÜKİL BABA RUHIMEN

ULTTIQ, GENDİK- AQPARRATTIQ
BAYLANISIN KESİLER.

TAĞDIRİNNAN ATA MURA ŞAMIN
SOLAY ÖŞİRER.

ÖZ TİLİNDİ JERSİNBEVDİÑ,
ÖZ ANAÑDI MENSİNBEVDİÑ
ARSIZDIĞI QAY DÄVİRDE BOLIP EDİ
TAPQIRLIQ?

OL- RUHIY MÜGEDEKTİK ÄRİ ULTTIQ
SATQINDIQ!

AZ QAYĞI MA, TALABINDI TÜSİNİĞİN
ALDASA?..

MEYLİ ON TİL,

TİPTİ JÜZ TİL

MEÑGERGENİÑ DALBASA

ÖZ ULTIÑNİÑ TİLİ MENEN RUHI

OY- SANAÑA IRGETAS BOP QALMASA.

Ğasırımsız- izdev, örlev, qıyratuvlar alañı.

Adamzattı qain müdde qayda burıp baradı?

Kölşikter bar sırtqa aqpaytın,

Suvın şekte qıymaytın,

Ne bir özen, ne bir bulaq sırttan kelip quymaytın.

Soğan uqsas jeke adamdar, tipti ulttar boladı.

Ol tävelsiz menmendiktiñ bolaşağı jaralı.

Öz diline yansımaması gerekir onun
soğukluğu.

Bu doğal yoldan sapmak felakete götürür.

TARİHİN DURUYOR HAFIZANA

GEÇMİŞİ GÖSTERİP,

ÖZ DİLİNDE DÜŞÜNME, KONUŞMA
DURDUĞU ANDAN İTİBAREN

TÜM ECDAD RUHU İLE

MİLLİ, GENETİK BİLGİ İLİŞKİN KESİLİR
İŞTE.

KADERİNDEN ECDADIN MİRAS İŞİNİ
ÖYLE SÖNDÜRÜR.

ÖZ DİLİNİ BENİMSEMEME,

ÖZ ANANI UMURSAMAMA

ARSIZLIĞI HANGİ DEVİRDE OLDU Kİ?

BU RUHANİ ÖZÜRLÜLÜK VE MİLLETİ
SATMAKTIR!

AZ MI KAYGI, ÇABANA RAĞMEN AKLIN
ERMİYOR İSE?

İSTER ON DİL,

HATTA YÜZ DİL ÖĞRENMiŞ OL,

YOK FAYDASI BUNLARIN,

ÖZ MİLLETİNİN DİLİ VE RUHU

AKIL HİSSİYATINA TEMEL OLMAZSA.

Asrımız – araştırma, gelişme, tahrip etme
meydanı.

İnsanlığı maddiyat nerelere götürüyor?

Gölcükler var dışarı akmayan,

Suyunu kenara vermeyen,

Ne bir nehir, ne de bir pınar akmaz içine

Buna benzer şahıslar, hatta milletler vardır.

O egemen bencilliğin geleceği yaralı.

Ekonomikalıq alıs-beris-narıq ğasır talabı.
Tek az ulttar dilin, “menin” qalay saqtap qaladı?

Biz babalar süyegine, senimine baq qurdıq,

Baq qurdıq ta ultsızdıq keñistikke at burdıq,
Qatendi äbjil tüzetpeseñ tolıqqandı joq tirlik.

Ana tilin qorğamağan,

Qorğağandı qoldamağan

Öz eline şınşıl qızmet ete almaydı sanalı!

Bärin taptay bermek pe älde ruhsızdıq tabanı?

Bul suraqqa örkeniyet qaşan javap tabadı?

Älde adam bolaşağın tamırsızdıq jeñe me?

Buğan qaysar tabıyğattıñ tağı özi önege:

Jantaq degen ösimdik bar tüye qorek etetin,

Tamırı jıyırma, otsız qulaş tereñdikke ketetin.

Qızılqumda bet qaratpas dolı davıl eksende,

Qum teñizdey tolıqıdanıp, oñğa, splğa köşkende,

Bar qıymılı sırtqı küştiñ mñğayına qurılıp,

Qañbaq sorlı tamırınan lezde onay julınıp,

Jel qayda ürse, solay qaray domalap,

Iq pen saydı, buta tübin panalap,

Jiyi-jiyi meken-jayın jañalap,

Düniyeni öz muñ-zarı deñgeyinde bağalap,

Turaqsız küy keşetini obal-aq.

Dañqqa bölep özi ğumır sürip jatqan kezeñdi,

Jantaq ärkez orınında qalıp qoyar ejelgi.

Şınşıl ruh darınınan qulqın ozğan zamanda

Tamırsızdıq ülken qavip tuvdıradı qoğamğa...

İktisadi alış-veriş – piyasa asrın talebi.

Ancak küçük milletler özünü, “benliğini” nasıl korusun?

Biz ecdadı kemiğine, inancı üzerine bahtımızı kurduk

Bahtı kurduk da milletsiz boşluğa at sürdük...

Hatanı derhal düzeltmesen sana gün yüzü yok.

Öz dilini korumayan,

Koruyanı kollamayan

Milletine hizmet edemez odun akıllı!

Yoksa hepsini mi ezecek ruhsuzluk tabanı?

Bu soruya ne zaman cevap verir çağdaşlık?

Yoksa insan geleceğini yener mi köksüzlük?

Buna sert doğanın kendisi de şahit:

Vardır Jantak denen devenin beslendiği bir diken otu,

Yirmi, otuz metre derinliğe iner kökü,

Kızılqum çölünde sert kum fırtınası koptuğunda,

Kum deniz gibi dalgalanıp, sağa sola göçtüğünde,

Tüm hareketi dış güçlere itaat eder,

Zavallı çalı kökünden hızlı kopar,

Rüzgâr nereye esse, o tarafa yuvarlanır,

Rüzgârsız yeri ve ovayı ev edinir o,

Sık sık mekânını yeniler,

Dünyaya kendi kaygısı nispetinde paha verir,

Sabitsiz durumda geçirir hayatı zavallı.

Şöhrete kaplar kendi yaşadığı devri,

Jantak daima kalır kendi yerinde.

Gerçekçi ruh akıldan geçtiği devirde

Köksüzlük büyük tehlike doğuruyor topluma...

2.

“TİLSİZDENDİRÜV ANATOMİYASI”**Attı esse-Poemadan****JELTOQSAN KÖTERİPİSİNDEGİ TİL
MÜDDESİ JÄNE “JEMOKRATİYA”**

1986- da, jeltoqsannıñ ızgırığında qaqağan,
Qaysar oylarıñ kisenderin üzip, san jıldar baylap,

Matağan,
Sanalarıñnan bağıngış, qulşıl,
Ürkek sezimderdiñ eti ölip,
Şamşiniñ “Meniñ Qazaqstanım” änin tüv etip,

Şırqap, köterip,

Jaña uran aytıp qiyuvı qaşqan zamanğa,
Toptasıp ediñder Brejnev attı alañda.

Ol kezeñde de ultıñniñ tili eki ayağınan aqsağan,
Bükil Almatıda bir ğana mektep,

Bir ğana balabaqşa bar.

Mäjilis- jıyındarda Qazaqşa söylev jürgenmen
Uyat sanalıp,
Ulittiq senim däl qazirgidey körmegen edi
tonalıp...

Izağa bulıqqan Kenestik jüye uyqısız tañdı atırıp,
Novosibirskiden, Çelyabinskiden,

Taşkentten äsker şaqırıp,

Qanıpezer javmen ayqasardayaq bir qandı qıyımlı
Bastadı.

Zorlıq pen muñnan küñirenip jattı alañniñ

Beybit aspanı.

Al sodan keyin, bozdaqtarım-av,
Qos qanattarıñnan baylanıp,

2.

“DİLSİZLEŞTİRME ANATOMİSİ” adlı**şiirden****JELTOKSAN AYAKLANMASINDAKİ DİL
HAKKI VE “YEMOKRASI”**

1986 Aralığı rüzgârında donan,
Cesur düşünceleri yıllar boyu bağı olduğu
prangaları kırıp

Koparan,
Fıtratından itaatkâr, köle ruhlu,
Ürkek hisleri öldü,
Şamşı'nin “Benim Kazakistan'ım” şarkısını
bayrak edinip,

Söyleyip ve yükseltip,

Yeni marş söylediler süresi geçmiş zamana,
Toplandılar Brejnev adlı meydanda.

O zamanda da milli dilin iki ayağı aksaktı,
Tüm Almatı'da tek bir okul,

Tek bir kreş vardı.

Mecliste, toplantıda Kazakça konuşmak ayıp
sayılıp,

Milli inanç tam şimdiki gibi gaspa uğramamıştı...

Öfkelenen Birlik sistemi uykusuz tanı ağarttı,
Novosibirsk'den, Çelyabinsk'den,

Taşkent'ten asker topladı,

Ezel düşmanla savaşmış gibi kanlı savaş
Başlattı,

Şiddet ve üzüntüden gölgelendi

Huzurlu gökyüzü.

Ve bundan sonra, yavrularımın ah,
Kol kanatları bağlanıp,

Qazaqstan, Sibir türmelerine kete berdiñder
aydalıp.

Küli Keñester Odağın oyatqan sol

Demokratiyalıq qozğalı-

Qazirgi keybir baylarımız üşin

“mazmunı mülde tozğan is.”

Jeltoqsandağı ümit pen senim

Güldemey jatıp solğanday.

Qurdımğa siñgendey ülesterimiz,

Sol kezgi barlıq küresterimiz,

Gorbaçevtarmen, Qryuçkovtarmen tireskenimiz,

Küreske aylanıp sormañday,

Tereşşenkolarga million gektar jer älerüv üşin

Bolğanday.

Eñ aldı menen ruhani küşter qabıldadı

Avır soyıldı,

Respublikamızda on mñğa tarta

Kitaphanalar joyıldı.

Ğasırlıq müdde- Qazaqtñtili biyikke äli qajetsiz.

Orıstñ tili burınğı qalpımen,

Ağılşın tili bügingi dañqımen

Memlekettik tildi beyşara körip özeksiz,

Kosmopolitlerdiñ qoldavımenen

Minberge şıqtı kezeksiz.

Til menen dilden jıl sayın aksap arımız,

Mädeni oşaqtarımız, balabaqşalarımız

Muñ qosıp eldin muñına,

Alayaqtarğa satılıp ketti bir şişa konyak qunına.

Közqaras jıl sayın özgere bere me

demokratiyağa?

Kazakistan, Sibiry hapishanelerine sürüldünüz.

Tüm Sovyetler Birliğı’ni uyandıran bu
demokratik hareket

Şimdiki bazı zenginlerimiz için

“içi tamamen boş bir iş”.

Aralık’taki ümit ve inanç

Açılmadan solmuş gibi.

Boşa gitmiş gibi paylarımız,

O zamanki tüm mücadelemiz.

Gorbaçev, Krüçkov’lara direnişimiz,

Mücadelemiz dönüştü derde kedere,

Tereşşenkolara milyon hektar yer almak için
olmuş gibiydi.

İlk önce maneviyat büyük topuzu,

Cumhuriyetimizde on bine yakın

Kütüphane yok edildi.

Asrlık hakkımız- Kazak dili yönetime hala
gereksiz.

Rus’un dili önceki hali ile

İngiliz dili bugünkü şöhreti ile

Resmi dili biçare köksüz görerek,

Kozmopolitlerin desteğiyle

Kürsüye çıktı zamansız.

Dil ile gönülden yıllar geçip aksıyor arımız,

Kültür ocaklarımız, kreşlerimiz

Kaygı ekliyor milletin kaygısına,

Arsızlara satılmış bir şişe konyak uğruna.

Bakış açısı değişir mi gitgide demokrasiye?

Külli ruhsız demokratiyanıñ barar jeri
 “jemokratiya” ma?
 Qarnın ğana jol bergen halıq uqsamaq
 Muñsız kereñge,

Satılmaytuğın mädeni baylıq boluvğa tiyis är
 elde.

Qanday maqsatpen sol baylıqtarımız
 Bağalandı eken tıyınğa?
 Nege eşkim budan jaza körmeydi,
 Osı ädiletsizdik maza bermeydi,
 Tıyınday sıñğırlap qarapayım jurttıñ mıyında.
 Ruhımız utılğan sayın qondaha tüsetin baylar,
 Senbilik tüski asın Şbeytsariyağa barıp işetin
 baylar
 Balabaqşalarımız ben mädeni oşaqtarımızdı
 Qaytarsın,
 Azamattığı tiri tursa eger, naq osı isten bayqalsın.

Märesi muñlı ma ğasırdan ğasırğa keter isiniñ,
 Ataqtı Jeltoqsan köterilisiniñ,
 Eñ bastı küresi til üşin bolğanın,
 Ultınıñ sondağı zamanı zarlı änin
 Talaylar qalayşa jibergen esinen şıǵarıp?

Biyliktiñ tağı qateleskenin
 Salqınqandılıqpen uğalıq
 Baq tilep tilge iylikkenderge,
 Bul jolı da biz biylikpen birge,
 Jeltoqsandı eske ap bir minöt ünsiz tyralıq.

 Qoritındı pikirdi arımızdan ğana suralıq.

Tüm ruhsız demokrasiyını gideceği yer
 “yemokrasi” mi?
 Tek midisini düşünen halk benzer kayğısız
 sağıra,

Satılmaz kültür değeri vardır mutlaka her millette.

Hangi amaçla o değerlerimizin fiyatı biçildi
 kuruşla?
 Neden kimse bundan ceza almıyor?
 Bu adaletsizlik hiç huzur vermiyor,
 Kuruş gibi ses çıkartır halkın aklında.
 Ruhumuz kaybettikçe sesi artan zenginlerimiz,
 Cumartesi öğle yemeğini İsviçre’ye gidip yiyen
 zenginlerimiz
 Çocuk yuvası ve kültür ocaklarımız
 İade etsinler,
 Yiğitliğı yaşarsa eğer, işte bu işten görülsün.

Anması kaygılı asırdan asra gider bu işin,
 Meşhur Jeltoksan ayaklanmasının,
 İlk mücadelenin dil için olduğunu,
 Milletinin o zamanki kaygılı sesini
 Nasıl hafızasından sildi çoğunluk?

Yönetimin bir daha hataya düştüğünü
 Soğukkanlılıkla duyalım
 Baht dileyip dile ,
 Bu sefer de biz yönetimle beraber,
 Jeltoksan için bir dakika sessiz kalalım...

 Ana fikri sadece aramızdan arayalım.

3.

ULTSIZDAR ŞERVİ**Erden Qajibekke**

... “Ultjandılıq turuv kerek bar qasiyet basında”,-

Dep üyretti Baytursinov keñestik tar ğasırda.

Seyfullin de urandadı tınbay erte, keşte de,
 “Halqımızdan til şeginse, qalmaydı,- dep-
 eşteñe”.

İyä däl qazirgi tañda biylik basındağılardıñ,
 Şömiş qazındağılardıñ

Öz ultına degen arsızdığı ayqın biline
 Min jamala tüsti minine.

Ün jalğay almay

Ekonomika, tehnika, ğılım ünine,

Tek Qazaq degen atavına ğana iline,

Abaydıñ tili aynalmay qaldı namıs pen tabıs
 tiline.

Küş tappağanı qalay ultına tereñ boylavğa?

Başlılarımızdıñ tartıp kejegesi keyin,

Äyeli, ul-qızı... Nemesine deyin

Tek Orıs tilinde sayravda.

Qay tilde sayrasa, ärine, sol tilde oylavda.

O, toba, nendey sayasat jatır astarında bugün bul
 istiñ?

Anasın moyındamasa da, abıroyı örleydi,

Perzentin Qazaq mektebine bermeydi

Qazaq ultınıñ esebinen ösken ministr?

Babamızdıñ tili bolğanı ma sonşa qunis til?

Mansabı üşin qajet kezde ultın satqan başlılar,

3.

MİLLETSİZLER YÜRÜYÜŞÜ**Erden Kajibek’e**

.... “Milliyetçilik durması gerekir tüm
 haysiyetlerin üstünde”,-

Diye öğretti Baytursinov sıkıntılı Soviyetler
 döneminde

Seyfullin de haykırdı gece gündüz demeden
 “Halkımızın dili zayıflarsa, kalmaz hiçbir şey”
 diye.

Evet, işte şu andaki yönetim başındakilerin,
 Kepçenin yanındakilerin

Kendi milletine denilen arsızlığı açık göründü,
 Leke düştü leke üstüne.

Sesini yetiştiremedi

Ekonomi, teknoloji, ilim sesine,

Tek Kazak denilen adına yetiştirdi,

Abay’ın dili dönüştürülemedi şeref ve gelir diline.

Güç bulamaması ne demek geliştirmeye

Yöneticilerimizin çekti çekeceği sonra,

Eşi, oğlu – kızı... torununa kadar

Sadece Rusça konuşmaktalar.

Hangi dilde konuşsa, tabi ki o dilde de düşünür.

Oh, ne biçim siyaset var oluyor bu işin altında?

Annesini inkâr etse de, şerefi artırıyor,

Çocuğunu Kazak okuluna vermezler

Kazak milletinin bağrından yetişen bakan?

Ecdadımızın dili o kadar mı zavallı dil?

Çıkarı için gerektiğinde milletini satan

yöneticiler,

Başsı etigin murtımenen şötkelegen qosşılar,
 Ana tilin müşkil halge alıp kelgen qasqalar,
 Şovinizm tabanına salıp bergen qasqalar,
 Tilge qarsı ağımdarğa jariq bergen qasqalar
 Bilip jürsin, olarğa erteñ tarih sotı bastalar.

Qalalarda bazarlarğa, vokzaldarğa barıñız,
 Qaptağan bank, nekemege, dükenge köz salıñız,
 Uğıla ma memlekettik tildik namıs-arıñız?
 Eñ beris, taza Qazaq mektepterin alıñız,
 Tilsizdengen ulttıq orta uqsap tuvın jıqqanğa,
 Bări orıssa söylese üziliske şıqqanda...

Bir şındıqqa basa nazar avdarğan jön, jarqınım:
 Songı eki ğasırında ulı orıs halqıñıñ
 Ana tilin satqındıqpen qorlağan,
 Ana tilin tuqırtuvğa küş-darının arnağan,
 Bizdegidey şekten şıqqan mäñgurttik top
 bolmağan.
 Tipti, Putin öz äyeli Lyudmilamen birlesip,
 Ruh-atqa mingesip,
 Resendey basqa elderde Puşkin tilin qorğağan.

Teñesse de alıptarğa,
 Bul qazaqtay halıq bar ma
 Öz nigilist ul-qızınıñ zorlıǵınan sorlağan?

Alğa jüzdi ultsızdıq biltesimen janğandar,
 Onıñ köbi-til degende tilin tistep qalğandar,
 Namısınan ajıradı qanşa ruhsız qol, ayaq?
 Tilge peyilin bermegender-
 Ultın erte “jerlegender”...

Yönetici çizmesini bıyıǵıyla fırçalayan ortaklar,
 Öz dilini meçhul hale sokan adamlar,
 Şovenizm tabanına salıp veren adamlar,
 Dile karşı akımlara ışık veren adamlar
 Bilsin, yarın tarih mahkemesi de başlar.

Şehirde, pazarlara, garlara gidiniz,
 Birçok banka, daire, dükkânlara bakınız,
 Hiç duyuluyor mu devlet diliniz, namus arınız?
 En önce Kazak okulunu örnek alınız,
 Dilsizleşmiş milli çevre yıkılmış adeta,
 Herkes Rusça konuşur teneffüste...

Bir gerçeğe nazar eylemek doğru olur canım:
 Son iki asırda ulu Rus halkının
 Öz dilini ihanetle hor görmüş,
 Öz dilini kurutmaya güç harcayan
 Bizdeki gibi haddini aşan mankurt (benliğini
 kaybeden) çıkmamış.
 Hatta, Putin kendi eşi Lüdmila ile birleşerek,
 Ruhunu ata bindirmiş,
 Rusya dışındaki ülkelerde Puşkin'in dilini
 korumuş.

Eşit olsa da alplara,
 Bu Kazak gibi millet var mı
 Kendi nihilist oğul – kızlarının şiddetinden zor
 gören?

Çoğaldı milletsizlik aşkı ile tutuşanlar,
 Bunun çoğu – dil dese dilini ısırap kalırlar.
 Şerefinden ayrıldı ne kadar ruhsuz kol, ayak?
 Dile hayrını vermeyenler –
 Milletini erken “defnedenler”...

Dañqın solay bılğap aldı tulparğa uqşas talay at.

Umıtpaydı el,

Kimder buqtı bul küreste jan ayap?

Jan ayardın barlığı da –ürkek, qorqaq, alayaq!

Şöhretini öyle kirletmiş ne kadar beygirlere
benzer at.

Unutmaz millet,

Canlarını esirgeyip bu davada kalanları?

Canını esirgeyenlerin hepsi de – ürkek, korkak ve
arsız!

4.

KOZMOPOLİT QAZAQTAR

Öz zävzätımızdın işinen,

Süyeniş tapqan kozmopolittik ağımen

Biylik küşinen,

Qazaqtığı tek türinde,

Eki avız söylem quray almaytın ultınıñ ulı tilinde,

Ajıramay bir sät biylikke bastar satıdan,

Ministrdın ornın iyelense de Qazaqtıñ halqı
atınan,

Öz ıñğayın küyttep, pendeligi jeñip aduvın,

Hoş körmeytin äste mısıqtılevlikpen

Ana tiliniñ damvın,

Narıqtan burar ülesten jalğız anasın ğana şegerip,

Bölinip şıqtı aramızdan mine, “kozmpolit

Qazaq” degen “ult”.

Biyliktiñ barlıq salasın bugün kozmopolitter

javlağan,

Qazaqtıñ tili- qavqarsız til me basınan bağı

avnağan?...

Şaparsızdıq älde mensinbevşilik pe?

Tağdırdı basıp ozarday

Üş millionnan atsam qandastarımız öz tilinde

oqıp, jaza almay

4.

KOZMOPOLİT KAZAKLAR

Kendi milletimiz içinden,

Destek bulmuş kozmpolit akım ve yönetim
desteğiyle,

Kazaklığı sadece yüzünde,

İki cümle kuramaz milletinin ulu dilinde,

Kopmaz bir saniyeye yönetime götüren

merdivenden,

Bakanın yerini sahiplense de Kazak milleti adına,

Kendi çıkarını gözetip, insanlık hali onu yenmiş,

Hoş görmediği dilemeyle öz dilinin gelişmesini,

Piyasadan döndürür paydan sadece annesini

sınırlayıp,

Bölündü peydah oldu içimizden çıktı aramızdan

işte, “kozmpolit Kazak” adında bir “millet”.

Yönetimin tüm kademelerini bugün

kozmpolitler işgal etmiş,

Kazak dili – zayıf dil mi baştan bahtını kaçıran?..

Çaresizlik yoksa kale almamak mı?

Kaderi mahvolmuşçasına

Üç milyondan fazla kandaşlarımız öz dilinde

okuyamaz, yazamaz

Kezeñge jetti muñdanar...
Tildi eger ultıñ anası desek, anasın avıstırdı olar.

Jä, toqta,
Älde, ana avıstırğanıñ üşin zormısıñ?
Adam tabıyğatına bul jat tirlik ekenin,
Öz tiliñdi süymev satqındıq ekenin
Tüsinbegeniñ üşin- sorlısıñ!

Ruh pen tilden bölingen halıq-
Jeñilgen halıq- ol anıq.
Ğalamdastıruv dañqı tez bilep ırqına,
Bul qundılıqtarsız Qazaq ultı da
Ketedi jerden usaqtap, azıp,

Külli igiligiñe bosağa,
Tiliñ men ruhiñ- qos ana,
Qos anan ölse, bolmısıñ onda qarınğa ğana qul
bolar.
Tek öz müddesi üşin vaqıt utqandar
Baylıqtı ğana baqıt dep uqqandar
Ojdansız örge,
Ruhsız törge
Qul bolmağanda, kim bolar? !

Tarihköz oyşıl beles-belderden babalar üni
jañğırğan.

Ult neden utıldı, nege köndikti,
Ruhsız, tilsiz egemendikti
Tilegen kim bar tağdırdan?...

.....

O, jasırınğanbız biz,

Biyliktiñ aybatınan biz jasırınğanbız,
Jasırın eki jüzdilikpen talaydıñ basın julğanbız,

Zamana geldi kaygılanacak...
Dile eğer milletin annesi dersek, annesini
değiştirdi onlar.

Yok, dur,
Yoksa anneni değiştirdiğin için rahat mısın?
İnsan tabiatına aykırı olduğunu,
Öz dilini sevmemenin ihanet olduğunu
Anlamadığın için – zavallısın!

Ruh ile dilden ayrılmış halk – Yenilmiş halk – bu
aşıkâr.
Küreselleşme şöhreti çabuk aldı kucağına,
Bu değerlersiz Kazak milleti de
Gider yerden ufalanıp, zayıflayıp, yok olup.

Tüm hayırların kapısı,
Dilin ve ruhun – çift ana,
Çift anan ölürse, varlığın o zaman midene köle
olur.

Sadece kendi çıkarı için vakit harcayanlar,
Zenginliği sadece baht diye anlayanlar
Vicdansız yokuşa,
Ruhsuz makama
Köle olmazda kim olur?!

Tarih derinliklerinden gelen ecdadın sesi.
Millet neden kaybetti, neden kabullendi,
Ruhsuz, dilsiz egemenliği
Dileyen kim var kaderden?..

.....

Oh, saklanmışız biz, yönetimin heybetinden
saklanmışız,
Gizli ikiyüzlülükle ne kadar kafa koparmışız,

Äli de jasırınuvda qanşama asıl tuğlamız...

Nelikten Nazarbaev ğasırında biz
Tilimizdi qorğavda isimiz birikpey,
Sanamız sandalıp, küşimz kirikpey,
Totalitarlıq jüyede jürgendey tosıluvdamız?
Jerimizdi qorğap jat qoldan,
Tävelsizdik üşin mert bolğan
Babalarımızdıñ dañqın, ümitin, senimin
basınuvdamız.
Til, ketse ultımız joyılatının bilsek te,
Mazmunımızğa nükte qoyılatının bilsek te
Qamsızdar, qansızdar qatarına qosıluvdamız.

Ruh müddesinde toqırıp, toqtap,
Şınşıldı dattap, urını maqtap,
Qarın müddesi üşin ğana asığuvdamız,
Qoğamniñ navqasın qoğamnan jasıruvdamız...
Tamırsızkosmo- ruhsız kosmodävirdeñ ağlan
tınsın,
Sol toptıñ sen de qanattılarınıñ,
Balaqtılarınıñ birisiñ.
Uqrain- golol,
Mordva- gorkiy orıs tilinde jazdı da,
Sol kezgi Orıs körkem oyınan oq boyı şırqap ozdı
da,
Sanağa jaña mümkindik aşıp tañdanar,
Orıstıñ ulı jazuvşısı bop qaldı olar.

Jä, buğan dav bar ma, ıyığıña artar jügiñ köp.
Qazaqqa uqsar türiniñ basqa tügiñ joq.
Qay tilde qaynap,
Qay tilde oylap,
Qay tilmen aqsa perzenttik tüysik- örisiñ,
Sol tildiñ üni, sol tildiñ qayratkerisiñ.

Halen de, saklanmada ne kadar asıl şahsiyetiz...

Neden Nazarbayev asırında biz
Dilimizi korumada birleşmiyoruz,
Bilincimiz sapmış, gücümüz tükenmiş,
Totaliter sistemde bulunurcasına bekliyoruz?
Yerimizi koruyup düşmandan,
Egemenlik için şehit olmuş
Ecdadımızın namını, ümidi, inancını
horlamaktayız.
Dil giderse, milletimizin yok olacağını bilsek de,
İçeriğine nokta koyulacağını bilsek de,
Gamsızlar, kansızlar safına ekleniyoruz bizler.
Ruh hedefine duraksayıp, durup,
Dürüstü kötöleyip, hırsız övüp,
Sadece midemiz için acele ediyoruz,
Toplumun hastalığını toplumdan saklıyoruz...
Köksüz kozmo – ruhsuz kozmo devrinden aldığı
nefesi,
O grubun sende kanatlılardan birisin.
Ukrayna – Gogol, Mordva – Gorki Rus dilinde
yazdı da,
O zamanki Rus edebiyat fikrinden çıktı fark atıp,
Bilince yeni imkân vererek hayret eder,
Rus ulu yazarı oldu kaldı onlar.
Yahu, buna itirazın mı var, omzundaki yükün
çok.
Kazak'a benzeyen yüzünden başka hiçbir şeyin
de yok.
Hangi dilde kaynayıp,
Hangi dilde düşünsen,
Hangi dille ise hayat mücadelen,
O dilin sesi, o dilin çalışanısın.

Memlekettik tilderdiñ märtebeleri uqsas ğalamda,
Eşkimge quqıq berilgen emes taptavğa onı
tabanğa.

Bul igilikti iske özge ulttar qarsı şıqpaydı,
Uqpasa-jalğız öz kosmopolitterimiz uqpaydı!
Key şala Qaqaztar babasınıñ tiliñ,
Äje sanası-anasınıñ dilin
Etüvge erinip Astana,
(Vaqtşa biylik pen baylıqqa mastana),
Ultına qarsı tas laqtıra bastadı, masqara!..

Tirliktegi eñ biliksiz, surıqsız küres-
Öz ultınıñ işindegi ruhsız küres!

Tigüvge qulşınıp bir şıbıq ornına mıñ şıbıq,
Öz ana tilin igerüvge dilimen umsınıp,
Özgeris engizip ruhani turqına,
Kosmopolitter qayta ma öziniñ ultına?
Qaytuvğa tiyis!
Tiyiske bastaydın joldar da qıyıs.
Eger biz olardı bavırğa tartpasaq,
Qol uşın bermesek, şın senim artpasaq,
Kün sayın quldırap, arzandap parqımız,
Bölingen üstine bölünip halqımız,

Qayğımız qabattap, sağıttap öse me?
Bezbüyreki narıqtıñ bäsytip dañğırın,
Zarlanğan, qorlanğan tuvğan til tağdırın
Birlesip şeşe me
Qoğamdıq sana men biyликтik peşene?
.....
Ult uşın qazır bul-nömiri birinşi mäsele!

Devlet dili dereceleri benzer dünyada,
Kimseye hak verilmemiştir onu ayak altına
almaya.

Bu iyilik işe diğeri milletler karşı çıkmaz,
Anlamasa – sadece kendi kozmopolitlerimiz
anlamaz!
Bazı yarım Kazaklar ecdadı dilini,
Nine bilincini – ana dilini
Merkez yapmaya erinip,
(Geçici yönetim ve zenginliğe kapılıp),
Milletine karşı taş atmaya başladı, maskara!..
Hayattaki en cahil, manasız mücadele –
Öz milletinin içindeki ruhsuz mücadele!

Bir çubuk yerine bin çubuk dikmeye çalışmak,
Öz ana dilini öğrenmeye yürekten çabalayıp,
Devrim yapıp ruhani yaşamında,
Kozmopolitler döner mi öz milletine?
Dönmeliler!
Dönüş için yolları zor.
Eğer biz onları bağrımıza basmazsak,
Elimizi unutmazsak, onları inandırmazsak,
Gün geçtikçe, ucuzlayıp özlüğümüz,
Bölündükçe bölünür halkımız,

Kaygımız katlanıp, geçtikçe artar mı?
Acımasız piyasanın durdurup sesini,
Ağlamış, horlanmış öz dil kaderini
Birleşerek çözer mi
Toplum bilinci ve yönetimin alın yazısı?
.....
Millet için bu şimdi bir numaralı mesele!

5.

**JABAYI KAPİTALİZM,
BAYLAR JÄNE USTAZ ULAĞATI**

Älibek Qalambaevqa

Jartı ğasır ustaz bolğan jaysañ ağa Älibek,
Ölkendegi izetti oydiñ turdiñ namıs, näri bop
Sensiz bizge Sariağastıñ dañqı bar da, säni joq,
Teñkigen nän qavınıñ narqı bar da, dämi oq,
Zañ men qoğam qanşa özgerdi, ruhani äni joq,
Sen özgermey qaldıñ biraq, qaysar ağa Älibek!

Ötken ğasır özeginde jalınğa uqsap jandıñdar,
Talay-talay qanattığa sana könip saldıñdar.
Endi ol kezeñ umıtıldı... arqañ- quzart, aldıñ- qar,
Nege narıq dävirine kerek bolmay qaldındar?

Qazir asıl qundılıqtar tizimi de özgerdi,
Jüre tñdar sağat soqtı adal, ädil sözderdi.
Ötirikti şındıqqa äkep atastırar kez keldi,
Urıladı ulıarmen şatastırar kez keldi.

Tağdır parqın sanattı oylar şuvağına bölegen,
Seni erekşe qurmet tuttı Aybergenov Tölegen.
“Elikpeytin adam bul,-dep,- pendeliktiñ biyine”,

Ustazğa tән şınşıl, adal mineziñe süyine,
Balañ aqın dävrenimde qatpağan oy qanatım,
Meni öziñe ertip barıp tanıştırgan bolatın.

“Ärkim anıq körmeyinşe jigın aq pen qaranıñ,
Aq perzenti bola almaydı özi tuvğan dalanıñ”.
Sol söziñ- söz. Ustazdıqta sınğa tüspek är adım.

5.

**VAHŞI KAPİTALİZM,
ZENGİNLER VE ÜSTAD NASİHATI**

Alibek Kalambayev'e

Yarım asır üstad olan güler yüzlü ağabeyim
Alibek,
Ülkenin izzetli düşüncenin, şerefi, namusu oldun.
Sensiz bize Sariağaş'ın şöhreti var, güzelliği yok,
Büyük kavunun değeri var, tadı yok,
Kanun ve toplum ne kadar değışti, ruhani sesi
yok,

Sen değışmeden kaldın ama ağabeyim Alibek!
Geçen asır içinde ateş gibi yandınız,
Çok insanlarda bilinç oluşturdunuz.
Şimdi bu devir unutuldu... gerisi – geçmiş, önün
kar,

Neden piyasa devrine gereksiz olup kaldınız?
Şimdi asıl değerlerimizin listesi de değışti,
İşleyen saat vurdu adaleti, adil sözleri,
Yalanı gerçek gibi gösterme zamanı geldi,
Hırsızları büyüklerle karıştırma zamanı geldi.

Kader özünü büyük düşüncelere çeviren,
Pek saygı duyup severdi seni Aybergenov
Tölegen.

“İnmez bu adam – diye – insanlık haline”.
Üstadın kalmış hayran adil karakterine,
Çocuğunu şair devrinde o zaman,
Beni tanıştırmıştı bu şair.

“Herkes kesin görmeden ak ve karanın farkını,
Adil çocuğu olamaz doğduğu vatanın”.
Bu sözün – söz. Üstatlıkta sınıdır her adım.

Mine, ğajap. Sen oqıtqan san jüzdegen balanıñ
Bäri silbir bolğanı ma narıq küşin uqpağan,
Arasınan ne bir urı, ne ülken bay şıqpağan?

Jo-joq, ağa, sen olardı saltına say avlınıñ,
Eşkimniñ de ala jibin attamavğa bavlıdın.
Bizge engen kapitalizm jabayı äri surıqsız,
Tım paraqor,
Sol uşın de kün keşpeydi qulıpsız,

Qulıptınıñ köpşiligi ürkek jāne ruhsız,

Al ruhsız baydıñ bāri qansız, arsız, ultsız.

Olarğa erteñ tili, ultı joyılsa da tük emes,
Tek baylığın örkendetse...

Özge müdde jük emes.

Qatal dāvir sayasatı tilge tastap qarmaqtı,
Alıptarğa satqındardı aydap salıp qorlattı.
Qazaq tilin bilmegender bilgenderden ardaqtı
Sanaldı da,

Sorlı tildi odan sayın sorlattı.

Qazaq bayı kosmopolit, özge tilde tūs körer,
Öz anasın moyındamav- bizdiñ elde küşti öner.
Äne, sodan āli künge öz tiline qorğan bop,
Jārdem, senim qolın sozğan bir ülken bay bolğan
joq.

Key kezderi sırlasqanday baba tarih ünimen,

Sen solardıñ bārin oylap döñbekşisiñ tünimen.

Qoğam ruh quvatımen til tabar ma jalğasa,
Dāl öziñdey qaysar minez şınşıl qarttar bolmasa.

İşte delil. Senin okuttuğun yüzlerce öğrencinin
Hepsi boş mu çıktı piyasa gücünü anlamadan,
Arasından ne bir hırsız, nede büyük zengin
çıkmamış?

Yok-yok, sen onları örfüne sadık yaptın köyünün,
Hiçkimsenin malını çalmamayı öğrettin.
Bize gelen kapitalizm hem vahşi, hem çok çirkin,
Ve çok rüşvetçi, bunun için de gün geçmez
parasız,

Parası olan çoğunluk korkak ve de ruhsuz,

O ruhsuz zenginlerin hepsi kansız, arsız ve
milletsiz.

Onların yarın dili, milleti yok olsa da önemli
değil.

Sadece zenginliğini arttırsa...başka hedef önemli
değil.

Sert zaman siyaseti dile attı oltayı,

Büyüklerin üzerine hainler salarak aşağıladı.

Kazak dilini bilmeyenler bilenlerden daha üstün
Diye varsayıldı, ve dilimizi daha fazla aşağıladı.

Kazak zengini kozmopolit başka dilde rüya görür,

Kendi anasını tanımamak bizim halkımızda
büyük sanat.

Ve bunun için kendi dilini koruyan,

Yardım, elini uzatan hiç büyük zengin yok.

Bazı zaman dertleşirken baba tarih sesi ile,
Sen bunların hepsini düşünüp uyuyamazsın
gecede.

Toplum ruh gücü ile anlaşır mı birleşirse,

Ve senin gibi aslan huylu gerçekçi büyükler
olmaz ise.

6.

MEMLEKETTİK TİL

Nemese

ALJIRLIK MİNEZ

Tilinen jerüv ne sumdıq, jerigen qulanday
qağınan,
Qulatar qadam bul qadam ultımızdı ruhiy tağınan.
Qazaqtar, ras, darındı halıq burınıraq tuvğan
bağınan.

Talanttı el ekenin ultımız tağı da дәleldep şıqtı
Öz ana tilin mensinbey, tez umıtıp ketüv jağınan.
Orıs tilinde söylegende kevdesine şabıt qonatın,
Memlekettik tilge kelgende dibıssız balıq bolatın
Jäne sol memlekettik tilde zañ qabılday almaytın,

Bul osal tusın avdarmaşılar arqılı ğana qorğaytın,
Avdarılğan әlgi zañdı da bir depuvtatı
teksermeytuğın,
Teksermek tügili askereytuğın,
Ol, әrine, törimizdegi qos platalı “dara”
Parlament-
Qazaqşa әli tili şıqpağan näreste, bala Parlament.

Astana- ğasır quvatın jiyğan juldızı şırqav jas qala
Bul qala qaşan atanar eken memlekettik tilge bas
qala?
Memlekettik tilge bas qala bolmasa, ol ne üşin
Astana?
On Qazaqtı toqtatıp, bayqasañ öz ana tiline
şamasın,
Sonıñ segizinen sözsiz orısşa javap alasıñ,
Astana- әli şalaqazaq qala, kosmopolit qala,
masqara!

6.

MEMLEKET DİLİ

VEYA

CEZAYİR HUYU

Dilinden iğrenmek ne kötü, atın iğrendiği gibi
yavrusundan,

Bu adım düşüreceк adım milletimizi ruhi
tahtından.

Kazaklar, evet, eskiden yetenekli doğmuş
şansından.

Yetenekli millet olduğumuzu bir daha ispatladaıк
Kendi ana dilini küçümseme ve çabuk unutma
tarafından.

Rus dilinde konuşurken kendiyle gurur duyar,
Memleket diline geçtiğinde sesiz bir balık olur

Ve bu memleket dilinde kanun çıkartamıyor,
Bu eksik tarafının tercüman üzerinde koruyor,
Tercüme edilen bu kanunu hiç bir milletvekili
kontrol etmez,

Kontrol etmeyi bırak dikkate bile almaz,

Bu tabiki bizim iki odalı ‘özel’ Parlamentomuz-
Kazakça hala konuşamayan, çocuk
Parlamentomuz.

Astana-asrı kovalayan, topladığı yıldızları çok
genç şehir

Bu şehir ne zaman olacak acaba resmi dile baş
şehir?

Resmi dile baş şehir olmazsa, o ne için Astana?
On kazağı durdurup, ana dil seviyesine bakarsın,
Kesin onların sekizinden Rusça cevap alırsın,
Astana-hala yarıkazak şehir, kosmopolit şehir,
maskara!

Qanşa urpaq-örkeni Frantsuzdardıñ otarında
qalıp,
Bodan elderdiñ,
Ruhı şaban elderdiñ qatarında qalıp,
Ulttıq sanası ultsızdıq şeñberge qamalğan tusta,
Däl bizdegidey, öz ana tilinde söylesüv uyat
sanalğan tusta,
Aljir memleketiniñ uyalı, ziyalı qavımı
Könilinen oyanıp ar-namıs davılı,
Öz halqın jaña bir sanattı beleske bastağan
Mınaday aşşı uran tastağan:
**“Kimde-kim öz ultın joyıluvdan saqtağısı
kelse,
Babalarınıñ san ğasırılıq ümit-senimin
Aqtağısı kelse,
Öşirgisi kelmese tirlikten halqınıñ ruhani izin,
Öz ana tilinde oqıtuvğa mindetti ulı men
qızın!”**

Sumdıq-ay,
Öz ultsızdarımız özimizge azap bop
tuğranda,
Yağrı, bügingi tañda Qazaqtıñ javı Qazaq bop
tuğranda,
Ultsızdıq qasiret tuzağın özgeden izdeme,
Sondıqtan, bälkim, aljirlik minez qajet bizge de!

Kaç nesil kuşakları Fransız sömürsünde olup,
Sömürge halkların
Ruhu alçak halkların seviyesinde kalıp,
Milli düşüncesi milletsizleştirme çemberinin
içinde kaldığında,
Tıpkı bizdeki gibi, kendi dilinde konuşmak utanç
verici bir durum sayıldığında,
Cezayir devletinin büyüklerinin ve aydınlarının
Gönüllerinde uyanıp ar ve namus fırtınası,
Kendi halkı için yeni akım başlattı
Şöyle haykırdı:
**‘Kim kendi milletini yok olmaktan korumak
isterse,
Babalarının kaç asırlık ümit ve güvenini
yerine getirmek isterse,
Silme istemiyorsa hayattan halkının ruh izini,
Kendi ana dilinde okutmalı oğul ve kızını!’**

Felaket ah,
Kendi milletsizlerimiz bize azap olurken,
Yani, şu anda Kazağın düşmanı Kazak olurken,
Milletsizlik tuzağını özgeden arama,
Belki bunun için Cezayir huyu lazım bize de.

7.
TONİKÖK BABANIÑ KÖREGENDİĞİ
Nemese
BODANDIQQA QUPŞINISTIÑ AQIRI

I.

Qartayu ılığy ortayu emes, ortayğan janniñ- sorı köp,
 Qartayğan sayın qanatın qomdap,
 Mazmundana tüsti Tonıkök.
 Qanşa ret javdan mekenin qorğay,
 Ölimnen kelgen betpe-bet,
 Mazmundı şaqta täyeldi bolmay qaluvğa qanşa
 Ot kerek?
 Osınday qarttıq saltanat qurğay bul netken örlik,
 Janım-av,
 Ädildik üşin qağanniñ özin qağan eken dep tanımay.
 Qaptağan javın aqılmen emes, qara küşimen jasqağan,
 Qapağan kösem- azuvlı türük taypalarındağı bas qağan

 Jeñispen sırttan oralğan kezde şoqtanıp dara keskini,
 “Tonıkök baba şaqırıp jatır” degen bir habar estidi.
 Köñilge sekem alğanımenen, barmavğa joq-tı amalı,
 Bul qaysar qarttıñ är sözi elde altınnan da artıq
 Bağalı...
 Qağanniñ bergen sälemin almay bastadı sözün
 Tonıkök:

7.
TONYUKUK ATAMIZIN İLERİ
GÖRÜŞLÜLÜĞÜ
veya.....

I.

Yaşlanmak her zaman güçsüz düşmek değildir,
 güçsüz düşenin problemi çok,
 Yaşlandıkça kanatları güçlenip, tecrübe kazandı Tonyukuk.
 Kaç defa düşmandan yurdunu koruyarak, ölümle kaldı karşı karşıya,
 Ne kadar ateş lazım bağımsız kalmak için yaşlandığında?
 Hep böyle yaşlılık saltanatı olsun, bu ne kadar büyüklük, canım benim,
 Kağanın kendisini kağan diye kabul etmemek adalet için.
 Saldıran düşmanını akıl değil, bilek gücüyle durduran,
 Kapağan Han -Türk kabilelerin büyük Kağanı

 Zaferle döndüğünde mağrur edayla kendisi,
 “Tonyukuk baba çağırmakta” diye işitti.
 Şüphelense de, gitmekten başka yoktu çaresi,
 Bu sert ihtiyarın her sözü halk içinde altından daha değerli...
 Kağanın verdiği selamı almadan, başladı söze
 Tonyukuk:

-Abıroysız başı atanuv oñay äri onıñ muñlı
 Jolı köp...
 Ejelden bizge jav eldiñ üške jañadan tolğan gül
 quraq
 Säbiyin tüye tabanıñmenen, taptapsıñ, ezip,
 mijğılap.
 Jäne sol taypa köseminiñ sen tolğatıp jatqan
 kelinin
 Qılışpen jarıp, balasın turap,
 Qorlapsıñ gülzar ömirin.
 Ras pa bul söz?- dep tünerdi ol.
 -İyâ, ras,- dedi Qapağan,-
 Maqaldı qalay moyındamaymız,
 Jol tartqan sansız atadan?
 “Javın ayağan jaralı bolmaq”.
 Danalıq söz bul, arısım,
 Körşiles elder bizdergi ärkez qatal
 Küşimizden tanısn!
 Osinav qapan atağımnenen äskerdi özim
 basqardım,
 Nayzamen, qanmen qaskitajazdım äp jolın
 Erlik dastannıñ.
 Sizden men maqtav dämetip edim,
 Aldımnan şıqtı nalañız...
 El qartı erdi bağalamasa, şındıqtı qaydan
 tabamız?
 -Şayqassañ dağı qanquyılı javmen,
 Adam ekeniñdi umıtpa,
 İzgilik sezim qay jağdayda da turmavı tiyis
 qulıpta!-
 Dedi qart dana,-Batırlıq degen
 Tasırlıq emes bilgenge,

Namussuz önder ismini almak kolay ve onun
 yolu çok...
 Ezelden bize düşman halkın yeni üç yaşına giren
 gülünü
 Çocuğunu devenle öldürmüşün ezerek.
 Ve o kabile liderinin doğum yapan gelinini
 Kılıcınla yarararak, çocuğunu keserek,
 Mahvetmişsin gencecik hayatını.
 Doğru mu bu söylenenler diye sordu o.
 -Evet, doğru dedi Kapağan,
 Atasözü nasıl unutturuz atalarımızdan kalan?
 “Düşmanına acıyan yaralı olur” -Bu doğru söz ey
 bilgem,
 Komşu halklar bizleri her zaman sert gücümüzle
 tanısn!
 Bu büyük ismim ile askerimi yönettim,
 Mızrak ile kan ile yazdım her mısrasını
 kahramanlık destanının.
 Sizden övgü beklüyordum çıktı karşıma öfkeniz...
 Halk büyüğü kahramanı tanımazsa gerçeği nasıl
 buluruz?
 -Kan düşmanın ile savaşıyorsan bile, insan
 olduğunu unutma,
 İnsanlık duygusu yitirilmemeli hiçbir durumda!-
 Dedi yaşlı bilge, -Kahramanlık gaddarlık değil
 bilene,

Tasına berme, askeriñ bugün soñınan jöñkip
jürgenge.

Ülgi ettiñ neni kösemi narsız jeñilgen javdıñ
halqına,

Zulımdıñıñmen kir jaqtıñ lezde eliñniñ

Bedel-parqına.

Jüz jerden, meyli, madaqtalsa da, erlik te,

Tipti bilim de,

Ruhqa tamır jibere almasa, tuvdırar qavip
tübinde...

-Qıtaydıñ äyel patşasınıñ ulı qızıma

Sırttay köz salıp,

Keyinnenen tipti qonaqqa kelip, emingen kezde
söz salıp,

Kültegin, Bilgemen birlese jürüp,

Jolıma qaqqan qurdıñız,-

Dep Qapağan aşuvğa bastı- bağımdı keyin
burdıñız.

Bağınbay ğumır keşe almaymız ğoy...

Elimiz bizdiñ, rasında,

Mısıqqa uqsas jolbarıs-Qıtay memleketiniñ

Qasında...

-Belgili bäri, -dedi qart dana,-

Bodandıqqa bastap eliñdi,

Oy şırlar joyqın satqındıq iske

Buvıp eñ sonda beliñdi.

Qarsı top qurdıq, mäjburledik te,

Bağıtıñnan kerı qaytuvğa,

Ol üşin tipti tiyisti ediñ sen bizderge alğıs
aytuvğa!

-Joq, ayta alman!- dedi Qapağan ,- senimim,

Sanam özimde,

Qıtaysız jeke kün keşe almaymız...

Zor saqtıq jatır sözimde.

Böbürlenme askerinin bugün arkandan koşarak
gittiğine.

Nasıl örnek aldın lideri yenilen düşman halkına,
Zülmün ile leke sürdün böylece kendi halkının
özelliğine.

Tamam, yüz kere övülse de, kahramanlık da,
bilim de,

Ruha kök salmaz ise, tehlike doğurur eninde
sonunda.

-Çin kraliçesinin oğlu kızıma göz koyup,

Sonradan gelip misafir olup, o arada isteyip,

Kültegin ve Bilge ile birleşip yoluma tuzak
kurdunuz,

Diye Kapağan sinirlendi – şansımı kaçırdınız.

Bağımsız yaşam geçiremeyiz...

Halkımız gerçekte,

Kediye benzeyen Kaplan Çin devletinin
yanında...

-Belli herşey, dedi yaşlı bilge, esarete götürdün
halkını,

Büyük hainlik için o zaman sıkıştın kemerini.

Karşı bir grup kurduk, zorladık seni fikrinden geri
çevirmek için

Bize teşekkür etmen gerekirdi aslında o iş için!

- Hayır, diyemem! Dedi Kapağan,-

İnancım tam aklım yerinde,

Çinsiz gün geçirmiyoruz, Büyük gerçek mevcut
bu sözümde.

Küşti eldiñ eger tilin meñgersek, burılar bizge
 könili,
 Könilin bursaq türük taypalarınıñ
 Qavipsizdene tüser ömiri.
 Ol elge bodan boluv da baqıt... Körsiz onu
 kezinde...
 Bürkittiñ küş tırnağında bolsa, al meniñ küşim-
 Tözimde!..
 -Tüsindim,- dedi Tonıkök qariya,-
 Et kesse de endi etiñnen,
 Mäñgurttenevge jol alıpsıñ-av,
 Qaytpassıñ bağıt-betiñnen.
 Ul-qızıñ qıtay tilinde sayrap,
 Oyıñdı ärkez qıtay bop baylap,
 Jağındıñ saray mañındağılarğa birneşe dürkin
 Sıy berip,
 Jaqında qıtay aq süyeginiñ qızına da aldıñ
 üylenip.
 Uğınbadıñ-av, tävelsiz til men tävelsiz ruh
 bağasın,
 Sirä, sen qıtay sarayındağı külkili zat bop
 qalasıñ...

II.

Sendey jılıp... Sol jeti jüz on altınşı jıl keldi,
 Küzgi ızgırıq bir-aq tünde jaypap ötti gülderdi.
 Bodandıqqa moyınsınbav bolıp bastadı ayqası,
 Zorlıq pen ruh tiresken soñ...
 Keskesken küresten soñ
 Qapağanğa tize бүkti ör bayırqı taypası.
 Tek tört adam şığıp, panaladı ormanğa.
 ... Toli özeni jağasında, qol artqanday armanğa,
 Köñli tasıp, serüvende qağan jalğız qalğanda,

Güçlü devletin dilini öğrensek, bize yakınlaşrlar,
 Eger yakınlaştırırsak Türk boylarına
 Tehlike kalmaz hayatında
 O devlete bağımlı olmak bahttır... görürsünüz
 zamanı geldiğinde...
 Kartalın gücü tırnağında ise, benim gücüm
 sabrımda!..
 -Anladım dedi bilge Tonyukuk, - et kesse de
 etinden,
 Mankurtlaşmaya başlamışsın, dönmezsın şimdi
 yönünden.
 Oğlun ve kızın Çince konuşur,
 Düşüncelerin her zaman Çin olur,
 Saray yanındakilere bir kaç kere hediye vererek
 gönlünü aldın,
 Yakında Çin büyüklerinin kızı ile de evlendin.
 Anlamadın ah, bağımsız dil ve bağımsız ruh
 değerini,
 Büyük ihtimal sen sarayında soytarı olacaksın.

II.

Zaman geçti...yedi yüz on altıncı yıl geldi,
 Sonbahar soğuğu bir günde soldurdu çiçekleri.
 Esareti kabullenmek oldu mücadelesi,
 Zorluk ve ruh savaştıktan sonra,
 Büyük bir savaş sonrası
 Kapağan diz çöktü kahraman eski kabilesi.
 Sadece dört kişi kaldı ve ormana saklandı.
 ... Dolu nehri yakasında, uzatmış gibi ellerini
 arzusuna,
 Gönlü taşmış, serüvende yalnız kaldığında,

Muñın qosqan irikteli,
 Älgi törtev buğıp kelip,
 Qasiyetsiz qanışerdin basın aldı sol mañda...
 Bastı aparıp olar qıtay eşlisine usındı,
 Elşi birden munda ne sır jatqandıñın túsindi.
 Sosın, bastı jibekke orap ämirşige jetkizdi,
 Al ämirşi qağan isin oy-elekten ötkizdi:
 -Bul beysara janın salğan bizge bodan boluvğa,
 Sondıqtan da tiyis saray qızmetinde qaluvğa.

Oy, ätteñ-ay, adam edi iñğaylı äri tiyimdi,
 Qıtay dese ıqlası elden-erek tasığan.
 Amal qanşa, endi meniñ körsin soñğı sıyımdı!...
 Ol şaberin şaqıttı da: “Qapağanıñ basınan
 Toy-jıyında şarap işer ıdıs soqıñ – dep buyırdı.

Söytip dana Tonıköktiñ döp keldi bar aytqanı,
 Sorlı qağan mekenine mäñgilikke qaytpadı.
 Talay biylik avısqanmen, qalğan emes issiz bul.
 Estelik bop muñ men mazaq ötinde,
 Şarap işer äsem ıdıs retinde
 İmperator sarayında qızmet etti üş jüz jıl...

Birde eli tap bolğanda azaptı, avır zamanğa,
 Ulı Türik qağanatı janşılğanda tabanğa,
 İmperator maqtanışpen söz söyledi tolğanıp,
 Şapar quyğan munıñ basın säl jirene qolğa alıp...

III

Qay kezde de talğamıña baylanıstı keñisiñ,
 Şındıq... älde satqındıqpen ulğaydı ma örisiñ?
 Qatal vaqıt qatal suraq äzirledi sen üşin:

Dertleri bir seçilen,
 Deminki dörtlü eğilen,
 Haysiyetsiz zalim kağanın başını aldı oralarda.
 Başını alıp onlar, Çin elçisine verdi,
 Elçi hemen burdaki bu sırı anladı.
 Sonra başı alıp ipeğe sardı ve Çin yönetimine
 iletti,
 Amir ise kağan işini düşünce eleğinden geçirdi:
 - Bu zavallı canını verdi bize bağlanmak için,
 Saray hizmetinde kalmalı bunun için.

Üzgünüm, adamdı bize hem faydalı hem yararlı,
 Gönlü başkalardan fazla taşırdı Çin için.
 Ne yapalım görsün benim son hediyemi!...
 O ustasını çağırıttı ve “Kapağanın kafatasından
 Dügün dernekte içecek bardak yap diye emretti.
 Böylece bilge Tonyukuk’un oldu dediği,
 Zavallı kağan ebediyen evine dönmedi.
 Çok yönetim değışse de, unutulmadı bu olay.
 Hatıra olarak bu eğlencelerde,
 Şarap içmek için güzel bardak olarak,
 İmparator sarayında hizmet etti üç yüz sene...

Halkının başına azap zamanı geldiğinde
 geldiğinde hasretli ağır zamana,
 Ulu Türk qağanatı yerle bir olduğunda,
 İmparator övünerek söz söyledi heyecanlanarak,
 Şarap koyulmuş kafatasını iğrenip eline alarak...

III.

Her zaman seçimine bağlı âlemin,
 Gerçek... Veya hainlikle mi genişledi hayalin?
 Zorlu zaman zorlu sorular hazırladı senin için:

“ERTEÑ JEÑİS SANALA MA
BÜĞİNGİ ÜLKEN
JEÑİSİN?”

QIZMET ETTİÑ QALAY,
QAYTIP,
KİMGE

JÄNE NE

ÜŞİN?”

‘Yarın zafer sayılır mı bugünkü büyük
zaferin?’

Hizmet ettin nasıl, ne şekilde, kime ve ne
için?’.

8.

TÄVELSİZDİKTİÑ EKİ TURI

Nemese

RUH PEN QARIN EGEMENDİĞİ

Darhan Mıñbayğa

Keyge tutas, keyde jalqı, keyde aralas kölemde,
Qostarmaqtı tarmaqtı tävelsizdik bağıt aldı
älemde.

Dävirdiñ bas aybingeri- QARIN EGEMENDİĞİ,
Qarın toymay, istiñ alğa jıljıması belgili.

Biraq qarın basıp ketpey kerek ruhı baylıqtı,
Onıñ közsiz zorlığınan ğasır köñli şaylıqtı.
AI, RUHANİ EEMENDİK- halqımızdıñ armanı,
Eldik, ulttıq müddemizdiñ süyenişi, qorğanı.

Quvat alsa aşqaraq köz, materialdıq sanamız,
Oyu, bayu mümkindigin başka elden de tabamız.
Öz jerinde ultsızdansañ, qayğı bar ma oğan teñ?

8.

BAĞIMSIZLIĞIN İKİ TÜRÜ

VEYA

RUH VE MİDE EGEMENLİĞİ

Darhan Mıñbay’a

Bazen birlikte, bazen yalın, bazen karışık
hacimde,

İki yönlü bağımsızlık ortaya çıktı älemde.

Zamanın baş savaşı – MİDE EGEMENLİĞİ,
Mide doymadan, işlerin ilerlemediği bellidir.

Ama mide basmaması lazım ruh zenginliğini,
Onun gözsüz zorluklarından asrın gönlü
çalkalandı.

RUH EGEMENLİĞİ ise – halkımızın arzusu,
Halk ve milli şuurumuzun desteği, koruması.

Güç alırsa açgöz, materialist anlayışımız,
Doyma, zenginleşme olanağını başka halktan
buluruz.

Öz toprağında milletsizleşirsen, hasret var mı
buna eşit?

Ata-baba ruh-senimin basqanıñ bul tabanmen.
 Nege qarın baylığıñdı tarta berdiñ köldenən?
 Ruhıñ semse, birgemin dep ayta almaysıñ
 elmenen.
 Tilden qaşsañ toğışarsıñ tek baylıqqa şöldegen,
 Eşkim baba tilin qorlap, baqıttı bop körmegen.

Qayda barsañ materiyalıq baylıq üşin alqınıs,
 Az da bolmas bul salada igi qadam, jarqın is.
 Ana tilsiz egemendik- jartı demev, jartı ırıs,
 Ol alqınıs- ultsızdıqqa bağıttalğan talpınıs.

Eger ana tiliñ sönse, ruhiñ jer qabadı.
 Başqa tilde jol aşarsıñ baylığıña salalı.
 Erte, keş pe, seni baba ğasırınıñ sanalı
 Izası men qasireti, kiyesi izdep tabadı.

Tiliñ ketse-ultiñ öler,
 Öler jäne eldiğiñ,
 Keş taqqannan ne qayır bar ar men namıs
 beldigin?
 Oylaşı öziñ, kimge qajet tävelsizdik- teñdigin?
 Qarın müdde sırtqa tepse Ruh egemendigin? !

Ata-baba manevi inancını tabanınla basmana eşit.

Niye mide zenginliğini hep öne koydun?
 Maneviyatın azalır ise, halkla birlikteyim
 diyemezsin.
 Dilinden uzaklaşırsan kalırsın tek zenginlikle
 çölleşmiş.
 Hiç kimse ata dilini aşağılayıp, mutlu olmamış.

Nereye gidersen materialist zenginlik için
 koşuşturma,
 Az dahi olmaz bu arada iyi adım, hayırlı iş.
 Ana dilsiz bağımsızlık-yarım destek, yarım nasip,
 O koşuşturma-milletsizleştirmeye çabalayış.
 Eğer ana dilin söner ise, ruhun yerle bir olur,
 Başka dilde yol açarsın büyük zenginliğe.
 Er veya geç seni geçmişinin düşüncesi
 Üzütüsü ve hasreti, özelliği karşına çıkar.

Dilin gitse-milletin ölür,
 Ölür bir de halklığın,
 Ne hayır gelir geç takılan ar ve namus
 kemerinden?
 Sen bir düşün, kime lazım bağımsızlığın ve
 eşitliğin,
 Mide olayı boşa çıkarırsa Ruh egemenliğini?!

9.

QULDIQ SANA ZARDABI

Nemese

TÖRTKE BÖLİNGEN QAZAQTAR

Sorlı ultımız jaralğanday azap penen mazaqtan...
 Qazir elde tört bağıtta damıp jatqan Qazaq bar:

9.

KÖLELİK DÜŞÜNCESİNİN ACISI Yada DÖRDE BÖLÜNMÜŞ KAZAKLAR

Zavallı milletimiz yaratılmış gibi zulüm ve
 alaydan...
 Şimdi burda dört yönde gelişmeke olan Kazaklar
 var:

BİRİNCİ TOP-

Tilin, ruhın, salt-dästürin satağan,
Yağni ulttıq qundılıqtı jan-tänimen jaqtağan,
Üş jüz jıldıq quldıq sana arnasımen aqpağan,
Sol üşin de qoğamınan qurmet, qoldav tappağan.
Ulttıq jäne gumanistik oyları üşin öreli,
Biylik onı “halıq javı” deñgeyinde köredi.

EKİNCİ TOP-

Juldızdı top mañdayına baq qoñan,
Oristanuv ğasırınıñ senimine tap bolğan.
Tuvğan baba- tuvğan tili säl ögeylev, jat bolğan,
Ilğı biylik qoldavında taqımına at qoñan.
Äsirese egemendik aqlan jıldar işinde,
Ultqa degen boyküyezdik turdı şırqav küşinde.
Qızmeti ösip, oy-sanasın bavrıp muñsız
“ğajap kün”,
Bağı jandı tilin, ruhın mensinbeytin Qazaqtıñ.
Osı adasuv ayasında bul top ulttan şettegen,
Biraq tügel teksizdenip, qansızdanıp ketpegen.
Eger şındap ulttı saqtav is-josparı qurılsa,
Jäne biylik bul şarağa köz boyavsız burılsa
Tilge degen ümit, senim qatar ornap janarğa
Bayırğı ulttıq arnasına burılmakşı olar da.

ÜŞİNCİ TOP-

Mülde ana tilsiz ösip-öngender,
Baba ruhın altı qırdıñ arjağına kömgender.
Kosmopolit.
Tağdır parqın tamırsızdıq jeñgender,
Birden “älem azamatı” bolarına sengender.

BİRİNCİ GRUP-

Dilin, ruhun, örf ve adetlerini koruyan,
Yani milli değerlerini canı ve bedeni ile
destekleyen,
Üç yüz yıllık kul mantığı kanalı ile akmayan,
Bunun için toplumundan hürmet ve destek
bulamayan.
Milli ve humanistik düşünceleri ile yükselmiş,
Hükümet onu ‘vatan haini’ olarak görürmüş.

İKİNCİ GRUP-

Yıldızlı gruptur alnına baht konan,
Ruslaşma asırının güvenine denk gelen.
Öz baba – öz dili biraz yabancı olan,
Hep hükümet desteği ile ata konan.
Özellikle bağımsızlığın alındığı yıllar içinde,
Millete karşı sevgisizlik durdu en üst gücünde.
Makamı yükseldi, düşüncelerini dertsiz
“acayip geceler” sardı,
Şansı yaverdi dilin, ruhunu benimsemez
Kazak’ın,
Bu aldanma sayesinde bu grup milletinden ırayan,
Ama tamamı ile kaybolmayan, kansızlaşıp
gitmeyen.
Eğer gerçekçi milleti koruma tebirleri kurulur ise,
Ve hükümet bu tedbirlere göz boyamasız döner
ise
Dil için umut ve güven birlikte konar akıla,
Eski millet mantığına dönebilir onlar da.

ÜÇÜNCÜ GRUP-

Ana dilsiz büyüyenler,
Ata ruhunu altı dağın öbür tarafına gömenler.
Kozmopolit.
Kader kimliğini köksüzlüğe yedirenler.
Aniden “dünya vatandaşı” olacağına inananlar.

(MFQ- olar. Bul söz äzil, al ult üşin şemen söz).

Mağınası-“ Mordiyası Qana Qazaq” degen söz.

“Qazaqstandıq ult” ta osı ruhsızdar örneği

Bul ideya iske assa eger ultımızdñ ölgeni.

İyä, olardıñ jan sarayı qalanğan soñ jat qoldan,

Qazaqtığı tek türi men esiminde saqtalğan.

Sondıqtan da ult pen tilge senim, köñil hoşı joq

Qazaq tili joyılsa eger toy jasaytın osı top.

TÖRTİNŞİ TOP-

Qavipti top, burın mülde bolmağan,

Qajet kezde öz tilinde müdirissiz sarnağan.

Sekildenip köringenmen ultın, tilin qorğağan,

Qandastarı eki jüzdi minezinen sorlağan.

Zor körşi elge unav üşin ultın tastap tabanğa,

Bul top tuvğan tilin tusap, bardı öreskel qadamğa.

Bir şındıq bar,

Eger adam sıylamasa öz tilin,

Öz anasın şekte qaqsa, ögey etse öz dilin,

Onıñ basqa ult, basqa ananı sıylaytını ötirik,

Ol jañğırq zañın ekşim öte almaydı sekirip...

Ana tili qunsızdanıp, tek alğa örlep bas qamı,

Orıstandı halqımızdñ jarımınan astamı.

Barlıq ultqa qurmet, senim- är adamnıñ töl isi,

Şın orıstıq gümanizm- mazmundı urpaq örisi.

Al biraq ta orıstanuv- quldıq sana jemisi,

Bizdi mäñgurt etpek bolğan imperiya jeñisi...

(MĞK onlar. Bu söz şaka, ama millet için ağır söz.)

Anlamı –“ Mordiyası Ğana Kazak” (sadece siması Kazak) denen söz.

Kazakistan milleti de bu ruhsuzların örneği

Bu iddiya gerçekleşir ise milletimizin ölümü.

Evet, onların can sarayları inşa edildikten sonra başkaları tarafından

Kazaklığı bir tek siması ve isiminde korunan.

Bunun için millet ve dile güveni, yakınlığı yok,

Kazak dili yok olursa eğer parti verecek işte bu grup.

DÖRDÜNCÜ GRUP-

Tehlikeli grup, daha önce olmayan,

Gerektiğinde öz dilinde hiç durmadan konuşan.

Görünse bile milleti, dili koruyormuş gibi,

Kardeşleri ikiyüzlü davranışından zarara uğrayan

Büyük komşu devletin hoşuna gitmek için milletini atıp tabana,

Bu grup ana dilin kelepçeledi ve attı böyle adımı.

Bir gerçek var,

Eğer insan saygı duymazsa öz diline,

Öz anasını dışlarsa, üvey tutarsa öz dilini,

Başka milleti, başka anayı seveceği yalandır.

Bu kanunu üzerinden kimse atlayıp geçemez...

Ana dili değersizleşip, kendi menfaatleri öne çıktı,

Ruslaştı halkımızın yarısından fazlası.

Bütün milletlere hürmet ve inanç her insanın asıl işi,

Gerçek Rus hümanizmi-değerli nesil gelişi.

Ama Ruslaşmak-kölelik zihniyetinin meyvesi...

Bizi Mankurt yapmak isteyen imparatorluk zaferi.

Bul top beyim meyrimdi etip körsetüvge kil özin,

Maydalanıp Qazaqtıñ keñ, könbis, köpşil
minezin.

Materiyaldı baylıq da edi

Baba- armannıñ bar qunı?

Eldi azdırdı ultsızdıq, namıssızdıq salqını...

Söytip olar jahandanuv qamqorı bop şalqıdı,

Ultın, tilin basqalarğa jıǵıp berüv arqılı.

Bu grup yardımsever göstermeye hazır sadece kendisini,

Kullanarak kazakların alçak gönül, açık, herkezi düşünen davranışını.

Materialist zenginlikmiydi

Baba arzu değeri?

Halkı azdırdı milletsizlik, namussuzluk rüzgarı...

Böylece onlar globalleşme taraftarı olarak eğlendi,

Milletini, dilini başkalara karşı düşürerek.

10.

KOSMOPOLİTTİK BOLAŞAQ

Nemese

AMERİKAŞA “QAZAQSTANDIQ ULT”

Ğalamsıq jahandanuv ürdisiniñ qalqasında
Bir özi bir memleketti asıray alatin baylardıñ,
Biylikke bas uğran elikkiş adamıy qoylardıñ
Jäne oğan aşıñǵan qoǵamıy oylardıñ ortasında
Ulttıq bolmısın qorǵavǵa namıstanǵan,
Basınan baqayşaǵına deyin orıstanǵan
Keybir kosmopolit başşılarımızdıñ arqasında
Toqtay ma Qazaqtıñ TILDİK- ANALIQ-
RUHIY poyızı? . . .

.....
Bul künde halqımızdıñ şamamen alpıs payızını
Köşede, qızmet ornında, özge de toptasuvda,
Eñ soraqısı, jeke öziñ otbasında,
Qol üzip san ğasırılıq ata- baba önegisinen,
Äyel, bala- şaǵasimen, nemeresimen
Söylesüvge köşti tek orıs tilinde ğana,
Ulttıq sıypatı saqtalıp türinde ğana.

10.

KOZMOPOLİT GELECEK Ya da AMERİKA GİBİ “KAZAKİSTANLI MİLLET”

Dünya globalleşme süreci içerisinde,
Tek başına bir devleti yönetebilecek zenginlerin,
Hükümete başvuran kopyacı insan sıfatlı
koyunların
Ve buna üzülen toplum düşüncelerinin ortasında
Milli varlığını korumak istemeyen,
Başucundan ayaklarına kadar Ruslaşan
Bazı kozmopolit yöneticiler sayesinde
Durur mu kazakların DİL-ANA-RUH treni?

.....
Bugünlerde halkımızın yüzde altmışını,
Sokakta, hizmet yerinde, başka da gruplaşmada,
En kötüsü kendi aile içinde,
Uzaklaşmış çok asırlık ata ve baba eğitiminen,
Eşiyle, çocuklarıyla, torunları ile
Konuşmaya başladı sadece Rus dilinde,
Milli sıfatı korudu sadece yüzünde.

Kimderge tiyimdi qosmopolittik bolaşaq?
 Eger biz büginge babalar közimen qarasaq,
 Tamırsız, ultsız tuvğanıñ bəri,
 Ultsız baqıt quvğanın bəri
 Bolsa da tipti zamanğa, zañğa ötimdi,
 Ākesiz äri nekesiz bala sekildi.

Tamırsız daraqtı,
 Tamırsız kök maysa alaptı,
 Tamırsız gülderdi
 Tamırlı tirlikte kim kördi?
 Naq solay adam da
 Zamannan zamanğa,
 Sanadan sanağa,
 Babadan balağa
 Jay közge bayqalmas tamırlap arqlı jalqasqan,
 Adamdı tamırsız devşiler aljasqan.
 Mazmundı maqsattıñ narqı ulı,
 Babalar sol tamır arqlı
 Untaq bop ketüvden urpağın qorğasqan.

Zamana tursa da qıyratqış oylarğa jükti bop,
 Jağap qoy, älemde tamırsız ösimdik tipti joq.
 Jañaşa jol izdep tavsıldı tabandar,
 Tabiyğiy zañnan tıs tamırsız adamdar
 Nelikten qazirgi qoğamda sanalmaq mıqtı bop?

O, kosmopolit tuvsıqan, oylanıñız,
 Öziñizdi biylikke, baylıqqa bayladıñız,
 Tağı da jepüvtattıqtan depüvdattıqqa saylanıñız...

Ultımızdıñ erteñine nükte qoyğanıñız,
 Tamır zañdılığın zorlıqpen joyğanıñız,
 Oylanıñız...

Kimlere yararlı kozmopolit gelecek?
 Eger biz bugüne babalar gözü ile bakar isek,
 Köksüz, milletsiz doğanların hepsi,
 Milletsiz mutuluk peşinde olanların hepsi,
 Zamana, kanuna uygun olsalar bile,
 Babasız hem nikahsız çocuklar gibi.

Köksüz ağacı,
 Köksüz yeşil yaylayı,
 Köksüz gülleri
 Köklü işte kim gördü?
 Bunun gibi insan da
 Zamandan zamana,
 Akıldan akıla,
 Babadan çocuğa
 Basit göze gözükmeyen kökler ile bağlanmıştı,
 İnsana köksüz diyenler hatalı,
 Değerli gayenin fiyatı ulu,
 Babalar o kök üzerinden
 Toz olmaktan kendi neslini kurtardı.

Zaman olsa da yıkıcı düşüncelere hamile,
 Ne acayip, älemde köksüz bitki hiç yok.
 Yeni yollar arayıp yıprandı tabanlar,
 Tabiat kanun dışı köksüz insanlar
 Niye şimdiki toplumda sayılmalı güçlü olarak?

O, kozmopolit akraba, düşününüz,
 Kendinizi hükümete, zenginliğe bağladınız,
 Bir kez yiyip tattıktan sonra tekrar milletvekili
 seçildiniz...

Milletinin yarınına nokta koymanız,
 Kök kanunlarının zorluklar ile imha etmeniz,
 Düşününüz...

San ğasır atanğan ar eli, nar eli,
 Ğalamğa äygili ultımız bar edi.
 Sol ultqa ömirin arnağan
 Jäne onı javdan da, davdan da qorğağan,
 O toba, bar edi öz ata- babamız.
 Bar edi öz ana tilimiz, sanamız.
 Endi erteñ qalayşa ötkenşaq ruhın qorlap,
 Tarihtı buginniñ ırqına zorlap,
 Ultıq sezimdi bosanıp ketpeste torlap,
 Tek köñil şattıñın qorğap,
 Mäñgurt bop sorlap qalamız?
 Biz keşekim edik, al endi qayda baramız?

“Amerika qurlıǵı sekildi “tamaşa”,
 Bet burıp bağıtqa “jañaşa”,
 Jüz ultqa bölünbey, jüz tilde sayramay,
 Memleket tağdırın san tilde oylamay,
 Materiyaldı baylıqtıñ
 Tınısın, ırısın, örisin baylamay,
 Käneki, bärimiz ultsız,
 Ökpe-nalasız, bulatsız,

Runahiy qulıpsız, tutasıp ğumır sürelik!”
 Degen oy tağı da aldıñnan şıqtı tünerip.

Öz ana tilin- anasın moyındamağandar üşin,
 Kereğar keletin ğalamı, adami zañdarğa,
 Osınav qavipti mägürttik añğarşa,
 Oyı men boyun qamağandar üşin,
 Jürgender üşin kosmopolittik avızben dem alıp,
 “Qazaqstandıq ult”, ärine, taptırmas jañalıq.

Kezinde ordası atanıp atıs pen julqıstıñ,
 150 millionğa juvıq ündistiñ,

Çok asır adlandırılan ar devleti, nar devleti,
 Âleme tanınmış bir milletimiz vardı.
 O millet için canını adayan
 Ve onu düşman, davadan koruyan,
 O Allahım var idi kendi ata babamız.
 Var idi kendi dilimiz ve aklımız.
 Şimdi yarın nasıl geçen zaman ruhunu aşığalayıp,
 Tarihi bugünün kurallarına zorlayıp,
 Milli duyguyu serbest kalmayacak şekilde
 kafesleyip,
 Benliğini kaybetmiş olarak kalacağız?
 Biz kimdik, ve şimdi nereye gidiyoruz?

‘Amerika karası gibi ‘mükemmel’,
 Yüzünü çevirerek yöne ‘yenice’,
 Yüz millete bölünmeden, yüz dilde konuşmadan,
 Devlet kaderini çok dilde düşünmeden,
 Materialist zenginliğin
 Nefesin, nasibin, gelişmesin bağlamadan,
 Haydi, hepimiz milletsiz,
 Öfke ve nalasız, bulatsız,

Ruhani kilitsiz, birlikte yaşayalım!’
 Gibi düşünce bir daha çıktı karşıma karararak.

Öz ana dilini-anasını red edenler için,
 İnsaniyat kanunlarına, aykırı olan alem,
 Bunun gibi kişiliksiz düşüncelere,
 Düşünce ve boyunu hapsedenler için,
 Gezenler için kosmopolit ağızla nefes alarak,
 ‘Kazakistan milleti’ tabi ki bulunmayan yenilik.

Zamanında kavga ve savaşın ordusu adını alan,
 150 milyona yakın kızıldertilinin

Süeygi üstine ornağan,
Ult pen taypanı şaması jetkenşe qorlağan,
Jazıqsız jurttı qıruvdı erlikke balap ariyalağan,

Adam bas süyeginiñ quyqasına báyge jariyalağan,
Amerika äli de taymay tur küş- quvat tağınan.
Qaruvlı ölkege özge elder amalsız ündemes...

Amerika alğa şıqsa da ekonomika jağınan,
Ol bizge ruhani salada ülgı emes.

“Amerikandıq ulttan” jol alıp
“Qazaqstandıq ultqa”,
Aynalmaymız ba, tek qana turqı bar,
Qarın müddesi üşin ğanajulqınar,
Ruhani surqı joq, ulti joq “mazaqstandıq ultqa?”

Darındar qayda, jasıyma bir erlik?
Ğalımdar qada, tuyıqqa tireldik.
Mına bir suraqqa javap bop jalğasıñız:
Endi 2030- jılğa Elbasımız
Tilin, ruhın saқтаğan Qazaq halqımen bara ma?
Nemese tili joyılıp, türi ğana qalatın,
Äni moyılıp, üni ğana qalatın
Jaña “Qazaqstandıq ult” parqımen bara ma?
.....
Kim bağıt nusqaydı adasqan sanağa?

Kemikleri üzerinde yer alan
Millet ve kabileyi olabildiğince aşağılayan,
Günahsız insanları öldürmek kahramanlık sayılıp
şiirlenen,

İnsan kafa tasının derisine yarışma ilan edilen,
Amerika hâla durmakta güç tahtı üzerinde.
Silahı olan ülkeye diğەر devletler amalsız hiç bir
şey diyemez...

Amerika ileri giderse ekonomi açısından,
Onlar bize ruhani anlamda örnek değıl.

‘Amerikan milletinden’ yola çıkararak ‘Kazakistan
milletine’,
Döneceğiz hepimiz sadece yüzü olan,
Sadece mide gereksinimleri için çırpınan,
Ruhani yüzü yok, milleti yok’ mazakistan (alay)
milletine?’

Dahiler nerede, yapacak mı bir kahramanlık?
Bilim adamları nerde, çıkmaza dayandık.
İş bu soruya cevap olarak devam ediniz:
Şimdi 2030’a Önderimiz
Dilini, ruhunu koruyan kazaklar ile mi gidecek?
Veya dili olamayan, sadece yüzü kalan,
Müziği olmayıp, sadece sesi kalan
Yeni ‘Kazakistan milleti ile’ mi gidecek?
.....
Kim yön verecek kaybolan, hata yapan akıla?

11.

NAMISSIZ DARIN SATQINDIĞI

Nemese

BİRİNŞİ MEN ONINŞI KEZEKTEĞİ İSTİ
ŞATASTIRĞANDAR

Estiyar jan qayğılığa küler me?
Bayağıda ruhu asqaq bir elde
Sınğa tüsip nağız erkek namısı,
Ar- ojdanmem ölşenip bar tabısı,
Sol tabıspen qabısıp oy ağısı,
Tutqiyıldan basqınşılıq jasağan,
Arsız javmen –sekildi tav tağısı,
Jürip jattı Otan qorğav soğısı.

İskerlikke burılğan är qadamı,
Naqsol tusta bedeldi öner adamı,
Şeberligi aynalarday murağa,
Balavızdan jasap äsem munara,
Sıyğa tarttı başsısına eliniñ,
Burmaq bolıp oniñ qurmet- senimin.

Balavızğa başsı uzaq tañdanıp,
Qarap turdı sanasınan şam janıp.
Uzaq turdı keyipke enip torığan
Sözin bılay sabaqtadı soñınan:

- Öz ininen şığararday suvırdı

Bul munara söz joq, ğajap tuvındı!..

.....

Biraq otan qorğavğa zor män berip,

Jatqanda jurat jan alısıp, jan berip

Müsinşimiz qanday maqsat quvındı?

Oğan köñlim osı arada suvındı.

Oğan köñlim osı arada suvındı.

11.

NAMUSSUZ YETENEK DÖNEKLİĞİ

Yada

BİRİNCİ VE ONUNCU SIRADAKI
SUÇLUYU KARIŞTIRANLAR

Akıllı adam üzüntüye güler mi?
Eskiden ruhu büyük bir devlette
Sınava düşmüş bir erkeğin namusu,
İşte o buluşla birleşti düşünceler,
Aniden saldırıda bulunan,

Arsız düşman-benzeyen dağ keçisine,
Devam ediyor vatan koruma savaşı.

İş yürütmeye yönelmiş her adımı,
Tam o zaman otorite sanat adamı,
İşçiliği mirasa döner gibi
Mumdan yapıyor bir kule,
Hediye etti önderine devletin,
Çekmek için onun hürmet ve güvenin.

Muma önder uzun zaman şaşırıp,
Baktı durdu aklında bir lamba yakıp.
Uzun zaman durdu ve sonra
Sözlerine böyle devam etti:

-Kendi ininden çıkarır gibi sıçanı,

Bu kule söz yok, acayip sanat eseri!...

.....

Ama, vatani korumak için bütün çaba

harcayıp,

Çabalarken bütün millet can vererek savaşıp

Sanatçımız hangi gayeye ilerledi?

Ona gönlün bu arada soğudu.

Namıssız dañq oy aynıtar- juvındı!

**Ult tağdırı sınğa túsken zamanda,
Buğıp qalğan darındı adam adan ba?
El muñınan qaşıq qonğan bul jigít,
Tursa da qan tamırındanur júrip,
Darınımın şıǵarsa da jaqsı atın,
Uğınbaptı azamattıq maqsatın.
Túsiretin erdiñ qunın, simbatın,
Satqındıq bul, ultsızdıqqa tım jaqm.
Qılmıspen te şatastırsa kimde-kim
Eñ birinşi jáne onınşı mindetin.
El basına töngeñ shaqta ulı sın,**

**Öz ultımın birge almasa tınısın,
Äri onıñ namısı üşin, tili üşin,
Kürespese, onday darın qurısın!
Müsinşi isi mäñgürttik bop tabılsın
Jäne altı ay abaqtıǵa jabılsın!**

Odan beri qanşa ğasır ötse de,
Adam dañqı ğarışqa ozıp ketse de,
Sol müsinşi boyındaǵı SALĞIRTTIQ,
BOYKÜYEZDİK, NAMISSIZDIQ,
MÄÑGÜRTTİK,
Tosqavıl bop izgi oylarǵa öreli,
Bizdiñ elden qoldav tavıp keledi.

Ötken künnen sezilmese aşlep,
Senemiz be, ulttan muñ-zar qaştı dep?
Sorımsız ba,
Namıssız ben ultsızdı
Bizde qazır jazalaytın başsı joq.

Namussuz şöhrät düşünceni deǵıstırır-bulaşık suyu!

**Millet kaderi sınav olan bu zamanda,
Saklanmış yetenekli adam adam mı?
Halk üzüntüsünden uzak kalan bu yiğid,
Dursa da kan damarında nur gidip,
Yetenekle çıkartsa dahi iyi adını,
Anlamamış yiğitlik maksadını.
Düşürecek kahraman deǵerin, güzelliğın,
Hainlik bu milletsizliǵe çok yakın.
Suça eşit-deǵıstırirse birisi
En birinci ve onuncu görevini.
Halkına başına doğan büyük sınav zamanında,**

**Kendi milleti ile almaz ise nefesini
Hem onun namusu için, dili için,
Savaşmazsa, öyle yetenek kurusun!
Sanatçı işi zombilik olarak tanılsın
Ve altı aya hapse o atılsın!**

Ordan bu yana ne kadar asır geçse de,
İnsan şöhrati uzaya bile gitse de,
O sanatçı boyundaki anlamazlık,
Vurdumduymaz, namussuzluk,
Benliğini kaybetmişlik
Engel olup iyi açık düşünceye
Bizim devlette destek bulur ve geçer.

Geçen günlerden duyulmazsa acı dert,
İnanır mıyız milletten hasret ve üzüntü gitti diye?
Belamız mı,
Şerefsiz ve milletsizi
Bizde şu anda cezalandıracaq yönetici yok.

Saraptasaq ult pen ultsız qırqısın,
Qanday iske barmadı jurt qulqı üşin?
Biraq ana tildi saqtav bas minde-
Tilden ülken Otan bomas ult üşin.

Namıssız el aynalmay ma sorlığa?
Qaysar başsı önegesin qor qıla
Öz ultına tas atqandar şalqıp jür
Abaqtığa jabıluvdiñ ornına.

Özgergenmen bügingi ömir ağısı,
Köp Qazaqtıñ qalğığanmen namısı.
Elde otan soğısınan kem emes,
Jürip jatır tildi qorğav soğısı.

Är halıqtıñ oyına sa boyı bar
Boysızğa da qatal talap qoyılar.
Qazaq tili- Qazaq halqı degen söz,
Tilin qorğay almağan ult-joyılar.

Tilin qorğay almağan ult-sanasız,
Qasiyetsiz, qudiretsiz, panasız.
Maqsat tutıp tek qarınıñ müddesin
Ğumır keşer ultsız, ruhi- anasız.

Lezde bosap jigeriniñ beeldigi,
Küñgirt tarttı halqımızdıñ eldigi.
Eger bugün kürespesek til üşin
Erteñ ult bop qalmasıñ belgili.

Qazirgi kez- ämeser kez, masañ hal,
Tamırsızdıq añğarınan bas ağan.
Qazaq ultın kosmopolit etüvge
Elimizde barlıq jağday jasalğan.

Analiz etsek millet ile milletsiz kavgasını,
Hangi işe varmadı millet davası için?
Ama anadili korumak ana görev –
Dilden daha büyük olmaz Vatan millet için.

Şerefsiz halk olmaz mı zavallı?
Cesur yöneticinin başarılarını yok ediyor,
Kendi milletine taş atanlar bayram ediyor
Hapse girmek yerine.

Değişse de bugünü hayatın akışı,
Çok Kazak'ın su yüzüne çıksa da şerefi.
Memlekette vatan için savaştan daha basit
olmayan,
Devam ediyor dil için koruma savaşı.
Her halkın düşüncesine uygun hali var
Hali olmayana da sert talep var.
Kazak dili – Kazak halkı demektir,
Dilini koruyamayan millet yok olur.

Dilini koruyamayan millet – fitratsız,
Haysiyetsiz, kudretsiz, evsiz.
Maksat etmiş sadece karın tokluğunu
Hayat geçer milletsiz, ruhu anasız.

Hızlı gevşer iradesinin kemeri,
Gölgeli oluyor halkımızın devletçiliği,
Eğer bugün mücadele etmezsek dil için
Yarın millet olamayacağımız besbelli.

Şu andaki zaman – hevessiz zaman, sarhoşluk hal
Damarsızlık almış gitmiş başını.
Kazak milletini kozmopolit etmeye
Devletimizde buna tanınmış tüm imkanlar.

Başlılar köp biylik şıñın örlegen?
 Ördi Qazaq esebinen törlegen.
 Söytse de olar ne bir qızın, ne ulın
 Baba tilin meñgerüvge bermegen.

Tilin, ultın satqan adam oñbay ma,
 Älde biyik lavazımğa samğay ma?
 “Qalay jettik biz osınday jağdayğa?”
 Degen suraq jiyi uradı mañdayğa.

Üş jüz jılday tüsip kelgen ilevge
 Ulttıq saha jıdan- jılğa küyrevde.
 Ana tilin mensinbegen mäñgürtter
 Nege quştar Qazaq halqın bilevge?

Key “ziyalıñ ayla jasap ne türli,
 Sol biylikke bolıp aqlan ötimdi.
 Al jasırın ulttı joyu maydanın
 Olar äli sezinbeytin sekildi.

Qıranın da asqaqtatıp tavıqtı,
 Madaqtaytın aqın, jırşı qavipti.
 Äñşiler jür tildi qorğav isinen
 Biyik qoyıp toy men oyın- savıqtı.

Janın küyttter ulttan şettep qalğandar,
 Bälkim, ürkek, qorqaq darın- talğamdar.
 Ärine olar,

Birinşi men onınşı

Kezekti isti almastırıp alğandar.

Ruhsız küş ömir sürmes jeliksiz,
 Şınşıl tulğa köp jağdayda Seriksiz.
 San ğasırlıq namıssızdar sabağın
 Sondıqtan da eske alamız eriksiz.

Yöneticiler çok geçmiş yöneticilik zirvelerini?
 Kazak halkı sayesinde öne geçmiş.
 Öyle olsa da onlar ne kızını nede oğlunu
 Ecdadı dilini öğrensin diye Kazakça’yı
 öğretmemiş.
 Dilini, milletini satan adamın iyi olur mu sonu?
 Yoksa yüksek rütbeye mi güveniyor?
 “Nasıl geldik bu duruma?”
 Sık sık geliyor aklıma.

Üçyüz seneden fazla gelmiş itaate
 Milli fitrat yıl geçtikçe zayıflar.
 Ana dilini hor gören mankırtlar
 Neden Kazak halkını yönetmeye hevesli?
 Bazı “aydınlara” çeşitli hile yapmakta,
 O yönetime gelene kadar.
 Gizli olarak milleti yok etme cephesini
 Onlar hala hissetmiyor gibi.

Şahinden de abartmışlar tavuğu,
 Öven şair, şarkıcı tehlikeli.
 Şarkıcılar dili koruma işinden
 Düğün ve eğlenceyi daha görüyor önemli.

Canını esirgeyip milletten uzak kalanlar,
 Belki de, ürkek, korkak yetenekli insanlar.
 Tabi ki onlar ,

Birinci ve onuncu

Sıralı işi değiştirenler.

Ruhsuz hayat yaşamaz hareketsiz,
 Gerçekçi şahıs çok durumda yandaşsız.
 Çok asırlık şerefsizler haklarını alsınlar
 Bunun için anarız onları isteksiz.

Mãñgürttenip, alşaq kongan arinan
Darındar bar atın älem tanığan...
Jüreginde ulttıq namıs bolmasa
Ol darınnıñ joğı jaqsı barınan...

Jürgender de ulttan bölek şat, güldep,
Maqtana almas “nağız baqıt taptım” cdep.
ULTQA, TİLGE JANIN SALMAS JANDARDI
KEZEÑKELDİ AYTAR RUHİ SATQIN DEP
.....

Baba ruhtıñ senim şamı sınğanday...
Namısı öşken kezeñ edi bul qanday?
Babañ ulttan, tilden qaşqan Qazaqqa
Jer astınan lağnet aytıp turğanday.

Mankurt olup şerfini yitirmiş
Dahiler vardır dünya tanımış...
Kalbinde milli şeref olmasa
Bu dahi olmaması daha iyi olmasından...

Milletten ayrı parlayıp yaşayanlar,
Övünemez “gerçek mutluluk buldum” diye.
MİLLETE, DİLE CANLARINI VERMEYEN
CANLARI
GELDİ ZAMAN RUHİ HAİN DİYECEK...

.....
Ecdadı ruhun inanç mumu sönmüş gibi...
Şerefimiz gitmiş nasıl bir zaman bu?
Ecdadın milleti, dilinden kaçan Kazak’a
Yeraltından lanet edermiş gibi.

12.

TÜRİ QAZAQ ULTSIZDAR

Nemese

AFRİKADAĞI “MURIN AKADEMİYASI”

Afrikada bir taypa bar dästur-saltı erekşe,
Nanım, senim, tüysigi de özgelerden bölekşe.
Jigit erkek saltın qurıp, baliyğatqa tolğanda,
Taypası üşin şındap jaray bastağanda qorğanğa
San jüz jıldıq ata-baba talğamına sıyınıp,
Toy qamına kirisedi, bükil taypa jıyılıp.
Öz tağdırın ana-dästur alqabında söyletken,
Qatar- qatar turğızılar jıyırma-otız boyjetken.

Sap tüzegen boyjetkender belge deyin jalañaş...
Keyde qajet jalañaştıq- is sanalmas eñ oğaş.

12.

TÜRÜ KAZAK MİLLETSİZLER

Yada

AFRİKADAKİ “BURUN AKADEMİSİ”

Afrika’da bir taife var örf-adeti çok farklı,
İnanç, güveni özü de diğerlerden farklı.
Yiğit erkek örfü kurup, ergenliğe geldiğinde,
Taifesi için gerçekten yarar hale geldiğinde
Yüzlerce yıllık ecdadı yolunu izleyip,
Düğün işine girişiyor tüm taife toplanıp.
Kendi kaderini ana dilinde örf-adete göre
konuşturur,
Saf olarak dizilir yirmi – otuz delikanlı.
Safta dizilmiş delikanlılar beline kadar çıplaktır...
Bazen lazım çıplaklık – iş sayılmaz utanacak
kadar.

Şart boynşa, jigit közin tas qıp baylap tastaydı,
 Sosın, älgı qızdardı ol birlep iyiskey bastaydı.
 Sanasına özgeşe bir äser etken iyisti,
 Jigit saspay, qatelespey däl tabuvğa tiyisti.
 Asqaq senim ayasında boyın şattıq küy kernep,
 Qaysı qızdıñ iyisi unasa, ol sol qızğa üylenbek...

Murın qurmet biyigine köterilgen bul jerde

Tañğajayıp iyis şaşıp, jaynaydı eken gülder de.
 Aldın ala eşkim boljap, köre almaytın tüsinde,
 Üylenüvge eñ az merzim- jıyırma minöt işinde,

(Meyli, burın talay qızdıñ jaqtır körkin, burımın),
 Tağdırıñdı şeşedi eken jeke öziñniñ murınıñ.
 Toy üstinde jaña juptıñ jubaylığın ayqındap,
 Jas jigittiñ murınına maqtav, qolday ayılmaq.
 Sol taypada ajirasuv bolmaydı eken tipti de...

Osımenenmurın jaylı äñgimemiz bitti me?
 Ğılım bugün şırqasa da ğarış kezip, aspandap,
 İyis narqın payımdavdan şın ğalımdıq bastalmaq.
 Al tibettik monahtarşa, iyis- tağdır tiregi,
 Şınşıl hannıñ iyisi ilğiy ruh-atqa minedi.
 İyis arqılı qay avruvğa beyim navqas jüregi,
 Jasın, parqın jäne qaşan öletinin bileği.

Aqındıq ta jol alğanmen tüysik, aqıl, qulaqtan,
 Şın aqındıq oynadı “nege?” degen suraqtan.

Qupiyalı şegirtkeniñ bizde az ba turağı,
 Nege oniñ ayğına ornalasqan qulağı?
 Japoniyada jer silkinse, ol sonı estip turadı,

Anlaşmaya göre, delikanlı gözünü kapatıp bağlar,
 Sonra, o kızları tek-tek koklamaya başlar.

Fıtratına değışik gelen kokuyu,
 Delikanlı şaşırmadan, yanılmadan bulmak
 zorunda.

Bu yüksek inancın verdiğı mutlulukla,
 Hangi kızın kokusu hoşuna giderse, o kızla
 evlenir...

Burnun çok yüksek mertebeye sahip olduğı bu
 yerde

Acayip koku yayıp parlıyormuş çiçekler de.
 Daha önce rüyasında görüp yada fal açıp
 göremez,

Evlenmeye az süre olan yirmi dakika içinde,
 (Olsun ki, daha önce beğenmiş görüp çok kıızı),
 Kaderini belirliyor kendi şahsi burnun.
 Düğünde yeni çiftin evliliğini ispat edip,
 Genç yiğidin burnu övülüp, destek verilir.
 O taifede hiç boşanma da olmazmış...

Bununla burun hakkında hikâyemiz bitti mi?
 İlim bugün parlarsa da uzayı gezip yukarıda,
 Koku alıp anlamaktan başlar gerçek âlimlik.
 Tibet rahiplerine göre de, koku – kader direği,
 Gerçekçi canın kokusu daima ruh ata biner.
 Koku vasıtasıyla hangi hastalığa yakın yüreği,
 Yaşını, özünü ve ne zaman öleceğini bilir.

Şairlikte yol almış fıtrat, akıl, kulaktan,
 Gerçekçi şairlik uyanır “neden?” denen soruya.

Gizli çekirgenin az mı bizde yaşam yeri,
 Neden onun ayağında bulunuyor kulağı?
 Japonya’da deprem olsa, o onu duyuyor,

Osı üzdik qulaq qaşan kereñge bet buradı?

Nege ruhsız adam özin sezinedi baqıttı?
Nege Soqrat attap ötti altın menen jaquttı?
Tirisinde şın aqındı nege baqıt tospaydı?
Nege adamdı baylıq jeñse, sarañ bola bastaydı?

Nege bizde ult tağdırı özge elderdiñ torında,

Nege biylik negizinen ruhsızdar qolında?
Şınşıl javap tappasa kim bul suraqqa sanalı,

Usaq äri ortaşa adam deñgeyinde qaladı.

“Muhtar, oyñ alğa ozsa da biraq buzav murınıñ

Ulttıñ muñın sezinbese, haliñ müşkil, qulınım?!”-

Dedi Rasul Ğamzatulı, ulı aqını ğasırdañ...
Sodan murnın qadirledim dosım tügil qasımniñ.

Bayağıda-aq jasalsa da ulttı joyu josparı,
Äkki biylik uzaq jıldar qupiyasın aşpadı.
Üy işine quvıp, qamap kirgizgendey şımşıqtı,
Qazaq tili tar şeñberde oy jaza almay tunşıqtı...

Elimizde memlekettik tilmen qaqqan
Tört miñ jeti jüzden asa balabaqşa bolatın.
Älde baba topırağında ultın oylar er az ba?
Soniñ toqsan bes payız tüstı talan-tarjğa.

Segiz miñğa juvıq klub-mädeniyet oşağı
Osı jolmen öz mindetin atqaruvdan bosadı.
Jäne on miñ kitaphana tamırımın joyıldı,

Bu başanlı kulak ne zaman döner sağır yönünde?

Neden ruhsız adam kendisini hisseder mutlu?
Neden Sokrates at üzerinde geçti altın ve yakutu?
Yaşadığında neden şairi mutluluk tanımıyor?
Neden insanı zenginlik yense, cimri olmaya başlıyor?
Neden bizde millet kaderi diğerk devletlerin tuzağında,
Neden yönetim esas ruhsızların elinde?
Gerçekçi cevap bulmasa kim bu soruyu yanıtlar fitratla,
Ufak ve orta halli insanın seviyesinde kalır.

“Muhtar, düşüncen öne geçse de, ama buzağı burnun

Milletin kaygısını hissetmese, halin meçhul, yavrum?!” –

Demiş Rasul Gamzatoğlu, ulu şairi bu asrın...
Bundan böyle burnuna çok saygı duydum dostumun.

Eskiden yapılmışsa da milleti yok etme planı,
Kezzap yönetim uzun yıllar açıklamadı sırrını.
Ev içinde kovalayıp, kapatmış gibi serçeyi,
Kazak dili dar çemberde fikir düşünce alamadan boğuldu...

Devletimizde resmi dille açmış kanatları,
Dört bin yedi yüzden fazla kreş var idi.
Yoksa ecdadı toprağında milleti düşünen az mı er?

Bunun yüzde doksan beşi talan oldu.
Sekiz bine yakın kültür ocakları
Bu yolda kendi görevini yapmaktan alıkonuldu.
Ve on bin kütüphane köküyle yok edildi.

Söytip ulttıq müddemizge jaña nükte qoyıldı.
Ol joyılğan qoymalardıñ köbi avıldıq jerdegi
Baylıq edi... äri Qazaq qalamgerler eñbegi.

Al kezinde zalım Gitler on mıñ kitap örtetken,
Sonda külli jer şarınıñ sezim-oyı selk etken...

Bizde qarın baylığınan özge qayğı, muñ joqtay,

Eñ soraqı jañalıqtı qarsı alıppız ün qatpay.
Os üş qılmıs-arnasınan şığaraday arlını...
Jurt közinen jasırıldı biraq munıñ barlığı.
Balabaqşa sanı, mähi, odan örbir til-murat,

Nege Qolbin kezinen de tömen ketti quldırap?

Egemendi el atanıp, şıñğa örledik desek te,

Nege ulttıq, tildik müdde alınbadı esepke?
Ana tili är adamnıñ dara, önege qalıbı,
Qanşa million Qazaq, biraq ana tilsiz damıdı?
Bazbirevler tilmen qatar tipti ultın şegerdi,
Mine, bizge kosmopolittengen ağım ne bedri?
Tamırsızdı tamırlı ömir tursa-dağı köterip,
Tamır küşin moyındamav- eñ qavipti qatelik.

**Til-ruhi küre tamır, tilden ülken ana joq,
Til şeginse, ult mülde joq, äri ulttıq saha joq.**

Öz anasın şetke tebüv, ruhsızğa baq pa eken,

**Bul ğasırlıq zulımdıqtı qay quv oylap taptı
eken?**

Öz perzentin tek orıssa oqıtsa ata-anası,

Öyle millet çıkarlarımıza yeni nokta koyuldu.
O yok edilmiş depolardan çoğu köy yerindeki
Zenginlikti... hem de Kazak kalem tutanların
emeği idi.

Zamanında zalım Hitler on bin kitap yaktırmış,
O zaman işte tüm dünya hissi ve düşüncesi
silkelenmişti.

Bizde karın zenginliğinden başka kaygı yok gibi,
En kötü haberi karşıladık ses çıkarmadan.

Bu iç cinayet – kendinden çıkarır arlıyı...

Halktan ama gizlendi bunların hepsi.

Kreş sayısı, manası, bundan daha da kötü dil
durumu,

Neden Kolbin zamanından da daha kötü oldu bu
işler?

Egemen devlet olarak adlandırıldık, zirveye çıktık
desek de,

Neden milli, dil çıkarları göz ardı edildi?

Ana dili her insana özel kalıbı,

Kaç milyon Kazak ama ana dilsiz geliştii?

Bazıları dille beraber milletini de geri çekti,

İşte, bize kozmopolit akım neler verdi?

Köksüzü köklü hayatta tutsa da yükseltip,

Kök gücünü kabul etmemek – en tehlikeli hatadır.

**Dil – ruhi atar damar, dilden başka ana yok,
Dil çekilirse, millet çıkarı yok, hem de milli
fitrat yok.**

**Öz anasını kenara tepmek, ruhsuza baht mı
getirir?**

**Bu asırlık zulmü hangi kurnaz düşündü
buldu?**

Öz evladını tek Rusça okutsa velileri,

Ana tilin ardaqtavğa jetpegeni şaması.

Eger tamır jaya almasa bala ana tilinde,

Tuvğan tilin tuñğış tuğır ete almasa bilimge,

Ol, ärine, orıssa oylap, tek orıssa tüs körer,

Onı baba tabiyğatqa buruv qiyın küşpenen.

Ana tilsiz damığan soñ sezim, oyi, sanası,

Türi Qazaq bolğanımen, ol- orıstıñ balası

Ömirinen ana parqın şegergenniñ bäre de,

Yağni, ana tilsiz önip, kögergenniñ bäre de,

Basqa anağa, basqa ultqa ketken jandar bala

bop,

Öz jalqına olar endi jarıtpaydı pana bop...

Ulttı aqtap qala almasaq, bizge ömirdiñ mäni ne?

Ülken bylik basındağı Qazaqtardıñ bäre de

Ulın, qızın, nemesin bermey Qazaq mektepke,

Qam jasaptı... “Qazaqstandıq ultqa” enip

ketpekke.

Mañsap quvğanpendelerge senim, peyil özgerdi,

Jılanğa da niyetine say bağa berer kez keldi.

Ulttı, tildi qorlağanğa bola almadı zañ qorğan,

Bir qiyturqı lep esedi biylik attı zañğardan.

Bastıqqa ruh iyisi murnına barmaytın,

Jalğız qarın müddesiniñ avqımında samğaytın,

Negizinen, ana tilin süymeytinder tañdalğan,

Bası tügil tizesin de imeytinder tañdalğan...

Ana diline hürmet etmemesidir bu.

Eğer kökünü ana dilinde yaymazsa evlat ana dilinde,

Öz dilini temel yapamazsa ilim öğrenmede,

O tabi ki, Rusça düşünüp, tek Rusça rüya görür,

Onu ecdadı doğasına döndürmek çok zor güçle.

Ana dilsiz gelişince hissi, düşüncesi, fıtratı,

Yüzü Kazak olsa da, o yine de Rus çocuğu.

Hayattan ana özü kenara çekenlerin hepsi de,

Yani, ana dilsiz gelişip, yeşerenlerin hepsi de,

Başka anaya, başka millete kayıp giden canlar olarak,

Öz halkına onlar artık sahip çıkmazlar.

Milleti koruyamazsak, bizim için hayatın manası ne ki?

Büyük yönetim başındaki Kazakların hepsi de

Oğlunu, kızını, torununu vermezse Kazak okuluna,

Bunu hazırlamışlar... “Kazakistanlı millete”

dönüşmek için.

Yönetmeye hevesli olan insanlara inanç, gönül değişti.

Yılana da niyetine uygun paha biçme zamanı geldi.

Milleti, dili hor görenlere olamadı kanun engel,

İkiyüzlü konuşmalar geliyor yönetim adlı zirveden.

Müdürlüğe ruh kokusu burnuna gelmeyen,

Yalnız mide çıkarımı gözetin,

Esasında, ana dilini sevmeyenler seçilmiş,

Başı eğmeyi bırak dizini eğmeyenler seçilmiş...

Bäriniñ de türi Qazaq... Jurt tüsinbey dal bolğan.

Älgiderdiñ jiger küşi jeteginde ekpindi
Ultsızdanğan Qazaq halqı joyıluvğa bet burdı.

Endi qayttık, är ruhsız başsı aldında jorğalap,
Jüre bersek, kim ulttıñ muñ- muqtajın
qorğamaq?...

Murnı iyışıl dara taypa jiyi enedi tüsime
Namısı öle bastağan el tolar ma eken küşine?

Ult qayğısın sezer başsı-murın izdep öreli,

Qiynalğanda Afrikağa ketip qalğım keledi...

.....
Biraq ultqa ne beredi jalğız murın bedeli?...

Hepsinin de yüzü Kazak...millet anlamaz kafası karışmış.

Bunların iradesi sadece peşinden geziyor
Milletsizleşen Kazak halkını yok etmeye yüz
çevirdi.

Şimdi ne yapacağız, her ruhsuz yönetici önünde
eğilip,
Boş gezersek, kim milletin kaygısını koruyacak?..

Burnu koku alan dahi taife sık aklıma geliyor
Şerefi ölmeye başlamış halk gücünü bir daha
toplar mı?

Millet kaygısını sezen yönetici – burun arayana
kadar,

Zorlandığımda Afrika'ya gidesim geliyor...

.....
Ama millete ne verir yalnız burun hürmeti?..

13.

“ÖRKENİYETTİÑ ADASUVI”

Attı Romannan

Kompyuterbastı Jartı Adamdar

(Ruhsız Küş Formülü)

“Elge ustazdıq etken qarttan alğır, quyma qulaqtı,
Qonaqtarı suraptı:

-Ağa, neşe balañız bar soñıñızdan samğağan?

-Bir jarım!- dep til qatıptı älgı adam.-

Al, däl aytsam, üş ulım bar zerek äri bilimdi,

Üşevi de ğılım quvıp nazarğa erte ilindi.

Sol üş uldıñ biri ğana qaysar, uşqır armanın,

Tehnikalıq sanattı men ğılımiy ör talğamın

Öz ultınıñ ruhaniy baylığına jalğadı,

13.

“MEDENİYETTİN SAPMASI”

adlı romandan

BİLGİSAYAR BAŞLI YARIM İNSANLAR

(Ruhsuz Güç Formülü)

“Halka üstatlık yapmış bir ihtiyara akıllı
konukları sormuş:

- Ağabey kaç çocuğunuz var peşinizden gelen?

- Bir buçuk! Demiş o adam.

Tam söyleyecek olursam ise, üç oğlum var hem
akıllı hem de tahsilli,

Üçü de ilim peşinden giderek dikkatleri çekti.

O üç oğlun sadece bir tanesi hayalini,

Teknik ilme kendisini verdi

Kendi halkının ruhani zenginliğine devam etti,

Sodan şuvaq, quvat alıp, ğalamdıqoy tolğandı.

Eki ultımnıñ tağdırında ol özgeris bolmadı,

Ekevi de jalañ bilim meñberinde sorladı.

Ruhi, hanı alasañıñ zorlıq jatar parqında,

Sondıqtan qos perzentimdi sanaymın men jartı ulğa.

Meyli, meyli, eki ulımdı qaqsada vaqıt arqadan

Nağız ulım birav ğana, ana ekevi jartı adam!

İye, bizdi qayda aparmaq mına zaman aqpalı?

Ulan- baytaq jerimizdi jartı adamdar qaptadı.

Qayda barsañ köz aldında önege bop jarqıldar,

Jartı bastıq,

Jartı ustazdar,

Jartı uldar.

Prezident pe, depuvsat pa, traktorşı ma, bări bir,

Boyn ruhtan avlaq salsa bäriniñ de mäni bir.

Öz halqımñ tili, dili- zor adamiy parqına,

Tamır jalğay almağandar ne sıylamaq halqına?

Bul Qazaqqa köz ötken be,

Tildiñ muñm söz etkende

Key başsılar naq bir jılan körgendey bop qaltırar...

Ultsızdardıñ bəri- ruhiy mügedekter, jartılar.

Tilin, ultın mensinbevdep ol qasqalar baq tabar,

Bar nazarı materiyaldıq iygilikke toqtalar.

Jağımpazdar qoldavımen olar bugün maqtalar,

Al tarihta “ruhın satqan qarın qulı” bop qalar.

Bu işten sevinç ve güç aldı, dünya seviyesinde düşünür oldu.

İki oğlumun kaderinde böyle değişiklik olmadı, ikisi de yalan ilim çevresinde oyalandı.

Ruhu, canı düşük olanın zulüm var özünde,

Bunun için iki evladımı sayıyorum ben yarım oğla.

Peki, peki, iki oğlumu itse de zaman arkadan

Gerçek oğlum bir tane, o ikisi yarım adam!

Evet, bizi nereye götürüyor bu zaman etkisi?

Büyük topraklarımızı yarım insanlar kapladı.

Nereye gitsen numune olarak durur parlar,

Yarım şef,

Yarım üstat,

Yarım kızlar, yarım oğullar.

Cumhurbaşkanı mı, milletvekili mi, traktörcü mü, fark etmez,

Kendisini ruhtan uzak tutsa hepsinin manası bir.

Öz halkının dili, özü – büyük insan özüne,

Kökünü devam ettiremeyenler ne bağışlarla halkına?

Bu Kazak’a nazar mı değdi,

Dil kaygısını dile getirdiğinde

Bazı yöneticiler tam bir yılan görmüş gibi titrerler...

Milliyetsizlerin hepsi – ruhi özürlü, yarımilar.

Dilini, milliyetini inkar edenler bundan baht bulur,

Tüm dikkati maddi varlığa odaklanır.

Yalakaların desteğiyle onlar bugün övülür,

Tarihte ise “ruhunu satan mide kölesi” olarak kalırlar.

Biz qanşa mıñ jas öskindi attandırdıq şet elge:

Bilim alıp kelsin dedik,

Jer, el tanıp körsin dedik

Biraq osı izgi ümitti jalañ bilim öter me?

Qaytsek eken, monitorköz, kompyuterbas, jas talap,

Bilim+ Ruh bolvı üşin ajıramas qos qanat?

Qay kezde de bilim –küşiñ, äri nurlı jetegiñ.

Bilimniñ de adamzatqa ziyanı bar ekenin.

Kim oylaptı qudayım-av,

Eger urı qanşama,

Zor bilimin quvlıǵına qaruv etsejan sala

Beyqam elge onıñ tartar azabı da sonşama.

San jas qanat ğalamzatqa bolmaq üşin ötimdi,

Tüñgi otardı izdep uşar köbelekter sekildi,

Qasiyetti ata qonıs- özen-tavın jersinbey,

Baba tarih ardaqtağan ruh tuǵırın mensinbey,

Oyın tusap essiz, közsiz eliktevdıñ jarqılı,

Tek batıstıq dañǵaza öner tolqınında qalqıdı.

Älde bul da jolı şıyr ultımızdıñsorı ma,

Qalay tüstik biz batıstıq qiyratqış küş torına?

Quvanıp ek, qosıldıq dep kävsar bulaq qorına.

Adasqanday tılsım nuvdan,

Biz olardıñ kir su quyǵan

Jürek pen oy aynıtatin qubırına tap boldıq,

Tipti az jılda qolda bardı joǵaltuvǵa şaq qaldıq...

Ulı Ğabit Müsirepov, qara sözdıñ kemeli,

Bütkil Qazaq ruhınıñ eñkeymes bir bedeli,

Tırşilikpen qoştasatın eñ soñǵı sät soqqanda

Biz kaç bin genci gönderdik yurtdışına:

Bilim alıp dönsün diye,

Yer, devlet görsün dedik

Ama bu içten ümidi yalan bilim öder mi?

Ne yapsak ki, monitörgöz, bilgisayarbaş, gençler,

Bilim+Ruh olması için kopmaz çift kanat?

Ne zamanda ilim – gücünü, ve nurunu.

Bilimin de insanlıǵa ziyanı olduğunu

Kim düşünmüş ya Rabbim,

Eğer hırsız ne kadarsa,

Çok ilmını silah etse

Sakin halka onun çektirir azabı da o kadar.

Çok genç insanlıǵa sözünü geçirir,

Gece ateşlerini bulup uçar kelekler gibi,

Haysiyetli ata yurtta nehir daǵa bakmadan,

Ecdadı tarihine saygı gösteren ruh özünden utanmadan.

Düşüncesini durdurup, kör körüne taklit etme parlaklıǵı,

Sadece Batı tarzına müzikle dans etti.

Yoksa bu yolu büyük olan milletimizin belası mı,

Nasıl düştük biz Batı'nın yok edici avına?

“ Sevinmiştik eklendik diye temiz kaynaǵa.

Sapmış gibi büyük ormanda,

Biz onların kir su koyan

Yürek ile düşünceyi bulandıracak borusuna denk geldik,

Hatta az yıllar içinde topladığımızı kaybetmeye az kaldık...

Ulu Gabit Musirepov – yazıların sahibi,

Tüm Kazak ruhunun eğilmez bir kalesi,

İşle vedalaşacak en son an geldiğinde

Sol soñğı sät öz küşiniñ soñğı şamın jaqqanda,
 Ajıramay seniminen,
 Diril qaqqan erininen,
 Qanattı oyun keler künge aqquv etip ozdırğan.
 Şınşıl tulğa janı dara,
 Naq mınaday mağınada
 Elge arnağan aqtıq sözün mağan aytıp jazdırğan:

**“Şın önerdi basınsa da jeñe almaydı asqazan,
 Şırqav ruh aspanında basqa müdde, basqa
 zañ.**

**Ğasırdı asar ädebiyeti, öneri ulı bolmasa
 Ult daralıq taba almaydı,
 Jäne ulı bop sanalmaydı eşqaşan!”**

Är jüz qoydan kezinde biz üş jüz qozı alğanbız,

Ğarışqa da qulaş urıp, Ayğa türen salğanbız.
 Ras, qazir külli älemde baylıqqa avdı esil dert,

Baylığı ozsa mısıqtar da jolbarışsa kösilme.
 Bez jüz qabat üy saluv da emes bugün boz eles,
 Aqşañ bolsa “maymıldı” da bastıq saylav söz
 emes.

Adamzattıñ bar tağdırın endi aqşa şeşe me?
 Qarındardı- tek öz qamın oylağan,
 Zalımdardı-qan tögüvge toymağan,
 Urpaqtarı ülgı tutıp, ornatuvida kesene.
 Ädildikke degen senim birte-birte öşe me?
 Jol bar ma eken aman öter pende-müdde
 ormannan,
 Adamdıqtıñ saltın qayttık,

Dañqın qayttık qorlanğan?

O son anı kendi mumunu yaktığında,
 Ayrılmaz inançla,
 Titreyen dudaklarından,
 Büyük düşünceleri geleceği geçmiş.
 Gerçekçi şahıs canı dahi,
 Tam bu manada
 Halka hitap ettiği sözlerini bana söyleyip
 yazdırmıştı:

**“Gerçek hünéri üstüne gelse de yenemez mide,
 Şiir söylemek ruh semasında başka çıkar,
 başka kanundur.**

**Asrı aşar edebiyatı, hünéri evladı olmazsa
 Millet dahilik bulamaz,
 Ve evladı olarak ta sayılamaz hiçbir zaman!”**

Her yüz koyundan bazı zamanları biz üçyüz kuzu
 almıştık,

Uzaya da çıkıp, Ay’a direk dikmişiz.

Gerçekten şu anda tüm dünyada zenginliğe
 ulaşma oldu dert,

Zenginliği fazla olsa kedilerde kaplanca geziyor.

Beşyüz kat bina yapmak da artık boş hayal değil,
 Paran varsa “maymunu” da şef olarak tayin etmek
 de zor değil.

İnsanlığın tüm kaderini artık para mı çözüyor?

Mideleri – tek kendi çıkarını düşünen,

Zalimleri – kan dökmeye doymayan,

Evlatları saygı gösterip binalı mezar yapmakta.

Adaletle olan inanç yavaş,yavaş söner mi?

Yol var mı acaba insanın sağlam geçebileceği
 çıkar ormanından,

İnsanlığın örfünü ne yapacağız,

Şöhretini ne yapacağız horlanmış?

Bugün nege ruhsızdıqsekildi zor batırlıq?
İzgılıksız batırlıqtan zardap şegip jadır jurt.
Nyuton aşqan üşinşi zañ neni ündeydi bildik pe?

“Är bir qiymıl- qarsı qıymıl tuvdıradı” tirlikte.
Eger qarın baylığınan ruhimız päs tursa,
Uqsas, tektes jebir oylar bir bağıtta asqinsa,
Qoğam qalay ustamaqşı ädil oydıñ şılıbrın,

Jan baylığı sayaz küşter jek köredi bir-birin.
Olar qazır zamandı aldap, zañdaştırıp är isin

Oyatpavğa qulşınadı añqav eldiñ namısın...

Oyan, Dante, Firdovsidiñ jäne Abaydıñ aybını!
Bögey almav ğasırğa sın bul tasqınğoy qayğın.
Qol quvsırıp könemiz be,
Ünsiz jata beremiz be,
Robot-tüysik arqalanğan,
Meyirimi tul jartı adamdar
Jerdiñ betin tügel javlap jeñgenşe?...

.....
Döñbekşidi köñil- ğalam,
Bügin ölüv jeñil mağan,
Osı ruhsız jeñisterdiñ erteñine sengenşe”

Bugün neden ruhsuzluk kahramanlık gibi?
İyiliği olmayan bahadırılıktan zarar çekiyor millet.
Newton’un açmış olduğu kanun neyi anlatıyor
anladık mı?

“Her hareket – karşı hareketi doğurur” hayatta.
Eğer mide zenginliğinden ruhumuz alçak durursa,
Benzer düşünceler bir yönde giderse,
Toplum nasıl tutmak ister adaletin bayrağını,

Can zenginliği düşüncesiz güçlerce sevilmez.
Onlar şu andaki zamanı kandırıp, kanunlaştırıyor
her işini

Uyandırmamaya çalışırlar fark etmeyen halkın
şerefini...

Uyan, Dantel, Firdevs ve Abay’ın cesareti!
Yol vermek bu kaygıya asra sınavdır.
Elimizi kıpırdatmadan itaat mı edeceğiz,
Sessiz mi kalacağız buna,
Robot – ekipman taşıyan,
Merhameti yarım olan insanlar
Tüm dünyayı kaplayıp işgal edene dek?

.....
Yuvarlanır gönül dünyası,
Bugün ölmek kolay bana,
Bu ruhsuz zaferlerin yarınına inanacağıma...”

14.

TÖRT ANA

Tağdırıñdı tamırsızdıq indetinen qalqala,
Mazmun joqta mazmunsızdıq şığa keler ortağa.
Är adamda öz anasınan basqa da,
Ğumırına eter mäñgi Astana,
Demel jürer, jebep jürer arqada,
Boluv kerek qudiretti tört ana:

14.

DÖRT ANA

Kaderini köksüzlük derdinden kurtar,
Mazmun yokken mazmun çıkar ortaya.
Her insanda öz anasından başka da,
Ömrüne eder ebedi fazlasıyla,
Destek verir, yürür yanında,
Olması gerek kutsal dört ana:

TUVĞAN JERİ- tüp qazığı, aybını,
TUVĞAN TİLİ- mäñgi önege aydını,
JAN BAYLIĞI, SALT-DÄSTÜRİ- tigeri,

Qadamına şuvağşaşar ünemi,
Jäne TUVĞAN TARİHI,

Eske aluvğa qaşsama

Avır äri qasiretti bolsa da.

Qudiret joq töert anağa teñ keler,
Onsuz sanañ qanbaqqa uqsap sendeler.
Özge ananıñ ulılığın tanımas,
Tört anasın mensinbegen pendeler.
Tört ahadan senim taba almağan
Tamırsızdıñ bası qayda qalmağan? !
Tört anasın sıylamağan jalıqtıñ
Eşqaşanda baq juldızı janbağan.

Qasiyetti bul töert ana- tağdırıñnıñ tınısı,
Tört ana üşin bolğan küres- küresterdiñ ulısı!

DOĞAN YERİN – temel kazık,
ANA DİLİN – ebedi kılavuzun,
CAN ZENGİNLİĞİ, ÖRF-ADET – direği,

Adımına şadlık veriri ebedi,
Ve ÖZ TARİHİN,

Hatırlamaya ne kadar.

Ağır ve kaygılı olsa da.

Kudret yok dört anaya denk gelen,
Onsuz fitratın çal gibi gezer.
Başka ananın büyüklüğünü tanımaz,
Dört anaya kale almayan insanlar.
Dört anadan inanç güven bulamayan
Köksüzün başı nerde kalmamış?!
Dört anasına saygı göstermeyen halkın
Hiçbir zaman baht yıldızı parlamamış.

Kutsal bu dört ana – kaderin nefesi,
Dört ana için olan mücadele – mücadelelerin en
büyüğü!

15.

ÄMİR- TEMİRDİÑ SOÑĞI ÖSİYETİ

Küş pen aqıl kimde mıqtı- sonıñ dañqı eñ üstem.

Qiyıp ötip özen- kölden,

Qiya- şıñnan,

Eñisten.

Sırnaylatıp,

Kerneyletip Ämir-Temir askeri

Märmär qala Samarqandqa oraldı zor jeñispen.

Keşke taman tus-tusınan sansız jarıq samsağan

15.

EMİR -TİMUR'UN SON VASIYETİ

Güç ve akıl kimde güçlü ise onun şöhreti en
büyük.

Geçer derya ve nehirden,

Zirve – dağdan,

Ovalardan.

Borazan çalarak,

Geçiyor Emir Timur askeri

Mermer şehir Semerkand'a döndü büyük zaferle.

Akşama doğru sayısız ıñık görünüyor

Kök Saraydın ayasında şattıq qostı qanşa adam.

Aqquv moyın äsem änder qalıqtadı töbede
Temirdiñ bul jeñisi edi köpten kütip, añağan.

Oy- sezimdi aynaldırıp inju-tizbek alqağa
Qoja Hafız şabıttanıp jır oqıdı artada.
Ämir- Temir qanattana,
Jırğa balqıp,
Şoqtanıp
Araylanğan janarında şoqtay qızuv ot janıp:
-Netken asqaqsulluvıq bül,
Netken jomart sezim!- dep,
Qayta qayta basın iyzep, qolın soqtı şattanıp.

Kenet birev alğa şığıp burdı özine jiyindi,
Hanğa qarap qalbañ qağıp, birneşe ret iyildi:
- O, kemeñger qasiyettim, ulıların ulısı,
Dañqımızdın köşbaşısı, qudireti, tınısı,
Sizsiz külli Aziyanın bitpek emes bir isi,
Sizden asqan danışpan joq,
Eger birev bar dese,
Onıñ özi-Sizdegi ulı parasattıñ inisi.
Tipti älemde Sizben qatar qoya almaymız
ekşimdi!
-Durıs!
-Şın söz!
-Han jasasın!- degen qostav estildi.

Qay kezde de som altınıñ qadiri joq qoldağı,-

Dep älgi adam äñgimesin äri qaray jalğadı,-
Şın önerdiñ mänin biler,
Sözdiñ sänin, dämin biler,

Gök Sarayın yanında şadlık buluştırdı ne kadar
insan.

Kuğu gibi güzel şarkılar duyuldu tepede
Timur'un bu zaferi idi çoktan bekleyip
özledikleri.

Düşünce inci gibi dizilmiş
Hoca Hafız hevesle şiir okudu ortada.
Emir Timur kanatlanarak,
Şiirlere daldı,
Düşünüp,
Yüzünde parladı kömür gibi ateş:
-Nasıl yüksek güzellik bu,
Nasıl bir cömert bir duygu! Dedi,
Tekrar, tekrar başını eğdi, alkışladı şadlaşıp.

Büyük birisi kendine baktırdı toplumu,
Han'a bakıp birkaç kere eğildi:
- O, haysiyetlim, uluların ulusu,
Şöhretimizin önderi, kudreti, nefesi,
Siz olmadan bitmez tüm Asya'nın işi,
Sizi geçmiş dahi yok,
Eğer birisi var derse,
O bile – Sizdeki ferasetin kardeşi.
Hatta âlemde sizinle denk diyemeyiz kimseye!

-Doğru!
-Gerçek sözleşme!
-Han yaşasın! – diye duyuldu destek sözleri.

-Hangi zamanda olsun, eldeki altının değeri
yoktur,

Diye deminki adam konuşmasına devam etti,
Gerçek hünerin manasını bilen,
Sözün güzelliğini, tadını bilen,

Talğamıñız tağı meni tañ qaldırdı, alıbım,
Sizdi barlap öleñ sözdiñ qudiretin tanıdım.

Önegeñiz ğasırlardan ğasırlarğa köşedi,
Öziñizdey kösemi bar eldiñ bağı bes eli!

-Toqta!

Doğar!

Saraptalıq,

Sen be, men be jetesiz?

Sözben arbap, maqtav jolıñ meñgeripsiñ qatesiz.

Bir küşeyse, ötkel bermes toğışarlıq indeti.

Är adamnıñ tirliktegi zor **zamani** mindeti-

Saf önerdi ardaq tutuv jāne tereñ tūsinüv.

Jan baylığın esepke almav-bosqa kökip, isinüv,

Halqımızdıñ ulı ruhın, bedel-parqın tūsirüv.

Tek qarınğa biylik bersek mına ğalam ne bolmaq?

Onda İzgilik özenderi aqpay qalar tabandap.

Qaşır ozıp,

Tulparlardıñ mereyi aqsap,

Şabandap,

Qarğa bitken qarqıldasıp, qırandardı jamandap,

Biyik penen alasanıñ şekarası joğalmaq.

Tus-tusınan maqtav sözder qulağanmen köşkin
bop,

Äli küñge jağımpazın jazalağan eşkim joq.

Diyirmeniñ aylanğan soñ jalğandıqtıñ jelimen

Basqa arnağa tūsirüvge mindettimin seni men...

Säl oylanıp:

-Kimsiñ öziñ, maqsatıñ ne?- dedi han.

Sizin zevkiniz beni bir daha şaşırtdı, büyüğüm,
Sizden bahsederken şiir sözlerinin kudretini
öğrendim.

İşleriniz asırdan asra geçer,

Kendinizdeki önderliğı var olan devlet ebedi!

- Dur!

Durdur!

Teşhis edelim,

Sen mi, ben mi benzersiz!

Sözle överek, övme işini öğrenmişsin hatasız.

Bir güçlenirse, geçit vermez bu hastalık.

Her insanın hayattaki büyük zaman görevi,

Saf hüneri anlamak ve saygı duymaktır.

Can zenginliğini hesaba almamak – boşuna şişip
övünmektir,

Halkımızın büyük ruhunu, değer ve özünü
düşürmektir.

Tek mideye yönetim versek bu âlemde neler
olmaz?

O zaman iyilik nehirleri durur ve akmaz.

Kaçır geçer,

Beygirlerin otoritesi aksar,

Kargalar güler, şahinleri kötöleyip,

Yüksek ile alçağın sınırı yok olur.

Her taraftan övme sözleri düşer çığlar,

Bu güne kadar yalakayı cezalandıran kimse yok.

Değirmenin dönmesi yalan rüzgârla olduğu için

Başka kanala kaydırmaya seni görevim benim...

Biraz düşünüp:

-Kimsin sen, amacın ne? – dedi han.

- Ārqaşanda orı aşqan Sizge jürek törinen
 Qorasanniñ hâkimimin... Quttıqtavğa kelip em...
 -Jalğan hâkim, jalğan tavrıñ dañqı jermen
 teñessin.
 Bar, qayta ber!
 Qorasanga endi hâkim emessiñ!
 -Ulağattı ulı hanım, künk elbettim, kelbettim,
 keñisim,
 Muniñız tım avır jaza bolmas pa eken men üşin.
 Şetke qağuv- öziñizge şın berilgen hakimdi
 Tarıltpay ma sizdegi ulı jomarttıqtıñörisin?
 -Mine, mine sın sağıatta sanañ qalay bultıñdar,
 Qırdıñ qızıl tülkisin de aldap keter turqıñ bar.
 Janarımdı tuzday etip,
 Közsiz maqtap, bedelimdi asırdıñ-av tavdan da.
 Sen janımnan tabılar ma eñbastan bağım
 avğanda?
 Onday şaqta jalt burılıp keteriñe dav bar ma!
 Madaq sözder töbesinen qarşa borap javğanda,
 Elikpeytin başınıñ tım az boların bilesin,
 Sondıqtan sen qaterlisiñ jasırınğan javdan da.
 Biylik degen- qalıñ eldiñ köz qadaytın alanı.
 Meni jiyi, jönsiz maqtav saltqa aynalıp baradı.
 Keybir quvlar şekten şığıp tipti teñev tappavga.
 Jalğan jırşı, jalğan aqın,
 Budan bılay erik berse ädiletsiz maqtavğa,

-Her zaman yer açmış Size yüreğim yüksek
 yerinden
 Horasan'ın valisiyim ben... Kutlamaya gelmişim
 Sizi...
 -Yalan vali, yalan dağın şöreti yerle denk olsun.
 Git, dön!
 Horasan'a artık vali değilsin sen!
 -Ulu hanım, güneşim, nefesim,
 Bu çok ağır ceza olmaz mı benim için.
 Kenara itmek – kendinize verilen valiyi
 Daraltmaz mı Sizdeki büyük cömertliğin gidişini?
 -İşte, işte sınav zamanında nasıl döndü fitratın,
 Kırın kızıl tilkisini de kandırırısın sen.
 Yüzümü tuz gibi ettin sen,
 Verip kurtulamadığın kız gibi
 Gözsüz övdün, değerimi abarttın dağdan da.
 Seni yanımda bulur muyum zor günlerde?
 Öyle zamanda döner gidersin sen!
 Övgü sözleri üzerine kar gibi yağdığında,
 Dikkat etmeyen yöneticinin olmadığını iyi
 bilirsin,
 Bunun için sen daha tehlikelisin gizlenen
 düşmandan da.
 Yönetim demek – halkın göz diktiği bir meydan.
 Beni sık, sebepsiz övmek örf olmaya başlamış.
 Bazı kurnazlar taşıp, benzetme bile bulamıyor
 artık.
 Yalan şair, yalan şarkıcı,
 Bundan böyle adaletsiz öveni,

Sol sätinde-aq buyıramın qatal, avır jazağa!
 Ädiletli jaza barda ğadiletli el aza ma?
 Tarazılar vaqıt keyin, kim borkemik, kim mıqtı,
 Tek ädil sın- el tiregi,
 Jalğan maqtav öltiredi,
 Ämirşiniñ sanasınan sığalağan şındıqtı.
 Al bul jurttqa äkeledi qanşa qayğı- qasiret
 Qunsız etip merey kögin,
 Jağımpazdıñ köbeygenin
 Uğuv kerek tuvar jaña qasirettiñ bası dep.
 Mıñ namıssız jağımpazdan quldıq ura qulağan
 Artıq mağan qasqayıp kep şındıqtı aytqan bir
 adam.
 Endi şındıq meniñ mına biylik qurğan ölkemde

İzgilikpen juptasadı,
 Nıq basadı erteñge,-
 Dep ämirşi jiger jüzgen janarında baq janıp,
 Janğan naqpen şığıp ketti qalıñjurttı qağ jarıp.

Sodan beri qanşa japtı sonav tavrıñ basın qar.

San güldenip, san quvanıp,
 Ämir-Temir dañqın alıp,
 Jumır jerdiñ kevdesinenuştı düley ğasırlar.

... Bas qolbaşşı Samarhannıñ bas köşesi boyında
 Eskertliş bop biyiktep tur,
 Berilgendey vayımğa,
 Ğasırında esepsiz köp qan tökkeni jayında...
 Nän báyterek äldene dep sıbırlaydı qayımğa...
 Hannıñ soñğı ösiyeti,
 Sözge aynalğan qasiyeti
 Altı jüz jıl ötkennen soñ, käne, kimniñ oyında?

O anda çektiririm ağır cezaya!
 Zaman terazi,
 Kim güçlü kimi gücsüz,
 Tek adil temel – halktır,
 Yalan övme öldürür,
 Emirin fitratından bakan gerçeği.
 Bu ise getirir halka o kadar kaygı.
 Değersiz yapıp gökleri,
 Yalakaların çoğaldığını
 Anlamak lazım yeni derdin başlangıcı diye.
 Bin şerefsiz köle gibi yığılan yalakadan
 Daha değerli bana meydan okuyup gerçeği
 söyleyen adam.
 Artık gerçek benim yönetim kurduğum ülkede

İyilikle eklenir,
 Sağlam basacak yarına,
 Diye hükümdar iradenin görüldüğü mutlu yüzle,
 Parlamış bahtla çıktı halkın içinden geçti.

Ondan sonra ne kadar kar kapladı dağların
 zirvelerini.

Çok çiçeklenip, çok solup,
 Emir Timur şöhretini alıp,
 Dünyanın üzerinden uçtu asırlarca.

...Komutan Semerkand'ın ana caddesinde
 Abide olarak duruyor,
 Endişeli görünüyor,
 Zamanında hesapsız kan dökmesi hakkında,
 Büyük kavak fısıldıyor kayın ağacına...
 Hanın son vasiyeti,
 Söze çevrilmiş haysiyeti
 Altıyüz sene sonra hani kimin aklında?

Bir jas jigir minbede tur (Sirt közge tım aqıldı),

Qocatınday köñilmenen alıs penen jaqındı

Qalbaqtadı, jalbaqtadı,

Aristan ğıp aradaqtadı,

Danıspan ğın salmaqtadı,

Eskertkişti ornatuvğa buyırq bergen hâkimdi.

... Sâlden keyin hakim onı öz qasına şaqırdı...

Naq sol tutsa oñ qanattan,

Parasatı samğap aqqan,

Özeginen gül köktegen,

Temir asa qurmettegen,

Qoja Hafız öleñderi jañğırığa oqıldı...

.....

Ulı jırğa biraq nazar avdarmadı eşkim de...

- ???

Bir genç yiğir duruyor (dışarıdan çok akıllı
görünüyor),

Birleştirecekmiş gibi uzakla yakını

Hopladı, zıpladı,

Aslan gibi kesildi,

Dahi olarak ağırdı,

Abideyi dikmeye emir veren valiydi.

...Biraz sonra vali onu çağırır yanına...

Tam o sırada sağ taraftan,

Feraseti fazla olan,

Özünden çiçek açan,

Timurlenk'in çok saygı duyduğu,

Hoca Hafız şiirleri yankılanarak okundu...

.....

Büyük şiire ama kimse hiç de aldırmadı...

- ???

16.

EL TİLEGİNİN KÜŞİ

Tağdırınının toy-qızıǵı tarqağan

Ölkedegi eñ bay äri qart adam

Sävle şaşqan dosı tügil qasına,

Şıǵıp alıp quzar tavidñ basına,

Jaratqannan ulı demev suradı,

Üş kün, üç tün jalbarınıp jıladı.

- O täñirim,

Sanam muñğa şaylıqtı,

Berdiñ mağan bul mañda joq baylıqtı.

Adam az ba barlıqtı dañq sanağan,

Biraq baqıt taba almadım men odan.

Qarttıq jeñdi,

16.

HALK DİLEĞİNİN GÜCÜ

Kaderinin bayram dumanı geçmiş

Ülkedeki en zengin ve ihtiyar adam

Işık saçan dostu değıl düşmanına,

Çıktı büyük dağın başına,

Yaradan'dan büyük yardım istedi,

Üç gün, üç gece yalvararak ağladı.

- O, Tanrım,

Fıtratımı kaygı kapladı,

Verdin bana bu tarafta olmayan zenginliğı.

İnsan mı az zenginliğı şöhet sanan,

Ama baht bulamadım ben bundan.

Yaşlılık yendi,

Körde tur bir ayağım,
Osımenen bitpek pe ömirbayanım?
Köz jumarda neni demev etemin,
Baylığımı kimge senip ketemin?
Peyili men mereyinen tañ atqan
Bir näreste sıyla mağan, jaratqan? !

Sümbile şıñ bolıp lezde jap-jarıq,
Ün estildi aqşa bulttı qaş jarıp:
-Sen perzentsiz ötesıñ bul ömirden,
Sağan sonday jalqı tağdır berilgen,
Ol şeşimim özgermeydi jäne de!
- O, jaratqan, tätti armanım öle me? -
Dep sorlı qart tumandanıp köz aldı,
Uzaq turdı, sosın qayta söz aldı.-
Onda mağan muñğa tözer sana ber.
Närestemniñ iyisin jutuv men üşin
Bastı armanım, edi qarttıq jeñisim...
-Meyli, bolsın!- dedi Täñir davısı,
Altın nurmen araylandı tav işi.

Netken jumbaq ğumır edi bul tätti,
Toğız ayda jas toqalı ul taptı.
Närestesin quşıp, iyiskep şal sorlı
Säl de bolsa tağdırınan bal sorlı.
Jomart köñlin şuvaqtı oyğa batırıp
Toy jasadı eldi tügel şaqırıp.

At mingizdi jigitterge
Balalı üyge savın siyır tarattı.
Märttik nurı asqaqtatıp qiyaldı,
Jetim –jesir toğız qoydan sıy aldı...

Mezarda duruyor bir ayağım,
Burada bitecek mi hayatım?
Gözümü yumacağım zaman neyle avunacağım,
Zenginliğimi kime güvenip bırakacağım?
İyiliği ve mutlulukla tanın ağardığı
Bir evlat nasip eyle bana Yaradan?!

Hızlı bir şekilde aydınlandı,
Ses duyuldu gökleri yarıp:
- Sen evlatsız geçersin bu hayattan,
Sana böyle kader verilmiş,
Bu kararım değişmeyecektir!
- O, Yaradan, tatlı hayalim ölecek mi? –
Diye zavallı ihtiyarın başı döndü,
Uzun süre ayakta durdu, sonra yine konuştu.
O zaman bana kaygıya dayanacak fitrat ver,
Ve de üç günlük hayatı olan evlat ver.
Bebeğimin kokusunu koklamak benim için
Ana amacım, ihtiyarlığın meyvesi...
-Tamam, olsun! – dedi Tanrı sesi,
Altın nurla ışımlandı dağ içi.

Ne kadar tatlı hayattı bu,
Dokuz ayda genç eşi oğul evlat doğurdu.
Bebeği kucaklayıp, kokladı zavallı yaşlı
Az da olsa kaderinden bal yedi.
Cömert gönlünü şadlık düşünceye daldırdı
Bayram yaptı ziyafete halkı çağırdı.

At bindirdi yiğitlere yetenekli,
Çocuğu olan evlere sütlü inek dağıttı.
Mertlik nuru zirvelere ulaştı,
Yetim, dul olan dokuz koyundan hediye aldı...

Peyil barda zeyin qalay qalğısın,
Şın jürekten bildirdi jurat alğısın:
-Boylaytınday el men jerdiñ sırtına
Uzaq ğumır bersin, Alla, ulıña!
-Er men ezdiñ jigin oñay sezingen,

Qudiretti küş ketpesin söziñnen!
-Perzentiñniñ meyirim oynap közinen,
Jomarttığı asıp tüssin öziñnen!
-O, qudayım, pendem deseñ sen eger,
Mına qartqa qulamas baq bere gör!

Vädeli üş kün taqav qaldı bitüvge,
Beysara şal jamañılıq kütüvde.
Tört kün ötti, on kün ötti... Bala aman,
Biraq qavıp öşer emes sanadan.
Qırırq kün de jelip ötti asığa,
Şal qaytadan zañğar tavdıñ başına
Köterilip, alğıs ayttı täñirge:
-Munday şattıq körmep edim ömirde,

O, jaratqan, senim ölse- er jetim.
Öziñ üş kün ğumır bergen perzentim
Äli tiri. Bir künnen soñ bir künnen
Qater kütüp, uyıqtay almay jürmin men.
Ör adamıy tağdırdı ırza ğıp,
Ettiñ mağan nege munşa mırzalıq?

-Joq, sen öziñ mırza ekensiñ, o pendem,
Adamdığın tuv ğıp şırqav kötergen,-
Dedi Täñir aqşa bultıñ işinen.-
Sen jāne de darhan jürek küşimen
Quvantuvğa tırıstıñ ār adamdı,
Sol peyiliñsaqtap qaldı balañdı.

Niyet varken ne kadar da öğreniliyor,
Kalbinin içinden bildirdi millet şükranını:
- Yerle gök arası kadar mesafe
Uzun ömür versin Allah oğluna!
- Kahramanla korkak arasındaki farkı sen bilirsin,
Kudret gitmesin verdiğin sözünden!
Evladının merhamet olsun gözlerinde,
Cömertliği fazla olsun senden de!
- O, Allah'ım eğer bana kulum diyorsan,
Şu ihtiyara yıkılmaz baht ver ricam senden!

Vadeli üç gün bitmeye yaklaştı,
Zavallı ihtiyar kötülük hissetmekte.
Dört gün geçti, on gün geçti... evlat sağ-salim,
Ama tehlike gitmiyor başından.
Kırk günde geçti acele,
İhtiyar yine gitti yüksek dağın başına,
Çıktı ve şükranlarını ilette Tanrı'ya:
- Böyle şadlık görmedim ben hayatta,

O, Yaradan, inanç ölse – er yetim.
Kendinin verdiği evlat
Hala diri. Bir günden sonra her gün
Uyamadan geziyorum ben.
İnsani kaderimi neden bu kadar sevindirdin,
Neden ettin bana bu kadar efendilik?

-Yok, sen kendin efendiymişsin adam,
İnsanlığı bayrak edip kaldırdın –
Dedi Tanrı beyaz bulutun içinden.
Sen de iyi kalp gücünle
Sevindirmeye gayret ettin her insanı,
İşte o niyetin sakladı ve korudu çocuğunu.

Qatal tirlik qasiretinen arıǵan,
 Seniñ jomart mineziñdi tanıǵan
 Ülken-kişi tügel aytıp aq tilek,
 Jattı özine, balaña da baq tilep.
 Adam ilgiy bir izgi isti saǵınsa,
 İygi tilek arnasınan tabılsa,
 Demelse eger tilek köptiñ qolımen,
 Eskerüvsiz qaldıra alman onı men.
 Jomarttıq- bul mǎñgi arımas qaysar küş,
 Saǵan alǵıs aytqandarǵa ayt alǵıs!!!...

.....
 Qarttıñ kenet şarıqtap oy- şınarı,
 Aşılǵanday şattıǵınıñ bulaǵı,
 Bulttan bōrik kiygen tavdı jañǵırtıp
 Quvanıştan ayqan salıp jıladı.

Sert hayat şartlarından fenalaşana,
 Senin cömert yapını tanıyan
 Büyük, küçük herkes söyledi hayır duası,
 Sana ve evladına da baht dilediler.
 Adam her zaman bir iyi işi özlese,
 İyi dilek yerinde bulunsa,
 Eğer herkes tarafından yapılırsa hayır duası,
 Dikkatsiz bırakamam bu duayı da ben.
 Cömertlik – bu ebedi eksilmez cesur güç,
 Sana şükranda bulunana sende söyle şükran!!!...

.....
 İhtiyarın yükseldi morali,
 Açılmış gibi mutluluğun kaynaǵı,
 Buluttan şapka giyen daǵı delip,
 Kıvançtan çıǵlık attı ve aǵladı.

17.

VAQIT GEOMETRİYASI

“BAQIT degen nemene bul, nemene eken,
 nemene
 Men şıqpaǵan zañǵar şıñ ba, men minbegen keme
 me?”
 Bālkim baqıt baylıq pa eken sarañdıqtan bas
 alǵan,
 Jomarttıǵı özgelerdiñ ırısınanjasalǵan.
 Talaylarǵa baylıq jiynavbolsa daǵı bas arman,
 Keyde baqıt baylarǵa da qolın bermey qasarǵan.
 Ālde baqıt sululuq pa, olay deyin desem men,
 Sulular jūr bay ayaqqa kilem bolıp töselgen.
 Ālde Baqıtbiylik pen eken qılış müdde ustaǵan,
 Tipti qaysar qırandarı ruhsatsız uşpaǵan,

17.

BAHT GEOMETRİSİ

“BAHT dediǵımız ne bu, nedir, ne
 Benim çıkmadıǵım zirve mi, benim binmediǵim
 gemi mi?”
 Belki Baht zenginliktir cimrilikten baş alan,
 Cömertliǵı diğerlerin rızkıdan yapılan.
 Çoǵu için zenginlik toplamak ana amaç,
 Bazen baht zenginlere de elini vermemiş.
 Yoksa Baht güzellik mi, diye düşünsem ben,
 Güzeller geziyor zengin ayaǵına döşenen.
 Hatta cesur şahinleri izinsiz uçmayan,

Jağımpazı sırt közderdi şoşındırıp surqımen,
Bastığıniñ kön etigin şötkelegen murtımen.
Şın parasat iyeleri biraq oğan barmağan,
Olar özin javdan burın jağımpazdan qorğağan.

İyä, biyliktiñ qadamı toq, qamalı joq almağan,

Key qasqalar biylikten de baqıt tappay sorlağan.

“Baqıt degen nemene bul, nemene eken, nemene
Körset mağan, qusaqtayın, kötereyin töbeme”
Dep edim men, däl sol sätte oyı, boyı sımbattı
Äbden qajıp şaşı ağarğan ŞINDILIQ kelip til
qattı:

-Baqıt däyim sanası men uğımında ärkimniñ

Qanşa ğasır osını elge uqtıra almay sarqıldım.

Qane meniñ sonımnañ er...

Mınav üyge qaraşı

Naq osı üyde jürüp jair baqıt pen sor talası.

Üy iyesi- jas jubaylar tilek, oyı qostalğan,
Biylik, baylıq qatar qonıp, iyıqtı men dos bolğan.

Birin-biri süygenimen köñilderi tobasız,

Tobasızdıñ esiginen kirgenırıs bağasız.

Kelgen ärbir jaqsılıqqa iygilitkiñ bası dep

Şın jürekten quvana almav- eñ qavipti qasiret!

Solay, solay... Endi, aqınım, munda burıl dep
meni

Şındıq tağı ertip bardı jupını üyge şetkeri:

-Terezeden qara- dedi, jaqın turıp qaradım,

Törde otırğan qos jubayğa tüsti kenet janarım.

Bölme işi tım qarapayım, ortada aq dastarhan

Yalaka dış insanı ürkütmüştür yüzüyle,
Müdürünün deri çizmesini bıyıqlarıyla firçalayan.
Gerçek feraset sahipleri ama ona gitmemiş,
Onlar kendilerini düşmandan önce yalakalardan
korumuş.

Evet, yönetimin yapamadığı işi ve alamadığı
kalesi yoktur,

Bazı insanlar yönetimden de baht bulmadan
bedbaht olmuş.

“Baht denen nedir bu, nedir, ne
Göster bana, kucaklayım, kaldırayım tepeme”
Dedim ben, tam o anda yakışıklı
Tamamen bitmiş saçı ağarmış GERÇEK geldi
konuştu:

-Baht daima fitratı ve konuşmasında herkesin

Kaç asırdır millete anlatamadan harcandım.

Hani gel peşimden...

Şu eve bak

Tam bu yerde devam ediyor Baht ile Bedbahtlık
tartışması.

Ev sahibi – genç çiftler fikri birleşmiş,

Yönetim, zenginlik beraber burada dost olmuş.

Birbirini sevse de gönülleri doyumsuz,

Doyumsuzun kapısından giren rızık değersiz.

Gelen her bir iyiliğe bu iyiliğin başı diye

Kalbin içinden sevinmemek – en tehlikeli hasret!

Öyle, öyle... Artık, şairim buraya dön diye,

Gerçek yine çekti beni kenardaki zavallı eve:

-Pencereden bak – dedi, yakın durdum ve baktım,

Evin içinde oturan çifti gördüm ben,

Oda içi çok basit, ortada beyaz sofrası

Dastarhanda tek qara nan, qos tüyir qant
tastalğan...
Küyevi ayttı: Jalaqı aldım, erteñ bazar baralıq
Sağan, hanım, erekşe äsem köylek izdep tabalıq!
-Köylegim bar- dedi äyeli
(Qabağına muñ qondı)-
Bir beşpetpen jürsiñ öziñ, mine, qaşa jıl boldı...

Ekevi de menen burın oğan şattıq qonsa dep,
Aldımenen ol quvansın, onıñ könli tolsa dep
Bir-birine sıy usınıp, birin-biri jaqtadı,
Birin-biri ardaq tuta ortaқ ortaқ oyğa toqtadı,
Körşi avlada balası ölgen jalğız kempir bar eken,
Şetsiz, şeksiz keñ dünüye ol sorlığa tar eken.
Bular qatar şuvaq töge izetti iske öristi
Sol kempirge qıstıq kiyim äperüvge kelisti.
“Baqıt degen nemene bul, nemene eken, nemene,
Men şıqpağan zañğar şıñ ba, men minbegen keme
me?”
Dep qiyaldap är biyikten körsetippiz beker boy,
Qımbattım-av, söytsek baqıt qanağatta eken ğoy.
Eger bugün alasarsa mekeniñniñ şoqtıǵı,
Oğan sebep, qanağatsız adamdardıñ köptiǵı...
.....
O, täñirim,
Qanağatpen basar bolsa aptıǵın,
Mümkindik ber qadirlevge javımnıñ da şattıǵın!

Sofrada tek kara ekmek, çift tane şeker parçası
var...
Kocası dedi: maaşı aldım, yarın pazara gidelim
Sana, canım, acayip güzel elbise bulup alalım!
Elbisem var – dedi eşi
(yüzünde kaygı göründü) –
Bir elbise ile geziyorsun kendin kaç senedir sen...

İkisi de benden önce ona konsun şadlık diye,
Önce o sevinsin hediye sunup,
Birbirine destek verdi,
Birbirine saygı göstererek ortak düşünceye geldi
ikisi.
Komşu avluda oğlu ölen yaşlı kadın var idi,
Sınırsız, bucaksız dünya ona dar imiş.
Bunlar iyilik işe başladı
O yaşlı kadına kışlık giyim almaya anlaştı.
“Baht denen nedir bu, nedir, ne,
Ben çıkmamış yüksek zirve, binmediğim gemi
mi?
Diye hayal edip her yüksekte göstermişiz
boyumuz boş,
Değerlim, Zenginlik kanaatteymiş.
Eğer bugün alçaklarsa mekânının zirvesi,
Onun sebebi kanaatsız adamların çokluğu...
.....
Ya, ALLAH’ım,
Kanaatle basabilsen coşkunu,
İmkân ver düşmanımın bile saymaya sevincini!

18.

ERKEKTERGE KÖZ QARAS**Nemese****Äyelge sirek jolığatın baq**

Oturarda bir qadirli qariyanıñ qanattı
Tulpar tktes eti boptı süysintken bar alaptı.
Minezi säл jaysız eken şodır bala ispetti,-
Şarlap- talıp şöldese de arıqtan su işepti.
Jek körgeni jaqın kelse, tarpıp, tevip tistepti,
Sodan ayaq şiderlenip, bastan jügen tüspepti

Bozbalalar simbatına köz tastaytın tabına,
Qariyanıñ ay didarlı qızıboptı tağı da.
Sol jas aruv, äkesine bılay depti bir küni:
-Äke, seniñ darqandığıñ şaqıradı külkini,
Qiyqar, tentek mına atıñdı mäpelevdi qoymaysıñ,
Ayırbastap,

Satıp,

Soyıp, nege közin joymaysıñ?
-Ras, qızım, söziñniñ joq qatesi,
Attıñ qiyqar minezi bar,- dep kürsindi äkesi,-
Tek bul beybaq-at bitkenniñ zeregi,

Tüsken kezde bäygelege, jarısqa,
Jaralğanday şabuv üşin alısqa
Arın salıp,

Küşin, terin tögedi,

Biraq sözsiz birinşi bop keledi.
Äygilegen elge күşin,
Sol qalamat eñbegi üşin,
Qıyqarlığın keşirüvge bolmay ma? !
Keşirmesek, bette tañba qalmaq ma? !
Az ba elde tulpardı asqan bağı bar,

18.

ERKEKLERE GÖRÜŞ**Veya****Kadınlara ara-sıra gelen mutluluk**

Otırar'da saygılı bir ihtiyarın kanatlı
Küheylan atı olmuş ilgilendiren etrafı
Huyu biraz sertmiş yaramaz çocuk gibi
Yorgun-argın susasa bile su içmemiş arıktan
Nefret edeni yaklaşırsa ısırılmış, tekme atmış
Bu sebeple ayakları bağlanmış, başından ipi
alınmazmış.

Yiğitler güzelliğine bakarlarımış taparak
İhtiyarın çok güzel bir kızı varmış
Bu güzel kız babasına bir gün söylemiş:
- Baba, senin cövertliğine gülesim geliyor
Aptal, budala atını sevmeyi bırakmıyorsun
Değişip,

Satıp,

Kesip yok etmiyorsun sen niye?
- Evet, kızım, sözünde bir hata yok,
Atın sert huyu vardır, diye üfledi babası
Ama bu zavallı-atların içinde yalnızıdır

Yarışmalara girdiğinde,
Yaratılmış gibidir, koşmak için uzağa
Vıdaniyla,

Gücüyle, ter döker

Yalnız her zaman birinci gelir.
Gücüyle bütün yurda ünlü olan,
İşbu yüksek emeği için,
Aptallığını affetsek olmaz mı?
Affetmezsek yüzümüze kara basılmaz mı?!
Az mı yurtta küheylardan yüksek mutlu olan?

Juvas,

Könbis,

Mop-momaqan jabılar? !

Qasiyetin sezbese de, tälim alar, tabılar,

Juvastı ärkez maqtaytın jurt tabılar.

Bäلكim, tulpar sol üşin de ızalı,

Izalını bağalavğa şabandavmız biz äli.

Nağız erkek tulparğa uqsas, aynam-av,

Sağan qılmıs ol jayında oylamav.

Tolğağı kem talğamıña bar tañım,

Basıña baq qonbay ma dep qorqamın...

Duris şığıp äkesiniñ esebi,

Qızdıñ jolı bolmay qaptı desedi.

Oylan, juvas jan izdegen, jar izdegen, jas talap,

Ömir seniñ kütkeniñnen äldaqayda basqaraq,

Erkek suluv körinbey me erkimen,

Erkindiktiñ nurı oynağan körkimen.

Jalğandıqqa küres aşqan isimen,

Süygenine bergen qaysar sertimen

Jäne sonı qorğay bilgen küşimen.

Oylı älemniñ äyeldersiz küni bar ma köktegen,

Äytse de men äyelge uqsas erkekterdi jek körem!

Erkekterge eliktegen äyeldiñ de az tabarı,

İyä, är jınıs öz minezin saqtavımen bağalı.

Jigit jigit sanala ma buğıp jürse tasañda,

Öz pikiri joq erkekten qorquv kerek qaşanda!

Qanattımı kerı tartıp, tabandap,

Uşar kezde uşa almaytın şabandap,

Uslu,

Akıllı,

Sağduyulu huylu?

Hasiyetini hissetmese bile, talim alacak

Usluyu her zaman öven adam bulunur.

Belki, küheylan onun için de kızgındır,

Kızgını değerlendirme hâlâ zayıfız.

Tam erkek küheylana benzerdir, yavrum,

Senin için suçtur onu düşünmemektir.

Kısa akıllı tadımına hayret ederim,

Mutluluktan haberin bile olmaz diye korkarım...

Babasının söylediği doğru gelmiş

Kızın yolu kapanmış diyorlar.

Düşün, uslu yâr arayan gençlerim,

Hayat senin düşündüğünden farklıdır,

Erkek yakışıklı görünmez mi özgürlüğüyle,

Hürriyetin nuru kaplayan yüzüyle,

Yalancılıkla güreşen ameliyle

Sevgilisine verdiği sözüyle

Ve onu savunabilen gücüyle.

Bu dünyanın kadınlarsız günü var mıdır parlayan,

Gene de kadına benzer erkekleri sevmem!

Erkeklere benzeyen kadınların da faydası bellidir,

Evet, her cins kendi karakterini tutmakla

saygılıdır.

Yiğit, yiğit sayılır mı eğer saklanırsa her yerde,

Kendi fikri olmayan erkekten korkmak lazım her

zaman!

Kanatlıyı geri çeken, çekinen,

Uçarken uçamayan duraklanıp,

Öz pikiri joq erkekter el basqarsa, ne bolmaq? !

Toqtamaydı erkekter men telpekterdiñ jarısı,
Oylan, qalqam, erkekti erkek etip kelgen-namısı.
Mıqtı kim bar namıs attı batırdan,
Bir söz üşin qanşama erkek tirşilikten jan keşti.
Bir söz üşin kekpe-şekke şaqırğan
Qaysar Puşkin Dantesti.

Ar- namıstıñ qurbandığı
Az bolmaptı, qayravlı äli ädiletñ baltası.
Jerdiñ aman turğandığı-
Sol namısqoy erkekterdiñ arqası.
Ärkez nurlı ümit sevip aldımızda tañ jatsın,

Qayğı kelse jeñilmeytin,

Baqıt kelse semirmeytin,
Er minezin qadirleytin
Äyelderdiñ dañqı artsın!

Al, jas aruv, turmaydı eşkim joliñda,
Öz tağdırıñ däl qazir öz qoliñda.
Talğamındı äygiley me talabıñ,
Kökeyiñdi sezip turmın, qarağım.
Aytqanıñnan şıqpaytın,
Meseliñdi jıqpaytın,
Sağan momın, jup-juvas erkek kerek,
Jo-joq, erkek emes-av, telpek kerek.
Eger bugün qayta tuvsa ulı Abay,
Al da sağan qalar edi unamay.

Baqanıñ da änine say bağı bar,
İzdegeniñ jabı bolsa, tabılar.

Öz düşüncesi olmayan erkekter hükümete geçerse
ne olacak?!

Durmaz erkekter ve telpeklerin yarışı,
Düşün yavrum, erkeği erkek eden-namusudur.
Kim güçlü namus denilen cesurdan,
Bir söz için kaç erkek hayatını kaybetti
Bir söz için teke tek çağırmıştır
Cesur Puşkin Dantes'i.

Namusun kurbanı olan
Az değildir, adaletin baltası hazırdır
Dünyanın sağ olması-
Bu namuslu erkekterin faydası.
Her zaman nurlu ümit veren sabah olsun
önümüzde,
Felaketten yenilmeyen,

Mutluluktan semirmeyen,
Erkek karakterini saygı tutan,
Kadınlara şanlı olsun!

Güzelim, senin yolunda kimse durmaz,
Kaderin şu an kendi elindedir.
Seçeneğini şanlı eder mi isteğin,
Durumunu anlıyorum, yavrum.
Söylediğini kabûl eden,
Meseleni geri etmeyen,
Sana up-uslu erkek lazımdır,
Yo-yok erkek değil telpek gerektir.
Eğer bugün tekrar doğulursa Abay
O da senin hoşuna gitmezdi.

Kurbağanın da şarkısına benzeyen çevresi var,
Aradığın öyle erkekse o da bulunur

Nağız baqıt tuyağımın tulpardıñ,
 Qiyalimen suñqardıñ
 Ölşenetin mına uşqır zamanda
 Birte-birte qunsızdanar bağañ da.
 Men senemin, şın erkektiñ aldında
 Qızaratın kün tuvadı sağan da...

 Tek ol künniñ keş kelgeni jaman da!

Gerçek mutluluk küheylanın coşmasıyla,
 Laçının uçuşuyla
 Ölçülen böyle bir zamanda
 Yavaş-yavaş kıymetin kaybolar senin de.
 Ben bilirim, gerçek erkek önünde
 Utanacak gün gelir sana da...

 Ama o günün geç gelmesi kötüdür!

19.

BESİNŞİ ERKEK

Namıs tuvı jelibiregen örinde,
 Düniyege keltirgen san alıptı,
 Otırarda,
 Meniñ tuğran jerimde
 Mınaday bir asqaq añız qalıptı.

 Jigerimen jibererdey tastı ügip,
 Öner, oyı tarmaqtı,
 Adal, jaysañ jas jigit
 El ırısın şaşıp ötken
 Tosın kelgen qasiretten
 Janın salıp tuğan jerin qorğaptı.

Al, tabiyğat-ulu Ana
 Ulanına til qatıptı quvana:
 -Budand da üstem boluv üşin mereyiñ,
 Ulım, sağan üş baylıqtı nısana etip köreyin.
 Nısap kerek dävletke de, baqqa da,
 Birin tañda tek qana:
 Ąr sözinde ot turatın,
 Elge tañday qaqtıratın,

19.

BEŞİNCİ ERKEK

Namus bayrağın dalgalandırarak,
 Dünyaya getiren binlerce cesuru,
 Otırdır'da,
 Benim oturduğum yerde
 Şöyle bir efsane söyleniliyor.

 Kuvvetiyle taşı ezen,
 Derin düşünceli, hünەرli,
 Dürüst, akıllı bir genç
 Yurdunun zenginliğini yok eden
 Ansızın gelen belâdan
 Canını vererek vatanını korumuştur.

Tabiat- ulu Ana
 Yavrusuna söylemiştir sevinçle:
 -Daha mutlu olabilmen için,
 Oğlum sana üç zenginliği hedef edeyim
 İnsaf lazım zenginliğe, mutluluğa da,
 Birini seç sadece:
 Her sözü yangın gibiydi,
 Yurdunu hayret ettirirdi.

20.

JELTOQSAN ALAÑI

Säl ayaldap, tağzım etpey bul alaňnan ötpeñder...

Jeltoqsanda ızgırıqtan titirkenip kök pen bel,

Bul jer, qalqam, asqaq ruh jarılısı ötken jer,

Qayta oyanğan ult namısı qızıl qanğa böken jer,

Erte eseygen aruv qızdı şaştan süyrep, tepken jer,

Jattı munda esten tanıp, küzge aynalğan

köktemder...

Alañ şetin qorşap tuğan şırşalarğa ala kök,

Jas büldirşin, sezimiñdi janar etip qarap öt.

Sol aradan satqındıq ta eletseydi qara bet,

Qara bettiñ köbi bugün dara tulğa, dara bet.

Jas büldirşin, muz qursanğan şırşalarğa qarap öt,

Zamanıñniñ jeñisi men jeñilisin sanap öt.

Ulttiñ bağı janar ma eken jas tulparı, narı joq,

Al birevler namısı joq, jiger, qavqar, qarı joq
Kemsitpekşi “jeltoqsanniñ jalañ ayaqtarı” dep.

Joq!!! Keşegi sın sağatta kökireginde janıp ot,

Tuğan solar ayaz sorğan qızıl bettiñ arı bop,

Däviriniñ tavıǵına şaşılmağan tarı bop.

Tirliktegi är isiñniñ jañǵırığı boladı,

Bul tabiygiy jasırın zañ özgerissiz qaladı,

Sol zañğa sayseni baqıt ne sor izdep tabadı.

...Düniyeni dür silkintken jas tolqınıñ sanalı

Dañqın eşkim, eşkim bürkey almas.

Onı da eske saladı,

Jeltoqsanniñ bas alañı, qaysar ruh alañı.

20.

ARALIK MEYDANI

Az duraklayıp, bu meydanı geçmeyin

Aralık soğuşundan titreyip gök ve bel,

Burası, yavrum, yüksek bir ruh patlaması olan
yerdir,

Tekrar uyanmış ulus şerefi kırmızı kana batmış
yerdir,

Erken büyümüş kızımızı saçından çekip, tekme
atan yer,

Burada kaldı unutulmuş, güze dönmüş baharlar...

Meydanı sarmış olan akçamlara yeşilli,

Yavrum benim, duygunu göz önüne alarak bak

Orada ihanetin görüntüsü gözüdür kara yüzlü

Kara yüzlülerin çoğu şimdi özel şahsiyet

Yavrum benim, buz tutmuş akçamlara baksana!

Zamanının zaferi ve yenilişini saysana.

Ulusun mutlu olabilir mi küheylanı yok, desteği
yok,

Bazıları ise şerefi yok, gücü, dermanı yok,

Dalga geçmek ister “aralık daltabanları”-diye.

Yok!!! Dünkü sınama saatinde göğsü alevlenerek,

Onlar durmuşlar ayaz üşütmüş yanakların vicdanı
olarak,

Zamanının hasretine fedakârlık yaparak.

Hayattaki her işinin yansıması vardır mutlaka,

Bu tabii saklı bir kanun değışimsiz kalır,

İşbu kanunla seni ya mutluluk ya da bela bulur.

...Dünyayı titreten gençlerimiz akıllı

Ününü kimse, hiçkimse boğamaz.

Onu da hatırlatır.

Aralığın baş meydanı, cesur ruh meydanıdır.

21.

“JAZAGER JADI KOSMOFORMULASI”

attı romannan

JETİNŞİ TÜYSİK

Üylenip otav köterdiñ, minekiy, sen de, bala qaz,
Tirlikten, biraq, jarqınım, üylenbey ketken adam
az.

Sen tügil qasqır qasqırmen,

Maymıl men maymıl juptasqan,

Öz teñin tapqan soñ ğana adımın olar nıq basqan.

Oyñ men isiñ-jañğırıq, keyde oğan tüysik
jetpeydi,

Äyel al, bala tuvdıruv aqıldı qajet etpeydi.

Kündelik qumar sezimdi örilgeni üşin otpenen,
Şatastırıp aldıq, quday-av, birtvar
mahabbatpenen.

Aldanuv, sirä, tük emes, bultaqsız, bultsiz şaqta
da,

Üylenüv degen, qarağım, alğaşqı bapsalda qana.
Ata-anañ, ürim-butañ, bari de seni tur qoldap,

Bastısı-suluv jubayıñ öziñe erteñkim bolmaq?

Mahabbat-qaysar zañğar şıñ,

Kez kelgen örley almağan,

On miñnan, bälkim, eki adam ümitin zorğa
jalğagan.

Sodan ğoy, sansız kevdeni jalğızdıq derti
torlağan,

Qanşama zañğar tuğlalar qanatsız jardan
sorlağan.

21.

**“CEZALANDIRICI HAFIZANIN
KOZMOFORMÜLÜ” adlı romandan****YEDİNCİ DUYGU**

Evlendin, aile oldun sen de yavrum,
İşten, ama yavrum, evlenmeden giden adam
azdır.

Sen dur, kurt-kurtla,

Maymun-maymunla eşleşmiştir,

Öz eşini bulan adam adımını düz basar.

Düşüncen ve işin- yansıma, bazen ona aklımız
yetmez,

Evlenip, çocuk doğdurmak zekilikle hiç alakası
yok,

Her gün gelen kumarlılığı alevlendiği için,
Karıştırdık biz onu, Ya Rabbim, tekrarlanmaz
sevgiyle.

Kandırılmak, çok kolay bulutsu açık havada,

Evlenmek demek, yavrum, ilk basamaktır sadece
Anne-baban, evlatların herkes seni
beklemektedir,

Önemlisi – güzel eşin sana yarın kim olur?

Aşk – yüksek zirvedir,

Herkes ulaşamayan,

On binden, belki, iki kişi ümidini bağlayan.

Ondandır, sonsuz göğüsleri yalnızlık derdi
kaplamış,

Epey çok yüksek adamlar kanatsız kayadan
uçanlar

Turmıstıñ türlü sınanan sürinbey ötti dese de,
Jubayıñ dosıñ bola ma?

Mine, bul-bastı mäsele.

Ne bermek tänniñ adağı?

Janıña janı qosılmav-

Bul- Nağız bedev qasiret, qosılmavdegen-
aşılmav!

Gül bolıp aşılmağanıñ tilegin kim bar jaqtağan?

Ruhı qosılmağanıñ sezimi şattıq tappağan.

Ruhı qosılmağandar-jalınsız, sänsiz, jaqutsız,

Sondıqtan mahabbattıñ da sırt sanın

Quraytındar köp,

Tağdırdan qaşuv mümkn be,

Jürseñ de qanday jolmenen,

Bir mändi suraq aldıñda turadı ılgıy köldeneñ:

“Jubayıñ dosıñ boldı ma samğatqan senim
şırayın,

Naq sonday ulı baqıttı bedri me sağan qudayım?

Oynay ma onıñ közinde sezim men ruh jarqılı,

Uğa ma ol şattıq-muñıñdı jetinşi tüysik arqılı?

Uqpasa... İsiñ sekildi davılda muzğa jaqqan ot,

Ruhaniy tereñ tüysinöv joq kezde mahabbat ta
joq.

Yaşamın çeşitli sınamasından hatasız geçse bile,
Eşin dostun olabilir mi?

İşte, bu – önemli meseledir.

Ne verir ten birliğı?

Canına canı bağlanmamak –

Bu tam eksi hasret, birikmemek demek –
açılmamaktır!

Çiçek olarak açmayanın dileğini kim kabul eder?

Ruhu eşleşmeyenin duygusu ferahlık bulamaz.

Ruhu eşleşmeyenler – alevsiz, saygısız, sevimsiz,

Onun için bu dünyada ikisinin biri – mutsuz.

Onun için de aşkın dış görünüşünü yapanlar da
çoktur,

Bir bakışta gülümseyenler, saklı ağlayanlar da
çoktur,

Kaderden kaçmak mümkün mü, nasıl bir yolu
arasan da,

Bir derin manalı soru her zaman önünde durur:

“Eşin dostun olabildi mi güvençliğini yükselten,

Tam öyle ulu uğuru verdi mi sana Tanrı'm?

Oynar mı onun gözünde duygu ve ruh ışığı,

Anlar mı o sevinç ve derdini yedinci his ile?

Anlamazsa... işin fırtınada buz üstüne yakılmış
ateş gibidir,

Manevi derin anlayış yokken aşk ta yok demektir.

22.

**GİMALAY
JOLBARISTARI**

Nemese Maldıq Sana Tuvralı Muñ

Rahımjan Otarbaevqa

Bizder qaşan arılamız düley-şampa küdikten?

Eñ durısı, adamdıǵı enkeygennen qorıqqan.

Köp jıl burın Gimalaydıñ bavrayında jürüp men

Bir jolbarıs avlavşıǵa jolıqqam...

Sonıñ aytqan añgimesi qalıp qoydı esimde:

Qalıñ orman arasında, ne quzar şıñ tösinde,

Ne asqaq tav bavrayımen sapar tartsañ jolǵa alıs,

Qaytpek kerek, qarsı aldıñnan şıǵa kelse jolbarıs?

Eñ bastısı, sabır saqtap, eñkeymesten tik turuv,

Añǵa, maǵla jaqındamas bolmısıñdı uqtıruv.

Osı şarttı orındasañ, odañ qavip kütpegin,

Al, eñkeyip, tört ayaqtı maǵla uqsasañ- bitkeniñ.

Sol sätinde- aq tarǵıl mısıq qan toltırıp közine,

Serippedey tartıla kep atıladı öziñe.

Bul suraqqı ğılım äli tolıq javap tappaǵan:

Adam keypin saqtaǵandı jırtqış nege jaqtaǵan?

Bälkim, täñir pendelerin oyǵa tartuv üşin de,

Jarattı ma jolbarıstı osınday ör pişinde?

İñkär tirlik jolındasıñ.

Qiymlıña män ber sen,

Qay kezde de eñse bükpev-erdiñ bastı quralı.

22.

**HİMALAYA
KAPLANLARI**

veya hayvanlık düşünce hakkındaki üzüntü

Rahımjan OTARBAYEV'e

Biz ne zaman kurtuluruz karma-karışık

şüpheden?

En haklısı, insanlıǵıdır eğilenden korkması.

Birkaç yıl önce Himalaya'yı gezerken

Bir kaplan avcısına rastladım...

Onun söylediǵı hikâye aklımdan gitmiyor:

Kalın orman içinde, ya da kaya kenarında,

Ya da yüksek daǵlar etrafında yola çıksan sen uzak,

Ne yapmak lazım, eğer önüne rastgelse kaplan?

Önemlisi, sabretmek, eğilmemek dik durmak,

Hayvana benzemeyen birisi olduğunu anlatmak,

Bu şartları yapsan ondan tehlike yok,

Eğilirsen, dört ayaklı hayvana benzersen – öldün.

O an çizgili kedi kan dolarak gözüne,

Yay gibi çekilerek atlar üstüne.

Bu soruya ilmî cevap hâlâ bulunmamıştır:

Adam kendi biçimini korumasını yırtıcı niye kabul eder?

Belki, Tanrım insanların düşüncesini uyandırmak için,

Yaratmış mı kaplanı böyle bir cesur kalıpta?

Saf hizmet yolundasın.

Hareketine değer ver.

Nasıl baş eğmemek – erkeğin önemli kuralıdır.

... Men de keyde adamdıǵı alasarǵan jan körsem,

Iza buvǵan jolbarıstay atılǵım kep turadı...

Bir belgili biznesmeniñ naqsüyeri, sıñarı,

Talay darın aǵıp ötken,

Meniñ jastıq şaǵım ötken

Almatıda, alma peyil, savda zeyin qalada,

Jalt-jult etken äsem tonın sarı ala,

Gimalaydıñ eñ soñǵı, eñ atbaldı,

Meken etken ör quzar şıñ şatqaldı

Barısınıñ terisi dep maqtandı,

Janarında bir daraqı ot jandı.

Biraq meniñ bul jel sözge tipti sengim kelmedi,

Jolbarısın joǵaltsa eger-tavlardıñ da ölgeni.

Joq, Gimalay, qasiyettim, sen tura ber taǵında,

İzgiligin küdik basıp,

Taǵdırınan ruh qaşıp,

Uqsap äri joyqın, essiz aǵınǵa,

Adamdardı maldıq sana jetekke aǵlan şaǵında

Jäne olardıñ qaluvı üşin öz mindeti sabında,

Tañir oyın jolbarıstıñ közi arqılı qabılda...

.....
Oy tüzelse, örler seniñ baǵıñ da!

... Ben de bazen insanlıktan alçaklamış birisini
görsem

Kızgın kaplan gibi üstüne fırlamak isterim.

Ünlü bir işadamının sevgilisi, eşi,

Birçok yetenekli geçmiştir,

Benim gençliğim geçmiştir.

Almatı'da, elma merkezi, ticaret merkezi olan
şehirde,

Parlayan güzel kürkün sarı, beyaz çizgili,

Himalaya'nın en son, yalnızca,

Yaşayan dağ zirvesinde, kanyonunda

Kaplanının derisi diye övündü,

Gözleri bir ateş gibi alevlendi

Fakat ben bu boş söze hiç inanmak istemedim,
Kaplanını kaybederse eğer – dağların da ölmesi
gibidir.

Yok, Himalaya, kutsalım benim, sen tahtında kal,

İyiliğini şüphe basar,

Kaderinden ruh kaçar,

Benzer karma-karışık akın suya,

İnsanları hayvanlık düşünce bastığında

Ve onların görevleri kalması için halinde

Tanrı düşüncesini kaplanın gözleriyle kabûl et...

.....
Fikrin düzelirse, uğurun senin yükselir!

23.

ULILAR**Men ORTAŞALAR****Äbiş Kekilbaevqa**

...Mine, qızıq, ilğiy boyın zoraytqan soñ külip
aldan,
Payımsız jurt ortaşanı biyik qoyğan ulılardan.
Ulılardıñ osal jerin ortaşalar bilip aqlan,
Ulı oylardıñ iyıǵına ortaşa oylar minip aqlan,
San alqalı jiyındarda ortaşalar toy bastağan,
Jas tulpardıñ dañqın bögep, ortaşa attar
oyqastağan.
Mınav marğav dävirdiñ de ortaşalar- süyeneri,
Biyliktegi bastıñ köbi- ortaşa aql iyeleri.
Tehnikalıq tüysigi men qarınıniñ qadamı bir,
Ulı Ruhın sırtqa tepken ortaşa oydiñ zamanı bul.
Şuvlı nariq bazarına ene almastan Uyat qalıp,
Semiz baylıq şirenedi jer kindigi siyaqtanıp.
Ğasır arsız bolğan soñ ba, Uyat, Namıs jür
kiyimsiz,
Al Ruhtı jalañaştav qoğam üşin tim tiyimsiz.
Jalañ ayaq qalay jürmek, jolda sansız şege jatır,
Nege oğan bolıspaydı, qaysar sana, kemel aqlı?
Ağatay, sāl saqtanalıq, ruhsız küş nege batıl?
Baspen emes, qarınımen oylaytın top kele jatır.

23.

ULULAR**VE ORTA İNSANLAR****Äbiş KEKİLBAYEV'a**

İşte, ilginç, her zaman vücudunu yükseltince
gülümseyerek,
Bazıları ortaları yüksek koyar ululardan.
Uluların zayıf tarafını orta olanlar
biliyorlar,
Ulu düşüncelerin başına orta düşünceler
geçmiştir.
Birçok önemli düğünleri orta adamlar
başlatıyorlar,
Gerçek küheylan ününü saklayıp, orta atlar
çoşuyorlar.
Böyle zayıf devrin de – desteği olan orta adamlar
Yönetimdekilerin çoğu bile orta akıl sahibi
olanlar.
Teknik kavramı ve karnını düşünenin,
Ulu Ruhun'u dışarı atan orta düşüncelinin
zamanıdır bu.
Gürültülü çarşıya girmeden Utanç kaldı
Şişman zenginlik övünüyor sanki yer göbeği gibi
kendini hissediyor.
Asır utanmaz olduğundan mı, Utanç, Namus
çıplak geziyor,
Ruh'u ise çıplak etmek toplum için faydasızdır.
Yalınayak nasıl gezsın, yolda tükenmez çivi
yayılmış,
Niye onun tarafına geçmiyor, cesur düşünce,
kamil akıl?
Abiciğim, azcık korunalım, ruhsuz olan güç niye
cesurdur?
Başıyla değil, karnıyla düşünen toplum geliyor.

24.

“SENİM PATŞALIĞI”

Attı poemadan

ĞUMIR

Ğumır kelte dep naliysñ, dosım-av.
 Budan million ğasır burın,
 Jer ğarışqa teñ şaşıp jasıl nurın.
 Mimırt, şaban tırşılıktiñ quşağında külipti.
 Al adamdar üş miñ jılğa deyin ömir süripti.

San balapan ğasırlardı alaqanda söyletken,
 Uzaq ğumır,
 Uzaq ğumır oy netken!
 Jası qaşan jeti jüzge jetkenşe
 Uvız säbiy sanalıptı boy jetken.
 Ara-tura boy qıltıytqan Küdikke
 Bir jaysañ söz eyta almaptı Ümit te.
 Jeti jüzge jası jetpey,
 (zañ solay),
 Üylenüvge ruqsat joq jigitke.

Biraq birde boldı oqiyğa surapıl...
 Qız ben jigit bir ölkede turatın,
 Qosıp arman-tilegin
 Qosıp muñın, muratın,
 Til bitirer sezimnenen tasqa da,
 Tek sezimdi etip iñkär Astana,
 Jası jüzge jetpey jatıp,
 Bir-birine ğaşıq boptı,
 Masqara!

Künnen künge lavlay tüsken quştarı,
 Bul ne päle salt- sanadan tısqarı?!

24.

“İNANÇ ALEMİ”

adlı poemadan

HAYAT

Hayatım kısadır diye darılıyorsun, dostum benim.
 Milyonlarca asır önce,
 Dünya uzaya denk yeşil nuru dağıtırken
 Sakin, uslu hayatın kucağında sevinmiş.
 İnsanlar ise üç bin yıl kadar yaşamış.

Birçok yumuşak asırları avucunda uyutan,
 Uzun yaşam,
 Uzun yaşam bu nasıl!
 Yedi yüz yaşına gelene kadar
 Bebek sayılmıştır çocuklar.
 Ara sıra gözüken Şüphe'ye
 Bir kelime bile söyleyememiş Ümit de.
 Yedi yüz yaşına gelmeden,
 (kanun öyledir),
 Evlenmesine izin yok bekârın.

Fakat bir gün bir olay oldu beklenmedik...
 Kız ve yiğit yaşamışlar bir bölgede,
 Arzusunu kabul ederek
 Amacına ulaşarak
 Taşı bile konuşturabilen
 Saf duygu sahibi ederek,
 Yüz yaşına gelmeden daha,
 Birbirine âşık olmuştur,
 Ayıptır!

Günler geçse sevgileri yükselen,
 Nedir bu anlayışımıza ters olan!?

Tuvmay jatıp qağınğanı qalay dep,
Jurt jağasın ustadı.

Al jigittiñ äkesi ayttı:

-Quv, balam,
İt bop şıqtıñ jaqsı ataqqa tuvmağan.
Dätiñ barıp qalay дәstur buzbaqsıñ,
Jurttan qayda qaşpaqsıñ sen ölgenşe,
Ölgen jaqsı bul qorlıqtı körgenşe.
Aqılğa kel,
Üylenbesten qoya tur,
Tım bolmasa, altı jüzge kelgenşe.
El tağlımın ayaq astı tösenbe,
Toy az bolmas äli seniñ köşeñde,
Bes jüzjıl küt.
Sonan keyin ruqsat,
On bes qızdı qabat alam deseñ de!

Jigit öksiy muñın şaqtı:

-Bolmaydı,
Bul pәlsapañ aqılıma qonbaydı.
Tasqa ursañ da mendik beybaq mañdaydı,
Änim än bop sağmaydı.
Kәri emendey qasarısa bergenşe,
Qayran äke, uğınsañşı, män-jaydı.
Tuyıqtalsa perzentiñniñ armanı,
Seni iler qayğı-muñniñ qarmağı.
Odan qayta qol uşın ber, quda tüs,
Qız üyine bar-dağı.

Biraq äke sekildenip as qamal,
Ündemedi.
Tavsıldı endi basqa amal.
Janalıqa köz az bolmas oqtalar,

Doğar-doğmaz yaptıkları ne diye,
Ulus hayret etti.

Yiğitin babası:

- Hey oğlum,
Yaptığın senin iyilik değil adımıza
Nasıl böyle geleneğimizi bozmak istersin,
Ulustan nasıl kaçarsın sen bağırان?
Ölmek kolaydır bu zorluğu çekmekten ise.
Akıllı ol,
Evlenme, biraz bekle,
Hiç olmazsa altı yüz yaşına gelene kadar.
Halk tertibini ayakaltı etme
Senin de sevinçli günlerin az olmaz,
Beş yüz yıl bekle.
Sonra izin verilir,
On beş kızla evlenmek istesen de.

Yiğit ağlayarak içindekini söyledi:

- Olmaz,
Bu felsefeyi anlayamıyorum.
Alnımı taş vursan bile,
Son sözüm benim budur.
Yaşlı ağaç gibi sert olmadan
Baba, durumu anlarsan ne olur.
Oğlunun hayali basılırsa,
Seni sarar üzüntü ve keder
İyisi yardım et, kızımı iste
Kızın evine git de.

Fakat babası taş gibi sertleşip,
Sustu.
Çaresiz kaldı şimdi o.
Haberlere göz dikenler az olmaz,

Boy körsetti tusavlar men noqtalar.
Qorğav, qoldav körmegen soñ eşkimnen,
Qol ustasıp tavğa qaşıp ketti olar.

Bul oqiyğa şartarapqa jayıldı.
Diñge berik qatal qoldar bayırğı
Qos ğaşıq izdep tavıp aldı da,
Bir- birinen ayırdı.

Endi lezde baytaq aspan tar bolıp.
Köñiline ızar tolıp, qar qonıp,
Küni- tüni eñiredi ekevi,
Qas qağım sät körisüvge zar bolıp.

Eki ğaşıq alıp uşıp jüregi
Tağıdırınan bılay tilek tiledi:
-Töste toy tarqamağan,
O, Jer-anam, darqan anam,
Ul kerek pen sağan mıqtı?
Özgert onda şabandıqtı.
Sen üşin bul qiyın is pe sonşalıq?
Şabandıqta qırsıq jatır qanşalıq.
Bizder uzaq, mağınasız ğumırdıñ
İş pıstırar minezinen şarşadıq.
Qaytip tirlik keşedi jurt samğamay,
Arındamay,
Ağındamay,
Tañdamay.
Mahabbatsız ötken künniñ bəri izsiz,
Suvğa jazğan tañbaday.
Jürsek meyli, qay beleste,
Döneste,
Sağınışpen atqan tañniñ bəri este.
Mağınasız üş miñ jıldan

Yasaklar da görünmeye başladı.
Kimse tarafından korunmayınca
El tutuşarak dağa kaçtılar.

Bu olay hakkında sözler her tarafa dağıldı.
Din tutunmuş eski eller ulaştı
Sevgilileri buldu da,
Birbirinden ayırdı.

Şimdi onlara geniş sema darıldı.
Gönlüne kar yağıp, buz dondu
Gece-gündüz ağladılar ikisi
Bir an bile görmeye birbirini.

İki sevgili yalvararak
Kaderinden şöyle bir istek istediler:
- “Üstünde düğün durmadan oynanan,
Yer-Ana, Ulu Anam,
Oğul lazım mı sana güçlü?
Değiştir o zaman akılsızlığı.
Senin için o kadar zor mu iş bu?
Akılsızlıkta zorluk vardır birçok
Biz uzun, anlamsız bu hayatın
Bıkıcı karakterinden doyduk.
Nasıl yaşarlar insanlar usanmadan
Coşmadan,
Koşmadan,
Seçmeden.
Aşksız geçen her gün belli izi yok,
Suya yazılan damga gibidir.
Nerelerde olsak ta,
Yüksekte bile
Özlemle geçen her günüm aklımda.
Anlamsız geçen üç bin yıldan

Mağınamen,
Mänmen ötken,
Mahabbetpen,
Änmen ötken,
Üş jıl artıq emes pe?
Eger onı köp deseñ,

Qudiretti, jumır jer,
Ğaşığım jolıqtır da,
Üş-aq kündik ğumır ber!
Sezinbestey et kesse de etimnen,
Lapıldayın injüvli iñkär otimnen
Tek üş-aq kün,
Tek üş-aq kün bere ğoy,
Sonan keyin basımdı alsañ, ökinben”.

Qaysar ğalam jibitip tas köñilin,
Qos ğaşıqtıñ qaytpasın dep meseli.
Jer betinde adamdardıñ ömirin,
Otsiz ese qısqartıptı desedi...

...Al sen ğumır ketle deysiñ!

Anlamlı,
Manalı,
Aşkla geçen,
Şarkıyla geçen
Üç sene iyidir değıl mi?
Eğer onu çok görsen,

Yüce yaratıcım,
Sevgilimle buluşturun da,
Üç günlük ömür ver!
Vücudumdan et kesse de hissetmem,
Alevlenirim nazik ateşimle
Sadece üç gün,
Sadece üç gün ver de,
Sonra başımı kessen bile pişman olmam”

Yaratıcı biraz yumuşayarak
Sevgililerin bitmesin diye aşkı
Yeryüzündeki insanların hayatını
Otuz katı kısaltmıştır diyorlar...

Sen ise hayat kısa diyorsun!...

25.

DOSTIQT PEN MAHABBET

Özender men kölderdiñ,
Kölden şalğay şölderdiñ,
Biyikter men alıptardıñ,
Jıluvlar men jariqtardıñ arasın
Jalğap kelgen bir än bar.
Parasattı muñdanuvdan
Jerdi qiyrap kül boluvdan,
Tañdı qaradürsindikten,

25.

DOSTLUK VE AŞK

Irmak ve göllerin,
Gölden uzak çöllerin,
Yüksekler ve yücelerin,
Ilık ve ışıık arasını
Bağlayan bir şarkı vardır.
Akıllı bir hüzünleşmenin
Yeri mahvolup, kül olmaktan,
Sabahı karanlıktan,

Adamdardı künşildikten
 Qorğap kelgen bir än bar:
 Ol än-ülü ostıq äni, negizgi äni ğalamnıñ,
 Ol än-ülü mahabbattı meniñ sayın dalamnıñ,
 Dala köñil babamnıñ.

Sol eki än güldener jer
 Salmaq tavıp sanalı.
 Sol eki ändi bilmegender
 Ömir sürdim demese de boladı.
 İnsanları esirlikten

Koruyan bir şarkı vardır:
 O şarkı – dostluk şarkısı, dünyanın esas şarkısı,
 O şarkı – ulu sevgisidir benim geniş
 bozkırlarımın
 Geniş gönüllü dedelerimin.

İşte o iki şarkı çiçek açan yer,
 Düşüncenin merkezi.
 Bu iki şarkıyı bilmeyenler
 Yaşamadım dese de olur.

26.

KETA BALIQTIÑ ERLİĞİ

Öris aşqan san keme, san qayıqqa
 Bizdiñ sonav aytolqın Aqjayıqta
 Keta degen balıq bar.
 Uvıldırırıq şaşar kezde sol balıq.
 Qos janarı tumandana tolğanıp,
 Pälenbay kün jol jürüp,
 Äbden şarşap boldırıp,
 Qulşına, janıp işten,

Jan jüyesin sızdatqan sağınışpen,
 Urlağına senimdi orın tapqanşa,
 Eşqayda qayırmıstan,
 Bastapqı bağıtınan ayrılmıstan,
 Közinde tek analıq arman oynap,
 Jüzedi eken ümitin alğa baylap.

26.

KETA BALIĞININ CESURLUĞU

Yer açan birçok gemi, birçok sandala
 Bizim bu dalgalı Akjayık'ta
 Keta denilen balık var.
 Bu balık yumurta saçarken
 Gözleri alevlenerek
 Birkaç gün gezerek,
 Çok yorulup
 İçinden sevinerek

Canını sızlatan özlemle
 Yavrularına güvenli yer bulana kadar
 Hiçbir yere dönmeden
 İlk istikâmetinden dönmeden,
 Gözlerindeki annelik duygusuyla,
 Yüzüyormuş ümidini öne tutarak.

Ol anıq sezinedi:

Tabiyğattıñ tamaşa kezeñinde
 Sonav iñkâr Aqjayıq özeninde.
 Jıldağiday sekirip oynamaytının,
 Jem izdep şarlamaytının,
 Janarında jaz körki jaynamaytının.
 Tereñge tepsine boylamaytının.

Amal qaysı bärin de köri kerek,
 Urpağı üşin oğan da könüv kerek,
 Ketaldıñ tağdırı qanday qatal,
 Uvıldırıq şaşqan soñ ölüv kerek!

Bul balıq şınında da dara batır,
 Äne, oğan jaqın tur zaman aqır.
 Sonıñ bärin biledi ol,
 Bile tura,
 Uvıldırıq şaşuvğa bara jatır.

Qalsa boptı urpağı jalğası bop,
 Jalğası bop,
 Tirliktiñ arnası bop,
 Özi ölgen soñ denesin şortan jesin,
 Munda onıñ iyneveysarvası joq...

Ätten, şirkin, müsınşı bolsam-av men,
 Uzaq tün kirpi kilmey tolğatar em.
 Urpağı üşin jüregi jırlap ötken,
 Urpağı üşin ömirin qurban etken
 Osınday alıptarğa
 Ğajayıp bir eskertkiş ornatar em...

O tam hissediyor ki:

Tabiatın güzel çağlarında
 O nazlı Akjayık ırmağında.
 Her seneki gibi fırlayıp oynamayacağını,
 Yem arayıp gezmeyeceğini,
 Gözlerinde yaz güzelliği olmayacağını.
 Derine yüzemeyeceğini.

Ne çare var onu görmelidir,
 Yavrusu için onu kabul etmelidir,
 Keta'ların kaderi ne kadar sert
 Yumurtalayınca ölmelidir.

Bu balık gerçekten de özel bir cesurdur,
 İşte, ona yaklaşıp ahireti.
 Onların yepsini o biliyor,
 Bilerek,
 Yumurtalamaya gidiyor.

Kalsa yeter yavrusu hayatının devamı olarak,
 Devamı olarak,
 Hayatın yolu olarak,
 Kendisi ölünce vücudunu turnabalığı yesin,
 O, onu iğne kadar ilgilendirmiyor...

Keşke, heykeltraş olsam ben,
 Uzun gece uyumadan çalışacaktım.
 Yavrusu için kalbiyle şarkı söyleyen,
 Yavrusu için hayatını feda eden
 Böylesi ululara
 Acayıp bir heykel yapacaktım.

Ömir mınav, tolğan dav, tolğan eges,
 Urpaq joqta tarlanıñ tarlan emes,
 Armanıñ arman emes.
 Öytkeni urpaq tağdırınan mañızdı
 Bizge deyin eşteñe bolğan emes,
 Jäne bizden keyin de bolmaq emes!!!

Hayat bu, dövüşe dolu, mücadeleyle dolu,
 Yavrusu yoksa ulular ulu değıl,
 Hayalin hayal değıl
 Cünkü miras kaderiyle önemlidir
 Bizim zamanımıza kadar hiçbirşey olmamıştır,
 Ve bizden sonra da olamaz!!!

27.

QIRAN TAĞDIRI

Bayağıda,
 Babamızdıñ babasınıñ babası
 Jürgen kezde süyenbey tayağına
 Köñiline päktikten ösirgen gül,
 Jomart äri meyrban jesir kempir
 Ustapaptı avlasına kelip qonğan bürkitti.
 (Odan munday batıldıqtı kim kütti?)
 Al bürkittiñ körüp iymek tumsığın
 Kempir qattı ürkipti.
 Onı özinşe “mayısqañ” dep oylaptı
 Sözge kelmey pışağın tez qayraptı.
 İymek jerin kesip, jonıp, tegistep
 Sorlı qusqa bir jaqsılıq jasavğa bel baylaptı.

Güjim aspan älemine aybattı,
 Qayratına tamsandırğan aymaqtı,
 Qaysar qıran tağdırı
 Aqılsızdav, biraq adal kempirdiñ,
 Pışağında oynaptı.

Kempir bayğus sırtqa jayıp şın sırın,
 “Bası qayttı,- dep quvandı,- qaviptiñ”
 Jona-jona iymek bürkittumsığın

27.

KARTAL KADERİ

Eski zamanda,
 Dedemizin dedesinin dedesi
 Dayağına yaslanmazdan gezdiğinde
 Gönlüne saflık çiçeğini büyütendir
 Cömert hem uslu bir kadın
 Tutmuştur avlusuna konan kartalı.
 (Ondan böyle cesurluğu kim beklerdi?)
 Kartalın eğik gagasını görünce,
 Kadın çok korkmuştur.
 Onu “yamulmuş” diye düşünmüş
 Hiç düşünmeden bıçağını bilemeye başlamış.
 Eğik yerini kesip, çark yaparak, düzelterek
 Zavallı kuşa bir iyilik yapayım demiş.

Gujim gökyüzüne korkunçlu
 Gücüyle hayret ettirmiş her tarafı
 Cesur kartal kaderi
 Akılsız, ama dürüst kadının
 Bıçağında oynamış.

Zavallı kadın sırrını sıçratarak dışa
 “Durdurdum tehlikeyi – diye sevinerek”
 Çark yaparak eğik kartal gagasını

Tumsıǵına uqsatıptı ol tavıqtıñ.
 Endi birde bürkittiñ
 Ötkir, uzun tırnaqtarın ańǵarıp,
 Bsin şayqap turıp qaptı tañdanıp:
 -Müşkil eken,
 Müşkil eken bul haliñ,
 Sorlı qusım, eger de men jolıqpasam baǵıña,
 Jetipsiñ-av jüdep öler şaǵıña,-
 Depo tap apt astadı bar tırnaǵın.

Patşa jurttı jar saldı:
 -Talmas qanat,
 Almas qılış iyıqtı,
 Maǵan ilǵiy ańsatatın biyikti,
 Tipti jalǵız inim ölgen kezde de
 Umıttırǵan kevdemdegi küyikti
 Qıran edi ol bastan baǵı uşpaǵan.
 Qayırımıdıq erlikke tән ämanda,
 Bürkitimdi tavıp bergen adamǵa
 At basınday altın sıylav
 Tük qiyındıq tuvǵızbaydı maǵan da.

Oyǵa, qırǵa şabarmandar aǵıldı,
 Jurttıñ bäre bürkitti izdep sabıldı.
 Ümit otı san taraptan jaǵıldı
 Biraq bürkit qiyındıqsız tabıldı.

Mazasızdıq bultı sonday serpildi
 Alas-küles şattıq küyi şertildi.
 Şadıman jurttı han kötere madaqtap,
 Patşa aldına alıp keldi kempirdi.

Patşa lezde qusın tanıp, tünerip
 Ünsiz qaldı zilman oyǵa tirelip.

Benzetmiştir onu tavuǵın gagasına.
 Sonra bir de kartalın
 Keskin, uzun tırnaklarını farketmiş,
 Başını sallayarak, hayret ederek bakmış:
 - Zormuş,
 Zormuş senin durumun,
 Zavallım, eğer ben rastgelmezsem uğruna
 Ölecek hale gelmişsin,-
 Diye bütün tırnaklarını kesmiştir.

Padişah ulusuna duyurdu:
 - Yorulmaz kanatlı,
 Kılıç gibi omuzlu,
 Bana her zaman andıran yükseǵi
 Hatta yalnız kardeşim vefat ettiǵinde
 Unutturan kalbimdeki kederi
 Kartaldı o başında bahtı olan,
 Hayırseverlik cesurluk olan canında,
 Kartalımı bulan adama
 At başı kadar altın hediye etmek
 Bana hiç zorluk çektirmez.

Oraya, buraya insanlar koştular,
 Bütün halk kartalı aramaya başladı
 Ümitleri her taraftan beklerdi
 Fakat kartal zorluk çektirmeden bulundu.

Meraklılık bulutu açıldı
 Yavaş-yavaş sevinç şarkısı söylendi
 Sevinmiş millet tepesine kaldırarak
 Padişaha getirdi kadını.

Padişah kuşunu hemen tanıyıp, kızarak
 Ünsüz kaldı derin düşünceye dalarak

Könlindegi alas-qalas tasqındı
Ayğaqkerlep janarına jas tundi.

Endi bir sät oymen şolıp qiyırdı,
Qabağın tas jiyırdı.
Nökerin tez şaqırdı da bürkitti
Öltirüvge buyırdı.

-Tağdırıñdı qasiretke baylanğan
Ap şığa alman, bul tuyıqtan, qayrannan.
Joş bol, qusım,- dedi paşa qıranğa,-
Ölgen jaqsı qasiyetin joyğannan.

Sonan keyin:

-İya, kempirim, aman ba?!
Dep jadrıp şığa keldiol tabanda,-
Sendey jomart adamdar,
Avadan da qajet bizdiñ qoğamğa.
Üstem sodan mereyiñ de, bağan da.
Ätteñ, ätteñ... osı darqan peyliñe
Aqılıñniñ say kelmevi jaman da.
Tuğırında tura almaysıñ-av ağıttıq.

Näresteniñ qolındağı jomarttıq.
Janıñ adal.
Adal sodan asıñ da.
At basınday altınıñdı al,
Tosılma!

Biraq mına altın aqlan qolıñdı,
Amal qanşa, qaldırasıñ osında.
Tek öziñdi sahay körme ğarıpqa,
Qatal jaza qoldandı dep qamıqpa.

Gönlündeki kızgınlığı
Durdurarak gözlerine yaş geldi.

Az bir an düşünerek
Kaşlarını çatlattı.
Adamlarını çağırttı da kartalı,
Öldürtmeye buyurdu.

Kaderini kaygıya bağlatan
Çıkartmam, gönlümü hayretten.
Elveda, kuşum – dedi de padişah kartala,
Ölmen daha iyi değerini kaybetmekten.

Sonra:

- Evet, kadıncağız sağmısın?
Diye sevinç dolu gönülle
Senin gibi cömert insanlar,
Hava kadar lazım bizim topluma.
Yüksek senin ondan daha kıymetin
Keşke senin geniş gönlüne
Aklının yetmediği çok kötü.
Yüksekligi tutamazsın yerinde

Akılısızın elindeki cömertlik.
Canın suçsuz.
Yiyeceğın senin ondan haram değil
At başı kadar altın senin olsun,
Al, durma!

Fakat şu altın alan elini,
Çaresiz, bırakırsın burada.
Ama kendini zavallı hissetme,
Sert ceza verdi diye merak etme.

Öytkeni sen qarsı şapqan javdan da
 Qaviptisiñ halıqqa.
 Qalıñ qavım senen oñğaq küy körse,
 Sağan qarap jomarttıqtan jiyrense,
 Ne bolmaqşı?
 Al mına altın öziñdi
 Asırasın arqañ jerge tiygense!

Qatal patşa degeninen qaytqan ba?!
 Söytip qolın kesken eken kempirdiñ...
 Anam mağan osı añızdı aytqanda
 Köz adlımda sen turdıñ.

Darınıñ da dañqıñ da bar jañğırğın,
 Aq tilekter aray şaşsa güldeysiñ.
 Biraq erteñ ne kütedi aldıñnan,
 Bılmeysiñ-av,
 Onı müldem bılmeysiñ.

Tutastırıp baq pen sordıñ arasın
 Siyqırlaydı atar tañnıñ nazdı üni.
 Bügin kimmen,
 Erteñ kimmen bolasıñ?
 Tım kürdeli bul suraqtıñ mazmunı.

Zaman eger ayamasa bar nurın
 Mansap seni qulata almas toına.
 Jatsam-tursam tilemeymin tek
 Tağdırıñ,
 Tüspesin dep ävmeserdiñ qolına.

Egin jurta bağalı tek dänimen,
 Dän salarlıq oylarıñdı surıpta.
 Dos köñilin usıñannın bärinen
 Dostıq şığa bermeytinin umıtpa...

Çünkü sen düşmandan beter,
 Tehlikelisin ulusa.
 Yurdum senin işini dürüst görürse
 Seni görerek cömertliği nefret ederse
 Nasıl olacak?
 Bu altın ise senin,
 Hayatının sonuna kadar yetsin

Sert padişah sözünü tutar
 Böylece iki kolunu kesmiş kadının.
 Annem bana bu hikâyeyi anlattığında
 Göz önüme sen geldin.

Kabiliyetin de, ünün de var yeterli
 Senin için dualar edilirse parlarsın.
 Fakat yarın ne beklediğini bilmezsin,
 Bilmezsin,
 Onu hiç de bilmezsin.

Biriktirerek uğur ve keder arasını
 Doğar güneşin nazlı sesi sihirler
 Bugün kiminle,
 Yarın kiminle olacaksın?
 Çok zordur bu sorunun manası.

Zaman eğer nurunu sana hediye ederse
 Ululuk düşüremez seni ağına.
 Yatsam da, kalksam da dilerim
 Kaderin,
 Düşmesin diye uzatırdık eline.

Ekin ulusa kıymetli sadece tohumuyla,
 Tohum verir düşüncelerini seç.
 Dostluğu sunanların herbiri
 Dost olamayacağını unutma.

28.

MEREYDİN SAQTAR HANINA**AYTQANI**

Biz ärqaşan jan baylığın adamnıñ,
 Bolaşağı dep qaradıq ğalamnıñ.
 Käne,
 Aqıl- tarazığa törelik
 Berelik te siz basqarğan handıqtı
 Mısalğa alıp körelik.
 Siz birinşi orınğa
 Adamzattıñ qara küşin qoydınıñ,
 Söytip, eldiñ iygi isterge quştarlığın joydınıñ,
 Qara küşpen qızıqtırğan dürmekti
 Qaydağı bir oysız, eser paluvandar,
 Aqındardan äldeqayda qurmetti.
 Basqa esikke jasadıñız ilgekti.
 Jurt işinen dostıqqa iñkär, parıqtı
 Birev tuvsa kündey jarqın sanası,
 Bükil halıq dañqtı...
 Ötken jılı bizdiñ eldiñ balası
 Jav qolında, sonav körşi handıqta
 Qalıp qoyğan dosın izdep barıptı.
 Tek izgi oydan alar bolsın än basın,
 Samsağa tek senim jırı samsağın.
 İzdep barsa...
 Bükil handıq jiyılıp
 Darğa asqalı jatır eken jan dosın.
 Qaysar jigit amalsızdan sol eldiñ
 Siz sekildi hanıñayağına qulaptı.
 “Dosım edi turaqtı,
 Qiyın şaqta tabısıp,
 Birge izdesken murattı”,-

28.

MEREY’İN SAK HANI’NA**SÖYLEDİĞİ**

Biz her zaman manevi zenginliğini insanın
 Geleceği diye kabul ettik dünyanın.
 Hadi,
 Akıl terazisine koyalım da
 Sizin hanlığınızı
 Bir örnek olarak alalım.
 Siz birinciye
 İnsanlığın gücünü koydunuz,
 Böylece, ulusun hayıra isteğini yok ettiniz,
 Kara gücüyle ilgilendiren gürültüyü
 Alâkası olmayan akılsız, aptal pehlivanlar
 Yazarlardan çok ileri saygılıdır.
 Başka bir kapıya yaptınız siz ilmeği.
 Ulus içinde dostluğa temiz, ahlâklı
 Biri doğarsa apaydın gözü açık,
 Bütün ulus ünlü...
 Geçen sene bizim bir oğlan
 Düşmanlara tutulmuştu, komşu hanlıkta
 Tutulmuştu dostunu orada ararken.
 Sadece iyilikten başlasın şarkıyı,
 Uçarsa tek inanç şarkısı uçsun.
 Arayıp bulduğunda...
 Bütün ulus toplanmış
 Darağacına bağlamış, asmak üzereymiş dostunu.
 Cesur yiğit çaresizlikten o ulusun
 Sizin gibi hanının ayağına sarılmıştır.
 “Arkadaşımdı güvenli,
 Zor durumda buluşup,
 Birlikte arayan mutluluğu”-

Dep tutqınının ömirine savğa surap jılaptı.
 “Künäsi avır”, -dep şayqaptı han basın.
 Säl oylanıp: “İyä, avırlıq narğa sın.
 Kökiregiñde jalındasa nar senim,
 Ulan bolsañ sol senimge şöldegen,
 Bul jigitti tek bir ğana jolmenen,
 Qutqaruvğa mümkindiğiñ bar seniñ.
 Köziñdi ber qurbandıqqa ,
 Oğan bola bäsensimes alavlı oy.
 Dostıq degen bir bağıtqa

Bir közbenen qarav ğoy.
 Onda bir köz ekeviñjetpey me?
 Dosiñ bar ğoy jeteler.
 Bul talapqa köner bolsañ, qarağım,
 Şartım osı,
 Köziñdi oyıp alamın.
 Sonan keyin dosiñdi ert te kete ber? !”
 “Quldıq, taqsır,- depti jigit şattanıp,
 Qaysarlıqtan janarında ot janıp:
 “Dostilektiñ sadağası janımız,
 Mine közim, alıñız!”
 Kirevke sap duvmandı elge,
 Han ükimi orındaldı, ne kerek,
 Tutqın jigit tuvğan jerge
 Közsiz dosın ertip keldi jetelep.
 Erlik habar jıldam eken jelden de,
 Erlik habar dur silkintip dalanı,
 Bükil avıl jolğa şıǵıp qaradı.
 Sol körinis qalıp qoydı kevdemde.
 Ete almadı el köz jasına iyelik,
 Bir-birine süyenip,
 Kele jatqan eki dostı körgende.
 Zaman qañşa salğanimen buǵalıq,

Diye esirin ömrünü isteyerek ağlamış.
 “Suçu ağır”- diye han başını sallamış.
 Az düşünmüş: “Evet, ağırlık deveye belli.
 Göğsünde inanç alevi yansa,
 Yiğitsen, o inanca susayan,
 Bu dostunu sadece bir yolu var,
 Kurtarmanın imkânı şu.
 Gözlerini kurban et,
 Ondan zayıflamaz zihnin.
 Dostluk demek bir istikâmete

Bir gözle baka dur.
 O zaman bir göz ikinize yetmez mi?
 Dostun var ya yol gösteren.
 İşbu dileğimi kabul edersen, yavrum,
 Şartım böyledir,
 Gözünü oyar alırım.
 Sonra dostunu al, gidebilirsin?!”
 “Emrinizi kabul ederim – demiş sevinerek,
 Cesuriyetten gözleri aevlenerek:
 “Dostum için canım feda,
 Buyrun, gözlerim, alın!”
 Sevinçli yurduna sunarak,
 Han emri yerine getirildi
 Esir yiğit öz yurduna
 Gözleri olmayan dostunu elinden tutarak getirdi.
 Cesuriyet haberi hızlıymış rüzgârdan da,
 Kahramanlık haberi şaşırıttı bozkırları,
 Tüm köy yola bakıp bekledi.
 Bu manzara kalmış aklımda.
 Ağlamadan duramadı millet,
 Birbirine destek vererek,
 Yolda gelen iki dostu gördüğünde.
 Zaman ne kadar da zor olsa,

Bizdiñ marğav, sorı qalıñ elden de,
 Batır perzent tuvıldı-av dep jıladıq.
 Eñ ärisi qiyqar atay Erden de,
 Qayta- qayta jas üyirip közine,
 Bul erlikke özin mäñgi borıştıday sezine,
 Toy jasadı jurttı jıyıp keşkisin.
 Jalğız ulğa savın etip otırğan
 Atıp urıp jalğız şunaq eşkisin.
 El osılay er ulanın elevsiz
 Qldırğan joq, köşemetsiz, demevsiz,
 Al mına siz sol adamnıñ esimin de bilmeysiz,
 Söyte tura qalıñ jurttı adaldıqqa ündeysiz.
 Nağız erlik köziñizge körinbey
 Quzğa bitken örimdey,
 Nazardan tıs qalıp qoydı bağasız.
 Siz öziniz aydar taqqan er jigit dep kiyeli
 Şomaq, palvan, dara bitken süyegi,
 Arqağa sap kötere atan tüyeni,
 Marapattap quvana qol sağasız,
 İyığına altın şapan jabasız.
 Bosqa jāne
 Basqa jaqa lağasız!
 Er qadirin nazardan tasalavdan,
 Qay el opa tavıptı?
 İyā erlikti jısamavdan
 Bağalamav äldeqayda qavıptı.

Bizim zavallı bedbaht ülkemizde,
 Bahadır evlat doğdu diye ağladık.
 En yaşlı olan Erden dede bile,
 Tekrar tekrar yaş geliyor gözünden,
 Bu kahramanlığa kendisini borçlu hissediyor,
 Ziyafet çekti milleti evinde toplayıp.
 Yalnız oğluna sağmal keçisini,
 Ziyafet için yemeklik yaptı.
 Millet böyle kahraman oğlunu,
 Bırakmadı dikkatsiz, hoş görmeden, desteksiz,
 Siz ise bu adamın ismini de bilmezsiz,
 Oysa halkı adaletli olmaya hitap edersiniz.
 Gerçek kahramanlık gözünüze görünmüyor
 Kırdaki ot gibi,
 Dikkatsiz kaldı değersiz.
 Siz kendiniz madalya taktığımız eri
 Büyük pehlivan, dahi bunun yapısı,
 Sırtına kaldırır büyük deveyi,
 Ödüllendirip alkışlarsınız,
 Omzuna altın elbise giydirisiniz.
 Boşuna ve
 Başka gereksiz tarafa dikkat ediyorsunuz!
 Eri hürmet ederek,
 Hangi millet uğramış bozguna?
 Evet kahramanlığı yapmamaktan
 Değer vermemek daha tehlikeli.

29.

ORMANDAĞI OQIYĞA

Körgender de,
 Körmegen de armanda,
 Ertede bir toy boptı, ulım, ormanda.
 Qoqiyqaz da, qaraqus ta, qıran da,

29.

ORMANDAKI VAKA

Görenler de,
 Görmeyen de hayal eder,
 Eskiden bir ziyafet olmuş, oğlum ormanda.
 Flamingo da, karakuşta, şahinde,

Ara ayu da, küşigen de, jılan da,
 Qırğavıl da, qosayaq ta, zorman da,
 Bas qosıptı sol mañda.
 Qoyan kepti qos qulağı erbendep,
 Tasbaqa da ırın tepti törden kep.
 San ormannıñ tamaşasın tavısqañ
 Äñ şırqadı ala qanat savısqañ.
 Japalaq ta äñ şırqadı tolğana,
 Kezek äzer jetken kezde qarğağa,
 Mandayına alaqañın jastana,
 Tıñdavşılar qalğıp ketti, masqara.
 Qoyan ayttı:
 -Qalay bolğan künde de,
 Äñ kezegin usınğan jön Pilge de!
 Bir tıñdavşı ayqay saldı:
 -Nemene?
 Öner şirkin, qara küşke köne me?
 Odan qayta pil ağay
 Tavğa barıp tasımay ma börene?
 Biraq jurttıñ eleñ qılmay bul sınım,
 Pil äñ saldı bulğandatıp tumsığın.
 Tuvmadı-av dep oy sergiter baytaq äñ,
 Qalıñ qavım qalğıp ketti qaytağan.
 Osı sätte Bulbul änge bastı bir,
 Qart toğaydıñ elestetip jastığın.
 Mügil ketken tıñdavşı jurtt oyanıp,
 Janarınan rizalıqpen şaştı nur.
 Köpke deyin tejeý mümkün bolmadı
 Ulan-asır quvanıştıñ tasqının.
 -Öte orındı soğıldı bul şapalaq,-
 Dep söz aldı tostağan köz japalaq,-
 Biz de önerin qadirleymiz bulbuldıñ,
 Biraq az-muz şatağı bar qurğırdıñ,
 Qarandarşı, bir qanatı qırqılğan,

Kara ayı, küçük hayvan, yılanda,
 Kuşlar, ceylan, tüm hayvanlar ormanda,
 Buluşmuşlar o ziyafette,
 Tavşan gelmiş çift kulağı sallayıp,
 Tosbağada da saygın yere oturmuş.
 Büyük ormanın ilginç şeylerini bitirmiş,
 Şarkı söyledi saksağan.
 Baykuşta şarkı söyledi orada,
 Sıra zor gelmiş kargaya,
 Alnına avucunu koyarak,
 Dinleyiciler uykuya daldı, maskara.
 Tavşan dedi:
 -Nasıl da olsa,
 Şarkı söyleme sırasını verelim Filede!
 Bir dinleyici bağırdı:
 Nasıl?
 Hüner kara güce itaat eder mi?
 Bunun yerine Fil amca neden taşımasın dağda
 tomrukları?
 Ama milletin bu eleştirisine,
 Fil başladı şarkı söylemeye.
 Söylemedi bu fil güzel şarkıyı,
 Toplum yine gitti derin uykuya.
 Bu anda Bülbül şarkıya başladı,
 Yaşlı ormanın hayal etti gençliğini.
 Uykuya dalmış olan millet uyandı,
 Yüzlerinde göründü şükran nuru.
 Çok zamana kadar devam etti sevinçlik
 Çok asırlık kıvancın selini.
 -Tam yerinde alkışlar-
 Dedi baykuş gözlerini açıp kapatıp,
 Bizde hünerine saygı duyarız bülbülün,
 Ama bu canlının bir eksiği var,
 Bakın bir kanadı kesilmiş,

Balaq jüni uypalaŋan, jirtılğan,
Dostarım-av, jatqan joq pa osında,
Bet qızartar ülken istiñ bılıǵı?

Qarşıǵa ayttı:

-Doǵar sözdi, tasınba,
Bul özindey pendelerdiñ qılıǵı,
Onsız, sipä, kün keşe m emaydalar?
Äytse-daǵı bir sır şerttiñ oylanar.
Mına seniñ qanatıñ sav, al sodan,
Jutqa qanday payda bar?

Avır edi bul suraqtıñ salmaǵı,
Eldiñ köbi Qarşıǵanı qoldadı.
Baz birevler turıpaldı tabandap
Bulbul änin jerge soǵa jamandap.
Tek Qaraqus qalıs qaldı...
Kemedi onıñ tipti közge tuskisi.
Öneriniñ qudireti jaǵınan
Bulbul, sözsiz, qus bitkenniñ küştisi.
Maqtar edi jarılıp bir aǵınan,
Oy şırmaǵan qızǵanıñ it taǵı bar.
Al dattavǵa qorqatın ol Bulbuldıñ
Ülken bolaşaǵınan.

Pantolon eteǵi hırpalanmış, yırtılmış,
Dostlarım, bu işte var bir eksilik,
Yüz kızartıcı büyük işin eksigi?

Şahin dedi:

-Dur, kes, taşma,
Bu kendin gibi milletin alışkanlığı,
Bunsuz senin günün geçer mi?
Oysa, sende bir şiir söyledin düşünecek.
İşte senin kanatların sağlıklı,
Ama ondan ne fayda var millete?

Ağırdı bu sorunun ağırlığı,
Milletin çoǵu Şahini kolladı.
Bazıları durmadan konuştu
Bülbül şarkısını yerden yere vurdu.
Tek Karakuş kenarda kaldı...
Göze görünmekte istemiyordu o.
Hünerinin kudreti açısından
Bülbül kuşkusuz kuşların kralı.
Överdi o durmadan,
Ama kıskançlık ta vardı bir taraftan.
Kötüleyemeye de korkuyordu Bülbülü
Onun büyük geleceğinden.

30.

MAHABBATTI QORGAV
POEMA
KİRİSPE YAKİ GAŞIQTAR
JAZĞAN JATTARDAN

I

Biz ekevmiz jolıqtıq,
Biraq tım keş jolıqtıq,

30.

AŞKI KORUMAK
(ŞİİR)
GİRİŞ VEYA ÂŞIKLARIN YAZDIĞI
MEKTUPLARDAN

I

Biz ikimiz buluştuk,
Ama çok geç buluştuk,

Dostasuvdan ot tutap, qoaştasuvğa qorıqtıq.
Mağan quydı jariğın seniñ köñil- terezeñ,
Arqamızda –quzar şıñ,

Aldımızda –ör özen.

Ör özenen ötüvge kim beredi qayıqtı,
Kim bar bizdi tūsiner, qane kim bar bayıptı?
Al qayıqşısı –qıyqar şal,
Jalıñanmen, ne bitti?
Qayığına qabağan iytiñ baylap ketipti...
Yapıray, biz sonşama därmensiz bop tuvdıq pa?
Boyımızda joq eken iytiñ aldaytın quvlıq ta.

II

Köbelektiñ “keseli” –
Turaqsızdıq desedi.
Güldeñ ağılan şapağattı sezimi
Kelesi bir gülge jetpey öşedi.
Öz minezi özine ükim kesedi...

.....
Meniñ sağan aytpağım da osı edi!

III

Amal bar ma, mahabbatqa jan pıydalıq ete
almadıñ,
Aqquv- arman jalt bergende, quvıp kördiñ, jete
almadıñ.
Jete almadıñ köleñkeñnen alıs uzap kete almadıñ,
Janar mayın jağıp bitken maşınaday ot almadıñ.
Erkiñ qayda,
Sertiñ qayda,
(börkiñ qayda, qurıp qalğır?)
Eñ şeşüvşi kez kelgende turıp qaldıñ jerge qarap.
Artıq qorlıq bar ma âlemde sengeniñnen
bezinüvden,

Dostluktan ateşlendik vedalaşmaya da korktuk.
Bana döktü ışığıñı seniñ gönül penceren,
Arkamızda – kaya,

Önümüzde nehirler.

Nehirlerden geçmek için kim verir sandalını,
Kim var bizi anlayacak, kim var anlayışlı?
Sandalcı yaşlı adam,
Yalvarsan da ne olmuş?
Sandalına ısırgan köpeğini bağlamış...
Yahu, biz bu kadar mı mutsuz doğduk?
Yapımızda yokmuş köpeği kandıracak
kurnazlıkta.

II

Kelebeğin “hastalığı”
Sabıtsızlık diyorlar.
Çiçekten aldığı şefaattı hissini
Bir sonraki çiçeğe gelmeden bitiyor.
Kendi karakteri kendisine hüküm ediyor...

.....
Benim sana söylemek istediğim de buydu!

III

Çare var mı, aşka can feda yapamadım,
Kuğu gibi hayal baktığımda, kovaladın,
yetişemedin.
Yetişemedin, gölgenden uzak kaçamadın,
Yakıtı bitmiş araba gibi çalışmadın.
Hürriyet nerede,
Sözün nerede,
(şapkan nerde?)
En kararlı anda yere bakıp sessiz kaldın.
Bundan fazla âlemde var mı işkence bezmekten,

Qulay süygen adamıñnıñ osaldıǵın sezinüvden...

Köz jasımdı körsetpevge tırıstım men saǵan
biraq,
Sen dep sıqqan senimimniñ biyiginen baram
qulap.

Mahabbatqa jan pidalıq etpediñ be,

Bäri beker!

Endi qalǵan qızıǵıñnıñ narqı kemip, mäni keter.

Öziniñ eñ qasiyetti änin qorǵay almaǵan jan-
Basqa iste de qabiletsiz... Baǵı mäñgi janbaǵan
jan.

Sirä, baǵıñ jana qoymas, basqan iziñ ketti keyin,
Äytse de, men jılap turıp,

Jolın bolsıñ dep tileymin.

IV

Baqşadan alma urlaǵan baladay naq
Kevdemde ürkek sezim saladı oynaq.
Otızdıñ otmanında jürgenimde
Aldımnan sıqtıñ, aynam, aǵataylap.

Sen mendik bar şattıqtıñ töresi me eñ,
Jür edim ötken şaqtıñ elesimen.
“Munda kel, munda kel”dep qol bulǵadıñ
Jıyrmanıñ kök balavsa belesinen.

Selk ettim davısıñnan şoşıǵanday,
Jür edim öz muñımdı öşire almay.
Jıyrmamda aldap ketken mahabbattıñ
Künäsin äli künde keşire almay.

Akılsız sevdiǵın insanın ihanetini sezmekten...

Gözyaşımı göstermemeye çalıştım ben sana ama,
Sen diye çıktığım zirveden düşüyorum.

Aşka can feda yapmadın mı,

Hepsi boş!

Artık kalan ilginçliǵın deǵeri azalıp, manası
gider.

Kendinin en haysiyetli şarkısını koruyamayan can
Başka işte de yeteneksiz... Bahtı ebedi
parlamayan can.

Bahtın parlamaz, bastıǵın iz gider sonra,
Yine de ben, ağlıyorum,

Yolun açık olsun diliyorum.

IV

Bahçeden elma çalmış çocuk gibi
Göğsümde ürkek his vardır.
Otuzun ormanında gezdiğimde
Önümnden çıktın canım ağabey diyerek.

Sen benim en büyük şadlıǵım mıydın,
Geziyordu geçmiş zamanın hayaliyle.
“Buraya gel, buraya gel” diye el salladın
Yirmi yaşın mavi şafaǵından.

Silkindim sesinden korkmuş gibi,
Geziyordum kendi kaygımı silemeden.
Yirmi yaşında kandıran aşkın
Suçunu affedemedin.

Sen bolıp qayta jandı-av sağınışım,
 Bälkim, tar mañdayımnıñ bağımsıñ?!
 Bälkim, sen menen qaşqan mahabbattıñ
 Oylanıp qayta soqqan sağınısıñ?!

Sol bolsañ, qolındı ber, jür qarağım,
 Sen barğan jerge men de bir baramın.
 Köl edim tasımağan, tasıttıñ goy,
 Baqşa edim bağı tayğan, gülge oradıñ.

Käneki, jalınıña jalğa meni,
 Kütip tur pāk mahabbat, arman eli,
 Ömirde meni aldağan adamdar köp.
 Tek qana sen aldavşı bolma meni!

V

Ar aldında adalı aqpız desek te,
 San alar keyde jağadan.
 Mümkün, bizdi tañar şuvlap ösekke,
 Mümkün, bizdi tüsinbeydi köp adam.

Alvan uğım avlan jaqqa tartadı,
 San köñildiñ tuyıǵına maltıdım.
 Ğaşıq bolıp körmegender bar tağı,
 Olar bizdi qaydan uqsın, altınım.

Közimdi almay mazdap janğan otardan,
 Sağan senem, sağan senim artamın.
 Qorıqpaymın tüsinigi joqtardan,
 Jüregi joq adamdardan qorqamın!

Sen diye yine yandı özlemim,
 Belki de, alnımın yazısısın?!
 Belki de, sen benden kaçtığın aşkın
 Düşünüp tekrar nabız atan zamanı mısın?!

O isen, elini ver, gel canım,
 Senin vardığın yere bende giderim.
 Göl idim taşımamış, taşıttırdın,
 Bahçe idim bahtı giden, çiçeğe sardın.

Hani, ateşine ekle beni,
 Bekleyip duruyor saf muhabbet, hayal ülkesi.
 Hayatta beni kandıran adam çok.
 Tek sen beni hiç kandırma!

V

Şeref önünde temiz, akız desek de,
 Sayısız sorular alır bazen yakadan.
 Mümkün, bizi tutturur seslenerek gıybet,
 Mümkün, bizi anlamaz çok insan.

Çeşitli akım çeşitli taraflara çeker bizi,
 Sayısız gönlün kavşağına saplandım.
 Aşk olmamışlar da var bir taraftan,
 Onlar bizi nereden anlasın altınım.

Gözümü alamadığım yanan ateşlerden,
 Sana güveniyorum, sana güvenimi veriyorum.
 Korkmuyorum anlayışı olmayanlardan,
 Yüreği olmayan adamlardan korkuyorum!

31.

**1. SAMATTIŇ JUBAYI
AYJANARMEN JEKPE-JEK**

Zamana tur brkin alıp oylanıp,
Sol tngi oylar ketti bizdi qayda alıp?
... Sol tüni biz seniŇ tuvġan siŇliŇniŇ
On segizge tolġan knin toyladıq.

Men quvana tost kterdim qızġa arnap:
-Al saparıŇ stti bolsın, qızġaldaq.
mir mınav:
Qatar tosqaŇ jeŇili men avırın,
Qayġısı men savıġın,
Ŗuvaġı men davılın.
Bgin, mine, seniŇ tuvġan kniŇde
Qanday tilek aytsam eken, bavırım?
Saġan baylıq tiler em men,
Biraq ol- bir aŇgdik,
EsigiŇnen kirgenimen paŇ klip,
Jrgenimen Ŗerv tartıp, sn qurıp,
Saġan joldas bola almaydı ol mŇgilik.
Blkim, erlik tiler em men tamır aġlan tzimnen,
Erlik sezim biraq seniŇ tabıladı ziŇnen,
Onsuz adam jre ala ma soqpaqtar men jolsızda,
Al suluvlıq tiler edim,

SuluvsıŇ sen onsuz da.

Qaytsem eken?
Men odan da bkil adam aŇsaġan,
Bkil adam san mıŇ jıldar arman etip, ŖarŖaġan,
Azı jetip, al san mıŇı tek elesin tamsaŇan,
Kez kelgenniŇ baqŖasında pispeytin,

31.

**1. SAMED'İN EŖİ AYJANAR İLE
TEKE-TEK**

Duruyor Ŗapkasını eline alıp dŖnceli,
O geceki dŖnceler nerelere alıp gitti bizleri?
...O gece biz senin kız kardeŖinin
On sekizinci doġum gününü kutladık.

Ben sevinip konuŖma yaptım kıza hitap:
-Hayatın mutlu olsun, lale.
Hayat bu:
Kolayla zor karŖına çıkar,
Kayġısı ve sevinci,
GneŖli ve fırtınalı günler.
Bugün iŖte senin doġum gününde yiz
Nasıl bir dilek söylesem kardeŖim?
Sana zenginlik dilerdim, ama bu boŖ iŖ,
Kapıdan girsen de gülerek,
Gezersen de bayram yapıp, güzellik içinde,
Sana olamaz o dostun ebedi.
Belki, kahramanlık dilerdim kökünü alan
sabırdan,
Kahramanlık hissi ama var zaten kendinde,
Onsuz insan yürüyemez darbe ve yolsuzlukta,
Sana güzellik dilerdim,

Zaten güzelsin sen onsuz da.

Nasıl yapsam?
Ben bunun yerine tüm insanlıġın zlediġi,
Tüm insanların binlerce yıl hayal edip,
yorulduġu,
Azı yeten, binlercesi ise sadece hayalde olan,
Her bahçede yetiŖmeyen,

Kez kelgenniñ uvsuna tüşpeytin,
Zor mahabbat tileyinşi men sağan,-
Dep edim.

Tipti sol sät uqpay qaldım sebebin,
Sen ornıñnan kenet atıp turdıñ da:
-Mahabbat joq!- dep kürsindiñ,

Izğar şaşıp qabağın.

Men jüziñe añ-tañ qalıp ejireye qaradım,
Qarap edim, jasqa tolıp ketken eken janarıñ.
-Mahabbat joq!- dediñ tağı,-

Ol- äñşeyin dalbasa,

Ğaşıp dep,

Süyemin dep,

Senem dep,

Adamdardıñ birin-biri aldaytını bolmasa,
Mahabbat joq, ol- äñşeyin dalbasa!
Ayıp- aytpay ne gerek,
Bir kez men de mına siñlim siyaqtı
Uyañ edim,
Suluv edim keremet.
Meniñ asqaq sezimimnen ümitker
Az bolmaytın bizdiñ jatqa jigitter.
Qatal qıyqar tağdırınan tek mahabbat surağan,
Mahabbattı tappay qoyman dep talpınsa bir adam,
Ol men edim.

Biraq bugün sol sezinmen ne qaldı?
Sondağı ümit taldan uşqan japıraqtay joğaldı.
Qazir momın küyevim bar

Jäne eki-üş balam bar,

Jağdayım joq eşteñege alañdar.

Ne işemin, ne kiyemin demeymin,

Herkesin avucuna inmeyen,
Güçlü bir aşk dilerim sana, -
Demiştım.

Hatta o an anlamadım sebebini ben,
Sen yerinden kalktın da:
-Aşk yoktur! – dedin üzgün,

Soğuk rüzgâr geldi yüzünden.

Ben yüzüne şaşırımış baktım,
Baktım, gözyaşına dolmuş gözlerin.
-Aşk yoktur! – dedin bir daha,

Bu sadece bir hayal,

Aşğım diye,

Seviyorum seni,

Güveniyorum diye,

İnsanlar birbirini kandırdığı olmasa,
Aşk yoktur, sadece bir hayaldir bu da!
Söyle, söyleme ne gerek,
Bir zamanlar bende kız kardeşim gibi,
Utangaçtım,
Güzeldim acayip.
Benden ümidini beklerdi ümitli yiğitler
Az değıldi bizim tarafta yiğitler.
Gaddar kaderden tek aşk istese bir insan,
Aşkı bulmadan bırakmam diyen bir insan,
O bendim.

Ama o histen bugün ne kaldı?

O zamanki ümit ağaçtan düşen yaprak gibi
kayboldu.

Şimdi sakın kocam ve iki-üş çocuğum var,

Durumum iyi, düşünmem maddiyatı.

Ne içerim, ne yerim demem,

Mäselesin şeşip alğam qarın menen kömeydiñ.
 Mine, qara, savsaqtarım körinbeydi altınnan,
 Tek bayağı şat qıyal joq san tarapqa şarq urğan,
 Tek bayağı jigitter joq terezemdi torığan,
 Olardıñ da bağı alistav bolğan şıǵar sorınan.
 Kezdeskende jalqav tartqan basın izep ötedi,
 Ulın ertip sonınan.

Jıldar boyı alañdavmen quvatımdı sarqıdım,
 Bosqa şaşım jigerimniñ jarqılım,
 Bosqa şaşım jigerimniñ jarqılın.
 Jer betinde mahabbatıñ bar ekeni şın bolsa,
 Aytşı, käne,

Men nelikten jolıqpadım,

Jarqınım?

Ündemedim,

Tarıǵanday keñisim.

Mosqal körşi javap bedri men üşin.
 -İye, iye, ömiriñe ökpeliñ qarında,
 Oğan biraz sebepter bar,

Tirlikte bir beketter bar kitlin tappay, alınbas.

İriq bermes bögetter bar ne türli,
 ...Almatıdan şıqqan joldıñ barlıǵı
 Otırarǵa bastap alıp barmaytını sekildi.
 Ömirdegi san salalı jolıguv men jüzdesüv,
 Tabısuv men kezdesüv,
 Talpınuv men tüyisüv,
 Tipti keyde odan da özge sezimder
 Mahabbatqa bastap bara almaytını belgili,
 Mahabbat ol-jan men tänniñ tize qosqan erligi.
 Ne boldı eken seni munşa jüdetken,
 Ümit qayda jüregiñe gül ekken?

Meselesini çözmüşüm mide ve boğazın.
 İşte bak, parmaklarım görünmüyor altından,
 Tek yok o zamanki hayal her tarafa yayılan,
 Tek o günkü yiğitler yok pencereye gizli bakan,
 Onların da bahtı uzaktadır bedbahtlılığından.
 Görüştüğünde tembel çekmiş başını eğip geçer,
 Oğlunu götürüp peşinden.

Yıllar boyunca endişelenmeyin kıvancı sarf ettim,
 Boşuna saçtım irademini parlayışını.
 Boşuna saçtım irademini parlayışını.
 Yeryüzünde aşkın var olduğu gerçek olsa,
 Söyle, canım,

Hani ben neden bulaşamadım

Canım?

Ses çıkarmadım,

Daralmış gibi nefesim.

Komşum cevap verdi benim için.
 -Evet, evet hayatına küskünsün kardeş,
 Bunun da biraz sebepleri vardır,

Hayatta var bazı kaleler anahtarı bulunmaz ve
 açılmaz.

Engeller var hiç geçilmez her türlü,

...Almatı'dan çıkan yolların hepsi

Otılar'a götürmediği gibi.

Hayattaki çeşitli görüşme ve buluşmalar,

Görüşme ve buluşma,

Özleme ve sevinme,

Hatta bazen ondan da değişik hisler

Aşka götürmeyeceği besbelli,

Aşk – can ile bedeninin buluştuğu kahramanlıktır.

Ne oldu seni bu kadar çökerten,

Ümit nerede kalbine tohum eken?

Suluvluğın kem emes qoy Bayannan,
 Aqlıñ da kem tüşpeydi Jibekten.
 Sende de bar tım sezimtal köz, köñil,
 Köñili men közderindey özgeniñ.
 Aylı keşte sağan da ayttı ğaşığın
 Ulı Abaydın Toğjanğa aytqan sözderin.
 Ot bop örtep ğqşıqtıqtıñ ıqpalı,
 Ğn qostıñdar...

Jurt quvana quptadı...

Talpındıñdar,
 Alqındıñdar, al biraq
 Odan Qozı, senen bayan şıqpadı.
 Nege bulay?

Ömir baqi bul suraq
 Öter, mümkün, namısıñdı şımşılap.
 Qayda jürse tek öz üş men sarınğa,
 Qajımaytın qar men jeldiñ betinde.
 Mahabbat ta uqsaydı ulı darınğa,
 Şın darındar az ğoy jerdiñ betinde,
 İye, mahabbat-qaysar quzdı jarqıp öter tastı jol,
 Mahabbatta sezim ğana oynamaydı bastı rol,
 Uğa almadıñ sen onı, aynam.
 Jetken jerde talabıñ men aqlıñ,
 Sezimiñ men batılıñ,
 Qırsıqqanda, jetpey qaldı şıdamıñ,
 Ğne, sonıñ kesirinen qanşama jıl jıladıñ.
 Şıdam joqta, tözim joqta,
 Kökiregiñde köziñ joqta,
 Jüregiñde erlik joqta qorğay alar şattığın,
 Mahabbat ta joq, künim!
 Kezder az ba oy görgendi köz körer,

Güzelliğın az değıl ki Bayan'dan,
 Aqlın da eksik değıl Jibek'ten.
 Sende de var hassas göz, gönül,
 Gönlü ve gözleri gibi başkanın.
 Ay'ın parladığı akşamda sana dedi aşığın
 Ulu Abay'ın Togjan'a söylediğı sözleri.
 Ateş olarak yaktı aşık olmanın etkisi,
 Şarkı söylediniz...

Millet sevinerek destekledi.

Gayret ettiniz,
 Çalıştınız, ama fakat
 Ondan Kozı, senden çıkmadı Bayan.
 Neden böyle?

Hayat boyunca bu soru
 Geçer, belki şerefini kamçılıyıp.
 Nerede gezse de tek kendi şarkısını söyleyen,
 Dinlenmez kar ve rüzgârda,
 Aşkta benzer büyük dâhiye,
 Gerçek dahiler azdır bu dünyada.
 Evet, aşk – sert kayayı geçer taşlı yol.
 Aşkta sadece hisler büyük oynamaz rol.
 Anlayamadın aşkı sen.
 Yetiştigi yere gayretin ve aqlın,
 Hissin ve cesaretin,
 İnadın tuttuğunda yetmedi sabrın,
 İşte bunun yüzünden kaç sene ağladın.
 Sabır yoksa, bekleme yoksa,
 Göğsünde göz yoksa,
 Kalbinde yoksa şadlığını koruyacak cesaret
 yoksa,
 Aşk ta yok, canım!
 Az mı zaman oldu düşünceyi gören göz görür,

Otın öziñ jağa almağan,
 Öziñ izdep taba almağan asıldı
 Tappaydı dep nege oylaysıñ özgeler?
 Qaraşı, äne, mına siñliñ siyaqtı
 İnabattı, Albırt äri uyattı,
 Alavlağan jenegi
 Soñımızdan asav urpaq, arındı urpaq keledi.

Olarğa päs bolar äli
 Bizge biyik körinetin töbeler.
 Biz süringen kezeñderden,
 Biz jüzüvge jasqağan özenderden
 Solar jüzip ötedi dep sene ber.
 Buğan kümän keltirüviñ azamattq bolmas ta.
 Bükil adam izdegenmen baqtı jolın, baq jolın,
 Eşkim oñay taba almaydı Abayı men Toğjanın.
 Öytkeni asqaq azamattıq joq jerde,
 Qaysar senim joq jerde,
 Mahabbat ta joq, janım!
 -?
 Ortamızda qaljiñ aytıp bir jigiti,
 Otır edi qalıñ jurttı küldirip.
 Otır edi bizden göri siñliñe
 Jaqın, sırlas ekendigin bildirip.

-Al men taptım Toğjan sındı päk jandı,-
 Dedi ol masañ diril qosıp sözine.

-Öziñ Abay bolmağan soñ,
 Mazalama Toğjandı,-
 Dedi siñliñ jas üyirip közine...
 -?..

Odununu kendin yakamadın,
 Kendin bulamadın aslı
 Bulamadı diye niye düşünmedi başkaları?
 Baksana, işte bu kız kardeşin gibi
 İnce, namuslu ve utangaç,
 Ateşlenmiş yeleği
 Peşimizden asabi nesil, şerefli nesil geliyor.

Onlara daha alçak olur
 Bize yüksek görünen tepeler.
 Bizim süründüğümüz zamanlardan,
 Bizim yüzmeye çekindiğimiz nehirlerden
 Onlar yüzerek geçer diye inan sen.
 Buna kuşkulanmaya gerek yok.
 Tüm insanlar arasa da baht yolunu,
 Hiç kimse bulamaz Abay'ı ve Togjan'ın.
 Çünkü, yüksek insanlığın olmadığı yerde,
 Cesur inancın olmadığı yerde,
 Aşkta yoktur, canım!
 -?
 Aramızda şaka yapıp bir yiğiti,
 Oturuyor idi milleti güldürüp,
 Oturuyordu bizden daha yakın kız kardeşine
 Yakın, sırdaş olduğunu bildirip.

-Ben buldum Togjan'ı güzel temiz canlı,
 Dedi o bana seslenerek.

-Kendin Abay olmadığın için,
 Uğraştırma boşuna Togjan'ı,
 Dedi kız kardeş gözüne yaş alıp...
 -?

32.

2.ĞAYŞA

Ğayşa jeñgey süygen jarın atandırdı maydanga...
 Sengen jürek sertten oñay tayğan ba?
 Sogıs bitti.
 Al küyevi kelmedi.
 Üş jıl kütti.
 Bes jıl kütti...
 Öldi degen suvıq sözge senbedi.
 Tumanğa orap tilekti,
 Tağı tört-beş jıl ötti.

Tätti armanın köñiline toq sanap,
 Küte berdi sağat sanap, sät sanap,
 Keyde avsar tağdırına nala bop,
 Kökireginde mazdap, , uytqıp janadı ot.
 Tım qurısa,
 Tım qurısa, quday-ay,
 Aldanış qıpotırattın bala joq.

Artsa da ümit bir künnen soñ bir künde,
 Jalğız janğa jaraspaydı külkiñ de.
 Bolmadı ğoy.
 Bolmağan soñ aqırı
 Körşi qartqa erge şıqtı bir tünde.

Sol tün tınış uyıqtadı,
 Jana ümitin jağıp bir,
 Kevdesine qanağattan tağıp gül...
 Al tañerteñ arman bolğan küyevi
 Terezeni qağıp tur.

32.

2. GAYŞA

Gayşa yenge sevdiği yarısını gönderdi cepheye...
 İnanan yürek sözünden vazgeçmiş mi?
 Savaş bitti.
 Kocası ise gelmedi.
 Üç sene bekledi.
 Beş sene bekledi...
 Öldü denen soğuk söze inanmadı.
 Sise kaplayıp dileği,
 Daha dört-beş sene geçti.

Tatlı hayal gönlüne yeterli gördü,
 Bekledi saat, an sayıp.
 Bazen değişir kaderinde bir şeyler,
 Göğsünde devam ediyor yanmaya ateş.
 Hiç olmazsa,
 Hiç olmazsa, Allah'ım,
 Kandırmak için kendini evlatta yok.

Eklese de ümit bir güne ikinci günü,
 Yalnız cana yakışmazdı gülmekte.
 Olmadı ki.
 Olmadı da sonunda

O gece sakin uyudu,
 Yeni ümidini parlattı,
 Göğsüne kanaatten yaktı gül...
 Sabah ise hayal olan kocası
 Pencereyi çaldı duruyor.

Ğayşa sorlı küyip ketti bul qorlıqtı körgende,
 Tastay qatıp qaldı tilsiz, esten tana üderip,
 Sonan keyin şaşın jayıp jiberip,
 Küyeviniñ ayağına quladı.
 Qulap jatıp ağıl-tegil jıladı,
 Jılap jatıp zarladı,
 Özin- özi jerde soğıp, qarğadı.

...Mahabbattıñ qum sekildi minezi joq sırgıma,
 Jürgenimen köp opdıq jep aldanıp...

Ğayşa kenet ornınan süyretilip turdı da,
 Bir ğana oyğa taban tirep tübirli,
 Tüv eñiste tasıp jatqan doldanıp,
 Asav Aqsuv özenine jan uşıra jügirdi...

Bağalasañ- mahabbattı bağala,
 Bağalasañ- mahabbattı bağala...
 Säldeñ keyin sorlınıñ
 Oramalı ğana jattı jağada.

Gayşa zavallı yandı bu horluğı gördüğünde,
 Taş gibi dondu dilsiz, aklımı kaybedercesine,
 Ondan sonra saçını yaydı,
 Kocasının ayağına yıkıldı.
 Ağladı yoğun bir şekilde,
 Ağlayıp çığlıklar attı,
 Kendi kendini yerden yere vurup beddua etti.

...Aşkın kum gibi karakteri yok kaymak için,
 Kaderden çok zor durumları atlatıp kandırılrsa
 da...

Gayşa yerinden kalktı sürüklene,
 Tek bir düşünceye daldı noktalı,
 Yokuşta sert biçimde akan,
 Asabi Aksu nehrine canını uçururcasına koştu...

Değerlendirirsen – değerlendir aşkı,
 Değerlendirirsen – değerlendir aşkı...
 Biraz sonra zavallının
 Sadece başörtüsü yerdeydi yakada.

33.

3. TÜRKİSTAN AÑIZI

Mizam tüsip, küz qızıǵı qalğan kezde azayıp,
 Türkistanda bir eskertkiş boy köterdi ğajayıp.

Künnen- künge kelbettenip, künnen-künge sän
 qurıp,
 Nän eskertkiş boy köterdi juttı özine tañ qılıp.

San mıñdağan qul- qutandar erteli- keş tınbastan,
 Sar dalanıñ kevdesine jazıp jattı bir dastan.

33.

3. TÜRKİSTAN EFSANESİ

Mizan dizip, güz nimetleri azaldığı zamanda,
 Türkistan'da bir abide duruyor acayıp.

Günden güne heybetleşip, gün geçe güzelleşip,
 Büyük anıt kalktı ayağa milleti şaşırtıp.

Sayısız kul-köle çalıştı durmadan,
 Büyük bozkırın göğsüne yazdı destan.

Mereyi asqan zarlı dastan sekildi edi ol
degenmen,
İran, ündi elderinen jetkizildi meberler.
Jalınına temir balqıp, ilevine tas köner,
Has şeberler arasında bolatın bir jas şeber.

Ol turalı jurt aytatın:

“ Öneriniñ örti bar,
Quday qalay jarılqaymın dee, ärine, erki bar.
Savsağınıñ salımı bar, sosın, ätten, börki bar...
Al äytpese, qızda sirek kezdesetin körki bar”.

Qayran şeber qalbaş qağıp, erkin alıp tınısın,
Basqarıp jür eskertkištiñ oyu- örnek jumısın.

Qor beynetten jurt keşkilik dem alğanda boldırıp,
Türkistandı türlendirip än bastaytın sol jigiti.
Ol än salsa, qapas, tuyıq kevdesinde jel turıp,
Birde jarın, birde anasın köz aldına keltirip,

Basıbaylı betpan muñı säl de bolsa kertilip,
Qul- qutandar jadırasıp, qalatın bir serpilip.
Ol än salsa, uzaq tündi kirpik ilmey atırğan,
Sävkeleli qız şığatın şettegi altın şatırdan.

Tilek sayın tizgindesken netken iñkâr ömir bul,
Sol boyjetken baldızı edi qaharlı Aqsaq Temirdiñ.

Miñdet avır, Han buyırığı mämilege qaray ma?
Ğimarattıendi az künde bitirgen jön qalay da.
Şeberlerdi ıqılastap, ıntalamaq niyetpen,
Han olarğa baldızınıñ qızmetin sıy etken.

Şöhreti aşmış destan gibiydi o,

İran, Hindistan devletlerinden getirildi ustalar.
Ateşine demir erir, elinde taş itaat eder,
Has ustalar arasında vardı bir genç usta.

Onun hakkında derdi millet:

“Hünerinin ateşi var,
Allah bağışlarım derse tabi bağışlar hüneri.
Parmaklarının yeteneği var ve şapkası vardı...
Yoksa da, kızda bile seyrek görünen yakışıklılığı
vardı”.

Hayran usta hür bir şekilde,
Yönetiyor inşaat işlerini.

Hor işten millet nefes aldığında akşam,
Türkistan’ı renklendirip şarkıya başlardı bu yiğit.
O şarkı söylese, kafes, dar göğsünde rüzgâr
kopardı,
Bir yarı, bir anasını göz önünde görürdü,

Çok ağır olan kaygısı az da olsa eksilirdi,
Kul-kölelerde gülümseyerek bir rahatları.
O şarkı söylese, uzun gece boyunca kirpiğini
kapatmayan,
Kız şapkalı bir kız çıkardı altın renkli çadırdan.

Dilekle çakışan nasıl inkâr hayat bu,
Bu genç kız baldızı idi sert Aksak Timur’un.

Görev ağır. Han buyruğu bilgiye bakar mı?
Binayı artık az günde bitirmek doğru olurdu.
Ustalara heves verip, gayretlendirmek için,
Han onlara baldızının hizmetini bağışladı.

Han baldızı- Mārziya aruv işke bügip muratın,

Künde tüste şeberlerge suvsın äkep turatın.

Sırt közderdi qaldırmayın deydi me örttiñ ötine,

Pañ boyjetken juqa ğana perde usataytın betine.

Güjban tağdır ıyığına neni artsa da könerdey,

Şeber jigit Mārziyağa ğaşıq edi ölerdey.

Ğaşığıñıñ ayday jüzin bir körüvge tasmandı,

Birde suvsın äkelgende perdesine qol saldı.

Qız qımsınıp turıp qaldı, turıp qaldı külimdep,

Alma beti gül-gül tolqıp, oymaq erni dirildep.

Sosın, lām dep til qatpastan, erkin basıp şetkeri

Özine arnap ornatılğan aq şatırğa bettedi.

Mosqal şeber küyip-pisti:

“ Qarağım-av, muniñ ne,

Köpsingeniñ osı nursız şabatalı küniñ be?

Sezimiñniñ tözim jibin albırttığıñ qıydı ma,

Endi qayttiñ,

Älde basıñ ökpeli me ıyığına?

Pitinäli bolmaq endi sağan mına atar tañ,

Erteñ erte Aqsaq Temir oraladı sapardan.

Bolğan jaydı baldızı oğan aytpay, sirä, turmaydı,

Ayttı, bitti, janiñ onda jahannamğa zırlaydı.

Solay, ulım. Ämirşiden endi raqım izdeme,

Biraq seniñ kesapatıñ soqpay ketpes bizge de”...

Han baldızı – Marziya güzel içine saklayıp
servetini,

Her gün ustalara içecek getirirdi.

Dış gözleri ateşin vermemek için içine,

Genç kız ince perde tutardı yüzüne.

Zor kader omzuna neyi verse de itaat edercesine,

Usta yiğit Marziya’ya aşk idi ölürcesine.

Aşkının Ay gibi yüzünü görmeye çalıştı,

Bir geldiğinde perdesine elini uzattı.

Kız durdu, durdu kaldı gülümseyip,

Elma yüzü çiçek açtı, dudakları titreyip.

Sonra, lam diye konuşmadan bastı adımını geri

Kendisine tahsis edilen çadıra yöneldi.

Usta sinirlendi:

“Canım bu işin ne?,

Çok mu gördün bu nursız günümü?

Hissin sabır ipini kızgınlığın mı çıktı,

Şimdi ne yaptın,

Yoksa başın küs mü omzuna?

Fitneli olmak şimdi sana bu şafak,

Yarın erkenden Aksak Timur geliyor seferden.

Olan durumu baldızı ona söylemeden durmadı,

Söyledi, bitti, şimdi canın cehenneme fırlar.

Öyle oğlum. Artık Emir’den merhamet arama,

Ama senin zararın dokunmadan kalmaz bize

de”...

Jigit bop-boz. Qanı qaşıp sözün zorğa bastadı,
(Bedersiz burın qalay sezbey kelgen dostarı).

-Tuvızqandar,

Qamdanayıq,

Amal- ayla jasayıq...

Birey ayttı:

- Bugün tünde uyımdasıp qaşayıq!

Kelisildi. Biraq, biraq... jön boldı ma qaşqanı?

Han askeri quvıp ustap zıdanğa äkep tastadı.

Endi neniñ mäni qaldı.

(Muñdan, meyli, muñdanba? !)

Erteñgilik Märziyadan hat kep tüsti zıdanğa.

Jigit jıldam oqıp şıqtı dir-dir etip qoldarı,

Qızdıñ hatı mınav edi sondağı:

“Bir künde aşıp mineziñniñ bar qırım,

Tez söndirdiñ jigeriñniñ jarqılın.

Unap edi batıldığıñ alğaşqı,

Tırazaylap qaşqanıñ ne, jarqımın?

Jarılday sağan kuştar sezinmen,

Özimdi- özim tusavlavşı em mözimmen.

Ölimnen de qqymıqpğağan milekti

Qalay oqıy almağansıñ közimnen?...

Önerin bar qarağan jurttan qanbağan,

Äniñ anav aspanımda samğağan.

Quday sağan bärin berip,

Tek qana

Erlük bermey qoyğanına mañ qalam.

Endi bəri öşti,

Söndi.

Dalbasa.

Yiğit yüzü boz-boz. Kanı kaçmış sözü zor
başladı,

(Cesaretsiz olduğunu nasıl hissetmemiş dostları).

-Akrabalar,

Hazırlanalım,

Çare arayalım...

Birisi dedi:

-Bugün gece birleşe kaçalım!

Anlaştılar. Ama, ama ... doğru mu oldu kaçması?

Han askeri kovaladı yakaladı ve zindana attı.

Şimdi neyin manası kaldı.

(Kaygılan, yoksa kaygılanma?!)

Yarında Marziya'dan mektup geldi zindana.

Yiğit acele okudu titreyerek kolları,

Kızın mektubu şuydu sonraki:

“Bir günde açtın huyunun tüm uçlarını,

Tez söndürdün iradenin parlayışını.

Hoşlanmıştım cesaretinden önce,

Toplanıp kaçman neydi be canım?

Patlayacakmış gibiydi sana olan hissım,

Kendi kendimi tutardım zor bu histen.

Ölümden de çekinmeyen dileği

Nasıl okuyamadın gözümden?

Hünerin var bakıp dindiremediği milletin,

Şarkın işte semamda uçan.

Allah sana hepsini verip,

Sadece

Cesaret vermediğine şaşırıyorum.

Şimdi hepsi bitti.

Söndü.

Boşuna.

Amal qañşa, öz senimim andasa?!
 Sen öldi dep ökinbeymin.
 Ätteñ-ay,
 Bitpey qalğan mına eskertkiş bolmasa!

Bulaq ömir sürgenimen quraqsız,
 Sezim ömir süre ala ma muratsız?
 Jüreginde erligi joq adamnıñ
 Barlıǵı da mahabbatqa muraqsız!”

Çarem nedir, kendi güvenim kandırsa?!
 Sen öldü diye pişman olmam.
 Ne yazık ki,
 Bitmeden kalacak bu anıt!

Kaynak yaşasa da kuraksız,
 His yaşayabilir mi muratsız?
 Yüreginde cesareti olmayan adamın
 Hepside aşka sabitsiz!”

34.

TUSINISUV TEOREMASI

Kelip jatır, ketip jatır darındar...

Qara bulttay qayǵı japtı bölmeni.
 Adamzattıñ alǵır, ulı qıranı
 Lev Tolstoy jatır edi ölgeli.
 Äyeli kep qolın süyip, jıladı:
 “Tejey almay minezimniñtasırım,
 Öziñmenen ötti jartı ğasırım.
 Men beybaqtı keşire gör.
 Künäm köp...
 Keşire gör,
 Keşire gör, aslım?!”

Ötken künin oymen şolıp alıstan
 Ünsiz, iştey kübirledi danışpan:
 “Jä, kempirim,
 Jasıñdı tıy,
 Jetti endi,
 Jılap eşkim qayıra almas ötkendi.
 Qaşım senen...
 Sağan jaqın jürgense,
 Jalǵız senen qaşım ba eken men biraq...”

34.

ANLAMA TEORİSİ

Geliyor, geliyor dahiler...

Kara bulut gibi kapladı kaygı odayı.
 İnsanlığın önde, ulu şahını
 Lew Tolstoy yatıyordu öleli.
 Eşi geldi ağladı:
 “Durduramadın huyumun selini,
 Kendinle geçti asrın yarısı.
 Ben bedbahtı affet.
 Günahım çok...
 Affet,
 Affet, aslım benim?!”

Geçen gün düşünce ile geçti uzaktan
 Sessiz, içten seslendi dahi:
 “Yahu, karıcığım,
 Gözyaşını durdur,
 Yeter artık,
 Ağlayıp, kimse döndüremez geçmişini.
 Kaçtım senden...
 Sana yakın olacağıma,
 Yalnız senden mi kaçtım ben acaba...”

.....
 Reseyden bölünbestey boldım-aq,
 İz bastadım kürtik qardı ombılap.
 Külli älemdi tamsandırğan aqlım
 Senen qoldav tappağanı qorlıq-aq.
 Bir şındıq bar eşkimniñ joq talası-
 Ul- qızımniñ boldıñ ğaziz anası.
 Qartayğanda tüsinispey, ätteñ-ay,
 Jolumızdıñ qırsıqqanın qaraşı.
 Dey almaymın: “Mandayımniñ sorısıñ...
 Qamqorım bop sozdıñ qanşa qol uşın.
 Biraq meni tüsinbediñ.

Tüsinüvge jäne de

Tırıspadıñ...
 Keşirmeymin sol üşin,
 Keşirmeymin sol üşin ...”
 Külli adami pendelikpen alısқан
 Qıran oyı turaq tappay ğarıştan,
 Äyeline qarap tereñ kürsine,
 Mäñgilikke közin jumkdı danışpan.
 Qayda,
 Qayda
 Köñil sırn közden uğar näziktik?
 Üş ölçem bar-
 Biyiktik pen tereñdik, keñdik (yaki jazıqtıq).
 Bul üşevin bağalamav- közsizdik häm kereñdik.

Al tüsinbey...
 Baqıtsızdıq bolar ol.
 İye, adamdıq qatınasta juq äli de sara jol.

Oñay emes,
 Onay emes bul eges,
 Qaşan bolsın birlik jolı burıstav.

.....
 Rusya’dan ayrılmaz gibi oldum ben,
 İz başladım ben karı basarak.
 Tüm dünyayı şaşırtan aqlım
 Senden destek görmemesi yazık olmuş.
 Bir gerçek var kuşkusuz –
 Oğlum ve kızımın oldun sen aziz anası.
 Yaşlandığımda anlaşımadık ne yazık ki,
 Şansımız olmamasına baksana.
 Diyemem: “Alnımın belasısın...
 Destek eli ne kadar uzattın kaç kere.
 Ama beni anlamadın.
 Anlamaya da
 Çalışmıyorsun...
 Affetmem bunun için,
 Affetmem bunun için,
 Tüm insanlık, insanlık hali
 Şahin düşüncesi durak bulamadı uzaydan,
 Eşine bakarak derin nefes aldı,
 Ebedi gözünü yumdu dahi.
 Nerede,
 Nerede
 Gönül sırn gözden anlayan incelik?
 Üç ölçüm var –
 Yükseklik ve derinlik, genişlik (yada düzlük).
 Bu üçü değerlendirmemek – gözsüzlük hem
 sağırılık.
 Anlamamak ise...
 Bahtsızlık olur işte.
 Evet, insanlık ilişkide yok hala da doğru yol.

Kolay değil,
 Kolay değil bu görüntü,
 Ne zamanda olsa birlik yolda yanlış olur.

Kerek deseñ, tüsinbestik kinä emes,
Qılmıspen teñ- tüsinüvge tırıspav.

Oh, qanşama bulaqtardı jurt tüsinbey suvaltı.
Söytip, qanşa bāyterekti quvarttı.
Oh, qanşama ulıardı jurt tüsinbey öltirdi,
Söytip, mına tırşılıkke ülken ziyan keltirdi.

Bruvnonı otqa jaqqan,
Galileydi sotqa tartqan,
Birjan saldıñ arqan baylap qolına,
Jılan bolp Ulıqbektiñ iyirilgen jolına
Tüsinbestik edi ğoy.
Sonıñ bāri adamzattıñ sorına.

Tüsinbestik az jaydı ma qanatın?
Munan asqan naa bar ma
Ulı Abaydı sabağan da
Tüsinbestik bolatın.
Talentına tamsandırğan talaydı
Jazğan şaqta Avezov sol “Abaydı”,
“Bul tuvındı şığa almaydı beleske”, -
Dep qulşına qarşılacaq,
Qıyas oyğa qamşı qosqan
Tağı da sol tüsinbestik emes pe?

Al Avezov jolsızdıqqa bul sındı
Izalana qol siltep,
İştey, ünsiz kürsindi:
“Tüsinetin halıq aman bolsın”, -dep.

Ötken –ötti.
Biraq bāri esepte.
Qanday azap- uğıspav.

Gerek dersen, anlaşmazlık suç değıl,
Cinayetle eşittir – anlamaya çalışmamak.

Oh, ne kadar kaynağı millet anlamadan yok etti.
Öylece, kaç kavağı çürüttü.
Oh, kaç büyüğü millet anlamadan öldürdü,
Öylece, bu hayata büyük zarar getirdi.

Bruno’yu ateşe yaktı,
Galileo’yu mahkemeye çekti,
Birjan şairi halat bağlayıp koluna,
Yılan olup Uluğbek’in döşenmiş yolunda
Anlaşmazlık idi bu.
Bunun hepsi insanlığın belasına.

Anlaşmazlık az mı yaygınlaştı?
Bundan fazla öfke mi var,
Ulu Abay’ı dövdüler de
Anlaşmazlık olmuştu.
Dâhiliği herkesi şaşirtan
Yazdığı zaman Avezov o “Abay” romanını,
“Bu eser çıkamaz yayına”, -
Diye var gücüyle karşı çıktılar
Ters düşünceye kaç eklediler
Daha bu da anlaşmazlık değıl mi?

Avezov ise şanssızlığa bu eleştiriyi
Kızarak umursamadı,
İçinden, sessiz üfledi:
“Anlayacak millet sağ olsun”, - dedi.

Geçmiş geçti.
Ama hepsi hesapta.
Nasıl azap, – anlaşmamak.

Tüsinbegen kinäli emes desek te,
 Qılmıspen teñ- tüsinüvge tırıspav.
 Tüsinbestik-sekildi bir kök tuman
 Sol kök tuman tuvdıradı köp kümän.
 Bir jas darın köterilse minbege,
 Jurt tüsinbey qalmasa eken dep turam!

Bayqaymısıñ,
 Bayqaymısıñ
 Mına ğajap tamaşanı:
 Bir adamğa baylanıstı bir adamnıñ bolaşağı.
 Bayıppen köz jiberseñ asav jıldar örisine,
 Bir adamğa baylanıstı bir adamnıñ jeñisi de.
 Bul zamanıy qağıydanıñ mümkin be eken
 könermegi,
 Qozı Qörpeş aman tursa, Bayan Suluv öler me
 edi?
 İsataydı jeñbese jay, mahabbetti jeñer me edi,
 Qayran aqın tağdırınıñ soqqısına köner me edi?
 Qayran aqın- suñqar qıyal, narkesken oy,
 Batıl arman,
 İsataydan ayrılğanda jer bavırlap jatıp aqlan.
 Budan asqan qayğılı tün qonğan emes basına onıñ
 Dosı barda alşısınan turuvşısı edi asıǵı anıñ.
 O, sumdıq-ay,
 Javlıq sezim para sattı panalaptı,
 İsataydıñ ölümimen mahabbetti jaralaptı...
 Qadirlim-av,
 Köz jiberşi asav jıldar örisine,
 Bier adamğa baylanıstı bir adamnıñ jeñisi de.
 Keyde meni muqatpaq bop javlar seni
 jamandaydı,

Anlamayan suçlu deǵıl desekte,
 Cinayetle aynı – anlamaya çalışmamak.
 Anlaşmazlık – mavi sis gibidir
 O mavi sis doğurur çok kuşku.
 Bir genç dahi çıksa minbere,
 Millet anlamazdan gelmesin diyorum!

Farkında mısın,
 Farkında mısın
 Bu acayip manzarayı:
 Bir insana baǵlı bir insanın geleceǵi.
 Geriye dönük bakarsan yıllara,
 Bir insana baǵlı bir insanın zaferi de.
 Bu zamanı kaidenin mümkün mü gelişmesi,
 Kozı Körpeş saǵ olsa, Bayan güzel ölür müydü?
 İsatay'yı yenmese düşman, Mahambet'i yener
 miydi,
 Hayran şair kaderinin darbesine itaat eder miydi?
 Hayran şair – şahin hayal, adil düşünce,
 Cesur hayal,
 İsatay'dan ayrıldığında yerin altına beraber gitti.
 Bundan fazla kaygılı gün doğmamıştı onun
 başına,
 Dostu varken hep doğru yönde olurdu işleri.
 Oh, dehşet,
 Düşmanlık his feraseti ev yapmış,
 İsatay'ın ölümü ile Mahambet'i yaraladı...
 Saygın adamım benim,
 Gözünü gezdir asabi yıllar içine,
 Bir insana da baǵlı bir insanın zaferi de.
 Bazen benimle dalga geçmek için seni bana
 kötülüyorlar.

Al eger sen jamandalsañ, bul, ärine, mağan qayğı.
Basımızğa şıyır-şıyır kün tuvğanda küstanalı,
Keyde meni jeñüv üşin javlar sağan küş saladı.

Tayğaq ömir joldarında süringende tirek alar,

Süyenişim sen ekenin aytpastan-aq biledi olar.
Älemniñ bar ajarınan bizge dostıq sımbattılav,

Men jadırap jürsin deseñ,

Sen mıqtıbol, qımbattım-av

Sen kötülensen ise, bu tabi ki bana kaygı.

Başımıza geldiğinde çok kötü günlerde,
Bazen beni yenmek için düşmanlar sana sarf
ediyor güçlerini.

Kaygan hayat yollarında süründüğümüzde destek
alır,

Desteğimin sen olduğunu onlar bilirler.

Älemin tüm güzelliğinden bize dostluk daha iyi
görünür,

Ben parlasın desen,

Sen güçlü ol, değerlim benim

35.

EVERESTKE ŞIĞUV

Qadalğan köz talarlıq,
Jiger otın janar ğıp
Everestke şıqqandardıñtizimi
Savsaqpenen sanarlıq.

Mahabbat ta şıñ siyaqtı:
Kün jaqındap qasına,
Bult qonatin tasına,

Qıran tektes jandar ğana
Şığa alatın basına...

.....

Beri bitti.

Qulaydı arman davıl jıqqan qayıñşa,
El külmey me essiz ürey ıqpalına boy ursa?!
Özin-özi öltürüvge tiyisti edi Tranzey
Sol kezdegi ämirşiniñ qatal zañı boyınşa.

35.

EVEREST'E ÇIKMA

Yoğun çalışan göz yorulur,
İradenin ateşini yakıt yapıp,
Everest'e çıkanların sayısı,
Parmaklarla sayarlık.

Aşkta zirve gibi.
Güneş yaklaşır yanına,
Bulut konar taşına,

Ve sadece kartal gibi canlılar
Çıkabilir başına...

.....

Her şey bitti.

Düşer hayal fırtınanın kopardığı kavak gibi,
Millet gülmez mi aklını kaybedercesine gitse?!
Kendisini öldürmesi gerekiyordu Tranzey
O zamanki emirin sert kanununa göre.

“Meni aylanıp öte almaytın kezeñge tap boldıñ ba?”

Degendey-aq jarq-jurq etip qanjar jattı aldında.

“Qaysar Rim zañı solay,

Köziñdi endi qurt, batır”,-

Degen sözdi oymen aytıp, biraz adam sırtta tur.

Bölme del-sal, jürip jatır ömir, ölim talası,
Al qanjarğa qol barmaydı, bul azapqa qaraşı.
Gülzar tirlik qıymastıqpen jumıyğanda qıyılıp,
Eñ bastapqı qatqıl oyı birte-birte suyılıp,
Dir-dir etip, degbiri uşıp qalşıldadı beyşara,
Hamısına tirek eter erlik tappay küyini.

Osı sätte kirip keldi Ariya,

Aqşa qarday appaq kölek kiyyinip,

Janarınan jan tepbeter nazd sävle quyılıp.

Asqaq ustap, suñğaq boyun simbattı,

Turanzeyge äyel bılay til qattı:

-Quday sağan erkek degen at bedri,

Dävlet berdi,

Ataq berdi,

Baq berdi.

Şarañ qanşa, endi sonıñ bärimen,

Qoştasatın şaq keldi.

Kimekpisiñ qorqaq atın noqta gıp,

Qalsın deseñ erkek atıñ saqталıp,

Esiñdi jiy, aynam meniñ, esiñdi jiy, qamıqpa,

El mazağın köterüvden ölim avır bolıp pa?!

Yılan mağan,

Tipti tük te qıyındığı joq munıñ,

“Beni dönüp geçemeyecek zamana mı denk geldin?”

Denildiği gibi – parlayıp yatıyordu hançeri önünde.

“Sert Roma kanunu böyle,

Artık kaybol, bahadır”,-

Denilen lafı düşünceyle söyleyip, duruyor dışarıda bayağı adam.

Oda dağınık, gidiyor hayat, hayat mücadelesi,
Hançere ise gitmiyor eli, bu işkenceye baksana.
Rengârenk hayat kıyamadan göz kırpmıyor,
En baştaki düşüncesi gitgide gidiyor,
Titreyerek titredi biçare,
Şerefine destek yapacak kahramanlık bulamadan üzüler.

Bu anda girdi içeriye Arriya,

Beyaz kar gibi gömlek içinde,

Yüzünden can avutacak nazlı nur geliyor.

Yüksek tutup, güzel boylu bedenli,

Tranzey’ye kadın şöyle dedi:

-Tanrı sana erkek denen ad vermiş,

Güç vermiş,

Şöhret vermiş,

Baht vermiş.

Ama çare yok artık,

Bunlarla vedalaşacak zamanın geldi.

Giyeceksen korkak atı nokta diye,

Kalsın erkek denilen adın,

Kendini topla, canım benim, kendine gel, üzülme,

Milletin alayını kaldırmaktan ölüm daha mı zor olmuş?!

İnan bana,

Hatta hiçte zor değildir bu,

Batıl usta qanjarıñdı,
 Batıl usta, şoqtıǵım!
 Ezdik minez sınǵa túspey qoysın qaydan bayqala,
 Qıyındıqsız kelgen baqıt keter kezın ayta ma?
 Bul erligiñ bolsın seniñ eñ alǵaşqı, eñ soñǵı,
 Käne, meniñ qıyılımdı qaytala!

Ariya aruv Tranzeyge oyılı közin oynata,

Jüzin güldey jaynata,
 Küle qarap, turdı daǵı qanjarın,
 Jüregine suǵıp aldı boylata...

Şuvlı, davlı pikir tastap artında,
 Bir-birine qol sozısqañ qalpında,
 Birazdan soñ eki beyne jattı ünsiz...
 Kemitpegen tipti qorqaq küyeviniñ narqın da
 Ulılıq bar sol äyeldiñ dañqında...
 Biraq maqtav qajet te emes altınǵa.

Cesur tut hançerini,
 Cesur ol!
 Güçsüz huy nasıl çekmesin dikkati,
 Zorluksuz gelen baht gideceǵı zamanı söyler mi?
 Bu kahramanlığın olsun senin en ilk ve en son,
 Hadi, benim hareketimi tekrarla!

Arriya güzel Tranzey'ye düşünceli gözünü
 oynattı,
 Yüzünü çiçek gibi açtı,
 Gülerek baktı, kalktı ve hançerini,
 Yüregine sokup sapladı...

Sesli, sessiz fikirler bıraktı peşinden,
 Birbirine ellerini uzatmış vaziyette,
 Biraz sonra iki beden yatıyordu sessiz...
 Azaltmadı hiçte korkak kocasının değerini
 Büyüklük var o kadının şöhretinde...
 Ama övgü lazım değil de altına.

36.

JİGİTTİÑ EKİ SİPATI

Kim qayrattı,
 Kim kime asqar tulǵa,
 Mümkün be eken taǵdırdan bas tarutuvǵa?
 Netken ğajap-
 Biyikten qulaǵan tas
 Sınǵanımen, kaladı tas qalpında.

36.

YİĞİDİN İKİ SIFATI

Kim gayretli,
 Kim kime yüksek şahıs,
 Mümkün müdür kaderden baş çekmek?
 Nasıl mucize –
 Yüksekten düşen taş
 Kırılsa da, kalıyor taş şeklinde.

Quzar şında,
Oypaında,
Buralaında
Talaylardı sın kütüp turadı alda...
Bıt- şıt bolıp ketpey me qam kesekter
Kip-kişkentay jıradan qulağanda,

Avlan tağdır berilgen ul adamğa,
Eseginen ez jigit qulağanda,
Jubatıñdar,
Ayañdar,
Öytkeni onıñ
Qum bop keter jigeri jılağanda.

Avlan tağdır berilgen bul adamğa,
Tulparınan er jigit qulağanda,
Jubatpañdar!
Er adam ot- jigerin
Namısına janıydı jılağanda.

Kaya zirvede,
Ovada,
Dağ içinde
Çok milleti sınav bekliyor önünde...
Darma-dağın olmuyor mu parçalar
Küçük yükseklikten düştüğünde.

Büyük kader verilmiş bu adama,
Eşeğinden düştüğünde zayıf yiğit,
Avutun,
Esirgeyin,
Çünkü onun
Kum olup gider iradesi ağladığında.

Büyük kader verilmiş bu adama,
Atından düştüğünde cesur yiğit,
Avutmayın!
Erkek adam iradesini
Şerefine dokunur ağladığında.

37.

SUPUVPIQTI SEZİNÜV

Nemese

Ğabiden Mustafin men Qarttıq Jaypı

Äñgime

Nar köñildiñ jastığı ma,
Älde oyanğan arman ba,
Jüz jasağan Jambıl aqın keşegi,
O, keremet,
Grüvziyağa barğanda,
Bir suluvğa ğaşıq boptı desedi.
-Mine, nağız büginginiñ batır,

37.

GÜZELLİĞİ HİSSETME

Veya

Ğabiden Mustafin ile Yaşlılık Hakkında

Sohbet

Geniş gönlün gençliği mi,
yoksa uyanan hayal mi,
Yüz sene yaşamış Jambıl şair dünkü,
Oh, şahane,
Gürcistan'a gittiğinde,
Bir güzele aşık olduğunu söylüyorlar.
-İşte, gerçek bugünün kahramanı,

Qatal vaqıt qariyanı sala almaptı-av tezine.

Netken qaysar suluvlıq bul, -

Dep bir orıs aqını

Jas alıptı közine.

İyä, qarttar bar ağrımağı armanan,

Jigerimen dur silkintken dalanı.

Suluvlıqtı sezinüvden qalğan jan

Bärinen de qaladı.

Jer betinde jel öşirgen iz az ba,

Jigersizdiñ örisi ärkez tar bolğan.

Kim jas,

Kim qart?

Vaqıt özi irikter,

Er köbeysin at qıp miner qıyaldı.

Qarttıq- ottıñ azayuu,

Otı azayğan jigitter

Qay kezde de qoğam üşin ziyandı.

Baqıttısıñ är tañ sayın köziñdi

Suluvlıqqa suvaruvdan qaşpasañ.

Qartaydım dep alday körme öziñdi,

Qarttıq jaspen ölşenbeydi aşqaşan!

Sert zaman ihtiyarı itaat ettirememiş kendisine.

Nasıl bir cesaretle güzellik bu, -

Der bir Rus şairi

Gözyaşları gelmiş gözüne.

Evet, var ihtiyarlar beygiri hayalden,

İradesi ile şaşırtmış bozkırları.

Güzelliği hissetmeyen can

Hepsinden de mahrum kalır.

Yeryüzünde rüzgarın sildiği iz mi az,

İradesiz mekânı her zaman dar olmuş.

Kim genç,

Kim yaşlı?

Vakit kendisi ayıklar,

Er çoğalsın at edip hayali.

Yaşlılık – ateşin azalmasıdır,

Ateşi azalmış yiğitler

Bunlar her zaman toplum için tehlikeli.

Bahtiyarsın her tan geçtikçe gözlerin

Eğer güzelliğe bakarsan.

Yaşlandım diye kandırma kendini,

Yaşlılık gençlikle kıyaslanamaz hiçbir zaman!

38.

ÖZENDER

Mıñbay İleskke

Än tuvadı murattan,

Oy tuvadı suraqtan,

Nebir ülken özender bastaladı bulaqtan.

38.

NEHİRLER

Mıñbay İlesk'e

Şarkı doğar murattan,

Düşünce doğar sorudan,

Ne kadar nehir başlar kaynaktan.

Biraq sonıñ barlıǵı jete almaydı teñizge,
Joǵaltadı özdi-özin, tüsedı de köp izge.
Ömir keyde tım qatal, ömir keyde tuyıqtav,
Key özenniñ jolına böget boldı biyik tav.
Ebir asav, asıǵıs, şuvlı özender aq tarlan
Aǵıp-aǵıp barǵan da, qumǵa siñip joq bolǵan.

Jolsızdıq pen jönsızdı jalıqtı köz körüvden,
Qutqar anav özendi qumǵa siñip ölüvden,
Qutqar anav aqquvdı sol özenen jerüvden,
Aǵın suvdan zerigip, şalşıq suvǵa senüvden.
Özen bolu ülken sın,
Baqıt emes ol da asa,
Teñizge aǵıp baruvǵa mümkindiǵiñ bolmasa.

Ama bunun hepsi olmaz deniz gibi,
Kaybeder kendi kendini gider çok izle.
Hayat bazen çok sert, hayat bazen çıkmaz,
Bazı nehirlerin yoluna oldu engel yüksek daǵ.
Ne kadarda asabi, sesli olsa da bazı nehirler
Akıp, akıp gitmiş ve kum içine sinerek yok
olmuş.
Yolsuzluğu ve yanlışı görmekten göz bıktı,
Kurtar oradaki nehri kuma sinip ölmekten.
Kurtar oradaki kuğuyu vazgeçmekten,
Akıcı sudan bıkararak, çamur suya güvenmekten.
Nehir olmak – büyük sınav,
Baht da değil o kadar,
Denize akıp gitmeye imkânın olmazsa.

39.

APTIN, KUMIS JANE QAPAYI**Şıñǵıs Aytmatovqa**

Pästev soǵıp sırt körki mazmunınan,
Beker boldı-av, mezgilsiz tozdı bir än.
Mıstan quydıq tuǵlasın ulıladıñ,
Jer betinde altınıñ azdıǵınan.

Mine, taǵı qulaşın jazdı bir än,
Körki osaldıq etpegey mazmunınan.
Sorpa işemiz qalayı qasıqpenen,
Jer betinde kümistiñ azdıǵınan.

Jasıq jaylı jasampaz oyǵa qalıp,
Jarar edi ketpesek maydalanıp.
Sarı şımşıq san ret toy bastadı,
Bulbulardıñ azdıǵın paydalanıp.

39.

ALTIN, GÜMÜŞ VE KALAYI**Cengiz Aytmatov'a**

Alışak olup, dış görünüşü mazmundan,
Boşuna oldu, süresiz tozdu bir şarkı.
Bakırdan döktük şahısları uluların,
Yeryüzünde altının azlığından.

İşte daha bir şarkı yazıldı,
Görünüşi eksiksiz mazmundan.
Çorba içeriz kalayı kaşıktan,
Yeryüzünde gümüşün azlığından.

Sessiz hakkında iyi fikirde kalıp,
İyi olurdu, ufalanmasak.
Sarı kuşlar başladı çok defa bayrama,
Bülbüllerin azlığından faydalanarak.

Qalayı ötse kümistiñ esimimen,
 Üyrenippiz qaravğa keşirimmen.
 Sonıñ bāri asıldıñ azdığman,
 Azğa zorlıq jasavdıñ kesirinen.

Kalayı geçse gümüşün adıyla,
 Öğrenmişiz bakmayı affederek.
 Bunun hepsi aslın azlığından,
 Aza zorluk yapmanın yüzünden.

40.

DOSTIŖ ÖLKESİNİN ZAŖI**İkram Töleevke**

Adlımızda qaşa saval tosıldı,
 Ömir bizdi erte üyirdi biyine.
 Säbi kezim,
 Birge oynaytın dosımdı
 Ertip bardım nağasımnıñ üyine.

Säbilik şaq!
 Süttey appaq kezeñ bul,
 Añgal, beyqam balbulaqtay sıñırlı.
 Dosım “kiyip köremin” dep äjemniñ
 Añdavsızda közäynegin sındırdı.

Endi qyttik, amal- ayla azayıp,
 Qutıluvğa ötkel izdep tariqtıq.
 Äjem öte qatal edi, jarıqtıq.

-Bala munşa bola ma eken mazasız,
 Qane, qaysıñ közeynekti sındırğan?-
 Dedi äjemiz,- qaldırmaymın jzasız,
 Sındırğan kim? Adlıma kep tur jıldam!

Endi qayttik, kim usınbaq kömegin?
 Bul qırsıqtan qutqarmaq bop dosımdı:
 -Men sındırdım, keşiriñiz... men edim...-
 Dedim Ünsiz tömen salıp basımdı.

40.

DOSTLUK ÖLKESİNİN KANUNU**İkram Töleyev'e**

Önümüzde kaç soru soruldu,
 Hayat bizi erken aldı dansına.
 Çocukluk çağım,
 Beraber oynadığımız dostumu,
 Aldım götürüp yanımda dayımın evine.

Çocukluk çağ!
 Süt gibi temiz zaman bu,
 Düşüncesiz, problemsiz kaynak gibi.
 Dostum “takım bakım” diye ninemin
 İstemeyerek gözlüğünü kırdı.

Şimdi ne yaptık, yalanların azalıp,
 Kurtulmaya geçit aradık.
 Ninemse, çok sertti canım benim.

-Çocuk olur mu bu kadar sorunlu,
 Hani, hanginiz kırdınız gözlüğü? –
 Dedi ninem, - bırakmam cezasız,
 Kıran kim? Önüme gel çabuk!

Şimdi ne yaptık, kim verir yardım?
 Bu inattan kurtarmak istedim dostumu:
 -Ben kırdım, affedin... bendim...-
 Dedim sessiz başımı eğip.

Bir erekşe düley minez tosip ek,
Şirkin, adam tabıyğatı-ay san qırlı.
Qanşa aşuvlı bolğanımen, osı ret
Äjem meni jazalavsız qaldırdı.

Lezde qayta köterilip eñsemiz,
Köñlimizdiñ aydınınan kün küldi.
Sol sätte inim sıbır etti:

“Senbeñiz,
Közäynekti qonaq bala sındırdı”.

Äjem kenet aşuv buvıp küygelek,
Aşuv buvıp, añ-tañ bolıp qaldı da:
-Jür beri, -dep qulağımnan süyrelep,
Ertip bardı nağaşımniñ aldına.

“Qoy, bāybişe, dav tudırma bekerge,-
Dep nağaşım ängimesin jalğadı.
Ayıp pa eken, özin berip qaterge,
Er jigittiñ dosın qorğap qalğanı.
Dostıq degen- izgiliktiñ alañdı,
Oğan küvä ğasırlar men zamandar.
Otanın da satıp kete aladı
Qıyın şaqta dosın satqan adamdar!”

Kökiregimde tört sävle bar tört baqıttan turatın,
Törtev- meniñ muratım.
Törtevinen almkezek nur alam.
Birinşisi-tuvğan elim –ulı anam.
Ekinşisi-ğaziz anam, savlığımdı surağan.
Biraq mağan ekevi de –bir adam.

Üşinşisi-namıs üşin berispegen künderim,

Bir acayıp nasıl karakter bu,
Ah, insan tabiatı sayısız özellikli.
Nasıl kızgın olsam da bu kere
Ninem beni cezalandırmadan bıraktı.

Çabuk döndü moralimiz,
Gönlümüzün içinden güneş güldü.
O an kardeşim fisıldadı:

“İnanmayın,
Camı konuk çocuk kırdı”.

Ninem kızgınlığını sakladı,
Kızgınlıktan şaşırda da:
-Gel buraya, -dedi kulağımdan çekip,
Götürdü dayımın önüne.

“Bırak, karıcığım, dava yapma boşuna
Dedi dayım, sohbetine devam etti,
Ayıp mı, kendisini verip cezaya,
Yiğidin dostunu koruması.
Dostluk denen şey – saf niyetin meydanı,
Buna şahit asırlar ve zamanlar.
Vatanını da satabilir
Zor durumda dostunu satan insanlar!”

Göğsümde dört ışık var dört bahttan mevcut,
Dördü – benim muradım.
Dördünden sırasıyla nur alırım.
Birincisi – doğan yerim – ulu anam.
İkincisi – aziz anam, sağlığını dileyen.
Ama bana ikisi de aynı insan.

Üçüncüsü – şerefim için verdiğim günlerim,

Janğan ottı öşirüvge kelispegen künderim,
 Jaqsılıqqa jaqsılıqpen öris bergen künderim,
 Tağdırımnıñ janarınan jenis körgen künderim,
 Süringendi süyeymin dep qulap qalğan kezderim,
 Bär- berisi, jomarttığım, adaldığım sondağı
 Kevdeme kep jınaladı da, baqıt bolıp ornadı.
 Törtinşi me?
 Törtinşi- sāl tayqısa, bolar muñ,
 Mağan degen adaldığı ol-meni süygen adamnıñ.

Yanan ateşi söndürmeye katlanamadığım
 günlerim.
 İyiliğe iyilikle cevap verdiğim günlerim,
 Kaderimin ışığından zafer gördüğüm günlerim,
 Sürüneni öpeceğim diye düştüğüm günlerim,
 Tam olarak cömertliğim, vefam işte
 Göğsüme geldi toplandı da, baht olarak yerleşti.
 Dördüncüsü mü?
 Dördüncüsü – biraz kaygan olsa, olan kaygı,
 Bana olan vefan o – beni seven adamın.

41.

JİGERPENDİRÜV

Nemese

Özin baqıtsızbın dep**Eseptegen jigitke javap**

Sen jıladıñ, jigitim,
 Köp kördim dep turmıstıñ tapşılığın,
 Qaytpadı dep jurta etkenjaqsılığım.
 Sen jıladıñ,
 Sezimiñjasıp ağıp,
 Kip-kişkentay balañdı qasıña alıp.
 Qırmızı künim ötti dep,
 Sengenim satıp ketti dep.

Sen jıladıñ:

Añğarmay qaldım ordı dep,
 Qadamım sätsiz boldı dep,
 Bir qattı soqqı aldım dep,
 Baqıtsız bolıp qaldım dep.

Sen jıladıñ:

Men biraq selt etpedim,
 Bilem seni tağdırdıñ erke etkenin,

41.

GÜÇLENDİRME

Veya

Kendisini mutsuz**Sayan delikanlıya cevap**

Sen ağladın yiğidim,
 Çok gördüm diye hayatın zorluğunu,
 Dönmez millete yaptığım iyiliğim.
 Sen ağladın,
 Hissin akıyor,
 Küçücük çocuğu yanına alıp.
 Kırmızı günüm geçti diye,
 Güvendiğim sattı gitti diye.

Sen ağladın.

Fark edemedim çukuru diye,
 Adımlarım şanssız oldu diye,
 Bir sert darbe aldım diye,
 Mutsuz oldum kaldım diye.

Sen ağladın:

Ama ben kıpırdamadım,
 Biliyorum seni kader şımarttığını,

Bilem seni, ör köñil, jomart ediñ,
Endi bugün... Qalay bul ker ketkeniñ?

Jä, jä jarar,
Ötken kün oralar ma,
Qarav kerek, bavırım, sağan alğa.
Başındağı bōrik pe,
Oramal ma?
Bōrik bolsa, avıs tez basqa küyge,
Köz jasıñdı körsetpe jas säbige.
Köz jasıñdı körsetpe, suranamın,

Äy, äy, jigit, sen mağan unamadıñ,
Jas näreste körüvge tiyisti emes
Äkesiniñ eñkildep jılağanın,
Äkesiniñ tum küypen qulağanın.
Erlik penen ezdiktiñ jolı qatar
Ekevineñ arası bir-aq adım.
Köz jasıñdı körsetpe, suranamın.

Köter, käne, başıñdı, qalay bunıñ,
Muz bop erip ketken be bar aybınıñ?
Köter, käne, başıñdı,
Küniñdi bosqa ötkizip pe ediñ,
Tağdıñ nege sır ayttı sarañ?
Ömirdiñ barlıq sätsizdiklerin
Baqıtsızdıq dep kim ayttı sağan?

Kim ayttı sağan:
Tulpardı sürinbeydi dep,
Asavdı minimleydi dep,
Aq köylek kirlenmeydi dep,
Qara eşki müjigen ağaş
Qaytadan güldemeydi dep?

Biliyorum seni, iyi can, cömert idin,
Artık bugün... Nasıl bu geri gittiğın?

Tamam, tamam, olur,
Geçen gün dönermi,
Bakmak lazım, kardeşim sana öne.
Başındaki şapka mı,
Örtü mü?
Şapka ise, geç derhal başka duruma,
Gözyaşını gösterme çocuğa.
Gözyaşını gösterme rica ederim,

Hey, hey yiğit, sen benim hoşuma gitmedin.
Çocuk görmemesi lazım,
Babasının ağladığını,
Babasının bu kadar düştüğünü.
Kahramanlık ve korkaklığın yolu yan yana
İkisinin arası sadece bir adım.
Gözyaşını gösterme, rica ederim.

Kaldır, hani başını, nasıl bu,
Buz olup erimesi nasıl bu cesaretin?
Kaldır, hani başını,
Gününü boşuna mı geçirdin,
Kaderin neden sır söyledi cimri?
Hayatın tüm şanssızlıklarını
Bedbahtlık diye kim söyledi sana?

Kim söyledi sana:
At sürünmez diye,
Asabi binilmez diye,
Beyaz gömlek kirlenmez diye,
Kara keçinin yediği ağaç
Tekrar yeşermez diye?

Kim ayttı sağan:

Jurttıñ bəri meyirban, araylı dep,
Jurttıñ bəri şındıqtı qalaydı dep,
Biyikti ardaqtaydı dep,
Asıldı qorlatpaydı dep...

Toqırav bilmes aybını
Adaldıq degen-âlemnıñ ulı baylığı,
Betine jığan uyattı.
Äytse de, keyde ol kinämşil bala siyaqtı.
Tirlikte osı balanı

Ökpeletetinder bar da,
Jubatatındar bar.
Jek köretinder bar da,
Unatatındar bar.
Arın satıp qorlaytındar bar da,
Janın sap qorğaytındar bar.

Qınalıp beker alañdadıñ-av,
Oyıñdı şıǵar öriske.
Öziñ-aq aytşı, ğalamda mınav
Jenüvdiñ bəri jeñis pe?

Jigitke arman jetkizip pe edi,
Öz sorın özi jeñbese? !

Ömirdiñ barlıq sätsizdikteri
Baqıtsızdıq emes, endeşe!

Kim söyledi sana:

Milletin hepsi mihriban, iyi diye,
Milletin hepsi adaleti ister diye,
Yükseğe saygı duyar diye,
Aslı horlamazlar diye...

Alçaklığı bilmez cesur ,
Adalet dediğimiz – âlemin büyük zenginliği,
Yüzüne toplanan utanma.
Oysa, bazen o suçlu çocuk gibi.
Hayatta bu çocuğu

Küstürenler de var,
Avutanlar da var.
Nefret edenler de var,
Hoşlananlar da var.
Şerefini satıp horlayanlar da var,
Canını koyarak koruyanlar da var.

Zorlanıp boşuna endişelendin,
Düşünceni çıkar çıkışa.
Kendin söyle, âlemde bu
Yenmenin hepsi yenmek mi?

Yiğide hayal yetiştirdi mi,
Kendi belasını kendisi yenmese?!

Hayatın tüm şanssızlıkları
Bahtsızlık değildir demektir!

42.

JUBAYPAR BAR ÄŇGİMESİ TAVSIPĞAN

Tağdırıñdı qatıgez de, sarañ de,
 Sen süygenmen, ol süymese, şarañ ne?
 Mahabbat ol- qos jürektiñ äni ğoy,
 Özine say davıs kerek är ändi de.

Süyiktim- av,
 Sänsiz ömir mäñdi me?
 Mänsiz adam şırqay almas ändi de.
 Bäseñdetpe,
 Qarlıqtırma davısıñdı,
 Baqıtsız bop qalmav üşin mäñgige.

Süyiktim-av,
 Änsiz ömir mäñdi me?
 Än tüzelse, tüzeymiz ğoy säñdi de.
 Jubaylar bar ängimesi tavsılğan,
 Al mahabbat- tavsılmaytın äñgime!

42.

JUBAYPAR BAR ÄŇGİMESİ TAVSIPĞAN

Tağdırıñdı qatıgez de, sarañ de,
 Sen süygenmen, ol süymese, şarañ ne?
 Mahabbat ol- qos jürektiñ äni ğoy,
 Özine say davıs kerek är ändi de.

Süyiktim- av,
 Sänsiz ömir mäñdi me?
 Mänsiz adam şırqay almas ändi de.
 Bäseñdetpe,
 Qarlıqtırma davısıñdı,
 Baqıtsız bop qalmav üşin mäñgige.

Süyiktim-av,
 Änsiz ömir mäñdi me?
 Än tüzelse, tüzeymiz ğoy säñdi de.
 Jubaylar bar ängimesi tavsılğan,
 Al mahabbat- tavsılmaytın äñgime!

43.

ŞİŇ BASINDAĞI OQIYĞA**Jasaral İlyasaovqa**

Bir-birinen köz ayırmay üzdigip,
 Quzar şıñnıñ basında tur qız, jigit.
 _Qıranımsıñ külli Qavkaz maqtağan,
 Qanatıña alğanıña şattanam.
 Tağdırımdı bedrim, janım, qoliña,

Endi öziñ bil,
 Sensiz ömir joq mağan!-
 Dedi suluv jasavrap ot janarı.

43.

ZİRVE BAŞINDAKİ VAKA**Jasaral İlyasov'a**

Birbirinden göz almadan sevdalanıp,
 Yüksek zirvenin başında duruyor, yiğit.
 -Şahinimsin, tüm Kafkas öven,
 Yardım ettiğine seviniyorum.
 Kaderimi verdim eline canım,

Artık sen bil,
 Sensiz hayat yok bana! –
 Dedi güzel ağlayarak.

Jigit te oğan ırzalıqpen,
 Erge bitken mırzalıqpen,
 Jüreginen jalın şaşa qaradı.
 “Qanday baqıt tüsinisken, senisken...”

.....
 Brazdan soñqıyquv şıqtı eñisten,
 Bul, ärine, quvğınşınıñ jabarı.
 -Nar tävekel, kelse, kelsin!-
 Batırdı jigit tomsardı,
 Tomsardı da, qanjarına qol saldı.

-Jo-joq, künim,
 Qaysarlanba bekerge,
 Jalınamın, äkeme qol köterme.
 Jazmış solay bolğan şığar, könemiz.
 Ätteñ, erte qayırladı-av kememiz.
 Endi bizge bir juruv joq,
 Sondıqtan
 Ekevmiz de quzdan uşıp ölemiz.
 Tırşilikte jetpesek te muratqa,
 Aqıretke bir baramız biraq ta.

Ant etkemin aytqan sertten tanbasqa,
 Jasımasqa,
 Jünjimeske,
 Talmasqa.
 Ömirime şuvaq quyğan öziñ eñ,
 Ölimge de aldımeneñ sen basta!-
 Dedi, erni dir-diretip aq mañday,
 Aq mañdayı alavlanıp aq tañday.
 Jigit ünsiz bas izedi külimdep,
 Tunğıyıqtan şığar bir jol tapqanday.
 Aqtıq ret qızdı quşıp süydi de,
 Ölimge emes,

Yiğit de ona baktı rızasıyla,
 Erkeğe özgü mertlikle
 Yüreginden ateşle baktı.
 “Nasıl mutluluk anlaşımaq, güvenmek...”

.....
 Biraz sonra çığlık çıktı bozkırdan,
 Bu tabi ki, habercinin haberi.
 -Büyük tevekkül gelirse, gelsin! –
 Bahadır yiğit sessiz kaldı,
 Sessiz kaldı da, hançerine dokundu.

Yok-yok, güneşim,
 Boşuna cesaretlenme,
 Yalvarırım, babama el kaldırma.
 Kader öyledir, itaat edeceğiz.
 Ne yazık ki, erken dönüyor gemimiz.
 Artık bize beraber olmak yok,
 Bunun için
 İkimizde kayadan uçup öleceğiz.
 Hayatta ulaşmasak ta murada,
 Ahirete beraber gideceğiz ama.

Ant içmiştim sözden dönmeden,
 Çökmemek için,
 Zavallı olmamak için,
 Yorulmamak için.
 Hayatıma sevinç veren sen idin,
 Ölüme de önce sen başla! –
 Dedi dudağı titreyerek alnı,
 Alnı alevlenip duruyor.
 Yiğit sessiz baş eğdi gülümseyerek,
 Çıkmazdan çıkar yol bulmuş gibi.
 Son defa kızı kucaklayıp sevdi de,
 Ölüme değil,

Toyğa bara jatqanday,
Şıñnan tömen qarğıp ketti toqtalmay.

Qız jıladı, quzğa şağıp zar-muñın,
Qarğap, silep duniyenıñ soñınan
Biraq küşi jetpey qaldı sorlınıñ.

Özi bergen sertin özi sata ma,
Satqandıq pa?
Atay körme,
Atama!
Sekirüvge aqtalğanda qaytadan,
Ömir tätti bop körindi,
O, toba!

At terlete,
Köktep ötip şatqaldı,
Birazdan soñ quvğınşıl ar kep qaldı.
Qız beyşara tumandanıp köz aldı,
Bir kızardı,
Bozardı.

Äbden qanıp uğınğan soñ män-jayğa,
Qıyaq murttı qız ağası söz aldı:
-Äke, qızıñ küye jaqtı dañqına,
Küye jaqtı ata-baba saltına.
Satqındıqtan jirenişti ne bolmaq
Tavdıñ qaysar ulağattı halqına?!
Netken azap korlıqjenip arığan,
Qızıñdı endi bögame, äke, jolınan,
Batañdı ber,
Sertin jıqpay attansın
Süygeniniñ soñınan.

Düğüne gidiyormuş gibi,
Zirveden düştü durmadan.

Kız ağladı, kayaya döküp kaygısını,
Beddua ederek, duniyanın darlığını.
Ama gücü yetmedi zavallının.

Kendisine verdiği sözü kendisine mi satacak,
İhanet mi?
Öyle deme,
Deme!
Zıplamaya çalıştığında tekrar,
Hayat tatlı göründü,
Oh, korusun!

Acele,
Zıplayarak zirveden,
Biraz sonra peşindekiler de geldi.
Kız zavallının gözlerinin önü karardı,
Bir kızardı
Bozardı.

Tam olarak anladıktan sonra durumu,
Bıyıklı kız ağabeyi konuştu:
-Baba, kızın lekeledi şöhretini,
Lekeledi ecdadı örf-adeti.
İhanetten daha iğrenç ne var
Dağın cesur ulu halkına?!
Nasıl azap horluk yenmiş,
Kızını tutma baba artık yolundan,
Duanı ver,
Sözünü tutup gitsin
Sevdiğinin peşinden.

Budan töte ötkel bar dep izdeme,
 Osı jeñil özine de bizge de,-
 Sosın qızğa burulıp:
 -Käri közin küdik qatqan,
 Tüv eniste jigit jatqan
 Quzar şıñniñ qoynavına jiberip.

Qız jıladı:

-Arım da qan.
 Jolım qan.
 Qınamañdar,
 Solay boldı sorımnan.
 Öz erkiñmen ölüv erlik eken ğoy,
 Onday erlik keler emes qolımnan.
 Perzentiñdi ete körme keleke,
 Aya meni,
 Aya meni, jan äke!
 Aĝası ayttı:

-Olay bolsa min atqa,
 Taĝdır seni saldı düley sınaqqa.
 Seksendegi mävjiregen şaldı ertip,
 Köziñdi qurt tuvğan jerden jıraqqa.
 Köktem qonıs tepkendey-aq irgemde,
 Şattanuvşısı em, sen qasımda jürgende.
 Äkem seni şalğa berem degende,
 Osı opasız mineziñdi bilgen be?
 Tirşilikte ez adamğa köp ölim,
 Nege ğana quvĝınşı bop kep edim? !
 Jigitindi süygenidiñ şın bolsa,
 Äkeme ara tüseyinşidep edim.
 Qayran jigit jüreginenur tuna,
 Ölip ketti seni tastap jurtına.

Bundan direk yolu arama,
 Bu hafıftır kendine de, bize de,-
 Sonra kızına dönüp:
 - Haydi canım, niye duruyorsun?
 Daĝın dibinde yiĝit yattı
 Kaya zirvenin koynuna gönderip.

Kız aĝladı:

-Arım da kan,
 Yolum kan.
 Zorlamayın,
 Öyle oldu zavallılığımnan.
 Kendi ölümünle ölmek cesaretmiş,
 Öyle cesaret yok bende.
 Evladınla dalga geçme,
 Acı bana,
 Acı bana can babam!
 Aĝabeyi dedi:

- O zaman ata bin,
 Kader verdi sana büyük sınav.
 Seksen yaşındaki ihtiyarla git,
 Kaybol öz topraklardan.
 Bahar gelmiş gibi,
 Sevinirdim sen yanımda gezdiğinde.
 Babam seni ihtiyara vereceğim dediğine,
 Bu vefasız huyunu bilmiş miydi?
 Hayatta korkak adam çok ölüm,
 Neden kovaladım geldi?!
 Yiĝidini sevdiğin gerçek olsa,
 Babamın işini karışım dedim.
 Hayran yiĝit yüreğinde iyilikle,
 Öldü gitti, seni bıraktı halkına.

Kepek tolı qumıranıñ kelisti
 İşin körmey,
 Ğaşıq bolıp sırtına.
 Tek ol ölim-önegeliör ölin.
 Ör ölimnen şın Ğaşıqtıñ qudiretin köremin.
 Nege bizde erkin, uzaq Ğumır sürgen nar joq?

Nar joqtıǵı- Nardı jıǵar sen sekildi jar köp.
 Qalıñ jurttı men ekige bölemin:
 Süye alatıñdar dep,
 Süye almaytındar dep,
 Süye almaytımına
 Uyalmaytındar dep.
 Sätsiz bitti pendelikpen küresiñ,
 Sen, ärine, soñǵı topqa kiresiñ.
 Süye almavdıñ zor qasiret ekenin
 Dendelerdiñ esine sap jüresiñ.
 Qarlı Qavqaz artıp saǵan ulı ayıp,
 Ayanışpen qarap turar muñayıp.
 Şın süyuge qabileti jetpegen
 Ärbir adam müsirkevge layıq!

Kepek dolu vazoya âşık oldu
 İçini görmeden,
 Aşk oldu dışına.
 Tek o ölüm – örneği yüksek ölüm.
 Bu ölümden gerçek aşığın kudretini gördüm.
 Neden bizde hür, uzun hayat yaşayan büyük insan
 yok?
 Alp yokluğu – alp yıkan senin gibi yar çok.
 Halkı ben ikiye bölerim:
 Sevebilenler,
 Sevemeyenler,
 Sevemediğine
 Utanmayanlar diye.
 Şansız bitti insanlık haliyle mücadelen,
 Sen, tabi, son gruba girersin.
 Sevememenin zor hasret olduğunu
 İnsanların aklına bir daha getiriyorsun.
 Karlı Kafkas yükledi sana büyük ayıbı,
 Acıyla bakıyor sana kaygılanıp.
 Gerçekten sevmeye yeteneği olmayanı
 Her insan esirgemeye layık!

44.

JANERKE**(Sattar Erüvbaev Turalı Ballada)****I**

Sonav-sonav Almatıdan alıp-uşıp hat keldi,
 Hat keldi de, bapa apayǵa bir quvanış ap keldi.

Selikdengen janarınıñ aǵı menen qarası,
 “Demalısqa barıp qaytam”, -dep jazıptı balası.

44.

JANERKE**(Sattar Erubayev Hakkında Şiir)****I**

Uzak Almatı’dan uçtu geldi bir mektup,
 Mektup geldi, Bapa nineye kıvanç getirdi.

Yüzünün açığı ile koyusu karıştı,
 “Tatile geleceğim”, -yazmış oğlu.

Üşkir-üşkir, jalğız ulı qazir elge maqtanış,
Erjetti de, arman quvıp tuvğan jerden ketti alıs.

Alıs ketse, nesi ökiniş, köñil kögi arşılar,
Köñil kögi arşılar da, namıs atın qamşılar.

Käne, kimniñ avzı barmaq jas jigittiñ ot kevde
Tuvğan jerge degen gülzar mahabbattı joq devge.

Künneen- künge darınıñ aşılganday bulağı,
Öleñderi jaz qonğaydan qaladı bir jasarıp.

Ana soğan mäs bolğanday janarına jas alıp,
Jaylavına jaz qonğanday qaladı bir jasarıp.

Qızğaldaqtay simbatına körgeñ adam qızığar,
Qızılqumnan köşip kelgeñ körşi üydiñ jas qızı
bar.

Er jigitte oñaylıqpen ustapaytın murattay,
Sıñır-sıñır şat külkisi tavidan aqqan bulaqtay.

Sattar jırın saqtaytuğın qıyıp ap ol gazetden,
Sonan keyin anağa kep jatqa aytatın kezekpen.
Şirkin, ana qondırğanday armanınıñ tañ qusın,
Jır oqığan jävdir közge davdıratın ağılsın.

“Qanday jaysan äsem tuğla, qanday näzik gül
köñil,
Mağan dağı naq osınday kere kedi bir kelin”,-
Dep öziñse igiliktioyğa şomıp ana bir,
Qarsı otırğan boyjetkende qadaytuğın janarın.

Şükür, şükür, yalnız oğlu şimdi millet içinde
övgü,
Büyüdü de, hayal peşinde gitti memlekettin.

Uzak gitse, kaygı değıl, ufku genişler,
Genişler ufku da, şeref ateşini kamçılar.

Kim diyebilir, genç yiğidin
Öz memleketinde güzel aşkı yok diye.

Gün geçtikçe dâhinin açılıyor kaynağı,
Şiirleri gazetelerden bize bakıyor.

Ana buna sevinmiş vaziyette ağılıyor,
Yaylasına yaz gelmiş gibi yeşerip.

Lale gibi güzelliğine hayran kalır insan,
Kızılqum’dan taşınıp gelen komşu evin genç kızı
var.

Er yiğide kolay tutulmaz muradını,
Güzel sesli gülmesi akan kaynak gibi.

Sattar şiiri saklıyordu kesip gazeteden,
Ondan sonra anasına söyledi sırasıyla.
Ah, ne güzel kondurmuş gibi hayalin tan kuşunu,
Şiir okuyan göze yağdırırdı şükranını.

“Nasıl güzel şahıs, nasıl nazik gülmüş,
Bana da tam böyle bir lazımdı bir gelin” –
Diye söyleniyordu anası düşünceye dalıp,
Karşıda oturan genç kızın bakardı yüzüne.

Al boyjetken sır bermeytin munday qıyın şaqta
da,
Ündemeytin, tömen qarap külimdeytin tek qana.

II

Üş kün ötti Sattar tuvğan oşağına kelgeli,
Üş kün boyı eski dosı kitap boldı ermegi.

Säl kidirse, jastıq şağı balaq türüp qaşarday,
Tereñ tarih aydınına üniledi bas almay.

Ana byğus közben bağıp ulınıñ qas-qabağın,
Bäyek bop jür: -Jüziñ solğın, jüdevsiñ ğoy,
qarağım?

-Jay ğoy, apa, säl şarşadım...-dep bir avıq tosıldı,
Boyn avır sırqat meñdep jürgendigiñ jasırdı.

Kenet esik aşıldı dai üyge bir jas qız kirdi,
Asav tayday äli eşkimge ustatpağan tizgindi.
-Kel, Janerke,
Kel qarağım, joğarı şıq, toqtama,
Öziñdi oylap otır edim... -dep qalbaqtap jattı ana-

Burın ılğıy jırın maqtap şuvlatuvşı eñ qulağın,
Endi özimen tanısıp qoy, ağañ mınav, şığarım!

Tanıstı olar. Sol tanıstıq sıylastıqqa ulastı.
Apta ötpey-aq qos kevdeden qıymas sezim gül
aştı.

Atqan tañ men batqan künniñ bäre esiñde tura
ma?

Biraq bul kün umıtılmas, umıtılmas, sirä da.

Güzel ise belli etmezdi bu zor durumda,

Sesini çıkarmazdı, aşağıya bakıp gülümserdi
sadece.

II

Üç gün geçti Sattar öz evine geldiğine,
Üç gün boyunca eski dostu kitap oldu yoldaşı.

Biraz uyusa, gençlik çağı kaçıyorcasına,
Derin tarih aydınına bakıyor durmadan.

Ana zavallı gözüyle ölçüyor oğlunun moralini,
Sesleniyor: - Oğlum soluksun, zayıfsın canım
benim?

Yok, anne, biraz yorgunum...- diye geçiştirdi,
Bedeninde ağır hastalığın olduğunu gizledi.

Kapı açıldı ve eve genç bir kız girdi,
Asabi tay gibi kimseye dizginleri tutturmayan.
-Gel, Janerke,
Gel canım, otur yanımıza, durma,
Kendini düşünüyordum... - dedi mahçup olup
anası –

Daha önce övüp şiirlerini söyledin bana,
Şimdi kendisi ile tanış, ağabeyin bu yavrum!

Tanıştılar onlar. O tanışlık saygıya ulaştı.
Hafta geçmeden, ikisinin de göğsünde gül açtı.

Ağaran tan ile batan güneşin hepsi aklında olur
mu?

Ama bugün unutulmaz, unutulmaz asla.

Sattar qızğa jır oqıdı ot uşqındap közinen,
Erteñsapar. Anasın da ala ketpek özimen.

Qoştasarda Janerke de janarına jas aldı,
Boyn biraq nıq ustadı örligimen qaşanğı.

Sosın jaqın tuvısınday bavır tartıp Sattardı,
Köñiline uya sağlan bir maqsatın aqtardı:

-Mektepti de bitirer kez tayav qaldı, jan ağa,
Jazğa taman oquv izdep barsam deymın qalağa.

-Tipti ğajap!- dedi Sattar janğanday bir armanı,-
Kütip alam, keleriñde habar bersen, bolğanı.

Qız quvana bas izedi, albıradı gül öñi,
Bir belgisiz sağınıştan tuvlağanday jüregi.

III

Atqan tañ men batqan küñniñ bäre esiñde tura ma,
Jazdıñ erke sol bir keşi umıtılmas, sira da.

Asığadı poyız alğa oynap erke jelmenen,
Sol poyızdaqız keledi baqıtına şöldeğen.

Qıyalına atar tañnañ tañ-tamaşa küy enip,
Keñ dalağa köz tastaydı terezege süyenip.

San ğasırdıñ javınimen, davılmen alısqañ
Qoja Ahmet eskertkişi qol bulğaydı alıstan.

Qalıp jatır qır-adırlar ulan-ğayır avmağı,
Qazığurttıñ qart tavı men tülkibastiñ bavları.

Sattar kıza şiir okudu, ateş görünür gözünden,
Yarın yolculuk. Anasını da götürecektir kendisiyle
birlikte.

Vedalaşacağı zaman Janerke'nin de gözyaşı
göründü,
Boynunu eğik tutmadı yine de ama.

Sonra yakın akrabasıymış gibi Sattar'ı,
İçinde olan bir amacını açtı:

-Okulu bitirecek zamanda yaklaştı can ağabeyim,
Yaza doğru gideceğim okula şehre.

-Daha iyi! – dedi Sattar parlamış gibi hayali,-
Karşılarım geldiğinde, yeter ki haber ver.

Kız sevine başını eğdi, sevindi yüzü,
Bir belli olmayan özlemden yanmış gibi yüreği.

III

Ağaran tan ile batan güneşin hepsi mi aklında,
Yazın şımarık o bir akşamı unutulmaz.

Acele gidiyor tren yolda rüzgârlı,
O trende geliyor kız mutluluğa susamış.

Hayali haliyle güzel morali,
Bozkırlara bakıyor pencereden yaslanıp.

Sayızsızca asırların yağmuru, fırtınası ile güreşen
Hoca Ahmet Yesevi abidesi el sallıyor uzaktan.

Kalıyor geride yokuş ve bozkırlar,
Kazıgurt yaşlı dağı ve Tülkibaş bağları.

Äne, anav Almatınıñ Alatavı aq-qarlı,
Qız tağı da külimsirep esine aldı Sattardı.

Bul sezimniñ mümkün emes aldamşı äser
bolmağı,
Bäلكim, qazir meni ütip tuğran şığar ol dağı.

Bokzal bası. Jadıraydı asqaq qala almalı,
Biraq munan janerkeni eşkim kütip almadı.

Köñilsizdik köleñkesi jüzin bürkep şıraylı,
Ömirinde tuñğış ret naq osılay muñaydı.

Endi bir sät alısqanday qız öziniñ oyımen,
Joğarı örlep jüre bedri keñ köşeniñ boyımen.

Turıp qaldı, salğırt jürüp bardı dağı şamalı,
Qarsı aldınan qalıñ jıyın kele jattı qaralı,

Qalıñ jıyın kele jattı jürekteri jaralı,
Örkeştpeñ zarlı davısı muñğa bölep qalanı.

Al Janerke nazar salmay tura berdi buğan da,
Tura berdi, bası aylanıp adasqanday tumanda.

“Nege, nege keşikti eken, Sattar qayda janı asıl?

Jırlarımen terbetetin Qazaqtıñ keñ dalasın.

Sattar qayda, şınımen-aq, qız köñilin uqpay ma,

Qayda sol bir meyirimdi jan, külip aldan şıqpay
ma?”

İşte Almatı Alatav ak karlı,
Kız bir daha gülümseyerek aklına aldı Sattarı.

Bu hissin mümkün değıl yalan olması,
Belki, şimdi beni bekliyor beni o.

Gara girdi tren. Parlıyor elmalı şehir,
Ama burada Janerke’yi kimse trenden
karşılamağı.

Gönülsüzlük, moralsızlık kapladı gönlü,
Hayatında ilk defa böyle düştü morali.

Bir daha kendi düşüncesi ile tutuldu,
Yukarıya doğru yürümeye devam etti geniş
sokaktan.

Durdu kaldı, biraz daha yürüdü,
Tam karşısından cenazeli kalabalık millet
geliyordu.

Kalabalık geliyordu yürekleri yaralı,
Orkestranın kaygılı sesi şehri kapladı.

Janerke ise dikkat etmedi buna,
Duruyordu, başı dönüp sapmış gibi sis içinde.

“Neden, neden gecikti, Sattar nerdesin asıl
canım?

Şiirleri ile Kazak bozkırlarını avutan.

Sattar nerede, gerçekten de kız gönlünü
anlamıyor mu,?

Nerede o bir merhametli can, gülerek önümden
çıkamaz mı?”

Amal qanşa, süyiktisi alıs joldan kelgende,
Tuvğan eli onı äketip bara jattı jerlevge...

IV

Qoy, Janerke,
Uzaq tañğa öksi berme,
Tınım al.
Seniñ tilsiz qasiretiñdi däl öziñdey kim uğar?

Çare ne, sevgilisi uzak yoldan geldiğinde,
Memleketine onu götürüyorlardı defnetmeye...

IV

Bırak, Janerke,
Uzun tana sen küsme,
Dinlen.
Senin dilsiz hasretini tam kendin gibi kim anlar?

45.

QUDAŞA

Bas imey burqasınğa,
Ötti de jıldar ağıp.
Tuvğan jer qırqasında
Qap qoydı bul balalıq.

Qaytemin onı davlap,
Tek arman mülgimeydi.
Bir sezim omıravlap
Kevdemdi tilgileydi.

Araylı aq tilekpen
Qanşa ümit sabaqtaldı.
Qanşama ötti köktem,
Men seni joğaltqalı.

Kezimde gül atpağan
Körip eñ öziñ meni.
Eşkimdi quvantpağan
Qavqarsız kezim be edi? !

45.

BALDIZ

Baş eğmeden fırtınalara,
Geçti yıllar akıp.
Öz memleketinde,
Kaldı bu çocukluk.

Ne yapacağım bunu hatırlayıp,
Tek hayal unutulmaz.
Bir his kuşattı
Göğsümü deliyor.

Güzel bir dilekle
Kaç ümit bağlandı.
Kaç bahar geçti
Ben seni kaybedeli.

Zamanında gül atmamış
Gördün beni sen.
Kimseyi sevindirmeyen
Güçsüz zamanım mıydı?

Külkiñnen nâr alıp bir,
Avlıña barğanımda,
Jürgensiñ balalıqtıñ
Balavsı ormanında.

Qonaqjay sıyımenen
Bir şertken könıl küyin.
Äpkemniñ üyimenen
Körşi edi-av seniñ üyiñ.

Ay mañday muratımnıñ
Kinäsiz senimi üşin,
Jiyi kep turatınmın
Özindi körüv üşin.

Şaqırsa quba dala,
Gül kuvıp, qır asamsız.
Men edim quda bala,
Sen ediñ qudaşa qız.

Qızğaldaq-qırdıñ säni,
Jebeytin arman atın.
Men üzgen güldiñ bäri
Bir sağan arnalatın.

Jan ediñ dala köñil,
Özgeşe eñ, erek ediñ,
Men seni bar älemniñ
Körkine teñegenmin.

Sol sezim nur usındı
Janımnıñ jaylavına,
(Bul keyin tınışımdı
Alar dep oyladım ba? !)

Külkiñnen nâr alıp bir,
Avlıña barğanımda,
Jürgensiñ balalıqtıñ
Balavsı ormanında.

Gülmende güç alıp
Çalmıştı gönlünü.
Ablamın evi ile
Komşu idi senin evin.

Ay gibi muradımın
Suçsuz güveni için,
Sık geliyordum
Kendini görmek için.

Çağırsa büyük bozkır,
Çiçek kovup, kırır aşarız.
Ben idim damat tarafından çocuk,
Sen ise damat tarafından kız.

Lale – kır güzelliği,
Binen hayal atın.
Ben kopardığım çiçeğin hepsi
Bir sana yöneliktir.

Can idi bozkır gönül.
Değişiktin, farklıydın,
Ben seni tüm âlemin
Güzelliğine denk saymıştım.

O his nur sundu
Yanımdaki yaylanın,
(Bu sonra sükûnetimi
Alır mı diye düşündüm mü?!)

Bir küni dürildegen
 Toy boldı körşi avılđa.
 Qız dese külimdegen
 Jigitter qanşa munda

Sırtta bir qızdı tipten,
 Sol kezde sen de kelip,
 Beytanıs bir jigipten
 Bilediñ döñgelenip.

Nurğa orap jaña otavdı
 Tünniñ bir ortasında,
 Ay tuvdı Alatavdı
 Jambastap arqasına.

Sazandı tereñ köldey
 Şorşıldım, tosırqandım.
 Al jigit köleñkeñdey
 Kalmadı qasıñnan bir.

Bulay dep añdamağam,
 Tañdanttı-av sırıñ meni,
 Aytşı, bul älde mağan
 Körsetken qırıñ ba edi?

Janımdı ızğar ustap,
 Namısım arıqanday.
 Lap etpe qızğanıştan
 Şaq turdım jarılarday.

Toy tarqap tañ aldında
 Qonaqtar jolğa attandı.
 Sol jigit seni avılğa.
 Şığarıp salmaq boldı.

Bir gün sesli
 Düğün oldu komşu köyde.
 Kızlar gülümseyen
 Yiğitler nasıl çok burada.

Dıñarıda kızla,
 Sende gelmiştin,
 Tanımadığın bir delikanlı ile
 Dans ettin dönüp.

Nura çevirdi yeni otağı
 Gecenin ortasında,
 Ay doğdu Alatav'da
 Yaslanıp sırtına.

Sazanı olan derin göl gibi
 Şaşırdım, anlayamadım
 Bırakmadı yanından hiç.
 Kalmadı qasıñnan bir.

Böyle düşünmemiştim,
 Şaşırttı sırrın beni,
 Söyle bu yoksa bana
 Gösterdiğin huyun mu?

Canımı soğuk tuttu,
 Şerefim azalmış gibi.
 Hızlı kıskançtan
 Hazır durdum patlamaya.

Düğün bitti tan ağarmadan,
 Konuklar yola çıktı.
 Sonra peşlerinden
 Biraz yol gittim.

Adasqan ormanının
Eliktey turıp qaldım.
Sonan soñ soñdarıñnan
Biraz jer jürip bardım.

Sonan soñ jalt burılıp,
Qaşım men tavğa qaray.
Kevdeme ot tıǵılıp
Jüregim lavlaǵanday.

“Toqta!” – dep ayqayladıñ
Sonuñdı qaldım uǵıp.
Davısıñdı qaytaladı,
Keñ dala jañǵırırǵıp.

Örligim alğa süyirep,
Qayrılıp qaramappın.
Sen menen alqaş ret
Alıstap bara jattıñ.
Sol tünniñ qumar qılǵan
Özgerdi mäni mülde...
Tek davısıñ qulaǵımnan
Ketpeydi äli künge.

Adasqan ormanının
Eliktey turıp qaldım.
Sonan soñ soñdarıñnan
Biraz jer jürip bardım.

Sonra hızlı döndüm,
Kaçtım ben daǵlara doǵru.
Göǵsüme ateş saklanıp,
Yüreǵim yanmış gibi.

“Dur!” diye baǵırdın,
Bunu anladım.
Sesini tekrarladı,
Bozkırlar yankılanıp.

Öne koşup gitmişim,
Dönüp bakmamışım.
Sen benden ilk defa
Uzaklaşıp gidiyordun.
O gecenin hevesi
Deǵışti manası...
Tek sesin
Gitmiyor bu güne kadar.

46.

**DİNAZOVRLAR
MEN
EGEVQUYRIQTAR
(“Atlantıdanı qyratqan alma”
Attı jaña romannan üzindi)**

Dinazovr alıptıǵı üşin erte joyıldı,
San mındaǵan mayda soyl oǵan qarsı qoyıldı.
Taraqandar dinazovrlardan burın kün keşken.

46.

**DİNOZORLAR
İLE
SIÇANLAR
(“Atlantida’yı mahfeden elma” adlı yeni
romandan parça)**

Dinozor büyük olduǵu için erken yok edildi,
Sayısızca binlerce ufak darbe ona karşı vuruldu.
Hamam böcekleri dinozorlardan önce yaşıyordu.

Āli ğumır sürip jatır,
 Tirlik-saltı jürip jatır,
 Alıptıqtıñ nege qajet ekendigin bilmesten.
 Taraqandar tirşilik kemesinde,
 Qarın-müdde öresinde,
 Birlik saqtap pende-ümitke qatar-qatar
 mingesken,
 Özgede de müdde barın qaperine ilmesten.

Sol taraqan “ultında” daralıq joq,
 Al daralıq joq jerde janalıq joq,
 Uqsastıqtan tavıptı olar öz darınsız şındıǵın.
 Kemşiligi aynalmay ayıbına,
 O,ğajap, bir-biriniñ moyınına
 Özgelerdey tastamaptı qızǵanıştıñ şılıbırın.
 Uqşas jandar eşqaşanda qızǵanbaydı bir-birin.

Qavımşıldıq minezge bay mayda quvat taǵılar,
 Ār taǵılıq ortaқ küşten ortaқ tilek tabılar.
 Pendeliktiñ maydaldardı biriktirer zañı bar,
 Soǵan qarısı tura almaǵan sorlı dinozavrlar...

Baylıq qusı jiyi qondı nārsiz-sarañ muskinge,
 Dañq ta uyalmay madaqtadı tursa joyqın küş
 kimde,
 Şındıq siylek biylik qurdı ulı jerdiñ üstinde.
 Sondıqtan da Soqrat ta, Bethoben de, Puşkin de
 Meyirimsiz, ruhsız küştermen māñgilik
 oppozitsiyada.
 Nanımsızdıq, darımsızdıq jolıñdı ılıǵıy oray ma,

Qara küşter izgiliktiñ zeyinine qaray ma?
 Tensizdik köp, ayu, qasqır sayran saǵlan toǵayda.

Hala yaşıyorlar,
 Hayatı devam ediyor,
 Alpliğın neye lazım olduǵunu bilmeden.
 Hamam böcekleri hayat gemisinde,
 Mide çıkar için,
 Beraberlik koruyup insana karşı,

 Diğەر de çıkarlar içinde aldırmadan.

O hamam böceği “milletinde” dāhilik,
 Dāhilik olmayan yerde yenilikte yok,
 Benzerlikten bulmuşlar dāhiliği kendilerinde.
 Eksiği olmamış ayıpları,
 Oh, acayip, birbirinin boynuna
 Diğەرleri gibi bırakmamışlar kıskançlığı.
 Benzer canlar hiçbir zaman kıskanmazlar
 birbirini.

Kavimlik huya zengin ufak güç eklenir,
 Her ortak güçten ortak dilek bulunur.
 İnsanlık halinin ufakları birleştiren kanunu var,
 Buna karşı duramamışlar zavallı dinozorlar...

Zenginlik kuşu sık konuyor tatsız cimri adama,
 Şöhrette utanmadan övdü dünya gücü kimde ise
 onu,
 Gerçek çok seyrek yönetti yeryüzünü.
 Bunun için de Sokrates, Bethowen de, Puşkin de
 Merhametsiz, ruhsuz güçlerle ebedi muhalefette.
 İnançsızlık, dāhisizlik yolu hep mi önünü keser,

Kara güçler iyiliğın aklına bakarlar mı?
 Dengesizlik çok, ayı, kurdun gezdiği ormanda.

Qazaqtın Qos ruh şını- Mahabbet te, Abay da
Sol üşin de dendelikpen mäñgilik oppozitsiyada.

İyä, älemde barlıq şınışıl aqındar oppozitsiyada.
Jomarttarğa- dünüyeqoñız paqırlar oppozitsiyada.
Key tirşilik iyeleri qızğanışsız güldemes,
Ayıptımız ba solarmen bolğanımızğa irgeles?
Qanday jağdayda qandender ülken iterdi
kündemes?
Muhittarda külli balıqtar kitterge ırza emes...

Atıñdı, dañqıñdı şığarğın kelse osı zamanda,
Jerden ap, jerge sap ataqtı tuğlanı jamanda.
Zorlığın erlikke telinip, zorayıp bağa da,

Bir күnde aq belgili bolasıñ qoğamğa.
Aristotel' kezinde sınılıp, şındalğan bul ädis,

Osinav tarihköz äliske qazip köp suranıs.
Ejelden aqşa men satqındıq bir jürgen, tañdanba,
Sol minez döp keldi bügingi biznestik talğamğa:
Qaltalı, darınsız qalamger tenelip Şillerge,

Beyädep, ruhsız jurnalist aynaldı killerge.

Bärine kinäli toyımsız qarındar ğana ma?
Qayşılıqtar köp ömirdiñ zañdılıqtarında da.
Bayıptap zerttep adaldı, aramdı, ıyıqtılardı,
Qaytkende adamdıq olardan biyik turadı?
Şondıqtı köksegen maqsatı, müddesi nanımdı,
Özge jurt şıqpağan biyikke şıqsa bir darındı,
Kevdege senim men meyirm jelkenin jüzdürüp,
Tek sırttay tilektes jürüdiñ özi- zor izgilik.

Kazak'ın çift ruh zirvesi – Mahabbet de, Abay da
Bunun için insanlık haliyle ebedi muhalefette.

Evet, älemde tüm gerçekçi şairler muhalefette,
Cömertlere – dünya kölesi zenginler muhalefette.
Bazı hayat sahipleri kıskançsız gelişmez,
Ayıplıyız mı onlarla olmamızdan dolayı?
Hani durumda küçük boylu köpekler büyük boylu
köpekleri eleştirmez?
Okyanuslarda tüm balıklar balinalara razı değil...

Adını, şöhretini duyurmak istiyorsan bu zamanda,
Yerden yere vur şöhretli şâhısı.
Zor kullanman kahramanlık sayılır, zorluk
çıkarman da,

Bir günde belli olursun topluma.
Aristo zamanında sınav edilip, gerçekleşen bir
yöntem bu,

Bu tarihi yönteme şu anda çok talep.
Ezeliden para ile ihanet beraberdi, şaşırma,
O huy geldi konu bugünkü iş dünyasına:
Cebi dolu, dâhisiz kalem tutan Shiller'e
benzetilir,

Edepsiz, ruhsuz gazeteci oldu katil.

Hepsine suçlu doyumsuz mideler mi?
Zıtlıklar çok hayatın kanunlarında da.
İncelesek adili, haramı, güçlülere,
Yine de insanlık onlardan yüksektir?
Gerçeği yüceltme maksadı, hakları inanılır,
Diğerler çıkmamış yükseğe çıksa bir dahi,
Göğse güven ve merhamet yelkenini yüzdürüp,
Tek dıştan dilek ederek yürümek bile – büyük
iyilik.

Qıyratqış oylar köp birlikke negizdelmegen:

O, toba, kişkene kölşikter- teñizdermenen,
Şımşıqtar, qarğalar- suñqarlarmenen,
Esekter özinşe tulparlarmenen
Qaşanğı jüre bermekşi oppozitsiyada?
Qanşama bet-beyne jatır orınsız tırnalıp,

Nağız ädilet oppozitsiyanın şatastırmalıq
Bas qamın közdegen beypilsöz “şataq-it-tsiyağa”

Jä, bälkim, bul taytalastıñ jolın ekşim bögemes.

Biraq ulttıñ janalıǵı,
Ğasırımen öreles,
Ülken perzent tuvğanımen ğana emes,
Maydalardan onı qorğay bilüvimen
Äri qolday bilüvimen ölşenbek,
Ölşenbese, ultqa qarsı qaterli oylar belsenbek.

Erte qurban bolğandar köp örbite almay öz isin:

Birey alıp denesi üşin,
Birey zañğar öresi üşin jäne alıp sözi üşin,
Alıptıq ör beles şıǵar,
Bälkim baqıt emes şıǵar,
Atışuvlı sol alıptıñ özi üşin.
Uğınatın kezeñ keldi:
Tek ruhı şıñnıñ ğana sözi-şın...

.....
Öz ğasırın ruhınıñ quvatımen süyegen,
Küres aşqan toǵışarlıq indetterge üyeleñ,
Suñqar oyı talmay uşqan sansız davıl, jañbırda,

Mahvedici güçlerin düşünceleri çok birliğe esas edilmemiş:

Oh, Allah'ım küçük gölcükler – denizlerle,
Serçeler, kargalar – şahinlerle,
Eşekler beygirlerle
Ne zamana kadar olacak muhalefette?
Ne kadar yüzler yatıyor yersiz tırmanarak

Esas adalet muhalefetini karıştırmayalım
Ana çıkarını amaç etmiş “karıştırma-lefete”.

Yoksa belki, bu kargaşanın yolunu kimse durdurmaz.

Ama milletin dâhiliği,
Asrıyla büyür,
Büyük çocuk doğması ile sadece değil,
Ufaklardan onu koruyabilmekdir
Hem destek verme ile ölçülür,
Ölçülmezse, millete karşı tehlikeli düşünceler görünür.

Erken kurban olanlar çok, geliştiremeyen kendi işini:

Birisi alp bedeni için,
Birisi büyük sözü için,
Alplik büyük bir ufuktur belki,
Belki, baht değildir,
Meşhur o alp için.
Anlayacak zaman geldi:
Tek ruhu gerçekçi olanın sözü – gerçekçi...

.....
Kendi asrının ruhunun gücü ile destekleyen,
Mücadele açmış büyük belalara karşı,
Şahin düşüncesi durmadan uçuşan fırtına,
yağmurda,

Afiynıda muqım jurttıñ adlında
Söz söyledi köne grek danışpanı Diyogen.
Ol kezde de qalıñ bolğan sanasızdıñ terisi,

Qanday marğav, qanday şaban parasattıñ örisi.
Kürdeli oylar ormanına burın ayaq baspağan,

Jeñil äyen, sport, sayıs ayaşınan aspağan
Tıñdarmanıñ bizrazdan soñ qalğın ketti köbisi,
Köbisiniñ ayağında enjarlıqtıñ kebisi,
Diyogen kenet savsağımen ernin basıp, eltinip,
Kökek, bulbul şımşıq ünin aynıtıpastan keltirip,
Bala kezden boyğa jıyğan şeberlikpen kemeldi,
Şarşı toptı tañ qaldırıp, sayrap ala jöneldi.

Jurt mäs- meyram:

-Jasa, gerek darındı,

Qus tilinde sayravdıñ zor alıbı!

-Mına öneriñ bärimizdi tañ qaldırıp, tamsanttı!-
Dep qalıñ jurt jamırasa alğıs aytıp oyşılğa,
Bäri birdey ornınan turıp uzaq qol soqtı.

_Otırıñdar!- dedi Diyogen,- qunsızdandı sözderiñ,

Amal qanşa, özderiñe ukımaytqan- özderiñ.
Qazır ğana, adamzattıñ damvı üşin paydalı,
Ruhsızdıq şabuvılı, jaña küres maydanı
Haqındağı oylarımdı uqpay, qalğıp kettiñder,

Mañızı zor mäseleni sezbey, attap öttiñder.
Al endi tek köñil avlar ävez jüzgen üninde,

Sayrap edim qaydağı bir oysız qustar tilinde,

Atina'da kalabalık milletin önünde
Konuştu köhne Yunan dâhisi Diyogen.
O zamanda da kalındı fitratsızın cildi,

Nasıl ferasetin yaylası.

Büyük düşünceler ormanında daha önce ayak
girmemiş,

Hafif şarkı, spor, mücadele işinden geçmeyen

Dinleyicilerin çoğu uyudu,

Çoğunun ayağında tembelliğin belirtisi.

Diyogen parmağıyla dudağını kapatıp,

Bülbül, serçe sesini aynen yansıttı,

Çocukluk zamanında kazanılan ustalıkla başladı,

Toplumunu hayran bıraktı, işine devam etti.

Millet neşeli ve sevinçli:

Yaşa, Yunan dâhisi,

Kuşdilinde konuşma zor alp!

-Bu hünerin bizi şaşırttı!

Diye millet dâhiyi alkışladı,

Hepsi yerinden kalkıp uzun süre alkışladı.

-Oturun! Dedi Diyojen, - değeri kaybetti artık
sözleriniz,

Çare ne, kendinize kendiniz hüküm giydiniz.

Şimdi, insanlığın gelişmesi için faydalı,

Ruhsuzluk atağı, yeni güreş meydanı

Hakkındaki düşüncelerimi anlamadan, uyudunuz,

Manası büyük olan meseleyi anlamadınız,

Kuşdilinde de manası olmayan şeyleri söyleyince,

Kuşdilinde de manası olmayan şeyleri söyleyince,

Dürkirete qol soqtıñdar, bölep kümet-dürmekke,

Sender aşar tanım, tüysik esigi äli ilgekte.

Qanşama jıl taytalasıp, boy talasıp ğasırmen,

Bir abıroy almap edim, ğasırdı ozğan

basımmen...

Şımşıq, kökek ünin salıp, oñay taptım dañqıtı...

Armandarıñ ajıratpay ävmeser men alıptı,

Talğamdarıñ beysanalıq, beyşaralıq tanıttı...

.....

Söytip, Diyogen külli Afıynı halqıman,

Öz eliniñ tüysik, tanım parqıman

Qavipti äri qasiretti bağıt körıp nalıptı...

Sodan beri qanşa zaman ölse de,

Jıqavlıqtan ğılım qaşıp,

Ğalamzatqa nurın şaşıp,

Tehnikalıq oy- sananıñ mereyi asıp ketse de,

Bolmısan jeñildikke üyir, añqav jalıqtı

Özgertpek bop talay alıp jolın quzğa salıptı.

Biraq jurttıñ sonav Diyogen kezindegi talğamı

Äli künge özgerissiz qalıptı.

Sol bayağı jeñil ävez, oysız narqı sınbağan,

Onıñ erketotayların jurt qulşına tıñdağan,

Küş pen müsin sarbazdarın bulşıq etin buldağan

Eldiñ qıymas asılına balatıp,

Mıñ- million nazarlardı tek solarğa qaratıp,

Alıp şıqtıq biz birinşi orınga.

Hepiniz yerinizden kalktınız, alkışladınız,

alkışladınız boğdunuz hürmete,

Sizler kapısı hala kilittesiniz.

Kaç senedir kaç asırla mücadele ettik,

Bu asırlık başımla bulamadım bir bereket...

Serçe, bülbül şarkısını söyleye kolay buldum

şöhreti...

Hayaliniz koparmadan avutur benim gibi alıp,

Zevkleriniz akılsızlık, biçareliği tanıttı...

.....

Öyle Diyojen tüm Atina halkında,

Kendi halkından düşüncesinde

Tehlikeli hem kaygılı bir yön görmüş...

O zamandan beri kaç zaman geçse de,

Tembellikten âlim kaçmış,

İnsanlığa ışığını saçıp,

Teknik düşünce zaferi olsa da,

Hayatını kolaya çeken halkını

Değiştirmek için çok alp yonunu kaya altına

gitmiş.

Ama milletin ta Diyojen zamanında zevki

Şimdiye kadar değişikliksiz kaldı.

O eski hafif heves, düşüncesiz değeri kırılmamış,

Onun eğlencelerini millet istekle dinlemiş,

Güç ile abide askerlerin kaslarını tutan

Milletin vazgeçemeyeceği aslına benzetip,

Bin-milyon dikkati tek onlara baktırıp.

Alp çıktık biz birinciliğe.

Toyğa beyim adamzattı ülken oyğa tartatın,
Sanasına şınşıl jiger, senim küşin artatın,
Nağız öner äli de sol boyküyezdik torında.
Jeñil öner,

Ol da özinşe qaskünem,
Umıtuvğa bola ma onıñ bastı röl
Oynağanın parasattı izgi ruhtıñ sorında?!
Öz tağdırıñ-äli künge öz nepsiniñ qolında.
Örkeniyeti ğılım, bilim qanatında damığan,
Alğır oyun qayratına, aybatına janığan,
Bir özi bir meemleketke para-par,
Jer betinde aybını asav qanşa ataqtı qala bar!

Al solardıñ ruhani bet-bedeli jağınan,
Aytuv qıyın, ğalamzatqa qaysısı ülgı bola alar?
Qanday iske suranı köp, soğan qadam jasadıq.
“Biznes!”, “Savda!” uğımdarı atanıp zor bas ärip
Eñse bükpes qudiretttey turıp aldı qasarıp.
“Tek bayudıñ jolın üyren,

Bir küniñdi bos etpe!”

Adamdığın bar ma, joq pa, alınpaydı esepke.
Urla,
Alda,
Tamır jiber”saytangerlik” aylağa,
Aylalınıñ aybını askaq, mereyi üstem qayda da,
Süyenişin biylik bolsa ustalam dep oylama,
Ar men uyat bul ğasırda asa qoymas paydağa...

Narıqta mıñ qaltarı bar jeñ uşınan burılar,

Elderi eñ qurmettiler-eñ toyımsız urılar,

Baylıq kimde bolsa, sonıñ mañdayınıñnırı bar,

Toyğa beyim adamzattı ülken oyğa tartatın,
Sanasına şınşıl jiger, senim küşin artatın,
Nağız öner äli de sol boyküyezdik torında.
Jeñil öner,

Ol da özinşe qaskünem,
Umıtuvğa bola ma onıñ bastı röl
Oynağanın parasattı izgi ruhtıñ sorında?!
Öz tağdırıñ-äli künge öz nepsiniñ qolında.
Örkeniyeti ğılım, bilim qanatında damığan,
Alğır oyun qayratına, aybatına janığan,
Sadecce kendisi bir devlete eşitti,
Yeryüzünde cesareti asabi olan kaç meşhur şehir
var!

Onların ruhani değeri yönünden,
Söylemek zor, insanlığa hangisi örnek olur?
Hangi işe talep çok, ona adım yaptık.
“Biznes!”, “Ticaret!” kavramları büyük oldu harf,
Büyük güç gibi duruyor önümüzde.
“Tek zengin olmanın yolunu öğren,

Bir günün boşuna geçmesin!”

İnsanlık var mı sende alınmaz hiç hesaba.
Çal,
Kandır,
Köküne ver “şeytani” hileye,
Hilelinin cesareti yüksek, otoritesi üstün de,
Destegin yönetim olsa yakalanacağım diye
korkma,
Ar ve ayıp bu asırda çok getirmez fayda...

Piyasada bin hareket var ucundan dönen,

Memleketteki en hürmetliler – en doyumsuz
hırsızlar,

Zenginlik kimde olsa, onun alınının nuru var,

Bar siyasət sol mañdaydı madaqtavğa qurılar.
 Urılıq zañğa aynalğan soñ ruh jırın kim uğar?
 Budan pälən ğasır burın Sokrat qoyğan bir suraq
 Äli küñge adamdardıñ maqsat-küşin jür sınaq.
 Onı aynalıp ötetindey joq äzirge jol basqa,
 Ol suraqsız tirşiliktin oy qazanı tolmas ta.
 Tağdır kürek tisin bezep, äldə sağan külsin be?

**“Mazmundı ömir sürüv üşin tamaq işpey
 bolmas ta,
 Al sen tamaq işüv ömir sürip jürsin be?”**

Netken sezim erkindigi, attap bassañ-jın-oynaq.
 Adamzattı mañgurt qıp azdıruvdıñ,
 Onıñ arın, hamısın tozdıruvdıñ,
 Uyat qaşqan näpsisin qozdıruvdıñ
 Şığarıldı mıñnan atsam türi oylap,
 İzgiliktiñ ulı kävsar özenderin ılaylap.

Qayda barsañ köz abraydı toyşıl meyramhanalar.
 Tüñgi klüvb, tüñgi külki- oysız sayranhanalar

Şarşav bilmes tabıs közi retinde tanıldı.
 Tek baylıq pen Qızıqsılıq bastı murat sanalıp,
 Ğasır tüpki ruhani kompasınan jañıldı.
 Bazbir şağın qalalarda üş jüz mıñday halqı bar,
 Söz joq, üş mıñ näpsi kүйtter arnavlı üş sän qurar.

Är adamnıñ pendelik osaldığınan,
 Dañgaza şuvğa, duvmanğa bosañdığınan
 Savdagerler ardan attap, baq tabuvğa talpınar,
 Qazir Ar men Namıstıñ da materiyaldıq narqı bar.

Tüm siyaset o alnı övmeye kurulur.
 Hırsızlık kanuna dönünce ruh şiirini kim anlar?
 Bundan çok asır önce Sokrates sormuş bir soru
 Şu güne kadar insanların maksat gücünü sınıyor.
 Onu dönüp geçecek yol yok başka,
 O sorusuz hayatın düşünce kazanı dolmazda.
 Kader kürek dişini hazırlayıp, yoksa sana mı
 gülsün?

**“Mazmunlu hayat yaşamak için yemek
 yemeden de olmaz da,
 Sen ise yemeği yemek için mi yaşıyorsun?”**

Nasıl bir his hürriyeti, bassan – disko.
 İnsanlığı mangurt ederek azdırmanın,
 Onun arını, namusunu mahvetmenin,
 Ayıp duygusu kaçan nefsin azdırmanın
 Bin bir çeşidi aşkın çeşit düşünmüş,
 İyiliğin ulu nehirleri çamurlayıp.

Nereye gitsen her taraf restaurant.
 Gece kulübü, gece gülmeleri – düşüncesiz
 konuşmalar

Yorulma bilmez gelir elde etme kaynağı oldu.
 Tek bir Zenginlik ve İlginçlik olmuş ana amaç,
 Asır esas ruhani pusulasından saptı.
 Küçük üç yüz binlik şehirde,
 Laf yok, üç bin nefsinin tatmin eden güzel ev
 kurulur.

Her insanın insanlık halinin zayıflığından,
 Manasız gürültü, bayrama kendisini verdiğiinden
 Tüccarlar şerefi geçip, baht bulmaya heveslenir,
 Şimdi Şeref ile Arın da maddi piyasası var.

Köşelerde jurttu burar pendeşilik arnağa,
 Jan-jağıñnan antalaydı,
 Närsiz közi qantalaydı
 Kileñ arsız, payda-narqı aqırğan bir jarnama,
 Köre almaysıñ izgilikke şaqırğan bir jarnama,

Astananıñ ayazınday qızartatın betiñdi,
 Aynalañda isker tisi ötimdi,
 Tek aluv men jeydi ğana maqsat tutqan ömirden,
 Ağaş tügil, temirdi de kemirgen
 Jurt qaptadı jebir közdi egevquyrıq sekildi,
 Egevquyrıq saha qazır şırqap, ösip, jetildi.

Qaşan, qalay toydıramız sol aşqaraq közderdi,
 Sıylaymız ba egevquyrıq peyilderge tözgendi?
 Töze almağan qasqalardıñ tağdırı kurt özgerdi.
 Endi qayttık, ruhani sayazdığı adamnıñ
 Kunä äri kemşilik bop sanalmaytın kez keldi.

Keybir öner sañlaqtarı- urlıqqa da uraşı:
 Erteli- keş telejäşik aynasınan tüspeytin,
 Oy-sanası, meşevlenip, tek tamağı isteytin
 Qalıñ eldiñ “ar-namısı” sanalatın bir äñşi
 Dañq dep aqşa müddesinen özge tuk joq oyında,

Än salıp jür urlar men reketterdiñ toyında.
 Ulı Gertsen pikirine isker közben qarasaq,
 Ädildiktiñ jañbırımın gülder edi parasat.
 “Är adamnıñ ruhani mümkindigi qanşama
 Biyiktikke tartar bolsa, äne, oğan sonşama
 Biylik, senim kitlin bersek”... Tazalıqqa
 şöldegen,

Sokaklarda milleti döndürür insanlık hali kanala,
 Her taraftan geliyor,
 Tatsız gözü kan ağlıyor
 Hep şerefsiz, çıkar fiyatı ilan eden bir reklam,
 Göremezsın iyiliğe davet eden bir reklam,

Astana'nın ayazı gibi kızartan yüzünü,
 Çevrede iş adamının dişi geçer her yerde,
 Tek almak ve yemek sadece amaç hayatta,
 Ağaç değil sadece ama demiri de kemiren
 Millet kapladı yiyici fare gibi,
 Fare fitrat gelişmiş ve yetişmiş şimdi.

Ne zaman, nasıl doyuracağız bu doyumuz
 gözleri,
 Hediye mi fare canlılara?
 Dayanamayan şahısların kaderleri çok değişti.
 Şimdi ne yaptık, ruhani zayıflığı insanın
 Günah değil hem de eksiklik olarak sayılmayan
 zaman geldi.

Bazı hüner sağrıları – hırsızlığa da davet ederler:
 Erken ya da geç telekutu ekranından inmeyen,
 Düşüncesi, durup tek boğazı çalışan
 Halkın “Şeref gururu” sayılan bir sanatçı
 Şöhret ile para çıkarından başka bir şey yok
 aklında,

Şarkı söyler hırsızlar ile gaspçıların bayramında.
 Ulu Gerzen fikrine iş adamı gözüyle bakarsak,
 Adaletin yağmuru ile büyürdü feraset.
 “Her insanın ruhani imkânı ne kadar
 Yükseklikte tartacak olursak, işte ona o kadar
 Yönetim, güven anahtarını versek”... Temizliğe
 susamış,

Öjet ğasır damır edi, bälkim, başka jolmenen...

Qanday bedel usınbaqız bizder keler zamanğa?

Neden qaştıq,

Neni şaştıq,

Neni bastıq tabanğa?

Talay taban nurlı oylardı aynaldırdı sabanğa,

Sol sabanğa qarap endi ayqındalar bağan da.

Eskermedik

Senim artuv qılmıspen teñ ekenin

Ruhani baylığı joq, aydını joq adamğa.

Tirşiliktin bastı uranı: “Jastıq şaqqa- jasıl jol!”

Jas gumırğa jol aşuvda, qartım, dara ğasır bol!

Özgermeytin bul uğımğa jaña mindet arttıq pa,

Narıq nege qarşı qoydı jastıq şaqtı qartıqqa?

Asqandarğa jumıs berüv mümkindigin umıtqan?

İsker közben qarağanğa munıñ özi durıs ta,

Tsirklerde qart maymıdar tartılmaydı jumısqa.

Al jas maymıl bağınımpaz, tärbiyege tez köner,

Üyretip ap basqara ber immen yaki sözbenen,

“Avna!” deseñ, avnayıdılar, “Tur!”-dep buyır,

Bağınğıştıñ bolmav kerek öz pikiri, qulağı,

Öz pikiri joqtıñ ğana biylikke joq surağı.

“İsker mıylar!”-ğalamzattıñ osı küngi uranı.

Bar ruhsız iskerliktiñ dendeşilik- turağı.

Sondıqtan da qart tuğlalar ar-namıstı, uyattı

Bir kezdegi ebedeysiz dinovavr siyaqtı

Artıqtığı sezildi de, qalıp sıysız, jeleksiz,

Dävirine bolıp şıqtı kereksiz.

Bu asrımız belki başka yoldan gelişirdi...

Nasıl bir değer sunacağız bizler gelecek zamana?

Neden kaçtık,

Neyi düşürdük,

Neyi bastık tabana?

Çok taban nurlu düşünceleri dönüştürdü samana,

O samana bakıp şimdi belli olur değerinde.

Dikkate almadık

Güvenmenin cinayete aynı olduğunu

Ruhani zenginliği olmayan, aydını olmayan bir insana.

Hayatın ana prensibi : “Gençlere öncelik verelim!”

Genç hayata yol açmakta, ihtiyarım, dahi asır ol!

Değişmeyen bu prensibe yeni görev verdik mi,?

Piyasa neden karşı koydu gençliği ihtiyarlığa?

Neden iş yerleri otuz beşi, kırkı geçmiş olanlara iş verme imkânını unutmuş?

İşveren bakışı ile baktığında bu doğru bile,

Sirklerde ihtiyar maymunlar çalışmaz.

Genç maymun ise itaatkâr, çabuk öğrenir işi,

Öğret ve devam et çalıştırmaya işaret veya sözle,

“Zıpla!” desen, zıplar onlar, “Dur!” desen durur onlar!

İtaatli olmaması gerekli kendi fikrin,

Kendi fikri olmayanın sadece yok sorusu yönetime.

“Çalışkan beyinler!” – insanlığı bu günün hitabı.

Var ruhsuz çalışkanlığın durağı.

Bunun için de ihtiyar şahısla şerefli, arlı, ayıplı

Bir zamanın dinovzorları gibi

Fazlalığı hissedildi de, kaldı hibesiz,

Devrine oldu çıktı kereksiz.

Sekildenip “limuzinmen” dañq sınaşqan at arba,
Ruh solay sırğıp ketti eñ keyingi qatarğa.

Zıplayıp “limuzinle” şöhet rekabeti yapan at
araba,
Ruh öyle kaydı gitti en sonraki saflara.

47.

DARA TAPĖAM QASİRETİ

Zor ruhi bula küşke kim tosqavıl bola alar? !
Nağız aqın mēñgi jastıq şuvağına oranar.
Üş miñ jasqa tartqan Gomer odan ėri jol alar,
Üş ġasırdı jeñgen Bayron ėli jap-jas sanalar.
Qartaymav- bul nağız jeñis ülgisine barabar,
Oğan küvė-jastıq şağın şalav etken danalar.

Qara küşter qajıtsa da, sėvleli oyğa küz alıs.
Nege Abayda bes ėyel bar,

Al Puşkindi jüz on üç

Qız-kelinşek tus-tusinan şuvaq şaşa qorşağan?
Don-Juvandıq emes pe bul?

Añ-tañ ėli el soğan.

Jo-joq, sezim qudiretine senimin kim azayttı?
Birde Ėabit Müsirepov buğan bılay vāj ayttı:
“Kezdesken jan quvatı men arayınan jalındar,

Puşkin, Abay... ġalamzatta sirek tuvar darındar.
Ārkim özi şıqqan tavdıñ biyiginen oy kerer,

Eger olar aqlı men sezimine say keler
Jar izdese ruhınıñ ańsav, tartuv küşimen
Jäne ol jandı taba almasa jüz on üştiñ işinen,
Tipti mıñnıñ arasınan jolıqpasa sıñarı,

47.

DAHİ ŞAHIS HASRETİ

Zor ruhi gücü kim durdurabilir?
Gerçek şair ebedi kıvancına yerleşir.
Üş miñ jasqa tartqan Gomer odan ėri jol alar,
Üş ġasırdı jeñgen Bayron ėli jap-jas sanalar.
İhtiyarlamamak – bu esas zafer örneğine eşit,
Ona şahit – gençlik çağın bayrak eden dahiler.

Kara güçler yorsa da, ışınlı düşünceye güz alış.
Neden Abay’da beş kadın vardı,

Puşkin’de ise yüz on üç

Kızlar her taraftan sevinç saça koruyor?
Don Juan’ın değıl mi bu?

Hala şaşırımış millet buna.

Yok-yok, his kudretine güvenini kim azalttı?
Birde Gabit Musrepov buna şöyle diye konuştu:
“Buluştüğümüz can kıvanç ile güzelliğinden
parlar,

Puşkin, Abay... İnsanlığa seyrek doğan dahiler.
Herkes kendini dağının yüksekliğinden
düşüncesini yaparak,

Eğer onlar aklı ve hissine denk gelir
Yar arasa ruhunun özlemine, çekim gücüyle
Ve o canı bulamazsa yüz on üçün içinden,
Hatta binin arasından çıkmasa benzeri,

Dara talğam- tüysigi üşin bolğanı ma kinäli?”

İyä, ulu tulğalarmen ortağ tüysik tabarlıq
Nağız äyel är ğasırda savsaqpenen sanarlıq.
Natalya- Puşkin jarı, şıqqay pende şeñberden,

Jurttan asqañ suluvlığı älsizdikke jol bergen.
Küyevi onıñ mäñgi tiri qalıp qoydı ölgenmen,
Al ol özi- basqa jerde basqa erkekpen jergengen.
Endi osığan qarısı misal:

Ilğı kürmet törinde

Jürgen suluv äyel boldı meniñ tuğan jerimde.
Süygen jarı Otan qorğav soğısına ketkennen
Oralmağan, arman, senim qaldırıp tek ötkennen.
Ömir, şirkin, adaldardıñ niyetine qaray ma,
Besiktegi tuñğış ulmen jalğız qaluv oñay ma?

Oy- zaman-ay, on toğızğa jaña şıqqan şağında
Soğıs bitti, tätti ümitin aynaldırıp sağımğa.
Küyeviniñ ayqındalmaq ne tirisi, ölgeni,

Sezimiñnen senim qaşsa –ümitiñniñ semgeni.
Ekşim jeñe almağandı jengeni-
Ekşim sene almağanğa sengeni-
Qaysar talğam iyelenhen adamdardıñ örneği.

“Suluv suluv degenderdiñ köpşiligi köñilşek”.
Atansa da ol avıldağı eñ ädemi keliñşek,
Küzdiñ muñlı jañbırınday köñilden muñ tökse de,
Är tüni bir jılğa tatıp, döñbekşümen öitse de,
Küte-küte kütüvdi de mamandıq qıp alğanday,

Dahi şahıs - düşüncesi için olmuş mu suçlu?”

Evet, ulu şahıslarla ortak düşünce bulunur
Esas kadın her asırda parmakla sayılır.
Natalya – Puşkin’in jarı, çıkmaz insanlık
çerçeveden,

Milletti aşmış güzelliği halsizliğe yol veren.
Kocası onun ebedi diri kaldı ölse de,
O ise – başka erkekle defnedilmişti.
Şimdi buna karşı misal:

Hep hürmet içinde

Vardı memlekette güzel kadın.
Sevdiği jarı Vatan’ı korumak için gitmiş savaşa
Dönmemiş, hayal, güven bırakıp tek geçmişten.
Hayat, adillerin niyetine göre mı acaba,
Beşikteki ilk oğlu ile kalmak kolay mı?

Oh, zaman ah, on dokuz yaşına geldiğinde
Savaş bitti tatlı ümitleri çevirip özleme.
Kocasının ne ölü ne yaşıyor haberi geldi bu arada.

Histen güven kaçsa – ümidin bitmesidir.
Kimse yenemedi yengeyi,
Kimse inanmadığına inandı –
Cesaret sahibi insanların misali.

“Güzel, güzel diyenlerin çoğu eğlenici”.
Köyün en güzel kadını olarak tanınsa da,
Güzün kaygılı yağmuru gibi gönülden kaygı
dökse de,
Her gece bir yıla eşit, yuvarlanıp geçse de,
Bekleye, bekleye de mesleği gibi yapmış,

Kün men bulttan özge ekşimdi moyındamas
zañgarday,

Özi qulay süygen jañğa teñestirer küş tappay,
Bir erkekti jaqındatıp, bileginen ustatapay,
Tözim joqta süyo joğın дәlel etip sezimge,

Tırşilikpen qoş aytıstıol kempir bolğan kezinde.

Öjet-qaysar esteligi ötken joyqın ğasırdıñ
Sol dara äyel anası edi meniñ jaqın dosımnıñ.
Äne, talğam qudireti jāne oğan beriktik...
Biz ğaşıqsız sezimderdiñ şattıǵınan zeriktik.
Namıstügil ar men uyatsatılar bul zamanda-
Ör talğamdar joyıla ma, bastar sara qadamğa?

Bir-birir üşin ölimge de bas tigetin ayanbay,
Şın ğaşıqtar kezdespey me Qozı Körpeş-
Bayanday?

Talğam küşin amalsızdan tek ümitke nanğızdıq...

Ruh, sana jalğızdıǵı- eñ azaptı jalğızdıq...
Eri örler zañğar şıñğa ilespey ne tırıspav,

(Tırıspaydıñ bas sebebi; ruh-tavda tırıspav!)

Däl osıdan bastaladı uǵıspay men şıǵıspav
Şıǵıspağan tüysikterdiñ tağdır-talqı qunıstav.
1+1- ğumır zañı, zañğa sıymas talğam bar,
Ör talğamnıñ jolında öldi nebir şırqav armandar.

Aruvlarda azap nurın bolaşaqtan kütken az,
Sodan közi tirisinde baqıttı aqın tipten az.

Güneş ve bulut gibi kabul etmez kimseyi,

Kendisi sevdiği cana kıyaslayacak güç bulamadı,
Bir erkeği yaklaştırıp, bileğini tutturmadan,
Sabır yokta sevmenin yok olduğunu sözle delil
etti hisse,

Hayatın hoş söylediği o yaşlı kadın oldu
zamanında.

Kaygı ve sertliğin hatırası geçen mahvedici asrın
O dahi kadın anası idi benim yakın dostumun.
İşte, zevk kudreti ve ona durduk...

Biz aşksız hislerin şadlığından sıkıldık.
Şeref değil ar ile ayıp satılır bu zamanda –
Yüksek zevkler yok olur mu, başlar mı iyi
adımlara?

Birin biri için ölüme de başını veren acımadan,
Gerçek aşıklar rastlamaz mı Kozı Körpeş – Bayan
gibi?

Zevk gücünü çaresizlikten tek ümide
inandırdık...

Ruh, fitrat yalnızlığı – en azaplı yalnızlık.
Eri çıkar yüksek zirveye ilişmeden ve
çabalımadan,

(Çabalımanın baş sebebi: ruh – dağda
doğmama!)

Tam bundan başlar anlaşmama ve kavga etmeme,
Kavga etmeyen akılların kaderi değersiz.
1+1 – hayat kanunu, kanuna sığmaz zevk var,
Yüksek zevkin yolunda öldü kaç güzel hayal.

Güzellerde azap nurun gelecekte beklemek az,
Ondan yaşıyorken bahtiyar olan şair daha da az.

Dara talğam... Ol da qayğı... teñ küş ańsap
alañdav,

Mıñ äyeldiñ arasınan öz sıñarın taba almav.

Jäne munıñ ökinişi jandı qalay örtemes?

Är tağdırğa onı uğınar kezeñ keler erte-keş...

.....
Puşkin, Abay tektesterdiñ jılağanı jılağan,
Ruh, vsana biyiginen qol sozğanşa bir adam.

Dahi zevk... O da kayğı... eşittir gücü özleyip
endişelenmeye,

Bin kadının arasından kendi çiftini bulamamak.

Ve bunun üzüntüsü canı nasıl yakmaz?

Her kadere bunu anlayacak zaman gelecek er
yada geç...

.....
Puşkin, Abay gibilerin ağlamaları gerçek ağlama,
Ruh, fitrat yüksekliğinden el uzatana kadar bir
insan.

48.

VAQITŞA JEÑİSTER
İkram Adırbekovke

Ğasır buvaz bolmasa da ädildikke jelindep,
Qay kezde de Jenis dañqı eki topqa bölünbek:

“MÄÑGİ JEÑİS jāne BARLIQ VAQITŞA
JEÑİSTER”.

Kuş joq osı zañdılıqtı taydıra alar öristen.
Vaqıtşa jeñisterdiñ vaqıtşa bağı bar,
Bar tirşilik keyde tipti vaqıtşağa bağınar,
Jeñimpazdıñmoyımına altın alqa tağılar,
Jaqımpazdar jamırasa teñev tappay sabılar.
Ärkez buğan elikpeytin qaysar tulğa tabılar,
Sol tuğlanı “tüzev” üşin vaqıtşalar jabılar...
Dantes “jeñdim” dep oyladı Puşkindi atıp qulatıp,

Biraq oñbay jeñilgenin дәleldegi vaqıt.
Orazbaylar “jeñdik” dedi Abaydı urıp, sulatıp,

Olardıñ da utılğanın äygiledi vaqıt.

48.

GEÇİCİ ZAFERLER
İkram Adırbekov'e

Asır zorluklara bakmadan adaleti arıyor,
Her zaman da Zafer şöhreti iki gruba bölünmek
istiyor:

“EBEDİ ZAFER ve TÜM GEÇİCİ ZAFERLER”.

Güç yok bu kanunu kaydıracak yayladan.
Geçici zaferlerin geçici bahtı var,
Var hayat bazen hatta geçiciye itaat eden,
Galibin boyuna altın madalya takılır,
Yalakaların bağırsa benzeri bulunmaz.
Her zaman buna aldırmayan cesur şahıslar var,
O şahsı “düzeltmek” için geçiciler kapanır...
Dantes “yendim” diye düşündü Puşkin’i vurdum
diye,

Ama çok kötü yenildiğini gösterdi zaman
Orazbaylar “yendik” dedi Abay’ı vurup, yere
yıkıp,

Onların da yenildiğini gösterdi vakit.

Qarsılastar qılışınan ör Mahabbet öldi de,
 Nätijede, qara küşter ulı aqındı jendi me?
 Jan şındığı qamalğanmen zulımdıqtıñ torında,
 MÄÑGİ JENİS qalıp qoydı Mahabbetiñ qolında!

Şınşıl, asav tağdıırım bar pendelikpen tebisen,
 Saqta, Quday, meni barlıq vaqıtşa jeñisten.
 Keñeytövge jol aşpasa ädildiktiñ örisin,
 Vaqıtşa biylik pen dañq nege qajet men üşin?
 Bir baqşada össin, meyli, Bayterek pen Asqabaq,

Meniñ bağım-Asqabaqtı kündemeytin basqa baq.

Meniñ bağım- eldik, ulttıq müddemenen örilgen,

Sondıqtan da ultpen birge qaluv dañqı berilgen...

Ruhsızğa jeñis jolı tım oñay bop körinbek,
 Bälkim, bizge tas atqanniñ bäre arteñ jeñilmek...
 Osı izgiglik ağıs küşin uqpağan bar, uqqan bar,

Şın baqıtqa jete almaydı bul küretse buqqandar.

Al uqqandar, negizinen, pendeligin jıqqandar.
 Sondıqtan da tım sanavlı Ruh tavğa şıqqandar...

Muhalefetleri kılıçlarından öldü sandı
 Mahambet'i,
 Neticede kara güçler ulu şairi yendi mi?
 Can gerçeği hapsedilse de,
 EBEDİ ZAFER kaldı elinde Mahambet'in!

Gerçekçi, asabi kaderim var insanlık haliyle
 tepişen,
 Sakla, Hüda, beni tüm geçici zaferlerden.
 Genişletmeye yol açsa adaletten yaylasını,
 Geçici yönetim ile şöhret neden lazım benim için?
 Bir bahçede büyüsün peki, Bayterek ve Kabak,

Benim bahtım – Kabağı kötölemeyen başka
 bahçe.

Benim bahtım – devletçilik, milli amaçla
 bağdaşan,

Bunun için de milletle beraber olma şöhreti
 verilmiş...

Ruhsuza zafer yolu çok kolay görünür...

Belki, bize taş atanların hepsi yarın yenilir...

Bu içten akış gücünü anlamayan var, anlayan var,

Gerçek bahta yetişemez bu mücadelede
 boğulanlar.

Anlayanlar ise, esas insanlık halini yenenler.

Bunun için de çok az Ruh dağına çıkanlar...

49.

**BÖDENE TAPANTTAR MEN
QAJIMUQANDAR
N. Esqaliyevke**

Yapıray, bul ne, ultımız alıptıqtan suvınğanı ma?

Jüz qırırq jılday ötse de Qajımüqanniñ tuvğanına,

Küllü qazaq äyelderi jıl sayın jabıla

Tolğatqanımenen,

Namısın ör kevde erkek quvattarğa

qorğatqanımenen,

Äkele almağan soñ ömirge joyqın küş- jaña

Qajımüqandı,

Är äyeldin öz küyevine ökpe qıjılı, nazı tutandı.

Är kim jep-jeñil, jeke salmağında çempion atansa,

Bitti me?

İlandırmas meni qırırq kilolıq “bödene”

Palvandar tipti de...

Qajımüqan ruhın iyelengen dalağa etüvde bugün

iyelik

Qanşa mıñ bödene bastıqtar bödene oylarğa

süyenip.

Materiyaldı baylıq tarlandırın ğana qudiret,

Arıs köretin,

Perzentin babasınıñ tilinde oqıtıvdu namıs

köretin,

Tek öz qaltasına ğana laqıldap quyılar kiristi

bilgen,

Şarşadı halqımız quvırşaq äkimder men

Ministrlerden.

Quvırşaq zañger, politsiya, käsipkerler qaptap

keledi,

49.

**BILDIRCIN BULANLAR İLE
KAJIMUKANLAR
N. Esqaliyev'e**

Oh, bu ne, milletimizin alplıktan soğuması mı?

Yüz kırk yıl geçse de Kajımukan'ın doğduğuna,

Tüm Kazak kadınları her sene toptan sancı çekse
de,

Şerefli yüksek onurlu erkekler korumayı

yapıyorlarsa da,

Getiremeyince bu hayata mahvedici güç – yeni

Kajımukanı,

Her kadının kendi kocasına kızıyor, nazı tutuyor.

Herkes hafif, kendi ağırlığında şampiyon olsa,

bitti mi?

Güven vermez bana kırk kiloluk “kuşlar”

Pehlivanlar hatta da...

Kajımukan ruhunu sahiplenen bozkıra bugün

sahipti

Kaç bin kuş müdür kuş düşüncelere dayanıp.

Maddi zenginlik kurtların sadece kudret gören,

Evladını ecdadı dilinde okutmayı ayıp bilen,

Tek kendi cebine sadece giren geliri bilen,

Yoruldu halkımız kukla valiler ile bakanlardan.

Kukla avukat, polis, iş adamı kaplamış,

Ultına murnın şüyirip, ədəbiyyetin, tilin taptap keledi.

Tuyıqtan şığar jol izder jigeri,

Sanası jalındap erek,

Ər salada bizge daraboz Qajımuqan darındar kerek.

Ergejeyli bödene talanttar,

Joq senderde bolaşaq tañı,

Qaydasıñ Qajımuqan şarvaşılıqtağı,

Ğılım men sayasattağı?

Tulpar tuvğan biyeni bizdiñ ultımız eşqaşan soymağan,

Oısı dara dästürde mazmun bar tereñge

Basqaşa boylağan,

Qajımuqandıq joq, qaradan qaradan aq bölünip

Saralanbayınşa,

Qoğamda tulpar oy tuvğızar erkekler bağalanbayınşa.

Şıñdıqtıñ ärbir isine jalğandıq saqıldap

Külip turğanda,

Bödene oylar taqımdap, biyliği bar jerde

Jürip turğanda,

Şıqpas dep qazir kim aytar

Qaysar qanattılar halıqtan zerek?!

Ruhtıñ tabanındağı şöñgeni alatın,

Jabayı kapitalizmdi de jöñge salatın,

Qoyannıñ köjegine uqsas ergejeyli qalıptan bölek,

Qoğamğa bugün Qajımuqan quvattı darındar,

Alıptar kerek!...

Qajımuqandarsız tüzetüv mümkin be qazirgi

Surqay jağdaydı?

Qajımuqandarın qoldamağan halıq biyikke

Şırqay almaydı!

Milletine burnu havada, edebiyatı, dilini eziyor.

Çıkmazdan çıkacak yol arayan iradesi,

Fıtratı ateşlenip,

Her alanda bize Kajımukanlar lazım.

Tuhaf kuş dahiler,

Yoktur sizlerde gelecek tañı,

Nerdesin Kajımukan işteki,

İlim ve siyaset?

Beygir doğuran dişi atı bizim milletimiz hiçbir zaman kesmemiş,

Bu dahi örfte mazmun var derine

Başkaca boylamış,

Kajımukanlık yok, karadan ak bölünüp,

Anlaşılmayınca,

Toplumda beygir düşünce doğuracak erkekler değerlendirilmeyince.

Gerçeğin her bir işine yalan

Gülüp durduğunda,

Kuş düşünce hazırlanıp, yönetimi olan yerde

Gezdiğinde,

Çıkmaz diye şimdi kim söyler

Cesaretliler halktan diye?!

Ruhun tabanındaki nalı alacak,

Vahşi kapitalizmi de düzenine sokacak,

Tavşanın yavrusuna benzer ilginç şekilden ayrı,

Topluma bugün Kajımukan gücünde dahi

Alplar gerek!..

Kajımukansız düzeltmek mümkün mü şimdiki tuhaf durumu?

Kajımukanlarını desteklemeyen halk yükseğe çıkamaz!

50.

AYBERGENOV ŞİİNİ

Bäyşeşektiñ ğumırınday tağdır keşken märt batır,
Öleñiñde eşbir ğasır öşire almas ört jatır,
Namısıñdı däviriñe etkizbediñ qaqpıql.
Mine, sodan, ultımızdı ruhsızdan küzetip,
Seniñ jırıñ şekarada äli küñge sapta tur.

Payımdaymın, moyındaymın, sen- danasıñ, men-
bala,
Ultına kim jaqın, alıs, ayqındaytın el ğana.
On tom öleñ jazğandardı ketti umıtıp keñ dala.
Biraq şağın on öleñmen on million Qazaqtı
Tolğandırğan, tañ qaldırğan Mahabbet pen Sen ğana,

Adamdıqsız aqındıq joq, tırmissañ da jan sala,
Jomarttıqsız tağı alısqa şabamın dep şarşama,
Batırlığın qanşa bolsa, aqındığın sonşama.
Tipti öziñdi sıydırmağan dañqtıñ tar törine,
Meni birge ap şıqqıñ kep arpalıstıñ qanşama.

Zamanınıñ iñğayına jürmey ketken iñkärim,
Saf önerde qızğanıştı bilmey ötken iñkärim,
Iyığına bütün beşpet ilmey ketken iñkärim,
Jer astınan sälem joldap jatırıñ sen kün sayın,
Qazağımniñ mañdayına sıymay ketken suñqarım.

Ne jaqsılıq bolsa, aldımın elge bolsın degensiñ,
Sondıqtan da seniñ dañqıñ kögersin.
Sayın dalañ jırıñdı eske ap, külkisin säl şegersin.
Är jürekte bultqa oranğan qasiyetti bir şıñ bar:
Ol- aqındıq märttik sıñı, Aybergenov degen şıñ...

.....

50.

AYBERGENOV ZİRVESİ

Kaderi lalenin hayatı gibi geçen mert kahraman,
Şiirinde hiçbir asır silinemeyecek ateş var,
Şerefini devrine ettirmedin itilip kakılıp ezdirmeden.
İşte, böylece, milletimizi ruhsuzdan koruyup,
Senin şiirin sınırda büyük gün için nöbet tutuyor.

Anlıyorum, kabul ediyorum sen dahisin, ben çocuk,
Milletine kim yakın, uzak, halk açıklayacak sadece.
On cilt şiir yazarları unuttu geniş bozkırlar.
Ama küçük on şiirle on milyon Kazak'ı
Düşündürdün, şaşırttın sadece Mahabbet ve sadece
Sen.

İnsanlıksız şairlik yok, çabalasan da canını koyup,
Cömertliksiz daha uzağa gideceğim diye çabalama,
Cesaretin ne kadar olsa, şairlik de o kadar.
Hatta kendini şöhretin dar yerine sıgdırmayan,
Benimle namus çıkıp söz yarıştırdın dar yerde.

Zamanın kolayına gitmeden giden heveslim,
Saf hünerde kıskançlığı bilmeden geçen heveslim,
Omzuna bütün elbise almadan giden heveslim,
Yer altından selam gönderiyorsun sen gün geçtikçe,
Kazak halkının alınına sığmadan giden şahinim.

Ne iyilik olsa, önce milletime olsun diyensin,
Bunun için de senin şöhretin yeşersin.
Bozkırların şiirini anı yapıp, gülmesini biraz azaltsın.
Her yürekten buluta sarılan haysiyetli bir zirve var:
O – şairlik mertlik zirvesi, Aybergenov denen
zirve...

.....

Ult ruhi- qay kezde de qanattıǵa astana,
Aybergenov şıñın körseñ atıñnan tús, jas bala!

51.

QALDAYAQOV ÖZENİ

Bar Qazaqtı tamsandırǵan,
Tañnan-tańǵa aħ saldırǵan,
Özin änmen qarısı aldıǵan Şamşı ediñ.
Zorsıñǵanıñ köbisi qurı sülde,
Eşkim közi tirisinde
Än köginen däl öziñdey taba aǵlan joq nar senim,
Qanday qupıya keremetiñ bar seniñ?!!

Ultıqqa eliktegiş otsız, narsız közder köp,
Birevler jür savsaǵıñıñ kömegimen sazger bop.
Al sen ulı jüregiñmen,
Peyiliñmen, tilegiñmen,
Küllü tamır tiregiñmen
Darın ediñ aldıña jan salmaǵan,
Ult sezimin arqalavdan talmaǵan.
Otırardıñ eñkeymegen ruhın
Är Qazaqqa än arqılı jalǵaǵan.

Bälkim, sodan mañdayıñnıñ qasireti tım qalıñ,
Pendelik pen kendelikti köp körseñde sınbadıñ.
Zamañında uşırsañ da äñniñ nebir suñqarın,
Tipti sazger qoǵamına müşe bolmay kettiñ-av,
Erlik şıǵar sonday sätte eñkeymesten turǵanıñ?!
Ökpeleme Qazaqıña, ökpeleme, iñkarim.
Jigittiñ bir jarqını ediñ,

Millet ruhu – hangi zamanda da kanatlıya başkent,
Aybergenov zirvesin görsen, atından düş genç çocuk!

51.

KALDAYAKOV NEHİRİ

Tüm Kazak halkını şaşirtan,
Tandan tana şarkı söylettiren,
Kendin şarkıyla karşılatan Şamşı idin,
Zorlanmıştı çoǵu şahıs,
Kimse yaşıyorken
Şarkılardan tam kendin gibi bulamadı büyük
güven,
Nasıl bir sır mucize var sende?!!
Büüklüğü taklit ateşsiz, tatsız göz çok,
Birileri geziyor parmağının ucuyla şarkıcı olup.
Sen isen ulu kalbinle,
İçtenlik, dilekle,
Tüm damar direğinle
Dahi idin önüne kimse geçemeyen,
Millet hissini taşımaktan yorulmayan,
Otrar'ın baş eǵmeyen ruhunu
Her Kazak'a şiir vasıtasıyla devam ettiren.

Belki, ondan alınının kaygısı çok büyük,
İnsanlık hali ve zorlukları çok görsen de,
kırılmadın.
Zamanında uçursan da şiirin şahini,
Hatta şarkıcı toplumuna üye olmadan gittin,
Kahramanlık belki bu zamanda baş eǵmeden
durman?!
Kırılma Kazak halkına, küsme canım.
Yiğidin bir parlayışı idin,

Dävirdiñ som altını ediñ,
 Ediñ jäne arayı.
 Biraq senen äldeqayda qımbatqa
 Bağalandı qalayı,
 Olay köşken bul dalada ulılardıñ talayı.

Mına şaqta, izgiliktiñ tavı tozğan kezeñde,
 Qırandardan qorazdar men tavıq ozğan kezeñde,
 Has tulpardı top jabağı
 Qalıñ şaňğa javıp ozğan kezeñde,
 Aynaldıñ sen endi eşkim bögey almas özenge...

Endi sağan öşpes, ölmes ataq-dañıqtıñ kezegi
 Kelgendigin dosıñ tügil, qastarıñ da sezedi.
 Keş bolsa da jadırap aq, erkelep aq eliñe,
 Ultımızdıñ ulı özeni- Qaldayaqov özeni.

Devrin som altını idin,
 İdin aynı zamanda güzelliği.
 Ama senden daha pahalıya
 Değerlendirildi kalayı,
 Öyle göçmüş bu bozkırdan uluların çoğu.

Bu zamanda, içtenliğin harap olduğu zamanda,
 Şahinlerin horozlar ile tavuk geçtiği zamanda,
 Has beygirleri grup at,
 Büyük toz geçtiği zamanda,
 Etrafında döndün sen şimdi kimsenin karşı
 duramayacağı nehre.

Şimdi sana silinmez şöhretin zamanı
 Geldiğini dostun değil, düşmanların da hisseder.
 Geç de olsa parlayıp, milletine,
 Milletimizin ulu nehri – Kaldayakov nehri.

52.

TJ-par**Nemese****Jağımpazdıqtıñ Ujımdıq Örisi****I.**

Jağımpazdıq –bul zamanda bastı öner,
 Şındıq oğan bola almay jür tas kemer.
 Qazirgi baq qaysar ruhtı erdi emes,
 Arın satqan jağımpazdı eskerer.
 Däyirdiñ de dañqı solar tös kerer,
 Onı oylasañ, janarıña jas keler.

Kevdesinde jalğandıqtıñ muzı bar,
 Qajet kezde muz üstinde qızınar,
 Basşı aldında jas kelindey sızılar,

52.

TJ-Çifti**Ya da****Dalkavukluğun Birlik Otlığı****I.**

Yalakalık – bu zamanın ana hüneri,
 Dürüslük ona olamıyor taş kemer.
 Şimdiki baht cesur ruhlu er değil,
 Şerefini satan yalakayı bulur.
 Devrin de şöhreti onlarda,
 Bunu düşünsen, yüzüne yaş gelir.

Göğsünde yalanın buzu var,
 Lazım olduğunda buz üstünde kayar,
 Başkişinin önünde genç gelin gibi hizmet eder,

Kileň “taban jalağıştar”- TJ- lar.
Olardı erteň adaldıqtıñ tuzı urar.
TJ-larğa eger böget qoymasaq,
Ultımızdıñ ava rayı buzılar.

Ey, qart TJ, qamqorsınıp tasıma,
Qaraşañşı saqalıña şaşıña,
El senimin aqtağanıñ osı ma?
Atanğanşa jalğandıqpen aşına,
Bedeliñdi namısıñmen asıra,
Külki boldıñ qasıñ tügil dosıña.
Biyliktiñ las köp etigin tiliñmen
Jalaytınday ne kün tuvdı basıña?

Oñ men solımsansız TJ, külem be,
TJ- ların kötergen dañq-kilemge
Älde qarğıs tidi me eken bul elge?
Tek küni üşin jalbañ qağıp iyilgen
Päs kevdege asqaq ruh tüner me?
Samal qajet indet bultın türege.
Jağımpazın tav sanağan,
Şınşıl ulın jav sanağan ulttıñ
Mümkindigi az mazmundı ömir sürege...
.....
Minezsiz ult aynalmaydı ul elge.

II.

-Han şındığın joğaltıp ap sorlağandar qanşama,
Söytip özin-özi ayamay qorlağandar qanşama?
Jağımpazdıq bizdiñ ulttıñ tağdırın kürt özgertti,
Ötirikke qanşa senseñ, qasiretiñ de sonşama.
Qayda aparıp sağar eken bul indettiñ aqır?-
Dep munaydı birde mağan qart türikmen aqını.

Hep “taban yalayanalar” – TJ’ler.
Onları yarın adaletin tuzu çarpar.
TJ’lere eğer bariyer koymasak,
Milletimizin hava durumu bozulur.

Hey, yaşlı TJ, yardımseverlik taklidi yapma,
Baksana sakalına, saçına,
Millet güvenini böyle mi akladın?
Yalanla dost olacağına,
Otoriteni şerefle besle,
Maskara oldun düşman bırak, dostuna da.
Yönetimin pis çizmesini dilinle
Yalayacak kadar ne gün doğmuş başına?

Sağım ve solum sayısız TJ, güleyim mi,
TY’lerin kaldırdığı şöhret – halıya
Yoksa lanet mi değdi bu millete?
Sadece çıkarı için eğilen
Alçak göğse yüksek ruh aldırır mı?
Rüzgâr lazım dert bulutu açmak için.
Yalakayı dağ gören,
Dürüst oğlunu düşman sayan milletin
Mümkün değil mazmunlu hayatı yaşamaya...
.....
Huysuz millet olamaz büyük devlet.

II.

-Can doğruluğunu kaybedip zavallı olan ne kadar,
Öyle kendi kendini horlayanlar ne kadar?
Yalalık bizim milletin kaderini çok değıştirdi,
Yalana ne kadar inansan, kaygın da o kadar.
Nereye götürecektir bu derdin sonu? -
Diye kaygılandı bana yaşlı Türkmen şairi.

İyâ, şındığın joğaltqandar aynalañda jür qaptap,
Mansabı üşin, ne küni üşin oñğa, solğa sırğaqtap.
Qasqır minez zamanınan tülki bolıp jeñilgen,
Toqsandı asqan jağımpaz qart qoştasqanda
ömirmen

Qanşama adam maqtav ayttı:

“İzgi han bul ne degen,

Özgelerdey qıyqar, asav minezi joq tebegen.
Atqa qoñğan mıqtılardı jılı sözben jebegen,
Tirliginde bir pendege “ökşeñ qıysıq”
demegen...”

-Birevlerdiñ naq osılay şatasarın bilip em,-
Dedi Şındıq ekinşi bir qaysar aqın ünimen.-
Jalğandıqqa ör minezin şekara ğıp kim de kim

Qoya almasa- utılğanı, uqpavı bas mindetin.

Jurttı qalay toqtatpaqpız ädiletsiz bağadan?

Qazirgi eñ qadirli qart-öz pikiri joq adam.

Eşkimniñ de köñlin jıqpay, bas izevmen eseygen,

Eldi azdırıp bitken joq pa osı “jalpaq şeşeyler?”

Aq pen qara şayqasında zorlıq jeñse arlını,

Ädiletsiz-ünsiz buğıp qalğandardıñ barlıǵı.

Jağımpazdıq- juqpalı avruv, qan men oyğa
taralğan,

Bul beydava qasiretten ulttı qorğav- zor arman...

Evet, dürüstlüǵünü kaybedenler geziyor etrafta,
Hayatı için, günü için saǵa sola kayıyorlar.

Kurt huy zamandan tilki olup yenilmiş,

Doksanı aşan yalaka yaşlı adam hayatla

vedalaşırken

Kaç kişi övdü onu:

“Samimi can bu ne kadar,

Diğerleri gibi baǵırıp, asabi huyu yoktu.

Ata binen güçlüleri sıcak sözle gevşetmiş,

Yaşadığı sürece bir kişiye “topuğun eğik”

dememiş...”

-Bazıların tam böyle karıştıracaklarını

bilirdim,-

Dedi dürüstlük ikinci bir cesur şairin sesiyle.-

Yalanın kıyısında karakterini sınır eden kimseler

Bırakamazsa – yenilmiştir, anlamamak ana
görevin.

Milleti nasıl durdurmak istersin adaletsiz
değerden?

Şimdiki en hürmetli yaşlı – kendi fikri olmayan
adam.

Kimsenin de gönlünü kırmadan, baş sallamakla
büyüyen,

Milleti azdırıp bitirmede mi bu “geniş analar?”

Ak ile kara savaşında kötülük yense şerefli,

Adaletsiz – sessiz kalanların varlığı.

Yalakalık – bulaşıcı hastalık, kan ile düşünceye
yayılmış,

Bu çaresiz kaygıdan milleti korumak – büyük
hayal...

53.

JANA QAZAQTAR**NEMESE****RUHANİ BAYLIQSIZ DA MEMLEKET****QURUVĞA****BOLADI DEP OYLAYTIN JAS****BİZNESMENGE HAT**

Jana Qazaq, şala Qazaq jas inim,
 Alşısınan turdı bugün asıǵıñ.
 Saǵan qarap aylandım da, jasıdım.
 Ayırmaǵan aǵzını men asılın
 Mına ğasır, bálkim, seniñ ğasırdıñ.

Mına ğasır bezbürektev-ör ğasır,
 Jüreginde sezim emes, qorǵasın,
 Şetke qaqtı tulparı men jorǵasın,
 Qaqpay qaytsın, bärin satıp aluvğa
 Hân satuvğa mümkindigi bolǵasın.

Sende qazir duman dävren, masat kün,
 Öziñdi- öziñ bar javaptan bosattıñ,
 Ruhani baylıqqa da tas attıñ.
 Avdandaǵı jalǵız kitap dükenin
 Satıp alıp, sırahana jasattıñ.

Tez aşılıp savdegerlik darınıñ,
 Tavdan, tastan qaytpastay öp arınıñ,
 Savdaladıñ Almatınıñ jarımın.
 Ulaǵattı ulı Qazaq elinde
 Satılmaytın qasiyetlerin qorǵadıq.

Köz köp qazir sırtımızdan sın aytar,
 Báyterekti mazaqtasa qumay tal,
 Erden burın el senimin muñaytar.

53.

YENİ KAZAKLAR**VEYA****RUHANİ ZENGİNLİKSİZ DE DEVLET****KURULABİLECEĞİNİ DÜŞÜNEN****GENÇ İŞ ADAMINA MEKTUP**

Yeni Kazak, yarım Kazak genç kardeşim,
 Doğru oldu bugün işin,
 Sana bakıp düşündüm.
 Ayırtmayan azgını ve aslını
 Bu asır belki de senin asrın.

Bu asır acımasız – zor asır,
 Kalbinde his deǵıl, kurşun,
 Kenara itti beygiri ve atın.
 Nasıl kapı çalmasın, hepsini satın almak için
 Hem satmaya imkânı olunca.

Sende şimdi bayram dönemi, neşeli gün,
 Kendini – kendin tüm sorumluluktan muaf ettin,
 Ruhani zenginliğe de taş attın.
 İlçedeki yalnız kitap dükkânını
 Satın alarak, birahane yaptırdın.

Tez oldu tüccar dâhiliğın,
 Dağdan, taştan dönmeyecekmiş şerefın,
 Sattın Almatı'nın yarısını.
 Bilgili büyük Kazak milletinde
 Satılmayan zenginliklerini koruduk.

Çok asırdır arkamızdan eleştirir,
 Bayterek'i alay etse Kumaylardan biri,
 Erden önce millet güvenini kaybeder.

Biraq bizge öz ultıñdı özgeden
Kem süyesiñ dep, qaneki, kim aytar?

Asav davısı ärqıyırdan estilgen
Ağañ bizbiz, erte eseyip, keş külgen,
Aman qalğan talay qarlı köşkinen,
Vaqt artqan abıroy men bedeli
Surap, satıp alınbağan eşkimnen.

Jeltoqsanda qurıq tüsip armanğa,
Jas buvınnıñ özeğın ört şalğanda,
Ünsizdigi aynalıp zor qorğanğa,
Däl bügingi batırlardıñ köbisi
Stolına jasırınıp qalğanda,

Hayzağaylar jarq-jurq oynap aspanda,
Ultımızğa ızğarlı ürey şaşqanda,
Qızdarımız qaysar minez aşqanda,
Key erkekter, quday qara basqanda,
Uqsaganda piştirilgen qoşqarğa,
Qonaevtıñ jaqsılığın körgender
Qonaevtı jalğız tastap qaşqanda,
Saharovqa ini bolıp tabısıp,
Gorbaçevpen, Kryuçkovpen qağısıp,
Talay zalım alpavıtpen alısıp,
Biz tikkenbiz basımızdı báygege
Bar Qazaqtıñ är-namısın ap uşıp.

Ultımızdıñ äp muñınıñ basında,
Salt pen sana, til men дәstur qasında,
Aral zarı şapqan kezde nasırğa,
Qorğavşı bop tağı da biz jürgenbiz
Meyirim qosıp meyirimsizdev ğasırğa.

Ama bize kendi milletini diğەرlerinden
Az seversin diye, hani kim söylerdi?

Asabi sesi her uçtan duyulan
Ağabeyin biziz, erken işitip, geç gülen,
Sağ kalmış çok karlı çığdan,
Ar, namus ve bedelinin zamanı geride kalmış
Sorarak, satın alınmamış kimseden.

Aralıkta ağ düşüp hayale,
Genç neslin özünü ateş sardığında,
Sessizliği olmuş büyük kalesi,
Bugünün bahadırlarının çoğu
Masasına saklandığında,

Yıldırımlar parıldayıp şimşek çaktığında,
Milletimize soğuk korku dehşet saçıldığında,
Kızlarımız cesur huylarını açtığında,
Bazı erkeklere, Allah kötülük verdiğinde,
Benzemiş hadım edilmiş koçlara,
Konayev'in iyiliğini görenler
Konayev'i yalnız bıraktıklarında,
Saharov'a kardeş sayıldı,
Gorbaçev, Krüçkov ile çakışıp,
Çok zalım alpla dövüşmüş,
Biz vermişiz başımızı mücadeleye
Tüm Kazak'ların şerefını alıp uçup.

Milletimizin her kaygısının başında,
Örf ve fitrat, dil ile destur yanında,
Aral zehri gittiğinde nasıra,
Koruyucu olarak biz gitmişiz
Merhamet ekleyip merhametsiz asra.

Tamırsız jan jurttı muña sañırav
 Degen pikir ras da edi, täñir-av?
 Nege boldıq ruhsızğa qonırav?
 Qanday qorlıq, ağıl-tegil dävletten
 Dävlettiniñ jan baylıǵın tanımaq ?!

Dästürimiz tursa eken dep küşinde,
 Egemen el bolıvdı añsap işinde,
 San ğasırılıq ultımızdıñ şayqası
 Sendeylerdi tayrañdatuv üşin be ?!

Bizdiñ dävır narıqtan kep tabıldı,
 Biraq narıq jürmey jatıp jañıldı.
 Haq sol tusta sınaq qaldıñ baǵıñdı.
 Qoǵam mülkin zañdastıra jımqırıp
 Is bastap eñ, baylıq sel bop aǵıldı.

Ruhınan artıq qoyǵan qarındı
 Şın bezbüyrek bolıp sıqtıñ alımdı.
 Hätijede jurttı qaltası qaǵıldı.
 Al äytpese mına üyler, zavıttar
 Qaydan tapqan dävletine alındı? !

“Bölinse de sana tötker, mıy üşke,
 Narıq zañı solay, sönsiz tiyispe!”-
 Deydi birev şıǵıp alıp müyiske.
 Sonda qalay, kedeylenip bar halıq,
 Jüz-aq adam bay boluvğa tiyis pe?

Jüz bay şırqap, million kedey ah urǵan,
 Payda tım az jüz bay ekken daqıldan.
 Kim bar jurttı teñ bayuǵa şaqırǵan?
 Farabiden “Mıqtı el kim?” , - dep surasa,
 “Qayırşısı joq el” , -depti aqılman.

Köksüz can millet kayǵısına saǵır
 Demek fikir gerçek mi idi Tanrım?
 Neden olduk ruhsuza zil?
 Nasıl horluk, fazlasıyla zenginlikten
 Devletin can zenginliğini tanımamak nasıl?!

Desturumuz dursa var gücünde,
 Egemen devlet olmayı görüp rüyasında,
 Sayısız asırlık milletimizin savaşı
 Sizin gibileri zıplattıq için mi?!

Bizim devirde piyasadan şapka bulundu,
 Ama piyasa gelmeden yanıldı.
 Tam bu zamanda sınaqın bahtını.
 Toplum mülkiyetini kanunileştirdi koşup
 İş başlattın, pek çok zenginlik sel olup aktı.

Karnını ruhundan fazla gören
 Gerçekten insafsız oldun çıktın,
 Neticede milletin cebi boşaltıldı.
 Yoksa bu evler, fabrikalar
 Nerden gelen para ile alındı?!

“Bölinse de fitrat dörde, beyin üçe,
 Piyasa kanunu öyle, sebepsiz dokunma!”-
 Der birisi çıkıp büyük minbere.
 O zaman nasıl fakirleşip tüm millet,
 Sadece yüz adam mı zengin olmaya aday?

Yüz zengin bayram edip, milyon fakir ah çekip,
 Fayda çok az yüz zengine tahıldan.
 Kim var milleti denk zengin olmaya çağırın?
 Farabi’den “Güçlü devlet kim?” diye sorsa,
 “Dilencisi olmayan devlet” demiş akılman.

Sorlasa jurt, ruhsızdan sorlaydı.
 Qırandardan biyik qoysaq torğaydı,
 Otandı kim torğaylardan qorğaydı?
 Ruhsızdıñ, qayırsızdıñ, bayıı,
 Bälkim, erteñ ultımızğa zor qaydı.

Jinasañ da älemniñ bar altınını,
 Adamdığın körsetpese jarqılıp,
 Qorşar seni salqın şattıq, salqın ün.
 Eşkim ruh baylığınan bölünip,
 Şın baqıtqa jetken emes, jarqınım!

Bela görse millet, ruhsuzdan zavallı olur.
 Şahinlerden yüksek koysak serçeyi,
 Vatani kim korur serçelerden?
 Ruhsuzun, hayırsızın zengin olması,
 Belki, milletimize yarın büyük kaygı.

Toplasan da alemin tüm altınını,
 İnsanlığın göstermese parlayışını,
 Çevreler seni serin şadlık, serin ses.
 Kimse ruh zenginliğinden bölünüp
 Gerçek bahta yetmemiş, canım!

54.

ĞAŞIQTIQ ĞALAMATI

Qartañ äyel jumısına izdep kelip, jıladı:
 “Jalğız qızım bar edi, aynam, tirligimniñ şınarı,
 Erkelettim,
 Ömirimdi jelken ettim jolına.
 Tek sol güldep tolissın dep,
 Tek sol kiysin, sol işsin dep,
 Eşteñeni ayağam joq, bärin bedrim qolına.
 Qızım sulüv boy tüzedi, oy tüzedi jaydarı,
 Oy tüzedi, köz javın ap qızğaldaqtay maydağı,
 Aldı boldı qurbısımın birge ösken.
 Ümitime baq pen qayğı qalay qatar mingesken?
 Beker,
 Beker jiberippin erkine,
 Erte tüsip qaldı-av, sipä, Albirt sezim örtine.
 Baqıttı edim,
 Baqıttı edim men qayday,
 Qaşan qızım jolıqqanşa ğaşıqtıqtıñ dertine.
 Küzetşimin bul kuy esik torığan,

54.

ÂŞIKLIK ALAMETİ

Yaşlı kadın işime gelip ağladı:
 “Yalnız kızım vardı, canım, hayatımın çınarı,
 Sevdim,
 Hayatımı yelken ettim yoluna.
 Tek o gül gibi açsın diye,
 Tek o giysin, o içsin diye,
 Hiçbir şeyi esirgemedim, hepsini eline verdim
 Kızım güzel oldu, boyu uzadı, düşünceleri gelişti
 güleryüzlü oldu
 Düşünceleri güzel lale gibi kibar ar ve namuslu
 Önü oldu akranlarının birlikte
 Ümidime baht ile kaygı nasıl oldu ortak?
 Boşuna,
 Boşuna bırakmışım kendisine,
 Erken düştü hissini avına.
 Bahtiyar idim,
 Bahtiyar idim ben nasıl,
 Ne zaman kızım buluşana dek âşıklığın dertine.
 Bekçiyim ben kapıyı koruyan,

Sonı ayttı da, şığıp ketti ol qoştasıp,
Turıp qaldım oyım muñmen astasıp.
Köz aldımnan ketpey qoydı muñlı ana,
Köz aldımnan ketpey qoydı jas ğaşıq.

Ölke dañqın artqanımen arqağa,
Äli künge túspey kelgen katrağa,
Qıran ğana qalıqtaytın köginde,
Bulttan biyik zañğar az ba,
Suraq, qoyğan tañdar az ba,
Jazılmağan zañdar az ba ömirde?

Küdis peyil kedergiden qaytqanımen meseli,
Ğaşıq jürek öz tağdırın özi ğana şeşedi.
Jığa almaydı onı jurttıñ ösegi.
Buğan дәlel-kudiretti “Qorlan” äni keşegi.
Qasiretti sät soqqanda äbden meñdep keseli,
Qayran Estay qımas dosın şaqırıp,
Bılay depti desedi:
- “Ey, Nurlıbek, erenim!
Jetpis eki jasımda
Tuzağına ilindirdi meni ölüm.
Tulağanmen, amal neşik, könemin.
Tırşilikte az sozbap eñ qol uşın,
Ölgen soñ da qajet bop tur kömegiñ.
Däl öziñdey qaydan uqsın qayğımdı el,
Ğaşıq köñil- mäñgi jasıl aydın köl.
Ğaşıqtıqpen ötken künder ğana-ömir,
Al qalğanı- jay künder.
Kölmen köldey, tavmen tavday teñdese,
Beldesüvge talap qıldım men neşe.
Elöv bir jıl ğaşıq boldım qorlanğa,
Elöv bir jıl ömir sürdim, endeşe.

Bunu söyledi de, çıktı gitti vedalaşıp,
Durdum kaldım düşüncelerim kaygı ile karışıp.
Göz önümden gitmiyor kaygılı ana,
Göz önümden gitmiyor genç aşık.

Ülke şöhretini artsan da sırtına,
Şimdiye kadar yazılmamış haritaya,
Şahin sadece kalktığı göğe,
Buluttan yüksek zirve az mı,
Soru, koyan tanlar az mı,
Yazılmamış kanunlar az mı hayatta?

İnsan engelden dönsede,
Âşık yürek kendi kaderine sadece kendisi karar verir.
Yıkamaz onu milletin dedikodusu.
Buna delil – “güçlü “Korlan” şarkısı dünkü.
Hasretli an olduğunda hastalığı,
Hayran Estay dostunu çağırıp,
Şöyle demiş diyorlar:
- “Hey, Nurlıbek, dostum!
Yetmiş iki yaşımda
Tuzağına ilindirdi beni ölüm.
Çabalasak ta çarem ne, itaat edeceğim.
Hayatta az mı uzattın yardım elini,
Öldükten sonra da lazım yardımın.
Tam kendin gibi nereden anlasın kaygımı millet,
Aşık gönül – ebedi yeşil büyük göl.
Aşıklıkla geçen günler sadece – hayat,
Kalanı ise – sadece öylesine günler.
Gölle göl gibi, dağla dağ gibi denk olsa,
Olmaya kaç kere çaba ettim ben ne kadar.
Elli bir yaşımda aşık oldum Korlan’a,
Elli bir sene yaşamışım ben.

Qorlandı oylap şıqtım qanşa zañğarğa.

Sirä, mendey muñğa batqan jan bar ma?

Düniyeniñ özge baqıt, şattığın

Mensinbegen meniñ muñım- tätti muñ.

Tätti emey he?

On segizge oy salıp,

Jıyırma betsi tañdandırsa qarttığım? !

Ätteñ, tağdır qoca almadım,

Sorım ba?

Zaman-jılan,

Jatıp aldı-av jolımda.

Biraq meniñ baqtım da, barım da-

Qorlan bergen altın jüzik jarqırap,

Elüv bir jıl sävle şaştı qolımda.

Öp tolqınğa qarşı jüzgen ör keme

Men bolıppın.

Oho, qanday märtebe!

Bul jüzikke elüv bir jıl äyelim

Qızğanişpen qarap keldi örtene.

Desedağı el дәstüri erge sın,

Qarttarğa eskert,

Qarsılasa körmesin.

Qorlanımniñ közi bolğan jüzikti,

Ötinemin,

Özimmen bir jerlesin!

Sert pen sözge umıtşaqtav ölkede

Ğaşıq bolıp ölüv- qanday märtebe!

Tirligime şabıt bergen bul jüzik

Jarıq berip jatsın mağan körde de!”

Şarşatpağan arman, şirkin, arman ba?

.....

Äne, solay qaysar aqın köz jumdı.

Korlan'ı düşünüp hayal ekledim tanlara,

İşte benim gibi kaygıya batan can var mı?

Dünyasının diğər baht, şadlığın

Umursamayan benim kaygım –tatlı kaygı.

Tatlı değıl de ne?

On sekizdekileri düşündürüp,

Yirmi beştekelileri şaşırtan yaşlılığım?!

Ah, kaderi birleştiremedim,

Belam mı?

Zaman yılan,

Yattı kaldı yolımda.

Ama benim bahtım da, varım da,

Korlan'ın verdiğı altın yüzük parlayıp,

Elli bir yaşında ışık saçtı elimde.

Büyük dalgaya karşı yüzen büyük gemi

Ben olmuşum.

Oho, nasıl bir mertebe!

Bu yüzüğe elli bir yıl,

Kıskançlıkla baktı geldi benim eşim.

Deseler de millet âdeti ere sınav,

Yaşlıları uyar,

Karşı çıksa görmesin

Korlan'ımın gözü

Rica ederim,

Kendimle beraber defnedilsin!

Sözleşme ve verilen söze unutkan olan ölkede

Âşık olup ölmek – nasıl mertebe!

Hayatıma ilham veren bu yüzük

Işık versin bana mezarda da!”

Yormayan hayal, hayranım, hayal mi?

.....

İşte, öyle yumdu gözünü cesur şair.

Bul turalı aytqan kezde Qorlanğa:

“Eger olay etpese,
 Estay, Estay bola ma? !
 Estay, Estay bola ma? !
 Onsız dağı janı sulüv balaña
 Sulüv ölim sıylapsıñ-av, Jer- ana!”-
 Dep jılaptı kempir bayğus eñkildep,
 Aq javlığı ay nurımen jelkildep,
 Nağız ğaşıq qarttığıña köner me? !
 Qorlap özi keyinirek qıltamaqtan ölerde,
 Äjimdi jüzi quvarıp, tünerip,
 Küyevin sırtqa şıǵarıp jiberip,
 Aqpalap, qozıp delebesi de,
 Boyjetip qalğan nemeresine
 Estaydıñ änin saldırıp,
 Janarın şoqtay jandırıp,
 “baqıttımın, baqıttımın”,- depti de,
 Köz jumıptı mäñgilik.

Ğaşıq jürek süygeni üşin bola almaydı jazalı.
 Adam azsa qaşıqtıktıñ joktıǵınan azadı
 Ğaşıq jırı- tirşiliktiñ kökeytesti öleñi.
 Eşbir geometriyamen
 Ölşenbeytin kölemi.
 Bul sezimniñ uşan-teñiz adamzatqa bereri.
 Ğaşıq boluv kelse kimniñ qolınan,
 Älem soğan senedi.
 Qulay süyu- erlikpen teñ sebebi!
 Apatay-av,
 Onda hege iteremiz ğaşıqtardı qaqpangğa?
 Köniliniñ küni joqtardan,
 Tabanınıñ büri joqtardan
 Jurt onsız da zardap şegip jatqanda.

Bunun hakkında söylediklerinde Korlan’a:

“Eğer, öyle etmeseydi,
 Estay, Estay olur muydu?!
 Estay, Estay olur muydu?!
 Onsuz dahi canı güzel çocuğuna
 Güzel ölüm armağan etmişin Yer-ana!”-
 Diye ağlamış zavallı ihtiyar kadın hüngür hüngür,
 Ak örtüsü ay nuru ile sallanıp.
 Gerçek aşık yaşlılığına itaat eder mi?!
 Korlan kendisi öleceği zaman,
 Yaşlı yüzü kararıp,
 Kocasını dışarı çıkarıp, gönderip,
 Ağarıp, heyecanlanıp,
 Yetişkin torununa
 Estay’ın şarkısını söyleyip,
 Yüzünü ateş gibi kızartıp,
 “Bahtiyarım, bahtiyarım” , demiş de,
 Göz yummuş ebedi.
 İnsan azsa, âşıklığın yokluğundan azar.
 Âşık yürek sevdiği için olamadı cezalı.
 Âşık şiiri – hayatın ana şiiri.
 Hiçbir geometri ile
 Ölçülemez hacmi.
 Bu hissin uçan deniz vereceği.
 Âşık olmak geliyorsa kimin elinden,
 Âlem ona inanır.
 Ölene denk sevmek – kahramanlıkla denk sebebi!
 Anacığım,
 O zaman neden itelim âşıkları kapana?
 Gönlünün günü olmayanlardan,
 Tabanının izi olmayanlardan
 Millet onsız da zarar gördüğünde.

Apatay-av,
 “Qızım battı künäğa”,-
 Dep qamıǵıp jılama,
 Janarındı qasiretke bulama.
 Mümkün, jolı sätsiz şıǵar...
 Biraq süyu baqıtı-
 Kez kelgenge tartılmaytın sıbağa.

Apatay-av,
 Senimiñdi jasıtpa,
 Qaşıqtıqtı jeñe bilüv- mıqtılıq,
 Haǵız baqıt- jaqında emes, qaşıqta.
 Kel, endeşe ornımızdan tik turıp
 Tost aytayıq
 Qaşıq, qıyın jol tañdaǵan ğaşıqqa:
 Aspanı aşıq bolsın dep,
 Cävlesin alısqa şaşıp qalsın dep,
 Ölim de böle almas ğaşıq bolsın dep,
 Adamdar olardı sottavğa
 Asıqpasın dep!

Anacıǵım,
 “Kızım battı günaha” –
 Diye aǵlama,
 Yüzünü hasrete bulama.
 Belki, yolu şanssızdır...
 Ama sevmek bahtı –
 Herkese gelmeyen bir hediye.

Anacıǵım,
 Güvenini azaltma,
 Mesafeyi yenebilmek – berklik,
 Esas baht – yakında deǵil, uzakta.
 Gel, o zaman yerimizden kalkıp dik durup
 Şerefe söyleyelim
 Uzak, zor yolu seçen aşığa:
 Seman açık olsun diye,
 Işıklarını uzağa sıçratıp kaldın diye,
 Ölüm de bölemez âşık olsun diye,
 İnsanlar onları mahkûm etmeye
 Acele etmesin diye!

55.

OTIRAR QAARMANDIĞI

HEMESE

JEÑİPGEN JEÑİMPAZ TURALI DASTAN

I

-Dañqıñ qayda töske örlegen?
 Eki jüz miñ äskermen
 Altı ay boyı kip-kişkentay Otırardı ala almav,
 Altı ay boyı Otırardıñ osal tusın taba almav-
 Oyı- davıp, sezimi-aspan,
 Tek jeñispen közin aşqan

55.

OTIRAR'IN KAHRAMANLIĞI

VEYA

YENİLEN GALİP HAKKINDA DESTAN

I

-Şöhretin nerede göğsünde duran?
 İki yüz bin askerle
 Altı ay boyunca küçücük Otırar'ı zapt edememek,
 Altı ay boyunca Otırar'ı zayıf yerini bulamamak-
 Düşüncesi – fırtına, hissi –sema,
 Tek galibiyetle gözünü açmış

Meniñ alğır urlağımniñ süyegine zor tañba,
 Namısızat tüstimina senin arqanda,-
 Dep Şıngıs Han Şağatayğa oqıtı közin qadadı.
 -Osı ökiniş meni de örtep baradı.
 Otırdıñ baqıtına ornağan
 Bolar bälkim,
 Aldırmay tur zor qamal.
 Biraq, äke, jürgenim joq ayanıp,
 Qanşa ümitim jelge uştı,
 Qanşa äskerim jer quştı.
 Dala jatır qızıl qanğa boyalıp,
 Eger bükpey, bayandasam şındıqtı,
 Ruhı-öp,
 Täni- bekem,
 Bul bir qaysarhakiq eken,
 Tirlikten de artıq qoyğan birlikti.

Jüreginde ıza tabı qalmağanday bir mısqal:
 -Şalalavsiñ, dep jımıyadı Şıngıs han.-
 Ssqatılmavı mümkün emes zerdeñde,
 Sen toğızğa kelgende,
 Uluv jılı, Ükitaydıñ toyında
 Oq ötpeytin alıp batır jayında
 Ertek aytqam oñaşalap öziñe,
 Sol ertekti nege almadıñ payımğa?
 -Keşir, äke, balalıq pa,
 Zersizdik pe,
 Şalalıq pa,
 Tek nobayı ğana qaptı oyımda.
 Umıtpasam, Massaget dalasında,
 Añdısqan qas pen dostıñ arasında
 Atsa sadq darımaytın,
 Mıñmen jeke şayqassa, arımaytın,
 Şapsa, qılış kespeytin,

Benim akıllı neslimin kemiğine büyük damga,
 Şerefime leke düştü bu senin sayende, -
 Dedi Cengiz Han Çağatay'a göz dikip.
 -Bu küsme beni de yıpratıyor.
 Otırar'ın bahtına yerleşen
 Olur belki.
 Zapt ettirmiyor, güçlü kale.
 Ama, baba acımıyorum kendime,
 Kaç ümidim uçtu rüzgara,
 Kaç askerim öldü burada,
 Bozkırlar kızıl kana boyanıp,
 Eğer azaltmadan söyleyecek olursam gerçeği,
 Ruhu – yüksek,
 Bedeni – güçlü,
 Bu bir cesur halkmış,
 Hayattan da yüksek tutmuş birliği.

Kalbinde kızgınlığı kalmamış gibi bir gülme:
 - Yarımısın – diye gülümsedi Cengiz Han. –
 Kalmaması mümkün değil aklında,
 Sen dokuz yaşına geldiğinde,
 Ulu yılında, Ügedey'in düğününde
 Ok geçmez alp bahadır hakkında
 Masal anlatmıştım sadece kendine,
 O masalı neden almadın aklına?
 -Affet baba, çocukluk mu,
 Akılsızlık mı,
 Yarımlık mı,
 Sadece şekli kalmış aklımda.
 Unutmazsam, Massaget ülkesinde,
 Düşman ile dostun arasında
 Atsa yayı yaramaz,
 Binlercesi ile savaşa, eksilmeyen,
 Kesse, kılıcı kesmeyen,

Janarınan meyirimi öşpeytin,
 Ötipti bir öjet batır nar kisi,-
 Dep balası kibirtiktep toqtadı,-
 Esimde joq, äke, odan arğısı.

-Esiñ ketse, estige kriptapsiñ,
 Eñ bastısn umıqtansıñ,-
 Dep Şıngıs Han ızbarlana til qattı,
 Äp sözinde atan tüye qayısarday zil jattı,-
 Jä, endeşe, tüsireyin esiñe.
 Jomart, añqav sayın dala tösinde,
 San mıñ äsker jeñbegen ör alıptı
 Bir-aq adam tabanına salıptı.
 Älgi alıptıñ kevdesinde barmaqta
 Oq ötetin osal jeri bolıptı.
 Dañq kimniñ külip tursa basında,
 Aylaker jan sonı jazbay tanıptı.
 Qay kezde de ayla kesken narıqtı.

Jaqın barıp ünilmesten javiña,
 Şığam deme, ulım, jeñis tavına,
 Adam az ba küşke senip adasqan?
 Javiñ mıqtı.
 Buğan, sipä, talaspan.
 Är mıqtınıñ osal jeri bolmay ma?
 Bolsa qaysı,
 Oğan bastar jol qayda?
 Al bul suraq bar kez seniñ jüröv kerek basında,
 Meniñ külli jeñisimniñ qupiyası-osında!
 Könilinen kürt serpilip nalası,
 -Uqtım, äke,- dep jimıydı balası.

II

Altı ay boyı erlik saltqa törin bergin Otırar,
 Altı ay boyğı alapatta jenilmegen Otırar

Yüzünden merhameti eksilmeyen,
 Yaşamış bir cesur bahadır adam,-
 Diye çocuğu cart-curt söyleyip durdu çocuğu,-
 Hatırlamıyorum baba, gerisini.

-Aklın gitse, şunu duy,
 İlk önce unutmuşsun,-
 Diye Cengiz Han konuşmaya başladı,
 Her sözünde deve kadar ağır sözleşme yattı,-
 Evet, o zaman hatırlatayım.
 Cömert, basit büyük bozkırda,
 Sayısız binlerce askerin yenemediği alpi
 Sadece bir kişi yenmiş.
 O alpın göğsünde parmak kadar
 Ok geçecek yeri olmuş.
 Şöhret kimin gülüp dursa başında,
 İhanette eğilip gezer yanında,
 Hilekâr can onu yorulmadan tanımış.
 Her zaman da hile yapan adamı.
 Yakın gidip dokunmadan düşmana,
 Çıkabilirim deme oğlum zafer dağına,
 İnsan mı az güce güvenip sapan?
 Düşmanın güçlü.
 Buna, işte tartışmam.
 Her güçlünün zayıf yeri olmaz mı?
 Olsa hangisi,
 Ona başlayacak yol nerede?
 Bu soru ise her zaman olması gerek başında,
 Benim tüm zaferlerimin sırrı da burada!
 Gönlünde yük düştü,
 -Anladım, baba – diye gülümsedi evladı.

II

Altı ay boyunca kahramanlıkla savaşan Otırar,
 Altı ay boyunca belada yenilmeyen Otırar

Altı-aq künde jermen-jeksen qıyradı.
 Aqıl-oyın jalındatqan,
 Öner, ğılım şamın jaqqan
 Ulı qala Aziyanıñ mañdayına sıymadı.
 Bezbüyreğ jav säbilerdi,
 Şal-şavqandı,
 Kempirdi,
 Tipti jükti äyeldiñ de işin jarıp öltirdi.
 Quzğın, qarğa ğana tınbay şarlap muñlı aspandı,
 Otırdıñ ayanıştı, zarlı ömiri bastaldı.
 Ayday älem moyındağan dañqı bar,
 Jüz elöv miñ jalqı bar,
 Nän qalanıñ asqaq äni osimenen şekteldi...

 Üş künnen soñ eki adamdı Şiñğıs Hanğa ap keldi.
 Onıñ biri-atı añızğa aynalğan,
 Altı ay boyı Otırdı
 Ap şıǵam dep arpalısқан qayrannan,
 Aman ötken san alapat maydannan,
 Jürek şamı izgiliksiz janbaytın,
 Qanattını talaptıǵa jalğaytın,
 Farabi men İyassavidiñ jırların
 Tañnan tañğa jatqa aytuvdan talmaytın,
 Äri özgeşe el basqaruv mäneri,
 Otırdıñ Qayır attı hanı edi.

 Ekinşi-qara murtı qara tün,
 Qara tünde qaqqan qara qanatın,
 Şaǵatayǵa Otırdıñ qaqqasın
 Aşıp bergen Qaraşoqı bolatın.

 Qayran tirlik, baq penen sor Qırqısқан,
 Tülki sayǵa,

Altı günde yıkıldı.
 Akıl oyununu alevlendiren
 Hüner, ilim mumu yakan
 Ulu şehir Asya'nın alınına sığmadı.
 Gaddar düşman bebekleri,
 İhtiyarları,
 Kocakarıları,
 Hatta hamile kadınların karnını yarararak öldürdü.
 Karga, akbaba yorulmadan gezdi kaygılı semayı,
 Otırar'ın aciz, kaygılı hayatı başladı.
 Ay gibi alemin kabul ettiği şöhreti olan,
 Yüz elli bin halkı var,
 Büyük şehrin bununla yüksek şiiri bitti...

 Üç gün sonar Cengiz Han'a iki adamı getirdiler.
 Onun – adı efsane olmuş,
 Altı ay boyunca Otırar'ı
 Kurtarırım diye can çekişen hayran,
 Sağ çıkmış sayısız savaştan,
 Yürek mumu içtensiz yanmayan,
 Hayali gerçek yapan,
 Farabi ile Yesevi'nin şiirlerini
 Tan'dan tan'a ezbere söylemeden yorulmayan,
 Hem de değişik tarzda şehir yönetme yöntemi,
 Otırar'ın Kayır adlı hanı idi.

 İkincisi – kara bıyıklı kara gece,
 Kara gecede kakan kara kanadını,
 Çağatay'a Otırar'ın kalesini
 Açan Karaşokı idi.

 Kayran hayat, baht ile belanın savaştığı,
 Tilki vadiye,

Qıran örge tırmısqa.
 Ekevine alma-kezek köz tastap,
 Uzaq,
 Ünsiz
 Oyğa şomdı Şıngıs Han.
 -İyâ, Qayırhan, -dedi sosın jay ğana,-
 Ruh erdiñ özeri ğoy qayda da.
 Eñ ärisi
 Jenilistiñ özin de
 Şeşkiñ kelip tur öziñniñ paydaña
 Jigitterim ruhiña qarmaqtı
 Salmaq bolıp,
 Täniñdi äbden qorlaptı.
 Batırlıqtan bağıñ biraq janğan, ä,
 Mağan qarap külip tursıñ sonda da.
 Olar seniñ jeñgenimen täniñdi,
 Amal neşik,
 Jene almaptı janıñdı.
 Mısqıl külkiñ saldı mağan qanşama oy,
 Şirkin, sendey bes qolbasım bolsa ğoy,
 Qalıñ qolım uqsap düley tasqınğa
 Bölep darqan küyge meni
 Bükil älem biler edi
 Ayağımniñ astında.
 Ha-ha-ha-ha, al mina bir satqındı
 Quday sağan qaydan ğana tap qıldı? ..
 Qayğılı äri külkili.
 Qayran añqav, dara tulğa,
 Jasırınğan tülkini.
 Erligine osı bolsın sıylığıñ,
 Sağan qıldım bul satqıñniñ biyiligin!
 Tur edi erkin ezüv jimay külimdep,

Şahin'in yükseğe tırmandığı.
 İkisine bakıp,
 Uzun süre,
 Sessiz
 Düşünceye gitti Cengiz Han.
 -Evet, Kayır Han, - dedi sonra yavaşça,-
 Ruh erin özüdür, nerede olursa olsun.
 En ilginç olanı da
 Mağlubiyeti de
 Çözmek istiyorsun kendi faydana.
 Yiğitlerim ruhuna ilişti
 Ağırlık olup,
 Bedenini horlamışlar.
 Bahadırlıktan ama bahtın yanmış, he,
 Bana bakıp gülüyorsun yine de.
 Onlar senin bedenini yense de,
 Çare ne,
 Yenememiş canını.
 Alay edici gülmen verdi bana ne kadar fikir,
 Keşke senin gibi beş komutanım olsa,
 Asker kolum benzerdi hızlı sele
 Büyük bereket olurdu bende
 Tüm dünya dans ederdi
 Ayaklarımın altında.
 Ha-ha-ha-ha-ha, bu haini ise
 Allah sana nereden gönderdi?..
 Üzücü ve gülünç.
 Hayran saf, dahi şahıs,
 Gizlenen tilkiyi.
 Cesaretine bu olmuş hediyem,
 Sana kıydım bu hainin büyüklüğünü!
 Dururuyordu gülmesini tutamadan,

Mına aňgime lezde qutın qaşırđı.
 Qaraşoqı esi şığa dirildep
 Şıñğıs Hannıñ ayağına bas urdı:
 -Ulı Hanım,
 Ädildik pe munıñız?
 Öle-ölgense bop öteyin qulıñız,
 Otırdı
 Men qol üşin bermesem,
 Onay javlap alr ma edi ulıñız?
 -Oğan dav joq, - dedi Şıñğıs tünerip,-

Senen asqan bar ma biraq tiri ölik?!
 Qasterliniñ bärin jıqqan tabanğa
 Azğan sen be
 Älde mına zaman ba?
 Tım qurısa,
 Qasiyetti bir sezim
 Qaluv kerek emes pe ärbir adamda?
 Ras,
 Meniñ nökerlerim Bezbürek,
 Zulımdıqtı erlik dep te tanıydı.
 Olar tipti ökşesimen ezgilep,
 Kete aladı jazıǵı joq säbiydi.
 Odan da iri hayvandıqqa jete aladı tözimi,
 Bärin özim üyretkenmin o basta.
 Qataldıq pen ayavşılıq sezimi
 Javingerdiñ jüreginde tüşpev gerek talasqa.
 Tüşpev läzim qos sezimniñ davına,
 Men osıǵan qattı köñil bölemin.
 Qanşama ittik etse de olar javına,
 Tuvğan jerin satpasına senemin.
 Dämelendiñ şıǵarar dep törine.
 Jeti köziñ,
 Ol ümitiñ- qur eles.

Bu sohbet hızlı qaşırđı huzurunu.
 Karaşokı titredi deǵışip
 Cengiz hanın ayağına başını vurdu:
 -Ulu hanım benim,
 Adalet mi bu işiniz?
 Ölene dek olayım ben kulunuz,
 Otırar'ı
 Ben el ucunu vermesem,
 Bu kadar kolay alır mıydı oǵlunuz?
 -Buna itirazım yok, - dedi Cengiz Han kaşları
 çatıp,-
 Senden alçak can var mı ama diri ölü?!
 Saygın olanların hepsini yıkan tabana
 Azan sen mi ben mi?
 Yoksa zaman mı?
 Hiç olmazsa,
 Haysiyetli bir his
 Kalması gerekmiyor mu her bir insanda?
 Gerçek,
 Benim askerlerim insafsız,
 Zulmü cesaret olarak tanırlar.
 Onlar hatta tabanı ile ezip,
 Geçerler günahı olmayan çocuǵu da.
 Ondan daha büyük hayvanlıǵa yeter sabrı,
 Hepsini öǵretmiştim o zaman.
 Gaddarlık ve acıma duygusu
 Askerin kalbinde çekişmemeli.
 Düşmemesi lazım çift hissin davasına,
 Ben buna özen gösteririm.
 Ne kadar itlik yapsa da onlar düşmanına,
 Öz vatanını satmazlar diye inanırım ben.
 Düşündün sen en yüksek yere çıkarırlar beni diye.
 Gözün gördü
 Bu boş hedefi.

Opasızlıq jasadıñ ba eliñe
 Erteñ sağan meni satuv tük emes.
 Şaram neşik,
 Turmın seni tipti ayap.
 Sorlı Otansız,
 Qarayıpsıñ qanıqa.
 Qaşan meni satarıñdı kütpey-aq,
 Aldıñdı orap ketkenime nalıma.
 Jaqsılığım qaytpadı dep arıma.
 Satqındıqqa satqındıqpen til qatuv
 Uqsamay ma tabıyğattıñ zañıña?!
 Qulaq türer kim qaldı endi zarıña?
 O dünüye saparına,
 Satqınım,
 Senip attan ädildiktiñ barına!-
 Nökerine burılıp:
 -Käne, qılış ustatiñdar
 Qaysar batır Qayırhannıñ qolına!
 -Toqta, Şıñğıs , -dep Qayırhan sañq etti,-
 Bul balanıñ äkesi bir nar tekti
 Adam edi
 Elge sıyılı, ziyalı,
 Adam edi adal, uşqır qiyalı.
 Äkesi üşin perzentine senip em,
 Satqın bolıp şıqtı mına tuyağı.
 Onı oylasam, ot jürgim qan bolar,
 Senimime sodan tüsken tañba bar.
 Maqul körseñ,
 Äkesin bul satqınınıñ
 Osı arağa aldırğanıñ jön bolar.

Keldi me älde javıman sır tartqısı,
 Şıñğıs bası izedi oğan ün-tünsiz.
 Birazdan soñ

Vefasızlık yaptın mı milletine,
 Yarın sana beni satmak hiç de iş değil.
 Çarem ne,
 Duruyorum sana acıyıp.
 Zavallı vatansız,
 Karalamışsın kanını.
 Ne zaman beni satacağımı beklemeden,
 Önüne geçtiğime öfkelenme.
 İyilik geri dönmedi diye.
 İhanete ihanet ile
 Benzemez mi tabiat kanununa?!
 Kulak verecek kim kaldı şimdi ağlamana?
 O dünya seferine,
 Hainim ,
 İnanıp git adaletin varlığına! –
 Askerine dönüp:
 -Şimdi kılıcı verin
 Cesur bahadır Kayır Hanın eline!
 - Dur, Cengiz, - dedi Kayır Han,
 Bu çocuğun babası bir asildi
 Adam idi,
 Millete saygın, aydın,
 Adam idi adil, keskin zekâlı.
 Babası için evladına güvenmiştim,
 Hain oldu bu nesli.
 Bunu düşünsem, ateş kalbim kan oluyor,
 Güvenime ondan inmiş damga var.
 Makul görürsen,
 Babasını bu hainin
 Buraya aldirtman doğru olur.

Düşmanından sır almak istedi galiba,
 Cengiz başını salladı ona sessiz.
 Biraz sonra

Qaba saqal qart kisi
 Ekevine qarsı qarap turdı ünsiz.
 Qayır ayttı:
 -Jılan tuvsa jılannan,
 Qulan tuvsa qulannan,
 Tañdanatın tük te joq,
 Biraq jılan qalay tuvdı qırannan?

Qariya ayttı:
 -Sıylı basım quvardı,
 Jariya etip jalğanımdı,
 Meniñ qıran bolğanımdı
 Zaman bugün ötirikke şığardı.
 Ädili sol, könbe, meyliñ, kön, meyliñ,
 Är adımdı qıyındağan,
 Adal ölim buyırmağan
 Menen sorlı jan bar deseñ, senbeymin.
 Eñ negizi kinä, ärine, özimde.
 Bul balanı jañatuvğan kezinde
 Perzent üni tusağan jan muratın
 Afrasiyabtıñ ar jağında turatın
 Nağaşısı bavırına basqandı.
 Qateligim osı aradan batsaldı.
 Kindik kesken ölkesiniñ sorına
 Erjetken soñ qayta keldi qolıma.

Babalardan bizge jetken,

Ösiyet bar mınaday:
 “Är näreste qaşan esikirgenşe,

Özi uyalıp külgenşe,
 Kötergenşe balañ oydıñ jelkenin,
 Qıyasa da qıyqar soqpaq, qıyıs jol,

Kaba sakal ihtiyar kişi
 İkisine bakıyordu sessiz.
 Kayır dedi ki:
 -Yılan doğsa yılandan,
 At doğsa attan,
 Şaşıracaq hiçbir şey yok,
 Ama yılan nasıl doğdu şahinden?

İhtiyar dedi:
 -Saygın başım ağardı,
 İlan edip yalanımı,
 Benim şahin olduğumu
 Zaman bugün yalana çıkardı.
 Adili bu, ister itaat et ister itaat etme,
 Her adımdı zorlanan,
 Adil ölüm nasip olmamış
 Benden zavallı can var dese inanmam.
 En büyük suç tabi ki kendimde.
 Bu çocuk doğduğunda
 Evlat sesi kuşatmıştı
 Afrasiyab’ın öbür tarafında yaşayan
 Dayısı çocuğu bağırına basmıştı.
 Hatam buradan başladı.
 Göbeği kesilen ülkesinin belasına
 Büyünce geri geldi koluma.

Ecdadımızdan bize ulaşan,

Şöyle vasiyet var:
 “Her çocuk ne zaman aklı girene kadar,

Kendisi gülene dek,
 Kaldırana evladın fikrin yelkenini,
 Zorlansa da zor hayat, zor da olsa yolu,

Özin tuvğan qasiyetti ölkeniñ
 Avasimen dem aluvğa tiyisti ol!”
 Men osınav borışına äkelik
 Hemquraydı qaradım da,
 Kinäli bop ar aldında,
 Jiberdim zor ornı tolmas qatelik.
 Mine, törim birigip tur körime,
 Körinetin betim bar ma elime?
 Mina satqın perzentime qosqtap
 Öltirüvge mindettisiñ meni de!
 Azğındıqtıñ soñı bizben qurısın,
 Sabaq bolsın erteñgi atar kün üşin.
 Qum mäñgilik bürke almas asıldı,
 Dañqıñ köktep ötedi äli ğasırdı.
 Al qıyımıl da,
 Qaldı vaqıt tım qısqa.
 Qağuv üşin seniñ qaysar başıñdı
 Asıǵıp tur mınav zalım Şıñǵıs ta!

Qayır ayttı:

-İyä, qoştasar keldi kün,
 Azban Şıñǵıs el tarihın qorladı-av.
 Oylap tursam, endi bäre arman-av.
 Otırdıñ janqıyarlıq erligin
 Jır etetin,
 Ätten, aqın qalmadı-av!

Şıñǵıs ayttı:

-Ökingenmen, bolmaydı,
 Eşkimge de berimleydi bas savğa.
 Buyırq ettim tügel qırıp tastavğa.
 Otırdarda erkek kindik qalmaydı!

Kendisinin doğduǵu ülkenin
 Havasıyla nefes almalı o!”
 Benim bu kadar borcuma babalık
 Ciddiyetsiz baktım da,
 Suçlu oldum önünde,
 Yaptım yeri dolmaz hata,
 İşte, millet yıǵılmış mezarıma,
 Görünecek yüzüm var mı devletime?
 İşte bu hain çocukla beraber
 Öldürmek görevin beni de!
 Azgınlıǵın sonu bizimle gitsin,
 İbret olsun sonrakiler için.
 Kum ebedi kapatamaz gizli elması,
 Şöhretin daha çok geçer bu asrı.
 Şimdi kıpırda,
 Kaldı zaman çok az.
 Kesmek için senin cesur başını
 Acele ediyor bu zalim Cengiz de!

Kayır dedi:

-Evet, vedalaşacak gün geldi,
 Azgın Cengiz millet tarihini horladı.
 Düşünüyorum, artık hepsi hayal.
 Otırar’ın can feda kahramanlığını
 Destan yapacak,
 Şair de kalmadı ha!

Cengiz dedi:

-Pişmanlık fayda etmez,
 Kimseye verilmez hürriyet.
 Buyruk verdim tüm kafaları kesmeye.
 Otırar’da erkek göbek kalmayacaktı!

Qariya ayttı:

-Qatelestiñ, qaladı!

Juma burın şekti Elşi qaqpadan

Jüzin jalın qaқтаğan

Men qutqarıp jiberdim bir balanı.

-Bärekelde,

Bul eñbegiñ jaradı!

Biraq odan urpaq tarap,

Odan aqın ata jolın quvğanşa,

Kevdesine sıydırğanşa dalanı,

Ayırğanşa aqtan bölip qaranı,

Talay özen tasıp öter,

Bätkim, talay ğasır öter,-

Dep, Qayırhan jasqa tolp janarı

Oırarğa qıymay, uzaq qaradı.

III

Oyan, Qayır babatayım,

Qasiyettim,

Qımbattım!

San alapat tasırdan soñ,

Tasır davıl basılğan soñ,

Jeti jarım ğaasırdan son,

Öziñdi izdep, til qattım.

Aman qaptı batır arman,

Otqa oranğan Otırdan

Qşıp şıqqan sol bayağı baladan

Bul künderi sanattı urpaq tarağan.

Däviriñiñ qanatında samğağan

Sol urpaqtan şıqqan aqın men bolam.

İhtiyar dedi:

-Yanılıyorsun, kalacak!

Bir hafta önce kenardaki Elçi kapısından

Cesareti yüzünde olan

Bir çocuğu kurtardım ben.

-Aferin,

Bu emeğin yarasın!

Ama bundan nesil türeyip,

O şair ise ata yoluna devam edene kadar,

Göğsüne sığdırana bozkırları,

Ak ile karayı ayırt edene kadar,

Çok nehir taşır geçer,

Belki, çok asır geçer,-

Diye, Kayır Han yaşla doldu yüzü

Otırar'a uzun süre üzüntüyle baktı.

III

Uyan, Kayır ecdadım,

Haysiyetlim,

Değerlim!

Çok asırlardan sonra,

Fırtına durduktan sonra,

Yedi buçuk asırdan sonra,

Kendini arayıp, konuştum.

Sağ kalmış cesur hayal,

Ateşe bürünen Otırdan

Kaçıp çıkan o zamanki çocuktan

Bu günleri yetenekli nesil türemiş.

Devrin kanadında uçan

O nesilden çıkan şairim ben.

Keşiktiñ dep kinälama, aybarlım,
 Seni oyatuv üşin kanşa oylandım.
 Eñiregen er eñ avzı duvalı,
 Bizge jetti jüregiñniñ şuvağı.
 Tüp-tamırın senen alıp jatqan el
 Sağan uqsas batırların tuvadı.
 Külli Aziya köz tigetin tañdana
 Qum astınan körinbeydi pañ qala.
 Sol qalağa arnağan bul jırımıdı,
 Oñ qabaqpen qabılday gör, jan baba!

Geciktin deyip suçlama beni,
 Seni uyandırmak için ne kadar düşündüm.
 Ağlayan o bahadırın sözü,
 Bize kadar ulaştı kalbinin kıvancı.
 Kökünü senden alan millet
 Sana benzer bahadırları doğar.
 Tüm Asya'nın şaşırarak göz diktiği
 Kum altından görünmüyor o şehir.
 Bu şehre armağan ettiğim bu şiirimi,
 Sevinçli yüzle karşıla can ecdadım!

56.

OTAN**Qalekeş Qaragulovqa**

Ölimi de önege ğoy alıptıñ,
 Luqpan hâkim köz jumğanda
 Döngeligi toqtap qalğan sekildenip tarihtıñ.
 Qayğısında şek bolmaptı halıqtıñ.
 Qasiretke kim turadı araşı,
 Kim biyligin jürgize almaq tağdırğa?
 Osı şaqta Luqpan hâkim balası
 Äkesine arnap joqtav jır qazıp
 Oqıp bedri qalıñ jurttıñ aldında.
 Biraq jırı oysız äri jalınsız
 Bolğan soñ ba, estildi tim nanımsız.
 Ädet saqtap äreñ tiñdap el turdı,
 -Düreleñder mına arsız balanı!-
 Dep aqırdı ol jarq-jurq etip janarı,
 -Künäm qaysı, aytpaysız ba, ämirşim?-
 Dedi bala tas tüyilip qabağı.
 -Künäm qaysı, deysiñ, ä?
 Jıynağanın adamzatqa jomarttıqpen sıylağan,

56.

VATAN**Kalekeş Karagulov'a**

Ölümü de örnek alıp,
 Lukpan hâkim göz yumduğunda
 Tekerleği durmuş gibi oldu tarihin,
 Kaygısı sınırsız olmuş milletin.
 Kaygıya kim olabilir arabulucu,
 Kim yönetebilir kaderi?
 Bu zamanda Lukpan hâkim çocuğu
 Babasına armağan ettiği ağlama şiiri yazıp
 Okudu milletin önünde.
 Ama şiiri düşüncesiz ve ateşsiz
 Olunca mı, duyuldu inandırıcı olmadan.
 Adaba uyup zor dinledi millet,
 Bu hanın kızgınlığı doğurdu:
 -Kırbaçlayın şu şerefsiz çocuğu!-
 Diye bağırdı kızıp,
 -Suçum ne, söyleyin emirim? –
 Dedi çocuk yüzü sertleşip.
 -Suçum ne, söylemeniz ya?
 Toplanan insanlığa cömertlikle armağan eden,

Söyte tura tuvğan eldiñ mañdayına sıymağan,

Jüregine künniñ gülzar jılılığın jıynağan,
Qıran tavlı keñ dalanıñ ulılığın jıynağan,

Qasiyetti ulı äkege ör parasat, er köñil
Munday jasıq jır jazğanşa,
Aqı bolmay jerge kir!
Mansuq neşik, jaqsı edi ünsiz qalğanıñ.
Äkendi de ayamadıñ,
Önerdi de qorladıñ,
Eki birdey qılmıs jasap sorladıñ.
Men üşin sen siyaqtısıñ endi mäñgi tiri ölik,
Jazañdı al da jöniñe tart,-

Dedi patşa tünerip.

Otan!
Qaysar ar- namısım,
Jaysañ iñkär şapağım.
Perzentine jüktegen qorğanısın,
Sen namıstıñ nüv qalın ormanısıñ.
Sol üşin de şıñnan zañğar atağın.
Tulğasına tabındırğan,
Alıs jürsem sabılıp, sağındırğan,
Meniñ ulı äkem sensin, Otanıñ!
Äkem sensiñ- Arman tulğa, Ay tulğa,
Perzentteriñ sağan degen sağınışın öziñiñ,
Mahabbatın, eñ asası sezimin
Tiyisti emes jasıq sözben, jalğan sözben aytuvğa.
Al, jasıqtıq- jalınsızdıq,
Jalınsızdıq,- därmensiz darınsızdıq,
Jürgen solar aqın atın qor qılıp.
Jäne solar qanattığa tor qurar.
Jalınsızdıq- o bastan- aq sorlılıq,

Öyle de öz memleketinin alnına sığmayan,

Kalbine günün çiçek sıcaklığını toplayan,
Şahin dağlı geniş bozkırların ululuğunu toplayan,

Haysiyetli babaya büyük feraset, gönül
Böyle alçak şiir yazacağına,
Şair olmada yerin dibine gir!
Mahçup ettin ulu adamın hayalini,
Çarem ne, iyiydi sessiz kalman.
Babana da acımadın,
Hüneri de horladım,
İki tane cinayet işledin.
Benim için senin gibi diri ebedi diri ölü,
Cezanı al da git – dedi han kaş çatıp.

Vatan!
Cesaret şerefim,
İnce şafağım.
Evladına yüklediğın kalen.
Sen şerefın kalabalık ormanısın.
Bunun içinde zirveden yüksek namın.
Şahsiyetine taptıran,
Uzak olsam, özleten,
Benim ulu babam sensin, Vatanım!
Babam sensin – Hayal şahsiyeti, Ay şahsiyet,
Evlatların sana olan özleminin kendisi,
Aşkın, en hassas hissinin
Değmez, olmaz da sözle anlatmaya.
Huysuzluk – ateşsizlik,
Ateşsizlik – dâhiliksiz,
Böyle olanlar şair adını horlar.
Ve onlar ağ kurar ona.
Ateşsizlik – daha o en baştan zavallılık,

Jalınsızdıñ barlığı da sorlılar.
 Jamılğanmen mahabbattı qalqan ğıp,
 Jalınsızdıñ tüp atası jalğandıq.
 Sol jalğandıq janşımağay sananı,
 Önerdiñ de eñ negizgi talabı-
 Jalındını madaqtav,
 Jalınsızben küresüv bop qaladı!

İsim azdav bolsa da äli mandıtqan,
 Jel ötime egilgen eren talday,
 Gülđi ızğardan qalqalap kelem talmay,
 Qanşama ret jalın jastı qorğap qaldım zorlıqtan.
 Seniñ qansız uldarıñnıñ key kezde,
 Mağan tisin qayraytını sondıqtan.
 Kök maysalı öner tavın şanqıtqan,
 Küres aştım jalınsızğa, qulıqpenen jandı utqan.
 Bilem,
 Sodan kedergim köp aldımda,
 Jiye jolımbolmaytını sondıqtan.

Jılırağın gavhar devge tim şeber,
 Süyikti Otan,
 az ba bizde dümşeler,
 Ottan qaşıp pispey qalğan külşeler!

 Ärkez seni jalğandıqtan qorğavğa
 Baqıttımın, küşim jetip tursa eger!

Ateşsizliğin hepsi de zavallı.
 Örtünse de aşkı kalkan edip,
 Ateşsizlik kök atası yalanlık.
 O yalanlık heyecan vermeden fitrata,
 Hünerin de en esas talebi -
 Ateşi övmek,
 Ateşsizle mücadele olarak kalacak!

İşim az olsa da hala konuşturan,
 Rüzgâra dikilen ağaç gibi,
 Çiçeği rüzgârdan koyup duruyorum,
 Kaç kere ateşli gençliği kötülükten korudum.
 Senin kansız oğullarının bazı zamanları,
 Bana kin tuttıkları ondan.
 Yeşil otu hüner dağını kaplamış,
 Mücadele ediyorum ateşsize, kurnazlıkla canını
 kazanan.
 Biliyorum, ondan engelim çok önümde,
 Sık-sık şansım olmadığı da ondan.

Parlağı cevher demeye çok usta,
 Can vatan,
 az mı bizde şahıslar,
 Ateşten kaçıp pişmeyen külçeler!

 Her zaman seni yalandan korumaya
 Bahtiyarım, gücüm yetiyorsa eğer!

Aqındıqtıñ bastı şartı-
 Bastı alsa da, şındıqtı aytıv emes pe?
 Ölimge san jaqın bardım,
 Qorğansız bop körinsem de jay közge.
 Şındıqtı aytqan aqındardıñ
 Biraq jolı bolıp edi qay kezde?

Körde de endi sen jaylı oyğa batamın,
 Bul iñkärlik sozıladı qanşağa?
 Kim qanşama şeksiz süyse Otanın,
 Onıñ tartap azabı da sonşama.

Men senemin, küni erteñ
 Nurlı ümitpen oyanar dep ulı ölkem.
 Külip jaysañ kün ğajayıp,
 El nalası tarqap dep.
 Aqımaqtar kürt azayıp,
 Sumdar qorqaq tartap dep.

Men senemin, küni erteñ
 Pendelikten tazarar dep ulı ölkem.
 Jä, qaşanğı baqqa zorlıq mingespek?

Tek tulparlar ğana alatın bas bäge
 Esekterdiñ moynında jürmes dep.

Men senemin, küni erteñ
 Aqıl- oyın pir tutar dep ulı ölkem,
 Mına dävren burqan-tarqan
 Erteñ qayta özgerer.

Qadir tutam qiyaldavdı,

Şairliğin ana şartı –
 Kelleyi uçursalar da – gerçeği söylemek değil mi?
 Ölüme çok kere yaklaşmışım,
 Korumasız görünsem de göze.
 Gerçeği söyleyen şairlerin
 Bir tek yolu olmuştu ne zaman?

Mezarda artık senin hakkında olumlu düşüncelere
 dalacağım,
 Bu hisler uzar ne kadara?
 Kim ne kadar sevse Vatan'ını,
 Onun çekecek azabı da o kadar.

Ben inanıyorum, yarın
 Nurlu ümitle uyanır diye ulu ölkem.
 Gülüp geliş acayıp,
 En kötüsü azalır deyip.
 Ahmaklar çok azalır deyip,
 Kötüler korkup çekilir diye.

Ben inanıyorum, yarına
 İnsanlık halinden temizlenir ulu ölkem.
 Evet, ne zamana kadar bahta kötülük biner?

Tek beygirler sadece alırlar zaferi
 Eşeklerin boynunda gitmez diye.

Ben inanıyorum, yarına
 Akıl fikir pir tutar diye ulu ölkemi,
 Bu devran apar topar,
 Yarın yine değişir.

Severim hayal etmeyi,

Erteñ qayta özgerer.
Aqındarın sultandardan
Artıq sıylar kez keler.

Tuvğan elim,
Qudiretimsiñ añaşağan.
Aldan jarqın kün şıqqanşa,
Keskiniñdi körmeyinşi şarşağan.
Pasıq oylar tunşıqqanşa,
Dulığanı qağ jarıp gül şıqqanşa,
Jer astınan qarap jatam men sağan.

Yarın zevkler değışir.
Şairlerin sultanlardan
Daha değerli olduğu zamanlar gelir.

Memleketim,
Gücümsün özlemimsin.
Önünden parlak güneş çıkmayınca,
Görünüşünü görmeyim yorulmuş.
Kötü düşünceler boğulana dek.
Kılıcı yarıp gül çıkana kadar,
Yer altından bakıp yatarım ben sana.

58.

2. ÄKE ÜKİMİ

Şombal jigir kirip keldi entelep,
-Äke, -dedi ol kirgen boyda,
- Äke, -dedi erkelep,-
Jürüvşi ediñ mağan ılgı ökpeli,
Keyuşi ediñ
“Mal bolmaysıñ” dep meni.
Sol sözindi, sirä, qaytıp alasıñ-av, şaması.
Atışuvlı Baymağanbet sultannıñ
Mağan bergen sıylıǵına qaraşı!
Törde otırğan äkesiniñ aldına
Mañ-mañ basıp bardı da,
Altın jippen ädiptelgen jağası
Sur işikti tastay saldı balası.
-İyä, söyle,- dedi äkesi,-
Qanday erlik körsettiñ,
Eki ay boyı, qane, qayda jol şektiñ?

Balası ayttı:
-Top bastadıq dört adam.

58.

2.BABA HÜKMÜ

Kocaman yiğit girdi geldi yorulup,
- Baba, -dedi o girdiği zaman,
- Baba, dedi sevinip, -
Hep eskiden bana öfkeliydin,
Söyledin bana
“Mal olmazsın” diye bana.
O sözünü, işte geri alacaksın galiba.
Şöhretli Baymaganbet sultanın
Bana verdiği hediyesine baksana!
Saygın yerde babasının önünde
Yavaşça basıp vardı da,
Altın ipe işlenmiş yakası
Gri elbiseyi attı çocuğu.
-Evet, söyle, -dedi babası,-
Nasıl bir kahramanlık gösterdin,
İki ay boyunca, hani anlat, nereye gidip geldin?

Çocuğu anlattı:
-Gruba başladık dört kişi.

Mahabbettiñ jaqını
 Iqılastı ügıttip,
 Maqtap, qağıp arqağa,
 Qosıp aldıq ortağa,
 Bul- tügeldey mına ulıñnıñ aqlı.
 Erkin jeter añgıme ol bir tañğa.
 Qapısızda qarmaq salıp,
 Mahabbetti aldap soğıp,
 Basın kesip, sıyğa tarttıq sultanğa.
 -Oy, zalım-ay,
 Jüziqara zalım-ay,
 Munşa zalım ekeniñdi qalay kelgem tanımay.
 Budan ötken zor qasiret bolar ma,
 Budan ötken zor qasiret bolar ma? !-
 Dep äkesi jas üyirdi janarğa.
 -Qabağıñdı jaba qaldı nege muñ,
 Äke, seniñ qay söziñe senemin,
 Esiñde me,
 Meniñ bala künimde
 Mahabbetti jek köremin degeniñ?
 -Ras, ulım, ayılğan söz oqpen teñ,
 Bir kezde men Mahabbetti jek körgem.
 Älde, kemşin şağım ba edi ol aqılğa? !
 Pendelik qoy salğan meni taqımğa.
 Oğan sebep-
 Seniñ anañ jasınan
 Ğaşıq bolğan sol Mahabbet aqınğa.
 Azappenen atsa da asav tañdarım,
 Qayra ğam joq qızğanıñ qanjarım.
 İştentımp jüre berdim tözgen bop.
 Özin şeksiz qulay süygen jan barın
 Qayran aqın sezgen joq.
 Anañ marqum ol degende ot jalındap közinen,
 Tamsanatın,

Mahambet'in yakını
 İhlası öğütledik,
 Övdük, destek verdik,
 Aldık ortaya.
 Bu – tamamen bu oğlunun aklı.
 Bu sohbet sabaha kadar olur.
 Beklemedik bir anda olta koyduk,
 Mahambet'i kandırıp dövdük,
 Başını kesip, hediye ettik sultana.
 -Oh, zalım,
 Yüzü kara zalım,
 Bu kadar zalım olduğunu nasıl bilemedim.
 Bundan kötü kaygı var mı
 Bundan kötü kaygı var mı?!
 Diye babası yaş gelerek yüzüne.
 - Suratın neden hemen kaygılı oldu,
 Baba, senin hangi sözüne inanacağım,
 Hatırlıyor musun,
 Ben çocukken Mahambet'ten nefret ettiğini
 demen?
 -Doğru, oğlum, söylenen sözleşme okla aynı,
 Bir zamanlar ben Mahambet'ten nefret etmiştim.
 Yoksa, aklım mı eksikti o zaman?!
 İnsanlık hali beni ata bindirdi.
 Buna sebep –
 Senin annen gençliğinden
 Âşık olmuştu o Mahambet şaire.
 Azapla atsa da tanlarım,
 Bilemedim ben kıskançlık hançerini.
 İçten bitiyordum dayanmış gibi.
 Kendini ölüncesine seven canın varlığından
 Hayran şair hissetmedi.
 Anan merhum o dese ateş olurdu gözleri,
 Zevk alırdı,

Naq bir vaqıt tabarday  r s zinen,
 Ulı aqınğa degen i nk r sezimin
 K rge birge ala ketti ol  zimen.
  tte n, bizdi n sor ma ndaylı Jayıqta
 Erler az goy bara alatın bayıpqa.
 Tım ke  uqtım,
 Mahabbettey batırğa
 B kil Qazaq  aşıq bolsa, ayıp pa?
 Qudiretti  ındı ınan tanba an,
 Parasatın izgilikke jal a an.
 Aqın degen kiyeli aqquv sam a an.
 Al, ende e, aqquvdı atqan pendeni
 Qay ata n k rip edi n, o nba an?
 Bul salada sen birin i adamsı n,
 Adam emes,
 E n birin i hadansı n
 El d st rin,
 El d st rin qorla an.
 Naq mınaday qasiyetsiz oqıy a
 Burın Qazaq topra ında bolma an.
 Qanday qıyın keze nde de
 Tuv an el
 Aqındardın janın salıp qor a an.
 T sinbedim,
 Armandap e n neni, ulım?
 Erte n seni qoyıp jeldi n  tine
 Izalı urpaq t kiredi beti ne.
 Sol qorlıqtan qutqarayın seni, ulım!
 J ne ol zar o aylıqpen tıyılmas,
 Qanımız bir,

 Jolumız da  ıyırlas.
 Endi seni n kesiri nnen
 Ma an da

Baht bulurcasına her s z nden,
 Ulu  aire olan ince hissini
 Mezara beraber g t rd  o kendisiyle.
 Ah, bizim zavallı alnımıza Jayık'ta
 Erler azdır gidebilecek sabra.
  ok ge  anladım,
 Mahambet gibi bahadıra
 T m Kazak a ık olsa, ayıp mı?
 Kudreti ger e inden ayrı olmayan,
 Ferasetin samimiyete devam ettiren,
  air kutsal ku u y ksekte u an.
  imdi ise kutsal ku uyu vuran insanı
 Nereden g rd n sen hayvan?
 Bu alanda sen birinci adamsın,
 İnsan de il,
 En birinci hayvansın
 Millet adetini,
 Millet adetini horlayan.
 Tam b yle haysiyetsiz vaka
  nceden Kazak topra ında olmamı .
 Hangi zor devirde de
 Memleket
  airlerini canın verircesine koruyan.
 Anlamadım,
 Hayal ettin neyi o lum?
 Yarın seni koyar r zg rın altına
 Kızgın nesil t k r r y z ne.
 Bu azaptan kurtarayım seni, o lum!
 Ve o azap kolaylıkla bitmez,
 Kanımız bir,

 Yolumuzda karma ık.
  imdi senin y z nden
 Bana da

Tuvğan jerdiñ topırağı buyırmas.
 Jä, ne qayır, nalı, meyli, nalıma,
 Sorlı balam,
 Tuvıpsıñ-av sorıma.
 Öziñ tüstiñ öziñ qazğan orıña.
 Kettik, käne,
 İşigiñdi al qolıña!

Uyasın akün tur edi batqalı.
 Tüksiyedi meñirev qum şatqalı.
 Olar ülken qara jolğa tüşip ap
 Bir töbeniñ qasına kep toqtadı.

-Mınav töbe sağan soñğı şığar şıñ
 Bolatnıñ uğarsıñ.
 Sen, ärine, quralaydı közge atqan,
 Atqan oğın mazdatqan
 Meniñ mergen ekenimdi umıtpağan şığarsıñ?

Dedi äkesi qulazıp nar köñili.
 Dir-dir etip:
 -Umıtqam joq,- dedi ulı.
 -Balam, ümit- qızığımniñ ölşemi
 Öziñ ediñ,
 Qayğım boldıñ eñseli.
 Basına şıq, käne, mına töbeniñ,
 Osı arada qaldıramın men seni.
 Qaraladıñ kasiyetti mekendi,
 Jaraladıñ turmastay ğıp äkeñdi,
 Mına jolmen ötken jurttıñ avzınan
 Mahabbettiñ jırın tıñdap jat endi.
 Mümkün, sonda uğınarsıñ qateñdi.
 Kim ayaqqa bassa zañın dalanıñ-
 Umıtqanı qatal tarih sabağın.

Memleketin toprağı nasip olmaz.
 Evet, kaygılan ya da kaygılanma,
 Zavallı evladım,
 Doğmuşsun sen benim belama.
 Kendin düştün kendin kazdığın çukura.
 Gidelim, hani,
 Elbiseni al koluna!

Yuvasına güneş tam batıyordu.
 Kaşını çatıp duruyor kum yığını.
 Onlar büyük kara yola çıktı
 Bir tepenin yanına gelip durdu.

-Şu tepe sana belki son zirve
 Olacağı anlırsın.
 Sen tabi ki, kuşu gözüne vuran,
 Attığı mermiyi isabet eden
 Benim keskin nişancı olduğumu
 unutmamışsındır?
 Dedi babası yalnızlaşarak gönlü.
 Titreyerek:
 -Unutmadım, - dedi oğlu.
 -Oğlum, ümit – neşemin ölçüsü
 Sen idin,
 Kaygım oldun büyük.
 Başına çık, sen bu tepenin,
 Bu arada bırakacağım ben seni.
 Karaladın sen haysiyetli mekânı,
 Yaraladın duramayacak kadar babanı,
 Bu yolla geçen milletin ağzından
 Mahambet'in şiirini dinleyip yat.
 Belki, o zaman anlırsın hatanı.
 Kim ayakaltına tutsa kanunu bozkırın –
 Unutmuş oluyor tarih dersini.

Keşir meni,
Tavsıldı bar amalım.
Dala zañı- baba zañı, qarağım,-
Dep äkesi qolına aldı sadağın...

Affet beni,
Bitti tüm amelım.
Bozkır kanunu – ecdadı kanunu, canım, -
Deyip babası eline aldı yayını...

59.

MURIN JAYPI ÄZİP
Nemese Rasuvp Ğazatovpen Tuñğış
Tañısqanda Jazıpğan Jır

“Perzent boluv oñay ma tolıq qandı,
Zerttep ös,-dep,- aydarlı alıptardı”.
Meni Başqurt jırşısı Mustay Qärim
Rasul Ğamzatovqa alıp bardı.

Tavlıqqa tän asav oy qanatında
Jaysañ külip qoştastı dara tulğa.
Üş jıldan soñ
Qosmonavt Sebastyanov
Tanıstırdı qaytadan meni aqınğa.
Rasul ayttı: “Kez kelgen jas talaptı
Balav qıyın qıranğa qos qanattı.
İnim, seniñ jırındı oqığam joq,
Biraq buzav murınıñ este qaptı.
Özgeşelik-tabiyğat tiregi eken,
Özgeşege oyly jan küle me eken?
Önerde de bögde jurt şatastırmas
Öz murınıñ bolsın dep tilek etem”.
Tıñdağım kep ğasırdıñ arayıñ änin,
Aray şaşqan tavlardı mañayladım.
Ğamzatovtıñ özine qaradım sa:
“Gen murında jatır ma”,-dep oyladım.

59.

BURUN HAKKINDA ŞAKA
veya Rasul Gamzatov ile İlk Tanıştığında
Yazılmış Şiir

“Evlat olmak kolay mı tam kanlı,
Araştırıp büyü, - diye, - büyük kahramanları”.
Beni Başqurt şairi Mustay Karim
Rasul Gamzatov’a götürdü.

Dağlık insana asabi düşünce
Geniş güldü vedalaştı dahi şahıs.
Üç sene sonra
Astronot Sevastyanov
Tanıstırdı yine beni şaire.
Rasul dedi: “ Her genç dâhiyi
Eşit tutmak zor büyük şahine.
Kardeşim, senin şiirini okumadım,
Ama buzağı burnun aklımda kalmış.
Değişiklik – tabiat direği imiş,
Değişik düşünceli can güler miymiş?
Hünerde de diğer insanlar karıştırmaz
Kendi burnun olsun diye dilek ederim!.
Duymak istedim asrın güzel şiirini,
Işık saçan dağları gezdim.
Gamzatov’un kendisine baktım da:
“Sır burnunda mı yatıyor acaba”, - diye
düşündüm.

Ötti jıldar,
Keñeydi örisim de.
Bar, ärine, jeñilis,
Jeñisim de.
Tilektesim köbeydi el işinde,
Birevler jür kele almay kelisimge,
Öleñimniñ murının buzğısı kep,
Judırığın jasırıp jeñ işinde.

Daralıqqa ne jetsin köñildegı...

.....
Baqıttı jan men bolam töriñdegi.
Öleñde de eşkimge uqsamaytın
Murınımnın tanısañ, elim meni!

Geçti yıllar,
Genişledi ufku da.
Var, tabi ki galibiyet,
Hem mağlubiyet de.
Dileği aynı olan çoğaldı millet içinde,
Birileri geziyor anlaşmaya varamadan,
Şiirim burnunu bozmak isteyen,
Yumruğunu gizleyip gömlek içinde.

Dâhiliğe ne ulaşır gönüldeki...

.....
Bahtlı can ben olurum saygın yerdeki.
Şiirde kimseye benzemez
Burnumdan tanısn, milletim beni!

60.

693 jäne 7

Nemese

Qazaqstan Jazuvşılar Odağı

Ulıqbek Esdävletke

Adamğa adam qasqır bolğan,
Qasqır azuvtistiler “taqsır” bolğan,
İzgiliktiñ boz ökpesin narıq qısqaq zamanda,
Qazaqstan jazuvşılar odağı dep atalattın qoğamda

Şınşıl ruhtan,
Ülken tobı pendelikten küş alar
Jeti jüzdey müşe bar.
Col jeti jüz jazuvşıdan, aqınnan
Adamzattı tazalıqqa, izgilikke şaqırğan,
Ulttıq äri ğalamzattıq kölemde,

60.

693 ve 7

Veya

Kazakistan Yazarlar Birliğı

Uluğbek Esdavlet'e

İnsana insan kurt olmuş,
Kurt azı dişliler “efendi” olmuş,
İyiliğın az yapıldığı piyasa zamanında,
Kazakistan Yazarlar Birliğı diye adlandırılmış
toplumda

Gerçek ruhtan,
Büyük grubu insanlık halinde güç alır
Yedi yüz kadar üye var.
O yedi yüz yazardan, şairden
İnsanlığı temizliğe, iyiliğe çağırın,
Milli hem dünya çapında,

Küllü Qazaq parasatın alıp uşar älemge
 Oq boyı ozıp köterilse jeti qalam iyesi,
 Bar dep bilgin halqımızdın kiyesi.
 Tek kulager ulttıñ ğana bir ğasırda jeti ret
 Tulpar tuvar biyesi.

İyä, mäñgilik bāseke bul- arman şabıs, baq şabıs
 Eşkim bögey almas onı...

al altı jüz toqsan üş,

Ülken dañqsız, bañqsız qalğan qalam gerdi
 netemiz?

Jasın, niyetin sıylaymız ğoy...

köbisi- ağa, kökemiz.

Eger olar sındığımen eldi özine cendirer,
 Jaltaq, ürkek sezimderdi söz küsine jeñdirer
 Quvat tapsa,

Sarıqtata ultımızdın atağın,

Tolıqtırsın dara sapqan jeti alıptıñ qatarın.

Amal qaysı, eger oğan jete almasa erligi,

Tartılmağay keñdiginiñ beldigi.

Közsiz ermey pendegerlik ağımğa,

Tilektes bol jürgeydi jän jeti ulı darınğa,

Tipti oğan jete almasa quvatı men aybını,

Ol beysara qalam gerdey ziyankes joq qayğılı:

Kevdesine qızğanıstıñ soyın bultın tüneter,

Söytip, jeti nar tulğağa or qazumen küni öter...

Qurılğan tor, qazılğan or bizdın elde esepsiz,

Tulpar jarıs bir ret te ötken emes eseksiz.

Esek mingen qanatsız top jürmes tassız, keseksiz,

Kesektiniñ barlığı da ruhsız, gülsiz, seseksiz.

Ultımızdın ulıları ılgı jipsiz baylanıp,

Tüm Kazak ferasetin alıp uçan âleme

Ok boyu geçip kalkınsa yedi yüz kalem sahibi,
 Var diye bilgin halkımızın kutsalı.
 Tek dahi milletin bir asırda yedi kere
 Doğar beygir dişli atı.

Evet, ebedi şef bu – hayal koşu, baht koşu,

Kimse engelleyemez onu...

Altı yüz doksan üç ise,

Büyük şöhretsiz, bahtsız kalan kalem sahibini ne
 edeceğiz?

Yaşına, niyetine saygı duyarız biz...

Çoğu ağabey,

dayımız.

Eğer onlar gerçekçiliği ile milleti kendi gücüne
 inandırsa,

Yalaka, ürkek hislerini söz gücüne yendirecek

Kuvvet bulsa, milletimizin şöhretini duyursa,

Dolsun dahi olan yedi alpin safını.

Çare ne, eğer onların yetmese cesareti,

Çekilmesin genişliğinin kemeri.

Gözsüz peşine düşmeden insanlık hali akıma,

Dileğim doğru olurdu peşinden yedi oğlu dâhiye.

Hatta ona yetmese kuvvet ve cesareti,

O biçare kalem sahibi gibi zararlısı yok kaygılı:

Göğsüne kıskançlığın demir bulutunu geceler,

Öylece, yedi büyük şahıs çukur kazmakla günü
 geçer...

Kurulmuş ağ, kazılan çukur bizim devlette
 hesapsız,

Beygir yarış bir kere de geçmiş değil eşeksiz.

Eşek binen kanatsız grup gezmez taşsız,

Taşın hepsi de ruhsuz, çiçeksiz.

Milletimizin uluları hep ipsiz bağlanıp,

Osı toptıñ kedergisin öte almağan aynalıp.
Nazarbaev däviriniñ mazmunına boyalğan,
Aqın-tağdır, sen emessiñ öziñdi- öziñ ayar jan.
Bäri aqsağa satılsa da, qunsızdanıp oy, arman,
Bizder körgeñ kedergini sen körmeysiñ dey
alman.

Sen neğurlım öz ultiñniñ tağdırına bolıssañ,
Onıñ satqın uldarımen, muñ-zarımın alıssañ,
Qurmet körüv ornına
(qaray gör bul mazaqtı),

Key qızğansa qalamdardan şegesiñ zor azaptı.
Olar qalıñ jurttı işinde örsitip oy kökparın,
Sağan qarısı bağıttaydı añqav eldiñ şokparın.
Has şındıqtı ajıratıp körsetetin äriñ
Qazıp bizge ruhsız qalam qaviptirek bärinen.

Sözün, öziñ jazuvşılar odağı dep atağan,
Sol altı jüz toqsan üşsiz şıgar ma edi jeti adam?
Şıgar edi. Bälkim, bağı tipti şırğav janvı,
Odan da asqaq biyikterge erkin uşıp baruvı.
Tağı, mümkin, bosañ äri bolbırlav bop qaluvı,
Şınıqpağan aqıl-oydı qıyın älem tanuvı...

Al altı jüz toqsan üşsiz mamırlap oy, baq şabıs,
Jeti tulğa küresinde bayqalmay ma toqtalı?
Bayqaladı!

Onda qayttık?

“Kedergisiz joq tabıs...”

.....
Jä, endeşe, aman jürsin col altı jüz toqsan üş!

Bu grubun engelini geçememiş dönüp.
Nazarbayev devrinin mazmununa boyanmış,
Şair- kader, sen değılsin kendini esirger can.
Hepsi paraya satılsa da, değıersiz olup düşünce,
hayal,
Bizler görmüş engeli sen göremezsın diye
söyleyemem.

Sen ne kadar kendi milletinin kaderine yardım
etsen,
Onun hain oğulları, kaygısı ile çekişsin,
Hürmet görmek yerine
(bak bu alaya),

Bazı kiskanç kalem sahiplerinden çekeceksin
büyük azabı.
Onlar millet içinde abartıp mücadeleyi,
Sana karşı yönlendirir angut milletin silahını.
Has gerçeği ayırt edip gösterenden
Şimdi bize ruhsuz kalem daha tehlikeli
hepsinden.

Sözün, kendin Yazarlar Birliğı diye adlandırmış,
O altı yüz doksan üçsüz çıkar mıydı yedi adam?
Çıkardı. Belki, bahtı hatta daha parlak oluşu,
Ondan da yüksek zirvelere özgür uçuşu.
Daha, belki, olsan hem boş olup kalması,
Antrenman etmemiş akıl-düşünceyi zor alemin
tanıması...
Altı yüz doksan üçsüz düşünce, baht çıkmaz,
Yedi şahıs mücadelesinde hissedilmiyor mu?
Fark edilir!

O zaman ne yaptık?

“Engelsiz yok gelir...”

.....
Evet, şimdi, sağ olsun o altı yüz doksan üç!

61.

**LA-VALETTA MAÑINDAĞI TÜN
HEMESE
QASİYET MUNARASI**

Malta qızı jıyırma üçke tolğanda
İyek artıp armanğa,
Janarı jaynap,
Şaşına oleandr gülinen jemelek baylap,
Qoştasıp bal dövren şağımın sayalı,
Örtenip işten, tolğanıp, alqınıl,
Nän ülken ıdıstı tereze adlına qoyadı,
Äbden qızarıp pisken
Alma men bananğa toltırıp.
Bul- boyjettim değeni.
Mine osılay sınğa tüspek suluv qızdıñ bedeli.

Al ümitker jigit bitken qaqpı aldına tura qap,
Alma- kezek öz baqıtın sınamaq.
Kim unamaq bul sayısta, kimniñ dañqı qulamaq?
Qız otırar terezeniñ jabıgınan sığalap.
Biri muñlı gitar tartıp, biri nazdı äñ salıp,
Biri qızdıñ sulılığın jırğa qosıp tamsanıp,
Kün batqanşa öz önerin körsetedi jan salıp,
Janın salğan önerpazda namıs jatar qanşalıq?!

Eger de qız terezeden sagan külip qarasa,
Toy qamına kirise ber, bağıñ jandı. Tamaşa!
Üylendiñ be, bitti añgime, joliñ bolsın, marhaba!
Ajirasuv turalı zañ atımen joq Maltada.

- Jariñ jaysız bop jolıqsa, baqıt izdep
jañadan,

Ävrenbe, ölip qana qutılasiñ sen odan,-

61.

**LA-VALETTA YANINDAKI GECE
VEYA
HAYSİYET KULESI**

Malta kızı yirmi üç yaşına geldiğinde
Hayale verildiğinde,
Yüzü parlayıp,
Saçına olenadr çiçeğinden süs bağlayıp,
Vedalaşıp gençlik çağı ile,
Ateşlenip içten, dolup taşıp,
Büyük bulaşığı pencere önüne koyar,
Tam pişmiş
Elma ve muza doldurup.
Bu – ergenlik çağına geldim demektir.
İşte böyle sınava çekilmekte güzel kızın değeri.

O ümitli olan yiğit kapı önüne durup,
Elma – sırayla kendi bahtını sinamalı.
Kim beğenilir bu yarışta, kimin şöhreti düşer?
Kız oturur pencerenin kapandığı delikten bakar.
Biri kaygılı gitar çalar, biri nazlı şarkı söyler,
Biri kızın güzelliğini şarkıya döker,
Gün batana kadar kendi hünelerini gösterir çabalar,
Canını veren hünerci de şeref ne kadar vardır?!

Eğer de kız pencereden sana gülüp baksa,
Düğün yapmaya hazırlan, baht senin. Aferin!
Evlendin mi, bitti konuşma, yolun açık olsun!
Boşanmak hakkında kanun hiç yok Malta'da.
-Yarın olumsuz olsa, baht arayıp yeniden,
Boşuna çabalama, tek ölüp kurtulursun sen
ondan,-

Dedi Malta tarihşısı közben qarap jumbaqtı,
Janarında sözben aytıp jetkize almas muñ jattı.
Muñıñdı uğar jan tabuvdan ne bar eken qımbattı.
Kök teñizdi keşip barıp, alavlanıp kün battı.
Sarı araldıñ säni bolğan, sarı märmär qaqpalı

Jımıñdaydı la- Valetta qalasınıñ ottarı.
Osı mañnıñ бүkil tınıs tirşilifin qolğa alıp,
Arnasına şalqıp simay teñiz jattı tolğanıp.
Tolğanbasa teñiz teñiz, adam adam bola ma?

Biz bölünip şetke şıqtıq, ünsiz turdıqjağada.

Ünsiz turdıq,

-Ağa,- dediñ birazdan son sen mağan,

-Ağa,- dediñ. – men bir janmın,

Baq juldızı janbağan.

Sırımdı aşsam sengendigim, buyırmañız ayıpqa,
Keyde özimdi uqsatamın ekseg joq qayıqqa.

Qanday qorlıq, şınımen-aq eskeksiz bop qaldım
ba?

Osı uzaq sayahatqa şığar joldıñ aldında

Şort üzilip ümitim,

Oyda- joqta tastap ketti sengen, süygen jigitim.

Kökiregimde öşpendilik barda men de öşpeymin,

Bul qılığın qaşan közim jumılğanşa keşpeymin!

- Joq sen onı süymeysin, süymegensin, jäne
de.

Şın mahabbat, qalqam-ay, qara küşke köne me?

Şın mahabbat qasiyyetten quralatın muhara,

Qasiyetke sızat tüsse, munara aman tura ma?!

Qaşıq adam süygenine öziniñ

Jamañılıq oylay ma eken sirä da?

Dedi Malta tarihçisi gözle bakıp bulmacaya,
Yüzünde sözlerle anlatamadığın kaygı var.
Kaygını anlayacak can bulmaktan daha bahtiyar
ne var.

Mavi denizi geçip alevlenip güneş battı.

Sarı adanın güzelliği olan, sarı mermer kapılı

Gülüyor La-Valetta şehrinin ateşleri.

Bu etrafın tüm nefes hayatı ele alınıp,

Yoluna sığmadan deniz dalgalandı.

Dalgalanmazsa deniz deniz olur mu, insan ise
insan olur mu?

Biz bölünüp kenara çekildik, sessiz durduk
yakada.

Sessiz durduk,

- Ağabey, - dedin biraz sonra sen bana,

-Ağabey, dedin. –Ben bir canım

Baht yıldızı yanmamış.

Sırrımı açsam güvendiğim sana, ayıplamayın,

Bazen kendimi benzetirim küreği olmayan
sandala.

Nasıl bir zorluk küreksiz sandal olmak?

Bu uzak seyahate çıkmadan önce

Tam kesildi ümidim,

Aniden sevdiğim, güvendiğim yiğidim bıraktı
beni.

Göğsümde kin varken ben de sakinleşmiyorum,

Bu işini göz yumana kadar affetmem!

- Hayır, sen onu sevmiyorsun, sevmemişsin
de.

Gerçek muhabbet, canım, kara güce itaat eder mi?

Gerçek muhabbet haysiyetten kurulan kuledir,

Haysiyete leke düşse kule sağlam durur mu?!

Âşık adam kendi sevdiğine

Kötülük düşünür mü?

Tek jüregin salar jerde bilek küşin tanıtqan,
 Bilek küşin tanıtam dep tilek küşin arıtqan
 Tura senen aynımağan suluv qız
 Bir kez mağan jolıqqan,-
 Dep edim men, jalt burıldıñ sen kenet,
 Jalt burıldıñ kökiregiñdi bir qara küş jelkelep.
 “Tokta, tokta, qara küştiñ adımdı ärkez kelte”,-
 dep
 Tobıǵıñnan teñz suvı qaǵıp jattı erkelep.

Qarılmadıñ, javabındı avır aldıñ köñilge,
 Adal, batıl moyındav da tüspes qalqam jeñilge.
 Tek tabuvdan, joǵaltuvdan, izdevden,
 Turatuǵın mına qatal ömirde!

Ğumırımız can ümitten turadı,
 San küdikten turadı eken, täñir-ay.
 Kimniñ qanşa kereñ bolsa qulaǵı,
 Sekildi oǵan bükil dünüye sañırav.

Ömir şirkin keyde jomart qolmenen
 Sarañdardıñ şayına süt qatadı.
 Keyde qızıq, tulpar jürgen jolmenen
 Esekter de ketip bara jatadı.

Muniñ özi jomarttıqqa siya ma,
 Qıran hege tartadı özin tömenge?
 Namıstanam, bürkit uşqan qıyada
 Japalaqtıñ uyası bar degenge.

Baqıttılar salǵan ändi ertemen
 Turam tıñdap, men qaşanda oyavmın.
 Japalaqtar uya salǵan ölkeden
 Seniñ davsıñ estilmesin, ayavlım.

Tek kalbini koyacak yerde güç gösteren,
 Bilek gücünü gösteren
 Tam senin gibi güzel kızı
 Bir kez bana rastlamıştı, -
 Diye söyledim ben, hemen ters döndün sen,
 Hemen döndün bir kara güç tutup.
 “Dur, dur, kara gücün adımı her zaman kısadır”,
 diye
 Topuǵundan deniz suyu okşuyordu seni.

Dönmedin, cevabımı ağır aldın gönüle,
 Adil, cesur kabul etmek de canım kolay deǵil.
 Tek bulmaktan, kaybetmekten, aramaktan,
 İbaretir bu sert hayatta!

Hayatımız sayısız ümitten ibaret,
 Sayısız şüpheden ibaret, Tanrım,
 Kimin ne kadar saǵır olsa kulaǵı,
 Gibi ona tüm dünya saǵır.

Hayat bazen cömert eliyle
 Cimrilerin çayına süt katar.
 Bazen ilginç, beygir gezen yol ile
 Eşekler de gidiyorlar.

Bunun kendisi cömertliğe mürekkep gibi mi,
 Şahin neden çekiyor kendisini aşağıya?
 Şereflenirim, şahin uçan yüksekte
 Kuşun yuvası var diyene.

Bahtiyar söylediği şiiri erkenden
 Duruyorum dinleyip, ben ne zamanda uyanıkken.
 Kuşların yuva yaptığı ülkeden
 Senin sesin duyulmasın, canım.

62.

**QASIMDI QABILDAMAĞAN ADAM
HAQINDA**

Kez bolatın navrız ayı sän qurğan,
Dala jattı esi şığıp jañırdan.
Sol dalada... Jol üstinde buralaň
Jası alpıstıñ ävizine qulağan
Maşınağa qol köterdi bir adam.
Qıyal qusı qalıqtap,
Şat sezimi şarıqtap öñindegi
Jürgizüvşi erekşe köñildi edi.
- Körşi avdanğa jetkizseñ, ulım, meni,
Şeksiz alğıs aytar em küni ilgeri,-
Dep jolavşısı kuvlana külimdedi.
Jıraq äri şet eken qonısıñız,
Sizge kinä taqpayıq ol üşin biz.-
Jürgizüvşi külimdep esik aştı,-
Qarttı sıylav- qaşanğı borışımız.
Uzaq jürdik.
Jol şeti körinbeydi,
Kerim dala qasarıp berimleydi.
Sır tartıspaқ bolsaқ ta odan-budan,
Äñgimemiz şaşırıp örilmeydi.
Dägirerdey izdegen jürek emin,
Kenet jerden tapqanday tilegenin.
Jürgizüvşi közinen ot uşqındap,
Jatqa soqtı Qasımınñ bir öleñin.
Lezde demdi avzınıñ tuzı qurıp:
- Ä, Qasım ba, -dedi şal tıjırımıp,
Mencinbegen keyippen mañğazdanıp,

62.

**KASIM'I KABUL ETMEYEN ADAM
HAKKINDA**

Güzellik içinde olan Mart ayı idi,
Bozkırlar yatıyordu yorulup yağmurdan.
O bozkırda... yol üstünde dönemeçler
Yaşı altmışa gelmiş
Arabaya el kaldırdı bir adam.
Hayal kuşu uçuşup,
Şadlık hissi içinde olan
Şoför çok neşeliydi.
-Komşu ilçeye götürsen oğlum beni,
Büyük şükran söyledim sana,-
Diye yolcu tebessüm etti.
-Uzak ve uçsuzmuş yeriniz,
Sizi suçlamayalım bunun için.
Şoför kapıyı açtı,
Yaşlılara saygı – vazifemiz.
Uzun yol gittik.
Yolun sonu görünmüyor,
Bozkırlar bitmek bilmiyor.
Konuşmaya çalışsak da şundan bundan
Doktordan yardım isteyen kalp iyileştirmesini,
Uzak yerden bulmuşçasına dilediğini,
Şoför gözün içi parlayarak,
Ezbere söyledi Kasım'ın bir şarkısını.
İhtiyar adam hemen konuştu:
-Ha, Kasım mı, dedi ihtiyar,
Beğenmemiş yüzle baktı,

Maňgazdanıp ornınan paň qozğalıp.

- Bizden de jurt kezinde aray körgen,

Qarsı alıp ek, dünıye-ay, talaydı örden,

Men bastıq bol turganda osı aqınıñ

Päter surap aldıma talay kelgen.

Tipti jıyisoğatın damıldamay,

Qaytaruvşı em köbine qabıldamay...

-Ävre ettim dep Qasımdı äni narday

Maqtanasız aqıñız äli barday.

Qane jıldam tüsiñiz maşınadan,-

Dedi jigıt ızadan jarılarday.

- Eñ aydıñdı aqındı janı köktem,

Albirt, alav tandarğa äni ketken.

Eñ aydarlı aqındı,

Eñ aybarlı aqındı,

Tuvğan halqın janıp süygen aqındı,

Tuvğan eldiñ güli bolğan,

Zamanınıñ üni bolğan aqındı,

Muqattım dep maqtanuvğa,

Muqattım dep şattanuvğa bola ma?

Soday eser sezimiñiz üşin men

Qazir sizdi tastap ketem dalağa,

Tez tüsiñiz timey turıp kesirim!-

Jürgizüvşı qattı japtı maşınanıñ esigin.

P.S. Töbeler köp ömirde, al biyikter sanavlı,

Unatadı el sondıqtan biyikke köp qaravdı

Şımşıktar köp ömirde, al suñqarlar sanavlı,

Sanavlı olar, soñdıqtan jalpı jurtqa qalavdı,

Jıldar tümen zeynetin artqanımen qanşalıq,

Qalavlısın qayda da qorğaydı jurt jan salıp.

Tuvğan ölke bağı üşin össin, jansın, güldesin,

Qarsı qoyma olarğa mansabıñıñ minbesin.

Keler Albirt urpaqtıñ ökilderi seni de

Orta jolğa jetkende tastap ketip jürmesin!

Beğenmeyip kıpırdadı yerinden.

-Bizden de zamanında millet iyilik gördü,

Karşılamaştık, ah dünya çok adamı zor durumdan,

Ben şef iken bu şair

Daire isteyip çok geldi yanıma.

Hatta çok sık uğrardı yorulmadan,

Gönderirdim genelde kabul etmeden...

-Rahatsız ettim diye Kasım'ı şiiiri güzel

Övünüyorsunuz şairiniz hala yaşıyorcasına.

Hani, derhal çıkın arabadan, -

Dedi delikanlı kızgınlıktan patlarcasına.

-En aydın şairin canı bahar,

Çok tanlara kadar şiiiri söylenmiş.

En aydın şairi,

En cesur şairi,

Milletini seven şairi,

Milletini seven şairini,

Devrinin sesi olan şairini,

Acı verdim diye övünmek,

Acı verdim diye şadlaşmak olur mu?

Böyle deli hissiniz için ben

Şimdi sizi bırakırım bu bozkırda,

Tez inin zararım size dokunmadan! –

Şoför sert kapattı arabanın kapısını.

P.S. Tepeler çok hayatta, yüksekleri ise sayılı,

Sever ondan millet yükseğe bakmayı.

Serçeler çok hayatta, şahinler ise sayılı,

Yıllar ne kadarda çökse de,

Seçkinlerini her zaman korur millet canını verip.

Memleket bahtı için büyüsün, yansın, gelişsin,

Karşı koyma onlara nefsinin huyunu.

Gelecek neslin temsilcileri seni de

Orta yola geldiğinde bırakmasın yerde!

63.

TSEMENT**Serikjan Seytjanovqa**

Qum men qumdı kiriktirip jalğaytın,
 Tas pen tastı biriktirip koldaytın,
 Toptasuvğa janı ğaşıq,
 Ügilenniñ bağın aşıp,
 Tek tutastıq müddesinen samğaytın,
 Qurılısqa arzan äri tiyimdi,
 Teñge etetin, qoñdı etetin tıyındı
 Jaña tsement oylap taptıñ, jas ğalım,
 Qürmet körgey qumğa jazğan dastanıñ.

Azamattıq sanamızdan ğılım ozsa, ne eterimiz?
 Aman tursaq, äli talay janalıqqa jeterimiz.
 Biraq mınay ultımızdı javırını qurısқан,
 Birlik emes, baylıq üşin julısқан,
 Bas basına biy boluvğa tırısқан
 Qalay, qaytip biriktirer ekenbiz,
 Qalay, qaytip kiriktirer ekenbiz?

Ruhsız ben ultsızdıñ bağı janğan zamanda,
 Basımdı iyem,
 Däl osı iske tsement tapқан adamğa!

63.

ÇİMENTO**Serikjan Seytjanov'a**

Kum ile kumu biriktirip yapıştıran,
 Taş ile taşı biriktirip destekleyen,
 Birleştirmeye canı âşık,
 Ufalananın bahtını açan,
 Tek birliğı isteyen,
 İnşaata ucuz ve elverişli,
 Para eden, büyük yapan kuruşu
 Yeni çimento buldun, yeni âlim,
 Hürmet görsün kuma yazdığın destanın.

Vatandaşlık fitratımızdan ilim geçse ne edeceğiz?
 Sağ dursak, daha çok yeniliğe ulaşacağız.
 Ama bu milletimizin durumu zayıflamış,
 Birlik değil, zenginlik için kapışan,
 Kendi başına hakem olmaya çalışan,
 Nasıl, nasıl biriktireceğiz,
 Nasıl, nasıl birlik olacağız?

Ruhsuz ile milletsizin bahtı yanmış zamanda,
 Başımı saygı olarak eğerim karşısında,
 Bu çimentoyu bulan adama!

64.

JANQIRIQ**Nemece Aqsaq Temir Qapay Bastaldı****(Poäma)**

Är muzbalaq öz änin ayta keler,
 Ayta bilüv ejelden baytaq öner.
 Tavğa şığıp än salsañ,

64.

YANKI**veya Aksak Timur nasıl başladı****(poema)**

Her şahıs kendi şiirini söyler,
 Söyleyebilmek ezelden gelen bir hüner.
 Dağa çıkıp şarkı söyleyen,

Ayğaylasañ,
Jaňgırıq bol davısıñ qayta keler.

Javap berip jatatın san qılıqqa,
Bir zañdılıq jatır sol jaňgırıqta.
İyä, oğan kümän joq, sondıqtan da
Basımdı iyem sol ulı zañdılıqqa.

I

Masañ- muñdar köñili tasıp, eltip,
Nökeri meh tazısın qasına ertip.
Tintiy qarap munartqan Suñqar tavğa,
Kele jattı Juday Han tülki avlavğa.

Köz uşında attı äyel erbeleñdep,
Kesip ötti Han jolın köldeneñdep.
Lezde hannıñ ot şaşıp tülki közi,
Qaharlandı:

- Ustañdap!
- Bul kim özi?

Qanjığağa
Kökparşa bökteriñder,
Cöytip, meniñ adlıma ap keliñder!

Alıp keldi.
Äyel tım ajarlı eken.
Şirkin, munday jarı bar er jigittiñ
Şattıgınnıñ jalavı tozar ma eken? !
Qanday äsem qaraqat bula közi.
Ätteñ...

Ätteñ...

Bağırsan,
Yankı olarak sesin geri gelir.

Cevap veren çeşitli harekete,
Bir kanun var bu yankıda.
Evet, buna şüphe yok, bunun için
Başımı eğerim o ulu kanuna.

I

Gönlü taşıp, dökülüp,
Askeri ile tazını yanına alıp.
Gidiyordu tarafına Sunkar dağın,
Juday Han tilki avlamaya.

Göz önünde atlı kadın geliyordu,
Keserek önünden geçti hanın geldiği yolu.
Derhal hanın gözleri parlayıp,
Seslendi:

- Yakalayın!
- Bu kim?

Yakalayın, bağlayın,
Sonra benim önüme getirin!

Alıp geldiler.
Kadın çok güzelmiş.
Güzelmiş, ama çok güzelmiş.
Şattıgınnıñ jalavı tozar ma eken? !
Qanday äsem qaraqat bula közi.
Ätteñ...

Ätteñ...

Jükti eken biraq özi.

Taqdırına ökpeli sözi barday,

Nökerler tur suluvdan közin almay:

“Mine, nağız ömirdiñ sändi

Tek Han ğana äyelge män bermedi.

- Künähar jan, periştem sen emessiñ,-

Dep aqıradı ol,

- Jolımdı nege kestiñ?

Äyel

Ne tileysiz, uqladım, mına menen,

Bayqağam jok,

Sondıqtan kiñäli emen.

Qajıp bittim,

Köp bodı, jolda kelem,

Tekti qıran oynamas qarğamenen.

Halim müşkil.

Jüktimin körmeysiz be?

At üstinde avırıp zorğa kelem.

Juday Han

Bayqağam jok deysiñ, ä degelegim,

Közindi oyıp tastasam, ne dep edin?

Äyel

Köz oyatın, nemene, saltıñız ba,

Küş körsetpes älsizge hasa tarlan!

Juday Han

Jok, men seni jazasız bosata alman.

Äyel

Düniyeniñ lastağan kökiregin

Dänine uqsas zulımdıq kekireniñ.

Bosatıñız, ömirge erteñ keler

Närestemniñ atınan ötinemin.

Jükti eken biraq özi.

Taqdırına ökpeli sözi barday,

Nökerler tur suluvdan közin almay:

“Mine, nağız ömirdiñ sändi

Tek Han ğana äyelge män bermedi.

- Künähar jan, periştem sen emessiñ,-

Dep aqıradı ol,

- Jolımdı nege kestiñ?

Äyel

Ne tileysiz, uqladım, mına menen,

Bayqağam jok,

Sondıqtan kiñäli emen.

Qajıp bittim,

Köp bodı, jolda kelem,

Tekti qıran oynamas qarğamenen.

Halim müşkil.

Jüktimin körmeysiz be?

At üstinde avırıp zorğa kelem.

Juday Han

Bayqağam jok deysiñ, ä degelegim,

Közindi oyıp tastasam, ne dep edin?

Äyel

Köz oyatın, nemene, saltıñız ba,

Küş körsetpes älsizge hasa tarlan!

Juday Han

Jok, men seni jazasız bosata alman.

Äyel

Düniyeniñ lastağan kökiregin

Dänine uqsas zulımdıq kekireniñ.

Bosatıñız, ömirge erteñ keler

Närestemniñ atınan ötinemin.

Juday Han

Eşkim mağan murındıq bola almaydı,
Al näresteñ jariq kün köre almaydı.

Äyel

Ne dep tursız, munıñız ayvandıq qoy?!

Juday Han

Ayttım- bitti,
Atqan oq oralmaydı.
Qanarlı han osılay kârin septi,
Kârin septi, jas gülge ölim septi.
Attan tüsip bardı da, qatuvlanıp,
İşten tevip qulattı kelinşekti.
Qasiretke kuvä bop dala jattı,
Öz jolimen han ketip bapa jattı.

II

Birevlerdi ör tağdır ökpeletti,
Birevlerdiñ mereyi köke jetti.
Birevlerdi zamanı şetke tepti,
Sodan beri on segiz köktem ötti.
Mizam ayı.

Köñili tasıp, eltip,
Nökeri men tazısın qasına ertip,
Oymen qarap säldeli Suñqar tavğa
Kele jattı Juday han tülki avlavğa.

Qahar ketken,
Äl ketken tayagınan,
Handığı da äzer tur ayağınan.
Şaşı ağarğan,
Qartayğan,
Al öñgesi
Özgermegen sekildi bayağıdan.

Juday Han

Eşkim mağan murındıq bola almaydı,
Al näresteñ jariq kün köre almaydı.

Äyel

Ne dep tursız, munıñız ayvandıq qoy?!

Juday Han

Ayttım- bitti,
Atqan oq oralmaydı.
Qanarlı han osılay kârin septi,
Kârin septi, jas gülge ölim septi.
Attan tüsip bardı da, qatuvlanıp,
İşten tevip qulattı kelinşekti.
Qasiretke kuvä bop dala jattı,
Öz jolimen han ketip bapa jattı.

II

Birevlerdi ör tağdır ökpeletti,
Birevlerdiñ mereyi köke jetti.
Birevlerdi zamanı şetke tepti,
Sodan beri on segiz köktem ötti.
Mizan ayı.

Gönlü taşıyıp, yükselip,
Askerleri ile tazısını yanına alıp,
Yüksek şapkası ile Sunkar dağa
Geliyordu Juday han tilki avlamaya.

Sertlik gitmiş,
Gücü gitmiş bedenden,
Hanlığı da zor duruyor ayağında.
Saçı ağarmış,
İhtiyarlamış,
Yüzü ise
Eskiden beri değışmemiş gibi.

Eske tüssip isteri ötkendegi,
 Oyı bir sät şarıktap köke örledi.
 Anav töbe- zımırıp qaşqan javdı
 Quvıp jetip tas- talqan etken jeri.
 Anav beles- özine qarsı şıqqan
 Tuvısqanın arbağa jekken jeri.
 Mına bir say- tas taban etigimen
 Jükti äyeldiñ işine tepken jeri.
 Sol şaq özi küz be edi, köktem be edi?
 Al ana ayel bir kerim öndir eken,
 Qaytti eken ol?

Qinalmay öldi me eken?
 Köz aş a almay batar kün, atar tañğa
 Ketken şığar, ärine, jahannamğa.

Hanniñ ärbir qımılı zarlı bir än,
 Muñ sorğalap zarazap jarlığınan.
 Kisige etken zorlıq pen zombılıqtıñ
 Läzzat alıp kelipti barlığınan...

Kenet aldan adam erbeleñdep,
 Tura qaldı han jolın köldeneñdep.
 Bul kim özi?
 Bul kimniñ “muzbalağı?”
 Qaraqşısı ma jaylağan tüz dalanı.
 Şığa keldi tasadan jüz qaralı.
 Bäre tamam.
 Endi qay ayla qaldı?
 Qalıñ äsker han qolın baylap aldı,
 Baylap alıp,
 Bayağı kelinşekti
 Azaptağan qan quyılı sayğa alardı.

Aklına geldi işleri geçen,
 Bakışı hemen geçti yükseğe.
 Oradaki tepe – hızlı kaçan düşmanını
 Peşinden kovalayıp darma-dağan ettiği yeri.
 Oradaki tepe – kendisine karşı çıkan
 Akırayı arabaya bağladığı yeri.
 Bu ova – taş taban çizmesi ile
 Hamile kadını göbeğine teptiği yeri.
 O zaman güz mü yoksa bahar mıydı?
 O kadın ise güzeldi,
 Nasıl oldu?
 İzdırıp çekerek mi öldü acaba?
 Göz açmadan batan güneşe, atan tana
 Gitmiştir tabi ki, cehenneme.

Hanın her bir hareketi belalı,
 Kaygı gelen her hareketi
 Millete ettiği kötülükten
 Lezzet almış hepsinden...

Tam önünde adam gidiyordu yavaşça,
 Durdu han yolunu kesip.
 Bu kimdir?
 Bu kimin “gölgesi?”
 Harami mi gezen tuzlu bozkırı.
 Han askeri kılıcını çıkarana kadar,
 Çıktı geldi kaygılı adamın yüzü.
 Hepsi bitti.
 Şimdi hangi hile kaldı?
 Kalabalık asker hanın kollarını bağlayıp,
 Bağlayıp, o zamanki kadını
 Azap çektiirdiği kanlı ovaya götürdü.

Mine, ğajap!
 Top jide arasında
 Qaruv- jaraq, saltanat bāri osında.
 Qurma kilem üstinde jigit otır
 On jeti men on segiz arasında

Han jigitke qadadı tülki közin:
 -Unamay tur, äy bala, bul mineziñ.
 Urı itindey buqpaylap en dalanıñ,
 Kimdi tälkek etpeksiñ sen, qarağım?
 Tanımasañ tanıp qoy,
 Osı ölkeniñ
 Ämirşisi Juday Han men bolamın.

Jigit

Bolsañ bolsıñ,
 Men emec pandanarıñ.
 Keri burar tarihtıñ dongalagın.
 Bügingi urı,
 Erteñgi külli älemniñ
 Ämirşisi ulı han men bolamın.
 Tirliginde jeligiñ basılmağan
 Han ediñ sen,
 Sol üşin asıl bağañ.
 Joğarı sıq, äzirge qonağımsıñ,
 Et pisirim sätten soñ basıñdı alam.
 Solay, şalım,
 Tosılma, joğarı şıq,
 Baqıt bugün basıñnan baradı uşıp.
 Qaytpas sapar aldında äldenip al,
 Ulı hannıñ qolınan şarap işip,
 Turğanday-aq qadirmen janğa sanap,
 Jigit külip usındı hanğa şarap.
 Sosın qayta jalğandı äñgimesin:

İşte, mucize!
 Grup iğde içinde
 Silah, saltanat hepsi burada.
 Hurma kilim üzerinde oturuyor yiğit
 On yedi ile on sekiz yaş arasında.

Han yiğide tilki gözünü dikti:
 -Hoşuma gitmedi hey çocuk bu tavrın.
 Hırsız köpeği gibi bu bozkırları,
 Kime gösteriyorsun bu davranışı?
 Tanımıyorsan tanı beni,
 Bu ülkenin
 Hanı Benim Juday Han.

Yiğit

Hansan hansın,
 Ben senin adamın değilim.
 Geri alır tarihi tekerini.
 Bugünkü hırsız,
 Yarının tüm âlemin
 Emiri ulu han ben oluyorum.
 Hayatında boş işlerin bitmeyen
 Han idin sen,
 Bunun için asıl değerim.
 Yukarı çık, şimdilik konuğumsun,
 Et pişecek zaman sonra kelleni uçururum.
 Öyle ihtiyarım,
 Utanma, yukarı çık,
 Baht bugün gider başından uçup.
 Dönüşü olmayan seferden önce hazırlan,
 Ulu hanın elinden şarap içip,
 Duruyormuş gibi saygı gösterip
 Sonra devam etti konuşmasına:
 - Solay, şalım,

Sen qay bir m n bilesi n?
 Almas qılış sekildi halıq degen.
 Ustaytındar az onı parıqpenen.
 Jumsay bil v- bir  ner,
 Qayray bil v- bir  ner,
 Qursay bil v- bir  ner.
 S l qolı nna şıǵarsa n,
  z bası na tilener.
 Sen sonı bir uqpadı n, milav şalım,
 Erte jetti sondıqtan qırav şaǵı n.
 Usaq l zzat boldı da bar armanı n,
 At basınan alıstı k re almadı n.
 Al men senen quv bolam  ldeqayda,
 T rt qubılam,
 T rkinim tolǵan ayla.
 J regi ni n  reyli d rsilderin
 Tı ndap turmın.
 Jaraspas k rsingeni n,
  z bası ndı  zi ne sıy eter em,
 Amal qanşa,
 Jolımda tursı n meni n?!
 Amal qanşa...
 Sen oǵan  kpeleme,
  mir ılgıy adamǵa k kteme me?
 Mınav ulı bezev bet pa  dalanı n
 Osal tusın mep o ay a ǵaramın.
 Biraq sendey handardı n k zin qurtpay,
 Men qalayşa  lemge han bolamın?
 Baqıt b g n bası nna baradı uşıp,
  ldenip al, beyşara, şarap işip.
 Qartaysa n da,

- yle, ihtiyaım,

Sen hangi manayı bilirsin?
 Elmas kılıç gibi halk.
 Tutanlar az onu bilerek.
 İş vermek – bir h ner,
 Bileyebilmek – bir h ner,
 Yapabilmek – bir h ner.
 Az elinden  karsan,
 Kendi başına gelir.
 Sen bunu anlamadın, ahmak yaşı,
 Erken yetti ondan  l m anın.
 Ufak lezzette oldu t m hayalin,
 At başından uzaǵı g remedin.
 Ben ise senden daha kurnazım,
 D rt kiblem,
 Anam akrabası tarafı dolu hile.
 Kalbinin korkulu vuruşunu
 Dinliyorum.
  flemen yakışmaz kendine,
 Kendi başını kendine hediye ederdim,
  arem ne,
 Yolumda duruyorsun benim?!
  arem ne...
 Sen buna k sme,
 Hayat hep insanı kollar mı?
 Şu ulu bozkırın
 Zayıf yerini ben anlamışım.
 Ama senin gibi hanların g z n  yok etmeden,
 Ben nasıl  leme olurum han?
 Baht b g n u up gidiyor başından,
 Hazırlan, bi are şarap i ip.
 Yaşlansan da,

Jeligi n basılmaǵan

Han ediñ sen,
Sol üşin asıl bağañ.
Sol üşin de öziñdi ardaq tutıp,
Altın saptı qılışpen basıñdı alam.

Juday Han

Bir dülegey ekensiñ diniñ mıqtı,
Qutqarmassıñ,
Sezemin...
Künim bitti.
Qutqarmassıñ,
Oy, alla-ay, jap-jas bolıp,
Qaydan bilip alğansıñ zulımdıqtı?!

Jigit

Jas bolsam da tuzım köp tatıp körgen,
İzdep ötem ölgense baqıttı erden.
Äytse de men eñ ülken zulımdıqtı
Anamnıñ qursağında jatıp körgem,
Namısımñın quzarın törkindegen
Qupiyam ol
Eşkimge şertilmegen.
Jä, jä, neden qorgalap tosılayın,
Sağan ölüm,
Mağan baq – bas uvayım.
Sälden keyin ölesiñ,
Ölikten men
Qupiyamdı nesine jasırayın.
Anam marqum
Jan boltı sözi ilikti,

Han idin sen,
Bunun için asıl değerin.
Bunun için de kendine saygı gösterip,
Altın saplı kılıç ile başını keserim.

Juday Han

Bir deliymişsin dinin güçlü,
Kurtarmazsın,
Hissediyorum...
Günüm bitti.
Kurtarmazsın,
Oh, Allahım, gepgenç olup,
Nereden öğrenmişsiniz zulmü?!

Yiğit

Genç olsam da tuzunu çok çektim,
Arayarak ölürüm bahtı erden.
Olsa da en büyük zulmü
Anamın rahminde yatıp gördüm,
Şerefimin huzurunu okşayan
Sırrım bu
Kimseye açılmamış.
Evet, evet, neden saklayım,
Sana ölüm,
Bana baht – esas işim.
Az sonra öleceksin,
Ölüden ben
Neden sırrımı saklayayım.
Anam merhum
Can olmuş sözü geçen,

Tirlik mǎnin birlik dep sezipti.
 Mağan jükti kezinde jolayşılap,
 Bir erikken zalımğa
 Älgi zalım añğartıp susın dara,
 Qan tögüvdi añsaptı quşırlana.-
 İşke tevip anamdı öltiripti
 Aldın kesip ötkeni üşin ğana.
 Kevdesinde igilik maqsat tunıp,
 Bulaq aqıp jatıptı saq-saq külip.
 Men jatıppın iñgälap, ömir tilep,
 Öli anamnan ayağım aqsaq tuvıp.
 Bağıñ jansa, bas qurar amal-ayla,
 (Äytse de adam onı är kez bağalay ma?)
 Sodan meni bir qoyşı tavıp alıp,
 Sıy ornına tartıptı tarağayğa.
 Al Tarağay ejelden erki mıqtı
 Äyelim ul tudı dep jelpinipti.
 Jurtqa jayıp jürer dep qupiyamdı,
 Qoyşı şaldı ir tünde öltiripti.
 Ras, äli şıtırman tañdar alda,
 Biraq meniñ qayğım zor añdağanğa.
 Zulımdıqpen alısıp aman qalıp,
 Zulımdıqpen köz aştım men ğalamğa.
 Şaqırğanmen qol bolğap maqsat nebir,
 Talaylardı jazıqsız aqsattı ömir.
 Men de aqsadım anamnan tumay jatıp
 Sodan qazir esimim- Aqsaq Temir.
 Juday Hannıñ zäresi uşıp ketti,
 Uv işkendey denesi ısıp, kepti.
 Dirildegan kolınan şarap tolı
 Sapar kese edenge tüsip ketti.

Hayat manası diye birliği anlamış.
 Bana hamile iken yolculukta,
 Bir deli zalime rastlamış.
 O zalim ise içecek niyetine,
 Kan dökmeyi özlemiş o kadar.
 Göbeğine tekme atıp öldürmüş
 Önünü kestiği için sadece anamı.
 Göğsünde maksadı iyilik,
 Kaynak akmış içinde gülüp.
 Ben yatmışım ağlayıp, hayat dileyip,
 Ölü anamdan ayağı aksak doğup.
 Bahtın varsa, gider işlerin doğru,
 (Olsa da adam onu her zaman değerlendirir mi?)
 Ondan sonra beni bir çoban bulup,
 Hediye olarak vermiş Taragay'a.
 Taragay ise ezeliden erdi güçlü
 Eşim oğul doğurdu diye sevinmiş.
 Millete söyler diye sırrımı,
 Çobanı öldürmüş bir gece.
 Doğru, meşhur geceler daha önümüzde,
 Ama benim kaygım büyük anlayana.
 Zulüm ile kapışıp sağ kalmışım,
 Zulüm ile göz açtım ben âleme.
 Çağırsa da el sallayıp maksat için,
 Çoğunu suçsuz aksattı ömür.
 Ben de aksadım anamdan doğmadan
 Ondan işte şimdi ismim – Aksak Demir.
 Juday hanı büyük korku sardı,
 Zehir içmiş gibi bedeni ısındı.
 Titreyen elinden şarap dolu
 Kâse tabana nasıl düştü.

Ömir özi-aq şığardı-av masqarasın,
 Suvğa aldırğan sorlıday baspanasın.
 Esi ketip,
 Añırıp otırdı da
 Judırıqtay bastadı qasqa basın.

Vaqıt soqtı ár demin sanattırıp,
 Baqıt odan qaşqanday balaq türüp.
 Cälden keyin eñ sonğı sözün ayttı,
 Jas jigitke kijine qarap turıp:
 - Ökinem-av,
 Ökiniş ört emes pe?!
 Tabıgattı kim aytqan sezimsiz dep.
 Özgege etken zorlıgıñ erte, keş pe,
 Tappay qoymaydı eken-av özindi izdep.
 İzdep taptı-av,
 Aytayın, al dayındal,
 Qorıqpaymın jazañnıñ qandayınan.
 Aytpas edim,
 Bäribir öltiresiñ,
 Aytsam sipay koymaysıñ mañdayımnan.
 Jata bermes şındıq it bosağada,
 Tura qara
 Jüziñdi tasalama.
 Budan attay on jeti köktem burın
 Men öltirgem anañdı osı arada...

.....
 Kirpiyazdav küyge orap jarqın şaqtı,
 Kenet qılış jarq etti altın saptı.
 Osınav bir qandı kez ğalamattı
 İşke toqıp, kürsinip dala jattı.
 Künbatısqa sozilğan tereñ saymen
 Hannıñ bası domalap bara jattı.

Hayat kendisi çıkardı maskarasını,
 Suya aldırmış gibi zavallı gibi evini.
 Akılı kaçtı,
 Sessiz oturdu da
 Yumruklamaya başladı kel kafasını.

Zaman çarpıyordu her nefesi alışını sayıp,
 Baht ondan kaçmış eteği toplayıp.
 Az sonra en son sözünü söyledi,
 Genç yiğide kızarak bakıp:
 -Pişmanım,
 Pişmanlık ateş değil mi?!
 Tabiatı kim demiş hissiz diye.
 Başkasına ettiğin kötülüğü er yada geç,
 Bulmadan bırakmazmış kendini.
 Arayıp bulmuş,
 Söyleyeyim, şimdi hazırlan,
 Korkmam, cezanın her türünden.
 Söylemezdim,
 Nasılsa öldüreceksin,
 Söylesem okşamazsın başımdan.
 Yatmaz hep gerçek köpek gibi eşikte,
 Doğru bak
 Yüzünü çevirme
 Bundan on yedi bahar önce
 Ben öldürdüm ananı bu yerde...

.....
 Turuncu renge sarıp etrafı,
 Büyük kılıç parladı altın saplı.
 Böylesine kanlı zamanda
 İçinden üzülp, bozkırlar yattı.
 Güneş batımına uzanan derin ova ile
 Hanın kafası yuvarlanıp gidiyordu.

65.

ARMAN**J.N. ğa**

Erte, erte,
 ertede
 Otırarda,
 Bizdiñ inkâr ölkede,
 Iyıq burmay tek bilinmen başqağa
 Qatar östi eki birdey has bala.
 Qatar jürip san önerge maşıqtı,
 Birge oqıdı,
 Birge oynadı asıqtı.
 Ekevine nazar burdı el erek,
 Öytkeni olar darındı edi keremet.

“Tañdayımız öristi oymen tatımaq”,-
 Dep quvana ezüv tarttı atırap.
 Al darındar medreseni tavıstı,
 On ekige jası ilikpey jatıp-aq.
 Sıbağasın tağdır dara bölgendey,
 Öse bedri töske şavıp, törge örley,
 Ekevine qarağan jurtt süysindi,
 Otırdıñ bolaşağın körgendey.

Otırarda janı joyqın dariya,
 Oyı bezben bar edi bir qariya.
 Sol qariya bir küni eki şakirtti
 Qurmetpenen öz üyine şaqırttı:
 -Balaqaylar, balapandar, kök örüm,
 Senderge ir saval qoysam dep edim,
 Tuğan Han dep önerimen, örtimen
 Ekeviñdi söz etip jür el tügel.
 Men de tanıp bilcem dep em,

65.

HAYAL**J.N.’ya**

Bir varmış bir yokmuş
 Otırar’da,
 Bizim hassas ölkede,
 Omuzun çevirmeyen ilimden başkasına
 Birlikte büyüdü iki genç çocuk.
 Birlikte gezip hüner öğrendi,
 Beraber okudu,
 Beraber oynadı aşık.
 İkisine dikkati verdi millet fazla,
 Çünkü onlar dahiydi.

“Damağımız büyük düşünce ile tatmak”-
 Diye sevinerek tebessüm etti onlar.
 Dahiler medreseyi bitirdi,
 On iki yaşında yaşı gelmeden,
 Hediyesini kader dâhice bölmüş gibi,
 Büyüdü yükselerek,
 İkisine bakan millet sevindi,
 Otırar’ın geleceğini görmüş gibi.

Otırar’da gücü büyük derya,
 Düşüncesi dahi olan ihtiyar vardı.
 O ihtiyar bir günü iki şakirdi:
 Saygıyla kendi evine çağırdı:
 -Çocuklar, canlarım, neslim,
 Sizlere bir soru sorsam dedim,
 Öz evlat diye millet, hep ikinizden söz eder.
 Ben de tanımak istedim,

Kimsinder?

Qanday arman jeteginde jürsiñder,
Qanday bağıt ustaysıñdar bilimge?
Qane, doyıl, sen aytsı?

Doyıl ayttı:- Jalğız arman bar mende,
Şektesetin qulıqpen de, armen de.
Jalın şaşsa önerimniñ örneği,
Sonay Yemen, Mısır, Bağdat elderi
Tügel tanıp jir etetin tañdana,
Savdager bop şıqsam deymen, han baba.
Tirligimde jabırqamay, jasımay,
Ata jolin quvsam deymen eselke.
Utlasıñ, jebemese jelekti oy,
Bul önerdiñ tabiğatı erek qoy.
Qanşama elmeñ savda-sattıq jasavğa
Sonşama eldiñ tilin bilüv kerek qoy.
Tabuv üşin jurt tappağan aylanı,
Körüv üşin jurt körmegen paydanı,
Şıguv üşin jurt şıqpağan beleske,
Jurttan asqan bilim kerek emes pe?
Tilin tapsañ, kim sozbaydı qol uşın,
Öner qajet, bilim qajet sol üşin.

Qart kürsindi: - Ulım, jelik quvıpsıñ!
Hege munşa jeltoqsanday suvıqsın?
Bağımızğa tuvğan darın bolar dep
Quvanıp em,
Sorımızğa tuvıpsıñ.
Sor bolarsıñ, odan ne mән tabarsıñ,
Armanıñdı, bälkim, qayta qararsıñ?
Biraq Doyıl turıp aldı pañdana:

- Armanımdı özgerte alman, han baba?

Kimsiniz?

Hangi hayal peşindesiniz,
Hangi yönde gideceksiniz sonunda,
Neden bu kadar heveslisiniz ilme?
Peki, Doyıl sen söyle?
Doyıl dedi: - Yalnız hayal var bende,
Sınır olan kurnazlık ve hayalle.
Hünerdeki çabalarım sonuç verirse,
Ta Yemen, Mısır, Bağdat devletleri
Herkesi tanıyıp şiir olarak söyleyecek,
Tüccar olsam diyorum can baba.
İşimde usanmadan, yorulmadan,
Ata yoluna devam etsem diyorum böyle.
Boş övünme ve gıybete aldırmadan,
Hayatımı kursam hesap üzerine.
Kaybedersin, desteklemezse hızlı düşünce,
Bu hünerin tabiatı değişik.
Kaç devletle ticaret yapmak için
O kadarda dil bilmek gerekli.
Bulmak için milletin bilmediği hileyi,
Görmek için millet görmediği faydayı,
Çıkmak için milletin çıkmadığı zirveye,
Milletten aşmış ilim gerekli değil mi?
Dilini bulursan, kim uzatmaz yardım elini,
Hüner lazım, bilim lazım bunun için.
İhtiyar üzüldü: - Oğlum, rüzgâr peşindesin!
Neden Aralık ayı gibi soğuksun?
Bahtımıza memleketin dâhisi olursun diye
Sevinmişim,
Belamıza doğmuşsun.
Bela olursun, ondan ne mana bulursun,
Hayalini belki tekrar gözden geçirirsin?
Ama Doyıl durdu kaldı fikrinde:
-Hayalimi değiştiremem, can baba!

- Al sen qalay bağıttadıñ nuriñdi,
 Jasırmay ayt,
 Jasqanbay ayt sırıñdı,-
 Dep qariya Doyımen bir otırğan
 Uyañ şäkirt jas Äbuvge burıldı.
 Äbuv ayttı:- Mende de bar bir arman,

Mazdap janıp, qol bulğaytın şınardan.
 Ulı baba, biraq meniñ armanım
 Parız benen mahabbattan quralğan.
 Şamın jaqsam gılım menen önerdiñ,
 Elimdi zor merekege bölermin.
 Bul saparım azaptı da şığar-av,
 Ne de bolsa, peşenemnen körermin.
 Meyli, mäñgi jarımayın kiyimge,
 Meyli, tüyir nan qalmasın üyimde,
 Meyli, ulınıñ eñbek etip arımen
 Jürgendigin uğınbasın qalıñ el.
 Qarlı boran qıran jolın böger me?!
 Önerimnen tasıp tolam kemerge.
 Men özime riza emespin,
 elimnin

Süyenışı bola almasam eger de.

Qart jımıydı: - Bärekelde,jaz jayrañ!
 Köl bolmasa, toyat tabar qaz qaydan?!
 Bireviñniñ armanıñnan şoşıp em,
 Biriñ, mine, ettiñ lezde mäs- meyram.
 Biriñ üşin kürsinüvmen ötermin,
 Biriñ üşin süysinüvmen ötermin,
 Söyte-söyte men de ömirden ketermin.
 Betteriñnen jarılqasın, täñirim,

-Sen ise nasıl görüyorsun yönünü,
 Gizlemeden söyle,
 Utanmadan söyle sırrını, -
 Diye ihtiyar Doyıl'la beraber oturan
 Utangaç genç Abu'ya sordu.
 Abu dedi: - Bende de bir hayal var,

Ateş olup görünüyor uzaktan.
 Ulu baba, ama benim hayalim
 Görev ile muhabbetten kurulmuş.
 Mumunu yaksam ilim ile hünerin,
 Milletim için büyük bayram olur.

Peki, ebedi yetmesin elbiseme,

Peki, ekmek parçası kalmasın evimde,
 Peki, ulunun emeği şerefi ile
 Çalıştığını anlamasın millet.
 Karlı fırtına şahin yoluna engel mi?!
 Hünerimin taşıp dolup sonuca.

Ben kendime razı olmam eğer milletimin

Desteği olmazsam eğer de.

İhtiyar gülümsedi: - Aferin sana!
 Göl olmazsa, kuş kaz nerden olsun?!
 Birinin hayalinden korksam,
 Birin ettin derhal bana bayram.
 Birin için üzölmekle geçeceğim,
 Birin için sevinmekle geçerim.
 Öylece de bende hayattan geçerim.
 Tanrı Size istediğınızı versin,

Al, jaraydı, batam osı, bariñdar,
 Otırarda tuvğan ulı darındar!
 Äjvasın äjimine jasırıp,
 Jıldar aqtı,
 Jıldar aqtı asıǵıp,
 Jalın edi-av armanı ayqın, ör köñil,
 Eki dostı eki arnağa böldi ömir.
 Doyıl solay özgertpedi şeşimin,
 Dävlet oǵan jıldam aştı esigin.
 Öneri asqan savdagerdiñ köp ötpey
 Bağdat, Mısır tügel bildi esimin.
 “Esepsizdin nesibesi ozar ma?”
 Äyelin de bavlıdı ol so zañğa,
 Qonaqqa arnap asılatın etti de
 Özi salıp beripjürdi qazanğa.
 Tek baylıqqa degen jutañ sarañdıq
 Jiberdi onıñ bar önerin qarañ qıp.
 Mine, osılay jazıq darın, jas tuǵla
 Uşıradı äbiletti tozǵınğa.
 Savdagerdi özge tügil,
 Öziniñ
 Urpaqtarı ketti umıtıp az jılda.
 Al Äbuv şe?
 Keñge jaydı ol qanatın,
 Äbuvimiz- äri ğalım, äri aqın,
 Äbuvimiz- bizdiñ ulı babamız
 Äbuvnasır äl- Farabi bolatın.

 Mäñgi lavlap januv üşin ğalamda
 Ülken baqıt tabuv üşin ğalamda,
 Ülken bolıp qaluv üşin ğalamda,
 Ülken arman kerek eken adamğa..

Bu size olan duam, şimdi gidin,
 Otırar’da doğan ulu dahiler!
 Yıllar geçti,
 Yıllar aktı,
 Yıllar aktı acele edip,
 Ateşti hayali
 İki dostu hayat iki kanala böldü.
 Doyıl öyle deǵıstirmedi kararı,
 Zenginlik hızlı açtı ona kapısını.
 Hüneri aşan tüccarı çok geçmeden
 Bağdat, Mısır hepsi bildi ismini.
 “Hesapsızın nasibi geçer mi?”
 Eşini de bağladı o, o kanununa,
 Konuğa tahsis edilen eti de
 Kendisi koyuyordu kazana.
 Tek zenginliğe olan cimrilik
 Gönderdi onun tüm hünerini karanlığa.
 İşte, böyle dahi, genç şahıs
 Gitti öyle bozguna.
 Tüccarı diğerklerini bırak,
 Kendi
 Nesli unuttu az yılda.
 Abu ise ne oldu?
 Ufku geniş oldu onun,
 Abu – hem âlim, hem şair,
 Abu – bizim ulu ecdadımız
 Abu Nasır al – Farabi idi.
 EBEDİ ALEV OLUP YANMAK İÇİN
 ÂLEMDE,
 BÜYÜK BAHT BULMAK İÇİN ÂLEMDE,
 BÜYÜK OLARAK KALMAK İÇİN ÂLEMDE,
 BÜYÜK HAYAL LAZIM İMİŞ İNSANA.

66.

**BARSELONA ÄVEJAYINDAĞI
SUÑQARLAR**

Bul ne özi, älda dañqqa ğaşıqtıq?
Talaylar jür öleñ-jırdı kăcip qıp,
Desek tağı iskermiz hăm batlmız,
Biz solarmen kürese almay jatırmız.
Kedergiler köldeneñdep kütpegen,
Päle boldı köñil jıqpastıq degen.

Şıǵıp jatır,
Şıǵıp jatır kulşınıp,
Boysız,
Oysız,
Tek uşuvğa quştarlar,
Quştarlıqtan tura ma älda tirşilik?!
Jeke küyttip ädettengen bas qamın
Bir-birine uqsas,
Usaq qustardan
Tazartamız qalay öner aspanın? ? ? –
Degen suraq adlımızdı kes-kestep,
Keşegiden kelip jetti buginge.
Qıyın,
Qıyın, oylanbasaq, tübinde.

Qur qalbaqtap uşuvdı nısap tutqan
Uqsastıq pen usaqtıqtan
Qaşan qonar ekenbiz biz zor parasat- payımğa...

.....

Barselona ävejayında
Boldı birde ğajap ğajday tañ qalar,

66.

**BARSELONA HAVAALANINDAKI
ŞAHINLER**

Bu ne, yoksa şöhrete âşıklık mı?
Çoğu şiiri meslek yapmış,
Desek de işi yapan ve cesuruz diye,
Biz onlarla mücadele edemiyoruz.
Engeller her taraftan çıkan,
Bela oldu taviz vermek

Çıkıyor,
Çıkıyor asabiyetle,
Boysuz,
Düşüncesiz,
Tek uçma hevesi olan,
Heves mi doğru yoksa hayat mı?!
Şahsi yaşamaya alışmış
Benzer olan,
Ufak kuşlardan
Temizlerimiz nasıl hüner semasını???-
Diye bir soru önümüzde görünüyor,
Dünden geldi bugüne.
Zor,
Zor, düşünmezsek, sonunda.

Sadece uçmayı hedefleyen
Benzerlik ile ufaklıktan
Ne zaman ineriz biz güzel feraset akla...

.....

Barselona havaalanında
Oldu beraber mucize durum hayran eder,

Kileñ usaq, mayda qustar-
 Şımsıq, torğay, qarğalar
 Bilep alıp aspandı,
 Reaktivti uşaqardıñ
 Samğavına qım kezeñ batsaldı.
 - Bizdi munşa älek etken,
 Bul kütpegen päleketten
 Qutılattın jol qayda,
 Ğalımdardan, sirä, kömek bolmay ma?
 Düley ürey quşağında azap şektik kündelik,
 Mayda qustar turbinağa
 Joyqın ava tolqınimen birge enip,
 Bes nän uşaq isten şıqtı songı ayda,-
 Dep ötindi uşqıštardıñ bastıǵı
 Ğalımdardıñ başsısı- ülken qasqa mandayğa.-
 Ğılım üşin, mine, jana taqırıp.
 Qasqa mañday az oylanıp otırıp,
 Tabıstadı isti basqa mañdaydı
 Jete zerttep, tüsingenmen män- jaydı,
 Qupiyaniñ qulı aşılmay qasardı,
 Türlı-türlı täjiribe de jasaldı.
 Aylar ötti nätiyesiz küybeñmen,
 Uşaqtıardıñ ävejaydı basınǵanı sonşalıq-
 Birin-biri şurqırasa qarşı alıp,
 Bir- birine qoştav aytıp tamsanıp,
 Tañnan tañğa masayradı än salıp.
 Tım beyhabar mınaday “ğalamattan”,
 Madridte oqıtın
 Uln körip qaytuvğa bara jatqan,
 Tarpañ tağdır sarqa almağan quvatın,
 Quzar tavdıñ bavrayında turatın

Hep ufak, ufak kuşlar –
 Serçe, turgay, kargalar
 Ele geçirip semayı,
 Jet uçaklar
 Uçuşlarına zor zamanlar başladı.
 -Bizi bu kadar zorlayan
 Bu beklenmedik felaketten
 Kurtulacak yol nerede,
 Bilim adamlarından yardım olmaz mı?
 Son günlerde işkence çektik,
 Ufak kuşlar türbine
 Yokedici hava akışı ile birlikte girip,
 -diye yalvardı pilotların şefi
 Bilim adamların büyük şefine.
 -İlim için işte yeni konu”
 Kel kafa az düşünüp,
 Verdi işi başka kel kafa alına.
 Başka alın götürdü peşinden alını
 Özel incelemeler yapıldı,
 Anlasa da durumu sırrın kilidi açılmadı,
 Çeşitli testler yapıldı.
 Aylar geçti neticesiz durumla,
 Uçakların sesine alışan
 Kurnaz kuşlar havaalanını bastılar ki,
 Birbirini karşılayıp,
 Birbirine veda söyleyip.
 Hiç habersiz böyle “alametten”,
 Madrid’te okuyan
 Oğlunu görmeye giden,
 Kuvveti yerinde,
 Yüksek dağın yanında oturan

Ormanşı qart ülken qasqa mañdaydın
 Edi jaqın tuvısı.
 O, sätilik deseñizşi qanday bul!
 Külli ömirin orman buğran
 Tuvısımen qasqa mañday şay işti.
 Sosın özin tolğandırğan
 Äri qattı arnaldırğan
 Oqıyğağa oyıstı.
 -Äy, balam-ay, balam-ay!
 Ğalımsıñdar dünüyenı nurlandırğan talğamı,
 Qoldarıñda-ğasırlardıñ tolğağı.
 Keyde ustaz tabıqatqa şakirt közben qaramay,
 Şalı basıp qalasıñdar,
 Mınay- sonıñ saldarı,-
 Dedi ormanşı külimdep,-
 Qıyın saldar qıyın saval tuvındattı dese de,
 Bul- op-oñay şeşiletin mäsele.
 Ävejayğatört-bes sunqar tabıñdar,
 Qaysarlığı köz arbaytın,
 Uşaq qustı körgende töze almaytın
 Sunqar degen- tirşilikke nağız iñkär darındar.
 Erkin uşıp şıguv üşin biyigine qalağan,
 Olarğa sol aradan
 Jaylı uya salıñdar
 Jäne erekşe jağday jasap, bağıñdar.
 Sonda mayda qustardıñ susı qaşıp,
 Eñsesin suñqarlardıñ mısı basıp,
 İzdev üşin janğa jaylı basqa orıñ,
 Tastay qaşar sol ävejay aspanın.
 Kökiregin köriktioyğa bölegen
 Ormanşı qart şınında da, bolıp şıqtı köregen.
 Uşaq qustan kurt tazarıp külli ävejay aspanı,
 Uşaq bitken erkin samğay bastadı.

Ormancı yaşlı adam, alın
 İdi yakın akrabası.
 Oh, şans ne kadardır bu!
 Hayatı ormanda geçen
 Akrabası ile alın çay içti.
 Sonra kendisini düşündüren
 Ve büyük fikirlere iten
 Vaka ile ilgili başladı.
 -Eh, eh oğlum!
 Bilim adamısınız dünyayı nurlandıran,
 Ellerinizde asırların birikimi.
 Bazen üstat tabiata şakirt gözüyle bakmadan,
 Zayıf görüyorsunuz, bu işte onun sebebi,-
 Dedi ormancı gülümseyerek,
 Zor şartlar zor sorular doğurdu desek de,
 Bu çok kolay çözülen mesele.
 Havaalanına dört-beş şahin bulunuz,
 Cesareti gözdağı veren,
 Ufak kuşu gördüğünde sabredemeyen
 Şahin dediğimiz – hayatta tam bir dahi.
 Kolay uçabilmesi için istediği,
 Onlara yuva yapın
 O aradan
 Ve özel şartlar sağlayıp bakınız.
 O zaman ufak kuşların huzuru kaçıp,
 Şahinlerin sesi çoğalıp,
 Cana elverişli ev bulmak için,
 Bırakıp giderler o havaalanı semasını.
 Göğsünü güzel düşünceye veren
 Ormancı yaşlı gerçekten de haklı çıktı.
 Ufak kuştan tümüyle havaalanı seması,
 Uçaklar rahat uçmaya başladı.

Jeñip soqpas osı qaysar zañdılıqtı meñgerüv,
 Sağan qaşan keler eken kemel kez?
 Mine, ağa suñqarlarğa jol berüv-
 Maydalarğaküres aşuv degen söz.
 Al sen kimge,
 Qay sunqarğa jol berdiñ?
 Esiñde me,
 Kimge kimdi teñgerdin?
 Qaptağan köp bala taydan
 Suvırılıp şıqqan kezde dara tay,
 Demediñ ğoy “Alaqay”.
 Jetkerenov Tölegenge
 Bir közbenen karap, obal jasıdıñ ğoy, ağatay!
 Endi bugin qoldan biylk, boydan küşiñ qaşqanda
 Jaltaqtaysıñ jan- jağña,
 Alaqtaysıñ aspanğa,
 -“Süyenışı,
 Qamqorşısı,
 Mektebi
 Emes pe edim,
 Asqanı ma, netkeni?
 Ebin tapsa, ısradı şetkeri,
 Elemeydi, sıylamaydı” ,- dep meni,
 Ökpeleysiñ uqsas äri usaq qanat jastarğa.
 İyâ olar qadiriñe jetpedi!
 Qutılam deme, özgege artıp kinäni!
 Sen javap beresiñ äli,
 Joliñdi salmay qıyınğa
 Jöniñdi tappağanıñ üşin.
 Qur qalpaqtapuşuvdı nisap tutqan,
 Uqsastıq pen usaqtıqtan

Kolay gelmez bu kanunu anlamak,
 Sana ne zaman gelecek kâmillik zamanı?
 İşte ağabey şahinlere yol vermek –
 Ufaklara mücadele açmak demektir.
 Sen ise hangi şahine yol verdin?
 Hatırlıyor musun,
 Kime kimi benzettin?
 Kalabalık olan çocuk içinden
 Çıktığında dahi tay,
 Demedin sen “Afferin”.
 Jetkerenov Jebgen’e,
 Aybergenov Tölegen’e
 Bir gözle bakıp vebal ettin sen ağabey!
 Şimdi ise elden yönetim, bedenden kaçtığında
 güç
 Yalakalaşıp herkese, bakıyorsun semaya,
 -“Destekçisi,
 Yardımcısı,
 Okulu
 Değil miydin,
 Haddini mi aştı yoksa?
 İmkânı varsa kenara iter,
 Görmezden gelir, saygı duymaz! – diye beni,
 Küsüyorsun benzer ufak gençlere.
 Evet, onlar kadrine çıkamazlar!
 Kurtulurum deme, başkasına atıp suçu!
 Sen cevabını vereceksin daha,
 Yolunu vermeden zora
 Yönünü bulmadığın için,
 Şahinlerin olduğu toplantıda
 Serçeyi övdüğün için.
 Sadece ufak uçmayı hedef tutan,
 Benzer ve ufaktan

Biz ärdäyım tiyistimiz qorquvğa.
 Ne ğalamat jatır mına düley ğasır oyında?
 Jelteñ, mazañ oymenen
 Jürgendeymin keyde men
 Barselona ävejayında.
 Bir kez älgı ormanşı kep qasıma,
 Balap meni balasınıñ dosına,
 Meyirimmen külimsirep janarı:
 - Äne, ulım,
 Vaqıttıñ talabı
 Erte, keş pe, bärin jönge saladı.
 Sunqarına jağday jasamağan el
 Maydaldardıñ mazagına qaladı,-
 Dep turğanday boladı.

Bizim her zaman korkmamız gerek.
 Ne alamet var şu hızlı asır fikrinde?
 Problemlı düşünce
 İle sanki geziyorum ben
 Barselona havaalanında.
 Bir zamanlar o ormancı gelip yanıma,
 Eşit tutup evladının dostuna,
 Merhametle gülümseyerek yüzü:
 -İşte, oğlum,
 Zamanın şartı
 Er ya da geç her şeyi kendi yönüne koyar.
 Şahinine elverişli şartları sağlamayan devlet
 Ufakların alayına maruz kalır,
 Diye söylemiş gibi olur.

67.

ERKEKTER JIRI

...Bizdiñ tavda qanatına qanğırğan bir oq tiyip,
 Ata qıran uyasında tartıp jattı köp küyik.
 Key kezderi ızadan jarılarday
 Döñbekşidi ol qorlıqqa bağına almay.
 Bala qıran kündikke tavdı kezip,
 Jem tasıdı uyağa jahı qalmay.
 Ata qıran perzentiniñ qamqorlığın qup alıp,
 Şükirşilik ettiştey quvanıp.
 Ol oyladı: “Uzaq qanğı bola qoymas bul asa,
 Qulan taza savığamın, tağı eki-uş ay şıdasam”.
 Biraq bir kün bala qıran oğan bılay til qattı:
 “Bağa jetpes asılımsıñ, ardağımsıñ, qımbattı,
 Äbden qajıp sorladıñ-av, jüdediñ-av tım qattı.
 Esime alsam bayağı şat künderiñdi eñseli,
 Janım jılap, ayap ketem, ayap ketem men seni!”

67.

ERKEKLER ŞİİRİ

...Bizim dağda kanadına bir mermi isabet edip,
 Baba şahin yuvasında yattı yanıp.
 Kızgınlıktan yarılırcasına
 Yuvarlanıyordu o buna sabredmeden.
 Çocuk şahin gündüz dağı gezip,
 Yemek getirdi canını esirgemedən.
 Baba şahin evladının yardımını görüp,
 Şükretti içinden sevinip.
 O düşündü: “Uzun sürmez bu dert,
 İyileşirim daha iki-üç ay dayansam”.
 Ama bir gün çocuk şahin ona şöyle dedi:
 “Paha biçilmez asılımsın, değerlim, canım,
 Çok yoruldun, zavallı sen.
 Aklıma getirsem o güçlü günleri,
 Canım ağlayıp, esirgiyorum seni!”

“Toqtat!- dedi ata qıran qalş-qalş etip doldanıp,-
 Beker jatqan ekenmin ğoy, ulım bar dep
 maldanıp”.
 Kökiregin bir alapat ıza buvıp aldı da,
 Uyasınıñ avzına äreñ jürüp bardı da,
 Han şoşıtar jaltır quzdan qulap öldi tabanda.
 Qalqam!
 Erlik dañqı qanat jayğan mına ulı zamanda
 Müsirkev söz estüvden ölim jeñil mağan da!!!

“Durdur! –dedi baba şahin heyecanlanıp,
 Boşuna yatıyormuşum ben oğlum gururlanıp”.
 Göğsünü bir kızgınlık sardı da,
 Yuvasının kenarına zor yürüdü de,
 Can korkutur yalın kayadan aşağıya düşüp öldü.
 Yavrum!
 Cesaret şöhreti kaplayan bu zamanda
 Esirgeme sözünü işitmekten ölüm daha hafif gelir
 bana!!!

68.

12-3 = ?

(POEMA)

Qırqasınan qıran uşqan, sen erjetken aymaqtı,
 Ertede bir han bilepti, qaysap äri qayrattı.
 Qartaysa da, şapqan attıñ qulağında oynaptı,
 Qiya tarqan maqşatına iyek artpay qoymaptı.
 Öz eliniñ abıroyım,
 Qorğanısın, aqıl- oyın
 Qaytsem biyik köterem dep oylaptı.
 Bir bolsa da bireyli,
 Handıǵına tübegeyli
 Jaña özgeris engizüvge belin mıqtap baylaptı.
 Biraq sorlı jatıp almay toqtamınıñ parqına,
 Mınaday bir zañ şıǵarıp, taraptı halqına:
 “Kemel aqıl qarttıq şaqta ğana dep,

68.

12 – 3 = ?

(şir)

Şahin uçan, senin büyüdüğün bölgeyi,
 Eski zamanlarda han yönetmiş cesur ve gayretli.
 İhtiyarlasa da, atın üzerinde çok cambazdı,
 Amacına ulaşmadan rahat olmazdı.
 Kendi milletinin huzurunu,
 Savunmasını, düşüncesini
 Nasıl da olsa yükselteceğim diye düşünmüş.
 Bir olsa da birliği,
 Hanlığına
 Yeni değişiklikler yapmaya karar vermiş.
 Ama zavallı anlamadan kararını,
 Böyle bir kanun çıkarıp, yaymış halkına:
 “Kamil akıl ihtiyarlık çağında diye,

Jastıñ isi (negizinen) şala dep
Eseptelsin.
Şalalıqtan da barlıq biler, qazılar,
Soldıqtan da barlıq biler, qazılar,
Barlıq äsker basılar,
Isin minsiz atqarğan
Saylansın tek aq saqaldı qarttardan!”

Jastıq şaqtıñ mereyin attap ötip,
Taptap ötip töske örley,
Onıñ ulı mümkindigin esermey,
Tek qarttıqtan bastap el äñgimesin,
Lezde umıttı jas qavım tärbiyesin.
Senimsizdik jurt qolın baylap aldı.
Alavlağan jastıq ot qayda qaldı?
Jıyırma bekse kelse de,
Öz köjesin
Jılap işer jasıqtar payda boldı.

Özek bolar el edi mıñ dastanğa,
Endi bugün muñına muñ qosqan ba?
Hav dabılı estilse, boy körsetti
Qora aynalıp qaşatın jun bastar da.
Bağlın güldiñ şattığın ömirsiz ğıp,
Qaydan şıqtı bul mıymırt köñilsizdik?
Tanımastay özgertip jiberdi eldi
Jastıq şaqqa jasalğan senimsizdik.

Handı tağı saytan turtıp, oyğa keldi mınaday:
“Handığımniñ tört tağandap turuvı üşin qulamay:
Qımıl kerek. Kende emespiz küşten de.
Tağdır bizdiñ dañqımızdı, älde ketle pişken be?
Jo-joq, toba!

Gençliğin işi (esasında) yarım diye
Hesaplansın.
Yarım işten millet nasibi saçılır
Bunun için de tüm hâkim, kadılar,
Tüm asker başılar,
İşin eksiksiz yapan
Seçilsin tek aksakallı ihtiyarlardan!”

Gençlik çağın bayramını geçip,
Ezip geçip yokuşa,
Bunun ulu imkânını göz önüne almadan,
Tek ihtiyarlıktan başlayıp millet konuşmasını,
Hızlı unuttu genç toplum terbiyesini.
İnançsızlık millet elini bağladı.
Alevlenen gençlik ateşi nerede kaldı?
Yirmi beşe gelse de,
Kendi çorbasını
Ağlayıp içen sessizler fayda oldu.

Çekirdek olurdu bunlar bin destana,
Şimdi kaygısına kaygı eklemiş mi?
Düşman davulu duyulsa,
Arka taraftan dönüp kaçanlar göründü.
Taze gülün şadlığını hayatsız edip,
Nereden geldi bu akılsız gönülsüzlük?
Tanınmayacak kadar değiştirmiş devleti
Gençlik çağa yapılan güvensizlik.

Hanı daha şeytan dürtüp, geldi şu fikre:
“Hanlığımın dört ayakta durması için,
Hareket lazım. Gücümüzde az değil.
Kader bizim şöhretimizi azaltmış mı?
Yok-yok saklasın!

.....
 Körşi jatqan özimizden üç-tört ese kişi elge,
 Söytip şırqav kötereyin päseñ tartqan köñildi”.
 Soğız aşıp körüp edi, tas- talqan bol jeñildi.

Munan asqan qorlıq bolmas, rasında,
 Endi, mine, tört vâziri qasında,
 Qos janarı jılay-jılay suvalıp,
 Selev şaşı ızğar soqqan boz juvsanday quvarıp,
 Joldas bolğan tätti armanı bağlın bala kezinen
 Bir-aq künde bal-bul üşip közinen,
 Öz kinâsin özi aqtap ala almay,
 Teke saqal vâzirlerin atarğa oq taba almay,
 Tutqında otır han sorlı,
 Sel- tasqında qalt-qult etip äreñ tuğran aralday.
 “Künder qayda salıqalı, sımbattı,

Soqqı boldı-av, soqqı boldı-av bulqattı”.

Osı sätte jeñgen eldiñ aq saqaldı äkimi

Hanğa qarap til qattı:

- Dara şavıp ketip edin sen mülde,

Qalay, şalım, aqlıña keldiñ be?

Jumbaq aytam.

Eger tapsañ azatsıñ,

Taba almasañ, öldim de!

Taba almasañ, qanatıqnan sınğanıñ,

Tırısıp kör, aqlıñda küş bolsa?

Mınav ğana meniñ sağan jumbağım:

Ne qaladı on ekiden üşti alsa?

Ümit, oysız otırğan şal quvarıp,

Bileginen alıñanday buğalıq:

- Onda toğız qaladı ğoy,- dep küldi,

Bäybişesi ul tapqanday quvanıp.

.....
 Komşu olan üç-dört katı daha küçük olan devlete,
 Öyle artırayım zayıf olan gönlümü”.

Savaş açtı denedi, darma-dağın yenildi.

Bundan haddi aşmış horluk olmaz,

İşte, dört veziri yanında,

Çift yüzü ağlamış durumda,

Seyrek saçı cereyandan kıpırdayan vaziyette,

Yoldaş olan tatlı hayali küçük çocukluk

zamanından

Bir günde uçup gitti gözünden,

Kendi suçunu kendisi aklayamadı,

Teke sakal vezirlerini vurmaya ok bulamadan,

Esarete oturuyor han zavallı,

Sel altında zor duran ada gibi.

“Günler nerede, o güzel günler,

Darbe oldu, darbe oldu bu çok sert”

Bu anda galip devletin ak sakallı valisi

Hana bakıp konuştu:

-Dahi oldun fazlasıyla sen fazla,

Nasıl, yaşlım, aklına geldin mi?

Bulmaca söyleyeceğim.

Eğer bulursan, azatsın,

Bulamazsan, öldüm de!

Bulamazsan kanadının kırıldığı,

Çaba göster, akılında güç varsa?

Şu sadece sana bulmacam:

Ne kalır on ikiden üçü alsa?

Ümit, düşüncesiz oturan ihtiyar sevinip,

Bileğinden alınmış gibi:

-O zaman dokuz kalır, - diye güldü,

Eşi oğul doğurmuş gibi.

-Akıl ile zeka,

Sınava girdiği savaşta

Joliñ seniñ tağı tarttı burısqa,
 Taba almadiñ, -dedi ämirşi mısquılmen, -
 Moyınıñdı dayarlay ber qılışqa.

Bir jas jigit alğa şıqtı:
 -Sizdiñşe, eñ avır jaza ölüv me?
 Avır jaza- tiri qalıp, öziñiñ
 Tavısp bar tözimin,
 Qatelinin öz közimen körüvde,
 Jäne onı tüvzetüvge
 Qolda biylik joqtıǵına köñüvde.
 Ulı ämirşim, oylanıñız äli de,
 Erte, keş pe ölim jurttıñ bärine
 Aşarı haq esigin... Ötinemin, etiñizbir keşirim.
 Hanımızdiñ qasıq qanın qıysanız,
 Men aytar em bul jumbaqtıñ şeşimin.

-Al ayta goy,- dedi ämirşi,- talabıñdı şektemen,
 Balavsğa tas atqandı jek körem.
 Bedrim, ulım, tilegiñdi, töleyin
 Qaytara alsañ kevdeñdegi otpenen? !

- İyâ, iyâ balavsğa tas atqan jan oñbaydı,-
 Dedi jigit,- jumbağtıñız kürdeli-aq,
 Äytse de onı jumbaq devge bolmaydı.
 Zañdılıq- ol. Zañdı bilmev- zor qayǵı.
 Eger, eger on ekiden üşti alsaq,
 Eşteñe de qalmaydı.
 Aylar- jıldıñ ulanı.
 Bizdiñ ärbir jılımız
 On eki aydan turadı.
 On eki ayda üş ay köktem bar ekeni belgili.

Yolun senin daha çekti kötüyge,
 Bulamadın, -dedi emir gülümseye,-
 Boynunu hazırla kılıca.

Bir genç yiğit öne çıktı:
 -Sizce, en ağır ceza ölmek mi?
 Ağır ceza – diri kalıp, kendini
 Bitirip tüm sabrını,
 Hatasını kendi gözüyle görmek,
 Ve bunu düzeltmek,
 Elde yönetimin olmadığına itaat etmek.
 Ulu emirim, düşünün bir daha,
 Er yada geç ölüm milletin hepsine
 Açacağı Hak kapısını...
 Yalvarırım bir kez affedin.
 Hanımızın kaşık kanını bağışlayın,
 Ben söylerim bu bulmacanın çözümünü.
 -Söyle, neyse – dedi emir, talebini yapayım,
 Gençlere taş atmayı sevmem.
 Verdim, oğlum, dileğini, pahasını
 İade edersen bu bulmacanın?!

-Evet, evet, gençlere taş atan canın sonu iyi
 olmaz,
 Dedi delikanlı, bulmacanız büyük,
 Oysa da, buna bulmaca denmez.
 Kanun bu. Kanunu bilmemek – büyük kaygı.
 Eğer, on ikiden üçü alsak,
 Hiçbir şeye kalmaz da.
 Aylar – yılın bölüğü.
 Bizim her bir yılımız
 On iki aydan ibaret.
 On iki ayda üç ay bahardır.

Ol erliktiñ dañqın eşkim qağa almaydı şetkeri,
 Al jastıq şaq – adamzattıñ köktemi.
 Mine, osı köktem nārli bolmasa,
 Ār tirşilik öz qöregin qajetinşe almasa,
 Ayırılmay ma bar mağına-körikten?
 Onda şırın ümitiñnen qarañdı üz.
 Köktemde güldemese almalar men örikter,
 Qalğan anav toğız ayda
 Qanday jemis küte alamız adan biz?
 Qanşa nalıp, jegeniñmen puşayman,
 Buğan qarsı tabuv qıyın quş, ayla.
 Qarañızşı, toğız aydıñ tağdırı
 Baylavlı tur üş ayğa.
 Oğan tipti jürmek emes basqa zañ.
 Munı jāne jumbaq sanav- zor qayğı.
 Sondıqtan da on ekiden eşqaşan
 Üşti aluvğa bolmaydı,
 Ağlan adam mına bizdiñ hanımzday sorlaydı!

“Kim öz, bul, oyı- qılış, sözi – mir?”
 Han tügesip alarday bar tözimin
 Qarap ei, qarap edi, o, ğajap,
 Atqoşsısın tani ketti öziñiñ.
 Eske tüsip qaydağı men jaydağı,
 Han kürsine bas barmağın şaynadı.
 “Bitti, bittimen ölikpin, ölikpin...
 Qol bastaytın jigitterdi qorada ustap kelippin.
 Sorlappın-av, qanattığa bolıppın-av tar meken,
 Ātteñ-ätten, qorlappın-av jigitterdi narğa teñ...”

P.S. Tım keş kelgen igilikti oylardıñ
 Qaygısınan artıq azap bar ma eken? !

Bahar – tabiatın acayıp cesareti.
 O cesaretin şöhreti kimseyi bırakamaz kenarda,
 Gençlik çağ – insanlığın baharı.
 İşte, bu bahar verimli olmazsa,
 Her iş kendi talebini almazsa,
 Mahrum kalmaz mı tüm mana güzellikten?
 O zaman şirin hayalden ümidini kes.
 Baharda yeşermese elmalar ve erikler,
 Kalan o dokuz ayda
 Hangi meyveyi bekleyebiliriz biz ondan?
 Ne kadar da çalışsan,
 Buna karşı çok zor bulmak güç, hile.
 Bakınız, dokuz ayın kaderi
 Bağlanmıştır üç aya.
 Ona hatta işlemez başka kanun.
 Bunu bulmaca saymak – büyük kaygı.
 Bunun için de on ikiden hiçbir zaman
 Üçü alan adam tam bizi han gibi zavallı olur!

“Kim bu kendisi, düşüncesi – kılıç, sözü –
 keskin?”
 Han toplayıp tüm gücünü,
 Baktı ve baktı ki,
 Atçısını tanıdı kendisinin.
 Hatırlayıp yaptıklarını,
 Han üzülüp parmağını çiğnedi.
 “Bitti, bitti, ben ölüyüm, ölüyüm...
 Yönetecek yiğitleri ahırda tutmuşum.
 Zavallı olmuşum, kanadı olan bağlayıp dar yerde,
 Keşke, keşke olmasaydı bu, ızdırap çektiğim
 yiğitlere...”

P.S. Çok geç geldi iyi düşünceler
 Kaygısından fazla azap var mı acaba?!

69.

ÜNSİZDİK

Bir tanısım qonaqqa şaqırdı da,
 Top adamnıñ közinşe
 Pikir pişip özinşe,
 Köñiliñdi elemey appaq aydın,
 Dosım, seni jatıp kep dattadı-ay bir.

Ketken şaqta ädildik zañğa zañğa aynalıp,
 Aqtı qara dep aytuv- qahday nabit.
 Ünsiz qaldım,
 Öziñdi naq sol sätte
 Aqtap alar дәlelim bolmay qalıp.

Ötken küzde biletin jogaltıp ap,
 Bir qart äjey vokzalda jılap turdı,
 Jılap turdı, eñsesi qulap turdı,
 Janarında jalınış suraq turdı.

Ketken şaqta İzgilik zañğa aynalıp,
 Jomarttıqtı tusavlav- qanday nabit.
 Ünsiz qaldım,
 Qaltamda naq sol sätte
 Kök tıyn bolmay qalıp.

Ömir sansız savalın tartıptı alğa,
 Kezderim bar özimdi qor tutqan da.
 Mümkendigim joq sätte muñğa batam,
 Ünsiz qalıp otıram sondıqtan da.
 Tabıgattıñ tımırsıq aqpanınday,
 Aqpanınday, jıldardıñ qaqqanınday,
 Meni osınav meyirimsiz ünsizdiktiñ
 Azabınan ärdayım saqta, quday!

69.

SESSİZLİK

Bir tanıdık çağırdı konuk etti evine,
 Kalabalık millet içinde
 Fikir biçip kendisince
 Gönlüne bakmadan görünen,
 Dostum, seni yatıp kötiledi.

Geçmiş çağda adalet kanuna dönüşüp,
 Aka kara demek – nasıl cehalet.
 Sessiz kaldım,
 Kendini tam o anda
 Aklamak için delil bulamadı.

Geçen güz bileti kaybedip,
 Bir yaşlı nine garda duruyordu,
 Ağlayıp duruyordu, boynu bükük,
 Yüzünde yalvarıcı soru işareti vardı.

Geçen çağda iyilik kanuna dönüşüp,
 Cömertliği öğütlemek – nasıl cehalet.
 Sessiz kaldım,
 Cebimde tam o zaman
 Kuruş bile yoktu.

Hayat çok sayısız sual çekmiş,
 Zamanlarım var kendimi hor tutan da.
 İmkânı olmayan anda kaygıya dalıyorum,
 Sessiz kalıp oturuyorum bunun içinde.
 Tabiatın soğuk Şubat ayı gibi,
 Şubatı gibi, yılların kapıları gibi,
 Beni böyle merhametsiz sessizliğin
 Azabından daima sakla Allah'ım!

70.

KAYIPTI MOLEKUVLALAR**(OH, H₂O, NH₃) Älimjan Qurtaevqa**

Temir men temir qosılmaydı eken,
 Mıñ graduvstan artıq balqıtıpaşa eger.
 Köñil men köñil qosılmaydı eken,
 Qos ümitke ortağ jol şıqıpaşa eger.

Sav bastı davğa şatatımı qalay,
 Ejelden bular oyqas qavım ba?
 Bitişpes javlıqıjatatımı qalay
 Molekuvlardıñ şayqastarında?

İzdenseñ teriñ tamşılar äli,
 Ot kerek otpen bästesüvge de.
 Enbegen zattar bar şığar äli
 Mendeleev şaldıñ kestesine de.

Tartadı ne sıy zamanıñ tağı,
 Şın dostıqtıñ ğana tabılmas kumı.
 Jasasın qurılıs alańındağı
 Qum menen tsement bavırlastığı!

Şoşınğan ümit, tosırqağan arman,
 İzalı muñın sebüvde sağan.
 Molekuvlaları qosılmağandardan
 Qanşama ziyan şegüvde ğalam.

Buzıldı lezde otasqan talğam,
 Birikpes bulttar avıp keledi.
 Ruhi, dini şatasqandardan,
 Abayla,

Ülken qavip keledi...

70.

TEHLİKELİ MOLEKÜLLER**(OH, H₂O, NH₃) Alimjan Kurtayev'e**

Demirle demir birleşmezmiş,
 Bin dereceden fazla eritmezse eğer,
 Gönül ile gönül birleşmezmiş,
 Çift ümide ortak yol çıkmazsa eğer.

Sağ bağı davaya çattığı nasıl,
 Ezelden bunlar bir kavim mi?
 Bitişmez örtü yattığı nasıl
 Moleküllerin savaşlarında?

İncelersen aradığını bulursun,
 Ateş lazım ateşle rekabet için de.
 Girmemiş maddeler vardır hala,
 Mendeleev ihtiyarın tablosuna da.

Ne sürprizler daha yapar kader,
 Gerçek dostluğun sadece bulunmaz değeri.
 Yaşasın inşaat meydanındaki
 Kum ile çimento kardeşliği!

Şaşırılmış ümit, bekleyen hayal,
 Küsmüş kaygısını serpiyor sana.
 Moleküller bağlanmamış
 Ne kadar zarar çekiyor âlem.

Bozuldu hızlı birleşen zevkler,
 Bir olmaz bulutlar geliyor
 Ruhu, dini karışanlardan,
 Uzak ol,

Büyük tehlike var...

71.

ÄYELDER

Ne tolqıtsa, sonıñ muñın tartasıñ...

Avuruvhana avlasında sıtırlatıp kartasın,

Janarında äzil oynap jarastı

Mağan bir qız bal aştı:

- Navqastan ba eriniñiz kezergen,

Jazılasız,

Jalımañız, beker siz.

Äytse de äyel qavımına ejelden

Hemquraydı qaramaydı ekensiz.

Süyudi Siz erlik dep te aytasız,

Onsuz aqın bolarsız ba oy örgen.

Degenmen siz abaylañız, bayqañız,

Bağıñız da, sorıñız da äyelden.

-Bärekelde,

Örken jaysın talabıñ,

Sävegeyi sen bol jürme qalanıñ.

Bul betiñmen sığandardı jumıssız

Qaldırarsıñ, qarağım.-

Dedim külip. Biraq qızsıñ baysaldı

Äzil sözi mağan biraz oy saldı.

Düniyege qan tamırday taraytın

Jer betinde äyel jaylı ertek kop.

Äyelderge nemquraydı qaraytın

Erkekti men sanamaymın erkek dep.

Qay kezde de suluvlıqtıñ jolı- muz.

Äyel- bizdiñ äziz baylıq qorımız.

71.

KADINLAR

Ne endişe edersen onun kaygısını çekersin...

Hastane avlusunda alıp eline kayıt defterini,

Yüzünde gülümseme var yakışan kendisine

Bana bir kız fal açtı:

-Hastalıktan mı dudağınız çatlamış,

İyileşirsiniz,

Üzölmeyin, boşuna siz.

Olsa da kadın topluluğuna

Dikkatsiz siz bakmıyorsunuz.

Sevmeyi Siz kahramanlık diye söylüyorsunuz,

Onsuz şair olur musunuz düşünceli.

Yinede siz dikkatli olun,

Bahtınız da, belanız da kadından.

-Aferin,

Gelişsin hüneriniz,

Falcısı olma sen şehrin.

Bu yüzünle çingeneleri işsiz

Bırakırsın canım,-

Dedim gülüp. Ama kızın ciddi

Şaka sözü beni biraz düşündürdü.

Dünyaya kan damarı gibi yayılıp

Yeryüzünde kadın hakkında masal çok.

Kadınlara soğuk bakan

Erkeği ben saymıyorum erkek diye.

Hangi zamanda da güzelliğın yolu – buz.

Kadın – bizim aziz zenginliğimiz.

Äyel- bizdiñ tağdırımız,
 Tağdırımız bolğan soñ,
 Belgini goy, bağımız ne sorımız.
 Has suluvlıq älsizderdiñqızğanişin mazdatqan,
 Al qızğaniş qurdu dep kim ayta aladı az qaqqan?!
 Bir äyelge bola keyde el menen el javpasıp,
 Jer jastanğan bozdaqtar.
 Oğan kuv anav töbe tompiğan,
 Anav şındar qulaqtarı saqtamaydı el eske.
 San urpaqqa tuğla bolğan aqındar
 Bir äyeldiñnamısı üşin han qıyğan.
 Mağınasız jiltıraqtı saqtamaydı el eske.
 Jalın bolıp, jiluv bolmay,
 Äyel bolıp, suluv bolmay-
 Tabıgattı aldavmen teñ emes pe?

Gülzar äyel qavımına suluvlıqsız baq qayda,
 Şın suluvlıq tereñdikte jatpay ma?
 Qayırlatqan kemesin talay erdiñ
 Sayaz kölge şaşılmağay şuğılañ.
 Tereñdigi joq äyeldiñ
 Qorquv kerek sırtqı suluvlığınan.
 Äyel- erkek namısınıñ qorğanı.
 Nağız suluv äyel tabuv-
 Bükil erkek atavlınıñ armanı.
 Nağız suluv äyel üşin qajet kezde jan qıy-
 Bul- jigittik kodekstiñ jazılmağan tarmağı.
 Biraq biraq talalardıñ baqıtı alıs sorınan.
 Bul kezde kelgen böriktiniñ kele bermes qolınan.
 Erlik semse, azamattıq semedi.
 Ülken erlik ülken küşke keledi.
 Mağan ğaşıq bir äyel bar.

Ol äyel

Mende sonday kuş barına senedi!

Kadın – bizim kaderimiz,
 Kaderimiz olunca,
 Belli ki, bahtımız veya belamız.
 Has güzellik zayıfların kiskancını abartan,
 Kıskançlık ise kurdu diye söyler az kapan?!
 Bir kadın için bazen devletler savaşmış,
 Ölmüş çok genç.
 Buna şahit – o tepe yükselen,
 Çok nesle şair olan şahıslar
 Bir kadının namusu için can feda etmiş.
 Manasız parlağı hatırlamaz millet.
 Alev olup, sıcak olmama,
 Kadın olup, güzel olmama –
 Tabiatı kandırmakla aynı değil mi?

Kadınlara güzelliksiz baht nereden gelsin,
 Gerçek güzellik derinlikte yatmaz mı?
 Hayıra sarmış gemilerini çok erkeğin
 Derin olmayan göle sıçramasın ışıkların.
 Derinliği olmayan kadının
 Korkmak lazım dış güzelliğinden.
 Kadın – erkek şerefının kalesi.
 Esas güzel kadın bulmak –
 Tüm erkeklerin hayali.
 Gerçek güzel kadın için lazım olan zamanda can
 feda etmek,
 Bu – yiğitlik kanunun yazılmamış maddesi.
 Ama çoğunun bahtı uzak belasından,
 Bu her şapkalının elinden gelen şey değildir.
 Cesaret solsa, vatandaşlık solar.
 Büyük cesaret büyük güce getirir.
 Bana âşık olan bir kadın var.

O kadın

Bende öyle güç olduğunu inanıyor!

72.

**JADIMDA QALĞAN JAYSAÑDAR
ORALUV**

**(Moyınqumdağı Qayrat Rısqulbekovtiñ
eskertkişin aşardağı söz)**

Naq törinen mäñgi ıytjıǵıs tüsip jatqan
maydannıñ,
Jigeriñmen köktep ötip,
Ult müddesin şekpen etip,
Töbeñ bir sät köke jetip,
Öz ölkeñe eskertkiş bol oraldıñba, aydarlım!

Jetekke alıp sanalı arman,
Bürşiǵiñdi jaña jarǵan shaǵında,
Deneñ qalıp sonav Semey türmesiniñ mañında,
Moyınqumniñ tolıraǵın qayta bastıñ kemeldep,
Ara jigin erlik penen ezdiktiñ
Bir-aq qadam ekendigin дәleldep.

Qıyın sätte jalav etken namısın,
Dañqınassın, qaysar ulan, janın qıyǵan ar üşin.
Noǵaybaydıñ perzenti bop Almatıǵa ketip eñ,
Bar qazaqtıñ maqtanı bol qayta oraldıñ, arısım!

72.

**AKLIMDA KALAN ANLAR
DÖNÜŞ**

**(Moyinkum'daki Kayrat Riskulbekov
abidesinin açılışında)**

Tam saygın yerdeki mücadelede,
İradesi ile geçip,
Millet çıkarını savunup,
Başın bir anda zirveye ulaşıp,
Kendi ülkeme abide olup döndüm!

Hayalini alıp fitratlı hayaline,
Yeni çiçek açtıǵında,
Bedenin kalıp ta Semey hapisanesinde,
Moyinkum'un topraǵını tekrar baştan geçip,
Yiğit cesaret ile korkaklıǵın
Bir adım olduğunu arasını.

Zor anda bayrak edip şerefini,
Şöhretin aşsın, cesur yiğit can feda yapan şeref
için.
Nogaybay'ın evladı olup gittin Almatı'ya sen,
Tüm Kazak'ın gururu olarak geri geldin kartalım!

73.

APGIS AYTIP ÖTEM SAĞAN**Rısbek Turısbekovke**

O bastan-aq Men Sen bolğam, Sen, ärine, Men
ediñ

Ekevmiz qos jelkeni edik dostıq attı kemeniñ.

Keler tañğa qıyal jalğap, sır tolğasıp key kün biz,
Şın dosı joq adamdardı ayav kerek deytinbiz.

Adal dostıq qudiretin eşbir sezim bögemes,
Tipti gözsiz mahabbatatan oniñ dañqı kem emes.

Tirliktegi meniñ ärbir örisim men jeñisim
Eñ negizgi quvanış bol esepteldi sen üşin.

Qaljırağan sätterimdeqayğı-muñmen qağısıp,
Peyiliñdi qanat etip, sen jetüvşi eñ ap uşıp.

Endi beyneñ alıstarttı qalıñ tuman işinde,
Eş ayırma bolmap edi söziñ menen isiñde.

Zor pendelik tartuv küşin jeñe alğanıñ üşin de,
Algıs aytıp ötem sağan öñim tügil, tüsimde.

Magan şeksiz jäne şetsiz señe alğanıñ üşin de,
Alıs aytıp ötem sagan öñim tügil, tüsimde

73.

SANA DAİMA TEŞEKKÜR EDECEĞİM**Rısbek Turısbekov'a**

Ta o baştan ben sen idim, sen tabi ki bendin.
İkimiz çift yelkeni idik dostluk adlı geminin.

Tana kadar sırlarımız konuşurduk biz,
Gerçek dostu olmayan adamları acımak lazım
derdik biz.

Gerçek dostluk kudretini hiçbir his engelleyemez,
Hatta kör aşktan onun şöhreti eksik değil.

Hayattaki benim her zaferim
En çok kıvanç sayılır senin için.

Zayıfladığım anlarda kaygı ile çekişip,
Niyetini kanat edip, sen yetişirdin uçup gelip.

Şimdi endamın uzakta sis içinde,
Hiç farklılık yoktu sözün ile işinde.

Zor insanlık hali çekme gücünü yendiğin için,
Saf vefa havasıyla nefes aldığın içinde.

Bana sonsuz güvendiğin içinde,
Şükran ederim sana gerçekte ve rüyamda bile.

Tas tuman...

İzdevmen ötem, ayavlım, seni jüregi darqan, dos
qıran,
Sen de ılǵı maǵan sätilik tile jeti qat jerdiñ
astınan!

75.

QARAĞAYĞA QARSI BİTKEN BUTAQ

Marat Qabanbayǵa

Qara küşi toy toylasıp, jeñ uşınan jalǵasqan,
Dävir ünsiz tomsaradı ar-namısın qar basqañ,
Ziyalı sı jaǵımpaz bol, dilin satıp aljasqan.
Sonday şaqta tek şındıǵın ete bilgen aldaspan
Qaraǵayǵa qarsı bitken butaq eñ sen, narqasqam.

Qoǵamdı alǵa süyreytin de narqasqalar, qasqalar,
Qasqa jürer joldarǵa ılǵı orlar qazıp tastalar.
Olar közi tirisinde dostan burın qas tabar.
Ultıñ mavbas sorlışıǵı, jeñilisi, ezdigi
Özi tuvǵan qasqalarǵa tor quruvdan bastalar.
El tizesi bögilmeydi, ruhi, tili joǵalmay,
Qalatındar jürüvşi edi saǵan tusav taba almay,
Ultıq ruh motorına bolıp ediñ janarmay,
Düniyeniñ bar sabının jumsasa da ağarmay
Endi ultıñniñ törindesiñ, qansar Marat Qabanbay!

Arayıp geçirim, canım seni, yüreǵi büyük, dost
şahinim,

Sen de bana şans dile yedi kat yerin altından!

75.

AĞACIN KARŞISINDA BİTEN DAL

Marat Qabanbay'a

Kara gücü bayram edip, gömlek kolundan devam
eden,

Devir sessiz yatıyor, şerefini kar basmış,
Aydını yalaka olup, özünü satan yaşlanmış.

O zamanda tek gerçeǵi söyleyen kılıç olup,
Aǵaca karşı biten dal sen idin canım.

Toplumı öne çekende büyükler,

Büyüklerin yoluna hep çukurlar kazarlar.

Onlar yaşıyorken dosttan önce düşman bulur.

Milletin zavallılıǵı, maǵlubiyeti

Kendisi doğurmuş olduǵu büyüklere av
kurmasından başlar.

Dünyanın tüm sabunı kullanılsa da ağarmadan

Kalanlar sana kuramazdı tuzak,

Devlet dizi bükülmez,

Milli ruh motoruna olup idi yakıt,

Şimdi milletin hafızasındasın Marat Kabanbay!

76.

SAFVAN ŞÄYMERDENOVTIŇ RUVHINA

Ziyalı kim, ziyalı kim?

Bul kürdeli sın- suraq

Kele jadır ultımızdıñ ar-namısın şımşılap.

Kurt şegerip qalıñ jurıq ötimin,

Bizdiñ keybir ziyalılar biyliktiñ las etigin,

Murtımenen şötkelevge köşken ruhsız ğasırdı

Keşegi asıl bugün äli asıl ma,

Keşegi dos bugün äli dosıñ ba?

Kim şeginip, kim qaldı,

Ultımızdıñ zardap şekken til men ruhı qasında?

Ağa, seniñ adaldıǵıñ, qaysarlıǵıñ osında!

Tuǵran şaqta tuǵırınan senim qaşıp, dost ayıp,

Öziñ ediñ Qolbinge de qarsı şıqqan qasqayıp.

Qatal havqas töseǵine jatsañdaǵı tañılıp,

Jüregiñde bolat balqıp, küş qaynap,

Tilin satqan başsılarǵa tis qayrap,

Eldik dara baǵtıñnan körmediñ bir jañılıp.

Ulttan biyik turuv üşin biyiktetip minesin,

Til men dilden alıs salıp irgesin,

Talay Qazaq iyelendi ultsızdıq jüldesin...

.....

San tonnalıq topıraqtıñ kirseñ de endi astına

Sen aǵatay, sol küretse bizben ärkez birgesiñ!

76.

SAFVAN ŞAYMERDENOV'UN RUHUNA

Aydını kim, ziyanı kim?

Bu büyük sınav ve soru

Geliyor milletimizin şerefini çimdikleyip.

Kurt geçirmiş topluma sözünü,

Bizim bazı aydınlar yönetimin pis çizmesini,

Bıyıklarıyla fırçaladığı ruhsuz asırda

Dünkü asıl bugün hala asıl mı,

Dünkü dost bugün hala dostun mu?

Kim çekildi, kim kaldı,

Milletimizin azap çektiği dil ile ruhu yanında?

Ağabey, senin adilliğın cesaretin bu işte!

Yaşadığı çağda esasından güven kaçıp, dost

kaçıp,

Kendin idin Kolbin'e de karşı çıkıp karşısında.

Şiddetli hastalık yatağında yatsan da halsiz,

Yüreğinde demir eriyip, güç kaynayıp,

Dilini satan yöneticilere dişini bileyip,

Devletlik dâhilik yönünden hiç şaşırmadın.

Milletten yüksek durmak için yükseltip

minberini,

Dil ile özden uzak yapıp duvarını,

Çok Kazak sahiplendi milletsizlik işini...

.....

Çok tonluk toprağın altına da girsen

Sen ağabey, o mücadelenin bizimle daima

berabersin!

77.

BOLATHAN TAYJAN

Jaralğanday ulttıq müdde-sanattan,
 Jigit ediñ eldi avzına qaratqan.
 Qazaq halqı ultsızdanğan ğasırdı,
 Sen bizge öte qajet ediñ, Bolathan...

.....
 Endi sağan beyişiniñesigin
 Ayqara aşsın qudiretti Jaratqan!

77.

BOLATHAN TAYJAN

Yaratılmış gibi milli haktan,
 Yiğit idin sen milleti kendine baktıran.
 Kazak halkı milletsizleşen asırda,
 Dil ile özü değersiz yapan asırda,
 Sen bize çok lazımdın Bolathan...

.....
 Artık sana kapısını
 Geniş açsın kudretli Yaradan!

78.

ORAZHAN JARQINBEK

Til şegince jer betinde sorlı Qazaq halqım joq,
 Til jeñilse ultım-mañgurt, özim qulmın parqım
 joq,
 Biyliktegi ultsızdarğa jalbañ qağar saltım joq",-
 Degen oy men tağdır keşken ruh pen til sarbazı eñ
 Sağınış bol qaldıñ mine, inim Oraz Jarqınbek!

Ult muñımen aralastı senimiñniñ jarıǵı,
 Seni bögey aǵlan emes ultsızdanuv qalıbı.
 Namıssızdıñ köbeygeni namısındı janıdı
 Kigit ediñ el degende toqtay bilmes arını...
 Qabiriñe basımdı iyem
 -Farabi ölkesiniñ ruh-qanat nar ulı!

78.

ORAZHAN JARQINBEK

Dil çekilse yeryüzünde zavallı Kazak halkım yok,
 Dil yenilse milletim – mankurt (benliğini
 kaybeden), bende kulum farkım yok,
 Yönetimdeki milletsizlere yalakalık yapacak
 âdetim yok,
 Denilen düşünce ile kaderi geçen ruh ile dil askeri
 idin
 Özlemim olarak kaldın işte kardeşim Oraz
 Jarkınbek!
 Millet kaygı ile karıştı güvenini ışıǵı,
 Seni engelleyemedi milletsizleşme kalıbı.
 Şerefsizin çoğalmasa şerefini köreltti
 Yiğit idin millet denildiğinde durmak bilmeyen...
 Kabrine başımı eğiyorum
 Al-Farabi ülkesinin ruh kanatlı oǵlu!

79.

ÄR KEZEÑ ÄVENDERİ**MÄÑGURETTENBEV MARSELEZASI****Äni Avtordiki**

Qazaq ultı, mıñ sürinip, mıñ jıǵılıp, mıñ turǵan,
 Dañqıñdı ekşim bürkey almas izgilikke umtılǵan.
 Jomarttıǵın sorǵa aynalıp, aynalıp, tuvıp öksen
 jeriñde,
 Ana tiliñ şette qaldı, orın jetpey tóriñde.

Qayırması: Ömir, ömir, ömir, ömir, ömir-ay...

.....
 Şarlap el men eldi,
 Janandanuv keldi.
 Ultsızdıq örlep,
 Ruhsızdıq örlep,
 Ruhsızdıq jeñdi, zaman-ay...
 Uqsatqanmen bugün,
 Qazaqqa tek türin.
 Qanşama adam äli
 Mencinbey jur tilin, zaman-ay.
 Esiñe usta, bala,
 Ultqa ulı ana,
 Ulttı saqtar dana
 Tuvǵan tiliñ ğana!

Öz tilinde söyley almay Qazaqtıñ teñ jarımı,
 Amalsızdan başka ananı “öz anam” dep tanıdı.
 Talay başsı jürgennen soñ ultsızdıqqa qorǵan bop,
 Qazaq tili äli küñge tävelsizdik aǵlan joq.

79.

HER ZAMANIN ŞARKILARI**MANKURTLAŞMAMA MESELESİ****Bestesi Yazarın**

Kazak milleti, bin sürünüp, bin yıkılıp, bin
 kalkan,
 Şöhretin kimse saklayamaz iyiliğe yönlenen.
 Cömertliğin belaya dönüştü, doğduğun yerde,
 Anadilin kenarda kaldı, yer olmadan merkezde.

Ömür, ömür, ömür, ömür, ömür-ay...

.....
 Gezip devletle devleti,
 Küreselleşme geldi,
 Milletsizlik gelişti,
 Ruhsuzluk yendi, zaman-ay.
 Benzetse de bugün,
 Kazak’a tek yüzünü.
 Kaç insan hala
 Hiçe sayıyor dilini zaman-ay.
 Hafızanda tut evlat,
 Millete ulu ana,
 Milleti korur sadece
 Anadilin ancak!

Kendi dilinde konuşmadan Kazak’ın tam yarısı,
 Çaresizlikten başka anayı “öz anam” diye tanıdı.
 Çok yönetici milletsizliğe kale olup,
 Kazak dili bugüne kadar egemenliğini alamadı.

Äfirden davıs:

Tarihñ tur sanaña ötkel masmap
 Öz tiliñde oylav, söylev toktalğan sätten
 basbap,
 Bükil baba ruhımen
 Ulttıq, gendik-aqparattıq baylanısıñ kesiler.
 Tağdırıñnan ata mura şamın solay öşirer...
 Öz miliñdi jersinbevdiñ,
 Öz anañdı qay дәvirde bolıp edi tapqırlıq?
 Ol- ruhi mügedektik äri ulttıq satqındıq!

Mäñgurttengen quldıq sezim nege qoldav tabadı,
 Munı bizge keşire me keler urpaq sanalı?
 Öz anasın süye almavdıñ qasireti boladı,
 Tiliñ ketse, ultıñ ölip, qarnıñ ğana qaladı.

2007 j.

Yayımdan ses:

Tarihin duruyor fitratına gölge bırakıp
 Kendi dilinde düşünmek, konuşmak durulan
 andan itibaren,
 Tüm baba ruhu ile
 Milli, genlik, bağın kesilir.
 Kaderinden ata miras mumu öyle söner...
 Kendi dilini umursamamak,
 Kendi anneni umursamamak,
 Şerefsizliği hangi devirde olmuş zekâlık?
 Bu – ruhi özürlülük hem de milli hainlik!
 Mankurtlaşma kölelik his neden destek görüyor,
 Bunu bize affeder mi gelecek nesil fitratlı?
 Kendi anasını sevememek kaygısı olur,
 Dilin gitse, milletin ölüp, karnın sadece kalır.

2007 yılı

80.

RUH PEN TİL**Äni Avtordiki**

Tabiğattıñ özgermeytin zañına bur betiñdi,
 Qay kezde de tuvğan tiliñ, tuvğan anañ sekildi.
 Babalardıñ armanı bar mına qızdıl gülderde,
 Olar elin, tilin qorğan janın qıyğan bul jerde.

Qayırması: Ultsızdanuv zamanında,

Tiliñ narıq tabanında,
 Könbistik bar qadamıñda,
 Ruhıñdı basıp ketti qarın.
 Tiliñdi joğaltsañ,

80.

RUH İLE DİL**Bestesi Yazarın**

Tabiatı değışmeyen kanuna çevir yüzünü,
 Hangi zamanda da öz dilin öz anan gibi.
 Ecdatların hayali var şu kırmızı çiçeklerde,
 Onlar milletini, dilini koruyup canını feda etmiş
 burada.

Milletsizleşme zamanında,

Dilin piyasa tabanında,
 İtaatsizlik olan adımında,
 Ruhunu basıp gelir karın.
 Dilini kaybedersen

Diliñdi joğaltsañ

Joğaltasñ bärin. 2 ret

Adam qanşa bolğanımen darındı äri tabandı,
Tuvğan jerin süymey turıp süymek emes ğalamdı.
Özge ananıñ mazmunına, mereyine tor qurar,
Aldımenen öz anasın süye almağan sorlılar.

Narıq- ğasır bärin satıp jibere me altınğa,
Kim qaladı sol altınğa satılmaytın qalpında?
Jalğandıq bar ultsızdardıñ bedeli men dañqında,
Ana tilin sıylamağan sıylamaydı halqın da.

23 Qantar, 2005 jıl

Benliği kaybedersin

Kaybedersin hepsini. 2 kere

İnsan ne kadar olsa da dahi hem tabanlı,
Öz yurdun sevmeden sevmek değıl âlemi.
Diğer ananın mazmununa, bayramına ağ kurar,
Önce öz anasını sevemeyen zavallılar.

Piyasa asır hepsini satar mı altına,
Kim kalır o altının satılmayan şeklinde?
Yalan var milletsizlerin değeri ve şöhetinde,
Ana diline saygı duymayan saygı duymaz halkına
da.

23 Ocak, 2005 yılı

81.

OTIRAR QAMALI

(“Şıñğıs hannıñ pendelik qupiyası” attı
dramadan)

Äni Avtordiki

Otırarım, babam sensiñ bas iyetin,
Anam sensiñ tereñ bükken qasıyetin.
Seniñ dañqıñ- meniñ mäñgi maqtanışım,
Seniñ qayğıñ- meniñ kereñ qasiretim.

Qayırması: Ulı Otırar qamalı,

Qaysar ruhiñ bağıalı.

Şıñğıs hannıñ sonı oylap

Tüneredi qabağı.

Ulı Otırar qamalı,

Ğumır keştiñ sanalı.

81.

OTIRAR KALESİ

(“Cengiz hanın insanlık hali sırrı” adlı
dramadan)

Bestesi Yazarın

Otırar, ecdadım sensin bağıımı eğdiğim,
Anam sensin derin bükken haysiyetimi.
Senin şöhetin – benim ebedi gururum,
Senin kaygın – benim kör kaygım.

Ulu Otırar kalesi,

Cesur ruhun değıerli.

Cengiz han bunu düşünüp

Bozular morali.

Ulu Otırar kalesi,

Ömür geçtin fitratlı.

Seniñ tulğañ erliktiñ
Ülgisi nop qaladı.

Otırarım, ana-beyneñ jarqın eken,
Qayırhanday parsent tuvdiñ narqı böten.
Qul bıp ömir ötkizgenşe bul tirlikte,
Eñkeymesten er bop ölgen artıq eken.
Har qalpında ar- namısı tögilmegeñ,
Altı ay boyı arpalıstıñ ölimmenen.
Aziyada sağan uqşas bar ma qala
Şıñğıs Hannan jenilse de, jenilmegeñ?!

2000 j.

Senin şahsiyetin cesaretin
Örneği olarak kalır.

Otırar'ım, o endamın parlak imiş,
Kayırhan gibi doğurdun değeri değişik.
Köle olarak yaşamaktan bu hayatta,
Eğilmeden erkek olarak ölmek daha iyi.
Büyüklik şeklinde şerefi dökülmemiş,
Altı ay boyunca savaştın ölüm ile.
Asya'da sana benzer var mı şehir
Cengiz hana yenilse de, yenilmeyen?!

2000 yılı

82.

BABA TÜRKİSTAN

Äni Avtordiki

Türkistanım, babalardıñ qalğımaytın közindey,
Ardaqtısıñ qara küşke jeñilmegen sezimdey.
Seni tanıp bilmegenniñ dañqı biyik janbağan,
Olar ılğı tamırsızdıq sırqatınan sorlağan.

Qayırması: Farabiden şuvaq körgeñ,
İyassavige quvat bergen,
Küllü türük ävletine Astana-
Asıl qala,
Ğasır qala,
Janı mǎñgi jas qala-
Türkistanım- babam,
Türkistanım- babam,
Batañdı ber mağan.

Talay talay ör kevdeni ay qondırğan töesine,
Joqtamadı, qaýsar tarih saqtamadı esine.

82.

BABA TÜRKİSTAN

Bestesi Yazarın

Türkistan'ım, ecdatların kaybolmamış mirası gibi,
Değerlisin, kara güce yenilmeyen his gibi.
Seni tanıyıp bilmemenin şöhreti yüksek
parlamamış,
Onlar hep köksüzlük hastalığından bela çekmiş.
Farabi'den sevinç görmüş,
Yesevi'ye kuvvet vermiş,
Tüm Türk dünyasına başkent –
Asıl şehir,
Asır şehir,
Canı ebedi genç şehir –
Türkistan'ım – babam,
Türkistan'ım – babam,
Dua yap bana.

Çok, çok kibirliyi Ay bulundurdu göğsünde,
Yoklamadı, cesur tarih saklayamaz hafızasında.

Seniñ bağıñ- ğasırınan ozıp tuvğan uldarıñ,
Sondıqtan ğoy qalıñ elge maqtanıñ bop turğanıñ.

Adamdığın alasartqan pehdelerdiñ bari de,
Jete almaydı sen usınğan önegeñiñ mänine.
Ärqaşanda izgilikke burıp eldiñ sanasın,
Sen tura ber nurlandırıp Qazaqtıñ keñ dalasın.
2000 j.

Senin bahtın – asrıdan geçip öz oğulların,
Bunun için kalabalık millete gurur olarak.

İnsanlığın alçak olan insanların hepsi de,
Yetişemez sen sunduğun örneğın manasına.
Daima iyiliğe çekip fitratını,
Sen dur aydınlatıp Kazak'ın geniş bozkırlarını.
2000 yılı

83.

JUBAYLAR JIRI**Äni Avtordiki**

Quvanış pen baqıttan müsіндеgen,
Kelbetiñnen senimniñ küşin körem.
Sen siyaqtı meni eşkim erkeletip,
Sen siyaqtı meni eşkim tüsinbegen.

Qayırması: Asıl jarım,
Jaynağan jasıl bağım.
Bağalasañ- baqıtuñmiñ,
Sağınsañ- qasıñdamın.
Armandı dara quvmaymız.
Qustiñ qos qanatındaymız.
Jürekte ot janıp,
Tavlardı bekte alıp,
Birge uşıp baramız bolaşaqqa.

Sen bar jerde keregem keñ siyaqtı,
Ken siyaqtı, terezem teñ siyaqtı.
Eşkim meni däl sendey ökpeletip,
Jubata da almağan sen siyaqtı.

Şattığımniñ bastavın senen kördim,

83.

EVLİLERİN ŞİİRİ**Bestesi Yazarın**

Sevinç ile bahttan abide yapan,
Yüzünden güvenin gücünü görüyorum.
Senin gibi beni seven,
Senin gibi beni kimse anlamamıştı.

Asıl yarım,
Değerlendirirsen – bahtımsın,
Özlesen – yanındayım.
Hayali dahi kovmayız.
Kuşun çift kanadındayız.
Yürekte ateş yanıp,
Dağları yüze alıp,
Beraber uçup gidiyoruz geleceğe.

Sende olan yerde geniş ufkuñ,
Geniş gibi, pencerem denk gibi.
Kimse beni tam senin gibi kırıp,
Avutamadı da senin gibi.

Şadlığımın başlangıcını senden gördüm,

Senen körsem, qalayşa tömendermin?
Endi, sävlem, bəri de ädiletsiz
Bizdi baqsız, baqıtsız degenderdiñ.

1972 j.

Senden görsem, nasıl alçalırım?!
Şimdi, nurum, hepsi de adaletsiz
Bizi bahtsız, bahtsız demeniz.

1972 yılı

84.

ÖMİR- ÖZEN

Äni Ş. Qaldayaqovmiki

Biz ekevmiz bāyşeşektey erte güldedik,
Qol ustasıp baqıt jırın şertemiz dedik.
Qarsı jürüp üyrensek te qar men jañbirğa,
Biraq qarsı tura almadıq asav tağdırğa.

Qayırması: Jıldar
Ömirdiñ özenimen
Ağadı kezegimen.
Sensiñ- köñili aşıq,
Meniñ ğaşıq ğasırım.
Ertede de keşte,
Turasın sen este,
Men öşsem de öşpe, asılım.

Avlan gülder şuvaq şaştı bugün baqşañda,
Qızğanbaymın, başka oşaqtıñ otın jaqsañ da.
Ömir mınav, baq pen qayğı künde jarısqan,
Aq tilekpen qol bulğaysıñ ärkez alıstan.

Jalğız aqquv tavdan asıp qayıp baradı,
Sağımışın änge qosıp aytıp baradı.
Sol erke qus muñın jalğap erte köktemge,
Meni esiñe al, avılıñnan uşıp ötkende.

1970 j.

84.

HAYAT – NEHİR

Bestesi Ş.Kaldayakov'un

Biz ikimiz çiçek gibi erken büyüdük,
El tutuşup baht şiirini çalarız dedik.
Karşı gidip öğrensek te kar ile yağmurda,
Ama karşı duramadık asabi kadere.

Yıllar
Hayatın nehrinden
Akıyor sırayle.
Sensin – gönlü açık,
Benim aşık asırım.
Erde geçte,
Duruyorsun sen akılda,
Ben sönsem de, sönme, asılım.

Çeşitli çiçekler sevinç saçı bugün bahçede,
Kıskanmam, başka ocağın odununu yaksanda.
Hayat bu, baht ile kaygı hergün yarışan,
Ak dilekle el sallıyorsun daima uzaktan.

Yalnız kuğu dağdan geçip dönüyor,
Özlemine şarkıya döküp gidiyor.
O sevimli kuş döktü onu erken bahara,
Beni aklına al, köyünden uçup geçtiğinde.

1970 yılı

85.

ÄKE TURALI JIR**Äni N. Tilendiyevtiki**

Jas edim ömirge erkin baylamağan,
 Küni erteñ ne boların oylamağan.
 Şarıqtap ketsem de alıs qanat qağıp,
 Öziñdey qamqor adam qayda mağan? !

Sürinsem, sınay qarap ot janarıñ,
 Semn meni jaqtamadıñ, aqtamadıñ.
 Ärdayım osı qatal mineziñnen
 Küş alıp maqsatıma attanamın.

Jan äke, şertip sezim dombırasın,
 Kevdemdi quvanışqa toltırasıñ.
 Armanıñ aspanına qulaş ursam,
 Arqamda asqar tav bop sen turasıñ.

Bul künde men de özenniñ arnasımın,
 Kim möldir bolsa, sonıñ joldasımın.
 Quvan sen, quvana ber, äketayım,
 Men seniñ ömiriñniñ jalğasımın.

1965 j.

85.

BABA HAKKINDA ŞİİR**Bestesi N.Tilendiyev'in**

Genç idim hayata hür yaşamayan,
 Yarının ne olacağını düşünmeyen.
 Uçup gitsemde uzağa açıp kanadımı,
 Kendin gibi yardımsever insan nerden gelir
 bana?!

Sürünsem, sınayarak bakar yüzünle,
 Sen beni desteklemedin, aklamadın.
 Daima bu sert huyundan
 Güç alıp maksadıma başlıyorum.

Can baba, çalıp his dombırasın,
 Göğsümü sevince doldurursun.
 Hayalin semasına çıkmak istesem,
 Arkamda zirve dağ olup sen durursun.

Bu günde bende nehrin kanalıyım,
 Kim şeffaf olsa, onun yoldaşayım.
 Sevin sen, sevin babacığım,
 Ben senin hayatının devamayım.

1965 yılı

86.

JELTOQSAN TAĞLIMI**Äni Avtordiki**

Jeltoqsanda şındıq jırın şırqaymın dep şarq urdıñ,
 Jeltoqsanda egemendi el bolsaq dep talpındıñ.
 Kevdeñde äli sızı jatır sol kezdegi salqınıñ,

86.

ARALIK BİLİMİ**Bestesi Yazarın**

Aralık'ta gerçek şiir söyleyip diye çark vurdun,
 Aralık'ta egemen devlet oluruz diye çabaladın.
 Göğsünde hala soğuğu var o zamanın serinliği,

Aynalayın, jas qayratım, jas örkeni halqımnıñ!

Qayırması: Armanıñnıñ atın,
Jiregiñniñ otın
Öşire almas asav jeli vaqıttıñ.
Eger kim qanşa
Vayımsız bolsa,
Naq sol adam qunın bilmes
baqıttıñ.

Temir qoldar quvattı edi alqımıñdı qavusırğan,
Namısıñdı jıqpay öttiñ nävbet, düley mavsimnan.
Jalğız qalğan şaqtarımda jiger aldım boyıma
Türme torın jarıp şıqqan seniñ qaysar davsıñnan.

Öser eldiñqay sätte de birlik bolmaq qalavı,
Lavla, lavla, jeltoqsanniñ muzğa jaqqan alavı.
Özderiñdey ör namıstı jas örkeni bar eldiñ
Eşqaşanda eñkeyuge tiyisti emes jalavı!
1990 j.

Canım, genç gayretim, genç gururu halkımın!

Hayaliniñ adını,
İradenin ateşini
Silemez asabi rüzgârı zamanın.
Eğer kim ne kadar
Endişesiz olsa,
Tam o adam değerini bilmez bahtın.

Demir eller gücü idi seni tutan,
Şerefini yıkmadan geçtin hızlı zamandan.
Yalnız kalan çağlarımda irade aldım bedenime
Hapishane parmaklığını delip geçen senin cesur
sesinden.

Büyüyecek devletin hangi anda da birlik olmak
isteği,
Alev, alev yan Aralık'ın buz yaktığı alevi.
Kendiniz gibi şerefli genç nesli olan devletin
Hiçbir zaman düşmemesi gerekir bayrağı!
1990 yılı

87.

ARAL QASİRETİ

Äni Avtordiki

Kemeler jüzdirgen şağıltıp jelkenin ayğa,
Tav tolqın tösiñde terbelgen erke kün qayda?
Qayda sol dävreniñ tağdırdan küş-quvat sezgen?

Qayırması: Senemin sağan,
Tuğranda aman
Adamdıq küşi, oy küşi.

87.

ARAL KAYGISI

Bestesi Yazarın

Gemiler yüzdüğü yelkenini bakıp Ay'a,
Dağ dalga göğsünde şımarık güneş nerede?
Nerede o devrin kaderden güç kuvvet hissedən,
Martı baharın sesli uçtu mu gözden?
İnanırım sana,
Durduğumda sağlam
İnsanlık gücü, fikir gücü.

Aralım meniň,
Janarım meniň,
Jalqımnıñ ulı qayğısı.

Bul ölke qalayşa boladı azap tünegi,
Ejelgi muñ-zarıñ az ba edi, Qazaqtıñ eli?
Qaytemin, Aralım, bugüninde qaldı sülderin,
Tözimi eline uqsağan könbisim meniň.

Aralım, kün tuvdı başıña dürbeleñ-kereñ,
Kim uqpaq şaldı anav öziñmen birge ölem degen.
Bezbüyreğ ğasırın qğadı qanatın ünsiz,
Bir jılda eki ulın joğaltqan ana tur tilsiz.

1990 j.

Aral'ım benim,
Yüzüm benim,
Halkımın ulu kayğısı.
Bu ülke nasıl olur azap yeri,
Ezeli kaygı üzüntün az mıydı Kazak devleti?
Nasıl edeyim, Aral'ım bugüninde kaldı suların,
Sabrı devletine benzeyen denizim benim.

Aralım, kün tuvdı başıña dürbeleñ-kereñ,
Kim uqpaq şaldı anav öziñmen birge ölem degen.
Bezbüyreğ ğasırın qğadı qanatın ünsiz,
Bir jılda eki ulın joğaltqan ana tur tilsiz.

1990 yılı

88.

ER MANASTIN ELİNDE
Äni Avtordiki

Babam menen babañ dos bolgon,
Bul tuvgandık san miñ jıldap koştolgon.
Atam menen atañ dos bolgon,
Qoştoşordo qaregine jaş tolgon.

Qayırması: Eç qanday küç alalbagan tartıp,
Eç bir baylık alalbagan satıp
Sezimder bar-
Buvl ne degen baqıt.
Tagdır bizdi bölböy,
Elbiz egiz töldöy,
Kim bar jaqın sendey, boorum.
Uvluvuv Qırqız jeri,
Er Manastın eli,

88.

MANAS'IN ÜLKESİNDE
Bestesi Yazarın

Ecdadın ile ecdadım dost idi,
Bu akrabalık binlerce seneden başlamış.
Atam ile atan dost idi,
Vedalaşırken gözlerine yaş doluyordu.

Hiçbir güç alamamış koparıp,
Hiçbir zenginlik alamamış satıp
His var –
Bu ne dediğimiz baht.
Kader bizi bölmeyen,
Milletiz ikiz gibi,
Kim var yakın senin gibi kardeşim.
Ulu Kırgız yeri,
Cesur Manas'ın ülkesi,

Quvçağıña al meni, boorum.

Qazaq- Qırğız eki köz bolso,
Al Ala-Too ortodoguv muvruvnuv,
Qanday tagdır bizge kez bolso,
Salt qılğanbız dayım birge tuvruvuvnuv.

Qılım keçken qıyın joldordo,
Şattıq boluvp qayttı bugün azabıñ.
Manas ırın aytkan toolorgo
Sıymık menen qaray beret Qazagiñ.

Bişkek, 1994 j.

Kucağına al beni, bağırm.

Kazak-Kırğız iki göz olsa,
Aladağ'lar ortadaki burnu,
Hangi kader bize rast gelse,
Adet etmişiz daima beraber durmayı.

Kılım geçen zor yollarda,
Şadlık olup döndü bugün azabın.
Manas şiirini söyleyen dağlara
Özlem ile bakar Kazaklar.

Bişkek, 1994 yılı

89.

TUVĞAN JERGE ORALUV
Äni Avtordiki

Äkem seniñ tösiñde atın tunğış erttegen,
Anam seniñ tösiñde tamır jayıp köktegen.
Men de senen eñ ağlaş taptım arman örisin,
Senen ulı eşkm de bolmaq emes men üşin.

Qayırması: Qarlığaş qalmaydı uyada,
Şarıqtap ketsek te qıyyağa,
Tuvğan jer, öziñsin eñ ülken
anamız.

Biz seniñ aldıñda
Mäñgige bala bol qalamız.

2 ret.

89.

YURDA DÖNÜŞ
Bestesi Yazarın

Babam senin göğsünde atını ilk eğere alıştırdı,
Anam senin göğsünde kökünü salıp yeşermiş.
Bende senden en ilk buldum hayal zirvesini,
Senden ulu kimse de olmaz benim için.

Kırlangıç kalmaz yuvada,
Çıksak ta uçlara,
Doğduğum yer, kendinsin en büyük anamız.
Biz senin önünde
Ebediye çocuk olarak kalırız. 2 kere

Köktem sayın qırqañdı rüljabadı jañadean,
Men köz jumğan şaqta da sen, tuvğan jer, bol
aman.

Sağan degen erekşe sağınişı joq adam-
Zaman üşin, el üşin qayıptı adam- ol adam.

Töktiñ mağan ayamayjüregiñniñ ıstıǵın,
Jalın bolıp lavladı öziñ jaqqan uşqınıñ,
Sen jasay ber jañarıp, tirenişim- ustınım,
Sağan arqa süyegen kezde ğana küştimin.

1988 j.

Bahar geldikçe örtünü çiçek kaplıyor yeniden,
Ben göz yumduğum çağda da sen, doğduğum
yerim sağ ol.

Sana olan aşırı özlemi olmayan adam –
Zaman için, devlet için tehlikeli adam – bu adam.

Döktün bana esirgemedен yüreğinin sıcağını,
Alev olup yandı kendin yaktığın ateğın.
Sen yaşa yenilenip, desteğim – yüzüm,
Sana yaslandığım zaman ancak güçlüyüm.

1988 yılı

90.

MAHABBATTIÑ JAZILMAĞAN ZAÑI

(“Seyhuvndariya” dastanının)

Äni Avtordiki

Jol buralañ, sezim tuvra, oy tuvra,
Jol tüsken soñ bolmas keyin qaytuvğa.
Süygen adam sezimi üşin baqıttı,
Bolmaydı onı baqıtsız dep aytuvğa.
Bul jaylı köp mundavdıñ ne ornı bar,
Jandar da bar päk sezimdi qor qılar.
Mahabbattı üylenüv dep oylandı
Qudirettiñ qunın bilmes sorlılar.
Az ba ömirde jılap jürüp külgender,
Qur külkiniñ qasiretin bilgender.
Oylaşı öziñ, az ba mınav älemde
Süymey, senbey tağdır qosıp jürgender.
Ömir solay, küyzelis köp, julqıs köp,
Bolsın, meyli, diniñ tüzuv, turmıs toq,
Süymey, senbey tağdır qossañ birevmen,
Mahabbatta budan asqan qılmıs joq.

1970 j.

90.

MUHABBETİN YAZILMAMIŞ KANUNU

(“Seyhunderya” destanından)

Bestesi Yazarın

Yol dönüşlü, hisler düz, düşünce doğru,
Yolu düşünce olmaz dönmek geriye.
Sevdiği adam hissi için bahtiyar,
Olmaz onu bahtsız demeye.
Bu hakkında çok kaygılanmanın ne yeri var,
Canlar da var pak hissi hor kılan.
Muhabbeti evlenmek diye düşünür
Kudretin değerini bilmez zavallılar.
Az mı ömürde ağlayıp gülenler,
Sadece gülmenin kaygısını bilenler.
Düşün kendin, az mı bu âlemde
Sevmeden, inanmadan kader birleştirip gezenler.
Ömür böyle, üzüntü çok, çakışma çok,
Olsun, peki dini düz, yaşamın tok,
Sevmeden, inanmadan kader eklesen birisiyle,
Muhabbette bundan haddi aşan cinayet yok.

1970 yılı

91.

AYNALAYIN**Äni E. Hasanğaliyevniki**

Öziñ ediñ tiregim de,
 Jır bop tundiñ jüregimde.
 Meni sendey tüsinetin
 Kim bar eken bul ömirde?!

Kün tuvsa da tolqımalı,
 Tolqımalı, şalqımalı.
 Sen eşqaşan özgertpediñ
 Pikiriñdi men tuvralı.

Änin änge jalğasın dep,
 Keledi arman alğa süyrep.
 Meniñ kemem örge jüzse,
 Sen quvandiñ ağlaş ret.
 Astına alıp qanatiñniñ,
 Nurın şaştıñ han otıñniñ.
 Men muñayğan kezeñderde
 Qasımda ılgıy sen otırdıñ.

Sağan mäñgi borıştarmın,
 Köñilime qonıstandıñ.
 Azamattıq ajarıña
 Maqtav aytsam, namıstandıñ.
 Jarqın quşaq jayğan ayım,
 Senimiñe say bolayın.
 Men dep soqqan jüregiñniñ
 Lüpilinen aynalayın. 1979 j.

91.

CANIM**Bestesi E.Hasangaliyev'in**

Kendin idin benim desteğim,
 Şiir olup kaldın yüreğimde.
 Beni senin gibi anlıyorum
 Kim varmış bu ömürde?!

Güneş de olsa dalgalanmalı,
 Dalgalanmalı, çalkalamalı.
 Sen hiçbir zaman değıştirmedin
 Fikrini benim hakkında.

Şarkın şiirde devam etsin diye,
 Geliyor hayal öne çekip.
 Benim gemim zirveye yüzse,
 Sen sevindin ilk defa.
 Altına alıp kandını,
 Nurunu saçan can ateşin.
 Ben kaygılandığım zamanlarda
 Yanıma hep sen oturdun.

Sana ebedi borçluyum,
 Gönlüme konuşlandın.
 Vatandaşlık yüzüne
 Övme söylesem, zoruna gitti.
 Parlak saçan ayım,
 Güvenine denk olayım.
 Ben diye çarpan yüreğinin
 Çarpmasına vuruldum. 1979 yılı

92.

GÜLDÄVREN**Äni Avtordiki**

Asav ömir arnasında
Şalqıp säbi sezimmenen.
On jıl mektep partasında
Birge oturdım öziñmenen.

Qayırması: Sezdirüvge batpadım ba
Bala mahabbatımdı? !
Terezeniñ jaqtavına
Oyıp jazdım atıñdı.

Eles berip keleşegiñ,
Qıymasıña baladıñ ba?!
Qoştasarda nege seniñ
Jas tolqıdı janarıñda?!

Iñkär etken atar tañğa,
Qoş bol endi, bala köktem.
Bizdi alıs saparlarğa
Şaqıradı samoletter.

1969 j.

92.

GÜZEL DEVRAN**Bestesi Yazarın**

Asabi ömür kanalında
Gezip çocuk hisle.
On yıl okul masasında
Beraber oturdum kendinle.

Hissettirmeye cesaret bulamadım mı
Çocuk aşkı mı?!
Pencerenin desteğine
Oyup yazdım adını.

Hayal olup geleceğin,
Kıyamıyorum mu diye düşündüm?!
Neden vedalaşırken senin
Yaş göründü yüzünde?!

Hassas atan tana,
Hoşça kal artık, çocuk bahar.
Bizi uzak seferlere
Çağırıyor uçaklar .

1969 yılı

93.

BİYGİ NEGE ŞAQIRMADIÑ?**Äni Ä. Telgoziyevtiki**

Birinşi ret seni toyda körip em,
Külimsirep mağan sälem berip eñ.
Nege ekenin men özüm de bilmeymin,
Orın aldıñ jüregimniñ törinen, sävletay.

93.

DANSA NEDEN ÇAĞIRMADIN?**Bestesi A.Telgoziyev'in**

İlk defa seni düğünde gördüm,
Tebessüm ederek selam verdin sen.
Neden olduğunu bende bilemedim,
Yer aldın sen kalbimin zirvesinden, canım.
Ümit otı turdı janıp köziñde,

Berildiñ be bir uyaşaq sezimge.
Biyge nege şaqırmadıñ, ayavlım,
Öziñmen bir toyda bolğan kesimde, sävletay.

Tım uyaşaq ekensiñ ğoy sen mülde,
Turdıñ ünsiz mağan jaqın keldiñ de.
Mümkin, seniñ men şıǵarmın armanıñ,
Olay bolsa, ümitiñdi söndirme, sävletay.

1963 j.

Ümit ateşi durdu yanıp gözünde,
Verildin mi bir utangaç hisse.
Dansa neden çağırmadın, canım,
Kendinle bir düğünde olduğum zaman, canım.

Çok utangaçmışsın sen çok,
Durdun sessiz bana yakın geldin de.
Belki, senin ben olabilirim hayalin,
Öyleyse, ümidini kesme, canım.

1963 yılı

94.

ALMATIDAN ATTANARDA

Äni Avtordiki

Ötti zırlap, zavlap baǵlın kün, ötti jıldar aǵılıp,
Kettiñ, janım, asav taǵdırdıñ tizginine baǵınıp.
Qıymasım bop nege qalmadıñ, nege almadıñ
oyına,
Äytevip, sen- asıl armanım, şaqırmadıñ toyıña.

Oǵan janım, ökpeleymin, kinäm da joq artatın,
Mahabbattı jırğa böleymin bizdi ilgeri tartatın.
Armanıñnıñ gülün añsavmen, saǵınuvdan
şarşama,
Tilektespin saǵan, jan sävlem, joliñ basqa bolsa
da.

Almatı tur jayıp quşaǵın, äsem qala- bul qala,
Erteñ senen alıs uşamın, qaramaşı muñdana.
Sırttay jalǵap arman tilegin savlıǵımdı suraǵan,
Bul qalada bar dep bilemin mağan sengen bir
adam.

1984 j.

94.

ALMATI'DAN GİDECEĞİM ZAMAN

Bestesi Yazarın

Geçti hızlı, hızlı geçti taze gün, geçti yıllar akıp,
Gittin, canım, asabi kaderin dizgininde itaat edip.
Neden bir tanem olup kalmadın, neden almadın
düşüncene,
İşte, sen – asıl hayalim, çağırmadın düğününe.

Ona canım küsmüyorum, suçlayamam da seni,
Muhabetin şiire dökerim bizi ileri çekecek.
Hayalimi çiçeği özlemekle, özlemekten yorulma,
Dilerim iyilik sana canım, yolumuz olsa da başka.

Almatı duruyor kapatıp kucağını, güzel şehir – bu
şehir,
Yarın senden uzak uçarım, bakma kaygıyla.
Dışımından hayal dileğin saǵlıǵımı dilemek,
Bu şehirde var diye inanırım bana inanan bir
insan.

1984 yılı

95.

BAQITTI BOL
Äni Ä. Beysevovtiki

Ör könlim sağan qaray süyregen,
Änim ediñ şırqay sağlan keşterde.
Turıp-turıp qaytuvşısı edim üyge men,
Terezeden seniñ şamıñ öşkende.

Tipti tuvra qaray almay köziñe,
Jolıqqanda köñiliñnen şıqpadım.
Seni bavrap kete almadım özime,
Sodan bolar, sen de meni uqpadıñ.

Sodan bolar, burılıp bir qaramay,
Kettiñ uşıp, armanqusım añaşan.
Kögerşinmen qayırlaşan baladay
Baqıt tilep qala berdim men sağan.

1968 j.

95.

MUTLU OL
Bestesi A.Beysevov'in

Gönlüm senin tarafına çeken,
Şiirim idin şarkı söyleyen akşamlarda.
Durup, durup dönerdim eve ben,
Pencereden senin mumun söndüğünde.

Hatta doğru bakamazdım gözüne,
Buluştuğumuzda gönlümden çıkmadım.
Seni kendime çekemedim,
Ondan belki, sen de beni anlamadın.

Belki ondan, dönüp bir bakmadan,
Gittin uçup, hayal kuşum özleyen.
Güvercinle hayırlaşan çocuk gibi
Baht dileyip kaldım ben sana.

1968 yılı

96.

QUPIYA ARMAN
Äni Avtordiki

Ay karadı külip
Qırqasınan quba beldiñ.
Kevdeñnen bir ümit
Oyanğanday tura berdiñ.
Qayırması: Nege-nege keş jolıqtıñ mağan,
armanım,

Tağdırımnıñ asqaq änin sağan arnadım.

96.

SIR HAYAL
Bestesi Yazarın

Ay bakıyor gülüp
Yarisından belin.
Göğsünden bir ümit
Uyanmış gibi duruyordun.
Neden, neden geç göründün bana hayalim,
Kaderimin yüksek şiirini sana armağan ettim

Sağan arnadım,
Erkem, ardağım.

Qaraqat janarıñ
Munğa batıp möldireydi.
Jibek aramalıñ
Jelmen oynap jelbireydi.

Qoş bol, iñkär tulğa,
İzgi ümittiñ qadamı ölmes.
Qıran qonğan şıñğa
İlğiy baqıt qona bermes.

1974 j.

Sana armağan ettim,
Canım, değerlim.

Cevher yüzün
Kaygıya dalıp görünüyor.
İpek başörtün
Rüzgârdan sallanıyor.

Hoşça kal, hassas şahıs,
İyi ümidin adımı ölmez.
Şahinin konduğu zirveye
Hep baht konmaz.

1974 yılı

97.

ARIS JAĞASINDA
Äni Ş. Qaldayaqovtiki

Öziñmen Arıstiñ
Boyında tanıtsım.
Jaynağan güldey qurbım- sen,
Jagada turdıñ sen.

Qayırması: Jaz edi külkiñ de,
Qaydasıñ bul künde?
Seni izdep, armanım,
Sır boyın şarladım.

Aldıñnan bir baqıt
Turğanday til qatıp.
Tolqınğa qarap oylana
Ändettiñ jay ğana.

97.

ARIS'IN YAKASINDA
Bestesi Ş.Kaldayakov'un

Seninle Arıs'ın
Yanında tanıştım.
Parlamış gül gibi akranım –sen,
Yakada duruyordun sen.

Yaz idi gülmende de,
Neredesin bu günde?
Seni arayıp, hayalim,
Sır yakasını gezdim.
Önünden bir baht
Duruyormuş gibi konuşmadan.
Dalgalara bakıp düşünüp
Şarkı söyledin yavaşça.

Nur şaşıp köziñnen,
 Bir nâzik sezimmen,
 Jibektey şaşın tolqındap,
 Qalıp eñ qol bulğap.

Kete me osılay,
 Änimiz qosılmay.
 Ayavlı tañım sen ediñ,
 Körsem dep kelem.

1965 j.

Nur saçıp gözünden,
 Bir nazlı hisle,
 İpek saçın dalgalanıp,
 Kalmıştım el sallayıp.

Gider mi böyle,
 Şarkımız birleşmedi.
 Canım tanım idin,
 Görsem diye geliyorum.

1965 yılı

98.

KEŞİKPEY KELEM DEP EÑ

Äni Ş. Qaldayaqovtiki

Añsağan baqtım siyaqtanıp,
 Ay tuvıp keledi qıyaqtanıp.
 Jol jaqqa qaraymın,
 Sen joqsıñ, araylım.
 Keşikpey kelem dep eñ,
 Men turmın elendevmen.

Qayteyin, kinälap buğan seni,
 Sağatıñ aldağan şığar seni.
 Nur oynap köziñde,
 Vädeli keziñde
 Keşikpey kelem dep eñ,
 Men turmın elendevmen.

Köşede sırlaşıp, şalqıp basıp,
 Qurbılar baradı qoltıqtasıp.
 Tağatım tavsıldı,

98.

GECİKMEDEN GELECEĞİM DEMİŞTİN

Bestesi Ş.Kaldayakov'un

Özlediğim bahtım gibi,
 Ay doğup geliyor.
 Yol tarafına bakıyorum,
 Sen yoksun, güzelim.
 Gecikmeden geleceğim demiştin,
 Ben duruyorum heyecanlanıp.

Ne yapayım, suçlayıp buna seni,
 Saatin kandırmıştır seni,
 Nur oynayıp gözünde,
 Vädeli zamanda
 Gecikmeden geleceğim demiştin,
 Ben duruyorum heyecanlanıp.

Sokakta sırlaşıp, gidiyorlar,
 Akranlar kol kola.
 Sabrım bitti,

Keşikpey kelem dep eñ,
Men turmın elendevmen.

1966 j.

Gecikmeden geleceğim demiştin,
Ben duruyorum heyecanlanıp.

1966 yılı

99.

SIRDARIYA SERENADASI

Äni Ä. Beysevovtiki

Sezimniñ Albirt qanatın nege bayladıq?
Öziñe biraq algısım da köp armağan.
Araldan uşqan aqquvğa qarap oylanıp,
Sen mağan, janım, hat jazdıñ Qızılordadan.

Qayırması:

Arman tavın asarda
Közderiñe jas alma.
Birimizge birimiz
Tilektespiz qaşanda.
Ömir qatal, qapı qalma,
Baqıtıñ kep şaqırğanda
Bulttanbasın maqsatıñnıñ janarı.
Jazdıñ körkin jırlağanday,
Küzde qaytqan tırnalarday
Jıldar uşıp,
Jıldar uşıp baradı.

Küriştik tügel jatqanda änmen janğırıp,
Balavsı taldar bür jarğan kezde köktemde.
Küttiñ be meni ümittiñ belin taldırıp,
Oñtüstik jaqtan poyızdar jüytkip ötkende.

99.

SIRDERIYA SERENADASI

Bestesi A. Beysevov'un

Hissin kanadını neden bağladık?
Kendine ama şükranım da çok armağan ettiğim.
Aral'dan uçan kuğuya bakıp düşünüyordum,
Sen bana, canım mektup yazdın Kızılorda'dan.

Hayal dağını aşacağım zaman
Gözlerine yaş alma.
Birbirimize
Dileriz her zaman.
Hayat zor, küsme,
Bahtın çağırdığında
Bulutlaşmasın amacının yüzü.
Yazın güzelliğini söylemiş gibi,
Güz dönen turnalar gibi
Yıllar uçup,
Yıllar uçup gidiyor.

Pirinç tarlaları şarkı ile aydınlandı,
Taze ağaç tomurcuk açtığı baharda.
Bekledin beni ümidin belini yorup,
Güney tarafından trenler hızlı geçtiğinde.

Qaytemiz endi tarqatıp oydiñ burımın,
Kevdeñnen, erkem, sönbesin ottıñ jarqılı.
Men sağan mäñgi qarızdar jannıñ birimin,
Sır boyın süydüm öziñe senüv arqılı.

1972 j.

Ne yapacağız şimdi düşünceyi,
Göğsünden, canım sönmesin ateşin alevi.
Ben sana ebedi borçluyum,
Sır nehrini sevdim kendine inanmak sayesinde.

1972 yılı

100.

TASADA ÖSKEN GÜL**Äni Avtordiki**

Qaravşı ediñ külimsirep
Jüregimniñ törinen.
Bügin, mine, birinşi ret
Qoştasamın senimen.

Qayırması: Nege seni kördim,
Nege sälem berdiñ,
Nege oyattıñ sezimdi?
Nege- nege, qurbım,
Oyğa şomıp turdiñ,
Eske salıp meniñ muñlı kesimdi?

Änmen jalğap ömirimdi,
Ketem erteñ men jıraç.
Öziñe iñkär köñilimdi
Añğarmaysıñ sen biraç.
Elge buğran jarasımın,
Jan sarayı ülgili.
Sav bol, Qazaq dalasımñ
Tasada öksen bir güli.

1970 j.

100.

EĞİMDE YETİŞEN ÇİÇEK**Bestesi Yazarın**

Bakardım gülümseyerek
Yüreğimin zirvesinden.
Bugün işte ilk defa
Vedalaşırım seninle.

Neden seni gördüm,
Neden selam verdim,
Neden uyandırdın hissimi?
Neden, neden akranım,
Düşünceye daldın,
Hatırlayıp benim kaygılı anımı?

Şiirle devam edip ömrüme,
Gidiyorum ben yarın sabah.
Kendine olan gönlümü
Görmüyorsun sen ancak.
Millete döndüğünde,
Can sarayın güzeldir.
Hoşçakal, Kazak bozkırlarının
Eğimde yetişen çiçeği.

1970 yılı

101.

AQ BANTİK**Äni Ş. Qaldayaqovtiki**

Balavsə qız edin bir kezde
Şaşıña aq bantik baylağan.
Özgerip ketipsin bul kezde,
Körkiñe köz tastap oylanam.

Qayırması: Nurlı beyneñ tañday jarqın,
Armanısın qanday jannın,
Şınarım-ay,
Sen möldirsin, erkem,
Tav bulağında.

Jol jatır şaqırıp aldıña,
Ömir tur usınıp şattığın.
Bilmeymin, boyjetip qaldın ba,
Şaşıña aq bantik joq bugün? !

Jıldardıñ erkine bağındın,
Jıldarğa qol sozdın, jan qurbım.
Belgisin balalıq şağıñnıñ,
Aytşı sen, qay jerde qaldırdın?
1968 j.

101.

BEYAZ SAÇ TOKASI**Bestesi Ş.Kaldayakov'un**

Genç bir kızdın bir zamanlar
Saçına beyaz toka bağlayan.
Değişmişsin şimdi,
Güzelliğine bakıp düşünüyorum.

Nurlu endamın tan gibi parlak,
Hayalin nasıl canın,
Çınarım-ay,
Sen şeffafsın, canım,
Dağ kaynağı gibi.

Yol çağırıyor önünde,
Ömür duruyor sunup şadlığını.
Bilmiyorum, büyüdün mü,
Saçında beyaz toka yok mu bugün?

Yılların iradesine itaat ettin,
Yıllara el uzattın, can akranım.
İşaretini çocukluk çağının,
Söyle sen, hangi yerde bıraktın?

1968 yılı

102.

QUVANIŞ VALSİ**Äni Ş. Qaldayaqovtiki**

Jadırap janımız,
Jarasıp animiz,

102.

SEVINÇ VALSİ**Bestesi Ş.Kaldayakov'un**

Sevinip canımı,
Yakışıp şarkımız,

Bolaşaq buginen bastalğanday.
 Nur quyıp köñilge,
 Jol siltep ömirge,
 Arman tur asqaqtap asqar tavday.

Qayırması: Quvanış körem köziñnen,
 Öziñmen, jan qurbım,
 Qosıldı tağdırım.
 Qosılğan qos özen sekildenip.
 Öziñ bop öleñim,
 Şattıqqa bölendim,
 Sävleşim, senimen tanışqalı.
 Teñizge telegey
 Jol tartqan kemedey,
 Boydaqtıq bizden de alıstadı.

Dostarsız bul künde
 Kün keşüv mümkün be,
 Dosımız köbeysin, kele bersin.
 Jaynay ber jasqanbay,
 Möldirep aspanday,
 Kirletpe köñliñniñ terezesin.

1968 j.

Gelecek bugünden başlamış gibi.
 Nur döküp gönle,
 Yol gösterip ömre,
 Hayal duruyor yükselip zirve gibi.

Sevinç görüyorum gözünden,
 Kendinle can akranım,
 Eklendi kaderim.
 Bağlanan çift nehir gibi.
 Kendin olup şarkın,
 Şadlığa doldum,
 Işığım, seninle tanışalı,
 Denizde yolculuk,
 Yapan gemi gibi,
 Gençlik bizden de uzaklaştı.

Dostlarsız bu günde
 Yaşamak mümkün değil,
 Dostumuz çoğalsın, gelsin.
 Parla utanmadan,
 Parlayıp sema gibi,
 Kirletme gönlün penceresini.

1968 yılı

103.

ELDİ SAĞINUV

Äni Avtordiki

Babamızdñ namısında
 Kevde kerip dala jatr.
 Asav öxen ağısında
 Jıldar ötip bara jatr.

103.

YURDU ÖZLEMEK

Bestesi Yazarın

Ecdadımızın şerefi gibi
 Göğüs gerip bozkırlar.
 Asabi nehir akışı gibi
 Yıllarca geçip gidiyor.

Qayırması: Talaptanıp,
Qanattanıp,
Asqaq arman quvğan edim.
Qayda-qayda jürsemdağı
Seni oyladım, tuvğan elim.

Çabalanıp,
Kanatlanıp,
Yüksek hayal peşindeydim.
Nerede olsam da
Seni düşündüm, yurdum.

Boyğa şalqar küy engendey,
Alıp- uşıp bala köñil.
Asqar tavğa süyengendey,
Süyenemin sağan, elim.

Bedene şadlık girmiş gibi,
Alıp götürüyor çocuk gönül.
Yüce dağa yaslanmış gibi,
Dayanırım sana, milletim.

Tavlarıñmen teñesemin,
Tavğa qarap jürüp kelem.
Seniñqaysar keleşegiñ
Bolsam degen ümitpenen.

Dağlarınla denk olurum,
Dağa bakıp geliyorum.
Senin cesur geleceğın
Olsam denen ümitle.

1981 j.

1981 yılı

104.**ĞUMIRDARIYA****Äni Avtordiki**

Qanşa adammen dostastım,
Armanımdı än ğılıp.
Qanşa adammen qoştastım,
Jolıqpastay mäñgilik.

Qanşa jarqın pişinde
Elestettim köktemdi.
Adaldığım üşın de
Meni birev jek kördi.

104.**ÖMÜRDERYA****Bestesi Yazarın**

Kaç kişiyile dost oldum,
Hayalimi şiir yapıp.
Kaç insanla vedalaştım,
Buluşmadan ebedi.

Kaç parlak biçimde
Hayal ettim baharı.
Vefan için de
Benden nefret etti.

Qayırması: Ğumırım kürespen ötedi me,
 Ümit pen senimniñ jeteginde.
 Öziñsiz jubanıñ tabamın ba
 Ğaşıqsız sezimder zamanında?
 Ğr tañım seni oylap atqan.
 Birlikti etsin dep maqtan
 Tuvğan el qondırdı atqa meni.
 Ösek bop mazdağan ottan,
 Satqındıq közdegen oqtan,
 Täñirim, saqta meni.

San biyikke tañdana
 Talay kündi batırdım.
 Köz aldımnan sonnda da
 Sen ketpediñ, aqıldım.

Bizder sengen zañğardıñ
 Dañqıñ kim javıqtı?
 Şın süye almas jandardıñ
 Keleşegi qavipti.

Birge şırqap ändi de,
 Bavlıp baqıt teregin.
 Men senimen mäñgige
 Qoştaspasam dep edi! ..

Qaqtı künder qanatın,
 Arman tavı alda tur.
 Biraq sağan baratın
 Jolda qazır qar jatr.

1976 j.

Ömrüm mücadele ile geçti,
 Ümit ile güvenin peşinde.
 Kendinsiz avunma bulur muyum?
 Aşksız hisler zamanında?
 Her tan seni düşündüm.
 Birliğı etsin diye gurur
 Yurdum oturttu ata beni.
 Gıybet ateşinden,
 Hainlik okundan,
 Tanrım kuru beni.

Çok zirveye hayran olup
 Çok günü batırdım.
 Göz önümden yine de
 Sen gitmedin akıllım.

Bizler inandığımız zirvenin
 Şöhretine kim düşman oldu?
 Gerçek sevemeyen canların
 Geleceğı tehlikeli.

Beraber söyleyip şarkımızı,
 Kuşatıp baht kavağın.
 Bende seninle ebedi
 Vedalaşmasam dedim!

Çarptı günler kanadını,
 Hayal dağı önümde.
 Ama sana gidecek
 Yolda şimdi kar yatıyor.

1976 yılı

105.

TUVĞAN KÜN KEŞİNDE

Äni Avtordiki

Toyıña gül alıp,
Keldim men quvanıp,
Qarsı aldıñ külimdep köktemdey.
Jüziñe nur tunıp,
Ketipsiñ qulpırıp
Bir baqıt sävlesin tökkendey.

Qayırması: Sen tuvğan kün- merkemiz,
Än bastayıq, kel, ekevmiz.
Umıtpa sen, wurbım,
Este qalsın mäñgi bul kün.

Jasqanba, jasıma,
Otırşı qasıma,
Batsalsın bir tereñ äñgime.
Quvansın el erteñ,
Qoliñdı ber, erkem,
Jalğızdıq joyılsın mäñgige.

Qop jürip sarılıp
Jetse de kārilik,
Qaqpañdı aşpa sen vaqıtsız.
Jastıqtıñ jarığın,
Jürektiñ jalının
Öşirip alğan jan baqıtsız.

1970 j.

105.

DOĞUM GÜNÜ AKŞAMINDA

Bestesi Yazarın

Doğum gününe çiçek alıp,
Geldim ben sevinip,
Karşıladın gülüp bahar gibi.
Yüzünde nur saçıp,
Olmuşsun daha güzel
Bir baht ışığını saçmış gibi.
Senin doğum günün bayramımız,
Şarkı başlayalım, gel ikimiz.
Unutma sen, akranım,
Aklında kalsın ebedi bu gün.
Utanma, üzülme,
Otursana yanıma,
Başlasın bir derin sohbet.
Sevinsin millet yarın,
Elini ver, canım,
Yalnızlık yok olsun ebediye.

Göz kapanıyor
Gelse de ihtiyarlık,
Kapını açma sen zamansız.
Gençlik ışığını,
Yüreğin alevini
Silen can bahtsız.

1970 yılı

106.

ARAYLIM- AQ KELES**Äni Ş. Qaldayaqovtiki**

Taň attı nurlı, jarqın taň attı,
Alavlap jalınday.
Kelestiň suvı tolqındap jattı,
Jadırap seniň janiñday.

Qayırması: Araylım, sağan,
Qaraymın sağan
Özendey erke sezimmen.
Taň nurım ediñ,
Tağdırım ediñ,
Bir kelem bugün öziñmen.

Töbede qustar qağadı qanat
Mereyli köktemde.
Jeñeşem sırtta qaladı qarap,
Biz özen boylap ketkende.

Qol sozıp birge ömirge nurlı
Attañdıq, erkem, biz.
Jañğırtıp bugün dala men qırdı
Şattıqtıñ jırın şertemiz.

1969 j.

106.

GÜZELİM – AK KELES**Bestesi Ş.Kaldayakov'un**

Tan attı nurlu, parlak tan attı,
Alevlenip ateş gibi.
Keles'in suyu dalgalandı,
Parlayıp senin canın gibi.

Güzelim, sana,
Bakıyorum sana,
Nehir gibi şımarık hisle.
Tan nurum idin,
Kaderim idin,
Bir geliyorum kendinle.

Tepede kuşlar çarpıyor kanat
Bayramlı baharda.
Yengem dışarıda kalıyor bakıp,
Bir nehir boyladığında.

Elini uzatıp beraber ömüre nurlu
Gittik, canım biz.
Yankılayıp bugün bozkırları
Şadlığın şiirini çalıyoruz.

1969 yılı

107.

ĞAŞIQTAR MUNI
 (“Mahabbattı qorğav” dastanının)

Äni N. Bayközovtiki

Ar aldında, adal, aqpız desek te,
 San suraqtar alar keyde jağadan.
 Mümkün, bizdi tañar şuvlap ösekke,
 Mümkün, bizdi tüsinbeydi köp adam.

Avlan uğım avlan jaqqa tartadı,
 San köñildiñ tuyıǵına maltıdım.
 Ğaşıǵ bolıp körmegender bar taǵı,
 Olar bizdi qaydan uqsın, altınım.

Közimdi almay mazdap jañǵan otardan,
 Saǵan senem, saǵan senim artamın.
 Qorıqpaymın tüsinigi joqtardan,
 Jüregi joq adamdardan qorqamın!

1974 j.

107.

ÂŞIKLAR KAYGISI
 (“Aşkı korumak” destanından)

Bestesi N.Bayzökov’un

Şeref önünde adil, akız desek de,
 Çok sorular alır yakadan.
 Belki, bizi alır dedikoduya,
 Belki, bizi anlamaz çok insan.

Farklı akımlar çeker her tarafa,
 Çok gönlün çıkmazına battım.
 Aşık olmayanlar daha var,
 Onlar nereden anlasın bizi, altınım.

Gözümü alamadan yanan ateşlerden,
 Sana güveniyorum, sana güvenirim.
 Korkmam anlayışı olmayanlardan,
 Yüreği olmayan insanlardan korkarım!

1974 yılı

108.

QOŞTASPAY BOLMAYDI

Äni M. Jalañbasovtiki

Änim bop jas künnen kevdemde jañǵırdıñ,
 Hat jazdım qanşama, javapsız qaldırdıñ.
 Sonan soñ erkine boy burmay taǵdırdıñ,
 Öziñnen mäñgige kettim men, jan qurbım.

Möp- möldir monşaǵın körsetpey janardıñ,
 Kettim men qayrılmay, örligim bolar bul.

108.

VEDALAŞMADAN OLMAZ

Bestesi M.Jalanbasov’un

Şarkım ölüm gençlik çağımdan,
 Mektup yazdım ne kadar, cevapsız bıraktın.
 Ondan sonra yönüne gitmeden kaderin,
 Kendinden ebediye gittim ben, can akranım.

Şeffaf boncuğun göstermeden yüzünü,
 Gittim ben dönmeden kibirlik belki bu.

Jürsem de qol sozıp aldağı muratqa,
Jadımnan nur beyneñ öşpedi biraq ta.

Jolıqtıñ bugün sen külimdep jaydarı,
Köñlimniñ törinen nayzağay oynadı.
Ötken kün qaytadan örnegin salmaydı,
Qoştastıq ekevmiz, qoştaspay bolmaydı.

Şımkenttiñ qalası- jastıqtıñ qalası,
Ekevmiz qıdırğan köşege qaraşı.
Aq terek asqaatap tur anav eñseli,
Sol jerden ötkende eske alam men seni.

1966 j.

Elimi uzatsam da önümdeki murada,
Aklımdan nur endamın silinmedi ama.

Buluştun bugün sen gülümseyip,
Gönlümün zirvesinden şımşek çaktı.
Geçen gün tekrar nakşı yapmaz,
Vedalaştık ikimiz, vedalaşmadan olmadı.

Şımkent şehri – gençliğin şehri,
İkimiz gezdiğimiz sokağa bak.
Ak kavak yükselip duruyor,
O yerden geçtiğinde hatırlarım ben seni.

1966 yılı

109.

JEÑİLSEN, JİĞİT EMESSİÑ

Äni Ä. Beysevovtiki

Qiyalıñ qanat jaydı ma,
Köñliñnen köktem lebi essin,
Moyıma, janım, qayğığa,
Moyısañ- jigit emessiñ.

Qayırması: Salarıñ jaña batsaldı,
Örley ber şıñğa, şarşamay.
Qaq jarıp qara tastardı
Ösetin qaysar arşaday.

Şeşilmes biraq bul tüyin,
Atıñdı eliñ atamay.
Baqıttı tabuv tım qıyın,
Joğaltıp aluv op- oñay.

109.

YENİLSEN, YİĞİT DEĞİLSİN

Bestesi A.Beysevov'un

Hayalin kanat yaydı mı,
Gönlümden bahar sözü gelsin,
Üzülme, canım, kaygıya,
Üzülürsen – yiğit değilsin.

Seferin yeni başladı,
Yüksel zirveye, yorulmadan.
Ortasından yarıp kara taşları
Büyüyecek cesur dağ ağacı gibi.
Çözülmez ama bu düğüm,
Adını milletin söylemeden.
Bahtı bulmak çok zor,
Kaybetmek çok kolay.

Jigitke erlik öris qoy,
Armanıñ şıñmen teñessin.
Mahabbat degen- jeñis qoy,
Jeñilseñ- jigit emessiñ.

1976 j.

Yiğide kahramanlık zirve,
Hayalim zirve ile denk olsun.
Muhabbet dediğimiz – zafer,
Yenilsen – yiğit değılsin.

1976 yılı

110.

ERLİKKE ŞAQIRUV

Äni Avtordiki

Mine, sağan oylanatın keldi kün,
Azamat bop atqa mindiñ sen bugün.
Biraq atqa mingeniñnen ne payda,
Jüregiñde qalğıp jatsa erligiñ ?!

Qayırması: A- a-a,
Bozbala,
Qanatıñdı taldırma,
Alay-tüley jañbırda
Tiginiñdi berip qoyma tağdırğa,
Quvanışım,
Jan-täniñmen bir adamdı
süymegeniñ üşin,
Süye almağanıñ üşin
Tabiağattıñ adlında kinälisiñ.

Qorğa, janım, senimiñdi jerüvden,
Qorlıq bar ma, janbay jatıp söñüvden.
Ömirdegi ülken jeñis ärdayım
Bastalmay ma öziñdi öziñ jenüvden.

110.

KAHRAMANLIĞA ÇAĞRI

Bestesi Yazarın

İşte, sana düşünecek gün geldi,
Azamet olup ata bindin sen bugün.
Ama ata binmeden ne fayda,
Yüregiñde yoksa cesaretin?!

A-a-a,
Çocuk,
Kendini yorma,
Şiddetli yağmurda
Dizginini verme kadere,
Sevincim,
Canla bedenle bir adamı sevmediğın için,
Sevemediğın için
Tabiatın önünde suçlusun.

Koru, canım, güvenini gitmekten,
Horluk var mı, yanmadan söñmekten.
Ömürdeki büyük zafer daima
Başlamaz mı nehir kendini yenmekten

Bolaşağın aldıñda äli, buldirşin,
Er jigittiñ namısında bul bir sın.
Bügin körset qayratıñdı, küşiñdi,
Erteñ mümkün keş bola ma, kim bilsin? !

1980 j.

Geleceğinin önünde hala, çocuk,
Er yiğit şerefinde bu bir sınav.
Bugün göster gayretini, gücünü,
Yarın belki geç olur mu, kim bilsin?!

1980 yılı

111.

JAYIQTAN QAYTQAN TIRNALAR

Äni Ä. Beysevovtiki

Sönbeytin ot tastap ketipsiñ sezimge,
Men sonı aňğarmay qalıppın kezinde.
Köp boldı öziñsiz atuvda tañdarım,
Kinäli emessiñ sen oğan, armanım.

Qayırması: A- a- a,
Kaspiydiñ tolqını
Közimde tolqıdı.
Könilge nur bolar
Sen jaylı aytpadı bir habar,
Aytpadı-av bir habar
Jayıqtan qaytqan tırnalar.

Bärin de keşir sen, şattığım eñseli,
Osılay op- oñay joğalttım men seni.
Ol küñniñ sağım bop uşarın bildik pe,
Tek qana sağınış qartaymas tirlikte.

Araylı ävenin sen tuvğan dalanıñ
Janıma jubanış etkendey bolamın.
Gülдер de bürşigin jarmaydı vaqıtsız,
Ğaşıq bop körmegen adamdar baqıtsız.

1975 j.

111.

JAYIK'TAN DÖNEN TURNALAR

Bestesi A.Beysevov'un

Sönmeyen ateş bırakıp gitmişsin hisse,
Ben onu anlamadan kalmışım zamanında.
Çok oldu sensiz tanlarım,
Suçlu değilsin sen ondan, hayalim.

A-a-a,
Hazar'ın dalgası
Gözümde dalgalandı.
Gönle nur olup
Senin hakkında söylemedi bir haber,
Söylemedi bir haber
Jayık'tan dönen turnalar.

Hepsini de affet sen, şadlığım yüksek,
Böyle kolay kaybettim ben seni.
O gün özlem uçacağını bildik mi,
Tek sadece özlem yaşlanmaz hayatta.

Güzel havanın sen yurdun
Yanıma avutmuş gibi.
Çiçekler de tomurcuğunu açmaz zamansız,
Âşık olmayan insanlar bahtsız.

1975 yılı

112.

MEN SAĞAN ÖKPELEMEYMİN**Äni M. İlyasovtiki**

Alıstap kettik rasında,
Suvınıp ketti-av sezim de.
Sen meni qarsı alasıñ ba
Avılıña barğan kezimde?

Kevdeme izgi oy qaldırğan
Han ediñ, endi ne deymin?
Şıqpasañ, şıqpa aldımnan,
Men sağan ökpelemeymin.

Toğantqan osı oy köp meni,
Ajırap ketti jol neden?
Bilmeysiñ oñı,
Öytkeni
Kezinde bilgiñ kelmegen.

Arman-ay, arman köktegi,
Jaqın kep sälem bergen eñ.
Bilmeppin sonı,
Öytkeni
Meniñ de bilgim kelmegen.

Sen sonı iştey uğına,
Körsetpey mağan jasıñdı.
Tek meniñ adaldığıma
Ketekensiñ iyip basıñdı.
Joq buğan qazir talasım,
Gül ediñ jarqın janı alav.
Joğalğan zattıñ bağasın
Soñınan bilgenjaman-ay. 1968 j.

112.

BEN SANA KÜSMÜYORUM**Bestesi M.İlyasov'un**

Uzaklaştık gerçekten de,
Soğudu hisler de.
Sen beni karşılırsın
Köyüne gittiğimde?

Göğsüme iyi düşünce bırakan
Can idin, şimdi ne deyim?
Çıkmazsan, çıkma önümden,
Ben sana küsmem.

Heyecanlandıran bu düşünce çok beni,
Ayrılıp gitti yol neden?
Bilmezsın onu,
Çünkü
Zamanında bilmek istemedim.

Hayalim, hayal gökteki,
Yakın gelip selam vermiştin.
Bilmemişim bunu,
Çünkü
Bende bilmek istemedim.

Sen onu içten anlayıp,
Göstermeden bana yaşını.
Tek benim adilliğime
Gitmişsin eğip başını.
Yok buna şimdi zıttım,
Çiçek idin parlak canı alev.
Kaybolan nesnenin değerini
Sonundan öğrenmem kötü. 1968 yılı

113.

QAZAQ DASTARQANI**Äni Avtordiki**

Sendermenen bir bastım şıñğa qadam,
 Sender barda kelgen joq muñ da mağan.
 Dalañ anav taldırğan qus qanatın,
 Babañ anav keñdigin buldamağan.

Qayırması: Jıldar qalıp, jıldardan ozadı eles,
 Ata dañqı balağa mazaq emes.
 Dastarqanın jimağan babalardıñ
 Jomart saltın joyğandar Qazaq
 emes!

Qayran babam, siremey üyiñ dostan,
 Sıy bolmaptı seniñ bul sıyıñdı asqan.
 Dosiñ tügil, mına keñ dastarqanıñ
 Qasıqa da jatıptı-ay jıyılmastan.

Közime nur, oyıma qiyal qosqan,
 Mekenimdi munaytsam süye almastan,
 Senen tuvğan ulmın dep dünyeye,
 Qalay tura qaraymın uyalmastan?

1972 j.

113.

KAZAK SOFRASI**Bestesi Yazarın**

Sizinle bir bastım zirveye adım,
 Siz varken kayğı da gelmedi bana,
 Bozkırın kuşkanadını yoran,
 Ecdadın işte genişlikten şikâyet etmeyen.

Yıllar kalıp, yılları geçer hayal,
 Ata şöhreti çocuğa alay değıl.
 Sofrasını toplamayan ecdatlar
 Cömertlik örfünü yok edenler Kazak değıl!

Hayran babam, azalmadan evin dosttan,
 Armağan olmamış bu armağanını geçen.
 Dostun değıl sadece, düşmanına bile
 Açıktı bu geniş sofran.

Gözüme nur, düşünceme ekleyen,
 Mekânını üzsem sevemedem,
 Senden doğan oğulum diye dünyaya,
 Nasıl dururum bakıp utanmadan?!

1972 yılı

114.

MAHABBAT ELİ**Äni Avtordiki**

Darğan tağdır seni mağan jolıqtırdı qaydan,
 Ömirime nurlı köktem bolıp kirdiñ, aynam.
 Bir sätke de bosay almay öziñ jaylı oydan,
 Jüregimde batsaldı bir maydan.

Qayırması: Perzentisin, gülim,
 Mahabbetiñ jırın
 Tuvdırğan ulı ölkeniñ.
 Ayamaşı qurbıñnan, körkemim,
 Jüregiñniñ bar nurın.
 Janarıñda seniñ,
 Jatır eken meniñ
 Tağdırım.

Bizdiñ jastıq şağımızday qanatıh keñ jayıp
 Baradı ağıp babamızdıñ erke özeni- Jayıq.
 Ör teñizge bağıt ustap jağada tur keme,
 Keşigem dep oylamaysıñ, nege?

Oñaylıqpen asuv bermes qırqası men beli,
 Tuv alısta qolıp bulğan tur mahabbat eli.
 Jelkeniñdi pendeliktiñ bilemesin jeli,
 Bir joğaltsan, taba almaysıñ meni.

1976 j.

114.

MUHABBET ÜLKESİ**Bestesi Yazarın**

Büyük kader seni bana buluştırdı nereden,
 Ömürüme nurlu bahar olup girdin, canım.
 Bir anda da bırakamadım senin hakkında
 düşünceyi,
 Yüreğimde başladı bir cephe.

Evladım, güüm,
 Muhabbet şiirini
 Doğuran ulu ülkenin.
 Esirgeme akranından, güzelim,
 Yüreğinin tüm nurunu.
 Yüzünde senin,
 Varmış benim kaderim.

Bizim gençlik çağımız gibi kanadını geniş yayıp
 Gidiyor akıp ecdadımızı sevdiği nehri – Jayık.
 Yüksek denize yön verip duruyor gemi,
 Gecikeceğim diye düşünmez misin, neden?

Kolaylıkla zirve vermez gövdesi,
 Bayrak uzakta sallayıp duruyor aşk ülkesi.
 Yelkeni insanlık halini oynamasın rüzgârı,
 Bir kaybetsen, bulamazsın beni.

1976 yılı

115.

JAMBILDAN JANĞAN JULDIZIM**Äni Ä. Beysevovtiki**

Ejelden könilim sağan avğan,
 Meni oylap sen de alañdaysıñ.
 Oralar qustar Qaratavdan,
 Biraq sen mağan oralmaysıñ.

Qayırması: Aldımnan bir kezde juldız bop
 jandıñ,
 Qayteyin, men senen köz jazp qaldım.
 Jüreğiñ ap uşıp,
 Qiyalmen jarısıp,
 Alavlap ay jüziñ körkem,
 Talastıñ jağasında,
 Aq terek arasında
 Sen meni kütpeysiñ bayağıday, erkem.

Qalıqtap aqquv qanatınday
 İzdesin bul än bir özindi.
 Jambıldıñ darqan dalasında
 Sağıdım jarqı mineziñdi

Armannıñ tavı biyik eken,
 Uurladı jıldar vaqıtımdı.
 Bayqamay qaluv qıyın eken
 Qasıñda jirgen baqıtındı.

1975 j.

115.

JAMBIL'DAN ÇIKAN YILDIZIM**Bestesi A.Beysevov'un**

Ezeliden gönlüm sana gitmiş,
 Beni düşünüp sen de endişeleniyorsun.
 Döner kuşlar Karatav'dan,
 Ama sen bana dönmezsin.

Önümnden bir anda yıldız olup yandın,
 Ne yapayım, ben senden gözünü yazıp kaldım.
 Yüreğin uçup,
 Hayal ile yarışıp,
 Alevlenip ay gibi güzel yüzün,
 Talas'ın yakasında,
 Ak kavak arasında
 Sen beni beklemezsin eskisi gibi canım.

Uçup kuğu kanadı gibi
 Arasın seni bu şarkı.
 Jambıl'ın büyük bozkırları gibi
 Özledim parlak huyunu.

Hayalin dağı yüksekmiş,
 Çaldı yıllar zamanımı.
 Farketmeden kalmak zormuş
 Yanında gezen bahtın.

1975 yılı

116.

BAQITQA BARAR JOLDA**Äni D. Süleevtiki**

Erke köktem qaytadan keldi dep,
 Erke jelmen şattığıñ jelbirep.
 Armanıñdı añsavmen jürdin be,
 Sağınıştan janarıñ möldirep.

Qayırması: Baqıtına attanasıñ ba,
 Baqıt uqsasa aq kögarşınğa.
 Tek ürkitip alma,
 Ökişinte qalma, qalqatay.

Quşaq jayıp kelgen köp künderdiñ
 Kelbetinen sır oqıp ülgerdiñ.
 Şattığıñdı, qalqam-av, tağdırıñ
 Mañdayına jazdı eken kimderdin?

Jarqın ediñ, jaydarı, sındarlı,
 Aq didarıñ nelikten muñdandı?
 Nege qız bop tuvıldıñ, aynam-av,
 Baqıttı ete almasañ bir jandı?

1975 j.

116.

BAHTA GİDEN YOLDA**Bestesi D.Suleyev'in**

Şımarık bahar tekrar geldi diye,
 Şımarık rüzgârıla şadlığın dalgalandırıp.
 Hayalini özlemekle gittin sen,
 Özlemden yüzün şeffaf olup.

Bahtına gider misin,
 Baht benzer akağaca.
 Tek ürkütme sakın,
 Pişman olma canım.

Kucak açıp geldi çok günlerin
 Yüzünden sır okudun.
 Şadlığını canım kaderin
 Alnına yazmış kimlerin?

Parlak idi yüzü,
 Ak yüzü neden kaygılandı?
 Neden kız olarak doğdun canım,
 Bahtiyar edemezsen bir canı?

1975 yılı

117.

POYUZ KETİP BARADI**Äni Avtordiki**

Esik aşqan jıldardı külip turıp,
Kete almaydı tağdırıñ umıttırıp.
Sen voqzalda qaldıñ bulğap aramalıñdı,
Janarıñnan bir qıymastıq sır uqtırıp.

Tañ küledi şuvağın şaşayıp nurdan,
Poyız ketip baradı asıp qırdan.
Alıs jürsem sağınışım ottay jalındap,
Meni ärdayım sağan qaray asıqtırğan.

Şalqar özen arnasız ağa almaydı,
Meniñ köñilim seni izdep alañdaydı.
Ömiriñde bir adamdı süye almağan jan,
Tuvğan eldiñ süyikti bola almaydı.

1968 j.

117.

TRENLE GİDİYOR**Bestesi Yazarın**

Kapı açan yılları gülerek,
Gidemedi kaderini unutturup.
Sen garda kaldın sallayıp örtünü,
Yüzünden bir kıyamama sırrı gördüm.

Tan geliyor sevinci saçıp nurdan,
Tren gidiyor aşıp kırdan.
Uzak gitsem özlemim ateş gibi alevlenip,
Beni daima sana doğru acele ettirir.

Büyük nehir yönşüz akamaz,
Benim gönlüm seni arayıp endişeleniyor.
Ömründe bir insanı sevemeyen can,
Memleketin sevgilisi olamaz.

1968 yılı

118.

MEN SAĞAN ĞAŞIQ EDİM**Äni Avtordiki**

Qalayşa jüregime boylmadıñ,
Öziñmen Birge talay toyğa bardım.
Men sağan ğaşiq edim, amalım ne,
Sen meni baqtım dep oylamadıñ.

Sezbediñ uğa almadıñ sırlarımdı,
Öziñe arnap jazğan jırlarımdı.
Sezbediñ uzaq tunder seni oylavmen
Sırtıñda terezeñiñ turğanımdı.

118.

BEN SANA ÂŞIK İDİM**Bestesi Yazarın**

Nasıl yüregime sığmadın,
Kendinle beraber çok düğüne gittik.
Ben sana âşık idim, çarem ne,
Sen beni bahtım diye düşünmedin.

Hissetmedin, anlamadın sırlarımı,
Kendine armağan ettiğim şiirleri.
Hissetmedin uzak geceleri seni düşünmekle geçen
Dışında pencerenin durduğumu.

Qayteyin, sen ajarsız ettiñ meni,
Sol jazda jider de köp güldedi.
Sol jazda körşi avıldıñ balasına
Mäñgige ayırbastap kettiñ meni.

Özgertti jıldar solay şeşimiñdi,
Süygen jan ärqaşanda keşirimdi.
Men qaytip umıtayın, jüregime
Öşpestey jazıp kettiñ esimiñdi.

1970 j.

Nasıl edeyim, sen yüzüz ettin beni,
O yaz iğdeler de çok yeşerdi.
O yaz komşu köyün çocuğuna
Ebediye değıştirdin sen beni.

Değıştirdi yıllar öyle kararı,
Seven can daima affedici.
Ben nasıl unutayım, yüreğime
Silinmezcesine yazıp gittin adını.

1970 yılı

119.

QIZĞALDAQ DÄVREN

Äni Avtordiki

Ümittiñ kezip ormanın,
Jürmisiñ, armanım.
Körinbey ketkeniñ qalay bul?
Janiñdı bavray almadım,
Qurbıñdı keşir sen, araylım.
Qayırması: Ömirimdi nurlandırğan bir öziñ.
Aq gülimsiñ sen,
Baq gülimsiñ sen,
Şattığımsiñ sen, asılım.
Nur tañımsiñ sen,
İñkärimsin sen,
Suñqarımsiñ sen, asılım.
Aqquqlar qaytıp baradı,
Änge arap dalanı,
Eske aldım öziñdi sağına.
Ay ötti zırlap arada,
Jaz keldi qalağa,

119.

LALE DEVRANI

Bestesi Yazarın

Ümidin gezip ormanını,
Geziyor musun hayalim.
Görünmeden gitmen nasıl bu?
Canını kucaklayamadım,
Utanıp gitmedim,
Akranını affet sen güzelim.
Ömrümü parlatan bir nehir.
Ak çiçeğimsin sen,
Baht çiçeğimsin sen,
Şadlığımsın sen, asılım.
Nur tanımsın sen,
İncimsin sen,
Şahinimsin sen, asılım.
Kuğular dönüyor,
Şarkıya sarıp bozkırı,
Akla alıp kendini özleye.
Ay geçti hızlı arada,
Yaz geldi şehre,

Jideler güldedi tağı da.

Qızğaldaq quvğan kezimde,
Kezdestim öziñe
Batıldıq körsetsem sökpegin
Aq erkem, qatal bolma sen,
Köz jazıp qalma sen,
Mümkün men şığarmın köktemiñ ?!

1966 j.

İgdeler yeşerdi bir daha.

Lale topladığım zamanda,
Rastladım sana
Cesaret göstersem kızma.
Şımarığım, sert olma sen,
Göz kırpma sen,
Belki benim senin baharın?!

1966 yılı

120.

ATA SÜVRETİ ALDINDA

Äni Avtordiki

Ay jüzi arman bop araylı,
Törgi üyden muñdantıp talaydı.
Soğıstan qaytpağan atamızdıñ
Süvreti külimdep qaraydı.

Qayırması: Alıs dosım,
Alıs dosım,
Köldiñ körki-orman.
Biz dostıqqa sol armanday qorğan
bolmasaq,
Tuvğan eldiñ güli,
Tağdırınıñ nurı,
Maqtan eter ulı bolmasaq,
Onda bizder nege keldik ömirge,
Onda bizder nege keldik ömirge? !

Namısıñ alısqa jeteler,
Kün tuvdı el jügin köterer.
Bizderdiñ ötkenge parızımız,
Jigermen, armenen öteler.

120.

ATA RESMİ ÖNÜNDE

Bestesi Yazarın

Ay yüzü hayal olup güzelim,
Yüksekteki evden kaygılanıp çoğunu.
Savaştan dönmeyen atamızın
Resmi gülerek bakıyor.

Asıl dostum,
Asıl dostum,
Gölün güzelliği – orman.
Yurdun çiçeği,
Kaderin nuru,
Gururlanır ulu olmazsak,
O zaman bizler neden geldik ömre,
O zaman bizler neden geldik ömre?!

Şerefini uzağa götürür,
Gün geldi millet yükünü kaldıracak.
Bizlerin geçmişe vazifem
İradesi ile şerefi ile geçer.

Jan dosım, eseyip, toldiň ba,
 Jolıñdı qıyağa saldıň ba?
 Üyatqa qalmavğa tiyistimiz ,
 Aqsaqal tarihtiň aldiňda.

1974 j.

Can dostum, büyüyüp doldun mu,
 Yolunu yokuşa koydun mu?
 Utanmamamız gerekli,
 İhtiyar tarihin önünde.

1974 yılı

121.

ERLER DOSTIĞI

Äni Avtordiki

Qanattını qarındı
 Jeňgen zamanda,
 Sendey janı darındı
 Serik tabam ba?

Qayırması: Nağız dostıq mahabbattan bir de kem
 emes,

Dosı joqtardı tağdır jebemes.
 İzgilikke alğısıñmen,
 Sarqılmaytın nar küşiñmen,
 Satılmaytın bolmısıñmen
 Sav bol ulı sezim.
 Dañqıñdı bult jasırmasın,
 Jasırmasın, asıl dosım,
 Qay kezde de qasımdasıñ,
 Öziñ.

Janı alasa qoğamniñ
 Parqı tumandı.
 Bir dosı joq adamniñ
 Dañqı kümändi.
 Er jigittiñ el sener
 Senim- atası.
 Dostıqpenen ölçener
 Ulttiñ sapası.

1970 j.

121.

KAHRAMANLAR DOSTLUĞU

Bestesi Yazarın

Kanatlıyı karınlı
 Yendiği zamanda,
 Senin gibi dâhiyi
 Uydu eder miyim?

Nakarati: Tam dostluk aşktan eksik değil,
 Dostu olmayanları kader işlemez.

İyiliğe şükranı ile,
 Bitmez gücünle,
 Satılmaz varlığınla
 Hoşçakal ulu his.
 Şöhretini bulut gizlemesin,
 Gizlemesin, asıl dostum,
 Hangi zamanda da yanımdasın,
 Kendin.

Canı alçak toplumun
 Benliği sisli.
 Bir dostu olmayan adamın
 Şöhreti kuşkulu.
 Er yiğidin millet güvenir
 İnancı – atası.
 Dostluk ile ölçülür
 Milletın kalitesi.

1970 yılı

122.

MENİ SENİ KİNÄLAMAYMIN**Äni Avtordiki**

Tañ atqan sayın möldirep
 Qiyaldñ kölin keşemin.
 Oylama meni söndi dep,
 Tıñdama jurttıñ öserin.

Qayırması: Şattıgım ediñ eñseli
 Qaşıqtap kettik, qalay bul?
 Biraq ta, janım, men seni
 Men seni kinälemaymın.

Külkiñdi mülde tobartıp,
 Öşti me sol än jalğanbay?
 Qasıñnan meni joğaltıp
 Alğanıñ azdav bolğanday.

Sezimdi jol men jañbirğa
 Jeñdirdik eken qayıp biz?
 Bayqamay, qatal tağdırğa
 Özimiz ükim aytıpız.

1976 j.

122.

BEN SENİ SUÇLAMAM**Bestesi Yazarın**

Tan attıkça şeffaflaşıp
 Hayalin gölünü geçiyorum.
 Düşünme beni söndü diye,
 Dinleme milletin gıybetini.

Şadlıgım idin sen,
 Uzaklaşıp gittik nasıl bu?
 Ama, canım ben seni
 Ben seni suçlamıyorum.

Gülmeni hiç kesip,
 Bitti mi o şarkı devam etmeden?
 Yanından beni kaybedip
 Kaybettiğın az sanki.

Hisli yol ile yağmura
 Yendirdik nasıl biz?
 Fark etmeden, sert kadere
 Kendimiz hüküm etmişiz.

1976 yılı

123.

PERZENT JIRI**Äni E. Hasaŋgaliyevniki**

Tuvġan elim, qazir seniñ arman quvġan balañ
köp,
Bäri öziñdi ardaqtaydıasılımnı dep, anam dep.
Bäri birdey alqıñamen, talpıñanmen muratqa,
Seniñ qatal talġamıñnan şıguv kıyın biraq ta.

Qayırması: Tuvġan el,
Mäñgi jaysañ Otansıñ.
Keyde sen qattı äkedey qatalsıñ.
Tuvġan el,
Meniñ asıl jaqutım,
Sensiz eşkim taba almaydı
baqıtın.

Aspanıñda qustar az ba qanattarı ädemi,
Bäri seniñ qoldavıñnan, qorġavıñnan dämeli.
Meyli, meyli, barlıġına keñistigiñ jetedi,
Öziñe ayan kimniñ qıran, kimniñ qarġa ekeni.

Darqan Qazaq dalasınıñ abıroy, dañqı uşın
Qıran qanat uldarıñnıñ äni köke şalqısın.
Men de seniñ bir qusıñ em armanıñmen
jalġasqan,
Senimiñe jetem be dep uşıp kelem talmastan
1975 j.

123.

EVLAD ŞİİRİ**Bestesi E.Hasangaliyev'in**

Yurdum benim, şimdi senin hayal peşinde
evladım çok,
Hepsi kendisine saygı duyar aslım diye, anam
diye.
Hepsi aynı çabalasa da, gayret etse de murada,
Senin sert zevkine uymak çok zor ama.

Yurdum benim,
Ebedi yaşa Vatanım.
Bazen sen sert baba gibi sertsin.
Yurdum benim,
Benim asıl yakutum,
Sensiz kimse bulamaz bahtını.

Semanda kuşlar az mı kanadı güzel,
Hepsi senin desteğinle, korumana muhtaç.
Peki, peki, hepsine yerin yeter,
Kendin bilirsin kimin şahin, kimin karga
olduġunu.
Büyük Kazak bozkırlarının bereketi, şöhreti için
Şahin kanat oġullarının şiiri göġe yükselsin.
Ben de senin bir kuşun idim hayalinle devam
eden,
Güvenine yetişeceġim mi diye uçup geliyorum
yorulmadan.

1975 yılı

124.

KELİN KELDİ
Äni Şәмşi Qandayaqovtiki

Quvaniştı änge bölep dalanı, qurbılar,
Kelin keldi jävdiregen janarı, qurbılar
Tuvğan jerdiñ bağına,
Qosıldı kep bağlın şınar tağı da.

Qayırması: Dana halqıñnıñ,
Baba saltıñnıñ,
Tisin dep tileyik şapağatı.
Ruh pen bilimniñ,
Ana tiliñniñ,
Jebesin kiyeli mahabbatı.

Tağdırıñnıñ quttı bolğan köktemi, jas kelin,
Baqıtıñnıñ báyteri köktegi, jas kelin.
Mazmun jinap oyların,
Tirşilikte tarqamağay toylarıñ.

Erkeley ber jariñ barda qasıñda, jas kelin,
Suluvlıgıñ jeter bolsın ğasırga, jas kelin.
Şın ğasıqtar köp emes
Ol kez kelgen şığa almaytın Everest.
1968-84 j.

124.

GELİN GELDİ
Bestesi Şәмşi Kaldayakov'un

Sevinçli şarkıya sardı bozkırı akranlar,
Gelin geldi parlak yüzlü, akranlar
Yurdumun bahtına,
Çift oldu genç çınar daha.

Dahi halkımın,
Baba örfünün,
Değsin diye dileyelim şefaati.
Ruh ile bilimin,
Ana dilinin,
Okunun haysiyetli muhabbeti. 2 kere

Kaderinin kutlu olsun baharı, genç gelin,
Bahtının kavağı gökteki, genç gelin.
Mazmun toplayıp düşüncelerin,
Hayatta bitmesin düğününüz.

Sevin yarın yanında olduğunda, genç gelin,
Güzelliğın yeter olsun asra, genç gelin.
Gerçek âşıklar çok değil
Çıkamadığı Everest'e.
1968 – 84 yılı

125.

BAYLIQ PEN BAQIT**Äni Avtordiki**

Adamdıǵı qunsızdanıp alasarǵan ğasırda
 Tek baylıqtı pir tutqandar sanala ma asılǵa?
 Şattıq kezde tabılǵan dos, erteñ taǵı dosıñ ba,
 Basıña kün tuvǵan şakta kim qaladı qasıñda?

Qayırması: Meyli, meyli jüz jerden bay
 bolsañ da,

Ayǵa aparıp altınnan üy salsañ da,
 Pendelikten kete almaysıñ,
 Ult perzenti atalmaysıñ,
 Şın baqıtqa jete almaysın,
 Kürespeseñ baqıtı üşn özgeniñ.

Zaman nege kävsär bulaq ölkesinen şettedi?
 Zor qasiret, taǵdırıñnan qanaǵattıñ ketkeni.
 “Baylıq- teñiz suvına uqsas, işken sayın
 şöldetken”,
 Aynımavdıñ jolı qaysı azamattıq kelbetten?
 Tırşilikte öz müddesi üşin ärkim talasar,
 Tuǵlalar az el mereyin oylap, tıñnan jol aşar?
 Qay дәvirde baylıq dañqı İzgiliksiz öteldi?
 Janı kedey adamdarǵa baylıq tipti qaterli.

2003 j.

125.

ZENGİNLİK İLE BAHT**Bestesi Yazarın**

İnsanlığı deǵersiz olduǵu asırda
 Tek zenginliǵı piri tutan sayılır mı asıl?
 Şadlıq zamanda bulunan dost, yarın tekrar dostun
 mu,
 Başına iş geldiǵi çağda kim kalır yanında?

Peki, peki istediǵin kadar zengin olsan da,
 Ay’a gidip altından ev kursan da,
 İnsanlık halinden gidemezsin,
 Millet evladı adlandırılmazsın,
 Gerçek bahta erişemezsin,
 Mücadele etmesen bahtın için.

Zaman neden taze kaynak ülkesinden çekildi?
 Büyük hasret, kaderinden kanaatin gitmesi.
 “Zenginlik – deniz suyuna benzer, içtikçe
 susatır”,
 Sapmamamın yolu hangisi insanlıktan?
 Hayatta kendi çıkarı için herkes mücadele eder,
 Şahıslar az millet çıkarını düşünüp yol açan?
 Hangi devirde zenginlik şöhreti iyiliksiz ödendi?
 Canı fakir insanlara zenginlik daha da tehlikeli.

2003 yılı

126.

OTIRAR KİTAPHANASI**Äni Avtordiki**

Tek qarınıñ baylığına sengen eldiñ sorı bar,

Köne tarih sabaqtarı bizge moyın burğanday.

Oturardı ğalamda joq jazba kitap qorı bar,

Ötken zaman elesteri äli qorşap turğanday.

Qayırması: Közsiz zorlıq gasırınan,
Nadandıqtıñ tasırınan,
Jer astına jasırılğan
Dara tulğa babalardıñ uşqır oyi,
sanası.

Uyattını tolğandırğan,
Qanattını zañğar qılğan,
Küllü älemdi tañ qaldırğan,
Ruhıñmen qolda bizdi
Oturardıñ ulı kitaphanası!

Ömirimiz künde küres, qayşılığı tipten köp,
Nege tömen qıyratqıştan meyirbanniñ atağı?
Şıñğıs Hannıñ izgilikke şabuvılı bitken joq,
Zulımdıqtı madaqtav da qulımdıqqa jatadı.

Qayda barsañ jeke müdde jeñisi üşin alqınuv,
Taptıra ma qumğa siñgen zor parasat dastanı?
Bastı maqsat-Farabiler biyigine talpınuv,

Ruhı joq bilimdiden qoğam şarşay bastadı.

2003 j.

126.

OTIRAR KÜTÜPHANESI**Bestesi yazarın**

Tek karının zenginliğine güvenen milletin belası
var,

Köhne tarih dersleri bize boyun çevirmiş gibi.

Oturar'da âlemde benzeri olmayan kitap var,

Geçen zaman hayali hala çevirmiş gibi.

Gözsüz zorluk asrından,
İnsafsızlığın hatasından,
Yer altında gizlenen
Dahi şahsiyet ecdatların fikri, fitratı.

Utangacı düşündüren,
Kanatlıyı zirve yapan,
Tüm âlemi şaşırtañ,
Ruhun ile destekle bizi
Oturar'ın ulu kütüphanesi!

Ömrümüz her gün mücadele, zıtlığı hem de çok,
Neden aşağı bozguncudan mihribanın adı?
Cengiz hanın iyiliğe saldırısı bitmedi,
Zulmü övmek te zulme eşittir.

Nereye gitsende özel çıkar için çaba,
Bulunur mu kuma sinen büyük feraset destanı?
Ana amaç – Farabi'lerin zirvesine ulaşmaya
çalışmak,
Ruhu olmayan bilimden toplum yorulmaya
başladı.

2003 yılı

SONUÇ

Özellikle bağımsızlık sonrası Kazak edebiyatının önemli ve etkili temsilcilerinden olan Muhtar Şahanov, Kazak şiirinde yazdığı millî temaların çokluğuyla ön plana çıkmış ve kendisine yaşadığı çağın ve içinde bulunduğu toplumun temel sorunlarına uzak kalmayan bir şiir dünyası oluşturmuştur. Şahanov gerek şiirleri gerekse edebiyatın diğer türlerinde verdiği eserlerinde ele aldığı millî kültüre dair temalarla ve felsefi görüşleriyle karşımıza çıkan bir Kazak aydınıdır.

1942 yılında dünyaya gelen şair, şiirlerini doğup büyüdüğü Kazakistana ve onu büyüten Kazak halkına adamıştır. Şiirlerinin yanı sıra yazdığı poemaları, balladaları, tiyatroları, dramaları ve piyesleri ile dikkat çekmektedir. Pek çok şiir ve poemanın yazarı olan şair, 1986 yılında Kazak dili dolayısıyla bağımsızlık için verilen bir mücadelenin yani Jeltoksan Olayları'nın sembol isimleri arasındadır. İncelediğimiz şiirlerinden de anlaşılacağı üzere Kazak halkını ilgilendiren her konu onun için çok önemlidir. Destansı bir üslupla yazdığı şiirlerini şair genellikle diyalog tarzında, yani karşılıklı konuşma biçiminde oluşturmuştur.

Çalışmamızda dikkatimizi çeken en önemli husus Şahanov'un "millî şair" tabirini hak edecek nitelik ve nicelikte şiirler yazmış olmasıdır. Başta "anadil" teması olmak üzere, vatan, millet, millî kültür, millî sermaye gibi birçok temada düşüncelerini Kazak halkı ile paylaşmıştır. Şahanov hakkında dikkatimizi çeken bir başka husus ise, toplumsal ve millî temaları ele alırken felsefi bakış açısıyla konuyu izah etmeye çalışmasıdır. Millî temalar arasında en çok kullandığı tema "anadil" temasıdır. Şaire göre anadilini inkâr eden zavallı kimsedir. Kazak dilini Kazak milletininkine annesine benzeten şair, dilini değiştiren kimseyi annesini değiştiren kimseye benzetmektedir. Yine ortaya çıkış sebebi dil olan Jeltoksan Olayları şiirlerinde sıkça yer alan temalardandır. Onun için Jeltoksan Olayları Kazak halkının uyanışının ilk önemli göstergesidir.

Yazdığı şiirlerden yola çıkarak şairin hayatı ile yazdığı şiirlerinin temaları arasında pek çok paralellikler tespit etmiş bulunmaktayız. Şiirlerini kendi dünya

görüşü çerçevesinde oluşturan şairin şiirleri Kazak halkı etrafında cereyan etmektedir. Bireysel problemlerden çok toplumsal problemlere değinen şairin Kazak halkı ve geleceği için çırpınışları dikkat çekmektedir. Genellikle atasözü ve deyimlerden sık sık yararlanarak vaziyetin ehemmiyetini vurgulamaya çalışmaktadır. Şair sadece millî konuları ele almakla kalmamış Kazak halkını hatta tüm insanlığı ilgilendiren evrensel temaları kendi düşünce sistemiyle yoğurarak görüş bildirmiştir. İnsan, aşk, kadın, ölüm, hayat ve yalnızlık gibi evrensel, bir o kadar da bireysel olan konular hakkında özgün düşüncelerini şiirlerine taşımıştır. Hem evrensel hem de bireysel konular arasında yer alan “aşk” teması da şiirlerde dikkat çekmektedir. Şairin şiirlerinde işlediği aşk, kimi zaman sevgili, kimi zaman vatan, kimi zaman ise anadildir. Diğer önemli temalardan biri de “hayat ve ölüm” temasıdır. Hayat ve ölümü yine felsefi olarak ele alan şair, bazı şiirlerinde bir ölümle yeni bir hayatın başlayabileceğini bizlere göstererek olaylara farklı perspektiflerden bakmamızı sağlamıştır.

Şair eserlerinde bu belli başlı temaları işlerken, olayların gerçekliğini yansıtılabilmek için gerçek kahramanlar kullanmıştır. Kazak millî kültürünü yaşatan ve bu yönde mücadele veren aydınları şiirlerinde anmadan geçmeyen şair, başta Darhan Mıñbay, Äbiş Kekilbayev, İkrım Töleyey, Jasaral İliyasov, İkrım Adırbekov, Serikjan Seytjanov, Safvan Şäymerdenov, Bolathan Tayjan ve Orazhan Jarqınbek’i kalemiyle yâd etmiştir. Şahanov için Kazak millî kültürüne hizmet eden her isim çok önemlidir. Onlara duyduğu saygıyı ve minnettarlığı bir görev bilinciyle mısralarına aktarmıştır. Gerek onlara şiir yazmış gerekse yazdığı şiirlerinde bu kişilere yada sözlerine yer vermiştir.

Şiirlerinde yer yer imge ve sembollere de yer veren şair, biçimsel açıdan da şiirlerini özgün bir tarzda yazmayı başarmıştır. En çok dikkatimizi çeken kelime oyunlarının başında “demokrasi” kelimesi için kullandığı “yemokrasi” kelimesi gelmektedir. Şair burada Kazak yöneticilerinin demokrasiyi yanlış anlayarak ülkeyi baştan sona yediklerini belirtmek istemiştir. Artık benliğini kaybetmiş, her geçen gün Kazaklığını biraz daha unutan Kazak halkı için “yarım Kazak” imgesini kullanırken, yarım Kazakların oluşturduğu topraklar için de “Mazakistan” imgesini kullanmıştır.

İyi insan kötü insan ayrımını da hayvanlar aracılığıyla yapan şair, iyi insanları evcil ve uysal hayvanlara benzetirken, kötü karakterdeki insanları ise vahşi ve yırtıcı hayvanlara benzetmiştir. Bir başka dikkatimizi çeken unsur ise, şairin “TJ” ikilisi olarak söz ettiği “taban yalayıcılar” dır. Bu karakterdeki insanlar kim olduklarını unutmüş, yönetimdeki kişilere yaranmak için kendi kimliklerinden, dillerinden, kültürlerinden vazgeçen dalkavuklardır.

Bestelenmiş şiirleri başta olmak üzere şiirlerinin çoğunu serbest nazımla yazmıştır. Serbest nazımla yazdığından dolayı şiirlerindeki ahengi, mısra başı ve mısra içi ses ve kelime tekrarlarıyla sağlamıştır. Konuşma dilindeki sade, yalın ve samimi üslubunu şiirlerine kusursuz bir şekilde taşıyan şairin, anlama biçiminden daha fazla önem verdiğini görmekteyiz. Genellikle serbest müstezatla yazdığı şiirlerinde şair kendini halka yakın hissettiğinden daha çok mahalli ve millî ifadeler kullanmıştır. Kafiye ve redife çok fazla bağlı kalmayan şair mısra başlarında yaptığı kelime tekrarlarıyla biraz da olsa lirizmi yakalamaya çalışmıştır. Lirizmi hissettirmeye çalıştığı noktalardan biri de kullandığı edebî sanatlardır. Şiirlerinde genellikle diyalog tarzını benimsemekle birlikte bir kısmını da bir efsane, bir hikâye tarzında oluşturmuştur. Şiirlerini halkı eğitmek için bir araç olarak kullanan şair atasözleri ve deyimlere, ünlü filozof ve düşünürlerin düşüncelerine de yer vermiştir.

Şiirlerinde lirizmden çok vermek istediği mesaj üzerinde duran şair Kazak halkını uyandırdığı derin uykudan uyandırmak için gerek edebiyat alanında gerekse siyasette büyük rol oynamıştır.

Üzerinde çalışma yaptığımız eseri Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarırken orijinalliğini bozmamaya özel itina göstererek transkripsiyonuna ve Türkiye Türkçesine aktarılmış hali çalışmamızın son bölümünde yer almaktadır.

Kazak şiiri açısından şiirleri büyük önem arz eden Muhtar Şahanov hakkında detaylı çalışmaların bulunmaması çalışmamızın tamamlanmasında zaman zaman bize zorluk yaratsa da elde ettiğimiz veriler, bundan sonra bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacılara örnek teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, M., Deniz, S., Bilecik, F. (1994) *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul.
- Akay, H. (1996) “Dilin Dili ve Şiirin Dili”, *İlmi Araştırmalar*, S.2.
- Aksan, D. (1999) *Halk Şiirimizin Gücü*, Bilgi Yayınları, İstanbul.
- Aksan, D. (2005) *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayınları, İstanbul.
- Aktaş, Ş. (1986) *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Birlik Yayınları, Ankara.
- Alkan, E. (1995) *Şiir Sanatı*, Yön Yayınları, İstanbul.
- Alpisbayev, K. (2013) “Kazak Poemasının Gelişim Tarihi ve İ. Bayzakov’un ‘Kuralay Sulu’ Poeması”, Akt: Ali Abbas Çınar, *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı*, Eylül-Ekim 2013, Yıl: 9, Sayı: 53-54, s.1649- 1654.
- Arıkan, M. (2014) *Başlangıçtan 20. Yüzyıla Kazak Jırav ve Akınları*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Arıkan, M. (2008) “Mirjakıp Duvlatulı: Hayatı ve Eserleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:4, Aralık, Ankara.
- Aytmatov, C. , Şahanov, M. , (2000) *Sokratı Anma Gecesi*, Akt: Ali Abbas Çınar, Bilig Yayınları, Ankara.
- Besenbayev, Z. (2002) *Türk Dünyası Edebiyatı*, II. Cilt, Tika Yayınları, Ankara.
- Bilgegil, M. Kaya (1980) *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Biray, N. (1999) “Ahmet Baytursunoğlu ve Eserleri”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Denizli, Sayı: 5, ISSN 1301-0085.
- Biray, N. (2011) *Ahmet Baytursunulu Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

Biray, N. , Söylemez, O. , Arıkan, M. , İşina, A. (2004) “Kazak Edebiyatı”, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Dünyası Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı II*, Cilt 28, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Çağlayan, Mehmet (2009) *Ehl-i Sünnet Akidesi*, Kayıhan Yayınları.

Çetişli, İ. (2010) *Metin Tahlillerine Giriş /1 Şiir*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Dilçin, C. (2000) *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B. (2007) *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Golden, P. B. (2006) *Türk Halkları Tarihine Giriş*, Karam Yayınları, Çorum.

Gürsu, U. (2011) “Sebit Mukanov ve ‘Botagöz’ Romanın Dil Özellikleri”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, s.141-162.

İbragim, D. (2010) “Modern Kazak Edebiyatının Temsilcisi Abiş Kekilbayev’in Hayatı ve Eserleri Üzerine”, *Turkish Studies International Periodical For the Language, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/2 Spring.

İbragim, D. (2010) “Klasik Kazak Şairi Şakarim (Şahkerim) Kudayberdiulı’nın Hayatı ve Aşk Konulu Şiirleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3 Summer.

İbrayev, Ş. (2007) “Kazak Türkleri Edebiyatı”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

İsmail, Z. (2002) *Kazak Türkleri*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

İsmail, Z. , Ali Abbas Çınar (1995) *Abay*, Türksoy Yayınları, Kamer Matbaacılık, Ankara.

İsmailov, T. (2002) “Çağdaş Kazak Şiirinin Parlayan Yıldızı”, *Muhtar Şahanov Cengiz Han’ın Sırrı*, Akt: Tural Rızayev, Da Yayıncılık, İstanbul.

- Kaplan, M. (1978) *Şiir Tahlilleri I*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (1980) *Şiir Tahlilleri II*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kara, A. (2007) *Kazakistan ve Kazaklar*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Kazımoğlu, S. (1994) *Türk Topulukları Edebiyatı I*, Ecdad Yayınları, Ankara.
- Kınacı, C. (2007) *Kazak Şairi Saken Seyfullin'in Kökşetaw Poeması- Aktarma, Dil ve Üslup Bakımından İnceleme-*, Danışman: Prof. Dr. Fatih Kirişçioğlu, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kınacı, C. (2010) “Sovyetlerden Günümüze Kazakistan’da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları”, *Turkish Studies*, Volume 5/4, Fall 2010, s.1305-1318.
- Kınacı, C. (2011) “Kazak Şairi Mağcan Cumabayoğlu’nun Şiirlerinde ‘Kendi’ ve ‘Öteki’ İmajı”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/3, Summer, s. 1663-1678.
- Kıyrebayev, S. (2007) “Kazakistan Edebiyatı”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, C. 9, Ankara.
- Koç, K., İşina, A., Korganbekov, B. (2007) *Kazak Edebiyatı I (Kazak Folkloru ve Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Koç, K., İşina, A., Korganbekov, B. (2007) *Kazak Edebiyatı II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Koç, K., Bayniyazov, A., Başkapan, V. (2003) *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kolcu, A. İ. (2004) *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara.
- Kutalmış, M. (2004) “Tarihte ve Günümüzde Kazakistan’ın Alfabe Meselesi”, *Bilig*, Güz/2004, s. 31: 1-21.

Mirzahmetulı, M. (2004) “Kazak Edebiyatı”, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı I*, C. 27, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Mirzahmetulı, M. (2004) “Kazak Edebiyatı”, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı II*, C. 28, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Oserova, Ş. A. , Asanbekova, N.Ä. , (2014) Muhtar Şahanov Poeziyasındağı Ruhaniy-Adamgerşilik Qundılıqtar, journal. kaznu. kz, s.113.(14.04.2014)

Otarbayev, R. (1991) *Jeltoqsan Şındığı*, Gorizont-Örken Bibliyotekası, Almatı.

Öner, M. (1998) *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.

Özdemir, E. (2007) *20. Yüzyılın Başlarında Kazakistan’da Fikir Hareketleri*, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Şahingöz, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Özkan, N. (2007) *Türk Dilinin Yurtları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Qudıyyar B. “*Muhtar Şahanov’un Karakterindeki Ayrılmaz Kavramlar: Şairlik ve İnsanlık*”, <http://www.oksh.kz/arhive/Muragat/2012/95/Muktar%2070%20zas.htm> (15.04.2014).

Sarıbayev, Ş. Ş. (2008) *Kazak Türkçesi Bibliyografyası I*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Sarıbayev, Ş. Ş. (2008) *Kazak Türkçesi Bibliyografyası II*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Söylemez, O. (2004) *Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antolojisi*, Elips Kitap, Ankara.

Söylemez, O. (2005) *Türk Dünyası Edebiyatları Roman I*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Söylemez, O. (2010) *Cengiz Aytmatov: Tematik İncelemeler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Şahanov, M. (2002) *Uygarlığın Yanılgısı*, Akt: Ayşe Yılmaz- İmdat Yılmaz, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Şahanov, M. (2004) *Bödene Talanttar Men Qajımuqandar*, Ruh-Dariya Baspası, Almatı.

Şahanov, M. (2008) *Mäñgurttenbev Marselezası*, Ruh-Dariya Baspası, Almatı.

Şahanov, M. (2011) *Muhtar Şahanovtıñ Jurt Jatqa Aytıp Jürgen Jırları*, Jalın, Almatı.

Şahanov, M. (2012) *Ölender, Balladalar, Dastandar, Änder*, Almatı.

Tamir, F. (1993) *Mağcan Cumabayef Öleñderi*, TKAE, Ankara.

Tamir, F. (1998) “Kazak Türkleri Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158, Ankara.

Yüce, A. (1997) *Şiirin Dili, Yapısı, İşlevi*, Doruk Yayınları, Ankara.

_ (2011) *Qazaq Ädebi Tiliniñ Sözdigi*, 15 C., Qazaqstan Respublikası Mädeniyet Ministirligi Til Komiteti Qazaqstan Respublikası Bilim Jäne Ğılım Ministirligi Ğılım Komiteti A. Baytursınulı Atındağı Til Bilimi İnstitüti, Almatı.

<http://abduvahapkara.com/arastirma-konulari/jeltoksan-olaylar/67-1986-aralik-olaylar-kazakistann-yeniden-douunun-balangc.html> (21.03.2014).

<http://www.gu-gu.kz/?p=3008> (21.03.2014).

<http://www.oncevatan.com.tr/unlu-kazak-sairi-muhtar-sahanov-%E2%80%9Cturk-dunyasinda-mankurtlastirma-sureci-devam-ediyor%E2%80%9D-makale,28430.html>(21.03.2014).

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sibel TUFANER

Doğum Yeri : Kırcaali/ BULGARİSTAN

Doğum Yılı : 1986

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2001-2004 : Gazimir Lisesi

Lisans 2004-2008 : Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2011- ... : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü'nde Araştırma Görevlisi.